

**TC.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI**

**YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER VE BARIŞ GAZETECİLİĞİ:
GEZİ PARKI PROTESTOLARI SÜRECİNDE
GAZETECİLİK PRATİKLERİ**

DOKTORA TEZİ

TİRŞE ERBAYSAL FİLİBELİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu

OCAK 2017

ÖNSÖZ

Sadece doktora tezimi yazarken değil, doktora eğitimim boyunca beni tüm çalışmalarında destekleyen, ufkumu açan, karşılaşmış olduğum sorunlara anında yaratıcı çözümler sunan doktora tez danışmanım Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu'na bu süreç boyunca yanımda olduğu ve yapmış olduğu eleştirilerle bana yol gösterdiği için çok teşekkür ederim. Kendisinin katkıları olmasaydı bu çalışmanın ve nicelerinin hayata geçirilmesi mümkün olmazdı.

Beni doktora yapmaya yönlendiren ve yapmış olduğu eleştirilerle hep daha iyisini yapabileceğimi düşündüren yüksek lisans tez danışmanım Prof. Dr. Nilgün Tural Cheviron'a ve yapmış olduğu eleştirilerle çalışmama olumlu katkılar sunan Prof. Dr. Murat Özgen'e tez izleme jürimde bulundukları ve bana zaman ayırdıkları için çok teşekkür ederim.

Alan araştırmama katılmayı kabul eden tüm gazetecilere tek tek teşekkür ederim. Eğer onlara ulaşamamış olsaydım, bu tez hâlâ yazım aşamasında olurdu. Fikirleri, sundukları öneriler ve yaptıkları yorumlar Türkiye'de gazeteciliğin önündeki sorunların tanımlanmasında ve çözümünde ümit ediyorum ki bir rol oynar.

Nicel verilerin hesaplanmasında bana yardımcı olan arkadaşım Dr. Umut Beşikçi'ye ve doktora eğitimim boyunca hep yanımda olan arkadaşım Ayşegül Ertekin Özçakır'a vermiş oldukları destek için sonsuz teşekkür ederim.

Doktora tezimi yazarken tüm nazımı çeken ve tezi son satırına kadar okuyup fikirlerini söyleyen eşim Hakan Filibeli'ye sevgisi, sabrı ve desteği için çok teşekkür ederim.

Desteğini her zaman arkamda hissettiğim, 2016 yazı boyunca bana bebek gibi bakıp tezi bitirmem için gerekli ortamı sağlayan canım annem Mefkûre Erbaysal'a ve yüzümü astığımda beni her zaman güldüren babam Kemal Erbaysal'a ve kardeşim Onur Erbaysal'a vermiş oldukları destek için çok teşekkür ederim.

Yurtiçi Doktora Burs Programı kapsamında sağladığı destek için Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı'na (TÜBİTAK-BİDEB) teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
TABLO LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	x
RÉSUMÉ	xv
GİRİŞ	1
Sorunsal ve Hipotezler	3
Araştırma Yöntemleri	5
İçerik	9
Tezin Önemi	10
1. GEZİ PARKI PROTESTOLARI VE YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER	12
1.1. Geçmişten Günümüze Yeni Toplumsal Hareketler.....	13
1.1.1. Toplumsal Hareketler, Kent Hakkı ve Kentsel Devrim.....	15
1.1.2. Toplumsal Hareketler ve “Yeni” Olma Olgusu.....	16
1.1.3. Gezi Parkı Protestoları, Yeni Medya ve Kamusal Alan.....	19
2. İKTİDAR, İDEOLOJİ, SÖYLEM ve BARIŞ GAZETECİLİĞİ	24
2.1. Söylemin Gücü: Medya, İktidar ve İdeoloji.....	24
2.1.1. Medya, İktidar ve Sermaye İlişkisi.....	30
2.2. Teoride ve Pratikte Barış Gazeteciliği.....	38
2.2.1. Barış Gazeteciliğinin Kısa Tarihi.....	38
2.2.2. Disiplinlerarası Bir Kavram Olarak Barış Gazeteciliği.....	40
2.2.3. Barış ve Gazetecilik.....	43
2.2.3.1. Haber Değeri ve Barış Gazeteciliği İlişkisi.....	44
2.2.4. Çatışma ve Şiddet.....	52
2.2.5. Barış Gazeteciliği ve Savaş Gazeteciliği Karşılaştırması.....	56
2.2.6. Barış Gazeteciliği İlkeleri ve Barış Gazeteciliğine Yöneltilen Eleştiriler.....	60
2.2.7. Gazetecilerin Barış Gazeteciliği ve Çatışma Konusundaki Tanımları/Algıları.....	68
2.2.7.1. Gazetecilerin “Barış Gazeteciliği” Üzerine Düşünceleri.....	69
2.2.7.2. Gazetecilerin “Çatışma” Üzerine Görüşleri.....	87
3. GEZİ SÜRECİNDE GAZETECİLİK PRATİKLERİ	97
3.1. Araştırma Evrenini Oluşturan Unsurlar: Gezi ve Barış Gazeteciliği.....	97
3.2. Gezi Parkı Protestolarında Televizyon Haberciliğinin Önemi.....	103
3.2.1. Televizyon Kanallarında Gezi Parkı Protestoları ve Televizyon Haberciliği Pratikleri.....	105
3.2.2. Gazetecilerin Televizyon Haberciliği Üzerine Görüşleri.....	113

3.3. Yazılı Basında Gazetecilik Pratikleri: Söylem ve Söylemin Yeniden Üretimi.....	138
3.3.1. Haberin İnşası ve Eleştirel Söylem Analizi.....	139
3.3.1.1. Gazetelerde Gezi Parkı Protestoları.....	142
3.3.2. Söylem ve Haber Dili: Gazetecilerin Haber Dili Üzerine Görüşleri.....	197
3.3.3. Elit/Lider Odaklı Habercilik ve Halk/Mağdur Odaklı Habercilik.....	203
3.3.3.1. Gazetecilerin Elit/Lider Odaklı ve Mağdur/İnsan Odaklı Habercilik Üzerine Görüşleri.....	216
3.4. Gazetecilerin Yeni Medya Okur-Yazarlığı Ekseninde Gazetecilik Pratikleri.....	248
3.5. Fotoğraflar ile Gezi Parkı Protestoları ve Barış Fotoğrafçılığı.....	274
4. GAZETECİLERİN PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'DE BARİŞ GAZETECİLİĞİ: ENGELLER VE ÖNERİLER.....	280
4.1. Barış Gazeteciliğinin Önündeki Engeller.....	280
4.1.1. Medya, iktidar, Sermaye ilişkisi.....	281
4.1.2. İş Güvencesi.....	298
4.1.3. Sansür-Otosansür.....	303
4.1.4. Propaganda, Manipülasyon ve Algı Yönetimi.....	314
4.1.5. Çatışmacı/Ayrımcı Dil Kullanımı.....	322
4.1.6. Medyada Çoğulculuğun Önündeki Engeller: Habere Erişim ve Basın Kartı Sahipliği.....	333
4.2. Barış Gazeteciliği İçin Öneriler.....	334
4.2.1. Medya Bağımsızlığının Sağlanması.....	335
4.2.2. Barış Gazeteciliği Eğitimleri.....	339
4.2.3. Mesleki Pratikler Üzerine Öneriler	344
4.2.4. Mesleki Dayanışma ve Örgütlenme.....	357
4.2.5. Küresel Gelişmelerin İzlenmesi ve Uluslararası Destek Girişimleri.....	360
SONUÇ.....	363
KAYNAKÇA.....	375
ÖZGEÇMİŞ.....	385
TEZ ONAY SAYFASI.....	386

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFP	: Agence France Presse
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BBC	: British Broadcasting Corporation
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMPF	: Center for Media Pluralism and Media Freedom
DHA	: Doğan Haber Ajansı
DYH	: Doğan Yayın Holding
GPI	: Küresel Barış Endeksi
LGBTİ	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MPM	: Media Pluralism Monitor
MTM	: Medya Takip Merkezi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
RSF	: Sınır Tanımayan Gazeteciler
SMAPP	: Sosyal Medya ve Politik Katılım Laboratuvarı
SDP	: Sosyalist Demokrasi Partisi
SPJ	: Profesyonel Gazeteciler Topluluğu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBB	: Türkiye Barolar Birliğinin
TDK	: Türk Dil Kurumu
TGC	: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
TOMA	: Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı
TT	: Trend Topic
TTB	: Türk Tabipleri Birliği
TV	: Televizyon
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 2.1 Görünen ve Görünmeyen Şiddet.....	53
Şekil 2.2 Şiddet Sarmalı.....	58
Şekil 2.3 Şiddet Sarmalına Müdahale.....	59
Şekil 2.4 Barış gazeteciliği kavramını daha önce duydunuz mu?.....	69
Şekil 2.5 Barış gazeteciliği kavramını daha önce duydunuz mu? Muhafazakâr ve/veya hükümete yakın medya kuruluşlarında çalışan gazeteciler.....	70
Şekil 2.6 Barış gazeteciliği kavramını daha önce duydunuz mu? Diğer medya kuruluşlarında çalışan gazeteciler.....	71
Şekil 2.7 Barış Gazeteciliği Kelime Bulutu.....	72
Şekil 2.8 Çatışmanın Tanımı Kelime Bulutu.....	87
Şekil 3.1 Protestolar ile ilgili haberlerin oranları.....	144
Şekil 3.2 29-30-31 Mayıs 2013 tarihlerinde Gezi Parkı haberlerinin kapladığı alanlar.....	145
Şekil 3.3 Tarihlerle göre Gezi Parkı haberlerinin kapladığı alanlar.....	146
Şekil 3.4 2 Haziran 2013 tarihinde gazetelerdeki haber oranı.....	147
Şekil 3.5 12 Haziran 2013 tarihinde gazetelerdeki haber oranı.....	148
Şekil 3.6 17 Haziran 2013 tarihinde gazetelerdeki haber oranı.....	149
Şekil 3.7 Siyasi liderlere ait fotoğrafların liderlere göre dağılımı.....	206
Şekil 3.8 Gazetelere göre siyasi liderin fotoğraflarının alanlarının karşılaştırmalı dağılımı.....	207
Şekil 3.9 İnsan/mağdur odaklı haberlerin oranları.....	209
Şekil 3.10 Gezi Parkı Protestoları Twitter kullanım haritası.....	249
Şekil 3.11 Kırmızılı kadın ,Osman Orsal, Reuters.....	276
Şekil 3.12 BDP’li eylemci, Türk bayraklı eylemciyi TOMA’dan kurtarıırken bir başka eylemci bozkurt işareti yapıyor , Uğur Can, DHA.....	277
Şekil 3.13 Marjinal beşli, Adem Altan, AFP.....	278
Şekil 4.1 Medya, iktidar ve sermaye ilişkisi.....	282
Şekil 4.2 Gazetecilerin işsizlik sorunu ve iş güvencesi.....	299
Şekil 4.3 Sansür/Oto Sansür.....	304
Şekil 4.4 Propaganda/manipülasyon/algı yönetimi.....	315
Şekil 4.5 Çatışmacı/ayırıcı dil kullanımı.....	323

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 0.1 Görüşme Yapılan Gazeteciler.....	6
Tablo 2.1 Şiddetin Haritası.....	54
Tablo 2.2 Barış Gazeteciliği ve Savaş Gazeteciliği Karşılaştırması.....	56
Tablo 2.3 Eski Gazetecilik ve Yeni Gazetecilik Karşılaştırması.....	65
Tablo 3.1 29-30-31 Mayıs tarihlerinde gazetelerin yayın politikası.....	143
Tablo 3.2 <i>Star</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	150
Tablo 3.3 <i>Star</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	152
Tablo 3.4 <i>Yeni Akit</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	153
Tablo 3.5 <i>Yeni Akit</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	155
Tablo 3.6 <i>Yeni Şafak</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	157
Tablo 3.7 <i>Yeni Şafak</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	159
Tablo 3.8 <i>Sabah</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	160
Tablo 3.9 <i>Sabah</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	162
Tablo 3.10 <i>Zaman</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	163
Tablo 3.11 <i>Zaman</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	165
Tablo 3.12 <i>Habertürk</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	166
Tablo 3.13 <i>Habertürk</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	167
Tablo 3.14 <i>BirGün</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	168
Tablo 3.15 <i>BirGün</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	170
Tablo 3.16 <i>Cumhuriyet</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	171
Tablo 3.17 <i>Cumhuriyet</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	174
Tablo 3.18 <i>Taraf</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	175
Tablo 3.19 <i>Taraf</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	177
Tablo 3.20 <i>Sözcü</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	178
Tablo 3.21 <i>Sözcü</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	180
Tablo 3.22 <i>Radikal</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	181
Tablo 3.23 <i>Radikal</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	183
Tablo 3.24 <i>Posta</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	184
Tablo 3.25 <i>Posta</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	186
Tablo 3.26 <i>Hürriyet</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	187
Tablo 3.27 <i>Hürriyet</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	189
Tablo 3.28 <i>Milliyet</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	190
Tablo 3.29 <i>Milliyet</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	192
Tablo 3.30 <i>Akşam</i> gazetesi manşet ve ana başlıkları.....	193
Tablo 3.31 <i>Akşam</i> gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları.....	195
Tablo 3.32 Siyasi liderlere ait fotoğrafların gazetelere göre dağılımı.....	205

RÉSUMÉ

Selon le rapport de 2016 de l'Indice de la Paix Mondiale, il ne reste que 10 pays qui n'ont pas participé à un conflit au cours des dix dernières années. Cette valeur fournit une donnée sur les conflits armés qui devient visible par l'application directe de la violence dans le monde entier. À peine les conflits armés à travers le monde, il y a beaucoup de conflits qui sont vécus visant à la social, la culturelle, l'économique, le religieux, l'ethnique, le genre. La violence invisible qui se révèle par le discours, comme le discours de haine, la discrimination, le sexisme, la marginalisation, le racisme et les manières semblables alimente les conflits et à long terme, cela peut conduire à montrer l'existence des conflits sous forme de la violence directe. Puisque les médias sont un domaine dans lequel le discours est généré et capable de se propager si vite grâce aux développements technologiques, les nouvelles atteignent trop rapidement la population et jouent un rôle idéologique sur les populations. C'est pourquoi, la génération de discours de conflit, sexiste, marginalisant, discriminant, haineux, inflexible par les médias dont la principale fonction est de fournir le droit d'acquisition de l'information complique la violence. Comme si les discours contradictoires utilisés dans les nouvelles, aboutissent à la création de nouveaux conflits en polarisant la société et / ou en provoquant la transformation de la violence invisible en violence visible / directe, l'exécution du journalisme axé sur la paix et la construction de la langue des nouvelles sur la paix peut également contribuer à l'obtention de la paix sociale et la tranquillité. Sur la base de l'effet des médias sur le discours et l'effet de discours sur la violence et le conflit, l'infrastructure théorique de cette étude est façonnée par "le journalisme de la paix" qui est un concept interdisciplinaire. Le journalisme de paix est un modèle de journalisme qui doit être appliqué dans tous les domaines utilisés pour faire la nouvelle de toutes sortes de conflits susmentionnés de l'actualité artistique pratique et culturelle jusqu'à l'actualité sportive. À partir de là, l'échantillonnage de la thèse de doctorat est basé sur les «nouveaux mouvements sociaux» qui est un sujet susceptible d'observer en particulier les effets invisibles de la violence et les pratiques journalistiques ont été analysées lors des Protestations du Parc Gezi dans lesquelles les effets de la partie visible ou de la partie invisible de la violence ont été observés.

Commencé la soirée du 27 Mai de 2013, les protestations du Parc Gezi ont été ignorées par une partie des médias visuels et écrits pendant des jours. Depuis le Gezi Park Protestations était un mouvement organisé sur les réseaux et a reçu son pouvoir de l'Internet comme les autres mouvements sociaux qui a laissé sa marque sur le premier quarter du 21e siècle, l'ignorance des mouvements rendait le Gezi plus visible. Résultat dans les réactions de beaucoup de gens aux médias traditionnels en raison de ne pas donner assez place aux événements qui ont commencé avec l'intervention aux militants résistant à la coupe des arbres dans le Parc Gezi dans le cadre du Projet de Piétonisation de Taksim et 3,6 millions de personnes ont participé aux manifestations dans toute la Turquie. Pendant que les protestations se poursuivaient, les médias étaient polarisés aux divers pôles en catégorisant avec les expressions comme les «médias partisans», les «médias contre le gouvernement», les

«médias appuyant Gezi», etc. et les pratiques de journalisme démontrées n'ont pas eu d'effet positif sur la fourniture de la paix et l'arrêt des conflits. Cette situation fait ressortir la question du suivi d'un mouvement important qui a eu lieu dans un pays comme la Turquie où ont été confrontés de nombreux conflits comme la sexualité culturelle, économique, politique, religieuse, ethnique et sociale.

Le contenu de la thèse se compose de quatre parties. Dans la première partie, les Protestations du Parc Gezi ont été considérées dans une perspective institutionnelle et historique dans le contexte de nouveaux mouvements sociaux. Dans la deuxième partie, principalement la relation des médias avec le gouvernement, l'idéologie et le capital ont été discutés dans le cadre de la création de consentement et ensuite, le journalisme de la paix dont la base va jusqu'à l'étude des médias de critique a été parlé profondément. Dans la troisième partie, les pratiques journalistiques démontrées au cours de cette période ont été analysées à l'aide de données et de résultats de la recherche de superficie menée dans le cadre du mouvement protestataire de Gezi. Dans la dernière partie, les conclusions relatives aux pourparlers menés avec les journalistes ont été examinées en détail. Dans la dernière partie, les obstacles rencontrés dans l'application du journalisme de paix en Turquie, principalement sur les expressions des journalistes et dans la suite, les propositions des journalistes présentées pour être en mesure d'exécuter le journalisme de paix en Turquie ont été mentionnés.

La première question de recherche de la thèse qui a deux questions de recherche et cinq hypothèses constitue la question de « Est-il compatible avec les rapports des journalistes sur le journalisme de paix dans les entrevues semi-structurées réalisées avec les données obtenues à partir de l'actualité par la méthode d'analyse du discours de critique et les constatations relatives aux pratiques journalistiques appliquées? » La première hypothèse développée dans le contexte de la première question de recherche est dans le sens que la majorité des journalistes interrogés diront qu'ils ont des informations sur le journalisme de paix et ses pratiques. La deuxième hypothèse est dans le sens que les journalistes déclareront qu'ils ont obéi aux principes du journalisme de paix. La troisième hypothèse révélée dans ce domaine de recherche est dans le sens qu'il sera déterminé qu'il n'y aura pas de coïncidence entre les discours des nouvelles générées pendant le Parc Gezi et les discours des journalistes sur le journalisme de paix et en conséquence ce que pendant la période Gezi, le journalisme de paix n'a pas été exécuté.

La deuxième question de recherche de la thèse est la question de La deuxième question de recherche de la thèse est constituée de la question de « Est-il possible d'exécuter le journalisme de paix en Turquie? » La première hypothèse créée dans le contexte de la deuxième question de recherche est dans le sens qu'il ne sera pas possible de démontrer l'application de la pratique du journalisme de paix notamment dans les médias traditionnels des résultats de la recherche dans la situation actuelle. La deuxième hypothèse est dans le sens que les journalistes seront en mesure de déterminer une feuille de route allant à la solution des problèmes par les propositions présentées contre les obstacles.

Deux méthodes de recherche différentes ont été utilisées dans le cadre de cette étude. Tout d'abord, trente journalistes ont été découverts au moyen de la méthode d'échantillonnage des boules de neige et les entretiens semi-structurés ont été réalisés sur le journalisme de paix et les pratiques de nouvelles réalisées lors des

manifestations du Parc Gezi. Il a été commencé d'abord aux entretiens avec un journaliste qui est bien connu avec ses travaux actifs pendant la période de Gezi, on a commencé d'abord aux entrevues avec un journaliste qui est bien connu avec ses travaux actifs pendant la période de Gezi, plus tard on a atteint aux journalistes qu'il a suggéré et a atteint aux 30 journalistes comme visés.

Tout en effectuant la recherche sur le terrain, plus de soixante journalistes ont été rencontrés, uniquement parce que la majorité a répondu négativement, les entrevues pourraient être achevées dans les deux années suivantes. Dans les entretiens semi-structurés réalisés avec les journalistes, on s'est demandé d'abord s'ils avaient déjà entendu parler du «journalisme de paix» ou non. Ensuite, on leur a demandé de déterminer les notions de «journalisme de paix» et de «conflit». Suite aux implications des journalistes, ils ont été informés des conceptions telles que la «théorie du journalisme de paix», le «conflit» et la «violence» et ils ont été interrogés sur leurs pratiques dans la période des protestations du Parc Gezi. Les évaluations de leurs pratiques journalistiques au cours de la période Gezi ont été demandées aux journalistes, que ce soit pour l'établissement qu'ils ont travaillé au cours de cette période (ou l'institution pour laquelle ils travaillaient précédemment) ou pour les autres institutions des médias. Dans le contexte des réponses données par les journalistes, les questions telles que le langage de l'actualité, le journalisme d'élite / leader, l'utilisation des nouveaux médias des journalistes ont été dirigés vers eux. À la fin de l'entretien, quels seraient les obstacles au développement du journalisme de paix en Turquie et comment surmonter ces obstacles, quelles seraient leurs suggestions sur le développement d'une meilleure méthode journalistique et / ou pour l'application du journalisme de paix en Turquie, ont été posés de question aux journalistes. Pour faire les analyses qualitatives saines, le Programme d'Analyse Qualitative de Nvivo a été suggéré. En transmettant les entrevues réalisées au programme, les réponses des journalistes ont été analysées et quelques données quantitatives ont été parvenues à partir des résultats qualitatifs obtenus. Pour permettre d'être facilement compris, les données quantitatives ont été transmises aux tableaux et graphiques.

Une autre méthode utilisée dans la thèse est l'analyse du discours critique. En utilisant l'analyse des discours critiques révélée par Teun A. van Dijk, les premières pages de quinze journaux nationaux (*Akşam, Birgün, Cumhuriyet, Milliyet, Habertürk, Hürriyet, Radikal, Posta, Sabah, Sözcü, Star, Taraf, Yeni Akit, Yeni Şafak, Zaman*) entre les dates du 29 mai et du 24 juin 2013 ont été analysées en détail. Au total, quatre cent cinq premières pages (les premières pages de quinze journaux pendant les vingt-sept jours) ont été chargées dans les fichiers créés en utilisant le Nvivo et les nouvelles, les visuels d'actualités, les fréquences de mots, les photographies de nouvelles ont été analysées en détail en compilant sous les différentes catégories.

Afin d'analyser la langue journalistique utilisée par les journaux, les mots et groupes de mots utilisés par chaque journal ont été déterminés et leurs fréquences d'utilisation ont été calculées. Les résultats numériques obtenus ont été transmis aux tableaux créés séparément pour chaque journal. Sur les tables créées, les approches au Gezi et les politiques journalistiques en direction au Gezi des journaux ont été analysées. De plus, les photographies de leaders utilisées dans les nouvelles orientées sur le Gezi qui ont eu lieu dans les premières pages des journaux ont été catégorisées une par une en ce qui concerne les noms des sondés et les superficies couvertes par

ces photographies et combien de photographies utilisées ont été calculés séparément. À la lumière des données obtenues, il s'est atteint à quelques découvertes orientées vers quel journal donne quel endroit à quel leader. Principalement, une table séparée a été préparée pour chaque journal destiné aux photographies de leaders et à l'étape suivante, un grand graphique a été créé au moyen de la consolidation de ces tableaux. En outre, les nouvelles de la personne / la victime orientée qui ont eu lieu dans les premières pages des journaux ont été classées pour chaque journal séparément, en tenant compte de certains critères. Les superficies de visuels appartenant aux nouvelles de la personne / la victime orientée ont été calculées de la même manière. Les données obtenues à la suite de ces calculs effectués séparément pour chaque journal ont été démontrées sur le graphique créé. Outre ces graphiques et tableaux, les sujets ont également été placés dans la thèse sur les tableaux dans lesquels les principaux sujets et les titres utilisés par les journaux ont été démontrés, dont les tableaux montrent la politique de radiodiffusion des journaux dans les premiers jours des protestations et les graphiques sur les sujets qui ont été mentionnés comme des obstacles par les journalistes.

Tenant compte de l'importance du journalisme télévisé lors des protestations en dehors de la presse écrite, il a été tenté d'accéder aux archives des nouvelles du soir des cinq chaînes de nouvelles, *NTV*, *CNN Türk*, *Halk TV*, *Artı 1* et *Habertürk TV*, entre les dates du 28 mai et du 23 juin, mais en raison de certaines difficultés rencontrées, il était impossible d'atteindre les archives. Pour cette raison, les pratiques de journalisme télévisé pendant la période du mouvement protestataire de Gezi, bénéficiant des sources secondaires comme les plateformes internet d'Eksi Sozluk, les enregistrements de son, vidéo, livre, etc. ; ont été analysées avec les résultats obtenus à partir des entrevues semi-structurées réalisées.

Par conséquent, on a comparé les données appartenant au média-écrit obtenues de l'analyse des discours critiques, des entretiens réalisés avec les journalistes et les résultats obtenus du journalisme télévisuel appartenant aux sources secondaires et les pratiques journalistiques en Turquie ont été analysées et on a essayé d'être compris si il y a une contribution ou un effet des nouvelles faites pendant le processus de Gezi aux télévisions et aux journaux à la fourniture de la paix.

Conformément aux données et aux résultats obtenus au cours de la recherche, les résultats parvenus peuvent être résumés de la façon suivante:

- Les relations basées sur des préoccupations généralement économiques des médias avec le gouvernement entraînent la violation de la liberté des médias et donc du droit d'acquisition de l'information du public.
- Les relations entre les médias, le gouvernement et le capital permettent l'utilisation manipulatrice des médias.
- Les employeurs des médias peuvent appliquer l'autocensure en raison des préoccupations futures.
- La langue journalistique utilisée par les journaux peut être façonnée par rapport à la position idéologique des journaux.
- On a observé que la majorité des institutions médiatiques utilisaient un langage masculin, inflexible, conflictuel et discriminant.
- Les nouvelles ont été générées sans penser profondément des personnes / groupes faisant partie des conflits, en pensant que les conflits sont vécus aux temps et aux endroits où la violence a eu lieu.

- On a constaté que le journalisme de leader orienté a été exécuté dans les journaux dans l'état de l'humain orienté.
- Au cours du processus de faire la nouvelle de la violence, les journaux ont été localisés eux-mêmes comme une partie.
- Les journaux situés sur le grand public ont pris une position de fournir la nouvelle ou non.

Les résultats généraux obtenus sur l'axe de travail ont été évalués en détail avec les échantillons à la section des conséquences de la thèse. Dans cette section, les questions de recherche et les hypothèses de la thèse ont été discutées et afin d'appliquer le journalisme de paix en Turquie, les opinions ont été exprimées sur la façon de constituer un plan de mouvement commun qui convient à la dynamique du pays.

ABSTRACT

According to the 2016 report of Global Peace Index (GPI), there are only ten countries left in the world that are not involved in any conflict. This number provides data with regards to the armed conflicts that become visible by way of direct violence practices around the world. However, along with the armed conflicts, there are many conflicts worldwide on social, cultural, economic, religious, ethnic and gender based matters. Invisible violence that is mostly revealed through discourses, and in forms such as hate speech, discrimination, sexism, alienation and racism breed these conflicts, and may cause, in the long run, the conflicts to reveal themselves in the form of direct violence. As media is an area where the discourse is generated and spread extremely fast thanks to the technological advances, the news reaches the masses very quickly and plays an ideological role on them. Therefore, the fact that the news media, whose main role is to provide the public with its own right to be informed, generates a discourse that is stereotyped, hateful, discriminatory, alienating, sexist, and conflict-raising results in a challenging violence spiral. While the conflictive discourses used in the news may cause new conflicts and/or invisible violence to turn into visible/direct violence by polarizing the society, peace-oriented news-making and building of the news language on the language of peace may contribute in achieving peace and tranquility in the society. With reference to the effect of media on discourse, and the effect of discourse on violence and conflict, the theoretical substructure of this study was shaped within the framework of an interdisciplinary concept “peace journalism”. Peace journalism is a practice that should be used in making any conflict a part of the news, and a journalism model that should be implemented in every area, from cultural-art news to sports news. From this point of view, the paradigm of the doctoral thesis was built up on “new social movements”, a subject that especially enables the observation of the invisible effects of violence, and the journalistic practices during the Gezi Park Protests, where both visible and invisible effects of violence were observed, were analyzed.

Began on the evening of 27 May 2013, Gezi Park Protests were ignored for days by part of the written and visual media. As Gezi Park Protests, just like other social movements that left their marks on the first quarter of the 21st century, was a movement that was organized through networks and that drew its strength from the Internet, this ignorance of the incidents enabled Gezi to become more visible. The fact that the incidents, which started when the activists that resisted to cutting trees at Gezi Park for Taksim Pedestrianization Project were intervened by the police, were not adequately covered by the media resulted in reactions from the public, and 3.6 million people throughout Turkey participated in the protests. During the protests, the media was categorized and polarized with statements such as “partisan media”, “anti-government media”, “pro-Gezi media”, etc., and the journalism practices did not have a positive effect on the ceasing of conflicts and making of peace. This issue raises the question of how to follow an important social movement experienced in a country like Turkey where there are many conflicts with regards to cultural, economic, political, religious, ethnic, and gender-related issues.

The thesis is composed of four sections. In the first section, Gezi Park Protests were embraced via a historical and theoretical perspective within the context of new social movements. In the second section, the relationship of media with the power, ideology, and capital was discussed in the context of the generation of consent, and peace journalism, whose foundation is based on the critical media studies, was thoroughly embraced. In the third section, the journalism practices during this period were analyzed by way of the data and findings of the field research conducted within the context of Gezi Park Protests. In the last section, the findings with regards to the interviews made with journalists were examined in detail. In the last section, the obstacles in front of the implementation of peace journalism in Turkey were defined via the statements of journalists, and the suggestions offered by the journalists for peace journalism to be performed in Turkey were addressed.

First research question of the thesis, which is composed of two research questions and five hypotheses, was, *“Are the data obtained from the news that were examined by means of critical analysis method findings and the findings with regards to the implemented journalism practices compatible with what the journalists said about peace journalism at the semi-structured interviews conducted?”* The first hypothesis developed within the scope of the first research question is that most of the interviewed journalists are to explain that they are aware of peace journalism and its practices. The second hypothesis is that they are to suggest that peace journalism is compatible with their principles. The third hypothesis developed in the scope of this research question is that the discourse of the news generated during Gezi Park Protests are incoherent with the discourse of the journalists on peace journalism, and therefore, no peace journalism was practiced during the Gezi period.

The second research question of the thesis is *“Is it possible to make peace journalism in Turkey?”* The first hypothesis developed within the scope of the second research question is that the research findings are to show that it will not be possible for peace journalism practices to be implemented in the current situation, especially by mainstream media. The second hypothesis is that journalists are able to create a road map towards the solution of the problems by using the suggestions they offered against the obstacles.

Two different research methods were used within the scope of this study. First, thirty journalists were contacted by the snowball method, and semi-structured interviews were conducted on the reporting practices during the Gezi Park Protests and peace journalism. The interviews started with a journalist who was known to have actively worked during the Gezi period, and the people suggested by that journalist were contacted, and a total of thirty journalists, as aimed, were reached. Although more than sixty journalists were contacted during the field research, as most of them rejected to be interviewed, the interviews were completed in approximately two years. During the semi-structured interviews conducted with the journalists, they were firstly asked whether they heard of the concept of “peace journalism” before. Afterwards, they were requested to define the concepts of “peace journalism” and “conflict”. Followed by the definitions they made, the journalists were informed about the concepts of “the theory of peace journalism”, “conflict”, and “violence”, and were asked questions on the journalism practices during the period of Gezi Park Protests. The journalists were asked to evaluate the journalism practices during the Gezi period, with regards to both the institution they worked for at that period (or before) and other media institutions. Within the scope of the

answers they gave, the journalists were asked questions about news language, elite/leader-focused reporting, and new media usage of journalists. At the end of the interview, the journalists were asked what the obstacles in front of peace journalism in Turkey were, and what they might suggest for these obstacles to be overcome, for a better journalism model to be developed in Turkey and/or for peace journalism to be made. Qualitative data analysis program Nvivo was learned for the qualitative analyses to be conducted properly. The conducted interviews were transferred to the program, the responses of the journalists were analyzed, and certain quantitative data were reached via the obtained qualitative findings. Qualitative data were transferred to tables and graphs for the findings to be more clearly understood.

Another method used in the thesis is critical discourse analysis. The first pages of fifteen national newspapers (*Akşam*, *Birgün*, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Habertürk*, *Hürriyet*, *Radikal*, *Posta*, *Sabah*, *Sözcü*, *Star*, *Taraf*, *Yeni Akit*, *Yeni Şafak*, *Zaman*) between 29 May and 24 June 2013 were analyzed in detail by means of critical discourse analysis developed by Teun A. van Dijk. A total of four hundred five first pages (first pages of fifteen newspapers in twenty-seven days) were uploaded to the files created with Nvivo, and the news, news images, word frequencies, and news photographs were examined in detail by being compiled under various categories.

For the news language used by the newspapers to be analyzed, the words and word groups used by every newspaper were detected and their usage frequencies were calculated. The obtained numeral data were transferred to the tables formed separately for each newspaper. News policies of newspapers aimed at Gezi and their approach towards Gezi were analyzed via the tables formed. In addition to this, the photographs of leaders used in the news placed in the first pages of the newspapers with regards to Gezi were individually categorized according to the leaders' names, and the area covered by these photographs and the number of photographs used were separately calculated. In the light of the obtained data, certain findings with regards to the coverage given to any leader by any newspaper were reached. Separate tables were prepared for each newspaper for the photographs of the leaders, and a big graph was created by consolidating these tables. In addition to this, the human/victim-focused news in the first pages of the newspapers was classified separately for each newspaper by taking into consideration certain criteria. The area covered by the human/victim-focused news was also calculated in the same way. The data obtained at the end of these calculations made separately for each newspaper were displayed on the graphic formed. Along with these table and graphics, the thesis also contains the headlines used by the newspapers and the tables that show the main titles, various tables that show the broadcasting policies of the newspapers in the first days of the protests, and the issues referred to by journalists as obstacles.

Alongside written media, television reporting during the protests was also considered to be significant, and evening news archives of five news channels (*NTV*, *CNN Türk*, *Halk TV*, *Artı 1* and *Habertürk TV*) between 28 May and 23 June were attempted to be reached accordingly. However, due to certain difficulties, that attempt was unsuccessful. Therefore, the television reporting practices during the Gezi Park Protests were analyzed together with the findings obtained from the semi-structured interviews made by benefiting from secondary sources such as books, videos, voice records, and Internet platforms such as Ekşi Sözlük, etc.

As a result, the journalism practices in Turkey were analyzed by comparing and contrasting the interviews conducted with the journalists with the data on written media obtained from the critical discourse analysis and secondary sources with regards to television reporting, and it was tried to be comprehended whether the news published on the newspapers and broadcast on television affected or contributed to the establishment of peace.

The conclusions reached in the direction of the data and findings obtained within the scope of the research may be summarized as follows:

- The relationship between the media and the power that is mainly formed up on economic concerns results in the violation of media freedom and hence, the public's right to obtain information.
- The relationships among the media, power and capital enable the manipulative usage of the media.
- Media employees may consult to self-censor due to their concerns for the future.
- The news language used by the newspapers is shaped according to the ideological stance of the newspaper.
- Most of the media institutions are observed to be using a stereotyped, conflict-causing, discriminatory, and masculine language.
- The news was generated by believing that the conflicts occurred only in the place and time in which the violence took place, and without taking into consideration the people/groups that are party to the conflicts.
- It was detected that the newspapers mostly practice leader-focused journalism, not a human-focused one.
- While reporting violence, newspapers place themselves as a party.
- The mainstream newspapers, on the other hand, remained in between publishing and not publishing the news.

General conclusions reached in the study axis were embraced by means of detailed examples in the conclusion section of the thesis. In this section, the research question and hypotheses of the thesis were discussed, and opinions were expressed on how to form a common movement plan that is compatible with the dynamics of the country, for peace journalism to be implemented in Turkey.

ÖZET

Küresel Barış Endeksinin 2016 raporuna göre son on yılda dünyada herhangi bir çatışmaya dahil olmayan sadece on ülke kalmıştır. Bu rakam dünya genelinde doğrudan şiddetin uygulanması yoluyla görünür olan silahlı çatışmalar hakkında bir veri sunmaktadır. Ancak dünya genelinde silahlı çatışmaların yanı sıra toplumsal, kültürel, ekonomik, dinsel, etnik kimliğe dair, toplumsal cinsiyete yönelik çok sayıda çatışma yaşanmaktadır. Nefret söylemi, ayrımcılık, cinsiyetçilik, ötekileştirme, ırkçılık ve benzeri şekillerle, çoğunlukla söylem yoluyla ortaya konan görünmeyen şiddet, söz konusu çatışmaları beslemekte ve uzun vadede çatışmaların doğrudan şiddet yoluyla varlığını göstermesine neden olabilmektedir. Medya söylemin üretildiği ve teknolojik gelişmeler sayesinde son derece hızlı bir şekilde yayılabildiği bir alan olduğu için, haber hızla kitlelere ulaşmakta ve kitleler üzerinde ideolojik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, en temel görevi kamunun bilgi edinme hakkını sağlamak olan haber medyasının kalıplaşmış, nefret içerikli, ayrımcı, ötekileştirici, cinsiyetçi, çatışmacı söylemler üretmesi şiddet sarmalını içinden çıkılmaz bir hale getirebilmektedir. Haberlerde kullanılan çatışmacı söylemler toplumu kutuplaştırarak yeni çatışmaların doğmasına ve/veya görünmeyen şiddetin görünen/doğrudan şiddete dönüşmesine sebep olabildiği gibi, barış odaklı habercilik yapılması ve haber dilinin barış dili üzerine inşa edilmesi de toplumsal barışın ve huzurun sağlanmasına katkı sağlayabilir. Medyanın söylem, söylemin ise şiddet ve çatışma üzerindeki etkisinden hareketle, bu çalışmanın teorik alt yapısı disiplinlerarası bir kavram olan “barış gazeteciliği” çerçevesinde şekillendirilmiştir. Barış gazeteciliği, sözü edilen her türlü çatışmanın haberleştirilmesinde kullanılması gereken bir pratik ve kültür sanat haberlerinden spor haberine kadar her alanda uygulanması gereken bir gazetecilik modelidir. Buradan hareketle doktora tezinin örnekleme özellikle şiddetin görünmeyen etkilerinin izlenebileceği bir konu olan “yeni toplumsal hareketler” üzerine inşa edilmiş ve şiddetin hem görünen hem de görünmeyen etkilerinin gözlemlendiği Gezi Parkı Protestoları sırasındaki habercilik pratikleri analiz edilmiştir.

27 Mayıs 2013 akşamında başlayan Gezi Parkı Protestoları yazılı ve görsel medyanın bir bölümü tarafından günlerce görmezden gelinmiştir. Gezi Parkı Protestoları 21. Yüzyılın ilk çeyreğine damgasını vuran diğer toplumsal hareketler gibi ağlar üzerinden örgütlenen ve gücünü internetten alan bir hareket olduğu için, olayların görmezden gelinmesi, Gezi’yi daha görünür kılmıştır. Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında Gezi Parkı’ndaki ağaçların kesilmesine karşı direnen eylemcilere müdahale edilmesi ile başlayan olaylara geleneksel medya tarafından yeterince yer verilmemiş olması insanların tepkisine yol açmış ve protestolara Türkiye genelinde 3,6 milyon insan katılmıştır. Protestolar süregelirken medya “yandaş medya”, “hükümet karşıtı medya”, “gezici medya” vb. ifadeler ile kategorize edilerek pek çok kutba ayrılmış ve sergilenen gazetecilik pratikleri çatışmaların durdurulması ve barışın sağlanması konusunda pozitif bir etki yaratamamıştır. Bu durum Türkiye gibi kültürel, ekonomik, politik, dini, etnik ve toplumsal cinsiyete dair birçok konuda çatışma yaşanan bir ülkede gerçekleşen önemli bir toplumsal hareketin nasıl izlenmesi gerektiği sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

Tezin içeriği dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde Gezi Parkı Protestoları yeni toplumsal hareketler bağlamında tarihsel ve kuramsal bir perspektif ile ele alınmıştır. İkinci bölümde öncelikle medyanın iktidar, ideoloji ve sermaye ile olan ilişkisi rızanın üretimi bağlamında tartışılmış ve sonrasında temeli eleştirel medya çalışmalarına dayanan barış gazeteciliği derinlemesine bir şekilde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Gezi Parkı Protestoları bağlamında gerçekleştirilen alan araştırmasının veri ve bulguları aracılığıyla, bu dönemde sergilenen gazetecilik pratikleri analiz edilmiştir. Son bölümde ise gazeteciler ile yapılmış olan görüşmelere ilişkin bulgular ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, gazetecilerin ifadeleri üzerinden Türkiye’de barış gazeteciliğinin uygulanmasının önündeki engeller tanımlanmış ve sonrasında gazetecilerin Türkiye’de barış gazeteciliği yapılabilmesi için sunmuş olduğu önerilere değinilmiştir.

İki sorunsalı ve beş hipotezi bulunan tezin ilk sorunsalını *“Eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenen haberlerden elde edilen veriler ve uygulanan gazetecilik pratiklerine ilişkin bulgular ile, gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmelerde barış gazeteciliğine dair gazetecilerin söyledikleri uyumlu mudur?”* sorusu oluşturmuştur. İlk sorunsal bağlamında geliştirilen ilk hipotez görüşme yapılan gazetecilerin büyük bir bölümünün barış gazeteciliğine ve pratiklerine dair bilgileri olduğunu söyleyecekleri yönündedir. İkinci hipotez, gazetecilerin barış gazeteciliği ilkelerine uyduklarını ifade edecekleri yönündedir. Bu sorunsal bağlamında ortaya konulan üçüncü hipotez ise Gezi Parkı sırasında üretilen haberlerin söylemleri ile, gazetecilerin barış gazeteciliğine dair söylemlerinin birbiri ile tutarlı olmadığının tespit edileceği ve dolayısıyla Gezi döneminde barış gazeteciliği yapılmamış olacağı yönündedir.

Tezin ikinci sorunsalını ise *“Türkiye’de barış gazeteciliğinin yapılabilmesi mümkün müdür?”* sorusu oluşturmuştur. İkinci sorunsal bağlamında oluşturulan ilk hipotez, araştırma bulgularının mevcut durumda, özellikle ana akım medyada barış gazeteciliğinin uygulanmasının mümkün olmayacağını göstereceği yönündedir. İkinci hipotez ise gazetecilerin engellere karşı sundukları öneriler ile sorunların çözümüne giden bir yol haritası çizilebileceği yönündedir.

Bu çalışma kapsamında iki farklı araştırma yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle kartopu yöntemi kullanılarak otuz gazeteciye ulaşılmış ve Gezi Parkı Protestoları dönemindeki habercilik pratikleri ve barış gazeteciliği üzerine yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere ilk olarak Gezi döneminde aktif olarak çalıştığı bilinen bir gazeteci ile başlanmış ardından onun önerdiği isimlere erişilmiş ve hedeflendiği şekilde toplam otuz gazeteciye ulaşılmıştır. Alan araştırması yapılırken altmıştan fazla gazeteciye ulaşılmış ancak büyük bir bölümünden ret cevabı alındığı için görüşmeler iki seneye yakın bir süre zarfında tamamlanabilmiştir. Gazeteciler ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerde, ilk olarak, “barış gazeteciliği” kavramını daha önce duyup duymadıkları sorulmuştur. Ardından gazetecilerden “barış gazeteciliği” ve “çatışma” kavramlarını tanımlamaları istenmiştir. Gazetecilerin vermiş oldukları tanımların arkasından gazetecilere “barış gazeteciliği teorisi”, “çatışma” ve “şiddet” gibi kavramlar konusunda bilgilendirme yapılmış ve Gezi Parkı Protestoları dönemindeki gazetecilik pratikleri konusunda sorular sorulmuştur. Gazetecilerden Gezi dönemindeki gazetecilik pratiklerini hem o dönemde çalıştıkları kurum (ya da öncesinde çalıştıkları kurum) hem de diğer medya kuruluşları açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Gazetecilerin vermiş olduğu

yanıtlar bağlamında onlara haber dili, elit/lider odaklı habercilik, gazetecilerin yeni medya kullanımı gibi konularda sorular yönlendirilmiştir. Görüşmenin sonunda gazetecilere barış gazeteciliğinin Türkiye’de gerçekleştirilebilmesinin önündeki engellerin neler olduğu ve bu engellerin aşılması, Türkiye’de daha iyi bir gazetecilik modeli geliştirilebilmesi ve/veya barış gazeteciliği yapılabilmesi için ne gibi önerileri olabileceği sorulmuştur. Nitel analizlerin sağlıklı yapılabilmesi için Nvivo Nitel Analiz Programı öğrenilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler programa aktarılarak, gazetecilerin vermiş olduğu yanıtlar analiz edilmiş ve elde edilen nitel bulgulardan birtakım nicel verilere ulaşılmıştır. Bulguların daha iyi anlaşılabilmesi için nicel veriler tablo ve grafiklere aktarılmıştır.

Tezde kullanılan bir diğer yöntem ise eleştirel söylem analizidir. Teun A. van Dijk’in ortaya koyduğu eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak on beş ulusal gazetenin (*Akşam, Birgün, Cumhuriyet, Milliyet, Habertürk, Hürriyet, Radikal, Posta, Sabah, Sözcü, Star, Taraf, Yeni Akit, Yeni Şafak, Zaman*) 29 Mayıs-24 Haziran 2013 tarihleri arasındaki ilk sayfaları ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Toplam dört yüz beş (on beş gazetenin yirmi yedişer günlük ilk sayfası) ilk sayfa, Nvivo kullanılarak oluşturulan dosyalara yüklenmiş ve haberler, haber görselleri, kelime frekansları, haber fotoğrafları çeşitli kategoriler altında derlenerek ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Gazetelerin kullanmış olduğu haber dilinin analiz edilmesi için her gazetenin kullandığı kelime ve kelime öbekleri belirlenmiş ve kullanım frekansları hesaplanmıştır. Elde edilen rakamsal veriler, her gazete için ayrı olarak oluşturulan tablolara aktarılmıştır. Oluşturulan tablolar üzerinden gazetelerin Gezi’ye yönelik haber politikaları ve Gezi’ye yaklaşımları analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra, gazetelerin ilk sayfalarında yer alan Gezi’ye yönelik haberlerde kullanılan lider fotoğrafları, liderlerin isimlerine göre tek tek kategorize edilmiş ve bu fotoğrafların kapladıkları alanlar ve kaç fotoğraf kullanıldığı ayrı ayrı hesaplanmıştır. Elde edilen veriler ışığında hangi gazetenin hangi lidere ne kadar yer verdiğine yönelik bir takım bulgulara ulaşılmıştır. Liderlerin fotoğraflarına yönelik olarak öncelikle her gazete için ayrı tablo hazırlanmış, sonrasında ise bu tablolar konsolide edilerek büyük bir grafik oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra, gazetelerin ilk sayfalarında yer alan insan/mağdur odaklı haberler birtakım ölçütler göz önünde bulundurularak, her gazete için ayrı ayrı sınıflandırılmıştır. İnsan/mağdur odaklı haberlere ait görsellerin kaplamış olduğu alanlar da aynı şekilde hesaplanmıştır. Her gazete için ayrı olarak yapılan bu hesaplamaların sonunda elde edilen veriler oluşturulan grafik üzerinde gösterilmiştir. Bu tablo ve grafiklerin yanı sıra gazetelerin kullanmış olduğu manşetlerin ve ana başlıkların gösterildiği tablolara, gazetelerin protestoların ilk günlerindeki yayın politikasını gösteren çeşitli tablolara ve gazetecilerin engel olarak belirttiği konulara ilişkin grafiklere de tezde yer verilmiştir.

Protestolar sırasında yazılı basın yanı sıra televizyon haberciliğinin de son derece önemli olduğu düşünülerek, *NTV, CNN Türk, Halk TV, Artı 1 ve Habertürk TV* olmak üzere beş haber kanalının 28 Mayıs – 23 Haziran tarihleri arasındaki akşam haberleri arşivlerine ulaşılmaya çalışılmış ancak karşılaşılan birtakım güçlükler nedeniyle arşivlere ulaşılamamıştır. Bu sebeple Gezi Parkı Protestoları dönemindeki televizyon gazeteciliği pratikleri kitap, video, ses kayıtları, Ekşi Sözlük vb. internet platformları gibi ikincil kaynaklardan yararlanarak; gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular ile birlikte analiz edilmiştir.

Sonuç olarak gazeteciler ile gerçekleştirilen görüşmeler, eleştirel söylem analizinden elde edilen yazılı basına dair veriler ve televizyon haberciliğine dair ikincil kaynaklardan elde edilen bulgular ile karşılaştırılarak, Türkiye’deki gazetecilik pratikleri analiz edilmiş ve Gezi sürecinde gazete ve televizyonlarda yapılan haberlerin barışın sağlanmasına etkisi veya katkısı olup olmadığı kavranmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen veri ve bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar genel olarak şu şekilde özetlenebilir:

- Medyanın iktidar ile çoğunlukla ekonomik kaygılar temeline kurulmuş ilişkileri, medya özgürlüğünün ve dolayısıyla kamunun haber alma hakkının ihlal edilmesine neden olmaktadır.
- Medya, iktidar ve sermaye arasındaki ilişkiler medyanın manipülatif kullanımına olanak tanımaktadır.
- Medya çalışanları gelecek kaygıları sebebiyle otosansür uygulayabilmektedir.
- Gazetelerin kullanmış olduğu haber dili gazetenin ideolojik duruşuna göre şekillenmektedir.
- Medya kuruluşlarının çoğunun kalıplaşmış, çatışmacı, ayrımcı, eril bir dil kullandığı görülmektedir.
- Haberler, çatışmaların sadece şiddetin meydana geldiği yerde ve zamanda yaşandığı düşünülerek, çatışmalara taraf olan kimseler/gruplar derinlemesine düşünülmeden üretilmiştir.
- Gazetelerde çoğunlukla insan odaklı değil lider odaklı gazetecilik yapıldığı tespit edilmiştir.
- Gazeteler şiddeti haberleştirirken kendilerini bir taraf olarak konumlandırmıştır.
- Ana akımda konumlanan gazeteler haberi vermek ve vermemek arasında kalmıştır.

Çalışma ekseninde ulaşılmış olan genel sonuçlar, tezin sonuç bölümünde ayrıntılı olarak örnekler ile ele alınmıştır. Bu bölümde tezin sorunsal ve hipotezleri tartışılmış ve Türkiye’de barış gazeteciliğinin uygulanabilmesi için ülkenin dinamiklerine uygun ortak bir hareket planının nasıl oluşturulabileceği üzerine fikir yürütülmüştür.

GİRİŞ

Günümüzde sadece Türkiye’de değil dünyanın dört bir yanında savaşlar ve çatışmalar süregelmektedir. 21. Yüzyılın ilk çeyreğine sadece savaşlar ve silahlı çatışmalar değil ekonomik, politik, sosyal, kültürel, toplumsal cinsiyete dair her türlü çatışma ve bu çatışmalar sonucu ortaya çıkan toplumsal hareketler de damga vurmuştur. 1968 yılında başlayan öğrenci hareketlerinin üzerinden kırk yılı aşkın süre geçtikten sonra, 2010 yılında Tunus’ta başlayan protestoların tüm Ortadoğu’ya yayılması ve Arap Baharı adı verilen bir dizi ayaklanmayı alevlendirmesi, Occupy [işgal] hareketleri ve dünyanın dört bir yanında bireysel özgürlükler adına gerçekleştirilen diğer sivil itaatsizlik eylemleri sosyal bilimcileri bir kez daha yeni toplumsal hareketler üzerine düşünmeye yönlendirmiştir.

Yeni toplumsal hareketler kategorisine giren bu hareketler genel olarak 1968 sonrasındaki bireysel özgürlüklerin öne çıktığı, her alanda özgürlüğün ve eşitliğin istendiği hareketler olarak betimlenmektedir. Bu hareketler, günümüzde teknolojik gelişmeler ve sosyal ağların kullanımı sayesinde daha hızlı örgütlenen, kitlelerin katıldığı, bilgi akışının çok hızlı olduğu ve dolayısıyla anında duyulan ve görülen toplumsal hareketlere dönüşmüşlerdir.

21. Yüzyıldaki toplumsal hareketlerin, bu çalışmanın temelini oluşturan barış gazeteciliği teorisi açısından önemli olmasının nedeni; barış, eşitlik, özgürlük gibi amaçlarla başlayan bu hareketlerin çeşitli çatışmalar ve şiddetle sonuçlanmış ve/veya devam etmekte olmasıdır. Arap Baharı Ayaklanmalarının Ortadoğu ülkelerinde yaşanan silahlı çatışmalardan, içinde bulunduğumuz çağda kendisinden en çok söz edilen savaşlardan birisi olan Suriye İç Savaşı’na kadar pek çok kanlı sonucu olmuştur. Bunun yanı sıra demokratik taleplerin dile getirilmesi amacıyla gerçekleştirilen sosyal hareketler sırasında dahi yaralanma ve ölüm vakaları gibi doğrudan şiddetin gözlendiği pek çok olay yaşanmıştır. Bu nedenle barış gazeteciliği üzerine yazılan doktora tezinin örnekleme, bir çevre hareketi olarak başlayan ve toplumun her kesiminden bireysel özgürlükler konusunda sesini duyurmak isteyen

herkesin katıldığı toplumsal bir harekete dönüşen Gezi Parkı Protestoları olarak belirlenmiştir.

Bir aydan uzun süren ve neredeyse tüm Türkiye’ye yayılan Gezi Parkı Protestoları boyunca eylemciler kentsel dönüşümden kadın haklarına, düşünce ve ifade özgürlüğünden LGBTİ bireylerin haklarına kadar pek çok konuda kendilerini özellikle sosyal medya üzerinden ifade edebilme imkanı bulabilmişlerdir. Gezi Parkı Protestolarının barış gazeteciliği bağlamında ele alınmasının nedeni ise protestolar boyunca gerçekleştirilmiş olan gazetecilik pratikleridir.

27 Mayıs akşamında başlayan Gezi Parkı Protestoları yazılı ve görsel medyanın bir bölümü tarafından günlerce görmezden gelinmiştir. Ancak Gezi Parkı Protestoları 21. Yüzyılın ilk çeyreğine damgasını vuran diğer toplumsal hareketler gibi ağlar üzerinden örgütlenen ve gücünü internetten alan bir hareket olduğu için, olayların görmezden gelinmesi, Gezi’yi daha görünür kılmıştır. Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında Gezi Parkı’ndaki ağaçların kesilmesine karşı direnen eylemcilere müdahale edilmesi ile başlayan olaylara geleneksel medya tarafından yeterince yer verilmemiş olması insanların tepkisine yol açmış ve İç İşleri Bakanlığı’nın yapmış olduğu açıklamaya göre 79 ilden, 2,5 milyon insan protestolara katılmıştır.

Protestolar süregelirken, medya “yandaş medya”, “hükümet karşıtı medya”, “gezici medya” vb. ifadeler ile kategorize edilerek pek çok kutba ayrılmıştır. Zaman zaman haberlerde kullanılan dil ve üretilen söylemler yaşanan çatışmaların şiddetlenmesine sebep olmuştur. Bir başka ifadeyle sergilenen gazetecilik pratikleri çatışmaların dindirilmesi ve barışın sağlanması konusunda pozitif bir etki yaratamamıştır. Bu durum Gezi Parkı Protestoları gibi toplumun farklı kesimlerinden çok sayıda insanın katıldığı önemli bir toplumsal hareketin medya tarafından nasıl izlenmesi gerektiği sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

Barış gazeteciliği kavramı 1970’lerde ilk kez kullanılmış olmasına ve özellikle 2000’li yıllarda tüm dünyada yaygınlaşmasına karşın Türkiye’de hem akademik hem de mesleki açıdan ilgi görmeyen bir konu olarak kalmıştır. Oysa barış gazeteciliği, Türkiye gibi pek çok alanda çatışma yaşanan ülkelerde çatışmaların ve bu çatışmaların sebep olduğu görünen ve/veya görünmeyen şiddetin çözülmesinde

ideal bir araç olarak karşımıza çıkabilir. Nitekim bunun için öncelikle kavramın ve kavrama dair ilkelerin bilinmesi ve öğrenilmesi gerekmektedir. Bu sebeple bu çalışmada öncelikle barış gazeteciliği kavramının Türkiye’deki gazetecilere ne ifade ettiğinin araştırılması ve bu konudaki mesleki bilincin tespit edilmesi hedeflenmiştir.

Sorunsal ve hipotezler

Noam Chomsky, Edward Herman, Robert McChesney, Herbert Schiller gibi teorisyenlerin medyanın ekonomi politiği konusunda ortaya koymuş olduğu teorilerinden yola çıkarak, medyanın haberi inşa ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Haberin inşa edildiği söylenirken haberin kurgulandığı söylenmemektedir. Ancak haberin dayandığı gerçekliğin okuyucuya aktarılırken dilin kullanımı yoluyla bir takım alt anlamlar taşıdığı iddia edilmektedir.

Haber söyleminin oluşturulması ve haberin inşası sürecinde gazetecilere, mesleki etik kodların uygulamaya konması açısından önemli bir rol düşmektedir. Bununla birlikte gazetenin ekonomi politik çıkarlarını düşünürken, mesleğini icra etmek durumunda kalan ve eşik bekçisi diye nitelendirilen yazı işleri müdürleri, genel yayın yönetmenleri ve editörler de haberlerin inşası sürecinde imzayı atan son kişi olma sıfatları ile son derece mühim bir konuma sahiptirler. Bu rol dağılımına barış gazeteciliği ekseninden bakıldığında Annabel McGoldrick ve Jake Lynch’in (2005) de haberi yapan gazeteciden sonra eşik bekçilerine barış dilinin kullanılmasını sağlamak gibi önemli bir görev verdiği görülmektedir.

Haber söylemini son haline getiren kimselerin amaçları savaşı çağrıştırmak olmasa dahi çoğunlukla çatışmacı, eril bir dil tarafından üretilen haberler, dilin yapısı gereğince barış gazeteciliği pratiklerinden uzak bir tutum sergilemektedir. Nitekim haberler halka ulaşmakta ve onlara bir bakış sunmaktadır. Bu noktada Edward Said’in (2008) Medya’da İslam kitabının başında sorduğu soruyu sormakta yarar vardır; “*Gazeteciler ve uzmanlar dünyaya bakışımızı nasıl belirliyor?*”

Bu sorudan yola çıkarak farklı kesimlerden insanların katıldığı ve birçok çatışmanın şiddete dönüştüğü Gezi vb. süreçlerde, gazetecilerin olayları “nasıl kaleme aldıklarının, nasıl gördüklerinin veya neleri yazmadıklarının ve neleri

göstermediklerinin” toplumun olaylara bakışını etkilediğini söylemek mümkündür. Söz konusu etkiden dolayı, çatışmalı ortamlarda gazetecilerin barış konusunda okuyucularını çözüme yönlendiren anahtar bir görev üstlenmesi gerektiğini ve bu görevin de barış gazeteciliğine dair bir takım sorumlulukların bilinmesi ile yerine getirilebileceğini belirtmek yerinde olacaktır.

Buradan hareketle, bu çalışmada ilki barış gazeteciliği bağlamında Gezi Parkı Protestoları sırasındaki gazetecilik pratiklerini, ikincisi ise Türkiye’de barış gazeteciliğinin uygulanmasını ele alan iki sorunsala yer verilmiştir. Gazetecilerin barış gazeteciliği konusundaki bilinçlilik düzeyini saptamak üzere konumlandırılan ilk sorunsal bağlamında *“Eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenen haberlerden elde edilen veriler ve uygulanan gazetecilik pratiklerine ilişkin bulgular ile, gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmelerde barış gazeteciliğine dair gazetecilerin söyledikleri uyumlu mudur?”* sorusu sorulmuştur.

İlk sorunsal ekseninde geliştirilen ilk hipotez görüşme yapılan gazetecilerin büyük bir bölümünün barış gazeteciliğine ve pratiklerine dair bilgileri olduğunu söyleyecekleri yönündedir. İkinci hipotez, gazetecilerin barış gazeteciliği ilkelerine uyduklarını ifade edecekleri yönündedir. Bu sorunsal bağlamında ortaya konulan üçüncü hipotez ise Gezi Parkı sırasında üretilen haberlerin söylemleri ile, gazetecilerin barış gazeteciliğine dair söylemlerinin birbiri ile tutarlı olmadığına tespit edileceği ve dolayısıyla Gezi döneminde barış gazeteciliği yapılmamış olacağı yönündedir.

Tezin ikinci sorunsalını medya, iktidar, ideoloji, sermaye, söylem ve barış gazeteciliği üzerine yapılan teorik okumalardan ve tartışmalardan hareketle sorulan *“Türkiye’de barış gazeteciliğinin yapılabilmesi mümkün müdür?”* sorusu oluşturmaktadır. İkinci sorunsal bağlamında oluşturulan ilk hipotez, araştırma bulgularının mevcut durumda özellikle ana akım medyada barış gazeteciliğinin uygulanmasının mümkün olmayacağını göstereceği yönündedir. İkinci hipotez ise gazetecilerin engellere karşı sundukları öneriler ile sorunların çözümüne giden bir yol haritası çizilebileceği yönündedir.

Sonuç olarak, bu çalışmada, tezin sorunsallarına cevap arayarak, Türkiye’deki gazetecilik pratikleri bağlamında temel sorunların belirlenmesi ve bu sorunlar ışığında Türkiye’de barış gazeteciliği pratiklerinin hayata geçirilebilmesi adına atılması gereken adımlar tartışılmaktadır.

Araştırma Yöntemleri

Bu alışma iki farklı yöntem kullanılarak gerçekleştirilen geniş bir araştırmaya dayanmaktadır. Öncelikle kartopu yöntemi ile otuz gazeteciye ulaşılmış ve Gezi Parkı Protestoları dönemindeki habercilik pratikleri ve barış gazeteciliği üzerine yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere ilk olarak Gezi döneminde aktif olarak çalıştığı bilinen bir gazeteci ile başlanmış ardından onun önerdiği isimlere erişilmiş ve hedeflendiği şekilde toplam otuz gazeteciye ulaşılmıştır. Bu süreçte altmışın üzerinde gazeteci ile iletişime geçilmiş, ancak iletişim kurulan gazetecilerin çoğundan ret cevabı alınmıştır. Dolayısıyla görüşmeler iki seneye yakın bir süre zarfında tamamlanmıştır. Görüşülen gazetecilerin içerisinde, televizyon haberciliği, televizyon programcılığı, haber kanalı müdürlüğü, haber kanalı editörlüğü, gazete editörlüğü, muhabirlik, köşe yazarlığı ve ombudsmanlık görevlerinde bulunmuş gazeteciler yer almaktadır. st düzey yöneticilerden muhabirlere kadar her türlü görevde çalışan gazetecilere ulaşılmış ve kendileri ile görüşme yapılması, medya sektörünün her alanındaki görev dağılımının anlaşılması ve farklı bakış aıllarının ele alınması açısından çalışmaya fayda sağlamıştır.

Gerçekleştirilen görüşmelerde, gazetecilere ilk olarak “barış gazeteciliği” kavramını daha önce duyup duymadıkları sorulmuştur. Ardından da bir gazeteci olarak “barış gazeteciliği” ve “atışma” kavramlarını tanımlamaları istenmiştir. Bu tanımlamaların ardından gazetecilere “barış gazeteciliği teorisi”, “atışma” ve “şiddet” gibi kavramlar konusunda bilgilendirme yapılmış ve Gezi Parkı Protestoları dönemindeki gazetecilik pratikleri konusunda sorular sorulmuştur. Gazetecilerden ncelikle Gezi dönemindeki gazetecilik pratiklerini hem o dönemde çalıştıkları kurum (ya da öncesinde çalıştıkları kurum) hem de diğer kurumlar açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Gazetecilerin vermiş olduğu yanıtlar bağlamında onlara haber dili, elit/lider odaklı habercilik, gazetecilerin yeni medya kullanımı gibi konularda sorular yönlendirilmiştir. Görüşmenin sonunda gazetecilere, Türkiye’de

barış gazeteciliğinin gerçekleştirilebilmesinin önündeki engellerin neler olduğu ve bu engellerin aşılması, Türkiye’de daha iyi bir gazetecilik modeli geliştirilebilmesi ve/veya barış gazeteciliği yapılabilmesi için ne gibi önerileri olabileceği sorulmuştur.

Nitel analizlerin sağlıklı yapılabilmesi için Nvivo Nitel Analiz programı öğrenilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler programa aktarılarak, gazetecilerin vermiş olduğu yanıtlar analiz edilmiş ve elde edilen nitel bulgulardan bir takım nicel verilere ulaşılmıştır. Bulguların daha iyi anlaşılabilmesi için nicel veriler tablo ve grafiklere aktarılmıştır.

Görüşme yapılan gazetecilerin isimleri, Gezi Parkı Protestoları sırasında çalıştıkları kurumlar ve görevleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 0.1 Görüşme Yapılan Gazeteciler

Gazeteci	Protestolar sırasındaki görevi	Protestolar sırasında çalıştığı kurum
Barış İnce	Yazı İşleri Müdürü	<i>BirGün</i>
Belma Akçura	Ombudsman	<i>Milliyet</i>
Bülent Mumay	<i>Hürriyet</i> Dijital Medya Grup Koordinatörü	<i>Hürriyet</i>
Ceyda Karan	Köşe Yazarı	<i>Taraf</i>
Deniz Ülkütekin	Muhabir	<i>Cumhuriyet</i>
Doğan Ertuğrul	Genel Yayın Yönetmeni	<i>Star</i>
Edda Sönmez	Muhabir	<i>Sözcü</i>
Elif İnce	Muhabir	<i>Radikal</i>
Enver Aysever	Televizyon Programcısı	<i>CNN Türk</i>
Ertan Altan	Köşe yazarı	<i>Taraf</i>
Faruk Bildirici	Ombudsman	<i>Hürriyet</i>
Gökmen Ulu	Televizyon Muhabiri	<i>Artı 1</i>
Güngör Karakuş	Muhabir	<i>Habertürk</i>
Güray Öz	Ombudsman	<i>Cumhuriyet</i>
Işın Eliçin	Köşe Yazarı	<i>Yeni Şafak</i>
İsmail Saymaz	Muhabir	<i>Radikal</i>
Kürşat Bumin	Köşe Yazarı	<i>Yeni Şafak</i>
Makbule Cengiz	Televizyon Muhabiri	<i>Halk TV</i>
Mehmet Kamış	Genel Yayın Yönetmeni	<i>Zaman</i>

	Yardımcısı	
Mehveş Evin	Köşe Yazarı	<i>Milliyet</i>
Mete Çubukçu	Televizyon Programcısı/Muhabir	<i>NTV</i>
Murat Aksoy	Köşe Yazarı	<i>Yeni Şafak</i>
Murat Alan	İstihbarat Müdürü	<i>Yeni Akit</i>
Mustafa Alp Dağıstanlı ¹	Serbest gazeteci	
Murat Seçkin	Muhabir	<i>Star</i>
Mustafa Hoş	Genel Yayın Yönetmeni	<i>Artı 1</i>
Rıdvan Akar	Haber Müdürü/Televizyon Programcısı/Belgesel Yapımcısı	<i>CNN Türk</i>
Serkan Ocak	Muhabir	<i>Radikal</i>
Yavuz Baydar	Ombudsman	<i>Sabah</i>
Zülfikar Ali Aydın	Muhabir	<i>Habertürk</i>

Yarı yapılandırılmış görüşmelerin yanı sıra Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak on beş ulusal gazetenin (*Akşam, Birgün, Cumhuriyet, Milliyet, Habertürk, Hürriyet, Radikal, Posta, Sabah, Sözcü, Star, Taraf, Yeni Akit, Yeni Şafak, Zaman*) 29 Mayıs-24 Haziran 2013 tarihleri arasındaki ilk sayfaları analiz edilmiştir. Toplam dört yüz beş (on beş gazetenin yirmi yedişer günlük ilk sayfası) ilk sayfa, Nvivo Nitel Analiz Programı üzerinden oluşturulan dosyalara yüklenmiş ve haberler, haber görselleri, kelime frekansları, haber fotoğrafları oluşturulan kategoriler altında derlenerek ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Gazetelerin haber dilinin analiz edilmesi için her gazetenin kullanmış olduğu kelime ve kelime öbekleri belirlenmiş ve söz konusu kelime ve kelime öbeklerinin kullanım frekansları tek tek hesaplanmıştır. Elde edilen rakamsal veriler, her gazete için ayrı olarak oluşturulan tablolara aktarılmıştır. Oluşturulan tablolar üzerinden gazetelerin Gezi'ye yönelik haber politikaları ve protestolara yaklaşımları analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra gazetelerin ilk sayfalarında yer alan Gezi'ye yönelik haberlerde kullanılan lider fotoğrafları, liderlerin isimlerine göre tek tek kategorize edilmiş ve bu fotoğrafların kapladıkları alanlar ve kaç fotoğraf kullanıldığı ayrı ayrı

¹ Uzun yıllar NTV'de yönetici olarak çalıştığı için, kurumun iç yapısını çok iyi bilmesi sebebiyle ve yazmış olduğu 5 NE 1 KİM kitabı dolayısıyla birden fazla gazeteci tarafından görüşülmesi gereken isim olarak önerilmiştir.

² Televizyon kanallarına haberler anında ulaştığı için, olayların 27 Mayıs'ta gece saat 22:00'da başlamış olması sebebiyle, 28 Mayıs tarihinden itibaren haberlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

³ Olaylar 27 Mayıs'da gece saatlerinde başladığı için gazetelerin baskısına haberlerin yetişmeyeceği düşünülmüştür. 28 Mayıs tarihli gazetelerin ilk sayfaları incelendiğinde gazetelerde herhangi bir haber

hesaplanmıştır. Elde edilen veriler ışığında “hangi gazetenin hangi lidere ne kadar yer verdiği” ve “lider odaklı mı yoksa insan odaklı mı?” habercilik yaptığına yönelik bir takım bulgulara ulaşılmıştır. Liderlerin fotoğraflarına yönelik olarak öncelikle her gazete için ayrı tablolar hazırlanmış, sonra bu tablolar konsolide edilerek liderlerin fotoğraflarına ilişkin büyük bir grafik oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra gazetelerin ilk sayfalarında yer alan insan/mağdur odaklı haberler bir takım ölçütler göz önünde bulundurularak, her gazete için ayrı ayrı sınıflandırılmıştır. Haberlere ait görsellerin kaplamış olduğu alanlar her gazete için ayrı ayrı hesaplanmış ve elde edilen veriler oluşturulan grafik üzerinde gösterilmiştir. Bu tabloların yanı sıra önemli günlerde gazetelerin kullanmış olduğu manşetlere yönelik ve gazetelerin Gezi’nin ilk günlerindeki yayın politikasına yönelik çeşitli tablolara da tezde yer verilmiştir.

Gezi Parkı Protestoları sırasında yazılı basının yanı sıra televizyon haberciliğinin de son derece önemli olduğu düşünülerek, *NTV*, *CNN Türk*, *Halk TV*, *Artı 1* ve *Habertürk TV* olmak üzere beş haber kanalın 28 Mayıs – 23 Haziran² tarihleri arasındaki akşam haberleri arşivlerine ulaşılmaya çalışılmış ancak arşivlere kanallar vasıtasıyla ulaşılamamıştır. Arşivlere ulaşmak amacıyla görüşme yapılan bir televizyon kanalından arşivlerini açamayacağı bilgisinin alınmış olması, bir televizyon kanalının arşivinin bulunmaması, bir diğerinin ise arşivlerinin kanalda çalışan bir ekip tarafından alınmış olması sebebiyle arşivlere kanallar üzerinden ulaşılamayacağı anlaşılmıştır. Sonrasında Medya Takip Merkezi (MTM) ile iletişime geçilmiştir. MTM ile telefon üzerinden üç ayrı görüşme gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilen son görüşmede, MTM’nin bir yetkilisi geri dönüş yaparak yayın arşivlerini ellerinde en fazla altı ay tutuklarını ve protestoların üzerinden altı aydan fazla bir süre geçmiş olduğu için ellerinde Gezi’ye ilişkin herhangi bir arşiv bulunmadığını ifade etmiştir. İnternet üzerinden tvarsivi.com gibi bir takım web sitelerinden görüntüler elde edilmeye çalışılmıştır. Ancak burada yer alan görüntülerin de silinmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple Gezi Parkı Protestoları dönemindeki televizyon gazeteciliği pratikleri kitap, video, ses kayıtları, Ekşi Sözlük vb. internet platformları gibi ikincil kaynaklardan yararlanarak; gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular ile birlikte analiz edilmiştir.

² Televizyon kanallarına haberler anında ulaştığı için, olayların 27 Mayıs’ta gece saat 22:00’da başlamış olması sebebiyle, 28 Mayıs tarihinden itibaren haberlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Sonuç olarak gazeteciler ile yapılan görüşmeler, eleştirel söylem analizinden elde edilen yazılı basına dair veriler ve televizyon haberciliğine dair ikincil kaynaklardan elde edilen bulgular ile karşılaştırılarak, Türkiye’deki gazetecilik pratikleri analiz edilmiş ve Gezi sürecinde gazete ve televizyonlarda yapılan haberlerin barışın sağlanmasına etkisi veya katkısı olup olmadığı kavranmaya çalışılmıştır.

İçerik

Tezin ilk bölümünde, yeni toplumsal hareketler tarihsel ve kuramsal bir perspektif ile ele alınmış ve hareketlerin yeni olma olgusu günümüzdeki toplumsal hareketlerin ortak özelliği olan yeni medya kullanımına vurgu yapılarak tartışılmıştır. Toplam dört ana bölümden oluşan tezin bu bölümünde, alan araştırmasını oluşturan ve “barış gazeteciliğine” çağrı yapılmasına olanak sunan Gezi Parkı Protestoları, toplumsal hareketler bağlamında ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ilk olarak medyanın iktidar, ideoloji ve sermaye ile olan ilişkisi rızanın üretimi bağlamında tartışılmıştır. Ardından teoride ve pratikte barış gazeteciliği ele alınmıştır. “Teoride ve Pratikte Barış Gazeteciliği” başlığı altında, barış gazeteciliğinin kısa tarihi aktarılmış ve çatışma ve şiddet, barış gazeteciliği ve savaş gazeteciliği karşılaştırması, barış gazeteciliği ilkeleri, barış gazeteciliğine getirilen eleştiriler gibi konulara değinilmiştir. Bu bölümde son olarak gazetecilerin barış gazeteciliği ve çatışma konusundaki düşünceleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde Gezi dönemindeki gazetecilik pratikleri tartışılmıştır. Bu bölümde ilk olarak televizyon haberciliği ikincil kaynaklar üzerinden ele alınmış ve gazetecilerin televizyon haberciliği üzerine görüşlerine yer verilmiştir. İkinci olarak dil ve söylem Teun A. van Dijk’in eleştirel söylem analizi yöntemi üzerinden teorik olarak tartışılmış ve eleştirel söylem analizi yöntemine değinilmiştir. On beş gazetenin 29 Mayıs 2013 - 24 Haziran 2013³ tarihleri arasında ilk sayfalarında yer

³ Olaylar 27 Mayıs’da gece saatlerinde başladığı için gazetelerin baskısına haberlerin yetişmeyeceği düşünülmüştür. 28 Mayıs tarihli gazetelerin ilk sayfaları incelendiğinde gazetelerde herhangi bir haber bulunmadığı görülmüştür. Bu sebeple 29 Mayıs tarihinden itibaren gazetelerin ilk sayfaları incelenmiştir. 22 Haziran tarihinde Taksim Dayanışmasının Gezi’de hayatını kaybedenleri anmak için toplanmasına polis müdahale etmiştir. Bu haber gazetelerde 23 Haziran tarihinde yer bulabildiği için,

alan haberlerin kullanılan dil ve üretilen söylemler açısından ayrıntılı bir şekilde incelendiği araştırma sonuçlarına da bu bölümde yer verilmiştir. Bu bölümde elit/lider odaklı habercilik ve insan/mağdur odaklı habercilik konusuna da değinilmiş ve ilgili tablolara ve grafikler paylaşılmıştır. Eleştirel söylem analizi kullanılarak elde edilen veri ve bulgular aktarıldıktan sonra, gazetecilerin yazılı basındaki gazetecilik pratikleri hakkındaki görüşlerine de ayrıntılı olarak değinilmiştir.

Üçüncü bölümde son olarak gazetecilerin protestolar sırasındaki yeni medya okur yazarlığı, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular ile barış gazeteciliği bağlamında tartışılmıştır. Ardından, gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerde gazeteciler tarafından örnek gösterilen, Gezi Parkı Protestoları sırasında çekilmiş üç fotoğraf üzerinden protestolar sırasındaki basın fotoğrafçılığı pratikleri “barış fotoğrafçılığı” kavramı ortaya koyularak ele alınmıştır.

Tezin son bölümünde yarı yapılandırılmış görüşmelere ilişkin çözümlemeler incelenmiştir. Bu bölümde ilk olarak gazetecilerin ifadeleri üzerinden Türkiye’de barış gazeteciliğinin uygulanmasının önündeki engeller tanımlanmış, sonrasında ise, gazetecilerin ifadelerinden yola çıkılarak Türkiye’de barış gazeteciliği yapılabilmesi için sunulan önerilere değinilmiştir.

Sonuç bölümünde, elde edilen veri ve bulgulara ilişkin genel sonuçlar özetlenmiş ve Türkiye’de barış gazeteciliğinin uygulanabilmesi için ülkenin dinamiklerine uygun ortak bir hareket planının nasıl oluşturulabileceği tartışılmıştır.

Tezin Önemi

Barış gazeteciliği teorisi medya ve iletişim çalışmalarının yanı sıra, siyaset bilimi ve sosyolojiyi de ilgilendiren disiplinlerarası bir çalışma alanı sunmaktadır. Bugün sadece Türkiye’de değil, dünyanın her yerinde barışa ve toplumsal huzura ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple çatışma çözümüne kaynak oluşturabilecek bir alanda yürütülen bu çalışma toplumsal huzurun ve barışın sağlanmasına önemli bir katkı sağlayabilir. Medyanın barışın sağlanması konusunda bir araç olabileceği görüşünden yola çıkılarak yazılan doktora tezi, barış ve çatışma çözümü konusunda

---

23 ve 24 Haziran tarihleri de çalışmaya dahil edilmiştir. 24 Haziran sonrasında Gezi’ye ilişkin haberlerin ilk sayfalarda yer bulmadığı ya da daha az yer kapladığı görülmüştür.

yapılan çalışmaların yaygınlaştırılması ve birçok teorisyen açısından bir ideal olarak betimlenen barış gazeteciliği pratiklerinin, Türkiye gibi çatışmaların yoğun olduğu, sorunların sıklıkla şiddet ile çözülmeye çalışıldığı toplumlarda arttırılması açısından önem taşımaktadır.

1. GEZİ PARKI PROTESTOLARI VE YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER

20. Yüzyıl Birinci ve İkinci Dünya savaşlarını ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gelen Soğuk Savaş'ı, Kurtuluş Savaşı'nı (1919-1923), İspanya İç Savaşı'nı (1936-1939), 1947'de İsrail'in kurulması ile süregelen Arap-İsrail savaşlarını (1948) ve İsrail-Filistin savaşlarını (Birinci İntifada 1987 ve diğerleri), Kore Savaşı'nı (1950-1953), Vietnam Savaşı'nı (1955-1975), Lübnan İç Savaşı'nı (1975-1990), Etiyopya İç Savaşı'nı (1974-1991), Ruanda Soykırımı'nı (1994), Sudan iç savaşlarını (1955-1972 ve 1983-2005), Somali İç Savaşı'nı (1988-...), Birinci Körfez Savaşı'nı (1990-1991), Bosna Savaşı'nı (1992-1995) ve Sovyetlerin dağılması ile bağımsızlıklarını kazanan eski Sovyet Bloğu ülkelerindeki savaşları (Karabağ Savaşı ve diğ.) içeren, yıkımların ve kayıpların çok olduğu oldukça kanlı bir yüzyıl olmuştur.

21. Yüzyıl da barış açısından 20. yüzyılın kaderini paylaşmıştır. 2000'li yıllara 11 Eylül Saldırıları (2001) ve ardından süregelen Afganistan Savaşı (2001-...) ve Irak Savaşı (2003), Darfur Savaşı (2003-2009), Gazze Savaşı (2008), İsrail Lübnan Savaşı (2006), Güney Osetya - Rusya - Gürcistan Savaşı (2008), Arap Baharı (Aralık 2010) ayaklanmalarının ardından Mısır, Tunus, Suriye, Libya gibi Ortadoğu ülkelerinde süregelen savaşlar ve çatışmalar, Suriye İç Savaşı (Mart 2011-...) ve daha birçokları bu yüzyılın ilk çeyreğine şimdiden damgasını vurmuştur. Küresel Barış Endeksinin [Global Peace Index (GPI)] 2016 raporuna göre son on yıl içerisinde dünyada çatışma yaşanmayan sadece on ülke kalmış (NTV, 2016a) ve dünya daha az barışçıl bir yer haline gelmiştir (GPI, 2016).

Söz konusu savaşlar ve çatışmalar süregelirken, tarih savaş ve çatışmalara karşı yapılan protestoları, eylemleri ve kimi zaman toplumsal bir değişime yol açabilecek güçteki sosyal hareketleri de kaydetmeye devam etmiştir. Haksızlıklara karşı, eşitlik, demokrasi ve özgürlük için yapılan protestolar bazen 1960'lı yıllarda tüm dünyaya yayılan öğrenci hareketlerinde olduğu gibi kitlelerin katılımıyla gerçekleşmiş, bazen

ise 1963 yılında Güney Vietnam’da Budist rahip Thich Quang Duc’un, Vietnam Hükümeti’nin din adamlarına eziyet etmesini protesto etmek amacıyla Saygon’un işlek bir caddesinde kendini yakması gibi bireysel eylemler olarak kendini göstermiştir. Bireysel olarak yapılan eylemler ise çoğunlukla toplumsal bir harekete dönüşerek, tarihteki yerini almıştır (AP, t.y.).

Benzer amaçlar için yani özgürlük, eşitlik ve demokrasi için farklı motivasyonlar ile tarihe geçen bu protestolar, akademisyen ve düşünürler için, oldukça önemli bir araştırma evreni oluşturmuştur. Protestoların gerçekleştiği coğrafya, ekonomik, kültürel ve sosyal koşullar değişince hareketin doğası da değiştiği için bu toplumsal hareketler farklı şekillerde betimlenmiştir. Yeni sosyal hareketler ve eski sosyal hareketler birbirinden ayrılmış, sivil itaatsizlik eylemi, siyasi itaatsizlik eylemi, barış hareketi, işgal ve direniş gibi kavramlar üzerine tartışılmaya ve konuşulmaya başlanmıştır.

Bu çalışmanın odağını tüm bu hareketlerin ve tanımların içinde evrilerek günümüzdeki şeklini alan yeni toplumsal hareketlerden birisi olarak betimlenen Gezi Parkı Protestoları⁴ oluşturmaktadır.

1.1. Geçmişten Günümüze Yeni Toplumsal Hareketler

Tahrir’den Zuccotti Park’a, Zuccotti Park’tan Gezi’ye; Arap Baharı, Occupy Wall Street, Gezi Direnişi her gün gazetelerde okuduğumuz, televizyonda izlediğimiz, radyoda dinlediğimiz ve ağlar üzerinden paylaştığımız, sosyal medyadaki akışlarımızın birer parçası haline gelen yeni toplumsal hareketlerdir.

17 Aralık 2010 tarihinde Tunus’da seyyar satıcı olarak çalışan Muhammed Buazizi’nin kendini yakarak intihar etmesi, sosyal medyada hızla yayılarak demokrasi, özgürlük ve adalet arayışı içinde olan kesimlerin bir araya gelmesine ve tüm dünyada yankı uyandıran hareketlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Tunus’un ardından Mısır, Libya, Suriye gibi birçok Ortadoğu ülkesinde demokrasi

⁴ Türkiye’nin farklı illerinden, farklı kesimlerinden insanların katılmış olduğu protestolar, “eylem”, “direniş”, “işgal”, “protesto”, “occupy”, “olay”, “hareket” vb. pek çok şekilde tanımlanmıştır. Protestolar tezde “Gezi Parkı Protestoları” veya kısaca “Gezi” olarak ifade edilmektedir.

adına ayaklanmalar başlamıştır. Çatışmalara gebe olan kırılğan siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve dini ortamlara sahip Ortadoğu ülkelerinde yaşanan bu ayaklanmalar tüm negatif sonuçlarına rağmen örgütlenme açısından bir örnek teşkil etmiş ve demokrasinin kalbinde, New York'ta gerçekleşen Occupy Wall Street ile Arap Baharı bir arada anılmaya başlanmıştır.

17 Eylül 2011'de bir grup protestocunun ekonomik eşitsizliği protesto etmek amacıyla ekonominin merkezinde düzenledikleri barışçıl eylemin çok kısa bir sürede tüm dünyanın gündemini meşgul etmesi, yeni medyanın toplumsal hareketler üzerindeki etkisini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Hareketin ABD'de olması ve kamusal bir alanda, Zuccotti Park'ta başlaması Occupy hareketinin bilinirliğini arttırmış ve küresel bir protesto hareketine dönüşmesine olanak tanımıştır. İspanya'da⁵, Portekiz'de⁶ ve Ortadoğu'da başlayan protestoların etkilerinin görüldüğü Occupy, Wallstreet'in önünde "biz %99'uz" sloganıyla gerçekleştirilen eylem ile tüm dünya tarafından duyulmuş ve ABD'den Yunanistan'a⁷, Yunanistan'dan Türkiye'ye kadar pek çok ülkede çoğu zaman barışçıl bir sivil itaatsizlik eylemi olarak başlayan hareketler Occupy ile anılmıştır (Castells 2013; Chomsky 2013; Zizek 2013; Mitchell, Hartoug, Taussing 2013).

Hareketlerin Türkiye'deki örneğini 27 Mayıs 2013'de başlayan Gezi Parkı Protestoları/Gezi Direnişi/Occupy Gezi⁸ oluşturmuştur. Bir çevre hareketi olarak başlayan, farklı toplumsal kimliklerin protestolara dâhil olması ile bir işgal hareketine dönüşen ve nihayetinde özgürlük ve demokrasi adına yaşanan tüm haksızlıklara karşı birleştirici, lidersiz ortak bir hareket olarak varlığını sürdüren Gezi

⁵ 15 Mayıs 2011'de İspanya'da ekonomik kriz sebebiyle işsiz kalan insanlar hükümete karşı protesto düzenlemeye başlamıştır. "Indignants Movement" [Öfkeli Hareketi] olarak bilinen bu protestolar başka ülkelerde aynı sebeplerden dolayı gerçekleşen pek çok protestoya ilham vermiştir. 15 M Hareketi olarak da bilinen İspanya protestolarının birinci senesinde "indignants" olarak anılan protestocular dünyanın pek çok şehrinde aynı anda gerçekleşen yürüyüşler düzenlemişlerdir.

⁶ 12 Mart 2011'de işsizlik ve ekonomik krize karşı Portekiz'de protestolar başlamıştır. İspanya'daki protestolara ilham vermiştir.

⁷ 2010 yılında İspanya ve Portekiz'de olduğu gibi ekonomik kriz ve onun yol açmış olduğu işsizlik sebebiyle başlayan hareketlerdir. İspanya'daki protestoların ardından "Indignants" hareketinden etkilenmiş ve Yunan Indignants hareketine dönüşmüştür.

⁸ T.C. İç İşleri Bakanlığı'nın yapmış olduğu açıklamaya göre protestolara 79 ilden 2.5 milyon kişi katılmıştır. Güvenlik güçlerinin raporuna göre ise Türkiye genelinde seksen ilden 3.6 milyon kişi protestolara katılmıştır.

Parkı Protestoları 21. Yüzyıla damgasını vuran yeni toplumsal hareketlerin arasındaki yerini almıştır.

1.1.1. Toplumsal Hareketler, Kent Hakkı ve Kentsel Devrim

“Toplumsal hareket” siyasal, sosyolojik, ekonomik ve kentsel teoriler ve söylemler üzerinden pek çok şekilde tanımlanabilir ve tartışmaya açılabilir. Ancak Gezi Parkı Protestoları bir kent hareketi olarak başladığı için toplumsal hareketlere öncelikle Henri Lefebvre’in ve ardından David Harvey’in değindiği üzere “kentsel devrim” ve “kent hakkı” üzerinden bakmak yerinde olacaktır.

Lefebvre, kenti zaman ve mekan üzerinden sermaye ve iktidar tarafından üretilen kentsel projeler ve stratejiler bağlamında tartışmaktadır. Lefebvre kent fenomeninin ve mekanının yalnızca toplumsal ilişkilerin yansıtılması değil aynı zamanda stratejilerin çarpıştığı mekan ve saha olduğunu söylemektedir (2015:84). Bununla birlikte, Lefebvre şehrin toplumsal ilişkilerin özünü inşa ettiğini, ortaya çıkardığını ve sunduğunu ifade etmektedir (2015:113).

“Kentsel devrim”den söz eden Lefebvre, projelerin aslında stratejiler tarafından belirsizleştirilmiş şehirlerde yaşayan insanları ilgilendirdiğini ve onların yani “kullanıcılar”ın projeler konusunda olağanüstü pasif olduğunu ifade etmektedir (2015:169). Lefebvre’in ifadesinden anlaşılabileceği gibi şehirde yaşayan insanların kent hakkında yani yaşam alanı/yaşam meskeni konusunda doğrudan söz hakkına sahip olmalıdır.

David Harvey şehir yaşamını kuran ve idame ettirenlerin kendi ürettikleri şey üzerinde temel bir hakka sahip olduğunu ve taleplerinden birinin şehri gönüllerince şekillendirme hakkı olduğunu söylemekte ve bunun anlaşılması durumunda şehir üzerine makul bir siyaset anlayışına ulaşılacağını belirtmektedir (Harvey, 2013:37). Lefebvre’in 1970 yılında yazmış olduğu *La Révolution Urbaine* [Kentsel Devrim] kitabında 1970 öncesindeki şehircilik, kentleşme faaliyetleri kapitalist düzen üzerinden ve kenti kent yapan kent toplumu bağlamında tartışılarak analiz edilmektedir. Günümüzde “kent” üzerine üretilen teorilere temel oluşturan bu eserin sonuç bölümünde Lefebvre, kent toplumunu oluşturan insanların iktidar ve

sermayenin projelerine karşı çıkmadığını söyleyerek şehri kullananları eleştirmiş ve bir anlamda “kentsel devrim”e çağrı yapmıştır. Günümüzdeki hareketlere baktığımızda Gezi ve benzeri hareketlerin 1970 öncesi hareketlerden farklılaştığı görülmekte ve kent sakinlerinin kentsel projeler konusunda söz sahibi olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla kent hakkı ve kentsel devrim kavramlarından yola çıkarak, Gezi ve türevi hareketler kapitalist sermaye ve kentleşmeye karşı antikapitalist bir başkaldırı ve direniş olarak betimlenebilir.

1.1.2. Toplumsal Hareketler ve “Yeni” Olma Olgusu

Yeni toplumsal hareketler olarak betimlenen hareketleri “yeni” yapan nedir? Hareketlerin doğasında bulunan ve onu “yeni” yapan olgular neden önem arz etmektedir?

Manuel Castells, bu çalışmaya konu olan Gezi Parkı Protestoları’nın kendiliğinden gerçekleşen, lidersiz, protesto sürecinde evrilen pek çok hedefi olan ve belki de en önemlisi ağ toplumunda kendi kendine örgütlenme konusunda özerk bir yetiye sahip olan bir protesto olmasından ötürü “yeni” bir tür toplumsal hareket olduğunu söylemektedir. Öte yandan özgürlük savunusundan ödün vermediği için tarihteki diğer eylemler ile aynı olma özelliğine de sahiptir (Castells, 2013:304).

Son yüz yılda gerçekleşen toplumsal hareketler arasında en bilinen, en çok yayılan ve bir kuşağa adını veren 1968 yılı öğrenci hareketlerinin doğasına baktığımızda, Castells’in ifade ettiği gibi özgürlük savunusuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla 1968 kuşağı hareketlerinin günümüzdeki hareketler ile ortak bir paydası bulunduğu söylenebilir. Yeni toplumsal hareketler üzerine düşünen teorisyenler çoğunlukla 1968 sonrasındaki hareketleri “yeni” olarak betimlemektedir. Ancak aradan kırk yılı aşkın süre geçtikten sonra gerçekleştirilmiş olan eylemlerin/protestoların, sadece ortak özgürlük vurgusuna sahip olma özelliklerinden dolayı yeni toplumsal hareket olarak tanımlanması yeterli değildir. Günümüzdeki hareketler yeni toplumsal hareketler kategorisine giren tüm bu hareketler için bile oldukça “yeni” hareketlerdir. Bu nedenle, bu noktada tekrar söz konusu hareketleri “yeni” yapanın ne olduğunu düşünmek gerekmektedir.

Ferhat Kentel (2011) toplumsal hareketlerin içinde bulundukları toplumları değiştirirken, bir yandan da kendilerinin değiştiğini ifade etmektedir. Toplumsal hareketler ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşim sonucunda, insanların sürekli olarak yenilenen bir çevreye doğduğunu belirten Kentel, bu çerçevede klasik olarak adlandırılabilir kapitalist-sanayi toplumlarındaki sosyo-ekonomik hiyerarşiye ilişkin, sınıf temelli hareketlerin yerini, hayatın her alanındaki “varoluş” ilişkin, kültürel kimlik temelli yeni sosyal hareketlerin aldığını dile getirmektedir. Kentel siyasetin yukarıya dönük bir fetih meselesi olarak görülmesinden çok gündelik hayatta ve her yerde düşünülmesinin yeni sosyal hareketleri “yeni” yaptığını ve “yeni” bir siyasetin düşünülmesine olanak sağladığını ifade etmektedir.

Giovanni Arrighi, Terence K. Hopkins ve Immanuel Wallerstein (1995), 1848 Devrimi’nden ve 1968 hareketlerinden yola çıkarak tarihteki toplumsal hareketleri ele aldıkları çalışmalarında, tarihsel kapitalizmin dünya sisteminin bir dizi “sistem karşıtı hareket”in doğmasına yol açtığını dile getirmişlerdir. Arrighi ve diğ. 1848 sonrasında orta vadedeki halk egemenliğinin amacının açık olduğunu ve eski solun 1917 Ekim Devrimi’ni öngörebildiğini belirtirken, 1968 sonrasındaki hem eski hem yeni sistem karşıtı hareketlerin orta vadeli amaç konusunda bile hiç açık olmadığını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra 1917’nin 1848’in kolektif ve bilinçli bir çabası olduğunu söylerken, 1968’in ise neyin provası olduğunun yanıtının kitabı yazdıkları 1989 yılından on-yirmi yıl sonraki dünya çapındaki sistem karşıtı hareketler ailesine bakılarak yanıtlanabileceğini dile getirmişlerdir.

Kentel’in (2011) yeni toplumsal hareketlere ilişkin görüşlerinden ve Arrighi, Hopkins ve Wallerstein’in ifadelerinden yola çıktığımızda eski toplumsal hareketler ve yeni toplumsal hareketler ayrımı bir kez daha gözler önüne serilmektedir. 1848’de Fransa’da monarşiye ve gelir eşitsizliğine karşı işçi sınıfının ve cumhuriyetçilerin başlattığı ayaklanma tüm Avrupa’ya yayılmıştır. Hareketin amacı sistemi değiştirmektir. Kentel’in ifadesi ile yukarıyı fethetmektir. Öte yandan 1968’e geldiğimizde Fransa’da Charles De Gaulle iktidarına karşı başlayan öğrenci hareketinin etkileri tüm dünyaya yayılmış ve insanlar bireysel özgürlükler için eylem yapmaya başlamıştır.

Günümüzde ise, Arrighi, Hopkins ve Wallerstein'in (1995) öngördüğü gibi zincirleme bir şekilde dünyayı saran sistem karşıtı hareketlerin ortaya çıktığı görülmektedir. 2000'li yılların ilk çeyreğinde başlayan toplumsal hareketler bireysel özgürlük vurgusu ve ortaya çıkış biçimleri nedeniyle 1968 sonrası hareketler ile benzer özellikleri barındırmasının yanı sıra, 1968 sonrasındaki hareketlerden başka özelliklere de sahiptir ve onları “yeni” yapan başkaca olgulara da dayanmaktadır.

Pierre Bourdieu (2006) “Karşı Ateşler” kitabında Ecole Normale Supérieure’ün işsizler tarafından 1998 yılında işgal edilmesinden söz etmektedir. On dokuz sene önce gerçekleşen bu işgal hareketi günümüzdeki işgal hareketlerine benzemektedir. Kamusal bir alan, demokratik haklarını talep eden protestocular tarafından barışçıl bir eylem gerçekleştirmek amacıyla işgal edilmiştir. Bu işgal hareketi tıpkı 1968’deki gibi ekonomik nedenler ile başlamış ve hem 1968’deki hem de günümüzdeki hareketler gibi bireysel özgürlüklere vurgu yapmıştır. Hareketi günümüzdeki hareketlerden farklı kılan ise o dönemde ağların bu denli hızlı ve yoğun kullanılmamasıdır. Günümüzde söz konusu hareketler ilgi çeken ‘Occupy’ [işgal] ismi ve sosyal medyanın kullanımı sayesinde oldukça yeni bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alain Touraine (1999) toplumsal hareketlerin, gerçekleştikleri yer ve tarihsel, toplumsal, ekonomik, kültürel vs. özelliklerinden dolayı farklı çatışma alanlarına sahip olduğunu belirterek, hepsini tek bir tanım altında buluşturmanın zor olduğunu söylemektedir. Toplumsal hareketler üzerine düşünen teorisyenler yeni toplumsal hareketleri, yani kimlik üzerinden ortaya konan çevre hareketleri, kadın hareketleri, LGBTİ hareketleri, işçi hareketleri, barış hareketleri gibi hareketleri genel olarak 1968 sonrasında ortaya çıkan hareketler olarak betimlemektedir. Bu hareketler, kendilerini devlet gücünü kontrol etme fikrinden ayrıştırarak, sivil ilişkileri dönüştürmeyi amaçladıkları için yeni olarak tanımlanmaktadır (Touraine’den aktaran Kenan Çayır, 1999:16-17).

Günümüzdeki hareketler ise yeni medyanın kullanımı açısından önem taşıdığı için Touraine’in dediği gibi kendi iç dinamikleri içerisinde değerlendirilmesi gereken hareketlerdir. Bu hareketlerin ortak özelliği, yeni medya sayesinde herkesin birer yurttaş gazetecisine dönüştüğü bir ortamda haberin son derece hızlı yayılması ve

sosyal medyanın örgütlenme konusunda topluma önemli bir avantaj sağlamış olmasıdır. Buradan yola çıkarak günümüzdeki hareketler “ağlar üzerinden örgütlenen yeni toplumsal hareketler” olarak betimlenebilir. Bu noktada, yeni medyanın toplumsal hareketler üzerine etkisi kamusal alan konusundaki tartışmaları gündeme getirmektedir.

1.1.3. Gezi Parkı Protestoları, Yeni Medya ve Kamusal Alan

Gustave Le Bon 1895 yılında yayımlanan “The Crowd” [Kalabalık] adlı kitabında, kalabalıkların sahip oldukları “ortak akıl” sayesinde birey olarak asla yapmayacakları eylemleri gerçekleştirebilecekleri güce ve entelektüelliğe sahip olduğunu ifade etmiştir. Le Bon’un tezi; kalabalıkların günümüz teknolojileri ve sosyal ağlar sayesinde artık “fiziksel olarak bir araya gelmeden de bir arada olabilme imkânı” ile birleştirildiğinde, kalabalıkların günümüzde daha büyük bir toplumsal güce sahip olduğu söylenebilir. Bu noktada, kalabalıkları (kitleleri) hem ağlar aracılığıyla hem de fiziki olarak bir araya getiren bu toplumsal hareketlerin neye karşı ve nasıl örgütlendiğini incelemek gerekmektedir.

Kentel (2011) Guy Debord, Henri Lefebvre, Michel Foucault, Michel de Certeau, Pierre Bourdieu ve Alain Touraine gibi Fransız düşünürlerin “iktidar ve siyaset her yerde” söylemi üzerine ürettikleri düşüncelerin yeni kentli sosyal hareketlere öncülük ettiğini ifade etmektedir. Çağlar Keyder (2013) toplumsal hareketlere modernleşme perspektifinden bakarak siyasî-hukukî yapıların toplumsal modernleşmeye koşut bir gelişme göstermesi gerektiğini, aksi takdirde toplumda yeni ağırlık kazanan kesimlerin gelişmelerin gerisinde kalan iktidarı ve siyasî yapıları dönüştürmek için çaba göstereceklerini ve direnme ile karşılaştıkları takdirde bu çabanın kabul edilen mecraların dışına çıkabileceğini dile getirmektedir.

Kentel’in “iktidar ve siyaset her yerde” bakış açısı, Keyder’in “modernleşme” perspektifi ile birleştirildiğinde, toplumsal gelişimin gerisinde kalmış olan siyasi ve hukuki dayanakların ve her yerde olan iktidar aygıtlarının modern toplum tarafından dönüştürülmeye çalışıldığı serimlenmektedir. Bu bakışı medya açısından değerlendirdiğimizde ise toplumsal hareketler sırasında geleneksel medya

aygıtlarının iktidar tarafından kullanımına karşı, yeni medyanın toplum tarafından kullanımı örneği verilebilir.

İktidarın her yerdeliği düşünüldüğünde, yeni medyadan önce, geleneksel medyanın çoğunlukla rızanın üretildiği, zihinlerin yönlendirildiği, hegemonyaya hizmet eden ideolojik bir devlet aygıtı olarak varlığını sürdürdüğü söylenmektedir. Bunun nedeni ise Foucault'nun (1987) altını çizdiği üzere söylemin bir düzeninin olmasıdır. Dünyanın her yerinde insanlar doğdukları andan itibaren doğdukları yerdeki düzene ayak uydurmaları için disiplin, ceza ve ödül yolları kullanılarak yetiştirilmektedir. Louise Althusser'in ifadesiyle haberleşme alanında devletin ideolojik aygıtı olma görevini üstlenen medya ise erk sahiplerine bu konuda hizmet etmektedir. Yani, medya iktidarının sistemin emir kipleri karşısında kitlesel sadakat, rağbet ve itaat üretmeye dönük manipülatif kullanımı söz konusudur (Habermas, 2000).

John Keane, teknolojik gelişmelerden yola çıkarak, eskiden ulus düzeyinde çalışan medya firmalarının ulusal sınırları aşması ile makro kamusal alanın ortaya çıktığını ifade etmekte ve uluslararası bilgisayarlaşmış iletişim ağları sisteminde yaşanan çığır açıcı gelişmelerin “makro kamusal”⁹ alanlara ilişkin en son örneği oluşturduğunu söylemektedir. Bunun yanı sıra bazı kullanıcıların ağı gezginler olarak kullanmaktan çok yurttaş olarak kullandığını ve diğer ağ kullanıcıları ile iktidar ve ülke konularında tartışmalara girdiğini dile getirmektedir (2005: 322-324).

Noam Chomsky'nin, Edward Herman'ın ve Robert McChesney'nin çalışmalarında sıklıkla vurgu yapıldığı üzere medya iktidara hizmet ederek kalıplaşmış söylemler üretmektedir. Nitekim tekno-demokratik bir yaklaşım ile yeni medya ele alındığında görüldüğü üzere, teknolojik gelişmeler ile birlikte sosyal ağlar medyanın kalıplaşmış söylemler üreten yapısına karşı, insanların olanları kendi kelimeleri ile paylaşabildikleri bir alan yaratmaktadır. Dolayısıyla, Castells'in

⁹ John Keane kamusal alanı mikro, orta ve makro kamusal alanlar olmak üzere üç grupta tanımlamaktadır. Mikro kamusal alan insanların ne yapılması, nasıl yapılması ve ne zaman yapılması gerektiğini tartıştığı kitabevi, klinik, birahane gibi yerel mekanları ifade etmek için kullanılmaktadır. Orta kamusal alanlar, geniş bir alanda televizyon izleyen, radyo dinleyen, kitap ve gazete okuyan, milyonlarca insandan oluşan, iktidar için girilen mücadele mekanları olarak tanımlanmaktadır. İktidarı destekleyen yüksek tirajlı gazeteler ve elektronik medyalar orta kamusal alanı oluşturmaktadır. Makro kamusal alanlar ise uluslararası medya kuruluşlarının sınırları aşması ile ortaya çıkan ve ağlara bağlanan insan sayısındaki artış ile genişleyen kamusal alanı ifade etmektedir. Yeni medya ve sosyal ağlar makro kamusal alana girmektedir.

belirttiği gibi sosyal ağlar, tarih boyunca iktidarlarının dayanağı olarak iletişim kanallarını tekelleri altına almış hükümetlerin ve şirketlerin kontrolünün büyük ölçüde dışında kalan özerklik alanlarına dönüşmüştür (2013:17).

Bir başka ifadeyle; geleneksel medyanın görevini yapmadığı, manipülatif olarak yaptığı ya da yapamadığı durumlarda, yeni medya araçlarının kullanımı sayesinde yaşananlar gizli kalmamakta ve insanlar toplumsal, siyasal, ekonomik vb. konulara ilişkin görüşlerini dile getirerek tartışabilmektedirler. Bunun nedeni ise yeni medya üzerine çalışan pek çok teorisyenin vurguladığı gibi kamusal alanın sınırlarının teknolojik gelişmeler sayesinde genişlemiş olmasının doğrudan katılımın sağlanabildiği yeni demokrasi alanlarının yaratılmasına olanak tanımış olmasıdır.

Yeni medya sayesinde örgütlenen yeni toplumsal hareketlerden birisi olan Gezi Parkı Protestoları, Chomsky'nin ifadesiyle başta İstanbul'un merkezindeki halka açık son alanın, bir yandan tarihi kışla ve cami yapımı, diğer yandan ise ticarileşme ve kentsel dönüşüm adına talan edilmesi girişimine tepki olarak ortaya çıkmış ve sonrasında daha geniş mücadele alanlarına yayılmıştır (2013: xxiii).

Henri Lefebvre iktidardakilerin kendilerini tehdit altında hissetmeleri durumunda ilk yapacakları şeyin sokaklarda gezinmeyi ve toplanmayı yasaklamak olacağını ifade etmektedir (2015: 24). Kent içerisinde iktidarın projelerine karşı gerçekleştirilen bir hareketin sonucu olarak, Gezi'nin ilk günlerinde parkta bulunan çevrecilere müdahale edilmiş, park defalarca boşaltılmaya ve kapatılmaya çalışılmış ve en sonunda Lefebvre'in de ifade ettiği şekilde kamuya kapatılmıştır. Ancak eylemin ilk günlerinde parktaki insanlara müdahale edilmesi; katılımcı demokrasi talebiyle parka gelen insanların sayısını azaltmamış, aksine arttırmıştır. Nihayetinde, Harvey'in ifade ettiği gibi bir parka yönelik tehdide karşı gerçekleştirilen protestolar, Türkiye'nin her şehrinde başka bir şeye dönüşmüş ve sadece İstanbul içinde sınırlı kalmamıştır. Kent hakkının kullanılmasıyla başlayan bir hareketin neredeyse tüm ülkeye yayılmış olmasından dolayı Harvey, Gezi'yi küresel anlamda da eşsiz bir hareket olarak tanımlamaktadır (aktaran Akgül, 2015).

Slovaj Zizek'in deyimiyle akışkan bir huzursuzluk ve hoşnutsuzluk duygusuna sahip özgül talepleri olan insanlar kendi hayat tarzlarını savunmak için protestolara

katılmışlardır (2013:7). Yani insanlar özel alanlarını korumak için Gezi Parkı'nda, bir kamusal alanda birlikte var olmaya başlamışlar ve fikirlerini paylaştıkları, konuşup, eyledikleri “tezahür alanları”nı [space of appearance] yaratmışlardır (Hannah Arendt, 1994: 273).

Günümüzde sosyal ağlar sayesinde “tezahür alanı” yaratmak hiç de zor değildir. Zira Kellner'in de ifade ettiği gibi internet ve bilgisayar teknolojileri kamusal alana katılım olanaklarını genişletmektedir (2004: 715). Bu noktada Castells toplumsal hareketlerin kamusal alanı, internetteki sosyal ağlar ile işgal edilmiş kent uzamı arasında melez bir alan olarak yarattığını söyleyerek, yeni medyanın toplumsal hareketler üzerine etkisine değinmektedir (2013: 25).

Michael Taussing, siyasetçilerin Occupy'dan isteğinin egemen sistemin diline boyun eğilmesi olduğunu belirtmektedir (2013: 62). Nitekim ağlar sayesinde insanlar boyun eğmek yerine direnmeye ve ona gösterilene inanmak yerine gördüğünü paylaşmaya başlamıştır. Herkesin yurttaş gazetecisine dönüştüğü ve kamusal alana erişimin oldukça kolay olduğu günümüz toplumsal hareketleri sırasında, gazeteciler de sosyal medyayı mesleki bir araç olarak kullanmaya başlamışlardır.

Toplumsal hareketlerin gerçekleşmiş olduğu ülkelerdeki iktidar sahipleri ise çözümü ağlara ve tabii ki sosyal medyaya savaş açmakta bulmuştur. Arap Baharı sırasında Mısır, Suriye, Libya, Suudi Arabistan, Tunus ve Bahreyn'de internete ve sosyal medyaya erişim çeşitli şekillerde engellenmiştir. Türkiye'de ise Gezi Parkı Protestoları sırasında dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, “*Twitter denilen bir bela var. Yalanın, abartının daniskası burada. Sosyal medya denilen şu şey şu anda toplumun ve toplumların bana göre baş belasıdır.*” şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Hem Gezi Parkı Protestoları sırasındaki gazetecilik pratikleri, hem de basın özgürlüğüne ilişkin yasaklar ve tutuklamalar nedeni ile Türkiye Sınır Tanımayan Gazeteciler [Reporters sans Frontière (RSF)] Dünya Basın Özgürlüğü Endeksinde 2013 ve 2014 yıllarında yüz seksen ülke arasında yüz elli dördüncü, 2015 yılında yüz kırk dokuzuncu, 2016 yılında ise yüz elli birinci olmuştur (RSF, 2014; 2015; 2016a; 2016b). Bununla birlikte Freedom House örgütünün basın özgürlüğü raporunda

Türkiye 2013 yılında “kısmen özgür” kategorisinde yer alırken, 2014, 2015 ve 2016 raporlarında “özgür değil” kategorisinde yer almıştır (Freedom House, 2013a; 2014a; 2015a; 2016a). Freedom House’un internet özgürlüğü raporunda ise 2013, 2014, 2015 yıllarında “kısmen özgür” kategorisinde olan Türkiye, 2016 yılında “özgür değil” kategorisine girmiştir (Freedom House, 2013b; 2014b; 2015b; 2016b).

2. İKTİDAR, İDEOLOJİ, SÖYLEM ve BARIŞ GAZETECİLİĞİ

“...sürdürmek gerek, ben sürdüremiyorum, sürdürmek gerek, sözcükler olduğu sürece onları söylemek gerek, beni buluncaya, beni söyleyinceye dek, onları söylemek gerek...” (Foucault, 1987: 21)

Söylemek gereklidir ancak eleştirel bir perspektif ile bakıldığında; iktidar, ideoloji ve sermaye üçgeninde sıkışıp kalan medya için söylemenin oldukça güç olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum ise medyanın iktidar karşısında ne derece güç sahibi olduğu sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

2.1.Söylemin Gücü: Medya, İktidar ve İdeoloji

Yasama, yürütme ve yargı erkinden sonra medyadan “dördüncü kuvvet” olarak söz edildiğini belirten Ramonet (2004), toplumsal sorumluluk sahibi medya ve yürekli bağımsız gazetecilerin cesaretleri sayesinde, bu “dördüncü kuvvet”in adil olmayan, haksız, yasa dışı hatta cınai kararlara demokratik biçimde karşı koymak, bunları eleştirmek ve iptal ettirmek için yurttaşların başvurduğu bir araç olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Bir başka deyişle medya toplumların demokratik yapıları içinde iktidarın kötüye kullanılmasına karşı yurttaşların bir başvuru merci olarak tanımlanmaktadır.

Liberal küreselleşmenin ivme kazanmasıyla birlikte, dördüncü kuvvet bu potansiyelinden mahrum bırakılmış ve karşı-güç olma işlevini kaybetmiştir. Ramonet’nin deyimiyle gerçek güç, dünya meselelerindeki ağırlığı hükümetlerin ve devletlerinkinden kimi kez daha önemli görünen bir kısım küresel holdinglerin ve ekonomik grupların eline geçmiş ve kitle iletişim araçları dünya çapında iş yapan medya grupları yaratmak üzere giderek büyüyen yapılar içinde bir araya gelmiştir.

İnternetin ortaya çıkışı ile medya şirketleri geleneksel medyanın (basın, radyo, televizyon) yanı sıra, kitle kültürü, iletişim ve haber alanlarının tüm etkinliklerini

bünyelerinde toplamak üzere, “gruplar” oluşturma eğilimine girmiş ve artık yazılı, görüntülü, sesli olan her şey ile ilgilenen ve çok çeşitli araçlarla bunları yayan yalnızca ulusal veya yerel değil aynı zamanda dünyasal ve küresel karakteristiklere sahip gruplara dönüşmüşlerdir. Sonuç olarak medyanın ekonomi politiği üzerinden dördüncü güç olma işlevi analiz edildiğinde, medyanın bu işlevi yerine getiremediği serimlenmektedir (Ramonet, 2004: 3-7).

Medyanın iktidar ile olan ilişkisi analiz edildiğinde de durum daha farklı değildir. Nilgün Tatal Cheviron medya dünyasının kendini iktidara ve manipülasyona karşı tanımladığını söyleyerek, gerçekte durumun farklı olduğunu belirtmekte ve medyanın kendi üzerine yaptığı tanımın idealde olması gereken olduğunu dile getirmektedir. Siyasetçilerin medyayı, kamuoyunu manipüle etmek için kullandığını, aynı zamanda medyanın da bilgilendirdiğini saydığı kamuoyunun siyasetçilerin çıkarları doğrultusunda bilgilendirilmekten kaçınmadığını ifade eden Tatal, medyanın kendini dördüncü güç olarak tanımlamasına karşın bilgilendirdiğini iddia ettiği yurttaşları kendi tutsağı konumuna soktuğunu söylemektedir. Medyanın aslında dördüncü güç olmadığını belirten Tatal, medyanın dördüncü güç olarak konumlanmasının nedeninin ise kendisini iktidara yöneltmeyi vaat ettiği eleştirel bir konumla meşrulaştıran medyanın bir manipülasyon şantaj ve promosyon aracı olarak işlemesinden kaynaklı olarak toplumsal güçlerin medya ile iyi geçinmek zorunda olmasına bağlamaktadır (2009: 185-191).

Bu noktada, medya, iktidar ve ideoloji ilişkisi söylemin üretimi açısından ele alınmalıdır. Gramsci ideoloji kavramının “fikirler bilimi”, “fikirlerin kökenini konu alan çözümleme” olmaktan çıkarak, nasıl belirli “fikirler dizgisi” anlamını alabildiğinin tarihsel olarak incelenmesi gereken bir sorun olduğunu ifade etmektedir (Gramsci, 1986: 252). İdeoloji ve iktidar arasındaki ilişkiyi hegemonya kavramı üzerinden ele alan Gramsci’den hareket ile, medya, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkiye eleştirel bir perspektif ile bakıldığında; medyanın tarih boyunca iktidarın ideolojik ve hegemonik söylemlerini yaymak için kusursuz bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir.

Foucault söylemin üretiminin, her toplumda görevleri söylemin gücünü ve tehlikelerini önlemek, belirsiz olagelişini dizginlemek, ağır korkulu maddiliğini

savuşturmak olan birtakım yollarla, hem denetlendiğini, hem ayıklandığını, hem de örgütlendiğini ve yeniden paylaşıldığını ileri sürmektedir. (1987: 23).

Stuart Hall, temelde aynı olan ideolojilerin (yaygın ve/veya egemen) yeniden üretimini eleştirel bir perspektif ile şu şekilde ele almıştır:

“Demokratik toplumlarda, medyanın devlet tarafından ne basacağı talimatı alması ya da devletin televizyonda neyin gösterilmesine izin verdiği bakımından yapılaşmış yanlışlıklarını yeterince açıklayamayacağımızı söylemek bir özgürlük yanılsaması değildir. Ama nasıl oluyor da böylesi çok sayıda gazeteci zorlama olmaksızın kendiliğinden, tekrar tekrar temelde aynı ideolojik kategoriler içinde kurulmuş dünya değerlendirmelerini yeniden üretme eğilimi göstermektedirler. Nasıl oluyor da bunlar tekrar tekrar ideolojik alan içindeki böylesi sınırlı bir repertuara yöneltiyorlar? Haksızlıkları ortaya çıkarma geleneği içinde yazan gazeteciler bile bilinç olarak kendilerini bağlamış oldukları değil ‘onları yazan’ bir ideoloji tarafından şekillendirilmiş gibidirler.” (2005a: 373)

Medyanın ideolojik işlevine vurgu yapan Hall, ideolojiyi mesajların düzenlendikleri bir çok düzeyden biri olarak tanımlamakta ve “ideoloji”yi Veron’dan alıntılanmaktadır:

“Eğer ideolojiler yapıysalar... o vakit ideolojiler ne ‘imge’dir, ne de ‘kavram’, (ideolojiler içerik değildir, diyebiliriz). İdeolojiler, imgelerin ve kavramların düzenlenmesini ve işlev görmelerini belirleyen kurallar dizisidir... ideoloji, belirlenmiş bir kodlar halindeki mesaj değildir, gerçekliği kodlama sistemidir... bu şekilde, ideoloji, kendi faillerinin bilinci ya da niyeti ile ilişkisi bakımından özerk hale gelir: ideolojinin failleri (agent) toplumsal biçimler hakkındaki kendi bakış açılarının bilincinde olabilir, ama bu bakış açılarını olanaklı kılan semantik koşulların (kuralların ve kategorilerin ya da kodifikasyonun) bilincinde değildir... böyle bakıldığında ‘ideoloji’, mesajların yaratılmasına temel oluşturan bir semantik kurallar sistemi olarak tanımlanabilir... İdeoloji, mesajların semantik özellikleri bakımından,

mesajların düzenlendikleri birçok düzeyden biridir.” (Eliseo Veron’dan aktaran Stuart Hall, 2005b: 94)

Veron’un ideolojilerin bir takım mesajları iletmek için oluşturulmuş olan bir kodlama dizisi, bir kurallar sistemi olması üzerine söylemiş olduğu sözlerden yola çıkarak bu kurallar sisteminin hangi amaçla, nasıl oluştuğu düşünülmelidir.

Foucault iktidar ve ideoloji ilişkisini hakikat üzerinden açıklamaktadır. Her toplumun kendi hakikat rejimi ve kendi genel hakikat siyaseti olduğunu söyleyen Foucault, her toplumun doğru kabul ettiği ve doğru olarak işlerliğe soktuğu söylem türleri, doğru sözceleri yanlış sözcelerden ayırt etmeye yarayan mekanizmaları ve mercileri, doğru ve yanlışın teyit edilme yolları, hakikatin edinilmesinde tercih edilen teknikleri ve prosedürleri olduğunu ifade etmektedir. Foucault;

“...Hakikat, bilimsel söylem biçiminin ve bu söylemi üreten kuramların merkezinde ortaya çıkar; hakikat, sürekli ekonomik ve siyasi teşvik altındadır (siyasi iktidar kadar ekonomik üretim için de hakikat ihtiyacı); hakikat, çeşitli biçimlerde, çok geniş çaplı bir dağılımın ve tüketimin nesnesidir (birtakım kesin sınırlamalara rağmen, toplumsal yapıda görece geniş bir yer kaplayan eğitim ve enformasyon aygıtlarının içinde dolaşır); hakikat, birkaç dev siyasi ve ekonomik aygıtın (üniversite, ordu, yazı, medya) yegâne olmasa bile baskın denetiminde üretilip iletilir; nihayet hakikat, bütün bir siyasi tartışmayı ve toplumsal çatışmayı ("ideolojik" mücadeleler) ilgilendiren bir sorundur.” (2005: 51)

Yani her toplumun kendi sosyal, ekonomik, siyasal, dini, tarihsel hakikatleri vardır. Bu hakikatler ise siyasi ve ekonomik aygıtlar tarafından üretilip topluma empoze edilmektedir. Hiçbir bilginin kendi içinde bir iktidar formu, bir iktidar fonksiyonu ve diğer iktidar formlarına bağlı bulunan bir iletişim, kayıt, insanları toplayıp kontrol etme ve kendi düzenini yayma düzeni olmaksızın şekillenemeyeceğini ve varlığını devam ettiremeyeceğini belirten Foucault, hiçbir iktidarın da bilginin üretimi, düzenlenmesi, dağıtımı ve alıkonması olmaksızın uygulanamayacağını ve gerçekleşmeyeceğini ileri sürerek (Foucault’dan aktaran

Savaş Çoban, 2014: 27) iktidarın “hakikat”i ya da “bilgi”yi kendini var edebilmek için ürettiğine değinmektedir.

İktidarın zorlama yoluyla ve/veya sembolik manipölasyon mekanizmaları yoluyla insanların zihinlerinde anlamlar yaratılmasıyla icra edildiğini söyleyen Castells’in (2013: 20) ifadesinden de yola çıkarak iktidarın varlığını sürdürmek için Foucault’nun “hakikat” olarak ifade ettiği ideolojik söylemleri üretmeye ihtiyacı olduğu çıkarımı yapılabilir.

Pamela Shoemaker ve Stephen D. Reese Gramsci’ye gönderme yaparak medyanın sürekli olarak tutarlı bir ideoloji ile toplumsal yapıyı yönetilen sınıfların tahakküm altına alınmalarına kendi rızalarıyla katılımları aracılığıyla yeniden üreten ve haklılaştıran bir dizi ortak duysal değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı bir işlev gördüklerini belirtmektedirler (2002: 150-151). Hegemonyanın, yönetici sınıfın egemenliğini sürdürme araçlarına gönderme yapan bir terim olduğu düşünüldüğünde medyanın iktidar açısından hegemonik bir işlevi olduğu ifade edilebilir.

Stuart Hall medyanın günlük işlerinde yansız ve bağımsız olmak için güçlülerden emir almaması ya da dünya hakkındaki açıklamalarını başat tanımlamalara uygun kılacak şekilde bilinçli olarak eğip bükmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Ancak Hall, medyanın “herkesin anlattıkları şey”in genel sınırlarına ya da çevresine duyarlı olması gerektiğini ve medyanın yalnızca bu sınır veya çerçeve içinde meşru olarak var olabileceğini ifade ederek “oydaşma” kavramına değinmektedir. “Oydaşma” düşünce birliği içerisinde olmak anlamına gelmektedir. Hall’ün ifadesiyle; medya insanları oydaşma içinde yönlendirirken ve oydaşma üzerinde biçimlendirici bir tarzda işleyip oydaşmaya şekil vermeye girişirken, rızanın üretimi sürecinin asli bir parçası haline gelmektedir (2005: 117). Yani, medya düşünce birliği yaratarak iktidara hizmet etme görevini yerine getirmekte, yaratılan düşünce birliğine uygun söylemler üreterek kendi varlığını sürdürmekte ve toplumun denetim altında tutulmasına yardımcı olmaktadır.

Teun A. van Dijk söylem yoluyla toplumsal denetim uygulanmasının önemli koşulunun, söylemin denetiminin ve bizzat söylemin üretiminin olduğunu ifade

etmektedir (2005: 319). Louis Althusser ise medyayı devletin ideolojik bir aygıtı olarak betimlemekte ve devletin ideolojik aygıtlarının her zaman üretim ilişkilerinin yeniden üretimi, yani kapitalist sömürü ilişkilerinin yeniden üretimi hedefine yöneldiğini ve haber aygıtının tüm yurttaşları günlük milliyetçilik, şovenizm, liberalizm, ahlakçılık ve benzeri dozlar ile beslediğini ifade etmektedir (2003: 169-179). Bir başka deyişle, devletin ideolojik aygıtı görevi gören medya, halkın düşüncelerini kapitalist sistemin ve devletin çıkarları doğrultusunda manipüle etmektedir.

Herbert Schiller (2005: 23) manipüle edilen insanların, hükümetin; medyanın, eğitimin, bilimin, sosyal çıkar kavgalarının dışında olduğuna inandırılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Schiller, medya menajeri olarak betimlediği kimselerin, iktidarın bu kavgaların dışarısında olduğuna insanları inandırdığını belirtmektedir. Bu ekseninde, çatışma ortamlarının, medya menajerlerinin sosyal harmoni ile mest bir toplum imajı yaratma niyetleri ile nasıl bağdaştırılabildiği sorusunu sormaktadır (2005: 30).

Sorunun yanıtı halkın bilincine ustaca yerleştirilen mitler (yansızlık, bireysel ve kişisel tercih, değişmeyen insan tabiatı, sosyal çatışmanın mevcut olmadığı, medya çoğulculuğu) sayesinde insanların manipüle edildiklerinin farkına varmasının neredeyse imkansız hale gelmesidir (2005: 40). Özetle, zihin menajerleri ya da diğer bir ifadeyle zihin yönlendirenler imajların ve haberlerin yaratılmasında, işlenmesinde, rafine edilmesinde rol oynayarak, insanların inançlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleme işini üstlenmektedirler.

Teun A. Van Dijk, Bourdieu'ye gönderme yaparak, iktidarın uygulanması ve sürdürülmesi için gerekli ideolojik destek çerçevesinde, siyasal, askeri ve ekonomik seçkinlerin yanı sıra simgesel seçkinlerin¹⁰ de zaruri bir rol oynadığını söylemektedir. Dijk bu seçkinlerin çoğunun devlet şirketleri veya özel şirketler tarafından yönetildiğini dolayısıyla seçkinlerin sesinin aslında anonim ya da kurumsal efendilerinin sesi olduğunu belirtmektedir (2005: 321). Bu minvalde

¹⁰ Gazeteciler, yazarlar, akademisyenler, sanatçılar, yönetmenler gibi “simgesel sermaye” temelinde, sahip oldukları yaşam standardını kaybetmemek için iktidara hizmet eden kimseleri betimlemek için kullanılan kavram.

medyanın ideoloji inşa etme sürecinden iktidar sahiplerinden bağımsız bir şekilde hareket etmediği söylenebilir.

Tüm bu ifadelerden yola çıkarak, medyanın iktidarın ideolojik söylemlerini yaymak amacıyla hegemonik bir aygıt olarak kullanıldığı çıkarımına ulaşılmaktadır. Öte yanda medyada yer alan iktidar söylemlerinin “*hakikat*” olarak kabul edilecek şekilde üretilmesinden dolayı insanların çoğunlukla söz konusu söylemleri ayırt edemediği çıkarımına varılmaktadır. Robert McChesney bu ekseninde haberin alt metninin okunmasının önemine şu şekilde vurgu yapmaktadır:

“Laflar birbiri ardına sıralandıkça, medya size ne düşünmeniz gerektiğini söylemez fakat söylenenler size ne düşünmeniz ve nasıl düşünmeniz gerektiğini gösterir. Bir habere niçin ve nasıl yer verildiğini anlamak için kaynaklara göz atmak gerekir. Çünkü meşru/resmi kaynaklar siyasi ve ekonomi elitleri olmaya eğilimlidir, iktidardakilere göre gazeteciler birer stenograf olarak çalışırlar.” (2006:81)

2.1.1. Medya, iktidar ve Sermaye İlişkisi

Pamela Shoemaker ve Stephen D. Reese medya mülkiyetinin, yöneten sınıfın medya kurumlarını denetleyebilmesinin temel aracı olduğunu şu sözlerle ele almaktadır:

“Ekonomi politik yaklaşım en sonunda bizi, kapitalistlerin sahip olduğu medya kararlarının ve medya içeriğinin ekonomik iktidara sahip olanları kayıracığı beklentisine iter. Ekonomi politik bakış açısından bakıldığında, medya mülkiyetindeki değişmeler iktidar ilişkilerini çok fazla değiştirmemektedir, çünkü her medya sahibi sermayenin çıkarları ile uyumlu bir biçimde hareket etmektedir.” (2002: 141)

Shoemaker ve Reese’in medyanın ekonomi-politiği üzerine yapmış oldukları bu analiz, medya kuruluşunun sermayesini koyan kimselerin ekonomik, sosyal, politik vb. çıkarları ne doğrultuda ise medyanın ürettiği söylemlerin de o yönde olduğu anlamı taşımaktadır.

Bu ekseninde, Chomsky ve Herman medyanın iktidar, sermaye ve ideoloji ile olan ilişkilerini açıklamak için bir propaganda modeli oluşturmuşlardır. Bu model ana akım medyanın davranışı ve performansındaki kapsamlı başarıyı, onun şirket karakteriyle ve egemen ekonomik sistemin ekonomi politikasıyla bütünleşmiş olması ile açıklamakta ve bilanço ve rekabet politikaları ile şekillenen bu sistemin, yapılan şirketler arası anlaşmalar ile medyanın tekelleşmesi sonucu ortaya çıktığının altını çizmektedir (2006: 17-18).

Kitle iletişim araçlarının mesajları ve sembolleri sıradan insanlara ileten bir sistem olarak hizmet verdiğini söyleyen Chomsky ve Herman (2006), eğlendirmek, avutmak, bilgi vermek ve bireyleri toplumun bütününe eklemleyen değerleri, inançları ve davranış kodlarını aşılacak işlevini üstlenen kitle iletişim araçlarının, bu rolü yerine getirmek için sistematik bir propagandaya ihtiyaç duyduğunu ifade etmektedir. Herman ve Chomsky (2006) servet ve güç eşitsizliğine ve medyanın çıkarları ve seçimlerinin çok boyutlu etkisine odaklanarak oluşturdukları propaganda modellerinin temel bileşenlerini ya da haber süzgeçlerini beş ana başlık altında ele almaktadırlar.

İlk süzgeç hakim medyanın büyüklüğü, mülkiyeti ve kar yönelimi üzerinedir. Serbest piyasanın genişlemesi sonucu basının endüstrileştiğini belirten Herman ve Chomsky, medya sektöründe büyük miktarda yatırımın gerekli olmasının geniş bir okuyucu kitlesine ulaşan medya sahipliğine getirdiği kısıtlamaların haber medyası üzerine etkilerine değinmektedirler. Medya şirketlerinin birçoğunun tamamen piyasa ile bütünleşmiş olduğunu belirten Chomsky ve Herman, medyanın piyasa sistemi ile daha fazla bütünleşmesi yönündeki bu eğilimin; medyanın tekelleşmesini, çapraz mülkiyeti ve medya dışı şirketlerin denetimini kısıtlayan kuralların gevşemesi ile ivme kazandığını söylemektedirler. Öte yandan medya şirketlerinin ruhsatlar ve işletme hakları gibi konularda hükümete bağımlılığı ve hükümetle bağlantısının bulunmasının da medyanın potansiyel olarak hükümetin denetimine ve tacizine tabi olduğunun bir göstergesi olduğunu belirterek, hakim medya firmalarını büyük işletmeler olarak tanımlamaktadırlar (2006: 82-95).

İkinci süzgeci iş yapmak için reklamcılık ruhsatı başlığı altında ele alan Chomsky ve Herman, reklamcılığı medyanın temel gelir kaynağı olarak

tanımlamaktadırlar. Chomsky ve Herman basında reklamcılığın ortaya çıkışı ile işçi sınıfı gazeteleri ve radikal gazetelerin ciddi şekilde dezavantajlı bir duruma sürüklendiğini ileri sürmüşlerdir. Televizyonculuk açısından, reklamcılığı ele alan yazarlar, reklam verenlerin televizyon programları üzerindeki güçlerinden dolayı medyaya parasal destek sağlayan patronlar olarak tanımlamaktadırlar (2006: 95-100).

Yazarlar üçüncü süzgeci medyanın haber kaynakları olarak tanımlamakta ve medyanın haber kaynaklarını hükümet, iş dünyası gibi temel kaynaklarının, finanse ettiği onayladığı uzmanların sağladığı bilgilere dayandığını ileri sürmektedirler. Medyanın günlük bir haber ihtiyacına sahip olduğunu belirten Chomsky ve Herman, haber programı takvimlerinin doldurulması için medyanın ekonomik baskılar sonucunda kaynaklarını önemli haberlerin sık sık ortaya çıktığı (adliye, hastane, meclis gibi) yerlerde seferber etmek durumunda olduğunu söylemektedirler.

Chomsky ve Herman hükümet ve iş çevrelerinin basın sorumluları tarafından düzenlenen basın toplantıları ile haber kuruluşlarının işlerini kolaylaştırdığını belirtmekte ve sonuç olarak güçlülerin dev bürokrasilerinin medyayı sübvansede ettiğini ve medyanın ham haber malzemesi edinme ve haber üretme masraflarını azaltmaya katkı sağlayarak medyada sesini duyurma imkanı kazandığını ileri sürmektedirler. Yani hükümet ve iş çevreleri, bir başka deyişle ekonomik ve siyasal gücü elinde tutanlar medyayı sübvansede ederek, medyanın haber üretim sürecini kolaylaştırmakta ve aynı zamanda kendi seslerini de duyurma imkânı kazanmaktadırlar. Böylece çıkar grupları için propaganda yapmaya ve yaymaya elverişli bir ortam oluşmaktadır (2006:100-108).

Tepki üretimi ve zorlayıcılar başlığı altında dördüncü süzgeci ele alan Chomsky ve Herman (2006), tepki üretiminin medyayı disiplin altına alan bir araç olduğunu ifade etmektedirler. Tepki üretimi medyada yapılan bir açıklama ya da programa karşı gösterilen olumsuz tepkileri kapsamaktadır. Nitekim yazarların da belirttiği üzere, eğer tepki üretimi büyük çapta ya da önemli kaynaklara sahip bireyler ya da gruplar tarafından gerçekleştiriliyorsa, medya açısından rahatsızlık verici olabilmektedir. Tepki üretimi bağlamında, Chomsky ve Herman güçlülerin kendi dayandıkları tabana medyayı şikâyet ederek, yine şikâyet işlevi gören kurumsal reklamlar üreterek ve medyaya saldırmak üzere tasarlanmış sağ-kanat izleme ya da

düşünce kuruluşlarının operasyonlarını destekleyerek medya üzerinde dolaylı olarak da etkili olabildiğine vurgu yapmaktadırlar. Hükümeti sürekli medyaya saldıran ve onu tehdit eden, düzelten ve resmi çizgiden muhtemel sapmalarını önleyen büyük bir tepki üreticisi olarak tanımlayan Chomsky ve Herman, tepki üreticilerinin birbirlerinin güçlerine güç kattığını ve böylece siyasi otoritenin haber yönetimi faaliyetlerindeki komutasını pekiştirdiğini ileri sürmektedirler. Bir başka deyişle Chomsky ve Herman medyada yapılan bir şeye karşı gösterilen tepkinin haberin üretimini etkilediğini söylemektedir. Bu tepkiyi güçlülerin tepkisi olarak tanımlayan yazarlar, güçlülerin, kendi dayandıkları tabana medyayı şikayet ederek, şikayet işlevi gören kurumsal reklamlar üreterek medya üzerinde dolaylı olarak etkili olabildiğini söylemektedirler. Chomsky ve Herman bu noktada, hükümetin, sürekli medyaya saldıran, onu tehdit eden, “düzelten” ve resmi çizgiden sapmasını önleyen büyük bir tepki üreticisi olduğunu ve tepki üretiminin bir etkisi olarak haberlerin otosansüre uğrayabileceğini söylemektedirler (2006:108-112).

Chomsky ve Herman’ın ele aldığı son süzgeç ise bir denetim mekanizması olarak anti-komünizmdir. Yazarlar mülk sahiplerinin komünizmi sınıfsal konumlarını ve yüksek statülerini tehdit eden en büyük kötülük olarak gördüğünü belirtmekte ve çıkar sahiplerinin hayal edebildikleri en kötü sonuç olan komünizme karşı yabancı ülkelerde faşizmi desteklemelerinin daha hafif bir kötülük olacağını öngördüklerini dile getirmektedirler. Dolayısıyla söz konusu çıkar grupları anti-komünizmi bir denetim mekanizması olarak görmektedirler (2006: 112-115). Chomsky ve Herman “Rızanın Üretimi”ni [Manufacturing Consent] 1988 yılında yani soğuk savaş döneminde yazdıkları için son süzgeç olan anti-komünizm o dönem için önemli bir süzgeç olarak görülebilir. Chomsky ve Herman kitabı yazdıktan yirmi yılı aşkın bir süre sonra gerçekleştirdikleri bir söyleşide anti-komünizm süzgecinin aslında hâlâ ölmediğini zaman zaman kullanıldığını fakat bunun yerine günümüzde “anti-terörizm” [anti-terrorism] ve “terör ile mücadele” [War on Terror] süzgecinin getirilebileceğini ifade etmişlerdir. (Andrew Mullen, 2009) Artan savaşlar ve IŞİD (Irak, Şam İslam Devleti) BOKO HARAM vb. örgütlerin gerçekleştirmiş olduğu terör eylemleri dolayısıyla “terör ile mücadele” kavramı 21. Yüzyıl için son derece önemli bir filtre olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere beşinci süzgeç yapısı gereği zaman ve koşullara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Dolayısıyla her

ülkenin kendi şartlarına uygun siyasal düşmanlar yaratarak bir süzgeç oluşturabileceği söylenebilir.

Özetle, Chomsky ve Herman medyanın kendini denetleyen ve finanse eden güçlü toplumsal grupların çıkarlarına hizmet ettiğini ve onların lehine propaganda yaptığını söyleyerek medyanın çıkar temsilcilerinin öne çıkarmak istedikleri önemli gündemlerini ve ilkelerini öne çıkarmak için oldukça elverişli bir konumda olduğunu iddia etmektedirler. Herman ve Chomsky bahsi geçen ilişkiler ağı içerisinde medyanın, çıkar gruplarının kendileri gibi düşünen personelin seçilmesi ve editörlerin ve gazetecilerin kurum politikası ile uyumlu öncelikleri ve haber değeri ölçütlerini içselleştirmeleri sayesinde propaganda yapabildiğini belirtmektedir.

Sonuç olarak mülkiyet, denetim ve diğer belli başlı finansman sağlayan kaynaklara bağlılığın, medya ile haberleri yapanlar ve haberi algılayanlar arasındaki yapısal faktörleri oluşturduğunu söyleyen Chomsky ve Herman medyaya sahip olanların ve reklam verenlerin, temel ilkelerin ve egemen ideolojilerin tespit edilmesinde anahtar bir rol oynadıklarının altını çizmektedirler. Tıpkı Schiller'in yansızlık mitinde olduğu gibi, Chomsky ve Herman da iktidarın, sistemin monolitik olmadığını ileri sürmek için, belirli bir oranda aykırı enformasyon üretilmesine ve muhalefete belli bir ölçüde izin verilmesine ihtiyaç duyduğunu ifade etmektedir (2006: 15-16).

Devletin sermayenin genişlemesi için gerekli koşulları sağlamasının zorunlu olduğunu söyleyen Hall; böylece devletin sermayeden yana işlev gördüğünü belirtmektedir (2005: 221). Nitekim iktidarın ideoloji üretmek için sermayeye, ideolojisini yaymak için medyaya ihtiyacı vardır. Bununla birlikte, Paul ve Elder (2006) ulusal haber medyasının hükümetin gücüne karşı her zaman duyarlı olduğunu söylemektedir. Hükümetin haber medyasına lisans verip, medyayı yasalarla düzenlemesi dolayısıyla haber medyası çalışanlarının hükümeti kökten radikal söylemlerle eleştirmekten kaçındığını söyleyen Paul ve Elder, ulusal medyanın öğelerinin, iktidarda olmayan bir siyasi partiyle ilişkili olması halinde bu kuralın geçerli olmadığını ve medyanın siyasi destekçilerinin görüş ve inançlarını desteklediğini ileri sürmektedirler. Temel mantığın her zaman aynı olduğunu belirten Paul ve Elder, medyanın karlılığını/verimliliğini etkileyen ve toplumsal ideolojide

yerleşik çıkarları temsil eden belli bir bakış açısına göre haber yapmakta olduğunu ve haber medyasının her zaman kar odaklı olarak hareket ettiğini ifade etmektedirler.

İktidar ve medya ilişkisi ekonomi odaklı olarak ele alındığında basının serbest piyasa ekonomisinin gelişmesi ve rekabet politikalarının oluşması ile endüstrileşmiş olduğunun söylenmesi mümkün olacaktır. Bu bağlamda McChesney genel piyasa baskısıyla birlikte medyada sahiplik düzenlemelerinin gevşediğini ve bunun medyada ilkesizliğe ve büyük holdinglerin oluşmasına neden olduğunu söylemektedir (2006: 91). Bu durum medyanın tekelleşmesini sağlarken, çapraz mülkiyete ve medya dışı şirketlerin denetimini kısıtlayan kuralların gevşemesine yol açmıştır. Böylece medya kurumları büyük şirketler ile, bankalar ile, hükümet ile önemli ortak çıkarlara sahip olmaya başlamış ve bu çıkar grupları medyanın haber tercihlerini etkilemeye başlamıştır.

Ticari medyanın ortaya çıkması, kamu medyasının yok olmasına sebep olmuş, medya reklam almadan yaşayamaz hale gelmiş ve reklam verenler reklam verdikleri kurumların yayınlarına müdahale etmeye başlamıştır. Chomsky ve Herman reklamcılığın bu kadar önemli bir hale gelmesinden önce gazetelerin fiyatlarının daha yüksek olduğunun altını çizmektedirler (2006: 95-97). Reklam ile birlikte reklam alan gazetelerin fiyatları düşmüş ve reklam almayanların veya alamayanların fiyatları yüksek kalmıştır. Dolayısıyla satış rakamları azalmış ve gazete kendi masrafını karşılayamaz duruma gelmiştir. McChesney ticari medya piyasalarının ve özel mülkiyetin medyaya sahip olabilecek insanların sayısını azalttığını, yoğunlaşmayı güçlü bir biçimde teşvik ettiğini ve daha küçük ve ticari açıdan marjinal medyayı tasfiye ettiğini söylemektedir (2006: 295). Bir anlamda azınlık medyasının sesinin kısılmış olduğunu ve kamusal yayıncılıktan yana olan medyanın rekabet ortamına direnemediğini belirtmektedir.

Murdock ve Golding'e göre hükümetin ve iş çevresinin seçkinlerinin haberlere ayrıcalıklı erişimi söz konusudur. Büyük reklamcıların seçmeci biçimde bazı gazeteleri ve televizyon programlarını destekleyerek ertesi günün ruhsat verme otoritesi gibi işlediğini belirten Murdock ve Golding, reklam verenlerin gazetelerin ve yayın istasyonlarının yorum çizgisini ve kültürel duruşunu dahi belirleyebildiğini ileri sürmektedirler (2002: 66-67).

Paul ve Elder (2006) de benzer bir biçimde; üretim, iletişim, tarım, silah yapımı, havacılık, hukuk endüstrisi, inşaat sektörü, bankacılık, oto sektörü, sigorta, halkla ilişkiler ve reklamcılık, yayıncılık, eğlence gibi güçlü endüstrilerin tümünün günlük haberleri kendilerinin ilgi ve menfaatleri doğrultusunda şekillendirdiğini söylemektedirler. Hükümet acenteleri ve yöneticilik, yasama, hukuk, askeri ve istihbarat birimlerinde üst düzeyde pozisyonu olanların da günlük haberlerin kendi ilgilerine göre şekillendirilmesinde rol aldıklarını ve bununla beraber dini ve profesyonel grupların, sendikaların ve diğer organize grupların da kendi çıkarlarına yatırım yapmak adına haberleri kendi ilgilerine göre şekillendirmeye uğraştığını ifade etmektedirler.

Hall'a göre medyanın ideolojik rolü onun tek işlevi değildir, nitekim medyanın anlamın toplumsal inşasında üstlendiği ideolojik rolü onun en mühim işlevidir (2002: Hall). Nitekim bu kadar çok çıkar grubunun ve sesin olduğu bir sistemde medyanın ideolojik rolünden yararlanmak isteyen çıkar gruplarının sayısı da çok olacaktır. Sonuç olarak medyanın iktidar ve sermaye arasında ideolojik olarak işlev gören bir aygıt olduğu ve dolayısıyla medyanın, sermaye ve iktidar arasındaki bu sıkışmışlığının onun haber üretmek yerine rıza üretmesini en iyi açıklayan durum olduğu söylenebilir.

Jürgen Habermas kitle basınının öncelikli işlevinin kitlelerin kamuya katılımını sağlamak olduğunu ancak kamusal katılım sürecinin ticari bir müdahale ile işlev değişimine uğratıldığını söylemektedir. Kitle basınının içeriğinde siyaseti dışlaması ve gazetelerin siyasal karakterlerini yitirmesi ile kültürel akıl üreten kamusal topluluktan kültür tüketicilerine geçilmiştir. Nitekim, kitle iletişim araçlarının yarattığı dünya sadece görünürde kamusal olarak kalmıştır (2000: 292-295).

İnsanların haber alma hakkı, onların demokratik var oluşlarının olmazsa olmaz bir parçasıdır. Bu ekseninde medya, iktidar, ideoloji ve sermaye ilişkilerinin demokrasiye etkileri incelendiğinde, insanların haber alma hakkını çoğunlukla kullanamadığı ve söylemin düzenine ayak uydurmak durumunda kaldığı gözlemlenmektedir. Öte yandan gelişen teknolojiler sayesinde yeni medya geleneksel medyanın iktidar, ideoloji ve sermayeden doğan söylemlere hapis olmuşluğuna karşı bir özgürlük alanı yaratmaktadır. Özellikle son yıllardaki toplumsal hareketlerin

örgütlenmesi konusunda yeni medyanın ve sosyal ağların etkileri ve güç sahiplerinin yeni medyanın önünü kesmeye yönelik olarak yapmış oldukları yasaklamalar, yeni medyanın gücünü bir kez daha gözler önüne sermektedir. Bir başka ifadeyle kamusal katılımın sağlanması konusunda işlevini yitirmiş olan geleneksel medyanın yerine, yeni medya kamusal katılımın sağlanması için yeni olanaklar sunmuştur.

Türkiye Gazeteciler Cemiyetinin (TGC) Hak ve Sorumluluk Bildirgesinde gazetecinin haklarının, halkın haber alma ve ifade özgürlüğünün; meslek ilkelerinin ise dürüst ve doğru iletişimin temeli olduğu söylenmektedir. Bildirgenin C maddesine göre:

“Gazeteci, basın özgürlüğünü, halkın doğru haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüst biçimde kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve otosansürle mücadele etmeli, halkı da bu yönde bilgilendirmelidir. Gazetecinin halka karşı sorumluluğu, başta işverenine ve kamu otoritelerine karşı olmak üzere, öteki tüm sorumluluktan önce gelir.” (TGC, 1997)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) (1950) ifade özgürlüğü üzerine olan 10. maddesinde herkesin görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahip olduğu ifade edilmekte ve bu hakkın, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerdiği belirtilmektedir.

Türkiye’deki basın özgürlüğü konusundaki verilerden hareket ile, TGC’nin Hak ve Sorumluluk Bildirgesi ve AİHS’de yer alan bu maddelerin aksine haber verme ve dolayısıyla haber alma hakkının Gezi Parkı Protestoları döneminde ihlal edildiği görülmektedir.

Ferda Keskin tarihi iktidara karşı mücadelelerin oluşturmuş olduğunu söylemekte ve kitlesel mücadelelerin amacının devrim olduğunu şu sözlerle dile getirmektedir:

“Batı yüzyıllardır geniş ölçekli siyasi mücadelelere sahne oldu. Nasıl bir rejime karşı olursa olsun bu mücadeleler kitlelerin bir tür iktidara karşı

mücadelesiydi: halkın monarka karşı, proletaryanın burjuvaziye karşı, öğrencilerin proletaryayla birlikte devlete karşı mücadelesi, vb. İktidar sorunu ise her yeni mücadelede farklı terimlerle dile getirildi: Mutlak monarşiye karşı anayasa, hükümlanlık, adalet ve yasa terimleriyle; burjuvaziye karşı devlet aygıtı, sınıf tahakkümü, sömürü ve hatta cinsel baskı terimleriyle. Bu kitlesel mücadelelerin amacı da genellikle bir devrimdi: burjuva demokratik devrimi, proleter devrim, cinsel devrim.” (2000: 14)¹¹

Günümüzdeki toplumsal hareketler de bu mücadelelere birer örnek teşkil etmektedirler. Yeni toplumsal hareketler süregelirken, geleneksel medyanın görevini yapamadığı bir ortamda, yeni medyanın kullanımı bu mücadelelerin yürütülmesinde bir rol oynamaktadır. Nitekim, Foucault’nun dediği gibi söylemek gerekmektedir ve günümüzde geleneksel medya hâlâ söylemin en hızlı yayıldığı alandır. Dolayısıyla, bu noktada geleneksel medyanın görevini yapması, kamunun bilgi edinme hakkını sağlaması ve toplumsal barışın ve refahın sağlanması için daha iyi bir gazetecilik modelini örnek alarak kendisine yeni mücadele alanı yaratması gerekmektedir.

2.2. Teoride ve Pratikte Barış Gazeteciliği

“Barış gazeteciliği” kavramı sadece bir gazetecilik pratiğini tanımlamamakta aynı zamanda medya ve iletişim bilimleri alanında geliştirilmiş olan bir teoriyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada barış gazeteciliği sadece mesleki bir pratik olarak değil, aynı zamanda çatışma, şiddet ve haber değeri gibi konular bağlamında teorik bir perspektif ile ele alınmıştır.

2.2.1. Barış Gazeteciliğinin Kısa Tarihi

Araştırmamızın konusunu oluşturan “barış gazeteciliği” kavramı ilk kez 1970’li yıllarda 1959 yılında kurulan Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsü’nün [Peace Research Institute Oslo], kurucuları arasında yer alan ve 1964 yılında Journal of Peace Research ismi ile yayın hayatına başlayan akademik derginin kurucusu olan, barış araştırmalarını akademiye kazandıran Norveçli profesör Johan Galtung tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

¹¹ Ferda Keskin’in Foucault’nun Entelektüelin Siyasal İşlevi eserine yazmış olduğu “İktidar, Hakikat ve Entelektüelin Siyasal İşlevi” başlıklı sunuş yazısından alıntılanmıştır.

Johan Galtung, Mari Holmboe Ruge ile 1961 yılında kaleme almış oldukları “*Dış Haberlerin Yapısı: Kongo, Küba ve Kıbrıs Krizlerinin Dört Norveç Gazetesindeki Sunumu*” [Structure of Foreign News: The Presentation of Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers] başlıklı makalenin barış gazeteciliği teorisinin gelişmesine zemin oluşturduğunu ifade etmektedir. (Galtung, 2008:24)

Barış gazeteciliği kavramının kullanımı ve bu alandaki çalışmalar 1990’lı yılların sonunda, artan çatışmaların ve bölgesel krizlerin de etkisi ile yaygınlaşmıştır. 2005 yılında Annabel McGoldrick ve Jake Lynch hem pratik hem de teorik anlamda kavramı ele aldıkları "Barış Gazeteciliği" [Peace Journalism] kitabını çıkarmışlardır. 2010 yılında ise Lynch ve kavramın isim babası olan Galtung "Çatışmayı Haberleştirmek: Barış Gazeteciliğinde Yeni Yönelimler" [Reporting Conflict: New Directions in Peace Journalism] kitabını hazırlamışlar ve kitabın ikinci bölümünde "Pratiği Teorikleştirmek" [Putting Practice into Theory] başlığı altında bir kez daha barış gazeteciliği teorisine değinmişlerdir.

2009 yılında Susan Dente Ross ve Majid Tehranian’ın editörlüğünü yaptığı, "Savaş Zamanında Barış Gazeteciliği" [Peace Journalism in Times of War], 2010 yılında Richard Lance Keeble, John Tulloch ve Floarian Zollmann’ın derlediği "Barış Gazeteciliği, Savaş ve Çatışma Çözümü" [Peace Journalism War and Conflict Resolution], yine 2010 yılında Antonio Carlos de Silva’nın editörlüğünü üstlendiği “Barış Gazeteciliği: Galtung’un Savaş ve Barış Üzerine 80 Makalesi” [Peace Journalism: 80 Galtung Editorials on War and Peace], 2012 yılında Ibrahim Seeage, Jake Lynch ve Robert Hackett’in editörlüğünü üstlendiği “Barış Gazeteciliğini Genişletmek: Karşılaştırmalı ve Eleştirel Yaklaşımlar” [Expanding Peace Journalism: Comparative and Critical Approaches], son olarak 2016 yılında Steven Young Blood’ın yazdığı "Barış Gazeteciliği Prensipleri ve Pratiği: Çatışmalara Duyarlı Habercilik, Uzlaşma ve Çözüm" [Peace Journalism Principles and Practice: Responsibly Reporting Conflicts, Reconciliation, and Solutions] başlıklı kitap son yıllarda bu alanda kaleme alınmış olan çalışmalardan bazılarıdır.

Galtung’un 1993 yılında Fumika Nishimura ile birlikte kurduğu Transcend International (A Peace Development Environment Network) [Barış Geliştirme Ağı] ,

çatışma çözümü, barış eğitimi barış gazeteciliği vb. konularda araştırmacıları ve akademisyenleri bir araya toplayan bir ağ olarak, çeşitli yayınlar ile hizmet vermektedir. Bunun yanı sıra Sydney Üniversitesi'nde 1988 yılında kurulmuş olan ve yöneticiliği Jake Lynch'in yaptığı Barış ve Çatışma Çalışmaları Merkezi [Center for Peace and Conflict Studies] barış gazeteciliği alanındaki araştırma ve çalışmalara katkı sağlayan önemli bir merkezdir. Steven Youngblood'ın Park University'de kurmuş olduğu Küresel Barış Gazeteciliği Merkezi [Center for Global Peace Journalism] de barış gazeteciliği, çatışma çözümü vb. konularda seminerler ve kurslar düzenleyen, küresel gelişmeleri takip eden ve çeşitli yayınlar yapan bir diğer merkezdir.

Türkiye'de 2000'li yılların öncesinde barış gazeteciliği üzerine son derece sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. 2000'li yıllardan sonra ise özellikle hak haberciliği konusunda yürütülen çalışmalar Türkiye'de barış gazeteciliği konusunda yürütülen çalışma ve araştırmaların temelini oluşturmuştur. Son yıllarda Bağımsız İletişim Ağı'nın (BİANET) yürüttüğü "Barış Gazeteciliği ve Sanal Kütüphanesi" projesi kapsamında çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında akademisyenler, okur temsilcileri ve hak örgütü temsilcileri ile üç farklı atölye düzenlenmiş, "Barış Gazeteciliği Kütüphanesi" (BİA, 2015a) kurulmuş ve Rukhsana Aslam ve Sevda Alankuş'un konuşmacı olduğu "Barış Gazeteciliği: Yeni bir Etik, Pratik ve Gazetecilik Eğitimi" (BİA, 2015b) toplantısı düzenlenmiştir. 2016 yılında ise Sevda Alankuş tarafından kaleme alınan "Barış Gazeteciliği El Kitabı" İPS İletişim Vakfı Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Bunun yanı sıra 2016 yılında Boğaziçi Üniversitesi Barış Eğitimi, Uygulama ve Araştırma Merkezi öncülüğünde, barış gazeteciliği teoride ve pratikte geliştirilmesinin öncülerinden Jake Lynch'in ve Türkiye'den akademisyenlerin ve gazetecilerin katılımıyla, barış gazeteciliği konulu "Medya ve Barış Konferansı" (Beyza Kural, 2016a; 2016b) düzenlenmiştir.

2.2.2. Disiplinlerarası Bir Kavram Olarak Barış Gazeteciliği

20. Yüzyıl savaşlar ve çatışmalar ile dolu bir yüzyıl olarak geçmiştir. 21. Yüzyılın ilk çeyreği de aynı şekilde savaş ve çatışmalar ile geçmektedir. Söz konusu savaşlardan ve çatışmalardan veya açlık, hastalık, tıbbi yetersizlikler, ekonomik krizler gibi savaşın doğrudan ve/veya dolaylı etkilerinden dolayı milyonlarca insan

hayatını kaybetmiştir. Tüm bu savaşlar, çatışmalar, saldırılar ve soykırımlar, Susan Sontag'ın "*Başkalarının Acısına Bakmak*" kitabında da belirttiği üzere hepimizin oturma odalarında sükûnet içinde seyredilip dinlenen görüntü ve seslere dönüşmüşlerdir (2005: 17). Yani teknolojik gelişmelere paralel olarak ilerleyen enformasyon teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması ile savaşlar ve çatışmalar sıradan insanın hayatının bir parçası haline gelmiştir. Çatışmaların ve şiddetin bu denli yoğun tüketilmesi onları olağanlaştırmış, normalleştirmiştir. Şiddetin normalleşmesi barışın konuşulacağı ortamların yaratılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle barışın konuşulması için barış üzerine ve tabii ki savaşı ve çatışmayı sıradan insanlara aktaran gazeteciler üzerine düşünmek medya ve gazetecilik araştırmaları açısından önem arz etmektedir.

Tarih boyunca ekonomiden siyaset bilimine, siyaset biliminden iletişim bilimine, iletişim bilimlerinden dil bilimine kadar pek çok farklı disiplinde, farklı düşünürlerce, farklı siyasal zeminlerde medya, iktidar, ideoloji ve sermaye ilişkilerinin tartışıldığı görülmektedir. Tüm bu tartışmaların ortak paydasını ise medyanın siyasal işlevi ve ideolojik etkisi konusundaki önermeler oluşturmaktadır. Kitle iletişim araçlarının etkileri üzerine geliştirilmiş olan gündem belirleme (McCombs&Shaw), hipodermik iğne (Harold D. Lasswell) vb. teoriler ve propaganda modelleri, medyanın ideolojik işlevi ve bu işlevin toplum üzerine etkisi konusunda yapılan pek çok araştırma ve alımlama çalışmasına örnek gösterilebilir.

Bu çalışmada öncelikli olarak medyanın siyasal ve ideolojik etkilerinin azımsanmayacak düzeyde olduğu varsayılarak, söz konusu siyasal ve ideolojik işlevin hali hazırdaki gazetecilik pratikleri üzerine etkilerinin belirlenmesi hedeflenmektedir. Sonrasında ise bu çalışmada ideal bir gazetecilik pratiği olarak kabul edilen, kuramsal olarak her geçen gün gelişmekte olan barış gazeteciliği teorisi üzerinden, medyanın gücünün doğru kullanımı sayesinde ortaya konulabilecek alternatif, hak ve barış odaklı bir gazetecilik pratiği konusunda bir düşünce evreni oluşturulması amaçlanmaktadır.

Jorge Becker'ın (1982) sosyal bilimlerin iki kategorisi arasında, yani barış ve iletişim arasında bir ilişki bulunduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, Wilhelm

Kempf barış gazeteciliği kavramının bir araya getirilmesi zor iki ögeden yani barış ve gazetecilik terimlerinden oluştuğunu söylemektedir (2007: 2).¹²

UNESCO tarafından 28 Kasım 1978 tarihinde yayımlanan “*Birleşmiş Milletler Kitle İletişim Araçlarının, Barış ve Uluslararası Anlayışın Güçlendirilmesine, İnsan Haklarının Geliştirilmesine ve Irkçılık, Apartheid ve Savaş Kışkırtıcılığı ile Mücadele Edilmesine Katkıda Bulunması ile İlgili Temel Prensipler Bildirgesi*” de bir anlamda Becker’ın düşüncesini desteklemektedir. Bildirgenin üçüncü maddesinde kitle iletişim araçlarının barışın sağlanması ve korunması üzerine etkisi şu şekilde açıklanmaktadır:

“Barışın ve uluslararası anlayışın güçlendirilmesinde ve ırkçılık, apartheid ve savaş kışkırtıcılığı ile mücadele edilmesinde kitle iletişim araçlarının büyük bir önemi vardır.

Kitle iletişim araçları, önyargıların ve cahilliğin tırmandırdığı saldırı savaşçılığı, ırkçılık, apartheid ve diğer insan hakları ihlalleriyle mücadele ederken, bütün halkların amaçları, düşünceleri, kültürleri ve ihtiyaçları hakkında haberler yayarak, cahilliğin ve halklar arasındaki yanlış anlayışların tasfiye edilmesine, bir ülkenin vatandaşlarının ihtiyaçları ve arzuları konusunda diğer ülkenin vatandaşlarının duyarlı hale gelmesine, ırk, cinsiyet, dil, din veya milliyet ayrımı gözetmeksizin bütün ulusların, bütün halkların ve bütün bireylerin haklarına ve onurlarına saygının sağlanmasına, yoksulluk, açlık ve hastalık gibi insanlığı yıkıcı büyük belalar konusunda dikkat çekmeye, bu suretle Devletlerin uluslararası gerilimin düşürmelerine ve uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl ve hakkaniyetle çözmelerini sağlayabilecek politikalar oluşturmalarına katkıda bulunur.”

Bu noktada UNESCO tarafından yayımlanan bu bildirgeden de anlaşılacağı üzere medyanın barış üzerine açık bir etkisi bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu etkinin pozitif bir etki olması ise medyanın nasıl kullanıldığı ile ilintilidir.

¹² Wilhelm Kempf makalesinde, barış gazeteciliğini iletişimin bir başka ayağı olan halkla ilişkiler üzerinden yapmış olduğu karşılaştırmalar ile ele alarak, barış gazeteciliğinin barış propagandası işlevi görmemesi adına objektiflikten uzaklaşmaması gerektiğini ifade etmektedir.

Savaşlar ve çatışmalar her zaman haber değeri taşımış ve medyanın ilgisini çekmiştir. 1850 yılında gazetelerde ilk kez görüntü kullanılmaya başlanmış ve iletişim araçları görsellerle bu şekilde etkin olarak kullanılmaya başlandıktan sonra, gazeteciler savaşların/çatışmaların görüntülerini almak için sahaya gönderilmiştir. 1853-1856 tarihleri arasında gerçekleşen Kırım Savaşı, Roger Fenton tarafından görüntülenerek, ilk kez görüntülenen savaş olarak tarihe geçmiştir (Gezgin, 1994: 12-13). Kırım Savaşı'ndan günümüze kadar olan süreçte savaş ve çatışmaları görüntüleyen, sadece sıcak çatışmaları değil aynı zamanda toplumsal çatışmaları da kaleme alan gazeteciler “çatışma gazetecisi”, “savaş muhabiri/fotoğrafçısı” ve/veya çatışma bölgesinde bulunan bir güç ile hareket ederek çalışan gazetecileri nitelemek için kullanılan “iliştirilmiş gazeteci” gibi farklı kavramlar ile betimlenmiştir. Barış gazeteciliğini bahsi geçen kavramlar ile karıştırmamak önem arz etmektedir. Zira bu betimlemelerden farklı olarak, çalışmanın iskeletini oluşturan “barış gazeteciliği” savaş ve çatışma gibi negatif kelimeler yerine barış gibi pozitif bir kelime kullanılarak kavramsallaştırılan, sadece savaş ve çatışma döneminde değil her alanda, her zaman uygulanması gereken mesleki bir pratiği ve akademisyenlerin alana kazandırması gereken önemli bir teoriyi ifade etmektedir.

2.2.3. Barış ve Gazetecilik

Günümüzde birçok araştırmacı ve teorisyen tarafından bir ideal olarak tanımlanan, birçokları tarafından ise ortaya yeni bir şey koymadığı iddiası ile eleştirilen barış gazeteciliği kavramını anlayabilmek için önce “barış”ın tanımlanması gerekmektedir. Barış kavramı siyaset bilimciler, dil bilimciler, barış teorisyenleri ve sosyologlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. “*Barış*” en basit şekliyle Türk Dil Kurumu tarafından “uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam” olarak tanımlanmaktadır.

Galtung, barışı şiddetsizlik aracılığıyla ifade etmektedir ve barışın ‘*şiddetsizlik+yaratıcılık*’ formülü ile sağlanabileceğini ileri sürmekte ve barışı şiddetsiz ve yaratıcı çatışma dönüşümü olarak betimlemektedir (1996: 9). Sevdal Alankuş (2013) Galtung’un çalışmalarından yola çıkarak Martin Luther King’in “*Savaş, yaratıcılığın anti-tezidir.*” söylemine bir gönderme yapmakta ve “Barış da, yaratıcılıktır.” diyerek; günümüzde norm haline gelmiş klişeleri sadece zaman

azlığıyla açıklanamayacak gerekçelerle kullanmaya devam eden gazeteci yerine, bunları kırarak yaratıcı bir gazeteci modeline gereksinim duyulduğunu dile getirmektedir (Nilay Vardar, 2013).

2.2.3.1. Haber Değeri ve Barış Gazeteciliği İlişkisi

Barış gazeteciliği kavramı aslında haber değeri ile doğrudan ilintili bir kavramdır. Bu bağlamda “*Haberi nedir? Haberi özel kılan nedir? Haberin haber değeri taşımasına neden olan öğeler nelerdir? Haberin söylemi ne şekilde oluşturulmaktadır? Ve bu söylemin barışa katkı sağlaması mümkün müdür?*” vb. sorular sorulmalıdır.

Haberin pazarlanmak ve satılmak üzere üretilen bir ürün olduğunu ifade eden van Dijk, haberin ideolojik olarak üstü kapalı bir biçimde baskın inançları ve toplumdaki elit grupların düşüncelerini yaydığını belirtmektedir (1988: 83). Bu noktada haber değerinin medyanın ekonomik, ideolojik ve sosyal bağlılıklarıyla ilgili olduğu söylenebilir.

Teun A. van Dijk haber değerinin söylem içerisindeki ekonomik, sosyal, ideolojik değerleri yansıtarak medya aracılığıyla toplumu yeniden ürettiğini ifade etmektedir. van Dijk, haber değerine ilişkin olarak yenilik [novelty] yani haberin yeni olaylar hakkında olması; yakın zamanda olma [recency] yani haberin yeni vuku bulmuş olması; öngörme [presupposition] yani haberin geçmişinin ve bağlamının bulunması, uyumluluk [consonance] yani haberin sosyal olarak paylaşılan normlar ve değerler ile uyumlu olması; ilgili olma [relevance] yani okuyucunun haber olarak seçilen konuyla ilgili olması; negatiflik [deviance & negativity] yani haberin söyleminin problemler, skandallar, çatışmalar, suç, savaş ve felaketler gibi negatif olaylar ile ilgili olması; yakınlık [proximity] yani habere konu olan olaya ideolojik ve/veya coğrafi yakınlıkta bulunması gibi tanımlayıcı kavramları ortaya koymaktadır. (1988: 119-124)

Galtung ve Ruge’un haber değeri konusunda yazmış oldukları makale, haber değeri konusunda üretilen çalışmaların temelini oluşturan makalelerden bir tanesidir. Galtung’un barış gazeteciliğine ilişkin olarak yapmış olduğu ilk tanımın ele

alınabilmesi için öncelikle Galtung'un barış gazeteciliği teorisinin temellerini oluşturduğunu söylediği bu çalışmanın incelenmesi gerekmektedir.

Galtung ve Ruge bir olaya haber değeri atfedilmesine neden olan on iki hipotez olduğunu ifade etmektedirler. Radyo dinleme alışkanlıklarından hareket ile oluşturdukları metafor üzerinden psikolojik algı perspektifiyle belirledikleri hipotezler şu şekildedir;

1. ***Ritim (Frequency)***: Eğer frekans (ritim) arama içerisinde değilse kaydedilmeyecektir.

Bu metafor ile, bir olayın meydana gelme ritmi, kitle iletişim aracının ritmine ne kadar uygunsa haber değerinin o derece artacağı söylenmektedir. Bu bağlamda günlük olarak basılan bir gazetede gün içerisinde gerçekleşmiş nadir bir olayın yer almasının daha olası olduğu ifade edilebilir. Yani, günlük bir gazetede bir cinayet olayına dair bir haberin yayımlanması, süregelen bir savaş sırasında bir askerin hayatını kaybetmesine ilişkin bir haberin yayımlanmasından daha olasıdır. Çünkü cinayet gazetesinin günlük rutini içerisinde gerçekleşen tek bir olaydır. Eğer gazeteler her dakika basılıyor olsaydı o zaman hayatını kaybeden askerlere ilişkin devamlılığı olan haberlerin daha çok haber değeri taşıması gerekecektir.

2. ***Eşik (threshold)***: Sinyal güçlü olmalı.

Radyo dalgalarından hareketle ortaya konulan bu metafor ile bir cinayet ne kadar şiddet içeriyorsa buna ilişkin olarak atılan başlıkların o kadar büyük olacağı anlatılmak istenmektedir. Yani sinyal ne kadar güçlüyse eşiği geçmesi o derece kolay olacaktır.

3. ***Açıklık (unambiguity)***: Sinyal açık olmalı. Daha açık ve belirgin sinyal (cızırtısız) kaydedilecektir.

Örneğin iki radyo aynı frekans üzerinden yayın yaparsa cızırtı ve içeriğe yönelik bir belirsizlik olacaktır. Dolayısıyla haber seçilirken muğlak bir olay yerine, açık ve şüpheden uzak bir olayın haber yapılması tercih edilir.

4. Anlamlılık (meaningfulness): Sinyal anlamlı olmalı.

Bu metafor ile dinleyicilerin kendi ırklarına, kültürlerine ve dillerine yakın olan olayları anlamlı bulacağı anlatılmak istenmekte ve iki noktaya değinilmektedir. Öncelikli olarak dinleyicinin kültürel ve etnik kimliğinin önemine vurgu yapılmaktadır. Örneğin Avrupalı bir dinleyici Fas radyosu açarsa büyük ihtimal ile Arapça olan yayını dinlemeden radyo frekansını değiştirecektir. Anlamlılığın diğer boyutunu ise dinleyicinin dinlemiş olduğu radyo ile ilişkisi oluşturmaktadır. Örneğin mesafe olarak uzak bir yerde olan bir olay dinleyiciyi bir şekilde ilgilendirebilir dolayısıyla dinleyici bu frekansı dinlemeye devam edebilir.¹³

5. Uyumluluk (consonance): Sinyal birisinin duymayı beklediği şey ile uyumlu olmalıdır.

Burada, dinleyicilerin bekledikleri olayları daha kolay algıladıkları anlatılmak istenmektedir. Zira haberler beklentilerden çok uzaksa algılanmamaktadır. Dolayısıyla insanların beklenti ve taleplerine uygun düşen olayların haber yapılması daha olasıdır.

6. Beklenmediklik (unexpectedness): Sinyal sürpriz, beklenmedik bir içeriğe sahip olmalıdır.

Beklenmediklik ile dördüncü (anlamlılık) ve beşinci (uyumluluk) faktörlere bir düzeltme getirilmektedir. Bir olayın kültürel olarak anlamlı ve dinleyicinin talepleriyle uyumlu olması haber yapılması için yeterli değildir. Anlamlı ve beklentilerle uyumlu olaylar arasında beklenmeyen, nadir olarak meydana gelen olaylar haber yapılmayı en fazla hak eden olaylardır. Çünkü rutin olaylar nadir olaylar kadar dikkat çekmemektedir. Dolayısıyla bu metafor ile, beklenmeyen ya da nadir bir olaya ilişkin haberlerin daha fazla haber değeri taşıdığı açıklanmaya çalışılmaktadır.

¹³ Örneğin Suriye'deki iç savaş dolayısıyla yaşanan göç dalgasına ilişkin haberler, Avrupa'da bulunan bir dinleyici için anlamlıdır. Çünkü Almanya'da çok sayıda Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Türkiye ile AB arasında Suriyeli sığınmacılar ile ilgili olarak bir protokol imzalanmıştır. Bunun yanı sıra Kuzey Avrupa ülkelerinin bir bölümünün kapılarını Suriyeli sığınmacılara kapatmış olması gündemi uzun bir süre meşgul etmiştir.

7. ***Devamlılık (continuity):*** Eğer bir sinyal açılmışsa, büyük ihtimal ile dinlenilmesine devam edilecektir.

Bu metafor ile bir konu haber olarak tanımlanmışsa, haber değeri düşse dahi onun bir süre daha haber olarak tanımlanacağı söylenmektedir.¹⁴

8. ***Düzenleme (composition):*** Bir sinyal açık kaldıkça, büyük ihtimal ile farklı başka bir sinyal daha açılacaktır.

Bu metafor aslında haberin kompozisyonuna ilişkindir. Haber bültenlerinde veya gazetelerde çeşitli konulardan oluşan bir kompozisyon oluşturulmaktadır. Kompozisyonu sağlayacak çeşitlilikte haber bulunmadığı zaman eşik değeri düşecektir. Buna paralel olarak, eğer editörlerin önünde bir türden çok fazla haber varsa, yeni bir konudaki haberin eşik değeri yükselecektir.

Galtung ve Ruge, yukarıda sayılan sekiz hipotezin ve burada yer alan faktörlerin kültürden kültüre ya da Doğu'dan Batı'ya, Güney'den Kuzey'e farklılık göstermeyeceğini belirtmektedir. Öte yandan son dört faktör ise daha çok Kuzey ve Batı ülkelerini etkileyen faktörler olarak tanımlanmaktadır. Bu faktörler;

9. ***Elit/seçkin uluslara ilişkin haber yapmak (reference to elite nations):*** Elit/seçkin ulusları ilgilendiren olayların haber ögesi olması daha olasıdır.

Söz konusu ülkelerin eylem ve kararları kısa sürede diğerlerinin eylem ve kararlarından daha etkilidir.

10. ***Elit/seçkin insanlara ilişkin haber yapmak (reference to elite persons):*** Elit/seçkin¹⁵ insanları ilgilendiren olayların haber ögesi olması daha olasıdır.

¹⁴ Örneğin Ensar Vakfı'ndaki bir öğretmen tarafından erkek çocukların cinsel istismara uğraması haberinin arkasından, Türkiye'nin dört bir yanından çocukların cinsel istismara uğramasına ilişkin haberler gelmeye başlamıştır. Ya da Münevver Karabulut ve Özgecan Arslan cinayetleri gibi şiddet içeren ve gündeme oturan cinayetlerin ardından kadın cinayetlerine ilişkin haberlerde bir artış gözlenmiştir.

Elit/seçkin odaklı habercilikte sıradan insanlar kendilerini temsil etme şansı bulamamaktadır. Hatta sıradan insanlara ilişkin olaylar dahi elit/seçkin insanların vasıtasıyla aktarılmaktadır. Yani elit/seçkin insanlar özdeşleştirme objesi olarak kullanılmaktadır.

11. *İnsanları kaynak göstererek haber yapmak (reference to persons):*

Belirli insanların hareketlerinden kaynaklanan kişisel olayların haber ögesi olması daha olasıdır.

Burada haberlerde olayların belirli bir kişinin, grubun veya kurumun üzerinden aktarılması ve olayın sonuçlarının onların hareketlerinin sonuçları olarak görülmesi eğilimi olduğu söylenmektedir.

12. *Negatif konularda/olaylarda haber yapmak (reference to something negative):* Sonuçları negatif olan olayların haber ögesi olması daha olasıdır.

Negatif haberler haber kanallarında daha kolay yer bulabilirler çünkü frekans kriterini daha iyi karşılar. Pozitif şeyler daha fazla zaman alır. Örneğin bir evi inşa etmek, onun yangında yok olmasından daha fazla zaman almaktadır. Negatif haberler açık ve belirgindir. Haberin negatif olduğu konusunda bir fikir birliği vardır. Oysa pozitif olaylar bazıları tarafından pozitif olarak algılanırken, bazılarıncı pozitif olarak algılanmayabilir. Bu da belirginlik kriterine aykırıdır. Negatif haberlerin daha çok tercih edilmesinin bir diğer nedeni ise insanların görünmeyen bir takım ihtiyaçlarına karşılık vermesidir. Örneğin kriz dönemlerinde insanlar daha çok negatif haberleri duymak istemektedirler. Son olarak Negatif olaylar pozitif olaylara göre daha beklenmedik ve nadirdirler. Dolayısıyla haber olması daha olasıdır. (Ruge & Galtung, 1965).

Galtung ve Ruge'un son dört faktörün Kuzey-Batı ülkelerini ilgilendiren faktörler olduğunu ileri sürmesine karşın, aslında bu faktörlerin Türkiye gibi

¹⁵ Elit ve seçkin kelimeleri ile ünlü ve popüler insanlar, siyasi liderler ve kamu oyu liderleri ifade edilmektedir. Barış gazeteciliği mağdurun sesinin duyulması konusuna önem verdiği için bu konu ilerleyen bölümlerde uzun bir şekilde tartışılacaktır.

gelişmekte olan ülkelerde de bu şekilde işlediği söylenebilir. Örneğin, Amerika Birleşik Devlet'lerine ilişkin haberler Türkiye gündeminde daha çok yer tutmaktadır.¹⁶ Türkiye'de halk ile doğrudan ilgili konularda dahi yapılan haberlerde elit/seçkin insanlara, siyasi liderlere ve onların söylemlerine daha fazla yer verilmektedir. Bunun yanı sıra haberler çoğunlukla kurumlar, şirketler ve insanlar üzerinden aktarılmaktadır. Son olarak sadece Türkiye'de değil dünyanın her yerinde negatif olaylar, ölümler, savaşlar, çatışmalar daha çok haber değeri taşımaktadır.

2001 yılında "Haber nedir: Galtung ve Ruge'un Revizyonu" [What is news: Galtung and Ruge revisited] başlıklı bir çalışma yayımlayan Tony Harcup ve Deirdre O'Neill, Galtung ve Ruge'un haber değeri konusundaki teorilerinin içerisindeki en büyük boşluğun eğlence olduğunu belirtmişlerdir (Aktaran Lynch ve Galtung, 2010: xii). Yani eğlence ögesi taşıyan haberler daha ilgi çekicidir ve bu sebeple medya renkli görseller ile haberleri süslemektedir. Türkiye'deki gazetelerin web siteleri incelendiğinde bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Web sitelerinde ağırlıklı olarak, kadın bedenini metalaştıran renkli, ilgi çekici görseller kullanılmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'de reyting alan programlar incelendiğinde televizyon dizilerinin ve eğlence programlarının ağırlıklı olarak daha fazla reyting aldığı görülmektedir (Mayıs 2016).¹⁷

Galtung barış gazeteciliğinin ilk tanımının yukarıda sözü geçen on iki faktöre karşı saldırıda bulunmayı deneyen bir politika olduğunu ifade etmektedir. Barış gazeteciliği bağlamında gazeteciler, daha dengeli bir resim için; sıradan ulusların,

¹⁶ 1 Haziran 2016 tarihinde *Hürriyet*, *Milliyet*, *Posta*, *Habertürk* ve *Sabah* gazetelerinin arşivlerinde 'ABD' ve 'Suriye' kelimeleri taranmıştır. *Hürriyet*, *Milliyet*, *Posta*, ve *Habertürk* gazetelerinin 1 Ocak-1 Haziran 2016 tarihleri arasında web sitelerinde bu kelimelerin bulunduğu içeriklere yönelik taramalarda, *Posta*'nın Suriye ile ilgili 775, ABD ile ilgili 1134, *Hürriyet*'in Suriye ile ilgili 2266, ABD ile ilgili 3754, *Milliyet*'in Suriye ile ilgili 2297, ABD ile ilgili 3030, *Habertürk*'ün Suriye ile ilgili 2,295 ABD ile ilgili 3415 habere arşivlerinde yer verdiği görülmüştür. *Sabah* gazetesinin web sitesinde iki tarih arasında arama yapma seçeneği olmadığı için arşivinde yer alan tüm haberler taranmış ve Suriye ile ilgili 34237 ABD ile ilgili 65432 haber olduğu görülmüştür. Suriye'de 15 Mart 2011'den bu yana süregelen iç savaş ve Suriyeli mültecilerin yaşadığı dramlar sebebiyle Suriye'ye ilişkin haberler tüm dünya gündeminde yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) 5 Ocak 2017 tarihindeki verilerine göre dünya genelinde 4.862.778 Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Suriye'nin Türkiye'ye sınırı olan bir ülke olması, UNHCR'ın 22 Aralık 2016 tarihli verilerine göre Türkiye'de kayıtlı 2,814,631 Suriyeli sığınması, Suriye'nin haber değerini artırmaktadır. Buna rağmen ABD'ye ilişkin haberler Türkiye'de ana akım medyada Suriye'ye ilişkin haberlerden daha fazla yer bulmuştur.

¹⁷ Mayıs 2016 reyting sonuçlarına göre *Diriliş Ertuğrul* (dizi), *Survivor* (yarışma) ve *Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz* (dizi) ilk üç sırada yer alıyor. AB gurubunda en çok birinci olan kanal ise ayda 18 kez birinci olan eğlence kanalı TV8 olmuştur.

sıradan insanların, yapısal bir şekilde kişiler üzerinde anlatılmadığı, daha pozitif olaylar için daha az haber değeri olan haberlerin peşinden gitmelidir. (2008: 25).

Sevda Alankuş barış gazeteciliğini barışı savunan, barışa, barış için yapılanlara haber değeri atfeden, bu arada çatışmalı durumlarla ilgili olarak yapılan her türlü habercilikte savaşı, şiddeti kışkırtmak yerine barışı, çözümü kolaylaştırmak peşinde olan bir gazetecilik türü olarak tanımlamaktadır (2009:112). Alankuş, “Barış Gazeteciliği El Kitabı”nda barışa, sosyal adaleti engelleyecek insanların önünde engel olarak duran yapısal ve kültürel şiddeti azaltacak politikaları ifade eden pozitif bir anlam atfettiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, barış gazeteciliğinin sınırlarını genişletmek gerektiğini söyleyen Alankuş, “hak odaklı barış gazeteciliği” kavramını ortaya atmakta ve barış gazeteciliğini, her türlü gerilim, çatışma ve çoklu karşıtlıkların şiddet kışkırtıcılığı yapmadan, adil bir barışın sağlanması ve sürdürülmesi yönünde “öteki” merkezli bir etik çerçevesinde haberleştirilmesi olduğunu söylemektedir. (2016: 30-31).

McGoldrick ve Lynch barış gazeteciliğinin editörler ve muhabirlerin neyi/nasıl haber yapacağı ile ilgili olduğunu belirtmekte ve kavramın çatışmalar konusunda şiddet içermeyen yanıtların değerlendirildiği ve toplum için fırsatların yaratıldığı haberlerin seçimi ile alakalı olduğunu söylemektedirler (2005: 5).

Barış gazeteciliği sadece fiziksel çatışmaları değil, aynı zamanda sosyal, kültürel, toplumsal cinsiyete dair, politik, ekonomik, dini her türlü çatışmanın haberleştirilmesinde uygulanması gereken bir gazetecilik pratiğidir. Barış gazeteciliği spor haberi yapar gibi kazananın ve kaybedenin olduğu habercilik yerine taraflar arasında dengenin sağlandığı, gerçek odaklı haberciliği esas alan, toplumsal barışın sağlanması için yaratıcı çözümler arayan, lider değil insan odaklı habercilik yaparak insanlara ses veren, barış dilinin kullanımına özen gösteren bir gazetecilik pratiğini ifade etmektedir (Galtung ve Lynch, 2010; Lynch & McGoldrick, 2005).

Richard Lance Keeble barış gazeteciliğini devrimsel bir siyasal pratik olarak tanımlamaktadır (2010:50). Jean Lee C. Patindol ise barış gazeteciliği kavramını

“çatışmaya duyarlı gazetecilik”¹⁸ kavramı üzerinden betimlemektedir (2010: 199-200).

Dov Shinar, barış gazeteciliğinin, çatışmaları sorumlu ve bilinçli şekilde haberleştirmenin normatif biçimi olduğunu söyleyerek, barış gazeteciliğinin uzlaşmayı, barışı sağlamayı, barışı korumaya katkıda bulunmayı ve medya patronlarının, reklamcılarının, profesyonellerin ve izleyicilerin savaş ve barışa karşı yaklaşımlarını değiştirmeyi amaçladığını ifade etmektedir. Barış gazeteciliğinin "iyi haberleri" vermek anlamına gelmediğini ifade eden Shinar, barış haberciliğinin geleneksel haber yapma yöntemleri karşısında, çatışmaların daha adil şekilde haberleştirilmesi anlamına geldiğini söylemektedir (2007:165-166).

Yasemin İnceoğlu ve Ceren Sözeri, UNESCO’nun 1983 yılında Paris toplantısında kabul ettiği Profesyonel Gazetecilik Etiği Uluslararası İlkeleri’nin 8. maddesinde “*Gazeteci, barış, demokrasi, insan hakları, toplumsal ilerleme ve ulusal özgürleşim gibi evrensel insani değerleri savunur...*” ifadesine yer verdiğini belirtmekte ve aynı ilkelerin 9. maddesinde evrensel insani değerlere bağlı bir gazetecinin savaşı, şiddeti, nefreti, ayrımcılığı, ırkçılığı, baskıyı haklılaştıracak bir gazetecilik anlayışından uzak duracağını ve barış için çaba göstereceğinin vurgulandığını ifade etmektedirler. İnceoğlu ve Sözeri TGC’nin 1997 tarihli Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumlulukları Bildirgesi’nin üçüncü maddesinin de barışa ve şiddetsizliğe vurgu yaptığını belirtmektedir. Buna göre;

“Gazeteci; başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere, insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. Milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, dil, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslararası nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Bir ulusun, bir topluluğun ve bireylerin kültürel değerlerini ve inançlarını (veya inançsızlığını) doğrudan saldırı konusu yapamaz. Gazeteci; her türden şiddeti haklı gösterici, özendirici ve kışkırtan yayın yapamaz.” (TGC, 1997)

¹⁸ Filipinli araştırmacı ülkesinde “barış gazeteciliği” kavramının kafa karıştırıcı bir anlam ifade ettiğini ve bu sebeple kavramı daha anlaşılır kılmak için “çatışmaya duyarlı gazetecilik” kavramı olarak isimlendirildiğini ifade etmektedir.

Tüm bu belgeler ve barış gazeteciliği kavramı ışığında, İnceoğlu ve Sözeri barış gazeteciliğinin medyanın çarpıtılmış, eksik, dramatize edilmiş ve zaman zaman paranoyaya varan komplo teorileri ile donatılmış, geçmişte yaşanan acı, felaket, şiddet, nefret ve düşmanlığı kurcalayan haberleri gündemde tutmaktan ziyade, barışa ve çözüme odaklı, insan hakları ve demokrasiden taraf, ayrımcılık ve kotuplaşmayı körüklemeyen, bir tavır sergilemesi gerektiğini ve en önemlisi bunu yaparken yurttaşın bilgi edinme hakkını ihlal etmemesi gerektiğini vurguladığını belirtmektedirler (2012; 25).

Barış gazeteciliğinin ve etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için “barış”ın tersi olan çatışma ve çatışmadan doğan şiddet konusuna değinmek gerekmektedir.

2.2.4. Çatışma ve Şiddet

“Çatışma”nın TDK’daki tanımlarına bakıldığında Uluslararası İlişkiler Terimleri Kılavuzundan Ruhbilim Terimleri Sözlüğüne kadar çeşitli alanlarda tanımlara yer verildiği görülmektedir. Güncel Türkçe Sözlükte “*silahlı büyük çatışma, arbede*” ve “*savaş maksadıyla düşmana karşı ilerleyen bir birliğin karşı tarafın keşif ve güvenlik kollarıyla arasındaki ilk silahlı vuruşma*” gibi tanımların yer aldığı görülmektedir. Çatışmanın bu çalışmada bahsedilen anlamını, Yöntembilim Terimleri Sözlüğünde “*Görüş ve kanıların aykırılığından doğan karşıtlık*” şeklindeki tanım karşılamaktadır.

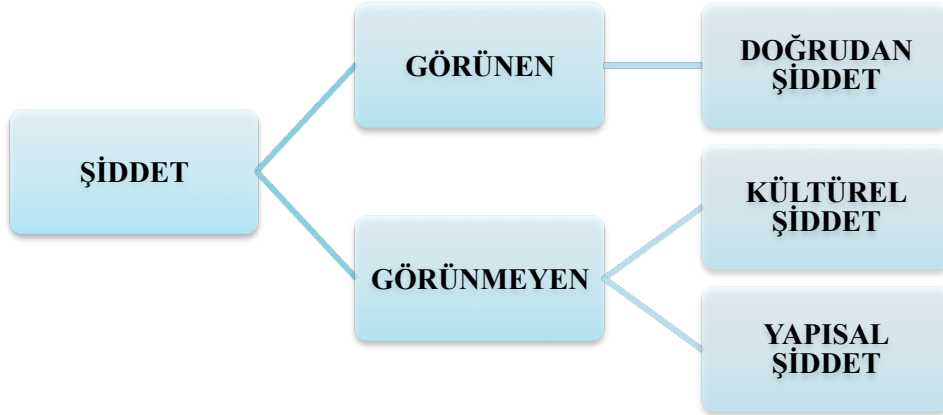
Galtung ve Lynch çatışmayı çeşitli tarafların amaçlarının birbirinin yoluna çıkması olarak ifade etmekte ve çatışmanın şiddete neden olabileceğinin altını çizmektedirler (2010: 4).

Esra Arsan çatışmanın iki ya da daha fazla tarafın yer aldığı, karşılıklı çıkar ve hedeflerin gözetildiği ve her bir tarafın bir diğerinin hedef ve çıkarlarına ulaşmasını istemediği durumlar olarak tanımlamaktadır (2005: 127).

Lynch ve Goldrick, Chriss Mitchell’in çatışma tanımını kullanarak çatışmayı birbiriyle bağdaşmayan amaçları, ihtiyaçları, ve çıkarları olan iki veya daha fazla grup arasındaki ilişki olarak tasvir etmektedir (2005: 34).

TDK tarafından “*karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma*” olarak tanımlanan “şiddet” ise, McGoldrick ve Lynch tarafından vurma, ateş etme, bombalama gibi sadece fiziksel teması gerektiren durumları değil, aynı zamanda dilin kötü kullanımını da içeren psikolojik şiddete dair durumları tanımlamak için kullanılmaktadır (2005: 59).

Galtung (2004) şiddeti görünen ve görünmeyen şiddet olarak ikiye ayırmaktadır. Görünen şiddet, yaralama, öldürme, zarar verme gibi fiziksel saldırıları betimleyen doğrudan şiddeti tasvir etmektedir. Görünmeyen şiddet ise nefret gibi kültürel ya da coğrafi sınırlar gibi yapısal şiddeti ifade etmektedir. Galtung coğrafi sınırların çizilmesinin insanların beyinlerinde de sınırların çizilmesine neden olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla kültürel ve yapısal şiddetin yani görünmeyen şiddetin bazen doğrudan şiddetten yani görünen şiddetten daha zararlı olabileceğini ileri sürmektedir. Çünkü kültürel ve yapısal şiddet doğrudan şiddete neden olmaktadır. Doğrudan şiddet ise kültürel ve yapısal şiddeti güçlendirmektedir. Galtung kültürel ve yapısal şiddetin doğrudan şiddete neden olmasını, doğrudan şiddetin ise kültürel ve yapısal şiddeti güçlendirmesini şiddetin kısır döngü [vicious cycle of violence] olarak tanımlamaktadır.

Şekil 2.1 Görünen ve Görünmeyen Şiddet

Kaynak: Johan Galtung, (2004), <http://them.polylog.org/5/fgj-en.htm>¹⁹

¹⁹ Görünen ve görünmeyen şiddet grafiği, Galtung’un şiddet üçgeni olarak tanımladığı grafik temel alınarak çizilmiştir.

Esra Arsan şiddeti üç kategori altında toplayarak, şiddetin dar anlamının dışında düşünülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Fiziksel teması içeren şiddet dolaysız şiddet kategorisine girerken, nefret söylemi, yabancı düşmanlığı, dini kullanarak üstünlük ve ayrımcılık yapmak, cinsel yönelime dayalı ayrımcılık yapmak, yok edilme korkusunu teşvik etmek, savaş kahramanlarının öykülerini mitleştirmek, kültürel üstünlük veya aşağılamalarda bulunmak gibi davranışların ise dolaylı kültürel şiddet sınıfında olduğunun altını çizmektedir. Öte yandan yoksulluk, gelir dağılımının adaletsizliği, sistematik sömürü, sömürgecilik, soykırım, kurumsallaşmış ırkçılık, kurumsallaşmış cinsiyetçilik ve kurumsallaşmış yolsuzluk gibi yapısal durumlar kurumsallaşmış şiddet kategorisine girmektedir (2005: 128-129).

Galtung (2004) “*Violence, War and Their Impact: On Visible and Invisible Effects of Violence*” [Şiddet, Savaş ve Etkisi: Şiddetin Görünen ve Görünmeyen Etkileri Üzerine] başlıklı çalışmasında şiddetin haritasını aşağıdaki şekilde çıkartmıştır.

Tablo 2.1 Şiddetin Haritası

UZAM	FİZİKSEL, GÖRÜNÜR ETKİ	FİZİKSEL OLMAYAN, GÖRÜNMEYEN ETKİ
DOĞA	Ozon tabakasında incelmeye ve çevre kirliliği, biyolojik çeşitliliğin ve ortak yaşamın zarar görmesi	Doğaya daha az saygı duyulması, doğaya karşı insanı güçlendirme
İNSANLAR	Bedensel etkiler; öldürülenlerin sayısı, yaralananların sayısı, tecavüze uğrayanların sayısı, göç edenlerin sayısı, yoksulluk çekenlerin sayısı, dul ve yetimler, işsiz askerler	Ruhsal etkiler, yakınına kaybedenlerin sayısı, travma geçirenlerin sayısı, yaygın nefret, yaygın depresyon, yaygın duygusuzluk (apati), intikam isteği, zafer isteği (victory addiction)
TOPLUM	Binaların/yaşam alanlarının fiziki zarar görmesi: altyapıya fiziki zarar verilmesi; yollar, demiryolları, posta hizmetleri, elektrik, su, sağlık ve eğitimin zarar görmesi	Sosyal yapının zarar görmesi: kurumlara ve hükümete zarar verilmesi; Sosyal kültürel yapının zarar görmesi: hukukun, düzenin ve insan haklarının zarar görmesi
DÜNYA	Altyapıya fiziki zarar verilmesi;	Küresel yapılara verilen zarar,

	uluslararası ticaretin ve borsanın çökmesi	dünya kültürüne verilen zarar
ZAMAN	Geciktirilmiş şiddet: kara mayınları ve patlamamış mühimmat; Aktarılan şiddet: Genetik hasarların gelecek nesillere aktarımı	Gelecek nesillere aktarılan yapı; Gelecek nesillere aktarılan kültür; Travma ve mutluluğun doğru zamanlaması [kairos points of trauma]
KÜLTÜR	Kutsal mekanlara ve kültürel mirasa geri dönüşü olmayan zararlar verilmesi	Travma ve zafere ilişkin şiddet kültürü, Çatışma çözümünde kapasitenin kaybedilmesi

Kaynak: Johan Galtung, (2004), <http://them.polylog.org/5/fgj-en.htm>.

Galtung, medyanın şiddete katkı sağlayan başlıca faktörlerden olduğunu ifade etmektedir (2000: 162). Jörg Becker (1982) da tıpkı Galtung gibi medyanın şiddeti beslediğini belirtmekte ve ayrıca medyanın haberin ekonomik değerine bağımlı olmasının yapısal şiddetin yeniden üretimine neden olduğunu ifade etmektedir.

David Loyn (2007) Galtung ve Becker'dan farklı olarak bu görüşü desteklememekte ve muhabirlerin sadece şiddetin merkezini görmesine/aktarmasına ve çatışmaya bağımlı olmalarına dair üretilen söylemlerin absürt olduğunu ifade etmektedir. Barış gazeteciliğinin şiddetsizlik formülünü eleştiren Loyn, “barış gazeteciliği mi yoksa iyi gazetecilik mi sorusunu yöneltmektedir?” yani bir anlamda iyi gazetecinin zaten çatışmaları ve şiddeti olması gerektiği gibi vereceğini ileri sürmektedir.

Nitekim bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen alan araştırması, Becker ve Galtung'un sunmuş olduğu teze yani medya tarafından şiddetin yeniden üretildiği ve yapısal şiddetin üretiminin Galtung'un bahsettiği gibi şiddetin kısır döngüsünü beslediği tezine dayanmaktadır.

2.2.5. Barış Gazeteciliği ve Savaş Gazeteciliği Karşılaştırması

Johan Galtung, barış gazeteciliğinin görevinin çatışmaları saydamlaştırmak olduğunu, savaş gazeteciliğinin görevini ise savaş sırlarının oluşturduğunu ifade

etmektedir (2000: 162). Bu noktada çatışmaları görünür kılmak için nasıl bir gazetecilik yapılması gerektiği sorulmalıdır. Galtung'un savaş gazeteciliği ve barış gazeteciliği üzerine ortaya koymuş olduğu karşılaştırmalı tablo, "Nasıl bir gazetecilik?" sorusuna yanıt vermektedir. Tabloya göre:

Tablo 2.2 Barış Gazeteciliği ve Savaş Gazeteciliği Karşılaştırması

BARİŞ GAZETECİLİĞİ	SAVAŞ GAZETECİLİĞİ
I. BARİŞ/UZLAŞMA ODAKLI •Uzlaşmazlığın oluşumunu keşfeder: x taraf, y hedef, z sorun •"Kazan-kazan" yönelimi •Uzlaşmazlıkları görür •Bütün tarafları insanlaştırır; bütün silahları olumsuzlaştırır •Proaktif: Herhangi bir savaş/şiddeti gerçekleşmeden önler •Şiddetin görünmeyen etkilerine odaklanır (travma ve zafer, yapıya/kültüre zarar)	I. SAVAŞ/ŞİDDET ODAKLI •Uzlaşmazlık alanına odaklanır: 2 taraf, 1 Hedef (kazanmak), savaş •Elde var sıfır yönelimi. •Uzlaşmazlığın nedeni, çıkışı. İlk taşı kim attı •Savaşları görünür kılar •"onlar-biz" gazeteciliği yapar •"onlar"ı sorun olarak görür; savaşta kimin önde gittiğine odaklanır. •Reaktif haber yapmak için şiddetin gerçekleşmesini bekler •"Onları" insanlıktan çıkarır; bir tarafın silahını olumsuzlaştırır •Şiddetin görünür etkilerine odaklanır. (Öldürülenler, yaralananlar, maddi hasar)
II. GERÇEK ODAKLI •Bütün taraflardaki gerçek dışılıkları ifşa eder. Gizlenen haberleri görünür kılar.	II. PROPAGANDA ODAKLI •"Onların" gerçek dışılıklarını ifşa eder. Seçtiği tarafın bilgi karartmalarına ve yalanlarına yardımcı olur.
III. HALK ODAKLI •Acılara odaklanır; kadın, yaşlı, çocuk, bütün sesi duyulmayanların sesini duyurur •Haksızlık yapanları deşifre eder •Uzlaş isteyenleri görünür kılar, sesi olur	III. SEÇKİN ODAKLI •Seçtiği tarafın acılarına ve güçlü ve seçkin erkeklere odaklanır •Bir tarafın haksızlıklarını görünür kılar •Sadece seçkinler arasında uzlaş isteyenlere odaklanır
IV. ÇÖZÜM ODAKLI •Barış = Şiddetsizlik + Yaratıcılık •Barış girişimlerine dikkat çeker daha fazla savaşı önler	IV. ZAFER ODAKLI •Barış = Zafer + Ateşkes •Zafer elde edilmedikçe barış girişimlerini örtbas eder

- Barışçıl topluma odaklanır
- Sonuç: çözüm, yeniden inşaa, uzlaşma

- Antlaşmaya, yerleşik kurumlara, dizginlenen topluma odaklanır.
- Hasretle yeni savaşı bekler ya da eski savaşın küllerini izler

Kaynak: "Barış"ı Kurarken Barış Gazeteciliği Kılavuzu! (BİA, 2013a)

<http://bianet.org/bianet/toplum/143353-baris-i-kurarken-baris-gazeteciligi-kilavuzu>.

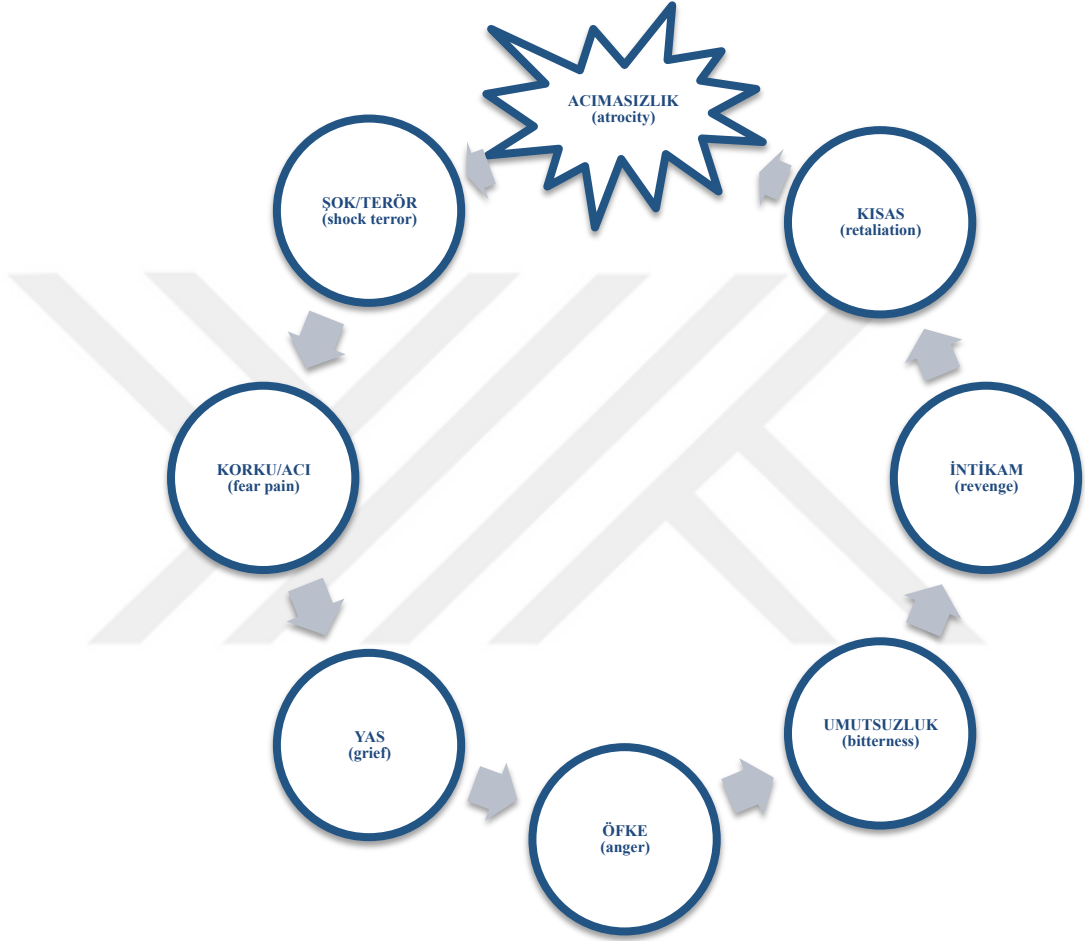
Tabloda görüldüğü üzere barış gazeteciliği barış/uzlaşma odaklı, gerçek odaklı, halk odaklı ve çözüm odaklıdır. Öte yandan, barış gazeteciliğinin karşısında yer alan gazetecilik pratiği gazetelerin ve televizyonların pek çoğunun yıllardır uyguladığı şiddetin daha fazla sattığını öngören gazetecilik pratiğini tasvir etmektedir. İngilizce’de “If it bleeds, it leads” olarak yerleşmiş olan, Türkçe’de kan varsa haberin manşet olabileceği anlamına gelen yaygın söylem de bu gazetecilik mantığına aittir.

Galtung ve Lynch çatışma ve şiddete dair haberlerin spor haberleri gibi yapıldığını söylemektedirler. Savaş gazeteciliğine gönderme yapan Galtung ve Lynch, ilk şiddet hareketini, oyunu başlatan ilk hamleye (topun atılması gibi), ateşkesi de oyunun bitmesine ve sonuçların yazılmasına benzetmektedirler (2010:5). Savaş gazeteciliği yapan kimseler tıpkı bir spor müsabakasındaki gibi heyecanla bir kazanan ve kaybeden olmasını beklemekte ve haber yaptıkları çatışma/savaş bittikten sonra diğer savaşın peşine düşmektedirler.

Barış gazeteciliğinin şiddetin haberleştirilmesi konusundaki bakış açısı bir takım tartışmaları gündeme getirmektedir. Zira gazetecinin görevi haber yapmaktır ve şiddet bir haberdur. McGoldrick ve Lynch bu konuda barış gazeteciliği standartlarının yanlış anlaşıldığına vurgu yaparak, şiddetin haberleştirilmemesi değil, şiddetin nasıl haberleştirildiğinin önemli olduğunu ifade etmektedirler (2005: 57).

Savaş ve çatışma ortamında yapılan gazeteciliğin savaş gazeteciliği olarak betimlendiğine dikkat çeken McGoldrick ve Lynch savaş gazeteciliği kavramının kullanımının zarar verici olduğunu, buna karşın barış gazeteciliği kavramının kullanımının psikolojik olarak yararlı olduğunu söylemektedirler. Bunun yanı sıra McGoldrick ve Lynch de Galtung gibi şiddetsizliğin özünün yaratıcılık olduğunu

belirtmektedir. McGoldrick ve Lynch, bu noktada çatışma yönetimi, çözümü ve dönüşümü için yaratıcılığın haberlere nasıl eklemenebileceği sorusuna, Dr. Scilla Elworthy'nin²⁰ geliştirmiş olduğu şiddet çemberi üzerinden yanıt aramaktadırlar (2005: 84-87).

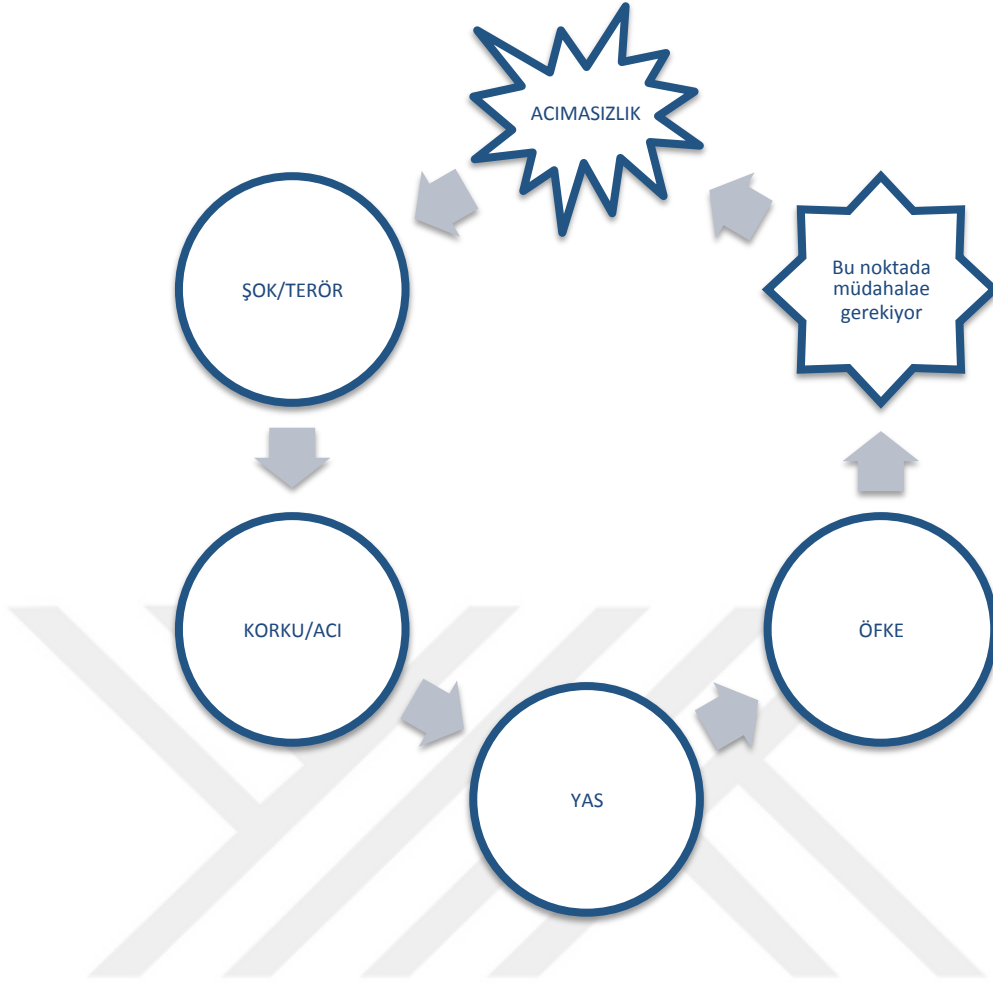

Şekil 2.2 Şiddet Sarmalı

Kaynak: Lynch&McGoldrick (2005: 86)

Elworthy bu şiddet sarmalından çıkılabilmesi için öfke fazına, umutsuzluk ve arkasından gelen intikam ve kisas (misilleme) fazlarına geçilmeden müdahale edilmesi gerektiğini söylemektedir.

²⁰ İngiltere merkezli Peace Direct isimli STK'nın kurucusu.

Şekil 2.3 Şiddet Sarmalına Müdahale

Kaynak: Lynch & Galtung (2005: 86)

Bu bağlamda gazetecilerin müdahale fazında neler yapabileceğini sorulmalıdır. Gazetecilerin her şeyden önce nefret söyleminden uzak, etik standartlara uygun bir gazetecilik pratiği sergilemesi ve bunu yaparken de yaratıcı olmaları gerekmektedir. Galtung'un ifade ettiği üzere barış gazeteciliği tüm tarafların sözüne yer verilen, gerçeklerin tüm yönleriyle aktarıldığı, gerçek odaklı habercilik yapılan, sesi duyulmayanların sesine yer vererek, kötülüğü tüm yönleriyle aktararak insanların acılarına odaklanan (özellikle kadın, yaşlı ve çocukların acılarına), şeffaf bir gazetecilik pratiğini tanımlamaktadır (2000: 162-164). Bu bağlamda barış gazeteciliğinin etkin bir şekilde uygulanması durumunda, şiddet sarmalının önüne geçilmesine, yani yaratıcı bir şekilde yapılan haberler ile çatışmaların yönetilmesine, çözümüne ve dönüşümüne katkıda bulunulabilir.

2.2.6. Barış Gazeteciliği İlkeleri ve Barış Gazeteciliğine Yöneltilen Eleştiriler

Geçtiğimiz yüzyılın insanlık tarihindeki en ölümcül ve en şiddetli yüzyıl olduğunu ve bu yüzyılın dili olan savaş ve nefretin tüm dünya tarafından çok iyi öğrenildiğini dile getiren McGoldrick ve Lynch (2001), bu ekseninde barış gazeteciliğinin barış için yaratıcı çözümler sunabileceğini söyleyerek, barış gazetecisinin ne yapması ve ne yapmaması gerektiğini bildiren ilkeleri ortaya koymaktadırlar (2005: 28-31).

Söz konusu ilkelere²¹ göre çatışmayı bir kazananın ve bir kaybedenin olduğu sadece iki tarafın çatışması gibi göstermekten kaçınmak gerekmektedir. Onun yerine başka kimlerin söz konusu çatışmaya taraf olduğunu sorarak, çatışmaya taraf olan ana gruplar içerisindeki küçük grupları tespit etmek ve bu grupların amaçlarını, ihtiyaçlarını ve çıkarlarını dile getirmek gerekmektedir (Madde 1; 2005: 28).

Haber yapılırken, ‘ben/biz’ ve ‘öteki/ötekiler’ gibi keskin ayrımlar yapmaktan kaçınmak ve ötekini kendinde aramak ya da kendinde ötekini aramak gerekmektedir. Zira keskin ayrımlar tarafların “tehdit” ya da “düşman” olarak görülmesine ve şiddetin haklılaştırılmasına sebep olabilmektedir. (Madde 2; 2005:28)

Tarafları sadece liderlerinin ağzından bildik talepleri ya da pozisyonları içeren açıklamalarla tanımlamaktan kaçınarak, “lider odaklı haber” yapmak yerine; gündelik hayatta insanların çatışmadan nasıl etkilendiğini, insanların neyin değişmesini istediğini, arzulanan değişikliklerin gerçekleşmesinin tek ya da en iyi yolunun liderlerin vurguladığı yol olup olmadığını sorgulayan haberler yapmak gerekmektedir. (Madde 5; 2005: 29) Bununla birlikte, tarafları birbirinden ayıran farklılıklar üzerine haber yapmak yerine, tarafların buluşabileceği ortak zemini ortaya çıkaran sorular sorarak, bir takım amaçların, ihtiyaçların ve çıkarların paylaşılabileceğini gösteren haberler yapmalıdır (Madde 6; 2005: 29).

²¹ Barış ilkeleri Mine Gencel Bek tarafından kısaltılarak Türkçe’ye çevirilmiştir (İrvan, 2004).

Gazeteciler sadece bir tarafın acılarına, korkularına ve üzüntülerine odaklanmadan, tüm tarafların acılarına, korkularına ve üzüntülerine eşit derecede haber değeri atfetmelidir. Sadece bir tarafın duygularına odaklanması, “caniler” ve “kurbanlar” şeklinde bir ayrım yapılmasına sebep olur ve çözümün “canileri” cezalandırmakta olduğu fikrini verir (Madde 9; 2005. 29).

Çatışmalara ilişkin haberler yapılırken bir tarafın yaptığı insan hakları ihlallerine, işlediği suçlara odaklanmak yerine, çatışmada yanlış yapan tüm tarafları haberleştirmek, tüm suçlamaları ve iddiaları aynı ciddiyetle değerlendirmek, suçlama ve iddiaları kanıtlamak için eşit derecede çaba göstermek gerekmektedir (Madde 14; 2005: 30). Bununla birlikte haber yapılırken fikirleri ve iddiaları olgusal doğrularmış gibi göstermekten kaçınmak ve izleyiciye/okura kimin ne söylediğini iletmek önem teşkil etmektedir. Zira propaganda olgusal doğrular ile işlemektedir ve çatışma dönemlerinde propagandadan kaçınılmalıdır (Madde 15; 2005:30).

Gazeteciler sadece “bizim” tarafımızdaki liderlerin çözüm önerilerini beklemeden, nereden gelirse gelsin tüm barış girişimlerini değerlendirerek, barış diyaloglarının sağlanmasına katkıda bulunmalıdır (Madde 17; 2005; 31)

Çatışma ve şiddete ilişkin ilkelere göre, öncelikle çatışmanın sadece şiddetin meydana geldiği zamanda ve yerde var olduğunu düşünerek davranmaktan kaçınılmalıdır. Bununla birlikte şimdiki ve gelecekteki insanlar için çatışmanın sonuçlarının ve bağlantılarının izlerini sürerek; çatışmanın paydaşlarını, kimin ne kazandığını, kimin çatışmalardan etkilendiğini, gelecekte ne olacağını ve ne gibi dersler çıkarıldığını sorarak haber yapmak gerekmektedir (Madde 3; 2005: 28).

Gazeteciler bir şiddet eylemini ya da şiddet politikasını sadece görünür etkileri açısından değerlendirmemelidir. Bunun yerine, psikolojik tahribat ve travma gibi şiddetin görünmeyen uzun dönemli sonuçlarını haber yapmanın yollarını aramalıdır (Madde 4; 2005: 29). Zira şiddete maruz kalan kimseler üzerinde şiddetin bırakmış olduğu psikolojik etki, bu kimselerin gelecekte başka insanlara ya da başka gruplara veya başka ülkelere şiddet uygulama ihtimalini, gün yüzüne çıkabilir. Yani Galtung’un bahsettiği şiddetin kısır döngüsünde ya da Elworthy’nin geliştirmiş olduğu şiddet sarmalında görüldüğü üzere şiddetin yeniden üretimine yol açabilir.

Gazeteciler sadece şiddet eylemlerinin ve vahşetin haberleştirilmesi ile intikam ve ceza duygularına çağrı yapmak yerine, şiddetin insanları nasıl etkilediğini göstererek haber yapmalı ve bunu yaparken şiddetin sorumlusu olarak birisini suçlamaktan kaçınarak, ortak sorunların hiçbir tarafın arzulamadığı sonuçlara yol açabileceğini görmeye çalışmalıdır (Madde 7-8; 2005: 29)

Gazeteciler askeri zafer ya da ateşkes getirecek belgelerin liderler tarafından imzalanmasını, mutlaka barış getirecek bir olay olarak değerlendirmekten kaçınmalı, bunun yerine hâlâ çözümlenmemiş ve gelecekte insanları şiddete yönlendirebilecek sorunlar kalmışsa, onları haber yaparak barışın geleceğini sağlama almaya çalışmalıdır (Madde 16; 2005: 31).

Haberin yazımında ve/veya sunumunda kullanılan dile de barış gazeteciliği ilkeleri arasında son derece önemli bir yer verilmiştir. Gazetecilerin yoksun, perişan, savunmasız, acıklı, trajedi gibi kurbanlaştırmacı sözcükler kullanmaktan kaçınmaları gerekmektedir, çünkü bu dil insanları güçsüzleştirebilir ve değişim olanaklarını sınırlar. Bunun yerine insanlara sadece ne hissettiklerini değil, sorunla nasıl baş ettiklerini ve ne düşündüklerini sormak gerekmektedir (Madde 10; 2005: 29).

İnsanlara ne olduğunu betimlerken trajedi,²² suikast,²³ katliam,²⁴ sistematik²⁵ (tecavüz, göç) gibi duygu dolu kelimelerin özensiz kullanılmaması gerekmektedir. İnsanların yaşamış oldukları acıları önemsizleştirmeden, en sert sözcükleri en vahim durumlar için saklanması gerekmektedir. Aksi takdirde kelimelerin yersiz kullanılması, ileride gerçekleşebilecek daha ağır/vahim olayları açıklayacak sözcüklerin bulunmasını güçleştirecek ve mevcut şiddeti tanımlamak için kullanılan orantısız kelimeler, şiddetin tırmanmasını meşru kılacaktır (Madde 11; 2005: 30).

Gazeteciler saldırgan, zalim, cani, barbar gibi şeytanlaştırmacı sıfatların kullanmaktan kaçınmalıdır. Bu sıfatlar bir tarafın yaptığının diğer tarafın gözünden betimlenmesine neden olmakta ve gazeteci bu sıfatları kullandığı takdirde taraf

²² Trajedi, bir dram biçimidir. Özgün Yunanca anlamıyla bir kişinin mahvolma nedeninin onun kusuru ya da zayıflığı olduğunu anlatır.

²³ Suikast, devlet başkanının öldürülmesidir.

²⁴ Katliam, silahsız ve/veya savunmasız insanların kasıtlı bir şekilde öldürülmesidir.

²⁵ Sistematik, tecavüz ve/veya zorunlu göç gibi örneklerin verilebileceği devamı gelen olayları betimleyen bir kelimedir.

olarak şiddetin tırmanışını haklılaştırmaktadır. Gazeteciler bu ve benzeri sıfatları kullanmak yerine yapılan yanlışlar hakkında elde etmiş olduğu bilgileri haberleştirmelidir (Madde 12; 2005: 30).

Gazeteci terörist, aşırı, fanatik, köktendinci gibi şeytanlaştırıcı tanımlayıcı kelimeleri kullanmaktan kaçınmalıdır. Bu kelimeler "biz" tarafından "öteki" "ne verilen tanımlamalardır. Zira hiçbir kimse kendisini tanımlamak için bu kelimeleri kullanmaz. Bunun yerine insanları kendilerini tanımladıkları şekilde tanımlamak ya da insanlara yapmış oldukları eylem üzerine betimlemeler ile haberde yer vermek gerekmektedir. Örneğin terörist yerine, bombacı gibi kelimeler kullanılabilir (Madde 13; 2005: 30).

Özetle, barış gazeteciliği ilkeleri haberlerde çatışmaya, çatışmanın taraflarına, çatışmanın olası sonuçlarına, çatışmadan doğan şiddete, liderlerin söylemlerine nasıl yer verilmesi gerektiğini ele almakta ve haber dili üzerine bir dizi öneri sunmaktadır. Nitekim barış gazeteciliği kapsamında sunulan teorik ve pratik yaklaşım ve barış gazeteciliği ilkeleri bazı düşünür ve gazeteciler tarafından eleştirilmektedir.

Eleştirilere neden olan konulardan bir tanesi gazetecinin görevinin barış propagandası ve/veya barışın halkla ilişkilerini [Peace PR] yapmak olmadığı ve gazetecinin bir barış aktivisti olmadığı düşüncesine dayanmaktadır (Loyn; 2007; Kempf; 2007; Hanitzsch; 2007). Bu düşüncenin yanı sıra, gazetecinin barış inisiyatiflerini haber yapması gerektiği ve ezilenin yanında olması gerektiği yönündeki öneriler, gazetecinin genel gazetecilik kodlarının en bilineni olan objektiflikten uzak olması gerektiği düşüncesini ortaya çıkartmakta ve bu nedenle barış gazeteciliği bir takım eleştirilerin odağında yer almaktadır (Loyn; 2007, Hanitzsch; 2007). Tüm bunların yanı sıra barış gazeteciliği epistemolojik bir alt yapısı olmaması (Hanitzsch; 2007), gazetecilik etik kodlarına bir yenisini sunmaması ve var olanı tekrarlama gibi eleştiriler almakta (Loyn 2007; Hanitzsch; 2007) ve aynı zamanda Hanitzsch tarafından bir illüzyon olarak değerlendirilmektedir.

Samuel Peleg, özellikle Loyn ve Hanitzsch'in barış gazeteciliğine yönlendirmiş oldukları eleştirilere karşı çıkararak, iyi gazeteciliğin her zaman barış gazeteciliği olmadığını ifade etmektedir. Peleg, barış gazeteciliğinin doğruluktan yana olduğunu

ifade etmekte ve bu bağlamda objektifliğe umulmadık bir müdahalede bulunarak adalet ile dengelenmiş bir nesnellik öngördüğünü söylemektedir. Bir başka ifade ile barış gazeteciliğine göre gazeteciler ancak diğer tarafa adil bir şekilde söz hakkı verdiği zaman, bir tarafı haklı olarak görüp taraf olabilir. Peleg, objektiflik bağlamında, İkinci Dünya Savaşından bir örnek vererek, bir gazetecinin toplama kamplarındaki bir haberi duyarsız bir şekilde sadece gözlemlerine dayanarak vermesinin iyi gazetecilik olup olmadığını sorgulamakta ve gazetecinin bu gibi konularda duyarlı olması gerektiğini ifade etmektedir. Özetle gazetecinin objektif olmasının belli koşulları olduğunu dile getirmektedir (2007: 2-3).

Peleg, haber yapmanın ve barış yapmanın farklı şeyler olduğunu ifade eden Loyn'a katıldığını belirterek, Loyn'un eleştirel yaklaşımına barış gazeteciliğinin duruşuyla yanıt vermekte ve bu noktada gazeteciliğin aslında bazı şeyleri iyi yönde değiştirmek için yaratıcı ve dinamik bir fırsat yarattığını ileri sürmektedir. Peleg, gazetecilerin haber yaparak halkın katılımını, halkın sorunları ve ikilemleri görmesini sağladığını ve halkın çoğunluğunun iyiliği için tercih yapmasına olanak tanıdığını belirtmektedir (2007: 4). Peleg'in bu yorumu, gazetecilerin bir aktivist veya barış propagandası yapan bir kimseden farklı bir rol oynadığını, gazetecilerin aslında mesleki potansiyellerini kullanarak yaptıkları haberler ile, yaratıcı bir şekilde, sadece elit odaklı değil mağdur/halk odaklı bir perspektifle herkesin mevcut durum hakkında bilinçlenmesini sağladığını göstermektedir.

McGoldrick ve Lynch "Şeytanın Avukatıyla Diyalog" başlığı altında barış gazeteciliğine yöneltilen bir takım eleştirileri ele almışlar ve bu eleştirilere yanıt vermişlerdir. Barış gazeteciliğine yöneltilen en önemli eleştirilerden bir tanesi de "barış gazeteciliği"nin isimlendirilmesi üzerinedir. McGoldrick ve Lynch kavrama alternatif olarak "çözüm gazeteciliği" [Solution Journalism], "çatışma analizi gazeteciliği" [Conflict Analysis Journalism], "açık toplum gazeteciliği" [Open Society Journalism], "süreç gazeteciliği" [Process Journalism] gibi pek çok isim üretilebileceğini söylemişlerdir. Nitekim bu teori ve pratiğin nasıl isimlendirildiğinden ziyade fikir olarak ortaya ne koyduğunun tartışılması gerekmektedir.

McGoldrick ve Lynch barış gazeteciliği ile genel geçer gazetecilik pratiklerine alternatif oluşturan yeni bir gazetecilik tanımı ortaya koyduklarını ifade etmektedirler. Bu bağlamda Jake Lynch tarafından, Lesley Fordred Green'in eski medya düzeni ve yeni medya düzenini karşılaştırmak için yapmış olduğu tablo yinelenmiş ve aşağıdaki şekilde geliştirilmiştir (McGoldrick ve Lynch; 2005: 240).

Tablo 4: Eski Gazetecilik ve Yeni Gazetecilik Karşılaştırması

ESKİ ROL	YENİ ROL
Gözlemleyici	Kolaylaştırıcı
Yorumlayıcı	İletişimci
Haberleştirilen konulardan bağımsız	Bağımsız ancak karşılıklı olarak bağımlı
İzleyici/gözlemleyici	Aynı gemide
Stil/Öyküleştirme	
Tartışma	Diyalog kurma
Farklılıkları vurgulayan	Hem ortak noktaları hem de farklılıkları vurgulayan
Polemige açık	Müzakereye açık
Gazeteciliğe Yaklaşım	
Basitlik arayan/basitleştiren	Karmaşıklıkları inceleyen
Şiddet içeren olaylara tepki gösteren	Çatışmayı anlamaya çalışan ve ortaya çıkaran
Olay odaklı habercilik	Süreç odaklı habercilik
"Nesnelim"	"Hakkaniyetliyim"
Denge= İki tarafı da haber yapma (Nicelik)	Denge= bütün tarafların hikayelerini ve bakış açılarını anlatmak (Nitelik)
İzleyiciye/Okuyucuya Yaklaşım	
Zarar gören beden ve kan sirkülasyonunda artış	Problemin çözümünde halkın katılımı sağlanarak izleyici ve okuyucuyu oluşturmak
Haber merkezleri gündemi belirler. Liderler ve uzmanlar en iyisini bilir.	Halk gündemin belirlenmesinde rol oynar. Sıradan insana danışmak gerekir.
Bilme hakkı	Demokratik süreçlere katılma hakkı
'Gazeteciliğin yapılma şekli budur.'	Araştırmacı ve esnek, değerlere dayanan

Söz konusu tablo barış gazeteciliğine yöneltilecek pek çok eleştiriye yanıt vermektedir. Ancak barış gazeteciliğinin temelini epistemolojiye dayanmadığı düşüncesine ayrıca yanıt vermek gerekmektedir. Peleg, barış gazeteciliğinin geleneksel gazeteciliği gerçekleri doğru yansıtmadığı ve gerçeklerin bir bölümünü verdiği için eleştirdiğini ve bu sebeple aslında barış gazeteciliğinin epistemolojisinin realizme dayandığını ifade etmektedir (2007: 3). Sevda Alankuş ise feminist teori üzerinden bir bakış sunarak barış gazeteciliğini feminist epistemolojiye dayandırmakta ve bu düşüncesini Emmanuel Levinas ve Jacques Derrida'ya gönderme yaparak bene/bize öteki üzerinden varılabileceği düşüncesi ile şu şekilde aktarmaktadır;

“...gündelik hayatta olduğu gibi, gazetecilik alanında da, kadına öteki yerine, ötekiyi de kadın yerine koyan ancak en çok da ötekinin kadını hedefleyen bu bilme ve anlatma biçimin yerinden edilebilmesi için feminist bir epistemolojiye ve böyle bir epistemolojik konum içinden çıkan etik anlayışla habercilik yapılmasına ihtiyaç var. Bu epistemolojik konum ise öncelikle ötekinin biz, bizim ise öteki olduğumuz kabülüyle, bir ilksel karşıtlık, biçiminde kurulan kadın-erkek karşıtlığını sorgulamayı, bunun için de kendimizden sorumlu olmamızın koşulu olarak, öteki için düşünmeyi gerektiriyor.” (2016: 36)

Bu çalışmada barış gazeteciliğinin aslında birden çok epistemolojik yaklaşıma ve temele dayandığı ve tüm yeni araştırmalar ile bu epistemolojik yaklaşımın geliştirildiği düşüncesi üzerinde durulmaktadır. Jörg Becker'ın (1982) ifade ettiği gibi barış ve iletişim birbiri ile ilintilidir. Dolayısıyla “barış çalışmaları” alanında üretilen araştırma ve teoriler aynı zamanda barış gazeteciliğinin temellerini oluşturmaktadır. Bununla birlikte disiplinlerarası bir yerde konumlanan barış gazeteciliği teorisinde dil üzerine yapılmış olan çıkarımlar dilbilim ve söylem alanında üretilen pek çok çalışmaya yapılan referanslar ile verilmektedir. Barış gazeteciliği toplumsal sorunların çözümüne katkı sunduğu için ve insana dair olan her konu ile ilgilenmektedir. Dolayısıyla barış gazeteciliği aynı zamanda sosyoloji bilimine dayanmaktadır. Bu sebeplerle, barış gazeteciliğinin epistemolojik bir alt yapısı olmadığını söylemek mümkün değildir. Zira barış gazeteciliği alanında

yapılan her çalışma, üretildiği alanı ilgilendiren epistemolojik temellere dayanmaktadır.

Bir diğer eleştiri konusu, barıştan söz edildiği zaman akla savaşın karşıtı olan bir kelime geliyor olmasıdır. Dolayısıyla “Savaş olmayan bir ortamda niçin barıştan söz edelim?” algısı oluşmaktadır. Oysa ki barış gazeteciliği sadece fiziksel çatışma ortamında değil her zaman uygulanması gereken bir gazetecilik pratiğini betimleyen bir teoridir. Barış pozitif anlam ifade eden bir kelime olduğu için, barış gazeteciliği önerisinde bulunan kimselerin bu noktada “Neden ‘barış gazeteciliği’ olmasın?” sorusunu sorması yerinde olacaktır.

McGoldrick ve Lynch’in değindiği diğer eleştiriler arasında ise; şiddeti haberleştirmemenin ve sadece iyi haberlerin yapılmasının barış gazeteciliği olup olmadığı ve gazetecilerin sıradan insanlara ilişkin haberleri yaparken liderlerin içerisinde olduğu haberleri kaçırma tehlikesi bulunup bulunmadığı yönündeki eleştiriler bulunmaktadır (2005: 240-244). Barış gazeteciliği aslında tüm bu eleştirilere karşı yöntem sunan bir gazetecilik pratiğidir. McGoldrick ve Lynch’in ifade ettiği gibi şiddet tabii ki de haberleştirilmelidir; ancak haberleştirilirken şiddetin etkileri gösterilmelidir. Örneğin bir terör saldırısı sadece ölen ve yaralanan insanların sayıları ve liderlerin söylemleri ile aktarılmamalıdır. Hayatını kaybeden ve yaralanan insanların hikayelerine yer verilmelidir. Zira şiddeti tek başına göstermek bir şey ifade etmez. Daha da önemlisi şiddet olayına ilişkin tüm ayrıntıların gösterildiği fotoğrafların ve görüntülerin kullanılması, şiddeti görünür kılmakta ve meşru hale getirmektedir (İnceoğlu& Erbayşal, 2015)

Bu bölümde yer alması gereken son eleştiri ise yine Hanitzsch’in bir diğer yorumuna yöneliktir. Hanitzsch barışçıl bir kültürün barış gazeteciliğinin çıktısı değil ön koşulu olduğunu söylemektedir (2007: 7). Bu yorumdan “ancak barışçıl bir kültüre sahip bir ülkedeyseniz barış gazeteciliği yapabilirsiniz” anlamı çıkmaktadır. Ancak bu düşünce Türkiye gibi pek çok farklı kültür, dil, din ve etnik kimlikten insanın bir arada yaşadığı çatışmalara gebe toplumlarda barış gazeteciliği yapılamayacağı düşüncesini doğurmaktadır. Bu düşüncenin aksine barış gazeteciliğinin barışçıl bir kültürün oluşmasına olanak tanıdığı düşüncesiyle

“Türkiye gibi ülkelerde barış gazeteciliğinin nasıl yapılabileceği” sorusunu sormak gerekmektedir.

2.2.7. Gazetecilerin Barış Gazeteciliği ve Çatışma Konusundaki Tanımları/Algıları

Sevda Alankuş, "Barış Gazeteciliği El Kitabı"nda barışı şu sözlerle ele almıştır:

“savaşın çatışmanın yokluğu yerine, savaş ve çatışmanın nedenleri olabilecek, yoksulluk, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, hak ihlallerinin olmadığı ya da en aza indirilmek üzere insan yaratıcılığının önünün açıldığı, şiddetin anlaşmazlıkların çözümü için yöntem olmaktan çıkarıldığı bir durum, nihayet radikal biçimde dönüşmüş bir demokrasinin önkoşulu” (2016:15)

Türkiye’de barışın tüm yönleriyle ele alınmasına ihtiyaç vardır, çünkü Türkiye çok renkli ve çok sesli bir ülkedir. Lozan Antlaşması (1923) ile tanınan resmi azınlıkların yani Ermeni, Rum ve Yahudi azınlıkların yanı sıra, Türkiye’de bugün resmi azınlık olarak tanınmayan kültürel, dini, etnik pek çok azınlık grubu bulunmaktadır. Konda Araştırma ve Danışmanlık’ın 2006 yılında 47.958 kişiyle evlerinde gerçekleştirdiği görüşmeler sonucunda elde ettiği rakamlar Türkiye’nin renkli ve çok sesli kimliğini göstermektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre Türkiye nüfusunun sadece %76’sını Türk etnik kimliğine sahip insanlar oluşturmakta, geriye kalan nüfusu ise Kürt’ünden Çerkez’ine, Çerkez’inden Roman’ına çok sayıda farklı etnik kimlikten insan oluşturmaktadır (2006: 17). Türkiye’nin en büyük etnik azınlık grubunu ise toplam nüfusun %15,7’sini oluşturan Kürtler ve Zazalardır.

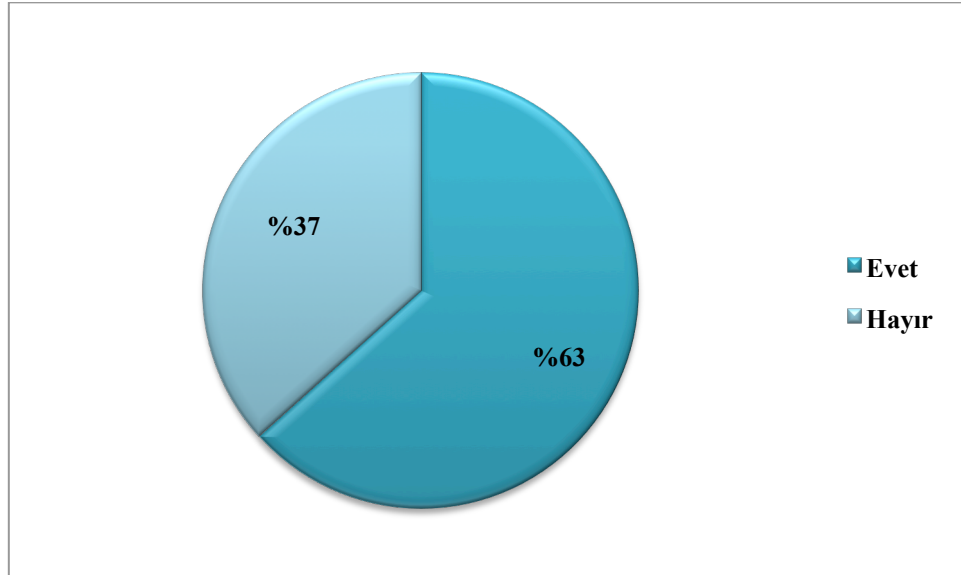
Günümüzde, bu azınlık gruplarına Suriyeli sığınmacılar da eklenmelidir. UNHCR’in 22 Aralık 2016 tarihli verilerine göre Türkiye’de kayıtlı 2.814.631 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Tüm bunların yanı sıra Türkiye’de çok sayıda din ve mezhep varlığını göstermektedir. Türkiye’deki din ve mezhep dağılımına bakıldığında ülkede sadece Hanefi Sünni dini kimliğinin değil Alevi, Musevi, Hristiyan (Protestan, Katolik, Ortodoks), Şafii Sünni, Şii vb. pek çok dini kimliğin olduğunu görülmektedir (Konda, 2006: 24). Çatışmanın kendinden olmayanı öteki

görmek üzerine kurgulandığı savıyla Türkiye’ye baktıldığında, söz konusu farklı kimliklerin varlığı sebebiyle Türkiye’de yapısal şiddet ve/veya kültürel şiddetin varlık göstermesi için son derece elverişli bir ortam olduğu söylenebilir.²⁶ Dolayısıyla tüm bu rakamsal veriler ışığında Türkiye’de barış gazeteciliğinin uygulanmasının elzem olduğu ifade edilebilir.

Türkiye gibi şiddet ile sonuçlanabilecek olası çatışmalara gebe ülkelerde şiddetin kısır döngüsünden nasıl çıkılabileceği sorusuna yanıt verebilmek için, öncelikle gazetecilerin barış gazeteciliği, çatışma ve şiddet üzerine üretmiş oldukları söylemlerin ele alınması gerekmektedir.

2.2.7.1. Gazetecilerin “Barış Gazeteciliği” Üzerine Düşünceleri

Otuz gazeteci ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerin, ilk aşamasında gazetecilere barış gazeteciliği kavramını daha önce duyup duymadıkları sorulmuştur. Görüşülen gazetecilerden on bir tanesi kavramı daha önce duymadığını söylemiştir. Aşağıda yer alan grafikte gazetecilerin vermiş olduğu yanıtlar yüzdeleri ile görülmektedir. Buna göre görüşülen gazetecilerin %63’ü yani büyük bir bölümü kavramı daha önce duyduğunu ifade etmiştir.

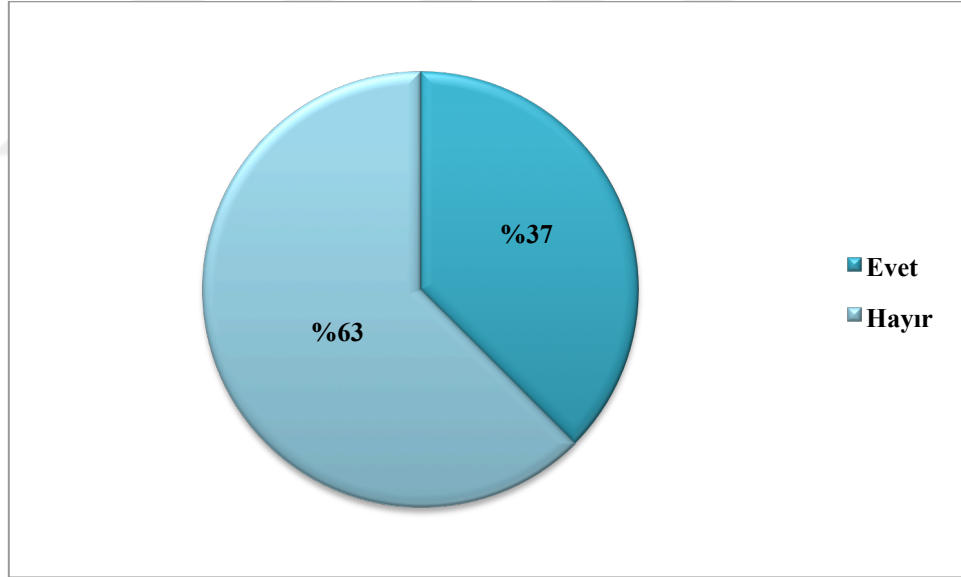

Şekil 2.4 Barış gazeteciliği kavramını daha önce duydunuz mu?

²⁶ Çoğulcu demokrasilerin işlediği siyasal yapılar ekseninden bakıldığında farklı kimliklerin varlığının, demokrasinin olmazsa olmaz bir koşulu olduğu ve aynı zamanda demokrasiyi güçlendirdiği söylenebilir. Nitekim gelişmekte olan, çoğunlukçu bir yönetim şekliyle yönetilen toplumlarda farklılıkların çatışma ve şiddet ile anıldığı gözlemlenebilir.

Verilen cevaplar incelendiğinde ‘Hayır’ cevabını veren on bir gazeteciden beş tanesinin muhafazakar ve/veya hükümete yakın medya kuruluşlarında çalışan gazeteciler olduğu gözlemlenmiştir. *Star, Yeni Şafak, Yeni Akit, Zaman, Sabah* gazeteleri bu kategoride değerlendirilmiştir.

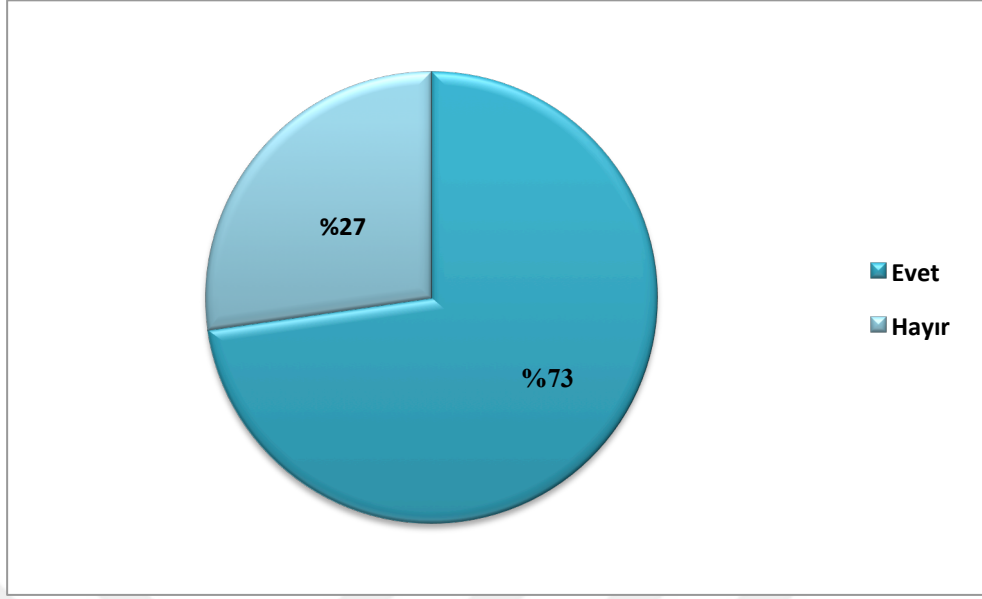
Görüşmeler gerçekleştirilirken muhafazakar ve/veya hükümete yakın gazete ve televizyonlarda çalışan/çalışmış olan gazeteci sayısı ile diğer medya kuruluşlarında çalışan ve/veya çalışmış olan gazeteci sayısının dengeli tutulması amaçlanmıştır. Ancak muhafazakar ve/veya hükümete yakın medya kuruluşlarında çalışan isimler görüşme talebini çoğunlukla reddettiği için bu kurumlardan ancak sekiz kişiyle görüşme gerçekleştirilebilmiştir. Bu gazetelerde çalışmış ve/veya çalışmakta olan toplam sekiz gazetecinin beş tanesi kavramı daha önce duymadığını belirtmiştir. Buna ilişkin veri aşağıdaki grafikte görülmektedir.

Şekil 2.5 Barış gazeteciliği kavramını daha önce duydunuz mu?

Muhafazakar ve/veya hükümete yakın medya kuruluşlarında çalışan gazeteciler

Muhafazakar ve/veya hükümete yakın medya kuruluşlarının dışında çalışan gazetecilerin vermiş olduğu yanıtlara ilişkin verilere göre ise toplam yirmi iki gazetecinin on altısının kavramı daha önce duyduğunu ve bildiğini söylediği görülmektedir.

Şekil 2.6 Barış gazeteciliği kavramını daha önce duydunuz mu?
Diğer medya kuruluşlarında çalışan gazetecilerin yanıtları

Görüşmeler sırasında gazetecilerden barış gazeteciliği kavramını bir gazeteci olarak tanımlamaları istenmiştir. Bu tanımlamalar Nvivo programında çözümlenmiş ve tanımlamaları yaparken gazetecilerin kullandıkları kelimeler frekanslarına göre sıralanmıştır. Bu frekans sıralamasından yüklem, edat, bağlaç vb. kelimeler çıkarılarak gazetecilerin tanım yaparken en çok kullandığı otuz kelime tespit edilmiş ve bu kelimelerden aşağıda yer alan kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelimeleri incelendiğinde beklendiği üzere en çok barış kelimesinin kullanılmış olduğu görülmektedir. Ardından sırasıyla gazetecilik, zaman, savaş, algı, medya, nasıl, Türkiye, gazeteci, toplumsal, çatışma, dil, doğru, nefret, demokratik, dünya, mümkün, temel, yeni, haber, Gezi, evrensel, huzur, Kürt, perspektif, enformasyon, insan, insan hakları, ideolojik, iktidar ve hizmet kelimelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Şekil 2.7 Barış Gazeteciliğinin Tanımı Kelime Bulutu

Milliyet gazetesinin okur temsilcisi Belma Akçura barış gazeteciliğinin kendisi için bir sanat olduğunu söyleyerek, barış gazeteciliğinin tanımını taraflar üzerinden şu şekilde yapmıştır:

“İki tarafa eşit mesafede durabilme ve iki tarafın da taleplerini objektif bir biçimde, herhangi bir dezenformasyona uğratmadan, bunun üzerinden siyaset yapmadan verebilme sanatı. Benim için o artık bir sanat.”

Bülent Mumay ise Akçura’nın aksine barış gazeteciliğini nesnellik tartışması üzerinden gazetecinin taraf olduğunu ifade ederek ele almıştır:

“Şimdi hep şey tartışması vardır ya bir gazeteci nesnel olabilir mi? Objektivite var mı? Hayır gazeteci taraftır. Özellikle yaşadığımız şekildeki toplumlarda demokratik toplumlarda veya demokratik olduğunu iddia eden ve o yöne doğru evrilmeye çalışan toplumlarda gazetecinin modernizmin, demokrasinin, insan haklarının yanında durması bir sorumluluktur. ‘Bu konuda ben taraf olamam bu konuda ben olanı biteni oldu gibi vermekle yetinirim’ deme lüksü olduğunu düşünmüyorum. Barış gazeteciliğinin de bu anlamıyla; gazetecilerin insanlar, toplumlar, halklar arasındaki olası sıkıntıları, çatışmaları olabilecek çok daha büyük badireleri önlemek adına gazeteciliklerini bir tür filtre olarak kullanıp söylemlerinde dillerinde haber tercihlerinde haber dillerinde daha duyarlı davranmaları olarak tanımlayabilirim.”

Teorik olarak barış gazeteciliği okuması yapmadığını ifade eden Ceyda Karan, barış gazeteciliğini niyet, üslup ve perspektif üzerinden tanımlamıştır. Karan gazetecinin doğası gereği barıştan yana olması gerektiğini düşündüğünü ifade etmiş ve barış gazeteciliğine ilişkin görüşlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Soğuk bir biçimde statüko değerlendirmeleri ile yetinmeyip toplumsal altüst oluş biçimlerinde özellikle barışçı çözümden yana bir perspektif ile taraflara, sürece bakabilmek en başta. Bunu dillendirebilmek ya da bunun aracı olmak. Olup biten olaylara bakarken de aynı refleksleri tekrarlamak. Yani bu bir perspektif, bu perspektife sahiptir ya da değildir. Bütün mesele burada. Şunu yapabilirsin mesela Türkiye Rusya krizinde televizyona çıkıp ‘vay alçak Ruslar’ diyebilirsin, ya da ‘Türkiye haklı’ diyebilirsin. Ya da ‘Rusya haklı’ diyebilirsin ama bunun bir anlamı var mı yani? Bu statüko ile gücü ilişkilendirirken güçten taraf olmak anlamına geliyor. Ben de burada, barış gazeteciliğinin şöyle olması gerektiğini düşünürüm, gerçeği açığa çıkartmak. O

uçak niye drld? Hep gerçeğin peşinde koşmak, her zaman gerçeğin iki yüzü bulunsa bile o iki yüzünü de aydınlatmak Rusya ne diyorsa onu da haberleştirmek. Neyi, niye dediğini anlamak, Türkiye tarafı ‘neyi niye diyor?’ onu anlamak ve bunu topluma sunmak. Bunu topluma sunarken de işt üslup çok önemli orada.”

Karan Türkiye’deki en büyük sorunun üslubun barışi mlerden olabildiğince uzak olması olduğunu belirtmişt ve Türkiye üzerinden üsluba iliştin verdiği örnekler ile barış gazeteciliğinin nasıl bir üslubu olması gerektiğine şu şekilde değinmiştir:

“Bir şey yazıyorsun sana ‘Vay alçak Rusu’ diyor mesela. Ben adamın ne dediğini anlamaya çalışıyorum. Anlarken ona sıfat yakıştırmıyorum, çünkü sıfat yakıştırmak benim işim değil. Yorum yaparken bir sürü bir şey söyleyebilirsin yorumcu olarak ama bir haber sunumunda ne diyorsa onu söylemelisin, onun ne dediğini anlamaya ve anlatmaya gayret etmelisin ama yok. Türkiye’de gazetecilik zaten taraftarlık bazında algılanıyor. İşte Fenerbahçe taraftarısıdır, Galatasaray’a kfredersin ya da Galatasaray taraftarısıdır Fenerbahçe’ye küfretmek durumundasındır. Bu böyle bir şey değil tabii ki en başta slubumuz çok önemli üslup ve niyet.”

Bunların yanı sıra Karan, barış gazeteciliğini mesleki bir pratiğin ötesinde bir bakış açısı olarak ele almış ve barış gazeteciliğini aşağıdaki şekilde betimlemiştir:

“Benim barış gazeteciliğinden tarif edebileceğim şey perspektif, zaten o perspektifi edinmiş olman lazım. O perspektif ile sergilerken olup bitenleri üslubunun ne olduğuna dikkat etmen gerekiyor ve niyetin son tahlilde bu işin gerçekten çatışmasız can yakılmadan l olmadan çözümünü sağlayacak opsiyonlar, seçenekler ortaya serilmesi olmalıdır. Doğrudan sen yorumcu olarak, gazeteci olarak da bunu yapabilirsin ya da uzmanından aldığın görüşlerle de bunu yapabilirsin. Bunlar birbirinin tamamlayıcısı bana göre.”

Geçtiğimiz on yılın dünya medyasındaki en büyük yüz kararı olduğunu söyleyen Karan, Irak Savaşı’ndan Arap İsyanlarına kadar pek çok çatışmaya

değinererek, bir gazetecinin tüm bunların göbeğinde yaşadığını ifade etmiş ve bu eksende de sözünü ettiği üç kriterin yani niyetin, üslubun ve perspektifin öneminin altını çizmiştir.

İsmail Saymaz kavramı gazetecinin nasıl bir bakış tarzı olması gerektiği üzerinden tanımlamıştır:

“Toplumsal çatışma alanlarında gazetecinin eğer alabileceği bir rol varsa; burada savaşı bir dili kendisinin üretmesi değil, savaşan taraflardan birinin yanında çatışmaya dahil olması değil, genel toplumsal yararın korunması anlamında bu çatışmanın durdurulmasına dönük; ya da en azından hakları ihlal edilmiş olanların, geniş ölçüde baskılanmış olanların yanında duran ve onların lehinde sorunun çözülmesi yönünde çaba veren bir bakış, bir duruş tarzı diyebilirim.”

Deniz Ülkütekin, barış gazeteciliği denildiği zaman söylemini barışa yönelik kuran bir gazetecilik modeli algıladığını söylemiş, ancak kavramın “barış gazeteciliği” terminolojisi ile değil “huzur gazeteciliği” terminolojisi üzerinden betimlenmesi gerektiğini şu şekilde açıklamıştır:

“Barış gazeteciliği kavramını ülkeye uyarladığımızda biraz adaptasyonu zor gibi duruyor. Barış gazeteciliği değil de huzur gazeteciliği desek mesela. Hani biz huzura çok meraklıyızdır ya. Toplumsal huzur, ülkesel huzur gibi şeyler... Barış dediğimiz zaman biz bunu tamamen savaşın tersi olarak anlıyoruz. Savaşan iki tarafın savaşı gibi anlıyoruz. Normalde savaşan iki tarafın savaşmıyor olması gibi ya da tam tersi normalde savaşmayan iki tarafın savaşıyor olması gibi. İşte bu barışın karşıtı veya anlamıdır. Ama toplumsal barış dediğimiz şeyi daha çok toplumsal huzur diye ifade ettiğimiz için kendi içimizde daha çok huzur gazeteciliği diye bir kavram oluşturabiliriz. Ama huzur dediğimiz şey de çok siyasi bir anlam kazandığı için. AKP ve çevresinde çok kullanıldığı için o da tam olarak bir zemine oturmuyor aslında.”

Elif İnce barış gazeteciliğini gazetecilik yapılırken kullanılan kelimeler üzerinden örnekler ile tanımlamış ve kelimelerin önemine şu şekilde vurgu yapmıştır:

“Herhalde toplumu kutuplaştırmayacak şekilde, ne yazıyorsak onu o şekilde yazmaya çalışmak. Ve dediğim gibi herhalde ifadelere dikkat etmek. ‘Bomba gibi’ örneğinden yola çıkarak farkında olmadan o şekilde kullandığımız bir yığın şey var. Hani onlardan uzak durmaya çalışmak. Ve daha geniş anlamıyla kamplara bölmeyecek şekilde anlatmaya çalışmak.”

Serkan Ocak da Elif İnce gibi dile vurgu yapmış ve barış gazeteciliği denildiğinde nefret söyleminin karşıtını anladığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Nefret söyleminin karşısında barış dili var. Nefret söyleminden ne anlıyoruz? Nefret söylemi kullanarak bilinçli ya da bilinçsiz o dili daha da körüklemek. Barış gazeteciliği dediğimiz de bunun tam karşısında yani daha çok bilinçli olarak barış odaklı bir habercilik. İşte kullandığın kelime ile, cümle ile yüklem ile falan bunu çağrıştırmak buna benzer haberler yapmayı anlıyorum.”

Enver Aysever barış gazeteciliği kavramının aslında siyasal bir tutum takınmayı gerektiren bir kavram olduğunu belirtmiştir. Aysever, barış gazeteciliğinin gazetecinin bir insan olarak ideolojik anlamda nerede olduğu üzerinden tanımlanması gerektiğini şu kelimeler ile açıklamıştır:

“Nihayetinde dünyaya nasıl baktığınızla ilgili bir kavram, o yüzden ideolojik olarak bir kimsenin nerede durduğu ile tartışmamız mümkün. Neden bunu söylüyorum? Çünkü gazeteciye eğer kamu adına gözcülük yapan kimse, hakikati arayan kimse ve bunu kendisinde tutmayıp biran önce toplumla paylaşan kimse olarak algılırsak, hakikati aramak demek hem milliyetsiz, hem cinsiyetsiz hem de dinsiz olmayı gerektirir. Dolayısıyla böyle bir ideolojik zeminden, yani milliyetçi duyguyla, bir dinci dindar duyguyla ya da başka bir aidiyet duygusuyla hayata baktığınız zaman zaten iş güçleşir diye düşünüyorum. Barış gazeteciliği dediğimiz olgu, hakikati ortaya koyarken elbette ki hakikati çarpıtmadan, ama nihayetinde özellikle yaşadığımız çağın

temel sorunlarını, 'ötekileştirme, şiddet' gibi olgularda, toplumu dil olarak ve olgusal olarak ve etik ölçütler bağlamında, barıştan yana kimseler olarak ortaya koymak gerekir. Toplumsal hayatın tamamında bunun pek çok örneğini görebiliriz. Gazeteciler elbette ki mükemmel insanlar değil ama asgari olarak güçsüzün yanında olmak, ötekinin yanında olmak, ezilenin yanında olmak, mağdurun yanında olmak gibi bir eğilim içerisinde olmak ile yükümlüler. Zaten bu kavramın yeni olmasının ya da bu kavram üzerine yeni bir literatür oluşturmanın da bu anlamda temel tarifi doldurmak olduğunu söylememiz yeterli olur."

Aysever, bu ölçü ile bakıldığında barış gazeteciliğinin hangi ideolojinin daha yakınında olacağını da kendiliğinden ele verdiğini ifade etmiş ve barış gazeteciliğinin liberal demokrasilerdeki insan haklarını baz alan bir gazetecilik modeli olduğunu söylemiştir. Aysever barış gazeteciliği için en düşük ölçünün yapmış olduğu bu tanım olduğunu ifade ederek, bundan daha düşük bir ölçü olmayacağını şu şekilde dile getirmiştir:

"İfade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, yaşama özgürlüğü, kültürü yayma özgürlüğü vb. bunları çoğaltabiliriz. Bunun yanında tavır koymak gerekir. Şiddete karşı durmak gerekir. Bu yönde de özellikle son yıllarda gelişen cinsiyetçi söylemler, özellikle kadını hedef alan söylemler, tepeden bakan söylemler, çoğunluk azınlık dengesini bozan ya da bir dini vurguyu işaret eden söylemler ortadan kaldırılmalı ya da bu yönde aynı zamanda eğitici olması gereken bir dil kullanılmalı. Eğitici derken misyonu budur demiyorum ama kullandığınız dil yaygınlaştığı zaman eğitici olur diyorum. Yoksa gazetecinin toplumu eğitmek gibi bir görevi yoktur ama şu görevi vardır yani siz örneğin polis şiddet kullandığında haberi iki türlü verebilirsiniz. Gezi olaylarında olduğu gibi, 'teröristlere polis müdahale etti' dersiniz ya da 'barışçı eylem içerisinde olan insanlara polis saldırdı' diyebilirsiniz. Hani bu bir haberin nasıl verildiği ile de ilgilidir. Bu nasıl gördüğünüz ile ilgili bir şey. Ben toplanma hakkının, demokratik taleplerin tamamının, hayvan haklarından çevre haklarına kadar dolay olarak barış gazeteciliğinin konusu içerisinde olması geldiğini düşünüyorum. Böyle soyut kavramlarda, hani yeni oluşturulan kavramlarda sosyal bilimler kavramlarında da sınırların net çizilmesi ya da bu

budur bunun dışında kalan barış gazeteciliğinin dışındadır gibi bir tarifi de çok doğru ve anlamlı bulmuyorum çünkü neticede yeni olgular yeni sorunlar sosyal medyadaki dil vesaire buraya katkı yapacaktır. Esas olarak, mağdurun yanında olmak, şiddete karşı olmak, insanları ötekileştirmemek temel çizgi olmalı diye düşünüyorum.”

Ertan Altan barışın çok geniş bir kavram olduğunu ve o sebeple barış gazeteciliğini nasıl tanımlayacağını bilemediğini söylemiş ve kavramı Türkiye özelinde Kürt sorunu üzerinden örnekleyerek tanımlamıştır:

“Türkiye özelinde tarif edersek, uzun yıllardır Kürt bölgesinde süren bir savaş var. Bu savaşın sonuçları genelde insan hakları haberciliği olarak medyaya yansdı. Bunun ilk örnekleri çok sınırlıydı 1980’li yıllardan başlayarak baskı ortamında ama daha sonra özellikle 1987-1988’den sonra bu insan hakları alanında Türkiye habercilik yapılabilir bir yer haline geldi. Türkiye’de barış gazeteciliğini ilk elden tanımlarsak insan hakları temelinde tanımlayabiliriz. Kürt meselesi ya da diğer muhalefet dinamiklerine yönelik devlet baskısı ve bunları ifşa eden, bunları kamuoyuna taşıyan, duyuran gazetecilik diyebiliriz barış gazeteciliğine.”

Hürriyet gazetesinin okur temsilcisi olan Faruk Bildirici barış gazeteciliğini üzerine yazan bir gazeteci olarak kavramı şu şekilde tanımlamıştır:

“Barış gazeteciliği deyince benim aklıma gelen şey, temelde sürekli barışa odaklanan gazetecilik. Tabii ki barış gazeteciliği ile ilgili kavramları ve ilkeleri sıralamak mümkün uzun uzun ama ona gerek yok. Temelde ben barış gazeteciliğini barışa odaklanmış bir gazetecilik olarak düşünüyorum. Bu da nasıl yapılır diye baktığımızda her şeyden önce taraf tutmadan olaylara nesnel bir gözle yaklaşmak, ‘buradan nasıl bir uzlaşma çıkar?’ diye düşünmek, ‘insanları tahrik etmeden nasıl gazetecilik yapabilirim?’ diye bakmak geliyor benim aklıma. Bu tarz bir gazetecilik. Yani eğer bir yerde bir çatışma varsa, bir gerginlik varsa, gazetecinin yapması gereken şey orada o çatışmayı tahrik etmek değil, tam tersi yatıştırıcı bir rol oynamak. Bunun temelinde de, Türkiye gazeteciliğinde maalesef çok fazla pratiği yok. Türkiye gazeteciliğinde

maalesef bir çok gazete ve gazeteci devlete değen bazı konularda hemen devletin gözü ile bakma pozisyonu alıyor. O sebeple de tabii ki barış gazeteciliği yapmak mümkün değil. Bizim yapmamız gereken iş ne? Devlete değen konularda da değmeyen konularda da işin dışına çıkıp iki tarafı anlamaya çalışarak iki tarafın verilerini de, iki tarafın bakışını da haberlerimizde yansıtarak gazetecilik yapmak. Özetlersek böyle bir şey.”

Cumhuriyet gazetesinin okur temsilcisi Güray Öz, hem çalıştığı gazetenin hem de kendisinin başından beri barış gazeteciliği yaptığını ve o nedenle kavramı yakından bildiğini ve uygulamaya çalışıldığını söylemiştir. Öz kavramı şu şekilde ele almıştır:

“Tanımlamak aslında o kadar kolay değil. Çünkü şematik bazı kavramlar var. İşte çok taraflı haberi vermek, iki tarafın görüşlerini de anlatmak, habere katmanlı yaklaşmak. Bunlar bu kavramın klasik tanımları. Ben biraz daha geniş düşünüyorum barış gazeteciliği kavramını. Özellikle serbest piyasa ekonomisinin hakim olduğu ülkelerde ya da dünyada, barış gazeteciliği kavramını biraz daha temeline inerek tartışmak gerekir. Çünkü biz yakın tarihimizden daha doğrusu dünyanın yakın tarihinden, Irak Savaşı’ndan da biliriz ki gazeteciliğin barış gazeteciliği altında da kandırılması mümkündür. Biliyorsunuz iliştirilmiş [embedded] gazetecilik diye bir kavram o zamanlar gündeme geldi ve hatta savunuldu. Şimdi bunun barış gazeteciliğine hizmet ettiği söylenemez. Çünkü yalnızca iki tarafı da vermek ya da barış konusunu çok katmanlı ele almak bize yeterli olmayacaktır. Onun altında yatan nedenleri de araştırmamız lazım onlara da bakmamız lazım ancak o zaman barış gazeteciliğini daha doğru tanımlar ve daha doğru yapabilmeye başlarız.”

Gökmen Ulu barış gazeteciliğinin yeni bir kavram olduğunu ifade ederek, gazeteciliğin kurallarının belli olduğunu ve o kuralların evrensel kurallar olduğunu belirtmiş ve kavramı evrensel ilkeler üzerinden ele almıştır:

“Evrensel meslek ilkelerini göz önüne aldığın zaman ve bunlara sıkı sıkıya bağlı olduğun zaman zaten barış gazeteciliği bu kapsamın içindedir. Öyle değerlendiriyorum ben. Ama ne yazık ki günümüz dünyasında hele Türkiye’de

medyanın durumu ortada. Çok kara bir dönemden geçiyor. Bu meslek kurallarına, meslek ahlakına uymayan bir çok insanın akan kanda dahi parmağı olduğunu görüyoruz. Hiçbir şey olmasa yalan söylüyor, hiçbir şey yapmasa hakikatleri toplumdan saklıyor ya da kışkırtıcılık yapıyor. Kışkırtıcılık yapmamak, kamu yararına özellikle üstün kamu yararını gözetmek galiba buradaki temel kriterlerden biri olmalı.”

Güngör Karakuş, kavramı barış gazeteciliğinin eleştirildiği noktalardan birisi olan tarafsızlık üzerinden ele almış ve kavrama barış gazeteciliğinin durduğu noktadan bakarak kavramı hakkaniyet ve barıştan taraf olmak üzerinden şu şekilde betimlemiştir:

“Tarafsızlığı koruduğunuz sürece, yani her iki tarafı, iki kesimi düşündüğünüzde ve eşit mesafeli yaklaştığınızda ve asıl olanı orada kamuya hizmet etmek olarak düşündüğünüzde gazetecilik yapabilirsiniz. Ama tabi bu, çok farklı yerlere çekebileceğiniz bir şey. Barış Gazeteciliği; hani ne için barış gazeteciliği? Savaşla ilgili mi bunu konuşabiliriz, ne bileyim bir çatışma ortamıyla ilgili mi konuşuruz ? Ve hatta barışın olduğu yerde bir taraf olmak gerekli, bir gazeteci olarak bir taraf olmak gerekli. Bununla ilgili mi, bu kavramı bunun içerisinde mi düşünmek lazım? Yani bunu şimdi çok farklı yerlere çekebiliriz. Ama bana en mantıklısı; hani şey derler ya ‘doğrunun yanında olmak’ ya da biraz aslında taraf gibi olmak işte barışın yanında olmak gibi bir şey. Yani ben böyle algılıyorum.”

Mehmet Kamış barış gazeteciliğini, müspet gazetecilik, sorumlu gazetecilik olarak tanımlamış ve kendisine savaşa kışkırtıcı olunmamasını çağrıştırdığını söylemiştir. Kamış da Karakuş gibi barış gazeteciliğini adalet ve hakkaniyet temelinde aşağıdaki sözlerle ele almıştır:

“Savaşları biz çıkartmıyoruz. Var olan bir olayı adil bir şekilde yayımlamaya çalışıyoruz. Objektif demiyorum çünkü objektiflik zor. Duygu taşıyan, background taşıyan, arka plan taşıyan insanlarız. Hepimiz bir yerlerde yetiştik, büyüdük, ailemizden ya da çevremizden bir şekilde beslendik. Ya da bazı kitaplardan işte eğitimlerden beslendik. Objektif olma ihtimali yok insanın,

ama insaflı olabilir. Eski bir tabirdir insaf ama inanılmaz güzel bir kelimedir. Bütün bunları içeren bir şey diye düşünüyorum barış gazeteciliği.”

Işın Eliçin, barış gazeteciliği denildiğinde aklına hak haberciliğinin geldiğini, bu kavramları daha önce *Bianet*’in (IPS Vakfı’nın) kitaplarında gördüğünü direkt barış gazeteciliği anlamında bir kitap olduğunu hatırlamadığını ancak kadın hakları, ve çocuk hakları haberciliği ile ilgili kitapları okuduğunu ifade etmiştir. Medyada nefret söylemi üzerine çalışmalarda yer aldığını ve gazetecilikle ilgili bir takım toplantılara katıldığını belirten Eliçin, bu toplantılarda barış gazeteciliği üzerine çok konuşulduğunu söylemiştir. Ancak buna rağmen “barış gazeteciliği” kavramının ona garip geldiğini ve gazeteciliği bu şekilde ayırmayı doğru bulmadığını belirterek kavramın ona ne ifade ettiğini şu sözlerle aktarmıştır:

“Çatışma Çözümü [Conflict resolution] konsepti üzerinden ben sürece çok katıldığım için, Kürt sorunu bağlamında da çok katıldım, barış gazeteciliği deyince ilk aklıma gelen bu tür çatışmaların çözümünde gazetecinin rolü oluyor. Gazetecinin işi zaten çatışmalar olsa da olmasa da bunu ayırmaması gerektiğini düşündüğüm için bana garip geliyor. Ama tabii böyle bir hassas dönemde böyle bir bakışa ihtiyacımız olur. Aslında barış gazeteciliği denen şey gazetecilik.”

Mehveş Evin barış gazeteciliğinin Türkiye’deki gazeteciler için fazla bir şey ifade etmediğini çünkü barış gazeteciliği kavramını kimsenin kullanmadığını söylemiştir. Bunun nedeninin ise Türkiye’de barış gazeteciliğinden önce gazetecilik sorununun olmasına şu sözler ile bağlamıştır:

“Gazetecilik nedir? İlkeleri nedir? Barış gazeteciliği deyince, hani barış dilini savunan, nefret söylemine karşı çıkan, ayrımcılık yapmayan, nefret söylemini bizzat üretmeyen veya bunu devam ettirmeyen bir gazetecilik anlıyorum özellikle ama maalesef Türkiye’de zaten böyle bir kavram yok yani gazetecilik kavramı zaten sorunlu.”

Mustafa Alp Dağıstanlı da Mehveş Evin’e benzer ifadeler ile barış gazeteciliğini ele almıştır. Dağıstanlı kavramı Türkiye’deki gazeteciliğin tersi gibi

tanımlanabileceğini söylemiş ve Türkiye’de ideolojik aygıtların uyguladığı baskıya şu sözler ile vurgu yapmıştır:

“Şimdi şöyle aslında ben bütün bu barış gazeteciliği falan meselelerini de belki geriden takip ediyorum ama temel gazetecilik ilkelerini kapsadığını düşünüyorum. Fakat artık işler çetrefilleşiyor. Toplum daha da karmaşılaşıyor. Daha doğrusu toplum her zaman karmaşık da ideolojik aygıtlar daha karmaşık hale geliyor ve bütün bu iletişim mekanizmalarını işte girdilerini çıktılarını karışık bir hale getiriyor. Bu da çeşitli kafa karışıklıklarına yol açıyor bence. Sonra hele bizim gibi devletlerin ideolojik aygıtlarının baskısı çok yoğun.”

Mustafa Hoş, gazetecinin aslında sadece gazeteci olduğunu ve kendi evrensel ilkeleri olduğunu ifade ederek kavramı gazeteciliğin yapılamadığı yerlerdeki bir dayanışma olarak şu sözlerle ele almıştır:

“Etiği vardır ve ona göre yapılır. Barış gazeteciliğinin ise böyle daha çok bizim gibi sorunlu bölgelerde daha çok demokrasinin olmadığı bölgelerde geçerli olabilecek ve uluslararası dayanışmayı da simgeleyen bir yapı olması gerekiyor. Çok bilmiyorum açıkçası. Barış gazeteciliği üzerine bir araştırmam yok ama tahminim böyle bir yapılanma olması gerekir. Daha çok böyle gazeteciliğin olduğu, yapılamadığı yerlerde bir uluslararası dayanışma gibi duruyor.”

Hoş adına ister barış gazeteciliği densin, isterse gazetecilik densin, mesleğin özünün gerçeğin peşinde olmak, gerçeği anlatmak ve gerçeği hayatın en önemli değerlerinden birisi haline getirmek ve bunu aktarmak için de geçmişe yönelik bir hafızaya sahip olmak olduğunu söylemiştir.

Murat Seçkin de Hoş gibi gerçek üzerinden bir tanımlama yapmış ve kavramı çatışmayı ortadan kaldıracak gerçekleri ortada buluşturma olarak tanımlamıştır. Buna sadece gazetecilik de denilebileceğini söyleyen Seçkin, gerçekler halk ile buluşturulur ise zaten bunun barışa hizmet edebileceğini belirtmiştir.

Kavramı çok iyi bilen Mete Çubukçu, barış gazeteciliğinin Türkiye’de çok

fazla bilinmeyen ama dünyada hem akademik hem de pratik anlamda tartışılan ve ne kadarının hayata geçtiği tartışmalı olan bir kavram olduğunu ifade etmiştir. Çubukçu barış gazeteciliğinin tarafların olduğu durumlarda uygulanması ve barışa hizmet etmesi gereken bir kavram olduğunu şu sözlerle ele almıştır:

“Bu kavram neyi söylüyor? Gazetecilik pratiğinde özellikle işte kriz dönemleri, çatışma dönemleri, savaş dönemleri ya da tarafların olduğu bir takım pozisyonlarda haberi yaparken, bu taraflara yaklaşırken göz önüne alınması gereken bir takım kuralları ortaya koyan. Özellikle çatışma ve savaş dönemlerinde tarafları kışkırtmayacak, düşmanlaştırmayacak ve moda tabir ile ötekileştirmeyecek kavramlar, haberler üzerinden yürümek; çatışmayı ve savaşı körükleyen değil çözümüne karşı adımlar atmaya çalışmak. Özellikle söylem, ki bu barış gazeteciliğinde en önemli konu bence söylemdir. Gazetecilik söylemini dediğim gibi tarafları birbirlerine karşı keskinleştirmeyecek şekilde kullanmak. Yani nedir bunlar? Karşı tarafı düşmanlaştırmayacak veya düşman olarak algılatmayacak. Karşılıklı farklı kesimlerin illa savaş çatışma alanları olması gerekmiyor. Bir takım dışlayıcı terimler kullanmamak gerekiyor. Bu kadınlardan mezheplere, dinlerden farklı siyasi tercihlere kadar değişen bir yelpaze dolayısıyla bunların altını özellikle çizmemeyi gerektiren ve hakikaten savaşa değil barışa hizmet etmesi gereken bir kavram.”

Murat Aksoy barış sürecine ve dil sorununa da değinerek, barış gazeteciliğini nefret söylemi ve ötekileştirme üzerinden şu şekilde açıklamıştır:

“Barış gazeteciliği deyince benim aklıma, barışçı bir dil kullanmak, tırnak içerisinde öteki olarak tanımladığımız hiçbir toplumsal grup, cemaat ve kimliği ötekileştirmeden, herkese eşit mesafede durabilmek. Bununla ilgili tabii aynı zamanda nefret dili kullanmamak ve aynı zamanda barışı savunan bir dil de kullanmak gerekiyor. O da şu açıdan anlamlı Türkiye’de adına Kürt meselesi dediğimiz, iktidarın da ‘çözüm süreci’ olarak çözmeye çalıştığı ama hani çözmekten çok karmaşık hale getirdiği meselede dil meselesi çok çok önemli bir hale geliyor. Çünkü ‘terörist’ mi diyeceğiz, ‘gerilla’ mı diyeceğiz? ‘PEKAKA’ mı diyeceğiz ‘PEKEKE’ mi diyeceğiz? Böyle kelimeler ve

kavramlar üzerine pozisyonlanmalar da aslında bu barış gazeteciliğinin hem ne olduğunu hem de insanların nereye konulduğu konusundaki bazı nitelemeler. Mesela ‘gerilla’ dediğiniz zaman sizin PKK yanlısı olduğunuzu düşünüyorlar ya da ‘PEKEKE’ dediğiniz zaman sizi örgüte daha yakın konumlandırıyorlar. Bunu söylemeniz örgüte yakın olmanızla ilgili de olabilir gramerden de kaynaklanıyor olabilir. Ya da teröriste ‘terörist’ değil ‘gerilla’ demek sizin PKK’ya olan mesafenizi de tanımlayabilir. Yok bunun gerçekten de hem barış hem de tarafsız konumlandırma açısından değerlendirmek de mümkün. Ama özetle şunu söyleyebilirim ki barış gazeteciliği denildiğinde ne anlıyorum dediğim zaman, gerçekten ötekileştirme dilini, nefret dilini olabildiği ölçüde kullanmayan gazetecilik pratiğini anlıyorum. Haberlerde olsun, yorumlarda olsun mümkün olduğu kadar bu dilden kaçan o dili hatırlatan kavramları olabildiği ölçüde gazetecilik pratiğinin dışına bırakmış insan gibi geliyor bana.”

Kavrama aşına olmadığını ifade eden gazetecilerden olan Rıdvan Akar, kavram hakkında ön bilgilendirme istemiştir. Barış gazeteciliği kısaca kendisine aktarıldıktan sonra, Akar aslında fiili olarak gazeteciliğin böyle icra edilmesi gerektiğini belirtmiş ve barış gazeteciliği üzerine düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“Gazeteciliğin evrensel ilkeleri içerisinde ırkçılığın ve şiddetin, şiddet dilinin ve şiddeti özendirmenin, haber ekseninde alınmaması gerektiğine ilişkin bir genel söylem vardır. Bu söylemin anti-tezi aslında büyük ölçüde barışı ilgilendiren bir şey. Dolayısıyla kavramı tersten okuyarak, fiili olarak gazetecilerin kendi icra alanlarının tamamını, ilkesel olarak barış gazeteciliğinin doldurması gerektiğini söyleyebilirim.”

Zülfikar Ali Aydın, somut olarak bu kavramın tam bir karşılığı olduğunu düşünmediğini ifade etmiş ve bunun nedeninin ise Türkiye’de iktidarın bütün kavramları iğdiş etmesi olduğunu söyleyerek, düşüncelerini şu şekilde ele almıştır:

“Kavramın yerli yerine oturtulduğunu zannetmiyorum ama bunun üzerine çalışılırsa, yani sizin yaptığınız bu tür çalışmalar ile bunlar irdelenirse kavramlar da yerli yerine oturtulabilir diye düşünüyorum. Çünkü barış

gazeteciliği dediğiniz şey medyadaki örnekleri üzerinden düşünüldüğü zaman, şimdi on yıl önce Kürt meselesinin kendisini örneğin terör meselesi olarak ele alan adamlar şimdi barış gazetecisi haline geldiler.”

Aydın, bu inancından dolayı barış gazeteciliğini tanımlamaya şerh koyarak başladığını ifade etmiş ve kavramı otoritenin diliyle konuşmayan bir gazetecilik olarak şu şekilde tasvir etmiştir:

“Otoritenin diliyle konuşmayan, benim için temel kriter o, otoriterinin diline teslim olmayan bir tarz ile yürütülebiliyorsa; mağdur edilmişler, savaşın mağdur ettiği herhangi bir kesim olabilir bu, grup olabilir, birey olabilir, onun dilini oturttuysanız yerli yerine, yani savaşın ve şiddetin mağdurları ile ilgili ortak bir dil oluşturup bunu aktarabildiyseniz bu çok önemli bir şey bu çok değerli bir şey. Temel olarak böyle olabilir zaten.”

Barış İnce barış gazeteciliğini kendi gazetesi bağlamında ele almış ve alternatif bir medya kuruluşu olarak, hak haberciliği gibi barış gazeteciliğinin de işlerinin bir parçası olduğunu söylemiştir. İnce görüşlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Hak haberciliği var. Barış haberciliği var. Bunlar konsept olarak birbirinden ayrılıyor ama biz burada bir alternatif medya kuruluşu olarak, BirGün olarak bunların hepsini içerdığımız için ayrı ayrı çalışmadık hiçbir zaman. O yüzden bizim işimizin bir parçası sadece. Özel olarak hadi barış gazeteciliği yapalım diye bir durum yok.”

Gazetecilerin barış gazeteciliği bağlamında ürettikleri söylemlere genel olarak baktığımızda gazetecilerin dile vurgu yaptığını, gerçekleri aktarmanın önemine değinen gazeteciler olduğunu, objektiflik vurgusunu barış gazeteciliğinde olduğu gibi barıştan yana hakkaniyet kavramı üzerinden ele alarak barış gazeteciliğini tanımlayan gazeteciler olduğunu, genel geçer gazetecilik ilkelerine vurgu yapan gazeteciler olduğunu görebiliyoruz. Sonuç olarak, görüşülen gazetecilerin sorulara yanıt verirken kullandıkları kelimeler ve sorulara yanıt verme biçimlerine yönelik gözlemlerimiz ışığında, sadece bir gazetecinin yapmış olduğu tanıma hakim olduğunu, bununla birlikte sadece üç gazetecinin kavram konusunda ayrıntılı bilgiye

sahip olduğunu diğer gazetecilerin ise kavramı sadece duyduğunu ya da yüzeysel olarak bir bilgiye sahip olduğunu belirtebiliriz.

2.2.7.2. Gazetecilerin “Çatışma” Üzerine Görüşleri

Barış gazeteciliği kavramının tanımlanmasının ardından gazetecilere, “çatışma” denildiğinde bir gazeteci olarak ne algıladıkları sorulmuştur. Barış gazeteciliği spor haberlerinden kültür sanat haberlerine kadar her türlü alanda uygulanabilecek bir gazetecilik pratiğini tasvir etmektedir. Bu durum çatışma kavramının sadece fiziki değil aynı zamanda sosyal, kültürel, toplumsal cinsiyete dair her türlü çatışmanın, geçmişi, bugünü ve geleceği ile tanımlanmasını gerektirmektedir. Yani çatışma tıpkı şiddet gibi çok yönlü olarak düşünülmelidir. Bu nedenle gazetecilerin çatışmaya ve dolayısıyla şiddete dair söylemlerinin Türkiye’deki gazetecilerin barış gazeteciliği pratikleri konusundaki algılarına dair bir takım bilgiler vereceği düşünülerek gazetecilere bu soru yönlendirilmiştir.

Gazetecilerin çatışma kavramına dair yapmış oldukları tanımlar analiz edilerek en çok kullandıkları otuz kelime tespit edilmiş ve bu kelimelerden aşağıda yer alan kelime bulutu oluşturulmuştur. Gazetecilerin kavramı tanımlarken en çok kullandıkları kelime kavramın kendisidir. Ardından sırasıyla, *zaman*, *barış*, *nasıl*, *dil*, *Gezi*, *doğru*, *savaş*, *gazetecilik*, *Kürt*, *fiziksel*, *gazeteci*, *çatışmacı*, *devlet*, *iyi*, *mesele*, *siyasi*, *şiddet*, *gerçek*, *insan*, *somut*, *toplum*, *PKK*, *gazete*, *medya*, *neden*, *olumlu*, *önemli*, *sorun*, *zor* kelimelerini kullanmışlardır.

Belma Akçura, barış gazeteciliği ve bununla birlikte oluşan bir çok kavramın içinin boşaltıldığını, yeterince doldurulamadığını, yeterince anlaşılamadığını ve anlatılamadığını belirtmiştir. Kavramların içi boşaltıldığı için çatışma denildiğinde

herkesin aklına farklı bir tanım gelebileceğini ifade eden Akçura çatışmayı şu sözler ile ele almıştır:

“Çatışma dendiği zaman benim aklıma barış geliyor olabilir. Ama bir başkasının aklına da terör geliyor olabilir. ‘Neden benim aklıma barış geliyor?’ noktasında ben çatışmacı bir ortamla yaratılan bölünmeyi, kutuplaştırmayı, farklılaştırmayı, ötekileştirmeyi vurgulamak için barış gazeteciliği geliyor derim. Ve derim ki; sen ben yok, biz yaratmak var. Yeniden bir bizi nasıl oluşturabiliriz? Bu çatışmacı ortamdan kurtulmanın bir yolu olmalı noktasından belki sonuca odaklı bir şeyle algılarım ben bu kelimeyi. Ama bir başkası bölünmemiz üzerinden kutuplaşmamız üzerinden ötekileştirmemiz üzerinden algılayabilir. Mesele neyi nasıl verdiğiniz ile ilgili. Barış gazeteciliği üzerine ben dört yıldır yazıyorum, dört yılda geldiğimiz noktada hiçbir gazetede kendi gazetem de dahil olmak üzere ciddi bir değişimin yaşandığını görmedim. Bizim gibi ülkelerde hele ki basın da bağımlıysa, siyasete göre şekillenen kavramlar bunlar. Onun içini dolduranlar biz olmuyoruz onun içini siyaset dolduruyor. Onun içini politik çatışmacı yapılar dolduruyor. Onların bu kadar hakim olduğu bir yerde sizin o kelimenin içini nasıl doldurduğunuzun bir önemi kalmıyor.”

Bülent Mumay çatışma kavramını Kürt sorunu ve barış süreci üzerinden tanımlamıştır. Mumay çok sancılı bir otuz sene yaşandığını ifade etmiş ve silahların henüz durmadığını belirterek, Türkiye genelinde sokakta çevirdiğiniz herhangi bir insanın, sıradan bir gazete okurunun veya herhangi bir gazetecinin çatışma sözcüğüne dair çağrışımının “herhangi bir yerin doğusundan batı yönüne doğru kalkan bir cenaze arabası” olduğunu söylemiştir.

Faruk Bildirici, katılmış olduğu bir çalıştayda bu konuyu tartıştıklarını belirterek, barış gazeteciliğinin karşınının savaş gazeteciliği olarak tanımlandığını ancak kendisinin savaş gazeteciliği yerine “çatışmacı gazetecilik” tanımını benimsediğini ifade etmiştir. Çatışmayı ise “bir yerde barış gazeteciliğine gidilmemesi” olarak tanımlamıştır. Bildirici çatışmayı kendi deneyimleri üzerinden ve Kürt sorununa yönelik habercilik pratikleri bağlamında şu sözler ile ele almıştır:

“Barış gazeteciliğine odaklanmayınca, herhangi bir yerde özellikle iki tarafı olan konularda çatışmayı tahrik etmiş oluyorsunuz. Ben biraz geriye döneyim, hani dedim ya çatışmanın taraflarından birinin rolüne ve birinin görüşlerine bakmamak gerekir. Türkiye’de çatışmacı gazeteciliğin en somut örneklerinden bir tanesi Kürt sorunu konusunda yaşandı ve hâlâ da yaşanıyor aslında. Özellikle 1990’larda Türkiye’de Kürt sorunu ile ilgili çatışmaların çok yoğun olduğu kanlı bir dönemden geçilirken gazetecilik maalesef devletin gözüyle olaylara baktı. Ve o yüzden karşı tarafın görüşlerini anlamak, olayın nedenlerini irdelemek, neden çıktığını vermek yerine ‘terör, teröristler, katliam, terörist başı...’ gibi bir takım kavramlar üzerinden olayı değerlendirmeye çalıştı. Sonuçta ne oldu? Türkiye’de bu savaşın ortadan kaldırılması konusunda gazeteciliğin bir katkısı olmadı, tam tersine savaşın derinleşmesine neden oldu. İki, medya açısından bence çok somut bir şey çıktı ortaya, Türkiye’de bir de Kürt medyası çıktı ortaya. Çünkü siz Türk medyası olup tamamen devletin gözü ile bir çatışmayı verirsiniz bu sefer de ne olur o zaman da karşı tarafın medyası çıkar. Ama maalesef şunu da söylemek gerekli Kürt medyası da bu sefer olayı o tarafın gözünden veriyor. Yani iki tarafın da dilinden anlayan, olayı iki tarafın gözüyle veren bir yaklaşım maalesef yok. Benim Leyla Zana ile ilgili ‘Yemin Gecesi’ kitabım var. Bu kitapta ben aslında Leyla Zana’nın yaşamı üzerinden Kürt sorununu dışarıdan bir gözle anlatmaya çalıştım. Yaptığım şey de şuydu, mesela ona gerilla demedim ama terörist de demedim. Fakat olayı anlatırken PKK’nın bir siyasal örgüt olduğunu fakat yaptığı eylemlerin de bir terör eylemi olduğunu aktardım. Dışarıdan bir gözle bakmaya çalıştım. Ama Türkiye’de genel olarak maalesef böyle bir gazetecilik pratiği yok.”

İsmail Saymaz, çatışmanın Türkiye örneğinde hep Kürtlük-Türklük çatışması olarak tarif edildiğini söylemiştir. Bunun yanı sıra aslında sınıfsal çatışmaların, Gezi Parkı’nda olduğu üzere demokratik çatışmaların, başkaca risk gruplarının karşılaştığı alanların tamamının çatışma tanımının içerisinde olacağını ifade etmiştir. Saymaz düşüncelerini şu sözlerle ele almıştır:

“Barış gazeteciliğini benimsemiş bir bakışın Kürt sorununda ‘tepelerine inelim’ ‘kandili dağıtalım’ gibi bir dil üretmemesi, aynı şekilde, bir sınıfsal

problemin çözümünde ya da Gezi Parkı problemindeki gibi bir demokratik problemin çözümünde ‘dağtın bu Taksim’i’ tarzı bir tavır almaması lazım. Bu aslında genel anlamda, bizde olduğu üzere etnik çatışma alanlarında başvurulan bir formül ama aslında bence bütünsel bir gazetecilik duruşunun yansımasıdır, bir bütündür. Haberi yazarken bir çatışma ortamında tarafları nasıl belirlersiniz? Bu bir gazetecilik problemi değil aslında bu kişinin dünyaya bakışı ile alakalı bir mesele. Örneğin gazeteci arkadaşlarım günlerdir sosyal medyada Ukrayna’yı tartışıyor. Türkiye’de Gezi’nin, Ukrayna’da devletin yanında konum alıyorlar, çünkü onların siyasal perspektifi emperyalizm, anti-Amerikanizm perspektifi buradaki duruşu ile Ukrayna’daki duruşun çeliştiğini gösteriyor, ya da çelişmiyor aynı yerde duruyorlar bilemiyorum. Yani bu bir gazetecilik problemi değil, bu dünyaya sizin nereden baktığınız ile alakalı bir mesele, yani siz dünyaya milliyetçi, muhafazakâr ya da laik milliyetçi bir perspektiften bakıyorsanız yanıtınız başka, benim gibi daha demokratik ve sosyalist bir perspektiften bakıyorsanız buna vereceğiniz cevap başkadır. Bu bir gazetecilik bakışı değil, kişinin dünyaya bakışı ile alakalı bir mesele.”

Murat Seçkin çatışma denildiğinde, Türkiye’de somut çatışmanın akla geldiğini söyleyerek, çatışmayı Kürt sorunu üzerinden şu şekilde açıklamıştır:

“İç savaş olarak tanımlanabilir mi bilmiyorum ama PKK ile yaşanan somut çatışma geliyor aklıma. Onun dışında da iktidar ile muhalefet arasındaki anlaşmazlıkları görüyorum çatışma olarak. İlk etapta fiziksel çatışma geliyor. Silah geliyor yani.”

Zülfikar Ali Aydın çatışmayı Gezi ve Kürt sorunu üzerine verdiği örnekler ile aşağıdaki şekilde ele almıştır:

“Çatışmada meşruiyet diye bir şey var. Şimdi Gezi örneği üzerinden söyleyeyim, parkına, doğaya, yeşile ve daha insani bir hayata sahip çıkan, yani işte insanca yaşama değerlerine sahip çıkan insanların sokağa çıkması. Buna karşılık otorite tarafından düzeni bozdukları gerekçesi ile gaz vesaire, zor kullanma yetkisi ile, yasalardan gücünü alan bir yetkiyle insanlara müdahale

edilmesi ve bunun karşılığında ortaya çıkan bir şiddet var. Şimdi buna nasıl bakıyorsunuz? Tamamen durduğunuz yer ile ilgili. “Bu insanlar vandal, sokağa çıktılar yakıp yıktılar” demek de bir yöntem, ama bu insanlar haklarını arıyorlar, itiraz ediyorlar ve bu da evrensel hukuk değerleri ile bağdaşan bir şeydir demek de bir yöntem. Burada problem şurada çıkıyor. Toplumun ikiye bölünmesinin sebebi şu taraf olma konusu. Herkes bu iki görüş etrafında taraf olduğu zaman biri şiddeti meşru diğeri gayri meşru görüyor. Yani benim açımdan burada meşruiyet evrensel hukuk kriterleri, insan hakları, demokrasi ve özgürlük talebinin ne kadar olduğu ile ilgili. Dolayısıyla ben oradaki çatışmayı tamamen kavramsal olarak çatışma diyebilirsiniz ona ama, orada ortaya çıkan şiddetin, çatışmanın demokrasiyi geliştiren bir şey olduğunu düşünüyorum. Her halükarda gelişmesine hizmet ediyor. Ama evet bir çatışma ama meşruiyeti olan bir çatışma. Ama neticede insan ölümüyle sonuçlanan bir şey olduğu zaman onu belki başka bir şekilde tarif edebilirsiniz. Yani örneğin PKK meselesi, Kürt meselesi etrafındaki şiddetin reddedilmesi gerekir. Yani iki farklı şekilde anlatmaya çalışıyorum. Dolayısıyla orada da bir çatışma var. Onun belki kendi içinde devlet şiddeti açısından meşruiyeti var ama çatışmanın diğer tarafında kalan kesimler açısından da karakola saldırmanın meşruiyeti var çünkü o meşruiyeti aynı zamanda toplumsallaştırabiliyorlar. O sebeple çatışmayı belki de tek başına tarif etmek pek kolay bir şey değil. Orada gazeteci olarak ben şuna bakıyorum, gerçeği doğru aktarabilmek. Meselenin iki tarafını doğru anlattığınız zaman zaten orada o çatışma kavramının da başka siyasi argümanların oluşturduğu zihniyet ortamının da üzerine çıkmış oluyorsun. Siz onu aktardığınız zaman, insanlar da onu sizden doğru bilgi ile okuduğu zaman mesele tartışılabilir bir noktaya geliyor. Bence önemli olan bu.”

Mustafa Alp Dağıstanlı, kadın-erkek çatışması, medyanın çatışmacı dil kullanması, Kürt sorunu gibi konulara değinerek toplumun çeşitli alanlarında çatışmalar olduğunu ve bu çatışmaların, daha hücrede, hatta atomda başladığını ifade etmiş ve kavramın çok geniş bir kavram olduğunu belirterek, düşüncelerini şu sözlerle aktarmıştır:

“Bu çatışma dili, eski çatışmalardan da kaynaklanan nedenlerle buralara

kadar geldi. Ve şu anda Gezi meselesi toplumu kesinlikle yaran bir mesele. Ortada bir olay var, bütün dünya da iyi kötü benim baktığıma yakın bir yerden bakıyor. Herkesin aynı düşünmesi gerekmiyor şüphesiz. Ama bir kesime hiçbir şey anlatamayacağız belki onlar da bize hiçbir şey anlatamıyor. Böyle bir durumla karşı karşıyayız. Bunun kendisi zaten başka çatışmalara da gebe. Çatışma ne deyince çatışma bu işte. Ama her düzeyde çatışma var.”

Dağıstanlı çatışmanın farklı bir noktasına vurgu yaparak, ekonomiye de değinmiş ve ekonomi sayfalarında işçi sorunlarına hiç rastlanmadığını ekonomi bölümünün çoğunlukla iş adamı sayfası olduğunu ve bunun bir çatışma alanı oluşturduğunu şu sözlerle açıklamıştır:

“Halbuki burası da toplum için büyük bir çatışma alanı. Fakat şunu diyeyim çatışma ille de karşılıklı iki varlığın birbirine girmesi değildir. Ya da bunu tarif eden şey değildir. Bir kişi sürekli ezilip ölüyorsa, işte her ay 20 kişi ölüyorsa iş yerlerinde ve gazete, medya bunu görmüyorsa bu da bir çatışmadır. Yani kullanmadığı dil de bir çatışma dilidir. Sen onu anlatmadığın zaman kesinlikle savaş gazeteciliği yapıyorsundur. Barış gazeteciliği gerçeği ortaya koymaktır. Acı olabilir o gerçek. Çünkü gerçeği göstermemek zaten son derece taraflı bir şey. Ve hakim olanların tarafını tutan bir şeydir. Göstermemenin kendisi bizatihi savaş gazeteciliğidir.”

Ceyda Karan çatışmanın iki taraflı bir şey olduğunu ifade etmiş ve kavramı silah ve şiddeti barındıran iki taraflı bir durum olarak tanımlamıştır. Fiziksel çatışmanın yanı sıra fikir çatışması da olabileceğini belirten Karan, çatışmanın argümanların çarpışması da olabileceğini söylemiş ve şiddetin sadece birebir şiddet olmak durumunda olmadığını, fikri şiddet de olabileceğini ifade etmiştir. Fikir çatışmasını Gezi'deki deneyimleri üzerinden şu sözlerle açıklamıştır:

“Bizim Gezi’de karşılaştığımız bir şey. Sen bir şey anlatmaya çalışırken ‘vay nasıl söylersin bunu’ sorusuyla sürekli karşı karşıya kalıyorsun. Benim derdim gördüğüm şeyi doğru bir biçimde anlatabilmek ama bu şekilde yorum yapanlarla fikri düzeyde mücadele edemiyorum. Çünkü doğrudan saldırı ile bir

şey anlatmaya çalışıyorlar ve biz çoğu zaman bu çatışmaları yanıtsız bırakıyoruz. Bazen gerektiği zaman yanıtını da vermek durumunda kalıyoruz.”

Doğan Ertuğrul çatışma deyince aklına farklılıkların geldiğini ifade etmiş ve her türlü farklılığın çatışmaya neden olabileceğini söylemiştir.

Elif İnce, çatışma denince aklına ‘çatışma çıktı’ söyleminin geldiğini ve bunun da karşılıklı şiddet eylemleri içinde bulunma olduğunu ifade etmiştir. Yani aklına fiziksel çatışmanın geldiğini belirtmiştir.

Ertan Altan, Türkiye’de ilk önce siyasal çatışmaların aklına geldiğini ardından ise kültürel çatışmaların geldiğini söylemiştir. Öte yandan Altan, kültürel çatışmaların genellikle siyasal alana dair çatışmalar olduğunu ileri sürmüştür.

Güngör Karakuş, çatışma kavramının ikili ilişkilerden savaşa, savaştan Gezi’ye kadar çok geniş bir alanı kapsayan bir kavram olduğunu ifade etmiştir. Karakuş çatışmanın olduğu yerde mutlaka iki taraf olduğunu ifade ederek, bunun karı-koca kavgasında da böyle olduğunu, bir futbol maçında da böyle olduğunu (mesela Fener taraftarı ve Galatasaray taraftarı olduğunu), Gezi’de polis ve göstericiler arasında da böyle olduğunu söylemiştir.

Barış İnce, toplumsal sınıf çatışmalarına değinerek, çatışmanın hayatın içerisinde olan bir şey olduğunu ifade etmiştir. İnce çatışmayı kimin organize ettiğine kimin işine yaradığına bakmak gerektiğini ifade etmiş ve kendilerinin her çatışma kötüdür diye bir bakış açısı olmadığını şu sözler ile ifade etmiştir:

“Halk sonuçta bir şeyi talep eder ona karşı bir devlet zoru olur. Orada bir çatışma söz konusu olursa haksız olan devlettir. Hakkını arayan haksız denmez o yüzden egemen gazeteler gibi ‘işte çatışma çıktı, insanlar polise saldırdı’ diye bakmayız hiçbir zaman. Ya da bir savaş çıktığı zaman oradaki tarafları anlamaya, oradaki büyük güçlerin oyununa bakmaya işin alt yapısına bakmaya çalışırız.”

Kürşat Bumin çatışmanın anlamının çok geniş olduğunu, silahlı ve silahsız çatışmalar olabileceğini ifade etmiştir. Bumin, kültürel çatışmalar olduğunu, devlet ile diğer şeylerin çatışması olduğunu, topluluklar arasındaki çatışmalar olduğunu söylemiştir. Bumin de Barış İnce gibi aynı zamanda demokrasiye vurgu yaparak çatışmaların her zaman barışçıl çözümünü doğru bulmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Bütün bu söylediğimiz kültürel, kimliksel farklı alanlardaki çatışmalar barış yapalım diye bitecek değil. Bunun çaresi politikanın gerçek anlamdaki keşfi ve onun hayata geçirilmesidir. Mutlaka çatışma olur toplumda. Çatışmasız bir toplum tahayyül etmek mümkün değil. Dolayısıyla bunları böyle antagonistik değil de, bunları düşman olarak görmek değil de hasım olarak görmek. Ama hasımlık birilerini ortadan kaldırmak yönünde değil de, onların arasında sürekli bir uyumsuzluk. Çünkü böyle bir şey demokrasi. Farklılıklar, çatışmalar bittiği zaman toplum ya totaliter bir biçim almış olur ya da ona benzer bir sistem olur. Bu şey gibi değil iki aşiretin barışması gibi değil. Onlar barışıyorlar.”

Murat Alan çatışmayı soyut ve somut olarak tanımlamak gerektiğini ifade etmiştir. Somut olan çatışmayı, fiziksel olarak iki farklı zihniyeti temsil eden grubun birbiriyle fiziksel olarak çatışması olarak tanımlayan Aksoy, soyut çatışmayı ise, iki farklı zihniyetin, iki farklı rengin birbiri ile olan husumeti olarak betimlemiştir. Murat Alan çatışmanın her zaman olumsuz anlamda tanımlanmayacağını, olumlu anlamı da olabileceğini söyleyerek, bu düşüncesini dini tasavvuf üzerinden açıklamıştır. Alan çatışmanın ilahi anlamına bakıldığında, olumlu düşünülmesi gerektiğini şu sözler ile ifade etmiştir:

“Eğer Allah muhalefeti sevmemiş olsaydı tek renkli yaratırdı dünyayı, sadece siyah, sadece beyaz. Demek ki farklılık seviliyor. Aslında çatışma olarak bunu görmeliyiz. Çatışmayı böyle algılamak lazım. Bir de farklı bir şey daha var. Ana renkler sınırlıdır. Ara renk üretmek için birbiriyle çatışan, çakışan, birbiriyle çok fazla aynı palet üzerinde durmayan renklerin karışımı gerekli. Olumlu anlamda bakarsak aslında bu. Ama olumsuz anlamda maalesef

günümüzde dünya zaten çatışma üzerine kurulmuş olduğu için bunu olumlu anlamda gören herhalde sınırlı.”

Mete Çubukçu çatışmanın silahlı çatışma anlamının ötesinde geniş bir anlama sahip olduğunu şu sözler ile belirtmiştir:

“Kelimenin tam karşılığı bize silahlı ya da fiziksel bir şey çağrıştırıyor olsa bile daha geniş bir anlamı var. Çatışma en uç noktada büyük savaşlar, cephe savaşları, gerilla savaşları yani silahlı bir karşılaşmadır, ancak aynı zamanda toplum içinde sözel anlamda söylem bazında farklı düşünen insanların karşılıklı olarak işi tartışmadan başka bir şeye götürmesi sonucu bir çatışma ya da bir farklı karşılaşma ihtimali ortaya çıkaracak duruma da çatışma diyebiliriz. Yani çatışmaların bir kısmı fizikseldir. Bir kısmı ise fiziksel değildir ama bir süre sonra fiziksel olmayacak kısmı orada alınan tavra orada alınacak malzemelere göre fiziksel hale dönüşebilir.”

Murat Aksoy çatışmayı çoğunlukla rekabet üzerinden okuduğunu ifade ederek, aklına ilk anlamda hep siyasi bir rekabetin geldiğini söylemiş ve kavramı sadece fiili bir savaş olarak değil, aynı zamanda toplumun farklı kesimleri arasındaki çıkar çatışmaları ve siyasi çatışmalar olarak tanımlamıştır.

Serkan Ocak, çatışma denilince aklına ilk olarak polisin ve polis ile göstericilerin çatışmasının geldiğini söylemiş ve Türkiye konjonktürüne bakıldığında çatışmanın polis ve karşısındaki grup olduğunu, bu grubun da genelde sol ağırlıklı bir grup olduğunu söylemiştir.

Yavuz Baydar, çatışmayı etnik uyuşmazlıklar, ihtilaflar, savaşlar, bunun yanı sıra Gezi’de görülen ya da Baltimore’da, Ferguson’da görülen sosyal kalkışmalar veyahut kültürel direnişler, sosyal direniş hareketleri, hayat tarzları üzerinden gelişen olaylar olarak tanımlamıştır. Bunun yanı sıra, çatışmanın devlet tarafından yönlendirilmiş bazı güçlerin karşı karşıya gelmesi ya da milis güçlerinin karşı karşıya gelmesi, dinsel veyahut etnik veya başka zeminlerde hareket eden bir takım insan gruplarının karşı karşıya geldiği bir takım uyuşmazlıklar da olabileceğini belirtmiştir.

Sonuç olarak gazetecilerin çatışma kavramına yönelik olarak üretmiş oldukları söylemlerden anlaşılacağı üzere, gazeteciler yaşadıkları toplumda var olan çatışmaların sadece fiziksel olmadığına vurgu yaparak, aynı zamanda sosyal, ekonomik, kültürel, dini vb. atışmaların varlığını da görmüşlerdir. Örnekler ile çatışmayı açıklayan gazetecilerin çoğunlukla Kürt sorununa vurgu yaptığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Kürşat Bumin, Barış İnce ve Murat Alan'ın farklı gerekçelerle aynı noktada buluştuğu ve çatışmanın her zaman kötü olmadığını ileri sürdükleri tespit edilmiştir.

3.GEZİ SÜRECİNDE GAZETECİLİK PRATİKLERİ

Gezi dönemindeki gazetecilik pratiklerini incelemeden önce, Gezi'nin barış gazeteciliği açısından önemli bir araştırma evreni sunmasının nedenlerine daha ayrıntılı değinmek gerekmektedir. Bu noktada öncelikle Gezi'nin nasıl başladığı, insanların protestolara nasıl dahil olduğu, Gezi'nin medya ile sınırı ve sonuçları daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmalıdır.

3.1.Araştırma Evrenini Oluşturan Unsurlar: Gezi ve Barış Gazeteciliği

Gezi Parkı Portestoları konusunda dikkat edilmesi gereken ilk unsur çatışmayı alevlendiren olayın yani Gezi Parkı'nın Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında yıkımına başlanmasının ve akabinde gerçekleşen işgal hareketinin bir geçmişi olduğudur. Taksim Yayalaştırma Projesi ve Gezi Parkı'na Topçu Kışlasının yeniden inşası 16 Eylül 2011 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi üyelerince kabul edilmiş ve proje 4 Ocak 2012 tarihinde Anıtlar Kurulu tarafından onaylanmıştır (Milliyet, 2011). Taksim Yayalaştırma Projesine karşı mahalle derneklerinin, sivil toplum örgütlerinin, mimarların, şehir ve bölge planlamacılarının, akademisyenlerin, siyasetçilerin katılımıyla Taksim Dayanışma Platformu oluşturulmuştur. Platformun kurulmasının hemen ardından dayanışma grubu üyeleri çeşitli basın açıklamaları yaparak, imza kampanyaları, nöbet tutma eylemleri ve benzeri etkinlikler gerçekleştirerek projeye karşı bilincin artırılmasına katkı sağlamaya çalışmıştır.

Nitekim 27 Mayıs 2013 tarihinde, İstanbul 6'ncı İdare Mahkemesinin yürütmeyi durdurma kararına ve 2 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun ret kararına (Elif İnce, 2013a) rağmen, gece 22:00 civarında iş makineleri parka girmiş, beş ağacı sökmüş ve üç metrelik bir duvarı yıkmıştır. Buna karşı Taksim Dayanışma Grubu üyeleri yıkımı önlemek için parka giderek iş makinelerinin önüne geçmişler ve parkta çadır kurarak nöbet tutmaya başlamışlardır. 28 Mayıs sabahında ise parkta nöbet tutan insanlara biber gazı ile müdahale

edilmiştir. İş makinalarının tekrar park çevresinde toplanmasının ardından Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) milletvekili Sırrı Süreyya Önder yıkım ekibinden ruhsatlarını göstermelerini istemiştir. Ekip ruhsat gösteremeyince yıkım tekrar durdurulmuştur (NTV, 2013a).

28 Mayıs'ta parktaki protestoculara biber gazı ile müdahale edilmesine ilişkin haberler ve görüntüler sosyal medyada hızla yayılmış ve akşam saatlerinde parktaki protestocuların sayısı artmaya başlamıştır. Polisin protestoculara uygulamış olduğu doğrudan şiddete ilişkin haberlerin yayılmasının ardından parka daha fazla insanın gelmesi, insanların sadece kent hakkını yani kente ilişkin projeler ile ilgili olarak söz söyleme hakkını değil, aynı zamanda insan haklarını da korumak için bir araya geldiğini işaret eden önemli bir örnektir ve Gezi'yi bu araştırma açısından önemli kılan unsurlardan bir diğerini oluşturmaktadır.

29 Mayıs'ta sabah saat 05:00'da Gezi'deki çadırlar yakılıp yıkılmış ve dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Yavuz Sultan Selim Köprüsü'nün inşaatının açılışında, Gezi Parkı için karar verildiğini ve bu kararın ne yapılırsa yapılsın uygulanacağını ifade etmiştir (Hürriyet, 2013). 30 Mayıs tarihi de polis ve protestocular arasındaki çatışmalar ile geçmiş ve 31 Mayıs'ta protestolar ülke geneline yayılmaya başlamıştır. 1 Haziran tarihinde ise protestocular Anadolu yakasından Avrupa yakasına doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Bu yürüyüşün ardından Beşiktaş'ta polis ve protestocular arasında çatışma çıkmıştır. 15 Haziran tarihine kadar parktaki işgal hareketi devam etmiş, 15 Haziran'da çadırlar dağıtılmış ve park kolluk güçlerince biber gazı, TOMA vb. araçların kullanımı ile boşaltılmıştır. Sonrasında ise polis ve protestocular arasında yaşanan çatışmalar, İstanbul'un çeşitli semtlerinde ve ülke genelinde devam etmiştir (BİA, 2013b).

Özetle, Taksim Yayalaştırma Projesinin kabul edilmesinden, ağaçların sökülmesine kadar gelinen süreç yapılan çalışma açısından önemli bir unsur oluşturmaktadır. Zira barış gazeteciliği çatışmaların her zaman bir geçmişi olduğunu ve çatışmanın çözülebilmesi için çatışmaya dair detayların tüm yönleriyle aktarılması gerektiğini öne sürer.

Barış gazeteciliğinin değindiği bir diğer konu ise çatışmayı sadece iki kişinin ve/veya grubun çatışması olarak görmemek gerektiğidir. Dolayısıyla çatışmaya dahil olan grupların alt kırılımlarına bakmak son derece önemlidir. Esra Ercan Bilgiç ve Zehra Kafkasyalı'nın 3-4 Haziran 2013 tarihinde, Gezi sırasında, 3008 kişinin katılımıyla gerçekleştirmiş oldukları online anketin sonuçlarına göre; Gezi'ye katılanların %39,6'sı 19-25 yaş aralığında, %24'ü 26-30 yaş aralığında, %15,9'u 31-35 yaş aralığında, %11'i 36-45 yaş aralığında, %4,6'sı 46-55 yaş aralığında, %3,5'i 18 yaşının altında, %1,4'ü ise 56 yaş üzerindedir (2013: 13).

KONDA'nın (2014) 6-8 Haziran tarihlerinde Gezi Parkı sınırları içerisinde 4411 kişi ile gerçekleştirmiş olduğu yüz yüze görüşmelerden elde ettiği anket sonuçlarına göre Gezi'ye aktif olarak katılan insanların cinsiyet dağılımına bakıldığında %50,8'inin kadın ve %49,2'sinin erkek olduğu görülmektedir. Konda'nın verilerine göre bu rakam Türkiye toplumunu temsil etmektedir. KONDA'nın verilerine göre Gezi'ye katılan kimselerin yaş ortalaması 28'dir. Türkiye genelinde yaş ortalaması ise 30,3'tür, İstanbul genelinde yaş ortalaması ise 30,1'dir. Dolayısıyla KONDA'nın raporuna göre protestolara katılanların yaş ortalaması, Türkiye yaş ortalaması ile karşılaştırdığında yine Türkiye toplumunun genel olarak temsil edildiği söylenebilir. Ankete göre Gezi'dekilerin Türkiye toplumundan ayrıştığı iki nokta bulunmaktadır. Bunlar eğitim düzeyi ve çalışma durumudur. Gezi'ye katılan insanların eğitim düzeyi Türkiye geneline göre daha yüksektir. Türkiye genelinde okuryazar olmayan insan durumu 4,7 iken parka gelenlerin sadece 0,3'ü okuryazar değildir. Bununla birlikte, Türkiye'nin onda biri parka gelenlerin ise yarısı üniversite mezunudur. Çalışan oranına bakıldığında ise Türkiye genelinde çalışma durumunun %40,8 olduğu İstanbul'da ise %40,3 olduğu görülürken, Gezi'dekilerin %51,8'inin çalıştığı görülmektedir (2014: 5-14).

KONDA'nın anketinde örgütlülük durumuna bakıldığında parktaki eylemcilerin %78,9'unun herhangi bir siyasi partiye, oluşuma veya dernek, vakıf ve platforma üye olmadığı ve %93,6'sının Gezi Parkı'nda sade vatandaş olarak bulunduğu ve örgütlülerin hiçbir şartta parkın çoğunluğunu oluşturmadığı anlaşılmaktadır (2014: 14-17).

Bilgiç ve Kafkasyalı'nın gerçekleştirdiği çalışmada yer alan bir diğer başlık ise protestolara katılan insanların kendilerini nasıl nitelendirdiği ile ilgilidir. Katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde protestocuların kendilerini özgürlükçü, çevreci, feminist, Müslüman, dindar, azınlık, ulusalcı, Kemalist, LGBTİ birey ve hatta Ak Parti seçmeni de dahil olmak üzere çok sayıda nitelendirme ile tanımladığı dikkat çekmektedir (2013: 17-20). Bunun yanı sıra, ankette katılımcılardan Gezi'ye niçin katıldıklarına ilişkin olarak sunulan gerekçeleri işaretlemeleri istenmiştir. Buna göre katılımcıların %92,4'ü *'başbakanın otoriter tavrı'*, %91,4'ü *'polis protestoculara uyguladığı orantısız güç'*, %91,1'i *'demokratik haklarımızın ihlal edilmesi'*, %91,1', *'özgürlüklerimizin kısıtlanması'*, %89'8'i *'polis devleti uygulamaları'*, %86,7'si *'belli bir hayat tarzının dayatılmaya çalışılması'*, %84,2'si *'medyanın suskunluğu'*, % 77,8'i *'yetkili siyasilerin protestolara karşı tutumu'*, %77,1'i *'kamusal alanların elimizden alınıyor olması'*, %59,5'i *'laik cumhuriyete sahip çıkma isteği'*, %56,2'si *'ağaçların kesilmesi'*, %27'si *'yerel seçimlerde İstanbul'un AKP'nin elinden alınması amacı'*, %7,7'si *'bağlı bulunduğu siyasi hareketin yönlendirmesi'* yanıtlarına kesinlikle katıldıklarını ifade etmişlerdir (Bilgiç & Kafkasyalı; 2013: 23).

KONDA'nın raporuna göre eylemcilerden %49,1'i, kendini sade vatandaş olarak tanımlayan kişilerin ise %73'ü parka polis şiddetini gördükten sonra gelmiştir. Bununla birlikte raporda yer alan verilere göre parka gelenlerin talepleri incelendiğinde, eyleme katılanların yüzde 58,1'inin özgürlükler kısıtlandığı için; yüzde 37,2'sinin AK Parti ve politikalarına karşı durmak amacıyla; ve yüzde 30,3'ünün Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarına ve tavrına tepki göstermek için eyleme katıldığı görülmektedir. Rapor sonuçlarına göre eylemcilerin birden fazla neden ile protestolara katıldığı söylenebilir (2014: 18).

Her iki raporda da sunulan veriler incelendiğinde Gezi'nin sadece bir çevre hareketi olmadığı, insanların şiddete karşı hak ve özgürlüklerini korumak için sokağa çıktığı görülmektedir. Yani Gezi, toplumun farklı kesimlerinden, farklı yaş gruplarından, farklı inançlara, farklı politik görüşlere, farklı cinsel kimliklere sahip insanların farklı nedenlerle ortak bir amaç için, yani taleplerini dile getirmek için katıldığı bir halk hareketidir. Gezi'nin çeşitliliğe dayalı bu yapısı da bu araştırma açısından önemli bir unsur oluşturmaktadır. Barış gazeteciliği halk odaklı, mağdur

odaklı habercilik yapılmasını öngören bir teori sunmaktadır. Yani halkın taleplerine ve isteklerine haberlerde yer verilmesi, en az liderlerin, bürokratların ve üst düzey yetkililerin söylemlerine yer verilmesi kadar önemlidir. Halkın taleplerine yer verirken din, dil, ırk, cinsiyet vb. ayrımlar yapılmaması ise medyada çoğulculuğun sağlanması açısından önem taşımaktadır.

Türkiye Barolar Birliğinin (TBB) raporuna (2014) göre Gezi'nin işgali ve parkın kapatılmasının ardından devam eden protestolar sırasında kolluk şiddeti ve polis tarafından kullanılan şiddet nedeniyle, silah, gaz fişeği, darp ve yoğun gazdan kaynaklanan sebeplerle on dört sivil ve iki polis hayatını kaybetmiştir. Hayatını kaybeden kişilerin beş tanesi araştırma tarihlerini kapsayan dönemde hayatını kaybetmiştir. Bunun yanı sıra Türk Tabipler Birliğinin (TTB, 2013) Taksim Gezi Parkı ile ilgili eylemlerde hekimler ve tabip odalarının ilettiği verilere göre 8163 kişi yaralı olarak hastanelere başvurmuştur. Söz konusu rakamlar Gezi'de yaşanan doğrudan şiddetin sonuçlarını gösteren rakamlardır. Bununla birlikte Gezi sırasında yapısal ve kültürel şiddete dair çok sayıda örnek ile karşılaşmıştır.

Şiddetin bu denli yoğun yaşandığı bir dönemde yapılan habercilik pratikleri şiddetin kendisini tekrarlamasının önüne geçilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle Gezi Parkı Protestoları'nı barış gazeteciliği açısından önemli kılan son ve belki de en önemli unsur ise o dönemde uygulanan gazetecilik pratiklerinin medya, iktidar, ideoloji ve sermaye ilişkileri açısından çokça tartışılmış olması ve en temelde toplumun bilgi edinme hakkından mahrum bırakılmasından dolayı temel gazetecilik mesleki kodlarının dahi uygulanmamasıdır.

Gezi'nin ilk günlerinde neredeyse hiçbir televizyon kanalı haber yapmamıştır. *CNN Türk* "penguen belgeseli" yayınlarken, *NTV* "Hitler belgeseli" yayınlamıştır. Sosyal medyada penguen medyası, yandaş medya gibi kavramlar kendini gösterirken, insanlar kendi haber ağlarını oluşturmuş ve Gezi'de *Çapul TV* devreye girmiştir.

Yazılı basının neredeyse tamamı sansüre, otosansüre veya sipariş haberlere teslim olmuştur. Başbakan'ın Afrika gezisi dönüşü sonrasında havalimanında yapmış olduğu konuşmayı yedi gazete (*Yeni Şafak*, *Habertürk*, *Sabah*, *Bugün*, *Türkiye*,

Zaman ve Star) “*Demokratik taleplere canımız feda*” manşeti ile vermiştir. Sonuç olarak medyanın halkın haber almasını engellemesi çatışmaları durdurmak yerine yeni çatışmalara sebep olmuştur. Öncelikle insanlar medyayı protesto etmeye başlamıştır. Bir süre sonra ise medya kuruluşlarının sahiplerinin başka alanlardaki yatırımları ve dolayısıyla ekonomi de protestolardan kötü yönde etkilenmiştir (Barış Balcı, 2013).

Yeni medyadan örgütlenen bir hareket olan Gezi Parkı Protestolarına katılan insanlar ağlar üzerinden kendi haberlerini üretmeye başlamışlardır. Yurttaş gazeteciliği yükselişe geçmiş, alternatif medya kuruluşları da 3G yayıncılığından, sosyal ağ haberciliğine kadar her türlü imkanı değerlendirerek haber yapmayı denemişlerdir. Öte yandan ana akım medya kuruluşlarında çalışan gazeteciler çoğunlukla haber yapamamışlardır. Gazetesinde haber yapamayan gazeteciler de kişisel ağlarından insanlar ile iletişime geçmişler ve sosyal ağları hem bir haber kaynağı hem de bir haber mecrası olarak kullanmaya başlamışlardır.

Gezi döneminde çok sayıda gazeteci yaralanmış, gözaltına alınmış ve/veya işsiz kalmıştır. *Bianet*’in 27 Mayıs’tan 30 Eylül’e kadar olan süreyi değerlendirdiği BİA Medya Gözlem Raporuna göre Gezi döneminde 153 gazeteci haber peşinde koşarken yaralanmış, en az 39 gazeteci gözaltına alınmış, bunlardan üç tanesi tutuklanmıştır (Gülcan, 2013a). *Bianet*’in Temmuz-Ağustos-Ekim 2013 tarihli BİA Medya Gözlem ve İfade Özgürlüğü Raporunda yer alan bilgilere göre ise en az 48 gazeteci bizzat polis tarafından darp edilerek yaralanmıştır (Gülcan, 2013b). Bununla birlikte *Bianet*’in verilerine göre Gezi Direnişi ile ilgili tutumları çalıştıkları yayın kuruluşlarının direnişe yaklaşımlarıyla çelişen en az 22 gazeteci, bir programcı, bir akademisyen bu süreçte istifa etmiştir. 14 gazeteci ve altı akademisyen ise işten çıkartılmıştır (Gülcan, 2013a). TGC’nin yapmış olduğu açıklamaya göre ise o dönemde en az 100 gazeteci işten ayrılmaya zorlanmıştır (2013).

Gezi Parkı’nın üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra Gezi ile ilgili haberlerin yapılmamasına ilişkin olarak talimatların verildiği ses kayıtlarının ortaya çıkması da Gezi döneminde medya üzerinde uygulanan baskıyı bir kez daha gözler önüne sermiştir. Sonuç olarak Gezi döneminde sadece barış gazeteciliği açısından değil, gazeteciliğin genel geçer mesleki kodlarının uygulanması açısından da sınıfta kalınmış olduğu gözlemlenmektedir.

3.2.Gezi Parkı Protestolarında Televizyon Haberciliğinin Önemi

Televizyon haberciliği/gazeteciliği, yazılı basın gazeteciliğinden zaman ve mekan açısından bir takım farklılıklar göstermektedir. Öncelikle televizyonlarda haber anında, yani olayın akışı sırasında verilebildiği için televizyonlar genellikle, toplumun bir konuya ilişkin haberi ilk aldıkları medya organıdır. Günümüzde internet gazeteleri ve/veya gazetelerin internet siteleri de anlık olarak haber geçmektedir, ancak Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması"na göre, 2016 yılında Türkiye'de 16-74 yaş arası bireylerin internet kullanım oranı %61,2'dir yani halkın yüzde 38,8'i hâlâ internet kullanmamaktadır. TÜİK'in 2013 raporunda ise Türkiye'de internet kullanım oranı %48,9'dur. Yani TÜİK'in istatistiklerine göre 2013 yılında Türkiye'nin %51,1'i internet kullanmamakta ve internet kullanan bireylerin sadece % 75,6'sı internetten online gazete haber ve dergi okumaktadır. %51,1'lik oranın %75,6'sı ise %38,63'e tekabül etmektedir. TÜİK'in 2013 raporu üzerinden yapılan hesaplama doğrultusunda Türkiye'nin %38,63'ünün interneti haber almak amacıyla kullandığının söylenilmesi mümkündür.

Ipsos KMG'nın 2011-2012 yılında gerçekleştirdiği araştırmaları yayımladığı "Türkiye'yi Anlama Klavuzu"na göre toplumun %84'ü her gün televizyon izlerken, her gün gazete okuyanların oranı %18'dir. Araştırmaya göre Türkiye genelinde insanların %65'i televizyonda haberleri ve haber programlarını izlemekten hoşlandığını ifade etmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'de toplumun %28'i hiçbir zaman gazete okumamakta, %72'si ise gazete okuduğunu ifade etmektedir (2012, 61-64).

Tüm bu veriler günümüzde televizyonun haber almak için önemli bir kaynak olarak kullanıldığını göstermektedir. Dolayısıyla Gezi ve benzeri protestolarda, toplumun geniş bir kesimini ilgilendiren toplumsal olaylarda, aynı şekilde toplumu ilgilendiren her türlü çatışmaya ilişkin haberlerde toplumun büyük bir bölümünün bilgi edinmek için başvurduğu ilk kaynak televizyonlar olduğu için, televizyon haberciliğinin çok önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Gezi'nin özellikle ilk üç gününde *NTV*, *CNN Türk* ve *Habertürk* gibi Türkiye'nin önde gelen haber kanallarının dahi Gezi'deki işgal hareketine/direnışe yayın akışlarında yer vermemiş olması, 27 Mayıs'ta *NTV*'nin "Hitler" belgeselini, *CNN Türk*'ün simge haline gelen "penguen" belgeselini yayınlamış olması, haber merkezi Gezi Parkı'na yürüme mesafesinde bulunan *Habertürk TV*'nin ise Gezi'yi görmezden gelerek canlı yayında şizofreni üzerine bir program yayınlamış olması ve diğer pek çok televizyon kanalının da tıpkı haber kanalları gibi yaşananları görmezden gelmesi halkın tepki göstermesine sebep olmuştur.

Televizyonların Gezi sırasında kötü bir sınav vermiş olduğu bilinmesine karşın, KONDA'nın Gezi Parkı Raporu'na göre toplumun %71,3'ü Gezi'ye ilişkin haber aldığı ilk kaynağın televizyon olduğunu dile getirmiştir (2014: 22). Türkiye'de televizyon izlenme oranının yüksek olmasının yanı sıra, Gezi hakkında haber alınan ilk kaynağın televizyon olduğunun söylenmesine ilişkin söz konusu veri Gezi sırasında televizyon haberciliğinin nasıl yapıldığı ve nasıl yapılması gerektiği sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışma ekseninde öncelikle, Gezi sırasında gerçekleştirdikleri ve/veya gerçekleştirmedikleri yayınlar sebebiyle gündemde olan haber kanallarının yapmış olduğu haberlerin incelenmesi amaçlanmıştır. *NTV*, *CNN Türk*, *Halk TV*, *Artı 1* ve *Habertürk TV* olmak üzere beş haber kanalı belirlenerek bu kanalların 28 Mayıs-23 Haziran²⁷ arşivlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Arşive ulaşılması amacıyla kanallardan bir tanesinden bir yetkili ile iletişime geçilmiştir. Yetkili arşiv taraması için kendisine belli bir saat aralığı verilmesini rica ettiği için, örneklem söz konusu televizyon kanallarının akşam haberlerinin analizinin yapılması amacıyla, akşam haberleri saati çerçevesinde daraltılmıştır. Televizyon programlarının ise internet üzerinden ulaşılan videolar aracılığıyla analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Görüşülen ilk kanalın yetkilisi, geniş bir zaman dilimi olduğu için arşivin paylaşamayacağı bilgisini vermiştir. Daha az bir zaman dilimi için yardımcı olup olamayacakları sorulduğunda ise, aynı şekilde yardımcı olamayacakları ifade edilmiştir. Daha sonra arşivlere ulaşmak amacıyla başka bir haber kanalından bir kişiye ulaşılmış ancak ulaşılan kişi kanalın o dönemdeki arşivinin kanalda daha sonra

²⁷ Televizyon kanallarına haberler anında ulaştığı için, olayların 27 Mayıs'ta gece saat 22:00'da başlamış olması sebebiyle, 28 Mayıs tarihinden itibaren haberlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

görev yapan bir ekip tarafından alındığını belirtmiştir. Görüşme yapılan kişinin vermiş olduğu bu bilgi protestolar sırasında bu kurumda görev yapan bir gazeteci tarafından doğrulanmıştır. Diğer bir kanalda görev yapan bir kişi, kanalın arşivine ulaşip ulaşamayacağı sorulduğunda, kanalın bulunduğu binada yer sıkıntısı olması sebebiyle düzenli bir arşivleri olmadığını belirtmiş ve sadece internette var olan yayınlara erişilebileceğini söylemiştir. Bir başka kanaldan görüşülen bir kişi kanalın arşivinin büyük bir olasılıkla paylaşılmayacağını ifade etmiştir. Diğer bir kanalda çalışan bir isim ise istenilen zaman aralığının geniş olması sebebi ile kendi kanalının büyük bir ihtimal ile arşivini paylaşamayacağına dair görüşünü belirtmiştir.²⁸ Bu görüşmelerden olumlu sonuç alınamadığı için, Medya Takip Merkezi (MTM) ile iletişime geçilmiştir. MTM ile telefon üzerinden üç ayrı görüşme gerçekleştirilmiştir. 2014 yılı Ocak ayında gerçekleştirilen son görüşmede MTM'nin yetkilisinden gelen aramada “MTM'nin arşivleri ellerinde en fazla altı ay tuttuğu ve protestoların üzerinden altı ayı aşkın bir süre geçmiş olduğu için ellerinde Gezi'ye ilişkin herhangi bir arşiv bulunmadığı” bilgisi verilmiştir. MTM'den arşivlere ulaşamadığı için, internet üzerinde tvarsivi.com gibi bir takım web sitelerinden arşiv taraması yapılmıştır. Ancak söz konusu arşivlerin de silinmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple Gezi Parkı Protestoları dönemindeki televizyon gazeteciliği pratikleri kitap, video, ses kaydı, Ekşi sözlük vb. internet platformları gibi ikincil kaynaklardan yararlanarak, gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular ile birlikte analiz edilmiştir.

3.2.1. Televizyon Kanallarında Gezi Parkı Protestoları ve Televizyon Haberciliği Pratikleri

Gezi'nin ilk günlerinde televizyonlarda çoğunlukla haber yapılmaması haber yapan gazetecilerin ve televizyon kanallarının popülerleşmesine ve daha çok takip edilmesine olanak tanımıştır.

Bu konuda verilebilecek pek çok örnekten bir tanesi, 3 Haziran 2013'te Reuters Haber Ajansı'ndan Birsan Altaylı'nın Başbakan Erdoğan'a sormuş olduğu; “*Gezi*

²⁸ Arşivlere ulaşmak için görüşülen isimlere, arşivi paylaşmadıklarının tezde belirtilmesi gerektiği söylenmiştir. Görüşülen isimlerin bir bölümü bu çalışmada isimlerine yer vermeden bu bilginin paylaşılabilirliğini söylemiştir. Bu sebeple ilgili bilginin hangi kurumdan, kim tarafından verildiğinin anlaşılmaması adına isim ve kurum bilgileri gizli tutulmuştur.

Parkı ile başlayan olaylar hükümete karşı bir muhalefet gibi algılanıyor. Biz gazeteciler de böyle bir şeye ilk kez tanık oluyoruz. Özellikle sizin bu grupları tanımlarken, bir ideolojik şey içerisine sokmanız ve toplumdaki bu hareketi biraz küçümser bir tavırda olmanızın da kitleleri daha fazla öfkeliendirdiği ve onları daha fazla provoke ettiği şeklinde yorumlar var. Siz bunlara katılıyor musunuz? Bunlara karşı daha yumuşatıcı bir tavır içerisine girecek misiniz? Diğer bir sorum da aşırı güç kullandığını söylediğiniz polis ile ilgili bir önlem alacak mısınız? Nasıl bir önlem alacaksınız?” sorusunun sosyal medyada ve gündemde oluşturduğu etkidir. Sormuş olduğu soru, başbakan Erdoğan’ın vermiş olduğu yanıt ve yaşanan diyalog Altaylı’nın sosyal medyada en çok bahsedilen konu olmasına (tt olmasına) ve takipçi sayısının hızla artmasına neden olmuştur.²⁹ Ümit Alan, Altaylı’nın sadece Başbakan Erdoğan’a soru sorabildiği için sosyal medyada kahraman ilan edildiğini belirterek, bu olayın aslında normal bir ülke için bir gazetecinin bir başbakana soru sormasından ibaret olduğunu, ancak Türkiye’de gazetecinin bu işlevinin unutulduğunu ve bu sebeple muhabirin sorusunun büyük bir coşkuyla karşılandığını dile getirmiştir (2015: 305).

Benzer örneklerden bir tanesi de *Kanal D*’de Günaydın programını sunan İrfan Değirmenci’nin ilk günden itibaren programında Gezi’ye yer vermesinin yarattığı etkililerdir. Değirmenci programında Gezi’nin barışçıl bir eylem olduğuna vurgu yaparak, Gezi’deki kitleyi anlamaya ve anlatmaya çalışan haberler vermeye çabalamıştır. Ulusal bir televizyon kanalındaki sabah programında Gezi Parkı Protestoları’na ilişkin yayın yapılmış olması Değirmenci’nin sosyal medyada çok bahsedilen konulardan birisi haline gelmesine olanak tanımıştır. Ekşi Sözlük’te 28 Mayıs tarihinden Değirmenci’nin yıllık izne ayrıldığı 14 Haziran 2016 (yıllık izne ayrılmadan önceki son programı) tarihine kadar olan sürede toplam on iki sayfa ileti yazılmıştır. 27 Mayıs’ta gece saatlerinde Gezi’ye iş makinalarının girmesinin ardından 28 Mayıs sabahında programında haberi veren ilk isimlerden olan Değirmenci (2013a), 29 ve 30 Mayıs 2013’te gerçekleştirdiği programlarında parktaki iş makinalarını da göstererek, yaşanan çatışmaları paylaşmış ve parktaki insanların sesine yer vermiştir (2013b; 2013c). Değirmenci 30 Mayıs’taki programında Gezi’deki insanları “nöbetçiler” olarak tanımlamış ve “gösterici”,

²⁹ *Radikal*’de yer alan habere göre, Birsan Altaylı’nın soruyu yöneltmesinin ardından, sabah saatlerinde 6.200 olan takipçi sayısı bir kaç dakika içerisinde 31.094 kişiye yükselmiştir ve saat 16:52’de 82.407 olmuştur (*Radikal*, 2013).

“protestocu” denildiği zaman tepki gösterilebildiğini dile getirmiştir (2013c). Protestoların dördüncü gününde Gezi’nin nasıl dağıtıldığını canlı yayında anlatan Değirmenci, bu yayında canlı yayın aracının taşlandığını ve kendilerine “*Neden gün boyunca haberlerde Gezi’nin verilmediği*” sorusunun yöneltildiğini belirterek, kendilerinin Taksim’den yayın yaptığını ancak artık oradan yayın yapmanın çok güç olduğunu ifade etmiştir (2013d).

Değirmenci’nin ifade ettiği gibi Taksim’den yayın yapmak gazeteciler için güçleşmişti çünkü çok sayıda televizyon ve gazete haberleri ilk günden itibaren görmezden gelmişti. İnsanlar da bu duruma karşı tepkisiz kalmamaya başlamıştı. *Habertürk* Gezi’ye ilişkin haberlere ve orada bulunan insanların sesine yer vermezken, 2 Haziran 2016 tarihinde *Habertürk* gazetesi genel yayın yönetmeni Fatih Altaylı’nın sunmuş olduğu Teke Tek programında, *Bloomberg TV*, *Show TV* ve *Habertürk TV* ortak canlı yayınında (Habertürk, 2013) lider odaklı bir habercilik örneği sergileyerek dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’a ses vermiştir. Bu yayının sonucunda, saat 16:00’da gerçekleşen Teke Tek programı saat 19:00’da haber merkezi önüne gelen eylemciler tarafından protesto edilmiştir (Çiçek Tahaoğlu, 2013).

NTV haber aracı 1 Haziran tarihinde Taksim’de eylemciler tarafından alıkonulmuş ve sonrasında yakılmıştır. Aracın üzerine “satılık”, “yalan haber”, “yandaş” vb. ifadeler ile birlikte halkın öfkesini gösteren küfür içerikli bazı sözler yazılmıştır.³⁰ Bunun yanı sıra 3 Haziran 2013 tarihinde insanlar haber alma haklarının ihlal edilmesine karşı birleşerek, *NTV*’nin bulunduğu Doğuş Power Center önünde toplanmış ve medyanın uygulamış olduğu sansürü protesto etmiştir. Bu protesto bu dönemde halkın televizyonlardan istedikleri şekilde ayrıntılı, doğru ve bilgilendirici haber alamadığını gösteren bir diğer önemli olaydır. *NTV* önünde yapılan protesto *NTV*’de Erhan Ertürk tarafından verilmiş ve Ertürk canlı yayında medyanın tavrının protesto edildiğini ifade ederek “*talepleri duyduk*” söylemini kullanmıştır (*NTV*, 2013b).

³⁰ Aracın yakılmasına ilişkin haber taraması yapıldığında haberin bulunduğu web sitelerinin çoğunun açılmadığı ve *NTV*’de dahil olmak üzere pek çok web sitesinde haberin verilmediği görülmüştür. Bu sebeple olaya ilişkin ayrıntılı bilginin alınabileceği bir kaynak gösterilememektedir.

Mustafa Alp Dağıstanlı, medyadaki sansüre ve otosansüre dair hem kendi deneyimlerini hem de çalışma arkadaşlarının deneyimlerini aktardığı *5NE İKİM* kitabında, *NTV* haber merkezinin Gezi'den önce gergin ve mutsuz olduğunu ve haber yapılmadığını herkesin bildiğini ifade etmiştir (2014: 41). Gezi sırasındaki deneyimlerini aktaran Dağıstanlı, protestolar sırasında haber yapmaya çalışan arkadaşlarının *NTV* logosu ile haber yapmasının mümkün olmadığını çünkü halkın tepkileri ile karşılaştığını da belirtmiş ve o dönemde *NTV*'de yaşanan süreci ayrıntılı bir şekilde aktarmıştır (2014: 39-43). *NTV* önünde protesto yapıldıktan sonra o dönemde Doğuş Yayın Grubu'nun CEO'su olan Cem Aydın 4 Haziran'da aşağıda yer alan açıklamayı yapmıştır;

“Yaşanan son gelişmelerin tüm medyayı olduğu gibi NTV çalışanlarını üzdüğünün de farkındayım. Eleştiriler büyük oranda haklıdır. Bunu herhangi bir nedenle değil vicdanımla söylüyorum. Mesleki sorumluluğumuz açısından bize düşen, olanı olduğu gibi vermektir. Dengesizlikler içinde denge arayışı tüm medyayı olduğu gibi bizi de etkiledi. İzleyicilerimiz ihanete uğramış gibi hissetti, bu konuda onları haksız bulmak mümkün değil.

İnsanlar haber almak istediklerinde bunu bizden almalıdır çünkü aksi takdirde büyük bir bilgi kirliliği yaşandığını görüyoruz. NTV toplumun bütün kesimlerinin hassasiyetini ve evrensel habercilik ilkelerini gözeterek haber kanalları arasındaki öncülüğünü sürdürecektir. Bu izleyicimizle olan güven ilişkimizi tazelemek için bize bir fırsattır. Her zamanki gibi işimizi en iyi şekilde yapacağız.”(T24, 2013a)

Dağıstanlı bu açıklamanın ardından *NTV*'nin asıl işini yaptığını ve normalde %1 civarında olan reytinglerinin %10,5'e kadar yükseldiğini, *NTV*'de çalışan bir meslektaşının sözleriyle aktarmıştır. Nitekim Cem Aydın konuşmasından dokuz gün sonra, protestolar devam ederken 13 Haziran'da istifa ederek işinden ayrılmıştır. *NTV*'nin eski genel yayın yönetmenlerinden Mustafa Hoş kitabında, Cem Aydın'ın gidişiyle verilen sözlerin de rafa kalktığını belirterek sansüre devam edilmeye başlandığını ifade etmiştir. 15 Haziran tarihinde ise *BBC* Küresel Haber Dairesi Başkanı Peter Horrocks, *BBC Türkçe*'nin “Dünya Gündemi” programını yayınlamayan *NTV* ile ortaklığını askıya aldığını açıklamıştır (Hoş, 2014: 273-276,

Dağıstanlı, 2014: 44-46). Tüm bunların yanı sıra *NTV Tarih* dergisinin Temmuz 2013 tarihli *Gezi Özel* sayısından dolayı, bu sayı yayınlanmadan kapatılması ise bu süreçte *NTV*'nin üzerindeki baskının, uygulanan sansürün ve *NTV*'nin uyguladığı otosansürün bir diğer örneğini oluşturmaktadır (Hazal Özvarış, 2013).

CNN Türk'te penguen belgeselinin yayınlanmış olması, kendi dilini oluşturan Gezi'nin "penguen medyası" kavramını yaratmasına olanak tanımıştır. Bununla birlikte ilk günlerde yayınlarında Gezi'ye yer vermeyen *CNN Türk*, sonraki günlerde gelen eleştirileri dikkate alıp yayınlarında Gezi'ye yer vermeye başlamıştır. Özellikle Şirin Payzın ve Enver Aysever gibi ekran yüzleri hem Gezi Parkı'ndan hem de stüdyodan canlı yayın yaparak, programlarında akademisyenlerden sanatçılara, sanatçılardan Gezi mağdurlarına³¹ kadar çok geniş bir kesime söz hakkı vermişlerdir (Payzın, 2013a; 2013b; Aysever, 2013a; 2014). Bu yayınlardan birisi özellikle sosyal medyada gündeme oturan protestolardan bir tanesine konu olmuştur. 4 Haziran 2013 tarihinde oyuncu Sermiyan Midyat, Enver Aysever'in Taksim'den canlı olarak sunduğu *Aykırı Sorular* programına katılmıştır. Midyat, program sırasında medyanın sessizliğini protesto etmek için gömleğinin içine giydiği penguen baskılı tişörtü göstererek hem Gezi'nin ilk günlerinde penguen belgeseli yayınlayan *CNN Türk*'ü, hem haber yapmayan diğer kanalları eleştirmiştir. Midyat, katılmış olduğu yayından iki gün önce *Habertürk*'ün (kanalın ismini vermeden söz etmiştir) önünde yapılan protestoyu hatırlatarak, kanalın kapısının önünde bini aşkın insan varken, yani kapısının önünde haber varken haberin görmezden gelindiğini söylemiştir. Midyat'ın protestosunun ardından Aysever söz hakkını kullanarak, gazetecilerin artık haber yapmakta zorlandığını, arkadaşlarının tartaklandığını ifade etmiş ve Türkiye'nin içinde olduğu bu durumda herkesin yolunu bulmaya çalıştığını belirterek gazetecilerin halkın içinde bir arada olmaya çalıştığını hep birlikte bir yön bulmaya çalışıldığını dile getirmiştir (2013b).

CNN Türk'te haberin sansüre uğramasına ilişkin olarak önce sosyal medyaya yansıyan ardından gazetelerde yer bulan bir diğer önemli olay ise Gezi sırasında kanalın genel yayın yönetmeni olan Rıdvan Akar'ın çekmiş olduğu Gezi belgeselinin, kanal tarafından belirtilen gün ve saatte yayınlanmamış olmasıdır.

³¹ 12 Mart 2014, 16 Haziran 2013 tarihinde polisin attığı gaz bombasının kapsülünün başına isabet etmesi sonucu yaralanan ve 11 Mart 2014'de hayatını kaybeden 15 yaşındaki Berkin Elvan'ın babası Sami Elvan'ın konuk olduğu *Aykırı sorular* programı, erişim 6 Aralık 2016.

Belgeselin 8 Haziran 2013 tarihinde saat 21:05’de yayınlanacağına dair tanıtımlar kanalda ve yayın grubuna ait basın organlarında günler öncesinde yapılmıştır (Akar, 2013). Nitekim Gezi henüz devam ederken çekilen belgesel tanıtımında yer alan gün ve saatte yayınlanmamış ve belgeselin yayınlanmamış olması sosyal medyada büyük bir tepki oluşmasına neden olmuştur. Tepkiler üzerine kanal belgeseli 10 Haziran 2013 tarihinde yayınlamıştır.

Özellikle büyük haber kanallarının vermiş olduğu bu kötü sınav insanları alternatif medyaya yönlendirmiş ve o dönemde Gezi’den haber veren, vermeye çalışan *Artı 1*, *Halk TV*, *Ulusal Kanal*, *Hayat TV*, *Cem TV* vb. kanallar daha fazla izlenmeye başlanmıştır. Ümit Alan, Gezi Direnişi’yle daha geniş kitlelerin “bu medyayla olmaz” algısı kazanmış olmasının medya ve medya okuryazarlığına en büyük katkısı olduğunu belirtmektedir. Birebir medya kuruluşları önünde yapılan eylemlerin yanı sıra her eylemde medyaya bir tepki gösterildiğini söyleyen Alan’a göre ana akım medyaya olan güven azaldığı için alternatif kanallar öne çıkmıştır (2015: 315). Nitekim Alan’ın da ifade ettiği gibi daha önce izlenmeyen *Halk TV* Gezi sırasında en çok izlenen televizyon kanalları arasında yer almıştır.

Gezi sırasında tüm gün boyunca Gezi’den yayın yapan *Halk TV*, Deniz Baykal’ın CHP genel başkanı olduğu dönemde, onun girişimleri ile kurulmuş bir televizyon kanalıydı. Çınar Oskay’ın *Halk TV* genel yayın yönetmeni Hakan Aygün ile yapmış olduğu söyleşide, Aygün’ün belirttiği üzere aslında bir parti televizyonu olarak kurulması amaçlanmıştı. Kanal’ın kuruluş aşamasında kendisinin Deniz Baykal’a “parti televizyonu diye bir şey olmayacağını” söylediğini ifade eden Aygün, kanalın CHP soru önergeleri yayınlayan ve CHP’lilere program yaptıran anlayışını bir gecede bitirdiğini belirtmiştir. Aygün Gezi’de yayıncılık yapabilmelerinden dolayı kanala ihtiyaç duyulduğunu ve kanalın iyi ki kurulmuş olduğunu ifade ederek, o dönemde canlı yayını *Doğan Haber Ajansı (DHA)* üzerinden verdiklerini belirtmiş ve kimsenin yayınlayamadığı canlı yayını kendilerinin yayınladığını söylemiştir. Yaptıkları yayınlarda görüntüleri süzgeçten geçirdiklerini ifade eden Aygün, polisin aşırı şiddet kullandığı görüntüleri polisi hedef göstermemek için yayınlamadıklarını da belirtmiştir (Çınar Oskay, 2014: 89-100). Nitekim Aygün’ün söz ettiği filtreleme Gezi’de yaşananların ikili karşıtlıklar üzerinden aktarıldığı gerçeğini değiştirmemiş ve *Halk TV*’nin gerçekleştirmiş olduğu

yayınlar, özellikle kullanılan dil açısından eleştiri konusu olmuştur. *Halk TV*'nin yayınlarına bakıldığında Oskay'ın soru sorarken ifade ettiği gibi bir tür gerilla habercilik yapıldığı görülmektedir. Özellikle kullandıkları KJ'lerde (karakter jeneratörü) sarkastik bir dil kullanan *Halk TV*'ye "halkı galeyana getirmek" suçundan soruşturma açılmıştır. *Halk TV* gibi ulusalcı bir kanal olan *Ulusal Kanal*'a da aynı şekilde protestolar sırasındaki yayınları dolayısıyla aynı suçtan soruşturma açılmıştır (Onedio, 2013). Sonrasında ise soruşturma safhasından dava safhasına geçilmiş ve *Halk TV* Gezi sırasında yaptığı yayınlar sebebiyle yargılanmaya başlanmıştır. İddianamede de görülebileceği üzere *Halk TV* yayınları sırasında "Flaş" vurgusuyla birlikte "*Flaş! İslamcı sosyalist grubun göstericilerinden bir kişinin öldüğü iddiası doğru mu?*" şeklinde sorular yönelterek ve/veya çeşitli imalarda bulunarak çok sayıda KJ kullanmıştır (Gerçek Gündem, 2015).

Gezi sırasında haber yaptığı için izlenen bir diğer televizyon kanalı ise *Artı 1*'dir. Aslında bir eğlence kanalı olarak kurulan *Artı 1*, kurulduktan kısa bir süre sonra Gezi Parkı'nda nöbet tutulmaya başlanmıştır. Kanalin kuruluşunda Uğur Dünder ve Mustafa Hoş gibi gazeteciler görev almıştır. Kanalin o dönemdeki genel yayın yönetmenliğini yürüten Mustafa Hoş, ilk başlarda hiçbir sansür ve baskı olmadığını ancak Gezi sırasında yaptıkları haberler dolayısıyla patronları yani kanalin sahipleri tarafından kendilerinin uyarıldığını tüm ayrıntıları ile kitabında anlatmaktadır. Hoş yazmış olduğu KJ'lerde kullandığı dilin dahi eleştirildiğini belirtmiştir. Nitekim Gezi'nin boşaltılmasını ve ardından Divan Otel'de yaşanan olayları canlı olarak yayınlayan *Artı 1*'de de baskı ve sansür devreye girmiştir. Kanalin kuruluşundan kısa bir süre sonra, kuruluşunda görev alan ekip istifa ederek kanaldan ayrılmıştır (Hoş, 2014: 225-245).

Artı 1'in Gezi sırasındaki yayıncılığına bakıldığında ise zaman zaman *Halk TV*'de olduğu gibi ikili karşıtlıklar üzerinden haberin aktarıldığı görülmektedir. Hoş, Erdoğan'ın Kazlıçeşme mitingini canlı yayınladıklarını ancak bunu farklı bir şekilde yaptıklarını ve ekranı ikiye böldüklerini belirtmiştir. Erdoğan konuşurken "Bezmi Alem Camii'nde içki içildi" dediğinde, ekranın diğer yarısında camiye sığan insanları gösterdiklerini, "türbanlı bacıma saldırdılar" dediğinde *Artı 1* canlı yayınında polisin türbanlı bir öğrenciyi tartakladığı görüntüleri kullandıklarını, "polise şiddet uyguladılar" dediğinde ise polisin uyguladığı şiddetin ve Ethem

Sarısülük'ün vurulma anının görüntülerinin yayınlandığını belirtmektedir. O sırada kullanılan KJ'in ise "Durmak yok gerilime devam" olduğunu söylemiştir (2014: 242). Kuşkusuz ki Gezi döneminde haberin verilmesi dahi izlenme oranını arttırmaktaydı ancak haber diline dikkat etmek ve haberin toplumun tüm kesimleri tarafından dinlenmesini/izlenmesini/duyulmasını sağlamak için çatışmacı ve ayrıştırıcı bir dille değil yapıcı ve yaratıcı bir dille ikili karşıtlıklar üzerinden değil ortak paydalar üzerinden haber yapmak gerekmektedir.

Ruhdan Uzun ve Korkmaz Alemdar Gezi sırasında dünya basınının gelişmeleri yakından izlediğini ancak *Aydınlık*, *Cumhuriyet*, *Sözcü* ve *Yurt* gibi gazeteler ve *Ulusal Kanal*, *Halk TV*, *Cem TV* ve *Em TV* gibi kanallar dışında Türk radyo, televizyon ve gazetelerinin gelişmeleri görmediğini ve duymadığını belirtmektedir (2014: 11). Derya Sazak Gezi sırasında "karartma geceleri" olarak nitelendirdiği medya sansürünün başladığını ve halkın Taksim'de ne olduğunu televizyonlardan izlemeye çalıştığını ama doğru dürüst haber alamadığını, sadece *Halk TV*'nin canlı yayında olduğunu, diğerlerinin ise penguinlerin hayatını ve balinaların çiftleşmesini verdiğini ifade etmektedir (2014: 181). Sazak, Vali Hüseyin Avni Mutlu'nun "gelin çocuklarınızı parktan alın" açıklamasını yaptığı gün (11 Haziran), Taksim'de yoğun bir hareketlilik ve çatışma ortamı olduğunu ve o gecenin vahim olaylara gebe bir gece olmasının en önemli kanıtının ise *CNN International*'ın bile Taksim'den canlı yayına geçmiş olması olduğunu söyleyerek, insanların hayatı tehlikedeyken Türkiye'nin ana akım medyasının gazete ve televizyonları ile bir "karartma"ya katıldığını ancak *CNN* ve *BBC* gibi uluslararası kanalların bir faciaya karşı Taksim'i dünyaya açtığını dile getirmektedir (2014: 186).

CNN Türk'ün penguin belgeseli yayınlanmasının planlanmış yayın akışı olduğunu söyleyen Dağıstanlı'ya göre tüm bu olaylar olurken kanalın normal yayın akışına devam etmesi normal bir durum değildir. Nitekim, Dağıstanlı'nın belirttiği üzere medyaya karşı protestoların çığ gibi büyümesiyle *CNN Türk* artık yönetilemez hale gelmiş ve saat bazlı olarak Gezi ile ilgili haberlere ve canlı yayınlara yer vermeye başlamıştır. *CNN Türk* ilerleyen günlerdeki yayıncılığına ve *Halk TV*'den sonra gün/saat ortalamasında en çok Gezi haberine yer veren kanal olmasına karşın penguin ile anılmaya devam etmiştir (2013: 47-48). Sembolikleşen penguinler Başbakan'ın Tunus dönüşü sonrasında yapmış olduğu konuşma sırasında *Hayat TV*

ve *Halk TV* tarafından da kullanılmış ve *Hayat TV* Başbakan Erdoğan'ın konuşması yerine penguen belgeseli verirken, *Halk TV* ekranı ikiye bölerek bir köşede Taksim meydanının görüntüsüne diğer köşede ise penguen belgeseline yer vermiştir (Savaş Çoban, 2014: 201; *T24*, 2013b). Sonuç olarak, bu kanallar haber değeri olan bir başka konuyu vermeyerek kasıtlı olarak haberi atlamışlardır.

Haberi yapmak kadar haberin nasıl yapıldığı da; yani hangi görüntülerin kullanıldığı, haber yapılırken hangi kaynaklara başvurulduğu, KJ'lerde nasıl ifadelere yer verildiği oldukça önemlidir. Nitekim Gezi sırasındaki televizyon arşivlerine ulaşamadığı için tüm bu unsurlar nitelikli bir araştırma yapılarak elde edilen rakamsal veriler üzerinden analiz edilememiştir. Bu nebeple bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilen gazetecilerin televizyon haberciliği konusundaki izlenimlerine başvurularak elde edilen bulgular üzerinden genel bir değerlendirme yapılmıştır.

3.2.2. Gazetecilerin Televizyon Haberciliği Üzerine Görüşleri

Mustafa Alp Dağıstanlı kitabında yer alan “Gazetecilerin Gezi ile imtihanı” başlıklı bölüme “*NTV veya CNN Türk ya da her ikisi birden Gezi olaylarında başından beri gazetecilik yapsaydı, yani olayları sansürlemeden verseydi, hatta ilk günden verseydi durum ne olurdu?*” sorusuyla başlamıştır.

Dağıstanlı'ya göre haberler verilseydi, “yeni merkez medya” yalan söyleyemeyecek, AKP bu yalanların çevresinde kendi seçmen tabanını toplayamayacak ve toplum ikiye ayrılmayacak, polis şiddeti uygulanmayacak ve hayatını kaybeden insanlar hayatını kaybetmeyecekti (2014: 39).

Haber verilseydi yaşanan tüm bu şiddetin, kayıpların ve çatışmaların yaşanmayacağına bir garantisi olabilir miydi? Bu soruya varsayımlar üzerinden yanıt vermek çok güçtür ancak eğer haber düzgün bir şekilde verilseydi, insanlar manipülasyona ve dezenformasyona yakalanmadan olaylara ilişkin bilgi edinebilirdi. Sözü edildiği üzere, günümüzde hâlâ en yaygın kullanılan iletişim aracı televizyon olduğu için ve yazılı basından farklı olarak anında yayın yapabildikleri için televizyon habercilerine yazılı medyada görev yapan gazetecilerden daha farklı bir

görev düşmektedir, çünkü televizyon habercileri reflekslerini daha hızlı bir şekilde kullanarak hareket etmelidirler.

İsmail Saymaz da televizyon habercileri ve yazılı basında görev yapan gazeteciler üzerinden bir karşılaştırma yaparak bu konuya değinmiştir. Saymaz televizyon habercilerinin durumunun, yazılı basında çalışan gazetecilerden daha kötü olduğunu ifade etmiştir. Saymaz, gazetecilerin yazdıkları yazıların gün içerisinde Twitter ve benzeri platformlarda dolaştığını, dolayısıyla bazen tekrara düşseler dahi yazılı basında çalışan gazetecilerin haber verebildiklerini dile getirmiştir. Televizyon kanallarının sığağı sığağına haber vermek durumunda olduğunu ifade eden Saymaz, televizyonların çoğunlukla haberi atladığını söylemiş, örnekler ile televizyon kanalları içerisindeki sansüre değinmiş ve o dönemdeki yayıncılık pratiklerini televizyon kanalları üzerinden şu şekilde analiz etmiştir:

“Biz artık TV kanalları içerisinde ne döndüğünü öğrendik. Birincisi ‘Alo Fatih ile’ Habertürk’ü öğrendik. Habertürk’ün üzerine çökmüşler ve hiçbir şey yaptırmamışlar. Zaten Fatih Altaylı başbakan ile yaptığı röportajı başbakanın özel isteği üzerine yapmak zorunda kalmış ve ‘başka seçeneğim yoktu’ diyor. Programdan sonra da Twitter’da karısı tarafından eleştirildi. O kadar yanlış bir röportajdı o. Ve Habertürk’ün bir muhabiri Gezi Parkı’nda Divan Oteli önünde protestocuları ‘provokatör’ diye etiketleyince orada dövüldü. Dolayısıyla Habertürk’ün pozisyonunu biz anladık. İkincisi Mustafa Dağıstanlı bir kitap yazdı ve Gezi sürecinde NTV’yi anlattı. Biz orada anlıyoruz ki NTV büyük baskı altında NTV’de öteden beri süregelen baskı o dönemde yoğunlaşmış ve NTV içerisindeki bütün herkes Gezi Parkı’nı desteklediği halde, herkesin gönlü orada olduğu halde; Gezi Parkı’nı görmeyen ve soyutlayan bir yayıncılık yaptıkları için binanın önüne kadar geldi insanlar, protesto ettiler. Ve bu yüzden bu baskıyla artık bütün bir şirketin itibarının elden gideceği anlaşıldığı için bu baskı biraz esnetildi. Bir Gezi Parkı göstericisi canlı yayına alındı. Ona söz hakkı verildi. Sonra NTV gidip Gezi Parkı’nda sosyal hayat haberleri yapmaya başladı. Ancak hepsi o kadar. Ama 14, 15, 16 Haziran’da AKP medyasında bile haberler şöyle ‘işte gezi parkı esprileri, birbirlerine nasıl tolerans gösteriyorlar...’ gibi Gezi Parkı’nı olumsuzlamayan haberler yapılmaya başlanmıştı, NTV de tam ona yetiştii. CNN

aslında kötü yakalanmıştı, penguen ile yakalanmıştı ama CNN'in iki avantajı vardı. Birincisi Hürriyet, Posta ve Radikal'in Gezi Parkı'na destek vermesi, özellikle Posta ve Radikal'in, ikincisiyse Hürriyet'in yazarlarının Ahmet Hakan, Kanat Akkaya, Melis Alphan vesaire Gezi'ye destek vermeleri sebebiyle CNN'e yönelen tepkiler kalktı. Ve CNN de Habertürk ve NTV'deki muazzam itibar kaybı nedeniyle tek kalmanın avantajını yaşıyordu. Aslında onlardan çok iyi değildi sadece biraz dengeyi gözetmeye çalıştı ve başarılı oldu. Yani ona söylenebilecek çok şey var ama diğer rakipleri çok berbat olduğu için o nispeten daha iyi durumdaydı. Yani o penguen bile aslında CNN'in yayını iken NTV'ye kaldı. Bir de tabi Artı 1 vardı o süreçte. Başlangıçta çok iyi gitti."

Bariş İnce, Gezi döneminde çoğunlukla DHA'yı takip ettiğini belirtmiştir. İnce DHA'nın tarafsız bir şekilde kamerayı koyup, her anı görüntülemeye çalıştığını ve iyi bir habercilik yaptığını belirtmiştir. DHA'nın yanı sıra Halk TV'yi takip ettiğini söyleyen İnce, ancak Halk TV'nin yayınlarını kendi meşreplerine göre yaptığını söylemiştir. Bunlar dışında yandaş olan basın kuruluşlarının kötü habercilik yaptığını ifade ederek, bu kuruluşların Erdoğan'ın sözleri üzerinden manipülasyon içerisine girdiğini dile getirmiştir.

Bülent Mumay protestolar sırasında televizyonların büyük bir bölümünün çok kötü olduğunu söylemiş ve bunun nedenini ise televizyon ve gazetelerin başta hikayeye uyanmamış olması olduğunu ileri sürmüştür. Mumay, medyanın olan biten ile ilgili gerçek nabzı ölçemediğini, oradaki kalp atışının nereye varacağı ile ilgili bir tahminleri olmadığını, olayların bu kadar büyüyebileceğini kestiremediğini belirtmiştir. Kendi gazetesinin editörleri ile birlikte Gezi'de olduğunu ve dolayısıyla Gezi'yi öngörebildiklerini söyleyen Mumay deneyimleri ve vermiş olduğu bir takım örnekler ile Gezi dönemindeki gazetecilik pratiklerini şu şekilde ele almıştır:

"Mesai saatleri dışında orada ne olup bittiğini görmek için çok sık Gezi Parkı'na gittim. Dolmabahçe'deki çatışmanın tanığıydım. Kızlı erkekli girdiler denilen camiye yaralıların çığlıklarıyla sokulmasına tanık oldum. Şimdi buna tanık olduğunuz zaman sizin bu haber ertesi günü masanıza getirildiğindeki nesnelliğiniz değişiyor. Çok nesnel bakamayabilirsiniz o anda. Fakat ne kadar

olayın ciddi olduğu, o bağlamın ne kadar geniş ve ne kadar büyük bir toplumsal kitleyi etkilediği ile ilgili size bir fikir veriyor. O anlamda hani geç uyandılar çünkü ciddiyetini ve önemini kavramakta güçlük çektiler. Bir tür gençlik hareketi, bir tür gençlik isyanı gibi genel geçer bir şey olduğu sanıldı. Ancak hâlâ etkisini görüyoruz. Gezi olayları salt Gezi, çevre vesaire değil. Bugün Kuzguncukta iki tane ağaç kesilmeye kalkışıldığında insanlar arabalarına, taksilerine atlayıp Kuzguncuk kumsalına savunmaya gidiyorlar. Bunun önemli bir şey olduğuna uyanıyor olmak kıymetli bir şeydi. Bunu yapabilen gazete sayısı çok azdı. Çok iyi gazetecinin çalıştığı çok iyi yerler var. Şunu söylemek istemem a iyiydi, b kötüydü hakikaten doğru bir şey değil. Orada çok vicdanlı insanların vicdanlı gazetecilik yapmaya çalıştığını biliyorum. Ekmekleri pahasına. Ama gazetelerin büyük çoğunluğu kasıtlı değil uyanamadıkları için, yakalayamadıkları için geç veya kötü vermeye başladılar. Çok açık açık sermayedarları vermemeleri gerektiğini beyan ettiler. Tapelerle falan öğrendiğimiz şeyler de değil, çok açık o dönem kulağımıza gelen şeyler. Pozisyon almak gerekliydi. Yani bu anlamıyla samimiyetle şunu söylüyorum, kendi sermayedarımız açısından, bize ‘bu haberleri yapın’ ya da ‘yapmayın’ yönünde hiçbir baskı gelmedi. Bu kolay kolay söylenecek bir cümle değil. Düşünün burada çalışan bin tane gazetecinin işvereni olan ve bu yayınlar nedeniyle dört milyar dolarlık bir vergi cezasıyla daha karşılaşma riski bulunan bir adam sizi arayıp ‘çocuklar bunu yapın’ ya da ‘yapmayın’ demedi. Gazeteciliğimizi biz yapmaya devam ettik. Biz sadece yaptığımız haberlerin arkasında duramadığımızda patronumuza haber veriyoruz. En azından ben böyle görüyorum son beş altı yıldır buradaki yöneticilik deneyimimde.”

Güray Öz Cumhuriyet, BirGün, Evrensel ve internet gazeteleri dışında hareketin sesine ses verecek bir yer bulamadığını belirtmiştir. Havuz medyasının Gezi’yi kötü bir hareket, bir an önce bastırılması gereken, devlete karşı bir isyan olarak gördüğünü belirten Öz, televizyon kanallarında ise penguen masalının görüldüğünü ifade etmiştir. Televizyon kanallarının Gezi’yi görmekten kaçındığını, görmek istemediğini, artık gizleyemeyecekleri noktaya geldiklerinde de çok az televizyon kanalının, çok küçük bir şekilde haberleri vermeyi tercih ettiğini söylemiştir. Medyanın kötü bir sınav verdiğini, televizyon kanallarının ise hepten

kötü bir sınav verdiğini ifade eden Öz, neredeyse gözlerini kapattıklarını ve yaşanan ölüm olaylarının bile onlar için haber değeri taşımadığını dile getirmiştir.

Ceyda Karan Gezi döneminde televizyon izlenemediğini belirtmiştir. Karan protestolar sırasında televizyonların uygulamış olduğu sansüre Rıdvan Akar'ın sansüre uğrayan belgeseli³² üzerinden şu sözlerle vurgu yapmıştır:

“Televizyonda izleyemedik ne olduğunu. Bir işte Rıdvan vardı. Rıdvan'ın belgeseli. Sabahtan CNN belgeseli yayınlayacak diye reklam görmüştüm ben sevindim. O gün yayınlanmadı ve ertesi günü mü, iki gün sonra mı ne, mecbur kırılarak yayınlanmak durumunda kaldı. İşte onun dışında penguen medyası vesaire vardı.”

Elif İnce televizyonların önünde yapılan protestolara değinerek, medyanın olup bitenden kopukluğuna vurgu yapmış ve medyanın zorunda bırakıldığı durumun ayyuka çıkmış olmasından mutlu olduğunu belirtmiştir.

Gezi ve benzeri dönemlerde meşru zeminde olan, yani editoryal olarak bir filtreden geçen kanallara çok ihtiyaç olduğunu belirten Aysever, meşru zeminde olmanın hakikati ortaya koymak anlamına gelmediğini, çünkü meşru zeminde olmanın hukuki baskı, vergi, iktisadi baskılar gibi baskıları getirdiğini belirtmiştir. Aysever meşru zeminde olmanın Gezi dönemindeki sonuçlarını ise merkez medyanın iktidarın doğrudan tepkisini çekmemek için dengeli yayın yapmayı seçmesi ile açıklamıştır. Aysever tematik yayın yaptığını söylediği kanalların (*Halk TV*'yi kast ediyor), diğer televizyon kanallarının ve o dönemde çalıştığı kuruma ait olan *Kanal D* ve *CNN Türk*'ün yayın politikasını şu şekilde değerlendirmiştir:

“Burada daha tematik ya da kendini açıktan ortaya koyan tematik medya öne çıktı. Zaten kavga etmek için kurulmuş olan kuruluşlar bir alan yarattılar. İzleme paylarını arttırdılar. Bu da dönemsel bir varlık doğurdu aslında. O da bir tür kimlik bulma süreciydi. Oradan da yüzde yüz doğru haberler alınabildi mi? O da bir tartışma konusuydu çünkü imkanları dardı, az kamera ile az

³² Gezi döneminde *CNN Türk* Genel Yayın Yönetmeni olan Rıdvan Akar'ın Gezi sırasında 10 Haziran 2013'te ilk gösterimi yapılan belgeselinden söz etmektedir. Rıdvan Akar 2014 yılında *CNN Türk* tarafından işten çıkarılmıştır.

muhabir ile lokal bilgiler verdiler. Onlar da istemeden belki spekülasyon yapma riskini taşıdılar. Yaptılar demiyorum ama taşıdılar. Ben benim durduğum yerde, hafta içi her gün program yapan birisi olarak çok özel bir örnek ile karşı karşıyayım. Çünkü Gezi olayları olmadan bir gün önce ben olayların olacağını asla bilmeden ama sezgisel olarak son programımı buna ayırmıştım. Perşembe gününü kent kültürü ve park meselesine ayırmıştım. Onun sabahına bu çapta bir olay olacağını Türkiye’de kimse tahmin etmiyordu. Barışçıl bir eylem olabileceğini düşünüyorduk ama bir polis müdahalesinin, bunca şiddetin, insanların neredeyse canına mal olacak bir tavrın olacağını ve bu tetiklemenin dalga dalga yayılacağını, bence hiçbir medya kuruluşu tahmin etmiyordu. Burada benim bulduğum kuruluş, yani görebildiğim kadarıyla benim bulduğum kuruluşta CNN Türk, Kanal D Haber vesaire; ilk günün ilk saatlerinde, özellikle Kanal D Haber’de, bence başarılı bir yayın yapıldı. İrfan Değirmenci’nin o zamanki yayını sıcak haber olarak Türkiye’de gerçekten çok başarılı bir habercilikti. CNN Türk o saatlerde daha ihtiyatlıydı, çünkü olayı kavramaya çalışıyordu. Fakat gün içerisinde olayların da yatıştığı düşünüldüğü için herkes bu münferit bir durumdur gibi algıladı. Akşam saatlerinde olaylar arttığı zaman CNN Türk şöyle bir gördü ve bir bakalım dedi. Fakat bizim dışımızda hiçbir yayın organı bu meselelere ilgi göstermediği için biz de yalnız kaldık ve bana göre bir tür otosansür işlemeye başladı. Bir durumu görelim olgusu oldu. Üç günü böyle geçirdiğimiz için medya olarak; haberleri yine biz en çok verendik merkez medyada ama, biz de diğerlerine benzer anıldık. Çünkü diğerleri hiç görmediği için biz az gördük.”

Cumartesi günü yaptığı eğlence programını toplumsal olaylardan dolayı yapamadığını söyleyen Aysever, bu sebeple protestoların ilk günlerinin kendisinin yayın gününe denk gelmediğini belirtmiştir. Aysever, Pazartesi gününün kendi yayın günü olduğunu ve dolayısıyla o gün kendisinin bir tutum takınması gerektiğini ifade ederek deneyimlerini şu sözlerle aktarmıştır:

“Kanalın Pazartesi sabahı itibariyle aldığı karar ile, tüm arkadaşlarım ile birlikte olayların içerisine girerek, nesnel bir ölçü arayışı içinde sahaya çıktım. Ve bence Pazartesi’den itibaren biz CNN Türk’te kitle kanalı olarak en iyi

yayını yaptık. Nitekim gelen verilerde Gezi olaylarını en çok Halk TV, ikinci olarak da CNN Türk'ün gösterdiği ortaya çıktı. Dolayısıyla algının ne kadar önemli olduğunu görüyoruz. Halk TV sanki her şeyi tek başına göstermiş gibi bir algı olmasına rağmen, aslında CNN Türk diğer tüm kanalların toplamından fazla gösterdi. Halk TV tematik olduğu için yayını oraya yığabilirdi. CNN Türk siyaset de takip etti. Ben o açıdan ilk üç günün hafta sonuna da denk gelmesi yani CNN Türk'ün ekran yıldızlarının yani kanat önderi olabilecek isimlerinin de yayında olmayışı sebebiyle biraz talihsizlik olduğunu düşünüyorum. Yani bütün bunlar Pazartesi günü olsaydı muhtemelen her şey daha farklı olurdu. Bu bir bahane mi? Değil. İhtiyatlı olma bir haberci açısından, kanaat önderi bir gazeteci için haberi doğrulatmak açısından gerekli, ama bir vakaya 'acaba bu sürer mi?' 'sahiden bir toplumsal olayla karşı karşıya mıyız?' diye kaygı güdere bakmak Türkiye'nin haber alma hakkı açısından trajiktir. Ben bunun parçası olmadım. Belki rastlantısal olmadım. Çünkü o gün yayınlarım yoktu. Belki yayınlarım olsaydı başka bir baskı olur muydu? Yani bir manevi baskı, mahalle baskısı, otosansür olur muydu? Bilmiyorum çünkü sonradan ahkam kesmenin dürüstçe olmadığını düşünüyorum. Yani önce o gün yap öyle görelim denir. O yüzden bu konuda ben olsam şöyle yapardım kabadayılığına girmek istemem. Ama şunu gördüm üçüncü günün sonucunda, ben Pazartesi günü eğer Taksim Meydanı'ndan yayın yapmasaydım kendimi iyi hissetmezdim ve belki de kanal ile yollarımın ayrılması aşamasına kadar gelebilirdi. Fakat kanal benim arkamda durdu ve ben Taksim'den yayın yaptım o hafta. Taksim yayınlarında bizi protesto eden konuklarım oldu. O protestolar canlı yayında verildi. Yani bir kesme olmadı. Öte taraftan benim Taksim'de insanlar tarafından ilgi görmem, dostluk görmem, kişi olarak onlar ile aynı duyguda olduğumu hissettiklerini gösterdi. Bunlar önemli çünkü Taksim Meydanı'na çıkmak da o zaman çok kolay değildi. Dolayısıyla ben onların içinde oldum. Yayın yapmadığım günlerde de eylemlerdeydim zaten. Hal böyle olunca kendi başıma namuslu bir yayıncılık yaptığımı düşünüyorum."

Aysever büyük resme baktığı zaman CNN Türk televizyonunun da o dönemde çölde vaha olduğunu söylemiş ve kanalın iyi yayıncılık yapmasının toplumu tatmin etmediğini çünkü insanların medyaya güvenmediğini ve büyük siyasal otoriterleşme

sorununun bir uzantısı olarak kutuplaşmanın çok derin olduğunu belirtmiştir. Aysever, Türkiye’de haberlerin verilişinin kutuplaşmaya paralel olduğunu belirtmiş ve siyasal iktidarın beslediği hem meşruiyetini hem varlığını doğrudan iktidardan alan medyanın bir utanç olduğunu söylemiştir. Aysever, takip ettiği gazete ve televizyonları tek tek ele almış ve sonrasında *CNN Türk*’ün penguin belgeseli yayınlamasının kasti olmadığını aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

“Birgün gazetesi mükemmel bir yayıncılık yaptı, Sol Gazetesi mükemmel bir yayıncılık yaptı, Cumhuriyet gazetesi o dönem iyi bir yayıncılık yaptı bana göre diğer yayıncılık dönemlerinden çok hoşlanmasam da Aydınlık, Sözcü ve Yurt haberleri nesnel aktarmaya çalıştı. Bir dönemden sonra Milliyet, Vatan duyarsız kalamadı. Yani merkez olma mecburiyetini duyan bütün yayın organları koydu. Belli bir dönemden sonra NTV özür dilemek zorunda kaldı. Dolayısıyla herkes Gezi’nin gücü karşısında diz çöktü. Biz en erken meseleye uyanıp ilkeli davranmaya çalıştık. Çünkü kasıtlı bir durum yoktu. Mesela o Penguin meselesi de orada ilginç. Hakikaten haber kanallarında gece maliyetlerden dolayı hem reyting aldığı için hem de maliyeti düşük olduğu için güzel belgeseller yayınlanır. Olağan akışın içerisinde gece o saatte belgesel olması CNN Türk’te alışılmış bir durumdur. Ama kan gövdeyi götürürken sen belgesel koyarsan millet der ki ‘kardeşim sen ne yapıyorsun?’. Şöyle olsaydı eğer, en azından o belgesel zamanında ara ara bağlanılıp durum kavranmaya çalışılırdı, bence bu tepki olmazdı ama yani penguinlerin de bir günahı yok. O deve belgeseli de olabilirdi. Orada CNN Türk’e haksızlık edildi. Bana göre tüm bu süreç boyunca Türkiye’nin bu kadar baskı ortamında CNN Türk bence başarılı bir sınav verdi. Yani daha fazlasını yapmak imkansız Türkiye’de.”

16 Haziran’da ekmek almaya giderken başına isabet eden gaz kapsülü ile yaralanan ve 269 gün komada kaldıktan sonra 11 Mart 2011 tarihinde, 15 yaşındayken hayatını kaybeden Berkin Elvan’ın babasının ilk defa Aykırı Sorular’da konuşmak istediğini ifade eden Aysever bunun Aykırı Sorular’ın yarattığı toplumsal etki açısından önemli bir gösterge olduğunu ve güvenilirlik açısından bir ölçü olduğunu söylemiş ve bir kez daha kendisinin barış gazeteciliği açısından iyi bir programcık yaptığını ifade etmiştir.

Aysever'e *CNN Türk* özelinde bir durum olduğu için, *CNN International*'ın üst düzey yetkilisinin *CNN Türk*'ü ziyaret etmesine ve *CNN Türk*'ün isim hakkına ilişkin sosyal medyada çıkan haberler sorulmuştur. Aysever kendi bilgisi dahilinde böyle bir şey olmadığını belirtmiştir. *CNN Türk*'ün bir Türk sermayesi olduğunu belirten Aysever, *CNN International* ile kanalın marka kiralaması dışında bir bağı olmadığını, dolayısıyla sözleşmenin dışına taşan bir durum olmadığını belirtmiştir.

Faruk Bildirici çalıştığı kurumun bağlı bulunduğu Doğan Medya Grubu'nun sahibi olduğu *CNN Türk*'ün ilk akşam penguen belgeselini verdiğini ve olayı fark etmediğini, bir haber kanalı olmasına rağmen *CNN Türk*'ün yöneticilerinin, olayın önemini anlayıp olaya dahil olamadığını söylemiştir. *CNN Türk*'ün ikinci günden itibaren olaya dahil olduğunu belirten Bildirici, bu sefer de iktidardan eleştiriler geldiğini belirtmiştir. Bildirici Aysever'den farklı olarak, kanalın zaman zaman biraz geri adım atarak, zaman zaman oradaki haberleri vererek dalgalı bir süreç yaşadığını söylemiştir.

Murat Aksoy çok eleştiri almasına rağmen en nesnel haberciliği *CNN Türk*'ün yaptığını belirtmiş ve hem bazı programcılarının hem de kanalın kendisinin o dönem için önemli olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte Aksoy, *CNN Türk*'e ilişkin izlenimini aktararak, kanalın pozisyonunu ya da ekranlarını ikiye böldüğünü belirtmiştir. Aksoy, kanalın gündüz kuşağında belli saatleri muhafazakar medyaya ayırdığını, örneğin saat 13:00'da *Akşam* gazetesinden birisini, 15.00'da *Star* gazetesinden birisini 16:00'da *Yeni Şafak*'tan birisini çıkardığını, akşamları ise muhalefetten kimseleri çıkarttığını ileri sürmüştür. Akşam yayınlarında da muhakkak iktidara yakın birilerinin katılımının olduğunu belirten Aksoy, o dönemde üç-dört kritik ismin her programın konuğu olduğunu söylemiştir. Bu isimlerin zaten iktidarın önerdiği isimler olduğunu belirten Aksoy, programcılarının ana referanslarının bu isimler olduğunu ve *CNN Türk*'ün istisnalar dışında bu yayıncılık anlayışını hâlâ koruduğunu dile getirmiştir. Aksoy, *NTV*'nin de Gezi'den sonra Eylül'e kadar olan süreçte bu açıdan daha heterojen olduğunu belirtmiştir. Yani çoğulcu bir şekilde, farklı seslere yer verdiğini ve kendisinin de pek çok programa konuk olarak katıldığını söylemiştir.

O dönemde *IMC TV*'nin yapmış olduğu yayınlara değinen Aksoy, *IMC TV*'nin daha muhalif olduğunu, iktidara yakın isimleri davet etse dahi bu isimlerin hiçbir zaman *IMC TV*'nin programlarına katılmadığını belirtmiştir. *Samanyolu* ve *Bugün TV*'nin de aslında olabildiği ölçüde heterojen olduğunu belirten Aksoy, Eylül ayından sonra iktidara yakın hiçbir ismin davet edildikleri halde *Bugün TV* ve *Samanyolu*'na çıkmadığını söylemiştir. Başlangıçları kötü olmasına rağmen Eylül'e kadar genel olarak haber kanallarının iyi yayıncılık yaptığını söyleyen Aksoy, Eylül'den sonra nasıl bir değişiklik olduğunu ise *NTV* örneği üzerinden şu sözlerle aktarmıştır:

“Özellikle NTV’de şu oldu; eskiden çağırılmayacak isimler verilirdi kanallara, ‘şu ismi çağırmayın’ diye. 2013 yılı Eylül ayından sonra özellikle NTV özelinde çağırılacak isimler verildi. Eskiden çağırılmayacak isimler vardı, şimdi çağırılacak isimler listesi var ve o isimlerden seçiyor insanlar konuklarını. O isimler hükümetin makbul isimleri o yüzden risk sıfırlandı. O açıdan baktığımız zaman Eylül’e kadar olan dönemde NTV’yi iyi tarafa koymak mümkün ama Eylül’den sonra o da hükümete yaklaştı. Genel olarak Eylül’e kadar baktığımız zaman ben ana akımda en çok izlenen kanalların olabildiğince nesnel olduğunu söyleyebilirim. Her şeye rağmen başlangıçları çok kötü; özellikle Doğan Grubunun, CNN’in başlangıcı. Persona Non Grata’da Aydın Doğan bunu bir yanlışlık, teknik bir şey olarak söylüyor ama öyle olmadığını herkes biliyor. O açıdan toplumun büyük bir kısmı, özellikle Gezi Protestoları’na katılanlar ve Gezi ruhunu kendilerine yakın gören insanlar hâlâ onlara ‘penguen kanalları’ demeye devam ediyor.”

Güngör Karakuş televizyonların birçok şeyi eksik görmesini sansür ve otosansür üzerinden şu sözler ile ele almıştır:

“Televizyonlar bakımından düşündüğünüzde; birçok şeyi eksik gördüler, yani bunlar olayın onuncu gününde ufak ufak görmeye başladı. İşte ne bileyim; penguen belgeselleri, bizim Habertürk kanalında falan bizim özgün yayınlarda da görünmüyordu. Gösterilmiyordu. Ve bunlar mevcut iktidarın baskıları sonucunda. Aslında birebir baskı mı dersen, yok bu bir şekilde otosansürdü. Yani bizler de içinde olduğumuz için bir şekilde birileri illa ki araniyor. Bunu

yayınlamayalım şunu şöyle yapmayalım falan filan. Ve hatta bu Gezi olaylarını görmeyelim diye tabii ki araniyor ama. Televizyon yöneticilerinde otosansür denilen lanet bir şey var. Acaba ne derler? Acaba biz yanlış mı yaparız? gibi birtakım düşüncelerden dolayı biz sınıfta kaldık. Yani o dönemde medya olarak sınıfta kaldık.”

Karakuş *NTV* ve *CNN Türk*’ün de yayın yapmadığını hatırlatarak, *CNN Türk*’ün çok hızlı bir şekilde kendisini toparladığını ancak yine de geriye penguen belgeselinin kaldığını ifade etmiştir. *CNN Türk*’ün aslında birçok kanaldan daha iyi yayın yaptığını söyleyen Karakuş, otosansüre değinerek, *CNN Türk* de dahil olmak üzere televizyon kanallarının çoğunun bir takım kaygılardan, patronaj kaynaklı bir takım tedirginliklerden ve bir takım korkulardan ötürü yayın yapmadığını düşündüğünü ifade etmiştir.

Mustafa Alp Dağıstanlı, Gezi’ye katılan insanların o dönemde çok az televizyon seyrettiğini ve gazete okuduğunu, tarih yapan insanların tarih yaparken aynı zamanda tarihi yazamayacağını, tarihi yazması gerekenin medya olduğunu, ancak medyanın işini düzgün yapmadığını, bir kısmının olayları hiç göstermediğini, gösterenlerin de çok hamasi bir şekilde gösterdiğini ve oradan başka bir tür gazetecilik ve dil türediğini belirtmiştir. Medya işini yapmayınca tarihi konvansiyonel medyanın yazmadığını ve insanların da sosyal medyaya, Twitter’a, Facebook’a yönlendiğini belirten Dağıstanlı, *Çapul TV* örneğini vererek, insanların aynı zamanda kendi medyasını yaratmaya çalıştığını ifade etmiştir. Gezi’deyken kendisinin de çok fazla televizyon izlemediğini ancak, Haziran’ın sonuna doğru bir iş için bir yere gittiğini ve *Halk TV*, *Ulusal Kanal* gibi televizyonlara orada bakmaya başladığını belirten Dağıstanlı, *CNN Türk*’ün de sonrasında olayları vermeye başladığını söylemiş, buna rağmen televizyonları genel olarak değerlendirdiğinde, televizyonların çok zayıf olduğunu, öyle bir gazetecilik olamayacağını, televizyonların gerçeğin dilini kullanmadıklarını, gerçekten kaçan bir dil içinden konuştuklarını ifade etmiştir.

Uzun yıllar *NTV*’de çalışmış olan Dağıstanlı *NTV*’nin Gezi dönemindeki yayın politikasını Uludere/Roboski örneğinden başlayarak şu ifadeler ile ele aldı:

“Bak daha önce Roboski’yi vermedi bu insanlar. CNN Türk de vermedi NTV de vermedi. Feci bir şey. Afganistan’da bir Amerikan savaş uçağı sivilleri bombalasa bu haber olurdu. Şimdi de olur, bu haberi yaparlar. Senin ülkende bu olay oluyor ve sen haberi vermiyorsun. Zaten çok ağır bir şey. Daha ağır bir şey olamaz. Can kaybı bakımından bakarsan Gezi’den daha ağır. Fakat burada ölümlerden ölüm beğen vaziyeti var. Şimdi Gezi’ye böyle gelindi yani Roboski’yi vermeyerek Gezi’ye gelindi. Fakat Roboski’yi vermedikleri için özür dilemedi kimse. Yani Cem Aydın çıktı Gezi için özür diledi. Niye o Gezi kitlesi cart diye NTV’nin önüne dayandı. Bir de tabii karakter olarak da farklı bir hareketti. Fakat yani gazetecilik ilkeleri bakımından onu da vermek zorundasın. Burada ben NTV’den çok fazla insanı Gezi sokaklarında, gündüz saatinde de gece yarısında da gördüm. Yani yönetici kademesindeki insanları da gördüm. Gezi zaten öyle bir şeydi işte. En tepesindekinden editörüne kadar NTV’yi yöneten herkesi etkiledi bir şekilde. Fakat, Geziyi veremeyecek duruma o insanlar getirdi o kanalı. Cem Aydın özür diledi. Fakat Cem Aydın getirdi o duruma. Onun için samimi özür dilemiştir anlıyorum ama o özürlü çıkıp ekranda dilemeliydi. İçerideki salonda değil. Çünkü özürlünde, ‘işimizi doğru yapamadık, dengesizlikler içerisinde bir denge aradık...’ diyor. İşte araya araya o noktaya geldiler. Şimdi kitapta da anlattım. NTV’de içeride büyük bir rahatsızlık var. Zaten içeriği bilmene gerek yok bunu anlayan için. Konuştum üç beş insanla. Yani haber merkezindeki insanlar ile. Katlanılıp dayanılır bir şey değil bu, vicdan azabından ölmek üzereler, küfrederek çalışıyorlar ve bir de gelen küfürleri de duyuyorlar. Yani o iflas bayrağını çekmiş oldu. Ama oraya kadar zaten adım adım gelindi. Roboski için de isyan edilmeli, özür dilenmeliydi zaten bu yapılmayınca iş bitmiş demektir. Gazetecilik falan bitmiş. Yok yani. Ve burada otuz dört kişi ölüyor, bu devletin savaş uçakları bombalıyor ve bu insanların aileleri var, yaşıyorlar, arkadaşları var, aynı toplumda yaşıyoruz ve bu feci olayı yok sayıyorsun. Bunun kendisi zaten büyük bir savaş dili başka bir şey değil. Vermemek dediğim gibi büyük bir saldırı.”

Işın Eliçin protestolar sırasında özellikle televizyonlarda hiçbir şey olmadığını belirterek, haber vermesine rağmen *Halk TV*’nin de çok kötü olduğunu söylemiştir. Gezi’den önce *NTV*’de çalışan Eliçin, Gezi sırasında *NTV*’de çalışan bir arkadaşının ona *NTV*’nin önünde bir kalabalık olduğunu söylediğini, ancak arkadaşının kurumda

çalışması sebebiyle bu olayı paylaşmadığını bu sebeple kendisinin durumu Twitter’da paylaştığını ifade etmiştir. Eliçin’in vermiş olduğu örnek iş kaybetme ve benzeri gerekçelerle gazetecilerin kendilerine uyguladıkları sansüre ve otosansür uygulayan gazetecinin yaşadığı mesleki ve vicdani sorumluluk dolayısıyla, kendi üzerinden değil ancak güvenli gördüğü başka kaynaklar üzerinden haberi yayma çabasına bir örnek oluşturmaktadır.

Mehveş Evin kendisinin her gün Gezi’ye gitmesine rağmen, çalıştığı gazetenin durumu anlayıp reaksiyon vermesinin beş gün aldığını belirterek, basının “*burada ne oluyor? ne yaşanıyor?*”u vermekte son derece sıkıntılı olduğunu söylemiş ve dolayısıyla durumu anlayamayan televizyon kanallarının da *CNN Türk*’te olduğu gibi belgeseller yayınlandığını ifade etmiştir. Penguen belgeselinin bir sembol haline geldiğini ifade eden Evin, Gezi’nin en önemli çıktısının safların netleşmiş olması olduğunu yani “Kim ne yapıyor? Hangi kurum güvenilir haber aktarıyor? Hangisi aktarmıyor? Hangisi aktarıyormuş gibi yapıp belli etkilerin, dengelerin altında kalıyor?” gibi soruların yanıtlarının ortaya çıkmış olması olduğunu vurgulamıştır.

Murat Seçkin sabah uyandığında haberlerde eylemcilere müdahale edildiğini gördüğünü ve koşarak Gezi Parkı’na gittiğini söylemiştir. İlk başta yapılan haberlerin olayların bu kadar büyüyeceği öngörülerek yapılmadığını belirten Seçkin, o dönemin yıkıcı gücünün ise yorumcular olduğunu söylemiştir. Murat Aksoy gibi Seçkin de Ak Partinin bir yorumcu kitlesi olduğunu belirtmiş ve birçok yazarın, strateji uzmanının, politikaya girmiş gazetecinin televizyona çıkıp gerçekliği olmayan şeyler söylediğini ifade etmiştir. Bu konuda verilebilecek en basit örneğin ise “Gezi olayları gerçekleşmeden bir hafta önce *Reuters* elli tane canlı yayın aracı kiralayıp İstanbul’a getirmiş” iddiası olduğunu söylemiştir. Bunu çok güvendiği gazeteci bir arkadaşının söylediğini ancak kendisinin sahadayken her yerde Reuters aracı göremediğini belirten Seçkin, haberlerden ziyade o yorumların yıkıcı ve kamplaştırıcı bir gücü olduğunu ifade etmiştir. Seçkin, Gezi sırasında metrolarda, otobüs duraklarında başörtülü kadınlara saldırılmaya başlandığına ilişkin çeşitli söylemler üretilmesinin de bu konuda verilebilecek örneklerden olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda ise *CNN Türk*’ü iyi bulduğunu söylemiştir.

Gezi sırasında *Artı 1*'de genel yayın yönetmeni olarak çalışan Mustafa Hoş, *Artı 1*'de çok büyük baskı olmasına rağmen, zorluklar ile diğer kanallarda yayınlanmayan her şeyin yayınlandığını, ifade etmiştir. Hoş o dönemde karşılaştığı zorlukları şu sözlerle anlatmıştır:

“Simgeleştirmeye çalıştığımızda Penguen belgeseli simge olmuştur ama diğer kanallar da farklı bir şey yapmadılar. Hepsinde aynı mantık vardı. Yani aslında o dönemde medya taraf olmuştur. İktidardan yana taraf olmuştur. En kısa şekliyle Gezi’de medya çocukları öldüren, zorbalık yapan bir iktidardan yana taraf olmuştur. Bütün yayınları da öyle yapmıştır. Arada bir kaç tane program var, onlar da kandırmacadır. Ama genel yapısı itibariyle böyledir. Türkiye’de medya bu on üç yılın suç ortağıdır. Bu on üç yıl içerisinde bütün olan bitende katkısı vardır medyanın. Yani böyle bir medyanın olduğu bir yerde, Gezi’deki gerçeğe de ulaşma şansınız yok. Yani telekineziye inanan bir kafa tüm medyaya hakim olmuştur. Gezi’nin çok basit bir tanımı vardır görünürde. Nedir Gezi? Beton mu ağaç mı? Tercih et. Bu kadar basittir aslında Gezi’nin içeriği. Oysa bunu bambaşka bir şeye dönüştürdüler medya sayesinde. Ama medya şunu yapmak zorundaydı o dönemde ‘Beton mu ağaç mı?’ Herkes tercihini ona göre yapardı. Ama bu öyle bir hale getirildi ki sanki bir iktidarı yıkma komplosuyla eş değer gösterildi, böyleymiş gibi davranıldı ve bir çok insan hayatını kaybetti, gencecik çocukların ölümüne yol açtı. Yani bir katliam var. Ona yakın insan ölüyor ve bunun suç ortağı yine medyadır.”

Gökmen Ulu, Gezi sırasında *Halk TV*’nin imkansızlıklar içerisinde bilgi verdiğini belirterek, diğer televizyon kanallarını eleştirmiş ve o dönemde çalıştığı *Artı 1*’in 15 Haziran’da Gezi boşaltılırken yapmış olduğu yayına (*Artı 1*, 2013) şu sözlerle değinmiştir:

“Artı 1’e gelince bizim oradaki maceramız 45 gün sürdü. Gezi başlamadan önce orayı açmıştık, iyi ki vardık, iyi ki o yayınları yapabildik. Ondan sonra ben öyle ya da böyle bir şekilde görüntülerime ulaşarak o belgesel filmi yaptım adı da ‘Direniş’ oldu. Ben Artı 1’de çalışırken 15 Haziran gecesi gerçekleştirdiğimiz yayını hiç unutmuyorum. O gün halkın Gezi Parkı’ndaki son günüydü. Dönemin başbakanı Tayyip Erdoğan kolluk kuvvetlerine talimat

vermişti, ki kendisi de ‘emri ben verdim’ diye açıkladı. Ne yazık ki çok hazin olayların yaşandığı bir çok gencin öldürüldüğü 14 kişinin gözlerini kaybettiği dokuz binden fazla insanın yaralandığı bir süreçten söz ediyoruz. Suçları ne? Ne yaptı bu insanlar? Anayasal haklarını kullandılar. Düşünce ve ifade özgürlüğünü ve silahsız saldırısız barışçı toplanma, protesto eylemi yapma haklarını. Anayasal haklarını kullanan insanlara işte iktidar böyle yaklaştı. O yaklaşımın bir sonucu olarak, halkın Gezi Parkı’nda toplandığı son gündür 15 Haziran. O günün akşamında polis ekiplerine talimat verdi hükümet ve o ekip Taksim Meydanı’ndan parka girdi ve binlerce insanı süpürme operasyonu yaptı. Gaz bombaları ata ata, plastik mermiler sıkı sıkı sürüklediler. Nereye Divan Otel’in tarafına doğru. Binlerce insan dağıldı. Bir grup insan ise sıkıştı kaldı. Divan Otel’e sığındı. Bir otele sığındı. O otel yapması gerekeni yaptı kapılarını kapatacak değildi, yaralı, perişan, korkmuş insanlara kapılarını açtı. İnsanlık adına olması gerekeni yaptı. Hatta ne dendi ‘artık orası beş yıldızlı değil ay yıldızlı oteldir’ nitelemesinde bulundu pek çok kişi. O gün şu koca medyada canlı yayın yapan tek yayın kuruluşu bizdik. Bizim için gurur verici ama medya için ne kadar üzücü, ne kadar düşündürücü değil mi? Uğur Dündar, Özlem Gürses stüdyoda merkezde, Mustafa Hoş rejide, ben de kameraman arkadaşlarımla Divan Otel’in karşısında. Sürekli bilgi aktardım oradan. Yazar bir hanımefendi bana ‘ben de o oteldeydim, eğer siz olmasaydınız belki de bizim başımıza çok kötü şeyler gelecekti, belki de hayatımız kurtuldu’ dedi aylar sonra. Bazen öyle bir şey yaparsın insanların hayatı kararır, bazen öyle bir şey yaparsın hayat kurtarırın. Bütün dünya bizden aldı onu mesela. CNN International aldı tam ekran verdi falan. Ama koskoca Türk medyası suskundu. Orada bir sürü gazeteci vardı ama bunların yönetimleri kullanmadı o haberleri.”

Gökmen Ulu Artı 1’in Türkiye’de medyada neye ihtiyaç olduğunu gösterdiğini söyleyerek, Art 1’de çalıştığı kırk beş gün boyunca körü körüne muhalefet yapmayan ama gazetecinin muhalif ruhunu unutmayan, eleştirileri sonuna kadar dile getiren, doğruları eğrisiyle doğrusuyla dosdoğru söyleyen bir gazetecilik yaptıklarını, Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu televizyon kanalının o olduğunu ancak bunun bittiğini belirtmiştir. Ulu Artı 1 dışında Halk TV ve Ulusal Kanal’ın da iyi yayıncılık yaptığını söylemiştir.

Gezi sırasında *CNN Türk*'ün haber müdürü olan Rıdvan Akar, Gezi'nin ilk günlerinde yaşadıklarını şu sözlerle aktarmıştır:

“Ben CNN Türk’ün haber müdürüydüm ve bu Gezi sürecinde de işte sürece katıldım. Cumartesi, Pazar’dı biliyorsunuz. Ben Pazartesi hakikaten bitkin bir vaziyette işe gittiğimde mail kutum dolmuştu. Çünkü ben kanalın sorumlu müdürüydüm, web sitesinde tek muhatap ben gözükiyordum ve bir muhatap arayışı içerisinde olan insanlar ‘ya bu adam bu kanalın sorumlu müdürü, her şey bu adamların başının altından çıkıyor , bu adama yazın’ şeklinde düşündü. Binlerce protesto gelmişti. Şimdi burada, böyle bir ahvalde bir gazeteci olarak iki seçenekle karşı karşıyasınız ya bunları yok sayacaksınız ve yazı işlerinin genel duruş ve politikaları kapsamında ‘aa yine protesto etmişler’ diye güllüp geçeceksiniz, ya da eğer kendi aidiyetleriniz, kendi mesleki ilkeleriniz varsa ‘bir dakika’ diyeceksiniz. Şimdi ben 53 yaşında bir adamım, kendimi bir 78’li olarak tanımlıyorum. Kendime özgü bir inancım ve yaşam tarzım var. Gezi sürecine bigane kalmış bir Rıdvan Akar gerçeği benim açımdan kabul edilemez bir şeydi. Çünkü ben kanalın penguin oynattığını da o maillerden görmüş ve duymuştum. Seyrettiğimde de Halk TV seyretmiştim. Bir miktar da Artı 1 o dönemde görece daha iyi bir yayın politikası sürdürdü. Ben kişisel olarak kendimi mesleki açıdan bir enkaza dönüşmüş hissederken, sadece ben öyle değildim. Haber merkezi içerisindeki arkadaşlarım da öyleydi, halkın gösterdiği büyük tepkiden çekinen daha üst düzey yöneticilerin de o kaygılı mailleri takip ettiğini de görüyordum. Dolayısıyla herkes dönüp ‘Bir dakika biz fena halde bir şeyi ıskaladık, çünkü ben de oradaydım.’ diyordu.”

Rıdvan Akar *CNN Türk*'ün sonraki günlerdeki yayın politikasını ve kanalda yaşanan ikircikli durumu şu sözlerle ele almıştır:

“Siz barış gazeteciliği diyorsunuz ama bir yandan da barışçıl eylem yapan yüz binlerden söz etmek gerekir. Hani bu adamlar şiddeti, terörü, falanı filanı provoke etmeden son derece düzgün bir biçimde kendi eylemlerini yaptılar diye tanıklıklar ortaya çıkmaya başladığında, gazetecilik açısından nasıl sınıfta kaldığı yavaş yavaş sorgulanmaya başlandı. Ondan sonrasında canlı yayınlarla, çünkü RTÜK tarafından sürekli olarak ‘Şiddeti yansıtan ve şiddetin

propagandasını yapan habercilik yapmayın' telkinleri ya da baskısı bir yanda dururken, bir yandan da eylemlerin canlı olarak verilmesi çok ateşten gömlekti merkez medya açısından. Onlar da saat başı haberler ve saat başı haberlerde muhabire canlı bağlantılar şeklinde kendilerince bir çözüm ve bir baypas yöntemi geliştirerek orada sürece dahil olmaya çalıştılar. Sonrasında CNN Türk bu sürecin sembol kanalı oldu. Kendini savunmaya çalıştığında 'Halk TV otuz dört saat biz yirmi beş saat Gezi süreci ile ilgili yayınlar yaptık, ne kadar çok yaptık' diye kendini savunmak zorunda kaldı. Çünkü dilemma şuydu özellikle merkez medyanın A-B grubu diye tanımladığı insanlar sokaktaydı. Yani sizlerin ana izleyici profiliniz sokaktaydı ve siz onlara bigane kalıyordunuz. İster istemez bu reytinglere reklam verenlere, şuna buna her şeye yansıyabilirdi. Yani bu sadece bir mesleki kaygı, işte reflekslerinin yavaşlamasından kaynaklanan bir zafiyet değil aynı zamanda da ekonomik ve ticari bir çıkarın da zedelenmesi anlamına gelecekti. O nedenle de siyasal iktidarın baskısıyla, Gezicilerin yarattıkları atmosfer ve baskı arasında tercih yapanlar endazeyi hiç olmazsa biraz daha ortalamaya çalıştılar."

Genel olarak televizyon kanallarını değerlendiren Rıdvan Akar, *Halk TV*'nin Gezi sürecinin kahramanı olduğunu ve *Artı 1*'in de görece daha iyi yayıncılık yaptığını belirterek, *Halk TV* özelinde merkez medyayı şu şekilde eleştirmiştir:

"Gezi sürecinin kahramanı Halk TV oldu. O da büyük ölçüde kanalın siyasi aidiyetlerinden kaynaklanan bir şey. Türkiye'de merkez medya diye tanımlanan medya kendi içerisinde parçalı bulutlu bir hal sergiliyor. Yani bir yandan, hakikaten insanları karamsarlaştıracak kadar bir biat duygusuyla hareket ediyor, bir yandan da işte 'güneşi gördüğünde vuralım kaçalım ama bakalım ne diyecekler, bir şey derlerse biz hemen bulutların arkasına saklanırsınız.' şeklinde bir anlayışa sahip oldu. Halk TV sürecin kahramanı oldu. Aslında belki Halk TV özelinde de Makbule'yi anmak mümkün. İnsanlar büyük bir merakla ekranların başına geçtiklerinde, neler yaşandığını anlamaya çalıştıklarında, karşılarında penguenler ve bir takım şeyler görmeye başladılar ve bu onlardaki tepkiyi arttırdı. Çünkü kendileri gaz yiyorlardı, coplanıyorlardı, gözaltına alınıyorlardı, on binlerce insanla aynı sokakta

yürürken o on binlerce insanın yok sayılmasına da büyük bir tepki duyuyorlardı.”

Tüm bunların yanı sıra, *CNN Türk*’te yöneticilik yaptığı beş, beş buçuk sene boyunca *CNN International*’ın yayın politikalarına hiçbir müdahalede bulunmadığını belirten Akar, *CNN International*’ın o dönemde de *CNN Türk*’ün yayın politikalarına karışmadığını ifade etmiştir. Öte yandan, kanalın kuruluşunun yıl dönümünde *CNN International*’dan ziyarete geldiğini ve *CNN International*’ın hükümet tarafından çokça propagandası yapılan o üç-beş saatlik canlı yayını yaptıklarını belirtmiştir. Akar, *CNN International* muhabirlerinin *CNN Türk*’ün penguen haberciliği yaptığına ilişkin halkta yaşanmış ve yaratılmış olan o tepkiyi canlı yayında dünya medyasına ve kendi izleyicilerine duyurmuş olmasının, aslında eleştirel bir bakış olduğunu, yani “Evet bu da CNN ama bunlar penguen yayınlamışlar, biz bunu da haber yapıyoruz” diyen bir şey olduğunu dile getirmiştir.

Rıdvan Akar’a o dönemde kanalın genel yayın müdürü olmasından dolayı penguen belgeselinin nasıl yayınlandığı ve neden Gezi ile ilgili haberlerin Gezi’nin ilk günlerinde atlandığı sorusu yöneltmiştir. Akar kendi bilgisi dahilinde sürecin nasıl geliştiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Aslında orada şöyle bir şey olmuş. Benim kağıt üzerinde haber müdürü olduğum ama aşağı yukarı bir buçuk iki yıl öncesinden kızığa çekildiğim bir süreçti. Unvan olarak haber müdürü gözüküyordum çünkü size verilmiş olan bir ünvanlı geri alamıyorlar. Ama haber merkezinin içerisinde yer almıyordum. Bu yeni yöneticilerin bir tasarrufuydu. Ama o dönemde benimle çalışan arkadaşlarımdan istenen bir şey vardı. CNN Türk, tam hatırlayamadığım bir uluslararası yayının Türkiye ayağını gerçekleştirecekti. Jennifer Lopez’in falan da başını çektiği, şiddet gören kadınlar ya da kadınlar ile ilgili bir şeydi. Sabahtan başlayacak ve akşama kadar sürecektir olan bir yayın kuşağıydı o. Ben ve benimle çalışan arkadaşlarımdan da işte o olayın Türkiye’deki partneri CNN Türk olduğu için, ‘Türkiye’deki kadınlar, Türkiye’deki kahraman kadınlar’ gibi bir takım hazırlıklar yapmamızı istemişlerdi. Biz de onlara altı-yedi tane video vermiştik, çeşitli röportajlar vardı. İşte Şafak Pavey falan. Biliyorum ki 10:00’da mı 11:00’da mı ne

başlayacaktı, çünkü Amerika'dan canlı yayındı. Onunla öpüştürülecekti. Zamanlama öyle oluyordu. Başlayacak ve akşama kadar devam edecekti. O sürecin belli ayaklarında ise o boşluklar belgeseller ile değerlendirilecekti. Sonradan öğrendiğime göre, aslında üç tane penguen belgeseli varmış akışta. Ama ilk yayınlanacak olan gece 01:00'den sonra gündüz kuşağında da iki tane daha varmış. Ama gece 01:00'de yani Gezi sürecinin pik yaptığı noktada insanların penguen belgeseli ile karşılaştıklarında gösterdikleri tepki nedeniyle sabah saatlerinde gelip o iki penguen belgeselini yayından kaldırmışlar. Bu 'Elimizin altında penguen olsun da, toplumsal olaylar büyürse penguen dayayalım' değil yani. Orada asıl sıkıntı, haber merkezinin böyle bir sürece ayak uydurarak yayını durdurup hemen gazetecilik reflekslerini harekete geçirememiş olması. Kaldı ki yine de o program bölümünden arkadaşlar gelip o penguen belgesellerini kaldırmak zorunda kalmışlar."

Rıdvan Akar, Gezi sırasında kendisine gelen mailler ile karşılaştıktan sonra, bugüne kadarki müktesebatını sorguladığını ve beş on dakikalık bir değerlendirmenin sonunda eşini arayarak icazet alıp istifa etmeye karar verdiğini söylemiştir. O dönemde önünde iki seçenek olduğunu ya habercilik yapacağını ya da istifa edeceğini belirten Akar, yetkili kişinin odasına gittiğini ve CNN Türk'ün son derece acıklı bir tecrübe yaşadığını söyleyerek, bir haber ya da belgesel yapmak için yetkili kişiden müsaade istediğini belirtmiştir. Akar, o dönemde aldığı yanıt "Hayır" olsaydı istifa edeceğini ancak "Peki" yanıtını aldığını ve bu yanıtın hiç beklemediği bir şey olduğunu dolayısıyla kendisinin de çok şaşırdığını çünkü kendi üzerinde yaratılmış olan kamuoyu baskısının çok daha fazlasının o kişinin üzerinde olduğunu belirtmiştir. Almış olduğu yanıtın ardından ekibiyle birlikte "Gezi Parkı Eylemleri" belgeselini çeken Rıdvan Akar, o dönemde CNN Türk mikrofonu ile çalışılmasının neredeyse imkansız olduğunu söyleyerek, arkadaşlarının bir şekilde mikrofonların üzerindeki amblemleri çıkartarak Gezi sürecine dahil olduğunu ve muhalif, candaş, yandaş, fark etmeden tüm Türkiye'de ve dünya medyasında fiili olarak Gezi süreci devam ederken yayınlanmış olan tek belgeseli çektiklerini söylemiştir. Akar, belgesel yayımlandıktan sonra kendisine "Sen penguen kanalının yöneticisi değil misin?" diye soran seslerin azaldığını söyleyerek, belgeselin uğradığı sansürü ve sonrasını şu sözler ile aktarmıştır:

“Aşağı yukarı geceli gündüzlü beş günlük bir çalışmanın eseridir o belgesel. Aslında belgeseller biraz süreç tamamlandıktan sonra sürece bakan soğukkanlı filmlerdir. O belgesel bir duruş, bir tavır, kendini ortaya koyuş belgeselidir. Ben belgeseli bu dille ve bu anlayışla hazırladım. Belgesel tamamlandıktan sonra yayın gününü bekledim. Bir Cumartesi günüydü ve CNN Türk’ün bu tür olaylarda kendini parti komiseri gibi hisseden bir yöneticisi SMS mesajları ile süreci bulandırdı. Bunun yaratabileceği sakıncalardan başlayan mailler bir süre sonra diğer yöneticileri de etkiledi ve işte belgeselin yayınlanmayacağı ve bunu benim problem yapmamam gerektiği bana telkin edildi. Biz şöyle şeylere dikkat etmiştik; hangi siyasetçiye yönelik olursa olsun kişisel hakaret, küfür ve benzeri şeyleri içeren görüntüler ayıklanmıştı. Anlatmaya çalıştığımız şey Gezi’nin kendisiydi, birisine yapılacak olan hakaret belki de o süreci gölgeleyebilecek bir şeydi. Kişiselleştirmemiştik Gezi’yi. Ben bu tür zafiyetlerden arınmış bir belgesel olduğunu söylemiştim. Ama tabii ki çatışma koymayın diyen bir anlayışa; ‘Gezi’nin kendisi bir çatışma sen nasıl bunu bana dayatırsın?’ şeklinde yanıt vermiştim. Bana da cevaben ‘Ya biz bunu yayınlamayacağız sen de bunu dert etme, sorun çıkarma.’ denmişti. Pazartesi sabahı yöneticinin odasına gidip istifa ettim. Şimdi burada ilginç bir şey var. Ama dediğim gibi çok çarpıcı bir dönemden geçiliyordu. CNN Türk’ün penguen kanalı olarak tanımlandığı bir atmosfer. Bu arada tabii belgeselin yayınlanacağı gerek kanal tarafından tanıtımlar ile gerek basın bültenleri ile duyurulmuştu. Gazetede yayımlanmıştı işte ‘Bugün CNN Türk’te Gezi belgeseli var’, kanalda ‘Gezi Cumartesi bilmem kaçta hayatın tanığında’ diye tanıtımları dönmüş. Tanıtımları da bir süre sonra durdurmuşlar bu kararı verdiklerinde ama son derece uyanık ve son derece tepkili bir, Gezi baskı grubu var. Bunlar ‘Hop bir dakika hani belgesel vardı neden yayınlanmadı?’ diye sormaya başladılar ve sosyal medyada büyük bir yaygara koptu. Ondan sonra ben o rüzgarı son derece güçlü bir şekilde arkamda hissetmişim. Pazartesi gittim istifa ettim. İşte kendimce bütçeler yapmışım ‘Nasıl yaşayabilirim, ne yapabilirim?’ vesaire diye. Yönetici de ‘Ya sen bizi yanlış anladın. Biz aslında o belgeseli bu akşam yayınlayacağız.’ dedi. Kendince Ahmet Hakan’ın rahatsız olduğunu belgeseli Pazartesiye kaydırarak Ahmet Hakan’ın yerinde kullanmak istediğini ifade etti. O koşullarda benim için maksat hasıl olmuştu. Ve belgesel normal gününde değil de normal gününden

iki gün sonra yayınlanmıştı. Benim de istifa etmeme gerek kalmamıştı. Benim açımdan Gezi sürecinde bir duruş sergilemek, kendi gazetecilik geçmişim ve dünya görüşüm nedeniyle önemliydi. hem bunu gerçekleştirmiştim, hem de gezi sürecine hasbelkader bir gazeteci olarak katkı sağlamıştım. Görüntü ve süre olarak sansür sorunu yaşamadık. Çünkü yaşanan kamuoyu baskısı öyle güçlüydü ki bunun da duyurulması beter olurdu. Defî bela kabilinden düşünülüyordu artık. Yanlış hatırlamıyorsam belgesel yayınlandıktan sonra, kurumun daha üst yöneticileri tarafından da birer kopyası istenmişti ve ‘Ya siz ne yaptınız Ankara’da telefonlar geliyor.’ denmişti.”

Gezi’nin yıl dönümünde ise Gezi’de gözlerini kaybedenlerin gözlerinden bir belgesel (Akar, 2014) yaptıklarını belirten Akar; haber yapmanın siyasi duruşun, gazetecilik reflekslerinin ötesinde vicdani duruş gerektiren bir mesele olduğunu söyleyerek Gezi süreci ile ilgili olarak kendisinin alınının ak olduğunu belirtmiştir.

Serkan Ocak da Akar gibi kurum amblemi bulunan mikrofonlarla çalışmanın güç olduğuna vermiş olduğu örnek üzerinden değinmiştir. Ocak, *NTV*’de çalışan ve çok iyi gazeteci olduğunu düşündüğü bir arkadaşının, mikrofonunda bulunan amblemi sökerek, çok zor durumlarda yayın yapmak için çabaladığını, ancak buna rağmen kanalın yayını vermediğini söyleyerek, TV kanallarının da yandaş denilen diğer kanalların da çok taraflı yayınlar yaptığını belirtmiştir. Ocak, *NTV*’nin önünde protesto yapılması, *NTV*’nin aracının yakılması, *TRT*’ye, *Show TV*’ye tepki gösterilmesi gibi spesifik örneklerin de verilebileceğini söylemiş ancak genel olarak medyaya bir tepki duyulduğunu dile getirmiştir.

Yavuz Baydar Roboski (Uludere) sırasında yaşanan sansürün/otosansürün Gezi’nin öncülü olduğunu söyleyerek, Gezi’deki gazetecilik pratiklerini süreç değerlendirmesi yaparak şu şekilde ele almıştır:

“Roboski’den 3-4 ay evvel yapılmış olan Erdoğan-Medya Patronları toplantısı vardır. Ekim 2011’de olmuştur bu toplantı. 2011 seçimlerinin hemen arkasından gittikçe şiddetlenen PKK ordu çatışmalarının arkasından ‘Terör haberciliği nasıl yapılmalı? Terör haberleri nasıl verilmeli?’ başlığı altında düzenlenen toplantıda aslında her iki taraf, yani hükümet temsilcileri Erdoğan,

Arınç vesaire yanlarında başka bürokratlar ve diğer tarafta o toplantıya koşa koşa giden medya patronları karşılıklı olarak birbirlerinin pozisyonlarını test ettiler ve resmi netleştirdiler. Çok ciddi önem taşıyan bir toplantı oldu. Onun arkasından Roboski geldi. Roboski’de bana göre bunun ilk denemesi yapıldı ve onun arkasından bir müddet daha geçti. O geçen sürenin ardından işte Milliyet’in satın alınması, vesairenin ardından, hükümetin baskısı ve ona bağlı olan ana akım medya segmentinin patronlarının baskısı ile birden bire Gezi olayları karşı karşıya geldi. Buradaki genele baktığımızda ayırt etmemiz gereken şey televizyonlar ile yazılı basın arasındaki ayırım. Televizyonun önemi, algılanmasındaki kuvvet ve yazılı basının performansı. Bunları biraz birbirinden ayırarak bakmak lazım altlara inerek ve genel olarak da televizyonu resmin merkezine koymak lazım. Çünkü oradaki performans bir facia. Çünkü esas olarak aşağı yukarı 20 diyelim TRT’yi dışında bırakırsak, özel yayın yapan kanallar içerisinde Gezi olaylarını başından yakalayıp cesaretle gün gün izleyen kanal sayısı son derece azdı. Ve bu da zaten Halk TV partizan bir televizyon kanalı tarafından üstlenildi. Geri kalanının performansı karartma, çarpıtma, iktidar dili üzerinden seyirciyle bir iletişim kurma ve bir anlamda olayların etrafındaki yorumların ve yorumcuların seçiminde son derece iktidar yanlısı davranma olarak çıktı. Simge olarak ‘penguen’ ile ortaya çıkan; bana göre simge Taksim’deki merkezlerinin hemen dibinde bütün bu kavga gürültü devam ederken Habertürk televizyonunun şizofreni üzerine yapmış oldukları canlı yayını devam ettirmeleri, Türkiye’deki gazeteciliğin akıl sağlıksızlığı üzerine son derece önemli bir simgeydi. Penguenlerden çok daha fazla ben bunun altını çizmeye çalıştım ama dünyanın ve Türkiye’nin aklında penguenler kaldı. Yani performans son derece zayıftı. Yazılı basın giderek zayıflamakta ve inişe geçmiş olduğu için çok daha fazla etkili olamadı. Ama orada da aynı şekilde patronlar tarafından kontrol edilen yazılı basında da aşağı yukarı televizyon yayınlarına koşut, ama biraz orada istihdam edilmiş olan köşe yazarlarının baskısıyla sanki biraz daha gerçeklerin peşine düşmüş izlenimi veren bir performans görülüyordu. Ama çok net olarak Gezi şunu ayırttı ki, Türkiye’de medyanın bağımsızlığını büyük ölçüde, büyük ölçüde derken kabaca %90 diyelim yitirmiştir. Geriye editoryal bağımsızlık anlamında çok fazla dişe dokunur, etki yapmak anlamında, yurttaşların karar verme melekelerine seslenme anlamında pek bir şey kalmamıştır.”

Yavuz Baydar halkın o günlerde çaresizlik içerisinde ne olup bittiğini anlatan bir kanal aradığını ancak bunda pek başarılı olamadığını ifade ederek, kendisinin elinden geldiğince Gezi'yi tüm televizyonlar üzerinden takip etmeye çalıştığını söylemiştir. Baydar, çok taraflı ve kontrol edilememiş olduğunu düşünmesine rağmen *Halk TV*'nin yayınlarını izlemek durumunda olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte *TV 8*'de de biraz gayret gördüğünü ifade eden Baydar, insanların o dönemde genellikle *CNN International* gibi uluslararası kanallara yönelmeye başladığını belirtmiştir.

Kendi çalıştığı grup açısından da, diğer gazeteler ve televizyonlar açısından da yerlerde süründüren, utandıran bir görüntü ortaya çıktığını belirten Zülfikar Ali Aydın, bu kötü deneyimden bir sonuç çıkmadığını ve özgürlük, demokrasi, eşitlik ve birlikte yaşama deneyimi hakkındaki talebi medyanın hâlâ karşılayamadığını söylemiştir. Bunun ise iktidar ilişkisi ile ilgili olduğuna vurgu yapmıştır. *Halk TV*'ye mecbur kalındığını belirten Zülfikar Ali Aydın da *Halk TV*'nin yayınlarına ilişkin görüşlerini aşağıdaki şekilde aktarmıştır:

“Halk TV çok kötüydü. Yani bir gazeteci hükümetin yaptığı işlerden hoşlaşmayabilir ama böyle olmaz. Halk TV daha çok hükümet karşıtlarının birbirini gaza getirdiği yayınları tercih etti. Yani Türkiye’de hükümet alaşağı olacak diyen kitlenin hayal kırıklığına uğratacak yayınlar yaptılar. Yani o kadar örgütsüzüz ki medya olarak bile Halk TV’ye mecbur kaldık. Halk TV özelinde bu bir artı mıdır? Bunu çok düşünmüyorum. Çünkü oradaki gazeteciler kendisini gazeteci olarak değil kanaat önderi, bir taraf olarak falan görüyorlar. Bizde penguen yoktu ama bizde de bir şey yoktu yani.”

Aydın’a *Habertürk* gazetesinde çalıştığı için *Habertürk*’teki sansüre ilişkin olarak ortaya çıkan tapeler sorulmuştur. Aydın çalıştığı kurumda yaşanan sansürü şu şekilde değerlendirmiştir:

“Bizde olmasının sebebi hükümet ve cemaat kavgasının bizde daha görünür olması. Aslında burası daha bağımsız bir alanken, denetlenebilir bir alan olmasından dolayı kavga buradan patlak verdi. Bu kavganın o tapelerin buradan çıkmasının sebebi, hükümet ve cemaatin medyanın üzerinde o

kontrolü kurmak için girdiği o kavganın en amansızının burada olması. Yoksa 'buradaki gazeteciler yalakadır istediğimizi yapar' değil. O Fatih Altaylı'nın kendi kişisel hikâyesidir. Çok daha berbat örnekleri de vardır yani Nermin Yurteri'nin Yalçın Akdoğan ile yaptığı, Nilgün Balkaç'ın Hüseyin Çelik ile yaptığı o konuşma bunların gazetecilik açısından tartışılacak tarafları bile yok. Ama bunların olmasının temel sebebi o iki yapının medya üzerindeki kavgasının burada tezahür etmesi. Burada daha sert ortaya çıktı. Yani burada cemaate yakın insanlar da vardı. Hükümete yakın insanlar da vardı. Temel amaç zaten buranın yayıncılığının her iki tarafın istediğinin dışında olmamasıydı. Medyanın üzerinde baskı var yani çok açık ve net. Patronların hepsi de ifade ediyor kimi yalakalık yapmak için medya sahibi oluyor, kimi asgari bazı şeylere müsamaha gösterebiliyor. Mesela bizim medya grubunun şu andaki durumu daha dengeli olduğu için orada bir baskı ortamında, otosansür ve siyasetin etkili olduğu bir ortamda zaten medya patronunun da çok fazla yapacak bir şeyi kalmıyor. O çarkın içine bir şekilde giriyorsunuz yani."

Gazetecilerin görüşleri ve yapılan analizlerden yola çıkılarak Gezi'de medyanın görevini yeterince iyi yapamadığı söylenebilir. Elif İnce tüm bu nedenlerden dolayı Gezi'nin kendi medyasını yarattığını şu şekilde ifade etmiştir:

"Parkın kendi medyasını yaratması bence burada bir şey gösterdi. Bir tane haber yapmıştım ben 'Gezi Parkı kendi medyasını kurdu' (İnce, 2013b) diye. Orada radyodan fanzine, işte TV kanalından bilmem neye bir sürü şey var. Bir yandan da sendika.org'un bağlantılı olduğu Çapul tv çıktı. Ama bir yandan da hiçbir şeye bağlantılı olamayan serbest kürsü çıktı. İşte o yüzden haber yapma konusunda oradaki örgütlenmeler de gelip halkın sesine mikrofon tuttular. Bir yandan da halk bizzat bence kendisi de elindeki aletleri kullanarak bir medya üretimi yaptı. Öte yandan ana akım bence çok komik kaldı. Birtakım köşe yazarları çıkıp var olan birtakım kalıpların içine oturtmaya çalıştılar. Parktan bunu okuyunca da komik duruyordu yani. Ne alaka neyi yazıyorsunuz siz?"

Ertan Altan da İnce gibi Gezi'nin kendi medyasını yarattığını belirtmiştir. Altan insanların gazetelerin, televizyon binalarının önüne giderek medyaya tepki

gösterdiğini ve Gezi döneminde “penguen medyası” kavramının ortaya çıktığını belirterek, çatışmaların ve kargaşanın o basına (protesto edilen televizyonları kast ediyor) yansımadığını ifade etmiştir. Özellikle görsel medyanın o dönemde çok yetersiz olduğunu belirten Altan, medyanın yetersizliğine karşı Gezi’de *Çapul TV*’nin kurulduğunu söylemiştir.

Diğer gazetecilerin aksine Murat Alan, görmüş olduğu tepkiye ve yayın aracının yakılmış olmasına rağmen, *NTV*’nin yayın anlayışını beğendiğini söylemiştir. Aracın yakılmasının sebebini *NTV*’nin yayın yapmamasına değil, kitlelerin çok çabuk yönlendirilmesine ve hiç istenilmeyen davranışlara dahi kontrol dışı sevk edilebilmesine bağlamıştır. *NTV*’nin *TRT*’nin 1980’lerdeki buzdolabı yayıncılık anlayışının biraz daha modernize edilmiş hali olduğunu düşündüğünü söyleyen Alan, eski bir *DHA* çalışanı olarak *DYH*’nin yayıncılık anlayışını beğenmediğini çünkü kapitalist bir yayıncılık anlayışına sahip olduklarını ve gazetecileri o kültürde yetiştirdiklerini belirtmiştir.

Sonuç olarak Gezi sırasındaki televizyon haberciliği pratiklerine bakıldığında, haberi vermeyen, haberi taraflı veren ve/veya haberi ilk günlerde vermeyip sonradan vermeye başlayan televizyon kanalları olduğu görülmektedir. Haberi vermeyen televizyon kanalları, kamunun bilgi edinme hakkını ihlal ederek Gezi’nin ilk günlerinden itibaren kötü bir yayın politikası sergilemiştir. Bunun yanı sıra haberi veren kanalların bir bölümü kullanmış oldukları çatışmacı dil dolayısıyla bir taraf olarak haberi verdikleri için barış gazeteciliğinden oldukça uzak bir yayıncılık yapmışlardır. Haberi ilk günlerde atlayıp, medyanın protesto edilmesinin ardından haber vermeye başlayan *CNN Türk* ve *NTV* gibi kanallarda ise görüşülen gazetecilerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere zaman zaman baskı ve sansürün devam ettiği görülmüştür.³³ Süreç sırasında ve sonunda *CNN Türk* ve *NTV* gibi kanallarda görev yapan çok sayıda gazeteci istifa etmiş ve/veya işten çıkartılmıştır. *Artı 1*, 15 Nisan 2015 tarihinde yaşadığı mali kriz sebebiyle kapanmıştır. Gezi sırasında yayın yapan televizyon kanallarından olan *Hayat TV* ve *IMC TV* 15 Temmuz darbe girişi sonrasında ilan edilen olağanüstü hal kapsamında kapatılmıştır

³³ Dağıstanlı kitabında *CNN Türk*’ün Gezi’ye çok fazla yer vermiş olmasına karşın haberlerin içinin boş olduğunu, Erdoğan’ı ve hükümeti doğrudan hedefleyen slogan ve yazıların ayıklandığını belirtmektedir (2013: 48).

(BBC, 2016). *Ulusal Kanal, Halk TV* gibi ulusalcı kanallar ise hâlâ aynı perspektif ile yayınlarına devam etmektedir.

3.3.Yazılı Basında Gazetecilik Pratikleri: Söylem ve Söylemin Yeniden Üretimi

Söylem dilin somut yaşayan bir bütün olarak anlaşılması demektir (İnceoğlu & Çomak, 2009: 44). Söylemin tıpkı iktidar gibi günlük hayatımız içerisinde yer tutan bir eylem ya da uygulama olduğunu söyleyen van Dijk, diğer insanların eylemlerini denetim altında tutmanın, söylemlerini de denetim altında tutmak demek olduğunu ifade etmektedir. Söylem ve iktidar arasındaki ilişkinin önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır; çünkü, söylemi kontrol etmek, aslında bilgiyi, ideolojiyi ve tutumları denetlemek anlamına gelmektedir ve van Dijk'ın ifade ettiği üzere insanların eylemlerinden çok zihinlerini kontrol etmenin garantili bir yoludur, çünkü insanlar, bilgi, tutum ve ideolojileri söylem yolu ile benimsemektedir (2010:12-13).

van Dijk'ın belirttiği üzere, eğer söylem kontrol edilebiliyorsa yalnızca gazeteler değil, aynı zamanda, okuyucuların zihinleri de “doğrudan ya da otomatik bir şekilde olmasa da dolaylı olarak” kontrol ediliyor demektir. Bu noktada iktidara değinen van Dijk, hükmetmenin insanların eylemlerini ve zihinlerini kontrol etmek olduğunu ifade etmektedir (2010: 12-13).

Söylemin her zaman bir bağlam içerisinde varlık gösterdiğini söyleyen van Dijk'ın belirttiği üzere söylemin kontrol edilebilmesi için söylemin bağlamının kontrol edilmesi gerekmektedir. van Dijk iyi bir söylem teorisinin iyi bir bağlam teorisi gerektirdiğini söylemektedir, çünkü etkileşim yalnızca metnin ne söylediği ile ilgili değil aynı zamanda bağlamın ne anlattığı ile ilgilidir (2010: 14). van Dijk, medyaya, parlamenter tartışmalara ya da bilimsel sorgulamalara spesifik bir şekilde erişim imkânına sahip kimselerin, bağlam üzerinde egemenlik kurmanın yanı sıra söylemin ana konularını da belirlediğini ifade etmektedir (2010: 17). Söylemin bağlamı söylemi üreten kişi, söylemin kimin hakkında olduğu, söylemin tarihsel ve toplumsal geçmişi vb. konular ile alakalıdır ve dolayısıyla van Dijk'ın belirttiği gibi bağlam objektif değil subjektif bir yapıya sahiptir (2001, 2006, 2010).

3.3.1.Haberin İnşası ve Eleştirel Söylem Analizi

Eleştirel söylem analizi disiplinler üstü bir yaklaşım sunmaktadır. van Dijk eleştirel söylem analizinin tahakkümün metinler ya da konuşmalar, yani söylem aracılığıyla yeniden üretilmesiyle ilgilendiğini belirtmektedir (2010: 11). van Dijk'ın değindiği üzere, söylem analizi bir yandan metin ve konuşma yapıları arasındaki ilişkiyi açıklarken, diğer yandan bu yapıların bilişsel, toplumsal, kültürel ya da tarihsel bağlamlarına açıklama getirmektedir (1991: 110-111).

Eleştirel söylem analizi yöntemine göre, haber metinleri makro ve mikro olmak üzere iki düzeyde çözümlenebilmektedir. Makro yapılar tematik ve şematik olmak üzere iki boyutta incelenmektedir. Tematik analizde, söylem hiyerarşik bir düzen içerisinde ana başlık (manşet), üst başlık (sürmanşet), başlık, alt başlık, spotlar, haber giriş metinleri, haber metinleri şeklinde, şematik analizde ise durum ve yorum incelenmektedir. Durum, habere konu olan olayın kim ve/veya ne hakkında olduğunun, nerede olduğunun, ne zaman gerçekleştiğinin ve ne zaman haber olarak verildiğinin yani haberin hikâye örgüsünün incelenmesidir. Yorum ise habere konu olan kimselerin yapmış olduğu yorumların ve haberin kaynaklarının incelenmesi anlamına gelmektedir. Mikro düzeyde yapılan incelemeyi ise; kelime seçimleri, cümle yapıları, haberin kip ve zaman olarak incelenmesi, cümleler arasındaki ilişkiler ve haberin retorikliği yani sayı, fotoğraf, resim gibi ikna edici öğelerin kullanımının analizi oluşturmaktadır (1988, s. 30-59). Buradan yola çıkarak, bu çalışma kapsamında gazetelerin ilk sayfalarında yer alan Gezi ile ilgili haberlerde; manşet, sürmanşet, alt başlıklar, spotlar, ve haber giriş metinleri de dahil olmak üzere, kullanılan kelimeler ve kelime öbeklerine ilişkin frekanslar belirlenmiştir. Gazetelerin kullandıkları yaygın söylemlerin belirlenmesi, gazetenin yayın politikasının belirlenmesi açısından son derece önemlidir. Elde edilen frekanslar bir gazetenin Gezi'yi eylem, protesto ve/veya gösteri olarak mı, yoksa provokasyon, olay, işgal veya direniş³⁴ olarak mı gördüğünün anlaşılmasını sağlamaktadır.

³⁴ Sadece Gezi'yi tanımlamak amacıyla kullanılan "eylem", "direniş", "protesto", "gösteri" vb. kelimeler sayılmıştır. Örneğin "Taksim Meydanı'nda eylem yapıldı." vb. söylemlerde yer alan kelimeler ve direkt olarak bir kişinin ağzından çıkan ifadeler büyük puntolar ile başlıklarda yer almadığı sürece frekanslara dahil edilmemiştir.

Haberin gazetelerde yer alma biçiminin yanı sıra haberin ulaştığı kitlede bıraktığı etki, yani sonrası, haberin aktarılış biçimi kadar önemlidir. van Dijk'ın (2006) ifade ettiği üzere söylemsel manipölasyon "bizim iyi şeylerimiz" ile "onların kötü şeyleri"nin vurgulanması ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle, haber metni analiz edilirken medyanın ideolojik işlevinden ve söylemin ideolojiden ayrı düşünölemeyeceğinden yola çıkmak gerekmektedir. van Dijk eleştirel haber analizi yapılırken kullanılan en güçlü semantik kavramlardan bir tanesinin söylemin saklı anlamı yani "ima" olduğunu belirtmektedir. Zira, metinde kullanılan kelimeler, cümleler ve metinsel ifadeler, arka plan bilgisine dayanan düşönceleri/görüşleri ya da önermeleri ima edebilmektedir (1991: 113-14). Bu bağlamda gazetelerin ilk sayfalarındaki kelime frekansları ve öbekleri belirlenirken gazetelerin kullanmış oldukları dil üzerinden ideolojik olarak nerede durduklarının kolaylıkla anlaşıldığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla kullanım frekansı düşük olmasına rağmen bazı kelimelerin ve/veya kelime öbeklerinin saklı anlamları dolayısıyla gazetelerde kullanılmış olmasının dahi, söylemin bağlamı açısından önem arz ettiğı düşünölerek gazeteler için hazırlanan tablolarda, süreç boyunca bir veya iki kez kullanılmış olmasına karşın söz konusu kelime ve/veya kelime öbeklerine tabloların ilgili satırlarında yer verilmiştir. Örneğın bir gazetenin Gezi'de eylem yapan insanları provokatör ya da militan olarak tanımlaması onun ideolojik duruşunu gösterdiği gibi bir başka gazetenin bu insanları halk, yurttaş ve/veya direnişçi olarak betimlemesi o gazetenin duruşunu göstermektedir. Bununla birlikte bir gazetenin "eylemci" kelimesini tek başına sıfatsız olarak vermesi ile eylemci kelimesinin başına "sözde" sıfatını ekleyerek "sözde eylemci" olarak vermesi veya "çevreci eylemci" kavramını kullanarak "çevreci olmayan eylemciler" olduğunu ima etmesi de gazetenin Gezi'ye bakışını göstermektedir.

Bununla birlikte gazetelerin hangi günlerde Gezi'yi manşetten verdiği, hangi günlerde manşette başka haberlere yer verildiğı ve bu haberlerin başlıklarının neler olduğu, Gezi'ye üst başlık, alt başlık ve sürmanşetlerde ne kadar yer verildiğı ve bu başlıkların ne şekilde oluşturulduğı gazetelerin hem Gezi'ye hem de siyasi iktidara nasıl baktığını ve ne mesafede durduğunu göstermektedir.

Gazetelerin ilk sayfalarının mizanpajı, gazeteden gazeteye farklılık göstermektedir. Bazı gazeteler sürmanşet kullanmazken, bazı gazeteler

kullanmaktadır, bazı gazeteler manşeti direkt olarak gazetenin logosunun altında verirken bazıları vermemektedir. Bu sebeple gazetelerin ilk sayfalarında yer alan ana başlıklar aşağıda yer alan tanımlar çerçevesinde kategorize edilmiştir.

Manşet: En çok haber değeri atfedilen olaya/konuya ilişkin haberlerin başlıkları manşet olarak tanımlanmaktadır. Manşet gazetenin ilk sayfasında genellikle gazetenin logosunun altında bulunan, büyük puntolar ile renkli ve/veya ilgi çekici karakterler ile yazılmış başlıktır. Gazete manşetleri nadiren logonun altında bulunmamaktadır. Dolayısıyla gazete manşeti belirlenirken bir gazetenin ilk sayfasındaki en ilgi çeken başlığın manşet olduğu söylenebilir.

Sürmanşet: Gazetenin ambleminin üzerinde yer alan manşet kadar ilgi çekici, büyük puntolar ile yazılmış başlıklar sürmanşet olarak tanımlanmaktadır. Sürmanşetten giren habere manşetten giren haber kadar haber değeri atfedilmektedir.

Ortak manşet: Nadir kullanılan bir başlık çeşididir. Gazetenin logosunun hemen altında, gazete sayfası ikiye bölünerek, aynı hizada ve aynı alanı kaplayacak şekilde aynı haber değeri atfedilen iki farklı haber bulunması durumunda aynı büyüklükte puntolar ile atılan başlıklar ortak manşet olarak tanımlanmaktadır.

Üst başlık: Genellikle logosu sayfa başında olan gazetelerde manşet bazen gazetenin ortasında bulunmaktadır. Manşetin üzerinde bulunan haberin büyük puntolar ile yazılmış başlığı üst başlık olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte logosu gazetenin ortasında bulunan ancak haberi sürmanşet yerine logonun yanına uzanacak ve manşetin üzerinden bitecek şekilde verilmesi durumunda kullanılan başlıklar da üst başlık olarak kabul edilmiştir. Sürmanşetten farkı logonun hemen üzerinde yer almaması ve çoğunlukla ilk sayfalarda sürmanşette yer alan haberlerden daha küçük bir yer kaplamasıdır.

Alt başlık: Manşetin altında yer alan ancak haber değeri atfedilen bir konuya/olaya ilişkin bir haber olduğunun vurgulanması amacıyla büyük puntolar ile yazılan başlıklardır.

Yan başlık: Gazetenin sağ veya sol sütununda geniş bir yer kaplayan haberlere ait, büyük puntolar ile yazılan başlıklardır.

Her gazete için ayrı bir tablo oluşturularak, gazetelerin ilk sayfalarında kullanılan ana başlıklara bu tablolarda yer verilmiştir. Bu tablolarda Gezi ile ilgili olmayan haberlere ait manşetler italik olarak yazılmıştır. Gezi ile ilgili olmayan haberlerin başlıklarına sadece manşetten girmesi ön koşulu ile tablolarda yer verilmiştir. Tablolardaki başlıklar gerekli vurguların korunması adına, aynen gazetelerde verildiği şekliyle; kullanılan büyük, küçük harflere, noktalama işaretlerine ve harflerin boyutuna dikkat edilerek verilmiştir.

Tüm bu verilerin doğru analiz edebilebilmesi için öncelikle Gezi sırasında gazetelerin nasıl bir yayın politikası izlediğinin analiz edilmesi gerekmektedir.

3.3.1.1.Gazetelerde Gezi Parkı Protestoları

Gezi döneminde, özellikle Gezi'nin ilk günlerinde toplumun haber alma hakkının çok sayıda medya organı tarafından ihlal edilmiş olması, söylemin ve söylemin üretiminin doğrudan veya dolaylı bir şekilde denetlendiğini göstermektedir. Gazetelerin bir bölümü Gezi'ye ilişkin haberleri parkın işgalinin ilk günlerinde görmemiş, bir bölümü ise ilk günden itibaren Gezi'ye ilişkin haberlere ilk sayfasında yer vermiştir. Gazetelerin ilk sayfalarında yer alan haberler analiz edilirken Gezi'ye ilişkin herhangi bir ifadenin bulunduğu tüm haberler bu kategoride değerlendirilmiştir. Örneğin 30 Mayıs 2013 tarihli *Posta* gazetesinin ilk sayfasında Cem Yılmaz'ın Gezi ile ilgili olarak atmış olduğu tweete ilişkin haber de bu kategori altında ele alınmıştır. Haberin boyutu, kapladığı alan ve içeriği göz önünde bulundurulmamıştır.

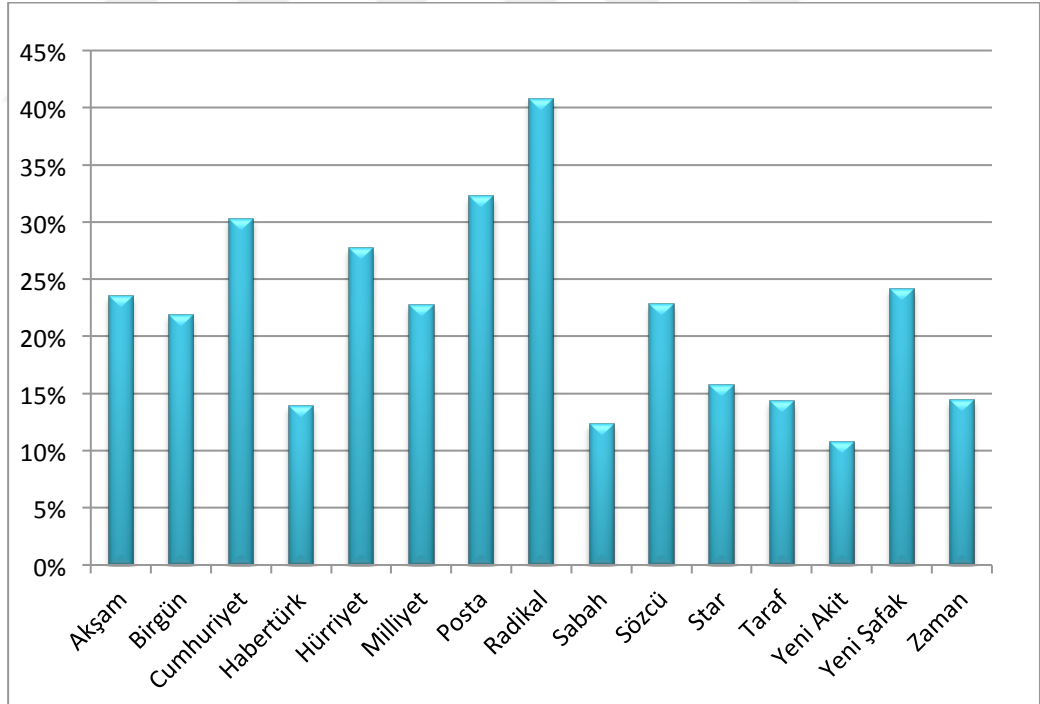
Aşağıda yer alan tabloda on beş gazetenin 29-30-31 Mayıs 2013 tarihlerinde ilk sayfalarında Gezi ile ilgili bir habere yer verip vermedikleri gösterilmektedir:

Tablo 3.1 29-30-31 Mayıs tarihlerinde gazetelerin yayın politikası

GAZETELER	29 MAYIS 2013	30 MAYIS 2013	31 MAYIS 2013
AKŞAM	X	✓	✓
BİRGÜN	✓	✓	✓
CUMHURİYET	✓	X	✓
HABERTÜRK	X	✓	X
HÜRRİYET	✓	✓	✓
MİLLİYET	✓	X	✓
POSTA	✓	✓	✓
RADİKAL	✓	✓	✓
SABAH	X	X	✓
SÖZCÜ	✓	X	✓
STAR	X	X	X
TARAF	✓	✓	✓
YENİ AKİT	X	X	✓
YENİ ŞAFAK	X	X	X
ZAMAN	✓	✓	✓

Tabloda görüldüğü üzere *BirGün*, *Hürriyet*, *Posta*, *Radikal*, *Taraf* ve *Zaman* gazeteleri üç gün boyunca, 29, 30 ve 31 Mayıs tarihlerinde Gezi ile ilgili haberlere ilk sayfalarında yer vermiştir. *Yeni Şafak* ve *Star* 29-30-31 Mayıs tarihlerinde ilk sayfalarında Gezi ile ilgili hiçbir habere yer vermemiştir. Bunun yanı sıra *Sabah* ve *Yeni Akit* Gezi'nin ilk iki gününde, *Habertürk* ise 29 ve 31 Mayıs tarihlerinde Gezi ile ilgili haberlere ilk sayfalarında yer ayırmamıştır. Akşam 29 Mayıs tarihinde Gezi'ye ilişkin bir habere ilk sayfasında yer vermezken, *Cumhuriyet*, *Milliyet* ve *Sözcü* gazeteleri 30 Mayıs tarihinde Gezi ile ilgili haberleri ilk sayfalarından görmemişlerdir. 30 Mayıs tarihinde Yavuz Sultan Selim Köprüsü'nün temel atma töreni gerçekleştirilmiş olduğu için, Gezi ile ilgili haberlerin gazetelerin ilk sayfalarında ya çok küçük yer almış olduğu ya da köprünün temel atma töreninin gölgesinde kalarak hiç yer bulamamış olduğu görülmektedir. Özellikle hükümete yakın gazetelerin Gezi'nin ilk günlerini görmezden geldiği ve konuya ilişkin haberlere ilk sayfalarında yer vermeme politikası izlemiş olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu durum hem gazetecilik mesleki kodları açısından hem de barış gazeteciliği açısından uygun değildir. Gazetecinin en temel görevi kamunun bilgi edinme hakkını sağlamaktır.

Gazetelerin ilk sayfaları incelenirken, Nvivo Nitel Analiz programı kullanılarak, Gezi ile ilgili haberlere ilişkin görsellerin kapladığı alanlar ve bu dönemde ismi çok geçen siyasi liderlerin fotoğraflarının³⁵ kapladığı alanlar ayrı ayrı hesaplanmış ve liderlere atfedilen haber değeri üzerine bir takım veriler elde edilmiştir. Alanlar hesaplanırken haberlerin içeriğine bakılmaksızın, Gezi'ye ilişkin herhangi bir söylemin olduğu tüm haberlerin kapladığı alanlar hesaplanmıştır. Elde edilen veriler dönemin başbakanı Tayyip Erdoğan'ın gerçekleştirmiş olduğu milli irade mitinglerine ilişkin haberlerin kaplamış olduğu alanları ve Gezi'yi magazinsel bir şekilde ünlülerin üzerinden, ünlülerin söylemleri ile ele alan haberlerin kaplamış olduğu alanları da içermektedir. Fotoğraflardan elde edilen bu verilere göre Gezi'ye ilk sayfasında en çok yer ayıran gazete *Radikal*, en az yer ayıran gazete ise *Yeni Akit*'tir. Aşağıda yer alan tabloda görülebileceği üzere haberlerin kaplamış olduğu alanın sıralaması büyükten küçüğe *Radikal*, *Posta*, *Cumhuriyet*, *Yeni Şafak*, *Akşam*, *Sözcü*, *Milliyet*, *BirGün*, *Star*, *Zaman*, *Taraf*, *Habertürk*, *Sabah*, *Yeni Akit* şeklindedir.

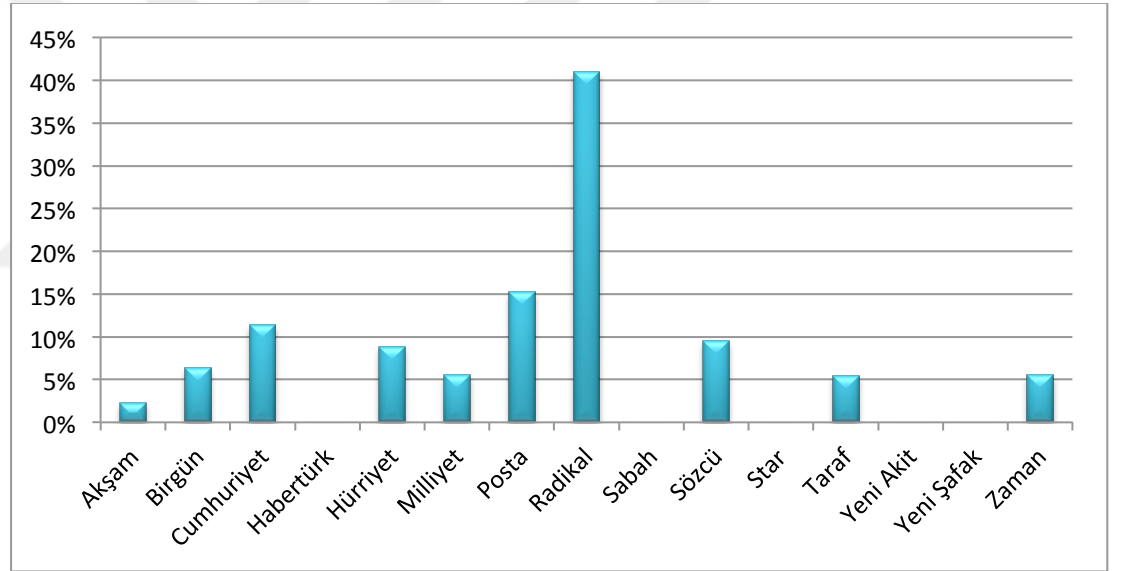

Şekil 3.1 Protestolar ile ilgili haberlerin oranları

³⁵ Manşetin, haber başlıklarının, alt başlıkların, fotoğrafların ve haber metnlerinin, gazetelerin ilk sayfalarının mizanpajında iç içe geçmiş olduğu ve bazen Gezi ile ilgili olmayan bir haber ile ortak bir alanı paylaşabildiği görülmüştür. Gazetelerde haberler çoğunlukla kullanılan görsellerin üzerinden verilmiştir. Bu sebeple hem gezi haberlerine ilişkin alanlar hem de özellikle liderlerin söylemlerinin bulunduğu ve onların görsellerinin kullanıldığı haberlere ilişkin alanlar, sağlıklı bir veri elde edilmesi için fotoğraflar üzerinden hesaplanmıştır.

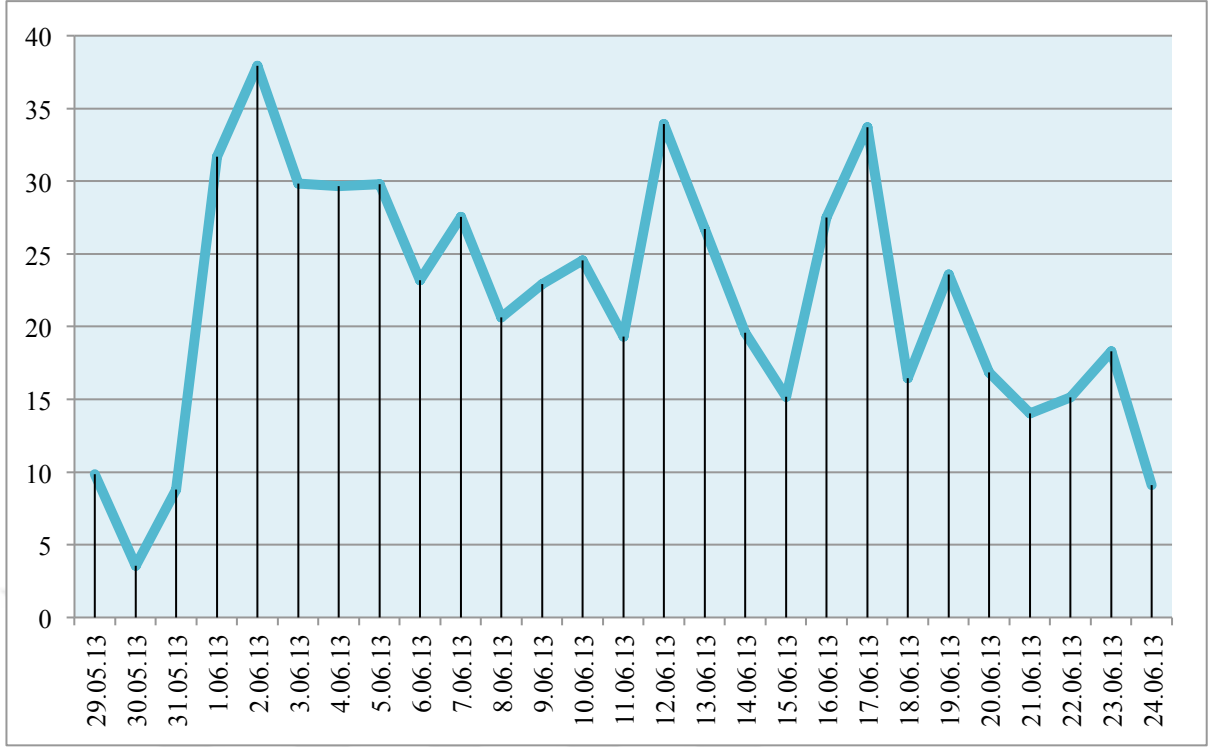

Hesaplanan alanlar üzerinden protestoların ilk üç gününde gazetelerde bu konudaki haberlere ne kadar yer verildiğine bakıldığında, *Radikal*'in ilk sayfalarının neredeyse tamamını Gezi'ye ayırdığı ve protestoların ilk günlerinde bu konuya en çok haber değeri atfeden gazete olduğu görülmektedir. Bu dönemde *Radikal* tam sayfa olarak Taksim Yayalaştırma Projesine alternatif oluşturan fikirler ve görseller üzerinden yaptığı haberlere yer vermiştir. Gazete 29 Mayıs'ta "*Gezi neden Central Park olmasın?*" sorusunu sormuş ve 30 -31 Mayıs tarihlerinde "*İstanbul'a Central Park İstiyoruz*" sloganıyla çıkmıştır. Bu dönemde projenin yeşilin korunduğu bir proje ile değiştirilmesini önererek ortak bir payda yakalamaya çalışan haberler yapan tek gazete *Radikal*'dir.

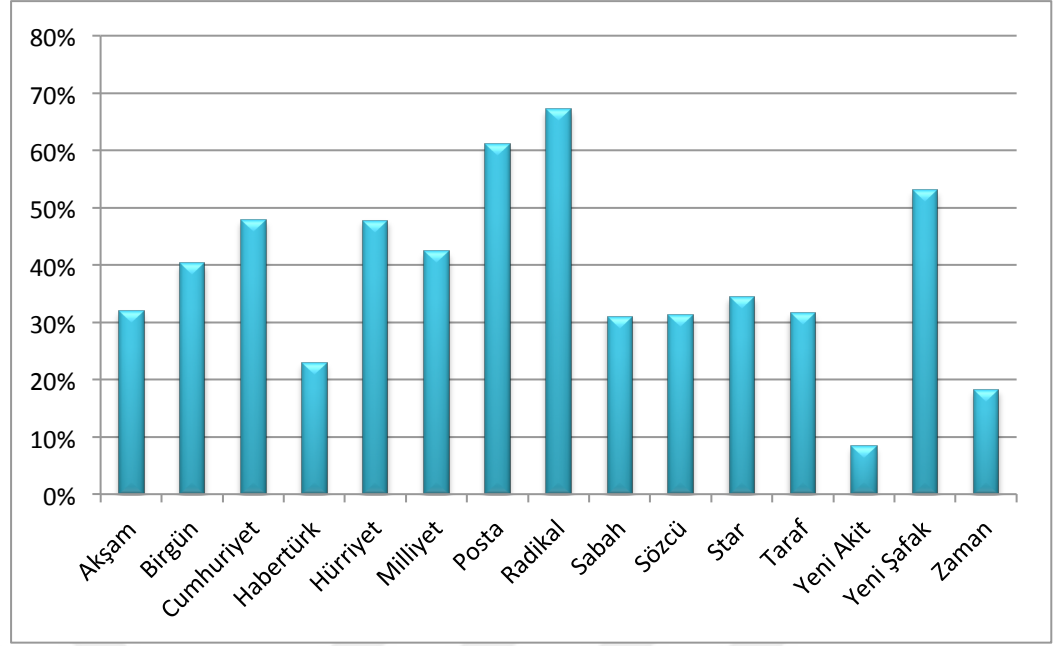
Şekil 3.2 29-30-31 Mayıs 2013 tarihlerinde Gezi Parkı haberlerinin kapladığı alanlar

Tarihlere göre tüm gazetelerde yer alan haberlerin alanları toplandığında, en yoğun haber yapılan tarihlerin 2 Haziran, 12 Haziran ve 17 Haziran tarihleri olduğu görülmektedir. Bu tarihlerde çok sayıda haber yapılmasının nedeni ise bu tarihlerin bir veya iki gün öncesinde Gezi'de şiddetli çatışmaların yaşanmış olmasıdır.

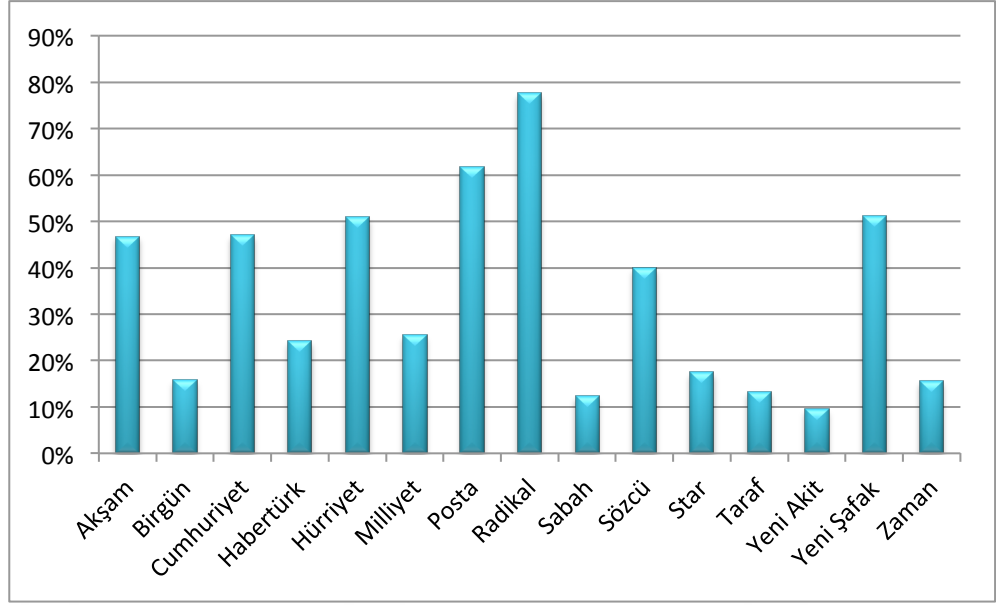
Şekil 3.3 Tarihlere göre Gezi Parkı haberlerinin kapladığı alanlar

31 Mayıs tarihinde sabaha karşı polis tazyikli su ve coplarla Gezi'yi boşaltmıştır. 1 Haziran tarihinde polisin eylemcilere uygulamış olduğu orantısız güç gazetelerin çoğunda gösterilmiştir. Bunun yanı sıra yaşanan çatışmalar ve şiddet sosyal medyada da geniş bir şekilde yer bulmuştur. Bu durum sonucunda parktaki eylemci sayısı hızla artmış ve park tekrar işgal edilmiştir. Dolayısıyla 2 Haziran'da halkın parkı ele geçirmesine ve hem 31 Mayıs hem de 1 Haziran'da yaşanan çatışmalara ilişkin haberler gazetelerin ilk sayfalarında geniş bir şekilde yer bulmaktadır. İncelediğimiz gazetelerin ilk sayfalarına baktığımızda bu tarihte en geniş haber alanına sahip olan gazetenin *Radikal* olduğu görülmektedir. *Radikal*'i *Posta* ve *Yeni Şafak* takip etmektedir. Hükümete yakın bir gazete olmasına rağmen, *Yeni Şafak* gazetesinin polis şiddetine çok küçük bir şekilde yer vermiş olduğu görülmektedir. Nitekim gazete diğer haberlerde, iktidarın yaygın söylemlerini kullanarak Gezi'nin arkasında kim olduğuna dair çeşitli düşünceler ortaya atmaktadır. Bunun yanı sıra protestoları “Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesileceği iddiasıyla başlayan gösteriler” olarak tanımlamış ve aslında yayalaştırma projesi kapsamında böyle bir şey olmadığı imasında bulunmuştur.

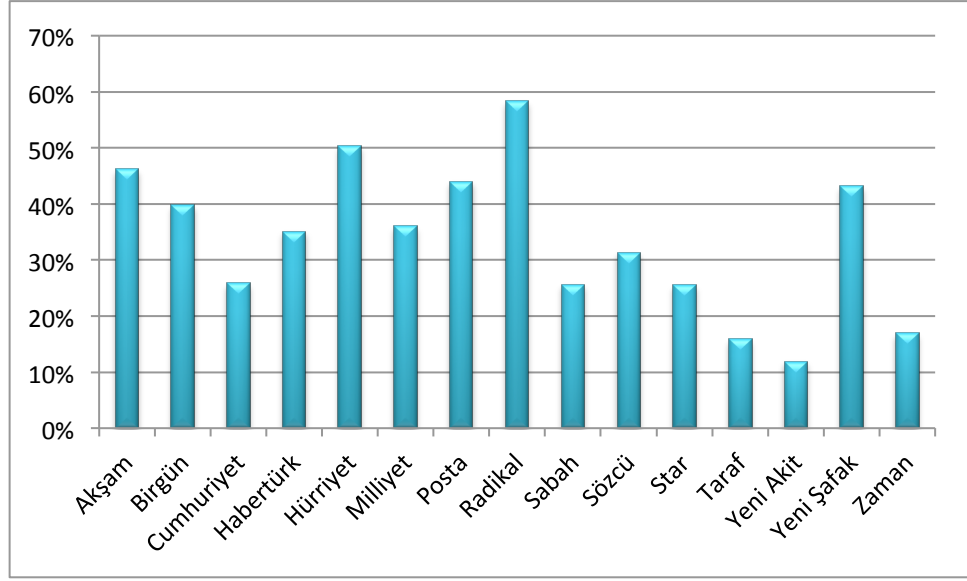
Şekil 3.4 2 Haziran 2013 tarihinde gazetelerdeki haber oranı

11 Haziran tarihinde Hüseyin Avni Mutlu ailelere çocuklarını parktan almaları konusunda çağrı yapmıştır. Aynı gün içerisinde polisin şiddetli müdahalesi başlamıştır. Yaşananlar ve polis şiddetine ilişkin haberler ise 12 Haziran tarihinde gazetelerde yer almıştır. Bu tarihte Gezi'ye en geniş alan tanıyan gazete *Radikal* olmuştur. *Radikal*'i ise *Posta*, *Hürriyet* ve *Yeni Şafak* takip etmiştir. *Yeni Şafak* 12 Haziran'da molotof kokteyli atan bir eylemcinin fotoğrafını ilk sayfasında geniş bir şekilde kullanmış ve "*Yerinde Müdahale*" manşetiyle haberi vermiştir. Manşetin ilk etapta müdahaleyi olumladığı görülmektedir. Ancak haberin içeriğine bakıldığında molotof kokteyli atan eylemcilerin kendilerini yaktığı ve TOMA'nın yerinde müdahalesi ile eylemcilerin hayatının kurtarıldığına dair bir haber olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 3.5 12 Haziran 2013 tarihinde gazetelerdeki haber oranı

15 Haziran tarihinde akşam saatlerinde polisin müdahalesi ile Gezi Parkı boşaltılmıştır. Çatışmalar tüm gece devam etmiştir. 16 Haziran’da Gezi’ye çıkan tüm yollar kapatılmıştır. Aynı gün Tayyip Erdoğan Kazlıçeşme Mitingini gerçekleştirmiştir. Hem Gezi’nin boşaltılması hem de Erdoğan’ın gerçekleştirdiği milli irade mitingi yakın tarihlere denk geldiği için 17 Haziran tarihli gazetelerin ilk sayfalarının neredeyse tamamını bu iki haberin kaplamış olduğu görülmektedir. Erdoğan’ın gerçekleştirdiği mitingin etkisiyle *Yeni Akit*, *Sabah* ve *Star* gazetelerinde haberlerin kaplamış olduğu alanlar artmıştır. Bu tarihte *Yeni Akit* gazetesi İlk sayfasının büyük bir bölümünü Erdoğan’ın mitingine ayırmıştır. Kullanılan miting görselinin hemen altında ise küçük bir kız çocuğu fotoğrafına yer verilmiştir. Fotoğraftaki kız çocuğunun eline “Ayyaş çapulcu koca değil, Allah’tan korkan dindar koca istiyoruz” söyleminin bulunduğu bir pankart resmedildiği görülmektedir. *Star* ve *Sabah* gazeteleri de ilk sayfalarında büyük görseller kullanarak Erdoğan’ın konuşmasından kesitler vermiş ve söylemlerinin ağırlıkta olduğu haberleri aktarmıştır.

Şekil 3.6 17 Haziran 2013 tarihinde gazetelerdeki haber oranı

Haber dili ve söylem üzerine daha ayrıntılı bulgulara ulaşmak amacıyla, her gazete için kullanılan kelime ve/veya kelime öbeklerinin frekanslarının (kullanım sıklığının) gösterildiği tablolar oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra her gazete için eleştirel söylem analizi yöntemine uygun olarak haberin makro yapısı içerisinde bulunan tematik unsurlardan olan başlıkların hiyerarşik bir düzen içerisinde sıralanmış olduğu tablolar hazırlanmıştır.

Söz konusu tablolar gazetelerin Gezi'deki duruşlarına ilişkin daha açık ve net bilgiler içermektedir. Tablolar incelediğinde Gezi döneminde hükümete yakın gazetelerin kullanmış olduğu dildeki benzerlikler son derece açık bir şekilde görülmektedir. *Yeni Şafak*, *Yeni Akit*, *Star* ve *Sabah* gazetelerinin ve o dönemde hükümete yakın olan *Zaman*'ın illegal/yasadışı örgüt, provokatör, provokasyon, ajan, militan, terörist, terör örgütü, vandalist, vandalizm, faiz lobisi gibi kavramları sık kullanmaktadırlar. Bunun yanı sıra muhafazakar, İslamcı bir gazete olan *Yeni Akit*'in sözde eylemci, sözde çevreci, yabancı ajan, bira lobisi vb. kelime öbekleri üreterek diğer gazetelere oranla daha ayrıştırıcı ve nefrete çağrı yapan bir dil kullandığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde muhafazakar gazeteler olan *Star* ve *Yeni Şafak* gazeteleri de *Yeni Akit*'e oldukça yakın bir dil kullanmıştır. *Star*'ın yayımladığı ve sonradan ortaya çıkan görüntü kayıtlarında gerçeği yansıtmadığı anlaşılan “*Kabataş olayına*” ilişkin “*Kadınlar küfrediyor erkekler vuruyordu*” başlıklı haberde, başörtülü bir kadına saldıran Gezi eylemcileri olduğu ileri sürüldüğü için, haberin son derece ayrıştırıcı ve

toplumu kutuplaştırıcı olduğu görülmektedir. Aynı şekilde *Yeni Akit* ve *Yeni Şafak* da din/inanç kaynaklı bir çatışma ortamını körükleyen benzer haberleri kullanmıştır.

İncelenen yirmi yedi günlük sürenin yirmi üç gününde, *Star*'ın yaşanan olaylar ile ilintili manşetler attığı görülmektedir. Gazete haber başlıklarını ağırlıklı olarak iktidarın söylemleri üzerinden oluşturmuştur. Sıklıkla biz ve onlar ayrımına giden gazetede polis şiddeti yerine eylemcilerin şiddet uyguladığı vurgusu daha yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Manşetlerden anlaşılabileceği üzere, gazete haberlerinde Gezi Parkı'nın bir enkaza dönüştüğü, eylemcilerin şiddet gösterdiği (hem polise, hem başörtülü kadına), bu şiddetin "faiz lobisi" tarafından desteklendiği ve Gezi eylemcilerinin arkasındaki güçlerin oyununu bozabilecek güçte bir kitlenin olduğu ve bu kitlenin milli iradenin arkasında durduğu gibi söylemler yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

Tablo 3.2 *Star* gazetesi manşet ve ana başlıkları

STAR	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	İSTİFA ET KILIÇDAROĞLU
30.05.2013	Boğaz'ın ikinci Sultanı
31.05.2013	Dinci Le Monde!
01.06.2013	AVM YOK BU NE ŞİDDET
02.06.2013	Ağacın altından TAHRİK ÇIKTI
03.06.2013	ENKAZ KALDI
04.06.2013	MESAJ ALINDI GEREKEN YAPILIR
05.06.2013	Barışçı eyleme özür saldırana uyarı
06.06.2013	#Yedirmeyeceğiz
07.06.2013	Demokratik taleplere CANIM FEDA
08.06.2013	Şiddetin sponsoru FAİZ LOBİSİ
09.06.2013	MANŞET Taksim'e kulak tıkamadık ALT BAŞLIK AVM yok, rezidans yok Gezi parkı Maçka'ya uzayacak
10.06.2013	MANŞET Amaç çevreyse KAPIM AÇIK
11.06.2013	MANŞET Moşe'nin ağzı kulaklarında ALT BAŞLIK Çevreye şefkatli lobilere öfkeli
12.06.2013	MANŞET RANDEVULU MÜDAHALE ALT BAŞLIK Gözlerinizden operim

13.06.2013	MANŞET Kadınlar küfrediyor erkekler vuruyordu ALT BAŞLIK 24 saat içinde çözülür
14.06.2013	KARARINIZI TANIMIYORUM
15.06.2013	Yargı ‘evet’ dese bile HALK OYLAMASI
16.06.2013	MANŞET YÜZBİNLER SİNCAN’DAKİ MİLLİ İRADEYE SAYGI MİTINGİNDE BULUŞTU BİZ SABIRLA DİRENİRİZ ALT BAŞLIK Polis Gezi’yi tahliye etti
17.06.2013	MANŞET MİLLİ İRADE HIRSIZLARINA, LOBİLERE, KARANLIK ODAKLARA GEÇİT VERMEYİZ ALT BAŞLIK POLİSE KURŞUN SIKTILAR
18.06.2013	MANŞET 28 ŞUBAT’IN YENİ SÜRÜMÜ ALT BAŞLIK Beyaz önlüklü PROVOKATÖRLER
19.06.2013	MARJİNAL TEMİZLİK
20.06.2013	MANŞET Şehirler kararacak ekonomi çökecekti ALT BAŞLIK DURAN ADAM’A KARŞI OKUYAN POLİS
21.06.2013	MANŞET HEDEF ÇÖZÜMÜ SABOTE ETMEKTİ ALT BAŞLIK Kahire’den Tiran’a Erdoğan mitingi ALT BAŞLIK Durak kaldırırken dahi halka soracağız
22.06.2013	Çözümü durduramazlar
23.06.2013	Tek besmeleyle oyunlarını bozarız
24.06.2013	MANŞET NE OLURSA OLSUN çözümünden dönüş yok SÜRMANŞET Daha fazla demokratik reform

Gazetenin kullanmış olduğu kelime ve/veya kelime öbekleri de çoğunlukla siyasal iktidarın söylemlerini desteklemektedir. Veriler incelendiğinde, gazetenin yapmış olduğu “şiddet ve vandallıkla ‘isyan çıkarmak’ isteyen eylemciler” nitelendirmesi dikkat çekmektedir. Bu nitelendirme aracılığıyla, gazetenin kimi başlıklarından da anlaşılabilceği üzere, eylemcilerin şiddet yanlısı olduğu ifade edilmektedir. Gazetenin olaylara çoğunlukla bir taraf olarak baktığı ancak halkın değil iktidarın tarafında olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 3.3 *Star* gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

STAR	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
çevreci	2	5
çevre duyarlılığı	1	1
çevre eylemi	1	1
çevre kaygısı	1	1
duran adam eylemi	2	4
eylem	16	25
eylemci	11	17
faiz lobisi	4	10
Gezi Parkı olayları	5	10
gösteri	6	6
gösterici	8	11
illegal örgüt/grup	2	3
işgal	1	1
marjinal gruplar	4	8
marjinal sol	1	1
marjinal temizlik	1	1
militan	2	3
protesto	3	3
protestocu	1	1
provokasyon	1	2
provokatif	1	1
provokatif eylem	3	3
provokatör	6	10
rant	1	1
şiddet ve vandallıkla 'isyan çıkarmak' isteyen eylemciler	1	1
şiddet yanlısı örgüt	1	1
terör örgütü	1	1
vandalizm	1	2
yasadışı örgüt/grup	2	4

Yeni Akit incelenen yirmi yedi günlük sürenin yirmi iki gününde olaylara ilişkin ifadeleri içeren haberleri manşetten vermiştir. Gazetede yer alan haberlerde çoğunlukla protestoların arkasında bulunan kişiler/ülkeler olduğu, karanlık güçlerin etkisi ile olayların başladığı söylemi yer almakta ve bir hedef aranmaktadır. Gazete hedef ararken bazı haberlerinde hedefi açık bir şekilde göstermektedir. İnternette müftü karısı olduğunu söyleyerek Erdoğan'ı eleştirdiği videoyu paylaşan kadına ilişkin haberi “*Müftü karısıym dedi bar karısı çıktı*” başlığı ile veren gazete, haberde kadının bar işlettiğini söyleyerek ve kadının fotoğraflarını net bir şekilde kullanmış, kadının provokatör olduğunu ifade etmiş ve kadının CHP ile bağlantılı olduğunu

tespit edildiği söylemiştir. Dış güçlere ve yabancı ajanlara sık sık gönderme yapan gazete 13 Haziran tarihinde yabancı ajan olduğunu iddia ettiği kişilerin fotoğraflarını da aynı şekilde açık bir biçimde ilk sayfasında kullanmıştır. Bunun yanı sıra 3 Haziran tarihinde “iki yüzlü çevreciler” başlığı ile sürmanşetten verdiği haberde, Taksim’de ağaçların sökülmesine karşı çıkan bazı CHP’lilerin ve gazete yöneticilerinin ağaç katliamı yapılarak inşa edilen Acarkent ve Beykoz Konakları’nda oturduğunun iddia edildiği bir haber yapmıştır. Gazete bu haberde söz konusu isimlerin sadece adreslerine değil aynı zamanda fotoğraflarına da net bir şekilde isimleri ile birlikte yer vermiştir. Normal koşullarda ortada bir suç olsa dahi bir kişi o suç ile yargılanırken yani suçu kesinleşmemişken gazetecilerin masumiyet karinesi gereğince ilgili görselleri kullanmaması ya da anlaşılmayacak şekilde bulanıklaştırması gerekmektedir. Ancak *Yeni Akit*’in pek çok haberinde insanların yargılandığı suçlandığı ve isim ve fotoğraflarıyla birlikte, kesin ifadeler kullanılarak hedef gösterildiği görülmektedir. Sadece barış gazeteciliği ilkelerine değil aynı zamanda genel geçer mesleki etik kodlara da uymayan bu habercilik biçimi son derece tehlikelidir, çünkü haberi okuyan bir kişi kendisini taraf görerek habere konu olan kişilere şiddet gösterebilir. Bu ve benzeri durumların oluşmaması ve yeni çatışmaların yaratılmaması için haberlerin daha yalın bir dille, nefret söylemi ve kesin yargılar içeren ifadelerden ve de ayrımcı nitelendirmelerden uzak bir şekilde verilmesi gerekmektedir.

Tablo 3.4 *Yeni Akit* gazetesi manşet ve ana başlıkları³⁶

YENİ AKİT	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	<i>Reyhanlı’da CHP parmağı</i>
30.05.2013	<i>Hoşgeldin Yavuz</i>
31.05.2013	Soytarılık
01.06.2013	MANŞET <i>Çözüm ombudsmanda</i> SÜRMANŞET Katliam ruhsatı CHP’den
02.06.2013	Çoğunluğu azınlığa ezdirmeyiz
03.06.2013	MANŞET Karanlık güçler işbaşında SÜRMANŞET İki yüzlü çevreciler
04.06.2013	MANŞET PKK’dan farkınız ne

³⁶ *Yeni Akit*’te yer alan haberler çoğunlukla Gezi’ye ilişkin olmamakla birlikte her haberde muhakkak bir Gezi vurgusu olduğu için, Gezi ile ilgili olmayan haberlerin başlıkları italik yapılmamıştır.

	ALT BAŞLIK Sandıkta hesaplaşacağız
05.06.2013	MANŞET Maskeler düştü SÜRMANŞET Ajan provokatörlere YAKIN TAKİP
06.06.2013	MANŞET DİPLOMATİK PASAPORTLU 4 YABANCI AJAN YAKALANDI Taksim’de katliam yapacaklardı ALT BAŞLIK Platform sanki dış güçlerin sözcüsü
07.06.2013	İLİMLİ MESAJLAR
08.06.2013	MANŞET Gücün kaynağı milletimiz SÜRMANŞET BAŞBAKAN’IN BAHSETTİĞİ SPEKÜLATÖRLERİ DR. ÖMER BOLAT AÇIKLADI Faiz, içki ve reklam çetesi
09.06.2013	<i>CİNAYETLERİN, TECAVÜZLERİNİ TRAFİK KAZALARININ VE GASPLARIN ANA SEBEBİ</i> <i>ALKOL...</i> <i>Korkutan tablo</i>
10.06.2013	Erdoğan’dan 3 ilde 3 mesaj
11.06.2013	MANŞET Rantiyeyi çıldırtan rakamlar SÜRMANŞET Asırlık oyun yine sahnede
12.06.2013	MANŞET Batı’yı bu tablo kudurttu ÜST BAŞLIK Rant gidince çapulcu oldu
13.06.2013	İŞTE O AJANLAR
14.06.2013	Kendine bak AB
15.06.2013	MANŞET ŞEHİT POLİS OLAYINDA SKANDAL KARARTMA Kim bu Boris SÜRMANŞET Eylemcileri Migros BESLİYOR
16.06.2013	MANŞET Boyun eğmem SÜRMANŞET Chp’de yeni bir skandal Yabancı basınla gizli görüşme
17.06.2013	MİLLÎ DİRENİŞ
18.06.2013	Alçak CNN
19.06.2013	MANŞET İllegal örgütler CHP’den destek alıyor Nerede CHP orada illegalite SÜRMANŞET Yok ol İsrail
20.06.2013	MANŞET <i>Lahey’de siyonist ABD ittifakı</i> SÜRMANŞET Çevreciye hodri meydan
21.06.2013	MANŞET Batı’dan geri vites

	SÜRMANŞET BÜYÜK OYUN...BÜYÜK TEZGAH...BÜYÜK SAHTEKARLIK... Müftü karısıym dedi bar karısı çıktı
22.06.2013	MANŞET Kayseri’de yüz binler vandallığa zorbalığa isyan etti İşte Anadolu SÜRMANŞET Medyanın asırlık ihaneti!
23.06.2013	MANŞET Merkel’in tetikçileri SÜRMANŞET Ruhsatını da şirretlikle almış YAN BAŞLIK Bizim besmelemiz oyunlarını bozar
24.06.2013	MANŞET İran ateşle oynuyor SÜRMANŞET Halk Çapulcuğu kürsüden indirdi

Yeni Akit’in kullanmış olduğu kelime ve kelime öbeklerine bakıldığında gazetenin çeşitli nitelendirmeler yaparak ima yoluyla habere konu olan kişi ve/veya kurumları nitelendirdiği görülmektedir. “Çevreci olduğunu iddia eden eylemciler”, “provokatif marjinal yapılanmalar” vb. betimlemeler kullanan gazetenin “sözde eylemci”, “sözde çevreci” gibi ifadeler ile Gezi’nin protesto olmadığını ima ettiği ve dolayısıyla eylemcilerin de “eylemci” olmadığını ima ettiği görülmektedir. Bu süreçte gazete provokatif, terörist, terör ve provokasyon gibi kelimeleri de sıklıkla kullanmıştır.

Tablo 3.5 *Yeni Akit* gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

YENİ AKİT	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
ajan	4	12
ajan provokatör	2	3
alkol ve rant lobisi	1	1
aşırı uçlar	1	1
bira lobisi	1	2
CHP ve marjinal kuyrukları	1	1
çapulcu	7	9
çevreci	4	8
çevreci olduğunu iddia eden eylemciler	1	1
dış mihrak	1	2
durur adam eylemi	1	1
eylem	16	33

eylemci	20	40
faiz lobisi	4	8
faiz, içki ve reklam çetesi	1	1
Gezi Parkı hadisesi	1	1
Gezi Parkı lobisi	1	1
Gezi Parkı provokasyonu	2	2
gösteri	2	2
gösterici	2	2
hükümet karşıtı eylem	1	1
hükümeti devirme eylemi	1	1
iki yüzlü çevreci	1	1
illegal eylem	1	1
illegal örgüt	2	3
işgal	3	3
kaos eylemleri	1	1
marjinal çevreler	1	1
marjinal grup/sol grup/örgüt	10	12
marjinal güç	1	1
marjinaller	2	3
provokasyon	5	6
provokatif eylemler	1	1
provokatif gruplar	1	1
provokatif marjinal yapılanmalar	1	1
provokatif olaylar	1	1
provokatif paylaşımlar	1	1
provokatif söylemler	1	1
provokatif ve adaletsiz	1	1
provokatör	17	31
provoke eden/provoke etmek	4	4
rant	2	2
rantiye	1	1
sanal terör platformu	1	1
siber provokatör	1	1
sözde çevreci	2	2
sözde eylem	1	1
sözde eylemci	1	2
spekülatör	1	1
taksim/gezi parkı olayları	16	33
tatlı rant	2	3
terör örgütleri	2	3
terör yandaşları	1	1
terörist eylem	1	1

Hükümete yakın gazeteler arasında Gezi ile ilgili ifadelerin yer aldığı haberlere en çok yer ayıran gazete olan *Yeni Şafak* gazetesi yirmi dört gün boyunca ilgili haberleri manşetten vermiştir. Gazetenin haber yaptığı ilk gün olan 1 Haziran

tarihinde hem eylemcileri hem de polis şiddetini kınadığı “ikisi de orantısız” başlığını kullandığı görülmektedir. Genellikle Tayyip Erdoğan’ın söylemlerini kullanan *Yeni Şafak* da *Yeni Akit* ve *Star* gibi eylemlerin arkasında olan ekonomik ve siyasal güçler üzerinden haberler yapmıştır. *Yeni Şafak* da *Yeni Akit* gibi yapmış olduğu haberlerde zaman zaman hedef göstermiştir. Tiyatro oyuncusu Memet Ali Alabora’nın yönetmiş olduğu *Mi Minör* oyununda, protestoların provasını yaptığı ve Alabora’nın yurtdışı bağlantıları olduğu ileri sürülmektedir. Memet Ali Alabora bu haberin ardından yaşamış olduğu bir takım olumsuz olayların etkisi ile Türkiye’yi terk etmiş ve eşiyle birlikte İngiltere’ye gitmiştir. İngiltere vatandaşlığına geçen Alabora hâlâ yurtdışında yaşamaktadır. Bu haber ve haberin bir insanın hayatı üzerinde yaratmış olduğu etki, bu ve benzeri haberlerin nefret söylemini körüklediğini ve dolayısıyla insanların hayatını değiştirebildiğini göstermektedir.

Tablo 3.6 *Yeni Şafak* gazetesi manşet ve ana başlıkları

YENİ ŞAFAK	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	CHP’DE BARIŞ İSİMDE KALDI
30.05.2013	YAVUZ SULTAN SELİM HAYIRLI OLSUN
31.05.2013	SAVUNMADA YERLİ REKOR
01.06.2013	MANŞET BÜYÜK ORTAK VATANDAŞ SÜRMANŞET İkisi de orantısız
02.06.2013	MANŞET BU ÖFKEYİ KİM YÖNETİYOR ALT BAŞLIK Yalan rüzgarı
03.06.2013	MANŞET REKLAM ŞANTAJI ALT BAŞLIK Güle eğlene yıkım
04.06.2013	MANŞET MEYDANDA YABANCI VAR
05.06.2013	MANŞET GERİLİM DÜŞTÜ ÜST BAŞLIK Beyaz Kuvvetler devrede ALT BAŞLIK FATURAYI HEPİMİZ ÖDEDİK Türkiye kaybetti
06.06.2013	MANŞET EKONOMİK YIPRATMA SÜRMANŞET Houston’dan ölüm emri
07.06.2013	MANŞET

	DEMOKRATİK TALEPLERE CANIMIZ FEDA ALT BAŞLIK Gezi geyiğe döndü
08.06.2013	MANŞET KİRLİ PAZARTESİ ÜST BAŞLIK Gelin benimle ortaklık yapın
09.06.2013	MANŞET FAİZ LOBİSİNE SANDIK RESTİ ÜST BAŞLIK ÇARŞI KARIŞTI ALT BAŞLIK Altından CHP çıktı
10.06.2013	MANŞET BU NE TESADÜF SÜRMANŞET Tuzak kuranlara sandıkta cevap verin
11.06.2013	EYLEMLERE AKİL ADAM
12.06.2013	MANŞET YERİNDE MÜDAHALE YAN BAŞLIK Gözlerinizden öpüyorum eylemi bitirin
13.06.2013	MANŞET TWİTTER ÖRGÜTÜ ALT BAŞLIK Topçu kışlası!
14.06.2013	MANŞET GEZİ BASKISI ÖLÜME GÖTÜRDÜ
15.06.2013	MANŞET ÇÖZÜM SİNYALİ ÜST BAŞLIK Yanıdayız (üst başlık)
16.06.2013	MANŞET KOD ADI İSTANBUL SÜRMANŞET Biz duamızla direniriz
17.06.2013	MANŞET BURASI TÜRKİYE SÜRMANŞET Entrikaları deşifre oldu
18.06.2013	MANŞET UTANMAZ ADAM ÜST BAŞLIK Bunlar şaşırmış ALT BAŞLIK Sönük geçti sendika grevi olaysız geçti
19.06.2013	MANŞET ALMANYA TEHDİT EDİYOR ALT BAŞLIK Yıldız ülkeleri KARIŞTIRIYORLAR YAN BAŞLIK Odama saldırının uzantısı YAN BAŞLIK

	Vandallara operasyon
20.06.2013	Mesele başka HALA ANLAMADIN MI
21.06.2013	MANŞET GEZİ PARKI DOSYASINI AÇIYORUZ DEUTCHE BANK BORSA DARBESİ ALT BAŞLIK Erdoğan'ın evine 3 bin kişiyle baskın ALT BAŞLIK Mi Minör'den önce Londra ve Mısır turu
22.06.2013	MANŞET ALMANYA RAHATSIZ ALT BAŞLIK Onlar durmayı bilir YAN BAŞLIK Sistemli küstahlık
23.06.2013	MANŞET 50 KİŞİLİK LİSTE VAR ÜST BAŞLIK Faiz lobisinin neferi oldular
24.06.2013	MANŞET KIBRIS'A YERLEŞTİ ÜST BAŞLIK Sosyalist yatçılar

Yeni Şafak'ın kullanmış olduğu kelimeler incelendiğinde yasadışı, marjinal, illegal örgüt ve grupların şiddet eylemleri düzenlediğine dair bir söylem üzerinden haberlerin verildiği görülmektedir.

Tablo 3.7 Yeni Şafak gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

YENİ ŞAFAK	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
ajan	1	4
çevreci	1	2
çevre duyarlılığı	1	1
çevre eylemi/çevreci eylem	4	5
duran adam eylemi	1	1
eylem	22	161
eylemci	18	44
faiz lobisi	8	10
Gezi rantçıları	1	1
gösteri	12	18
gösterici	13	19
İktidara karşı eylem	1	1
İllegal örgütler	2	2
isyan	1	1
marjinal/marjinal sol gruplar	5	5
maskeli grup	1	1

militalanlar	1	2
oturma eylemi	1	2
protesto	8	10
protestocu	2	4
provokasyon	4	7
provokatif eylem	1	1
provokasyona dönüşen eylem	1	1
provokatif mesajlar	2	2
provokatör	6	11
provoke eden/provoke etmek	3	3
radikal bir grup	1	1
ranta dönüşüren yatırımcılar	1	1
sokakları karıştıran eylemler	1	1
şiddet eylemleri/şiddete dönüşen eylemler	2	2
sivil şiddetsiz darbe girişimi	1	1
taksim/gezi parkı olayları	15	23
twitter örgütü	1	1
vandallar	1	2
vatandaş	1	1
yasadışı örgütler/gruplar	5	6

Sabah haberi çoğunlukla görmemeyi tercih etmiştir gördüğü zaman ise büyük oranda liderlerin söylemleri üzerinden görmüştür. Gazete sadece on sekiz gün boyunca Gezi'ye ilişkin ifadelerin yer aldığı haberleri manşetten vermiş ve ilk sayfada yer alan haberlerin başlıklarını çoğunlukla Erdoğan'ın sözlerini kullanarak atmıştır.

Tablo 3.8 Sabah gazetesi manşet ve ana başlıkları

SABAH	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	MAKETTEN SATIŞA RUHSAT KOŞULU
30.05.2013	YAVUZ GELİYOR YAVUZ... BOĞAZ'I YARA YARA... 2 YILDA TAMAM
31.05.2013	FİLMDEKİ KERİM YARGIDA MAHKUM
01.06.2013	'İÇİREN YERİ KAPITIRIZ'
02.06.2013	MANŞET GAZ KESİLDİ SİS DAĞILDI ALT BAŞLIK 'Gaz işinde yanlışlık var'
03.06.2013	MANŞET 'GERİDEKİ ON YIL YARININ TEMİNATI' ALT BAŞLIK Öfke gitti, zarar kaldı
04.06.2013	MESAJ ALINDI SAĞDUYU VAKTİ
05.06.2013	HÜKÜMETTEN GEZİ PARKI EYLEMCİLERİNE ZEYTİN DALI

06.06.2013	PLATFORM'UN TALEBİ ARTTI
07.06.2013	MANŞET DEMOKRATİK TALEBE CAN FEDA ALT BAŞLIK Bu mu masum eylem?
08.06.2013	'ÇEVRECİ KARDEŞLER GELİN KONUŞALIM'
09.06.2013	MANŞET <i>TÜRKİYE'DE ÖLÜ AVRUPA'DA SAĞ</i> ALT BAŞLIK 'Demokratik tepkiden rahatsızlık duymayız'
10.06.2013	'SABREDECEĞİZ AMA SONU VAR'
11.06.2013	'BİZİ NEREDEYSE LİNÇ EDECEKLER'
12.06.2013	MANŞET 'KİMSENİN YANINA KAR KALMAYACAK' ALT BAŞLIK PARK AYRI ALAN AYRI
13.06.2013	GEZİ PARKI İÇİN REFERANDUM
14.06.2013	İSTANBUL HALKI NE DİYORSA O
15.06.2013	MANŞET 4 MADDE LİK YOL HARİTASI ALT BAŞLIK 'Türkiye güneştir balçıkla sıvanmaz'
16.06.2013	MANŞET GÜNAYDIN GEZİ ALT BAŞLIK İHANET ÇETESİ VAR
17.06.2013	'BU OYUNLARIN HEDEFİ TÜRKİYE'
18.06.2013	MANŞET <i>DOST İŞİ SKANDAL</i> ALT BAŞLIK 'Gezi herkese bir sınav oldu'
19.06.2013	MANŞET 'AYRIŞMAYA ASLA İZİN VERMEYİZ' ALT BAŞLIK 'Gezi projesi askıya alındı'
20.06.2013	<i>YARALAR İŞTE BÖYLE SARILIR</i>
21.06.2013	MANŞET <i>YARGITAY RÜYAYI DELİL KABUL ETTİ</i> ALT BAŞLIK 'Artık durağı bile halka soracağız' (alt başlık)
22.06.2013	'ASIL HEDEFLERİ ÇÖZÜM SÜRECİ'
23.06.2013	MANŞET <i>BARIŞ GÜNÜNDE TERÖRE ELVEDA</i> ALT BAŞLIK 'Ey gençler aldatıldınız'
24.06.2013	OYUN BOZULDU FİNAL SANDIKTA

Haberlerin içeriğine genel olarak bakıldığında çok az sayıda haber yapmasına rağmen, haberlerde çok yoğun bir şekilde Erdoğan'ın ifadelerini kullanan gazetenin

frekansları düşük olmakla birlikte hükümete yakın diğer gazetelerde kullanılan kelime ve ifadelerle yakın söylemler kullandığı görülmektedir. Gazete *Yeni Şafak* ve *Yeni Akit*'ten farklı olarak aleni bir şekilde hedef gösteren haberler yapmamıştır.

Tablo 3.9 Sabah gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

SABAH	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
çapulcu	1	1
çevreci	1	1
çıkar lobisi	2	2
direniş	1	1
duran adam eylemi	1	1
eylem	8	16
eylemci	6	11
faiz lobisi	4	5
Gezi Parkı olayları	9	12
gösterici	3	3
(illegal) örgütler	1	1
işgal	1	1
marjinal grup	1	1
protesto	1	1
provokasyon	1	1
provokatör	2	2
provokatör örgüt	1	1
provoke eden MLKP ve ESP örgütleri	1	1
terör örgütü	1	1
vandalizm	1	1

Gezi döneminde hem Gülen Cemaati'ne hem de iktidara yakınlığı ile bilinen muhafazakar bir gazete olan *Zaman*³⁷ gazetesi diğer gazetelere oranla hükümete olan mesafesini biraz daha fazla korumuş ve diğer muhafazakar gazetelerin kullandığı yaygın söylemleri kullanmasına karşın, haberi aktarırken diğer gazetelere göre daha yalın bir dil kullanmıştır. *Zaman* yirmi yedi günlük sürenin on altı gününde olaylara ilişkin ifadelerin yer aldığı haberleri manşetten vermiştir. 3 Haziran tarihine kadar verdiği haberlerin başlıklarında ortada duran ifadeler kullanan gazete, bu tarihte çevre duyarlılığının yakıp yıkmaya dönüştüğünü ifade eden bir başlık kullanmıştır. 7

³⁷ İstanbul 6. Sulh Ceza Hakimliği, *Zaman* gazetesini de bünyesinde bulunduran Feza Gazetecilik şirketine “şirketin Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanmasının (FETÖ/PDY) faaliyetleri kapsamında ve örgüt faaliyetlerine destek olacak şekilde kullanıldığı yönünde kuvvetli deliller bulunması” gerekçesiyle, 4 Mart 2016 tarihinde kayyum atanması kararı almıştır.

Haziran'da Tayyip Erdoğan'ın Afrika gezisinden dönüşünden sonra havaalanında yapmış olduğu konuşmanın ardından ise ağırlıklı olarak Erdoğan'ın söylemlerinin olduğu haberlere yer vermiştir. Gazete eylemlerin Alevi-Sünni çatışmasını (13 Haziran) ve/veya mezhep (16 Haziran) çatışmasını körüklemesine ilişkin iki ayrı habere de ilk sayfasında yer vermektedir

Tablo 3.10 Zaman gazetesi manşet ve ana başlıkları

ZAMAN	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	MANŞET <i>ŞİDDETİN TEMELİNDE</i> <i>ALKOL VE UYUŞTURUCU VAR</i> ALT BAŞLIK Taksim Gezi Parkı'nda yıkım başladı, tepki büyük
30.05.2013	MANŞET <i>Yavuz Sultan Selim Köprüsü iki yılda tamamlanacak</i> ALT BAŞLIK Gezi Parkı'na kadın duyarlılığı: Ağaçların bir bir kesilmesi incitici
31.05.2013	<i>Dayatmalar, demokratik hukuk devletin sicilini bozar</i>
01.06.2013	GERİLİM TAKSİM'İ AŞTI
02.06.2013	MANŞET Eylemcilere sükunet, hükümete 'kaygılara kulak ver' çağrısı ALT BAŞLIK Güvenlik güçleri çekildi, kriz yatıştı
03.06.2013	Çevre duyarlılığı yakıp yıkmaya dönüştü
04.06.2013	MANŞET Demokrasi sadece seçim değildir, mesaj alınmıştır SÜRMANŞET Olaylar yumuşamış durumda, birkaç güne kadar normale dönecektir
05.06.2013	Bütün taleplere açgöğüs yeter ki şiddet olmasın
06.06.2013	MANŞET DEMOKRATİK PROTESTO HAKKINI OPERASYONA ÇEVİRMEK İSTEYENLERİN MASKESİ DÜŞTÜ Provokatörlere suçüstü ALT BAŞLIK TAKSİM PLATFORMU'NDAN BÜLENT ARINÇ'A: TOPÇU KIŞLASI PROJESİ İPTAL EDİLSİN
07.06.2013	MANŞET DEMOKRATİK TALEPLERE CANIMIZ FEDA SÜRMANŞET FETHULLAH GÜLEN HOCAEFENDİ'DEN GEZİ PARKI OLAYLARIYLA İLGİLİ ÖNEMLİ TESPİTLER
08.06.2013	MANŞET <i>GÜL'DEN BARIŞ MESAJLARI</i> SÜRMANŞET Eylemcilere seslendi: Çevrecilikte ortaklığı benimle yapın

09.06.2013	MANŞET 28 ŞUBAT TUTANAKLARI HALA DEVLET SIRRI ALT BAŞLIK Taksim’e AVM, otel, rezidans yok
10.06.2013	MANŞET Bir gönül için bin özür dilerim ALT BAŞLIK Milletin hesap yeri sandıktır
11.06.2013	MANŞET 28 Şubat belgeleri düzenli olarak imha edilmiş ALT BAŞLIK Eylemde taşlar sökülmesin diye kaldırımlar betondan yapılıyor
12.06.2013	Polis Taksim’e girdi, Gezi Parkı’na müdahale yok
13.06.2013	MANŞET Referandum önerdi YAN BAŞLIK Gezi üzerinden Alevi-Sünni çatışması planlıyorlar
14.06.2013	Kamuoyu yoklaması olabilir ama yargı kararı esastır
15.06.2013	Mesaj alındı, yargı kararını bekleyeceğiz
16.06.2013	MANŞET POLİS TAKSİM GEZİ PARKINI BOŞALTTI 19. günde müdahale ALT BAŞLIK Amaçları mezhep çatışması çıkarmak
17.06.2013	MANŞET SANDIKTAN BAŞKA YOL ARAYANLARA GEÇİT YOK
18.06.2013	<i>YENİ TANIŞTILAR 40 YILLIK DOST GİBİ AYRILDILAR</i>
19.06.2013	MANŞET Millet özgürlükleri genişleten anayasa istiyor ALT BAŞLIK Beyoğlu ve Nişantaşı’nda kepenkler 5’te iniyor
20.06.2013	MORAL ZİRVESİ
21.06.2013	<i>ADLİ TIP RAPORU EKSİKLERLE DOLU</i>
22.06.2013	<i>YÖK, 6 yıl Batı Çalışma Grubu’ndan emir almış</i>
23.06.2013	<i>İlaç kullanımı 2 milyar kutuya çıktı, evler ecza deposuna döndü</i>
24.06.2013	<i>Sınav belirsizliği, öğrenci ve velileri tedirgin ediyor</i>

Gazetenin kullandığı kelimeler/kelime öbekleri incelendiğinde “çevreci eylemci”, “çevreci/çevresel eylem”, “çevreci örgüt” gibi söylemler kullanıldığı görülmektedir. Bu ifadeler ile Gezi’de çevreci olmayan eylemcilerin ve örgütlerin olduğu ve çevre amaçlı olmayan eylemlerin yapıldığı ima edilmektedir. Gezi’de toplumun her kesiminden, sesini duyurmak isteyen çok sayıda insan ve grup bulunmasına karşın gazetenin eylemcileri ayırtırmadan betimlemesi ve eyleme katılan sıradan insanların sesine yer vermesi gerekmektedir. Nitekim *Zaman* bunu yapmayarak çevre için eylem yapanları haklılaştırırken ya da mazur görürken, çevre amacıyla orada bulunmadığını ima ettiği eylemcileri ayırtırmaktadır.

Tablo 3.11 *Zaman* gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

ZAMAN	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
ajan	1	1
çevreci eylemci	1	1
çevreci örgüt	1	2
çevresel/çevreci eylem	4	4
duran adam eylemi	1	2
eylem	21	60
eylemci	16	39
gezi parkı olayları	11	16
gösteri	4	7
gösterici	10	23
korsan gösteri	1	1
marjinal grup	7	12
protesto	7	12
protestocu	2	2
provokasyon	3	4
provokatif	1	1
provokatif eylem	1	1
provokatör	2	3
siyasi gösteri	1	1
şiddet eylemi	3	3
terör örgütü	1	1
vatandaş	1	1

Habertürk gazetesinin haberleri hükümete daha yakın bir dil ile ele aldığı görülmektedir. Gazetenin merkezi Gezi Parkı'na yürüme mesafesinde olmasına karşın, *Habertürk* 29 ve 31 Mayıs tarihlerinde Gezi'yi ilk sayfasında görmemiş, 30 Mayıs'ta ise çok küçük yer vermiştir. *Habertürk*'ün toplam on altı günde Gezi ile ilgili haberleri manşetten vermiş olduğu görülmektedir. Gazete 1 Haziran'da Başbakan Erdoğan'ın söylemleri üzerinden haberi vererek "Başbakan konuştu Taksim açıldı" başlığını kullanmıştır. Erdoğan'ın, gazetenin genel yayın yönetmeni Fatih Altaylı ile yapmış olduğu Teke Tek Özel programına ilişkin haber geniş bir şekilde manşetten verilmiş, ancak bu programın ardından gazetenin önünde gerçekleştirilen protestoya gazetede yer verilmemiştir. Gezi'deki insanların taleplerini günlerce görmeyen, ağaçların kesilmesi ve Taksim yayalaştırma projesi ile ilgili ayrıntılı bilgiler içermeyen haberler yayımlayan gazete park boşaltıldıktan iki gün sonra "GEZİ PARKI, İKİ GÜNDE ÇİÇEK AÇTI 35 ağaç, 147 bin çiçek" başlıklı bir haber yayımlayarak bir kez daha iktidarın söylemlerini ilk sayfasına taşımıştır.

Tablo 3.12 *Habertürk* gazetesi manşet ve ana başlıkları

HABERTÜRK	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	BAŞBAKAN REYHANLI İÇİN CHP'Yİ SERT BİR DİLLE SUÇLADI İSTİFA ETMELİ
30.05.2013	Avrupa'dan Asya'ya Yavuz Sultan Selim
31.05.2013	CENEVRE SON ŞANS
01.06.2013	ORTAK MANŞET Taksim yine gergin LEYLA'LAR KAVGASI
02.06.2013	SÜRMANŞET 'POLİS HATALI DAVRANMIŞTIR, DOĞRU' Başbakan konuştu Taksim açıldı MANŞET ŞİDDETİN YAŞI 8
03.06.2013	MANŞET Taksim'de ağaç artar, eksilmez ALT BAŞLIK Gezi'de temizlik zamanı
04.06.2013	'İYİ NİYETLİ MESAJLAR ALINMIŞTIR'
05.06.2013	DEMOKRASİYE EVET ŞİDDETE HAYIR
06.06.2013	MİNİK SERÇE'NİN GEZİ MESAJI: BU YENİ DİLİ ÖĞRENMELİYİZ
07.06.2013	'Demokratik taleplere canımız feda'
08.06.2013	MANŞET Ortaklığı benimle yapın YAN BAŞLIK GEZİ'DE CUMA
09.06.2013	Ombudsmana 12 şikâyet
10.06.2013	MANŞET BİR GÖNÜL İÇİN BİN ÖZÜR DİLERİM SÜRMANŞET Gençliğe güveniyoruz
11.06.2013	Gezi'ye randevu
12.06.2013	MANŞET Taksim ayrı, Gezi ayrı ALT BAŞLIK Erdoğan: Bu işi bitirin gözlerinizden öpüyorum
13.06.2013	MANŞET 7 BİN GENÇLE YÜZYÜZE GÖRÜŞÜLECEK 90 gençliği ne istiyor SÜRMANŞET FORMÜL REFERANDUM
14.06.2013	MANŞET Beyannameli hayat başlıyor SÜRMANŞET YA KIŞLA YA PLEBİSİT
15.06.2013	MANŞET Obama, Suriye'de dediğimize geldi SÜRMANŞET 'Yeterince durdunuz artık eve dönün'
16.06.2013	MANŞET GEZİ'YE OPERASYON ALT BAŞLIK

	Sandıkta bunların hesabını soracağız
17.06.2013	ORTAK MANŞET GEZİ OLAYLARI 20'NCİ GÜNDE DE SÜRDÜ 'İki polis kurşunla yaralandı' <i>Vergi 'de sanatçıya kolaylık</i> SÜRMANŞET ERDOĞAN İSTANBUL'DAKİ 'MİLLİ İRADEYE SAYGI MİTİNGİ'NDE YABANCI BASINI ELEŞTİRDİ: Dünya bunu da görsün
18.06.2013	MANŞET Sosyal medyaya düzen geliyor ALT BAŞLIK GEZİ PARKI, İKİ GÜNDE ÇİÇEK AÇTI 35 ağaç, 147 bin çiçek
19.06.2013	'Polisi daha da güçlendireceğiz'
20.06.2013	Kıyamet saldırısı son anda önlendi
21.06.2013	Durak yapsak halka soracağız
22.06.2013	MANŞET KAYSERİ'DE ÖNCE MİTİNG SONRA AÇILIŞ 'Türk'e durmak yakışmaz dediler duruyorlar' ADALETE ÇOCUK PAKETİ
23.06.2013	MANŞET CEMEVİNİN MASRAFLARI DEVLETTEN SÜRMANŞET Hükümet Gezi'yi fırsata çevirebilir (üst başlık)
24.06.2013	MANŞET TÜRK DAĞCI SON ANDA KURTULDU ALT BAŞLIK ERDOĞAN: GENÇLER OYUNA GETİRİLDİ 'internet tertiplerini deşifre edeceğiz'

Hükümete yakın muhafazakar gazetelerin kullandığı “ajan” ve “militan” gibi söylemleri bu süreçte ilk sayfasında kullanan gazetede, diğer gazetelere göre çok az sayıda haber bulunmaktadır. Bu nedenle kelime frekansı tablosu çok küçüktür.

Tablo 3.13 Habertürk gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

HABERTÜRK	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
ajan	1	1
chapulling	1	1
direnış	2	2
duran adam eylemi	4	4
eylem	18	28
eylem meydanı	1	1
eylemci	11	24
faiz lobisi	1	1
gezi parkı olayları	4	5

gösteri	1	1
gösterici	3	3
militan	1	1
protesto	1	1
sivil toplum hareketi	1	1

Bu gazetelerin yanı sıra kullanmış oldukları söylemlerin bağlamı düşünüldüğünde belirli bir ideolojik duruşa sahip olduğu açıkça gözlemlenen *BirGün*, *Taraf*, *Sözcü* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin kullandıkları kelimeler ve kelime öbekleri de oldukça ilgi çekicidir.

Sosyalist, sol bir gazete olan *BirGün*, yirmi yedi günlük sürenin yirmi beş gününde Gezi ile ilgili haberleri manşetten vermiştir. Gezi sırasında ağırlıklı olarak eylemin doğasına ve amacına yönelik haberler yapılmasını tercih eden *BirGün*'de yaratıcı ve esprili bir dil kullanılarak "Taksim Gaz Parkı", "Çapulcunun el kitabı", "Mutfak önlüklü terör örgütü!" gibi başlıklar atılmıştır. *BirGün* Gezi'ye ilişkin haberleri bir taraf olarak vermiş ve kullandığı başlıkların bir bölümünde ve haber içeriklerinde direkt olarak Tayyip Erdoğan'a hitap etmiştir. Örneğin Erdoğan "çapulcu" kelimesini ilk kullandığında haber "Dün eşkiyaydık bugün de çapulcuyuz, sen rahat ol..." manşetiyle verilmiştir.

Tablo 3.14 *BirGün* gazetesi manşet ve ana başlıkları

BİRGÜN	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	MANŞET 'Ayyaş'lar bizi solladı ALT BAŞLIK Taksim 'gaz parkı'
30.05.2013	<i>1512'de Alevileri katletti 2013'te doğayı katlediyor</i>
31.05.2013	DİRENİŞ PARKI
01.06.2013	Faşizm, sözün bittiği yerdir...
02.06.2013	MANŞET AVM'ni yavaşça yere bırak ve koşarak uzaklaş buradan ALT BAŞLIK Dünya, diktatörü kınadı
03.06.2013	MANŞET Dün eşkiyaydık bugün de çapulcuyuz, sen rahat ol... ALT BAŞLIK Bir halk direniyor
04.06.2013	MANŞET

	Biz de babaannemizi evinde zor tutuyoruz ALT BAŞLIK Bu Altaylı başka Altaylı
05.06.2013	MANŞET İyi polis, kötü polis sonuçta hepsi polis ALT BAŞLIK Bir genci katlettiler
06.06.2013	Çapulcunun el kitabı
07.06.2013	MANŞET Yurda hoş geldin! ALT BAŞLIK Bu da AKP gençliği
08.06.2013	MANŞET Konuştukça batıyor ALT BAŞLIK ‘Türkiye yeniden kuruluyor’
09.06.2013	MANŞET GEZİmiz asıl şimdi başlıyor! ALT BAŞLIK Direnış yaralılarına fişleme
10.06.2013	Sana direniş çok yakışıyor
11.06.2013	MANŞET Barajı bırak, medyayı bırak delikanlı kim bakalım... ALT BAŞLIK ‘Geldiğin yeri ne çabuk unuttun?’
12.06.2013	MANŞET Park bizim meydan bizim flamalar da bizim ALT BAŞLIK Kim, neyi görüşecek?
13.06.2013	MANŞET Kenan Evren’in manevi oğlu! ALT BAŞLIK Maaş sana canım feda
14.06.2013	MANŞET DID YOU MEAN! Bunu mu demek istedin ALT BAŞLIK ‘Bu oyuna gelmeyiz’
15.06.2013	MANŞET Bu solan fidanların hesabını vereceksin ALT BAŞLIK Doktorlara insanlık sorgusu
16.06.2013	Bu daha başlangıç mücadeleye devam
17.06.2013	MANŞET FİRAVUN’UN ÇİRPİNİŞİ ALT BAŞLIK Cenazeye saygıları yok
18.06.2013	MANŞET Sahil Güvenlik de gelsin! ALT BAŞLIK Direnışe emek desteği ALT BAŞLIK ‘Akgezenler’den iç savaş provası
19.06.2013	MANŞET

	Halka karşı duran adam ALT BAŞLIK 'Dünya gerçeği gördü'
20.06.2013	MANŞET Mutfak önlüklü terör örgütü! ALT BAŞLIK Her park Gezi
21.06.2013	MANŞET Ağır bilançoya SAHTE fatura ALT BAŞLIK Cadı avına devam
22.06.2013	Mağdurum da mağdurum
23.06.2013	MANŞET Güneş Parklardan Doğacak ALT BAŞLIK Ne korktun be AKP
24.06.2013	MANŞET Derken cop elden ele... ALT BAŞLIK 'Türkiye uykusundan uyandı'

BirGün, öngörülebileceği üzere Gezi'de bulunan insanları çoğunlukla “direnişçi”, Gezi'yi ise “direniş” olarak betimlemiştir. Gazete, hükümete yakın medya tarafından sıkça kullanılan, dönemin başbakanı Erdoğan'ın “faiz lobisi”, “dış mihrak” gibi söylemlerini kendi üslubunca esprili bir şekilde ele almıştır. Gazetenin ilk sayfalarında yer alan haberlerde hükümet ve Tayyip Erdoğan ağır bir dille eleştirilmiştir. “Devlet terörü”, “diktatör”, “faşizan uygulama”, “faşizm”, “polis terörü”, “polis şiddeti” gibi söylemler haberlerde kullanılmıştır.

Tablo 3.15 *BirGün* gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

BİRGÜN	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
çapulcu	14	25
devlet terörü	3	3
dış mihrak	1	2
diktatör	4	4
direnenler	1	1
direniş	25	113
direnişçi	11	14
duran insan/adam eylemi	2	5
eylem	18	25

eylem alanı	1	2
eylemci	17	37
faiz lobisi	4	7
faşizan uygulama	1	1
faşizm	3	3
finans lobisi	1	1
gezi parkı olayları	6	7
gösteri	3	4
gösterici	2	2
halk	15	50
halk direnişi	1	1
halk isyanı	1	1
halk protestosu	1	1
isyan	8	10
işgal	1	1
polis şiddeti	8	13
polis terörü	8	18
protesto	4	6
protesto gösterisi	2	2
protestocu	2	2
provokatör	1	1
rant	3	3
yurttaş	8	16

Cumhuriyet de *BirGün* gibi kendisine has bir dil kullanmıştır. Gazetede yer alan haberlerin çoğunda aynı *BirGün*'de olduğu gibi mağdurların ve eylemcilerin sesine yer verilmiştir. Gazete yirmi beş gün boyunca Gezi ile ilgili haberleri manşetten vermiştir. *Cumhuriyet*'in atmış olduğu başlıklar incelendiğinde, "Halkla çatışıyor", "Halkın demokrasi taleplerini göz ardı eden Erdoğan yine eylemcileri suçladı öfkesiyle döndü", "Anlamadın dilimizi" gibi başlıklar kullanıldığı ve gazetenin kendisini halktan yana bir taraf olarak konumlandığı görülebilmektedir.

Tablo 3.16 *Cumhuriyet* gazetesi manşet ve ana başlıkları

CUMHURİYET	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	<i>Son durağa doğru</i>
30.05.2013	<i>Katliam köprüsü</i>
31.05.2013	Gezi Parkı'nı korumak için toplanan grup biber gazına karşı mücadeleleyi sürdürüyor

	Halk direniyor
01.06.2013	MANŞET Halk başkaldırdı ALT BAŞLIK Yok böyle zorbalık
02.06.2013	Halkın zaferi
03.06.2013	MANŞET Halkla çatışıyor ALT BAŞLIK Her yer Taksim
04.06.2013	MANŞET Tek o anlamadı ALT BAŞLIK Binlerce yaralı var
05.06.2013	MANŞET Gençler ders veriyor ALT BAŞLIK Sopayla öldürdüler
06.06.2013	MANŞET #direntwitter ALT BAŞLIK On binlerce emekçi Taksim’de direnişçilere destek verdi Büyük buluşma
07.06.2013	MANŞET Halkın demokrasi taleplerini göz ardı eden Erdoğan yine eylemcileri suçladı Öfkesiyle döndü ALT BAŞLIK Siyaset bilimciler ve ekonomistlere göre yeni bir siyaset türü var ‘Cin şişeden çıktı’
08.06.2013	MANŞET Çapulcu dünya ALT BAŞLIK Herkesi karşısına aldı
09.06.2013	MANŞET Meydanlar taşı ALT BAŞLIK AKP’den karşı miting
10.06.2013	MANŞET Çapulcular sel oldu ALT BAŞLIK Dünya ‘yeter’ diyor
11.06.2013	MANŞET Anlamadın dilimizi ALT BAŞLIK Gezi eylemleri Erdoğan’ın Köşk’e çıkma planlarını altüst etti Hesabı da şaştı
12.06.2013	MANŞET Vahşete döndü ALT BAŞLIK Gezi’yi bırakmayacağız
13.06.2013	MANŞET Referandum oyunu ALT BAŞLIK

	Demokrasi için ayağa kalktılar
14.06.2013	MANŞET Orantısız öfke ALT BAŞLIK Polisin gaz bombasıyla gözünü kaybeden temizlik işçisi anlattı: Hedef alındım
15.06.2013	MANŞET Mesajı geç aldı ALT BAŞLIK Özgürlük kokuyor
16.06.2013	Vicdansız emir
17.06.2013	MANŞET Halk baskıya ve zulme direniyor ALT BAŞLIK Çocuğu vurdular
18.06.2013	MANŞET Yüzleri tutmadı ALT BAŞLIK Emekçi güç verdi
19.06.2013	MANŞET İşte dik duruş ALT BAŞLIK ‘Kimyasal silah’
20.06.2013	MANŞET Her park bir Meclis ALT BAŞLIK AB ile ipler kopuyor
21.06.2013	12 Eylül gibi
22.06.2013	Vazgeçmiyoruz
23.06.2013	Karanfile de şiddet
24.06.2013	Polis milis oldu

Cumhuriyet de *BirGün* gibi protestolara katılan kişileri sadece eylemci, protestocu ve/veya gösterici olarak değil, çoğunlukla halk, yurttaş ve direnişçi olarak tanımlamıştır. Gezi’dekiler eylemci, protestocu kimlikleri ile orada bulunmuş olup protestolar sırasında yaşanan çatışmalar sadece halk ile devlet ve onun baskı aygıtları arasında yaşanmamıştır. Gezi döneminde yaşananlar ifade ve eylem özgürlüğünü kullanarak sokağa çıkan, toplumun farklı kesimlerinden insanlar ile devlet ve onun baskı aygıtları arasında yaşanmıştır. Dolayısıyla Gezi’de bulunan insanları sadece halk ve devlet karşıtlığı üzerinden toplumsal kimlikleri ile değil, aynı zamanda orada bulunma nedenleri üzerinden tanımlamak daha doğru bir yaklaşım sunmaktadır. Bunun yanı sıra, *Cumhuriyet*’in “polis terörü” ve “polis şiddeti” kavramlarını da kullanmış olduğu görülmektedir.

Tablo 3.17 *Cumhuriyet* gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

CUMHURİYET	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
çapulcu	13	18
direnış	20	44
direnışçi	10	14
duran adam eylemi	4	5
eylem	21	46
eylemci	19	37
faiz lobisi	2	4
gezi parkı direnişı hareketi	1	1
gösteri	7	7
gösterici	9	19
halk	9	13
halk direnişı	2	2
halk eylemi	1	1
halk hareketi	2	2
isyan	2	2
polis şiddeti	7	11
polis terörü	2	2
protesto	8	9
protesto gösterisi	3	3
protestocu	1	2
provokatör	1	1
provoke etmeye çalışan iktidar	1	1
yurttaş	16	29

Liberal sol bir gazete olan *Taraf*'ta yer alan haberlerde de tıpkı *BirGün* ve *Cumhuriyet* gibi mağdurların ve eylem yapan kişilerin sesine yer verilmiştir. *Taraf* Gezi'yi on dokuz gün boyunca manşetten görmüştür. Gezi'den sonra *Taraf* gazetesinde en çok yer kaplayan haberleri ise gazetenin Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) ile ilgili olarak yayımlamış olduğu haberler oluşturmaktadır. 16 Haziran tarihinde gazetenin ilk sayfasında MİT hakkında haber yapılmasına getirilen yasağa tepki vermek amacıyla, tam sayfa penguen fotoğrafı üzerinde aşağıdaki açıklamaya yer verilmiştir.

"MİT'in başvurusu üzerine Mahkeme kararıyla, Taraf'ın, CHP ve MHP'nin fişlendiğini yazan MİT haberlerine yayın yasağı geldi."

Herkesi ders notundan uçak biletine kadar fişlemeye başlayan "yeni MİT" uygulaması hakkında haberlerimizin devam etmesini istiyorsanız Taraf'a sosyal medyada bildirin.

Biz, bu plebisit sonuçlarına göre ya yolumuza devam edeceğiz, ya da herkes gibi MİT yerine penguen haberleri vereceğiz."

Bu açıklamadan da görüleceği üzere Türkiye’de penguenler sansürün simgesi haline gelmiştir.

Tablo 3.18 Taraf gazetesi manşet ve ana başlıkları

TARAF	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	MANŞET <i>Reyhanlı katilini MİT 6 ay izlemiş</i> SÜRMANŞET İktidar geceleri kol geziyor
30.05.2013	<i>Reyhanlı için hesap vakti</i>
31.05.2013	MANŞET <i>Hayat tarzına müdahale etme</i> ALT BAŞLIK Taksim direnişi büyüyor
01.06.2013	MANŞET Taksim’de devlet zıvanadan çıktı ALT BAŞLIK Başbakan kışladan çıkmıyor
02.06.2013	İşgal bitti meydan halkın
03.06.2013	MANŞET Dersini almadı ALT BAŞLIK Başbakan suç işlemeye devam ediyor
04.06.2013	MANŞET Bir kişinin kaprisi ALT BAŞLIK Erdoğan ve Gül ilk kez sandık için kapıştı
05.06.2013	MANŞET İş dünyası paniğe kapıldı SÜRMANŞET Gül yönetime el koydu
06.06.2013	MANŞET Bu fotoğrafı niye paylaştın örgütü ALT BAŞLIK Yüzde 92 Erdoğan’a kızdığı için sokakta
07.06.2013	MANŞET Ekonomiyi çökertecek SÜRMANŞET Erdoğan Türkiye’yi yakıyor ALT BAŞLIK

	Böyle yalan haberlerle iç savaş istiyor gibiler
08.06.2013	MANŞET İki Erdoğan ALT BAŞLIK Gezi müzakereleri başladı
09.06.2013	MANŞET <i>Öcalan'ın restine hükümetten yanıt</i> SÜRMANŞET Kışla müzakereleri tıkandı
10.06.2013	MANŞET Biri bizi silkelemeli ALT BAŞLIK İsyana mitingle cevap verilmez
11.06.2013	MANŞET <i>MİT suç işliyor</i> SÜRMANŞET Erdoğan'dan Taksim'e randevu
12.06.2013	MANŞET Bu Erdoğan değişmez ALT BAŞLIK Taksim Polis kontrolünde
13.06.2013	MANŞET <i>CHP'li işadamları MİT'te fişlenmiş</i> SÜRMANŞET Gezi referanduma gidiyor
14.06.2013	MANŞET Milli Görüş'e geri dönüş ALT BAŞLIK Gezi'de yargının dediği olur
15.06.2013	MANŞET Küstüren gökdelen nasıl bire sekiz verdi SÜRMANŞET Demokrasi kazandı
16.06.2013	(Tarafların CHP ve MHP'nin MİT tarafından fişlendiğini yazan haberlerine gelen yayın yasağına tepki göstermek amacıyla tam sayfa penguen fotoğrafı üzerinde bir açıklamaya yer verilmiş)
17.06.2013	Yüzde 50'nin devleti
18.06.2013	MANŞET Avrupa'dan 'imzana sahip çık' uyarısı ALT BAŞLIK Penguenler, medya, taraf ve daha pek çok şey
19.06.2013	Duran İnsanlar Örgütü
20.06.2013	<i>Türkiye aradığını Kürdistan'da buldu</i>
21.06.2013	AB'nin gündemi penguenler oldu
22.06.2013	MANŞET Kritik dört gün SÜRMANŞET Fişlendik hepimiz yaşasın okulumuz
23.06.2013	Sopalı polis emri Ankara'dan geldi
24.06.2013	<i>Vergide abidik gubidik işler</i>

Taraf da *BirGün* ve *Cumhuriyet* kadar çok olmamakla birlikte eylem yapan kişileri bazı haberlerinde vatandaş, halk ve direnişçi olarak tanımlamıştır. Gazetede bazı haberlerde de yaratıcı söylemler kullanılmıştır. Örneğin, İstanbul dışından gelen ve beş gün boyunca parkta yatan polislerle ilişkin haber verilirken polis ve çapulcu kelimeleri birleştirilerek “çapulıs” kelimesi yaratılmıştır. Esprili bir dil ile verilen bu haberde aslında polisin mağduriyeti aktarılmaktadır.

Tablo 3.19 *Taraf* gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

TARAF	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
ajan	2	3
chapulling	1	1
Çapul TV	1	3
çapulcu	6	8
çapulıs	1	1
çevreci	1	1
direnış	13	15
direnışçi	2	2
duran insan eylemi	3	5
duran insanlar örgütü	1	1
eylem	18	53
eylemci	13	20
faiz lobisi	1	1
gezi parkı olayları	6	7
gösteri	4	4
gösterici	6	6
halk	2	3
halk hareketi	1	1
isyan	2	3
protesto	11	12
protesto eylemleri	1	1
protesto gösterisi	1	1
protestocu	2	2
provokasyon	1	1
sivil direniş	3	3
sivil itaatsizlik	1	1
taksim hareketi	1	1
vatandaş	4	4

Atatürkçü ve ulusalcı bir gazete olan *Sözcü*'nün toplam yirmi üç gün boyunca Gezi ile ilgili haberler üzerine manşet attığı görülmektedir. Gazete eylem yapan insanların ve mağdurların seslerine yapmış olduğu haberlerde yer vermiştir. Ancak haberleri verirken “Halka işkence ve zulmün fotoğrafları” gibi şiddete çağrışım yapan başlıkları ve görselleri kullanmaktan kaçınmamıştır. Duran insan eylemleri gerçekleşirken, bir tam sayfada duran insanlara söz hakkı vererek neden durdukları sorulmuştur. Zaman zaman esprili bir dil kullanan gazetenin, yapmış olduğu haberlerde çoğunlukla “onlar” ve “biz” ayrımına gittiği görülmektedir. Gazetede yer alan haberlerde o dönemde hükümetin PKK ve BDP ile yürüttüğü “barış süreci”ni eleştiren bir üslubun hakim olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Örneğin, Gezi sırasında BDP milletvekili olan Sırrı Süreyya Önder’in konuşma yaptığı bir fotoğrafın altında “Taksim meydanı bunlara kaldı” başlığı kullanılmıştır. *Sözcü* gazetesinde halkın sesine yer verilen haberler bulunmasına rağmen, gazetenin kullanmış olduğu çatışmacı dil sebebiyle barış gazeteciliği ilkelerinden oldukça uzakta konumlandığı görülmektedir.

Tablo 3.20 *Sözcü* gazetesi manşet ve ana başlıkları

SÖZCÜ	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	MANŞET <i>Alkol yasağının neden getirildiğini itiraf etti</i> <i>TAYYİP AĞZINDAKİ BAKLAYI ÇIKARDI</i>
	ALT BAŞLIK “Gezi Parkı’nı yıktırmayız” dediler, biber gazını yediler
30.05.2013	<i>OSMANLI’NIN TEMELİ ATILDI</i>
31.05.2013	Yeni çıktı, kaçırmayın... TAYYİP GAZLARI
01.06.2013	HALKA İŞKENCE VE ZULMÜN FOTOROMANI
02.06.2013	TAYYİP PES ETTİ, POLİS TAKSİMDEN ÇEKİLDİ
	HALKIN ZAFERİ!
03.06.2013	MANŞET Böbürlenme padişahım senden büyük halk var
	ÜST BAŞLIK Esad’dan farkınız ne?
04.06.2013	Tayyip tansiyonu düşüreceğine daha da yükseltti TEHDİT ETTİ, GİTTİ
05.06.2013	MANŞET Mesele 2 ağaç değil, mesele senin üslubun ve yasakların
	ANLA ARTIK TAYYİP! YAN BAŞLIK GEZİ’YE İLK KURBAN
06.06.2013	İŞTE, AKP’NİN “İLERİ DEMOKRASİ” ANLAYIŞI BU ZULMÜ TWEET’LE DUYURAN 29 GENÇ GÖZALTINA ALINDI

07.06.2013	Demokrat mı Sultan mı SİZCE HANGİSİ?
08.06.2013	MANŞET 7 gazete, bir yerden talimat almış gibi aynı başlığı attı PADİŞAHIM ÇOK YAŞA ALT BAŞLIK Tayyip'i havaalanında karşılayan AKP'lilerden... TEHLİKELİ SLOGANLAR
09.06.2013	PKK'yla kucaklaşıyor Halkla inatlaşıyor
10.06.2013	Tayyip yine kışkırttı, yine meydan okudu ama... UNUTMA! Seni u halk çıkardı, yine bu halk indirir
11.06.2013	Hazreti Muhammed'in bu sözünü iyi anla Tayyip YALAN İLE İMAN BİR ARADA OLMAZ
12.06.2013	"Müdahale yok" dediler, Gezi Parkı'nı dağıttılar DEVLET VERDİĞİ SÖZÜ TUTMADI
13.06.2013	BUNLAR ORJİNAL BUNLAR MARJİNAL
14.06.2013	MANŞET Madem Topçu Kışlası için halk oylaması istiyorsun... HALKA BUNU DA SOR ÜST BAŞLIK AP'den Tayyip'e biber gazı!
15.06.2013	SHUT UP TAYYİP!
16.06.2013	Ethem'in başından devlet kurşunu çıktı
17.06.2013	MİLLET KAN AĞLIYOR TAYYİP ŞOV YAPIYOR
18.06.2013	Adaletiniz bu mu? Milletin %50'si/ Tayyip'in %50'si
19.06.2013	MANŞET Yüzde 50'lik Başbakan'a global tepki yükseliyor Zulmü dünya gördü Tayyip görmüyor! ALT BAŞLIK TÜRKİYE DURARAK HAYKIRIYOR
20.06.2013	DURAN İNSANLAR SÖZCÜ'YE KONUŞTU Baskı ve zulme DUR
21.06.2013	Akdeniz Oyunları, AKP'nin gövde gösterisiyle başladı TAYYİP OYUNLARI
22.06.2013	MANŞET <i>Açılımla şımarıldılar, kallesçe saldırıp vuruyorlar!..</i> <i>Çekilen teröristler komutanları taşıyan helikoptere ateş etti</i> ALT BAŞLIK Döviz lobisi ellerini ovuşturuyor Tayyip konuşuyor birileri para kazanıyor
23.06.2013	MANŞET 11 yıldır iktidardasın hala aynı edebiyatı yapıyorsun SEN MAĞDURSAN HALK NE YAPSIN! ALT BAŞLIK İKTİDARIN 10 YALANI

24.06.2013

MANŞET*Biz, ay-yıldızlı Türk Bayrağı'ndan başka bayrak tanımıyoruz***ALT BAŞLIK**

Polis üçüyle halka insanlık dışı muamele yapıyorlar

AKP HÜKÜMETİNİN ÜÇ HALİ

KATI HALİ SIVI HALİ GAZ HALİ

Eylem yapan kimseleri çoğunlukla “halk” olarak tanımlayan gazete, hükümete yakın olan gazetelerin kullandıkları dili onlara karşı kullanarak “marjinal dinciler” diye bir söylem oluşturmuştur. Hem başlıklara hem de gazetenin kullandığı kelimelerin ve kelime öbeklerin frekanslarına bakıldığında, gazetenin kendisini tamamen hükümet karşıtı bir noktada konumlandırmış olduğu ancak buna rağmen, kullanmış olduğu dilin hükümete yakın muhafazakar gazetelerin kullanmış olduğu dile benzediği görülmektedir. Hükümete yakın gazetelerin kullandıkları çatışmacı ifadeler *Sözcü* tarafından yeniden üretilerek hükümete, polise ve kendisinden görmediği kişi ve gruplara karşı kullanılmıştır.

Tablo 3.21 *Sözcü* gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

SÖZCÜ	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
AKP militanları	2	3
APO-PKK yandaşları	1	2
çapulcu	7	11
çevreci	2	5
diktatör	1	1
direniş	9	14
direnişçi	3	3
duran adam/insan eylemi	2	5
eylem	17	30
eylemci	15	39
faiz lobisi	2	2
gezi olayları	7	8
Gezici	1	1
gösterici	3	4
hak arayan millet	1	1
halk	17	51
halk hareketi	1	2
marjinal	2	3

marjinal dinciler	1	1
marjinal eylemciler	1	1
marjinal gruplar	1	3
PKK'lı teröristler	1	3
protesto	11	12
protesto eylemi	1	1
protesto gösterisi	1	1
protestocu	4	5
provokatör	1	1
rant lobisi	2	2
sivil toplum direnişi	1	1
terörist muamelesi	3	3
vatandaş	11	15
yurttaş	1	1

Liberal sol bir gazete olan *Radikal*'in³⁸ yirmi altı gün boyunca ilk sayfalarının neredeyse tamamını Gezi'ye ayırdığı görülmektedir. Gezi'yi bir çevre ve şehir hareketi olarak gören gazete, 29-30-31 Mayıs tarihlerinde Taksim Yayalaştırma Projesi üzerine yapılan tartışmalara değinmiş ve alternatif projeler üzerine haberler vermiştir. 1 Haziran'da ise "Ne bu şiddet bu celal" başlığı ile Taksim'deki şiddetli müdahaleyi gösteren tam sayfa bir fotoğraf kullanarak şiddeti eleştiren bir haber yapmıştır. Sonraki günlerde sağduyu mesajları içeren haberler yapan gazete hem politik liderlerin hem de eylemcilerin olduğu haberlere ve fotoğraflara yer vermiştir. Gazete, olanı olduğu gibi verdiği için ve Gezi'nin çevre hareketinden toplumsal bir harekete dönüşmesini gösterdiği için barış gazeteciliği adına iyi bir örnek sergilemiştir.

Tablo 3.22 *Radikal* gazetesi manşet ve ana başlıkları

RADİKAL	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	Yıkmayalım genişletelim (GEZİ NEDEN CENTRAL PARK OLMASIN?)
30.05.2013	Böylesi yakışır (İSTANBUL'A CENTRAL PARK İSTİYORUZ)
31.05.2013	BİLİRKİŞİ HEYETİNDEN TAKSİM VE GEZİ PARKI RAPORU Bu plan olmaz

³⁸ Doğan Yayın Holding'e ait olan *Radikal gazetesi* 21 Haziran 2014 tarihinde dijital yayıncılığa geçmiştir. 22 Mart 2016 tarihinde ise internet sitesinin de kapatılması ile yayın hayatına son verilmiştir.

	(İSTANBUL'A CENTRAL PARK İSTİYORUZ)
01.06.2013	Ne bu şiddet bu celal? (İSTANBUL'A CENTRAL PARK İSTİYORUZ)
02.06.2013	Nihayet SAĞDUYU
03.06.2013	Şimdi ders çıkarma zamanı
04.06.2013	Bu sesi bizzat dinlemeli
05.06.2013	Demokratik süreç devrede
06.06.2013	İZMİR'DE POLİS TWITTER'I DA HEDEF ALDI, HUKUKÇULAR TEPKİLİ #direntwitter
07.06.2013	Kışla inadı
08.06.2013	AK PARTİ SANDIK KOZUNU BUGÜN MKYK'YA GETİRİYOR Erken seçim
09.06.2013	AVM ve rezidans yok müze belki
10.06.2013	HER YER MEYDAN
11.06.2013	MANŞET BAŞBAKAN YARIN 'GEZİ HEYETİ'Nİ DİNLEYECEK Çözüm formülü SÜRMANŞET O başkan Radikal'e konuştu
12.06.2013	Çözüme müdahale
13.06.2013	Kritik 24 saat
14.06.2013	Asıl söz yargının
15.06.2013	Arkadaşlar gaz vermeyin
16.06.2013	Gezi'de yeni dönem
17.06.2013	MANŞET Gezi boşaldı gerilim sürüyor SÜRMANŞET 'HESAP SORACAĞIZ'
18.06.2013	'Çocuklardan uzak tutunuz'
19.06.2013	Durdu durdurdu
20.06.2013	#ezberbozanadam
21.06.2013	Hayatım kararı
22.06.2013	Gençler artık politik aktör (GEZİ İLE NELER DEĞİŞTİ?)
23.06.2013	Önce müsaade sonra müdahale
24.06.2013	<i>Hep yan yanaydık hiç tanışmadık</i>

Çoğunlukla büyük görseller kullanan gazete, ilk sayfasında direkt olarak anlatılmak istenenin anlatıldığı, az sayıda yazılı haber kullanmıştır. Bu sebeple elde edilen kelime frekansları anlamlı sonuçlar doğurmamaktadır. Frekans tablosunda yer alan “terörist” ve “marjinal” kelimeleri ağırlıklı olarak hükümete yakın gazetelerin ya da hükümete yakın gazetelerin dilini onlara karşı kullanan gazetelerin kullanmış olduğu kelimelerdir. İlgili haberler incelendiğinde “terörist” kelimesinin gazetenin yazarlarından Cüneyt Özdemir’in 2 Haziran tarihli “Gezi’deki teröristler!” başlıklı köşe yazısında yer aldığı görülmektedir. Başlık ilk sayfadan verildiği için ve yazının girizgahı ilk sayfada yapılmadığı için kelimenin aslında sarkastik bir şekilde

kullanılmış olduğu anlaşılmamaktadır. Özdemir yazısında kendi izlenimleri ile Gezi'deki insanların “kimseye zararı olmayan eylemciler” olduğunu aktarmaktadır. “Terörist” kelimesini içeren bir başlığın, alt metninde ne anlatıldığı anlaşılmadığı için bu şekilde ilk sayfadan verilmesi uygun değildir. Kelimenin tırnak içerisine alınması onun Özdemir'in ifadesi olmadığını göstereceği için bu kelimenin tırnak içerisinde verilmesi gerekmektedir. Örneğin “marjinal” kelimesinin kullanımında kelime tırnak içinde verilmiştir. Bu kelime Pınar Öğünç'ün Hüseyin Avni Mutlu ile gençlerin buluşmasını konu alarak 15 Haziran tarihinde yapmış olduğu haberde kullanılmıştır. Haberde “Gençlerin kendilerini ‘marjinal’lerden ayırmaya gayretli bir dil” kullandığı söylenmektedir. Bu kelimenin tırnak içerisinde kullanılması kelimenin Öğünç'ün kendi ifadesi olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.23 *Radikal* gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

RADİKAL	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
aktivist	1	1
çapulcu	1	1
direniş	3	4
direnişçi	1	1
duran adam eylemi	2	5
eylem	11	17
eylemci	8	12
Gezi Parkı olayları	2	2
halk	1	1
isyan	2	2
işgal	1	1
lobi	2	3
marjinal	1	1
protesto	1	1
terörist	1	1

Türkiye'nin en çok okunan gazetelerinden olan *Posta*,³⁹ Gezi ile ilgili haberleri detaylı bir şekilde ele almıştır. *Posta* on dokuz gün boyunca Gezi ile ilgili haberleri manşetten vermiştir. Mağdurların ve eylemcilerin sesine yer veren gazete, Gezi'ye dair haberleri, yapılan yoga derslerinden kılınan Cuma namazına kadar her ayrıntıyı gösteren fotoğraflar ile haberleştirmiştir. Bunun yanı sıra gazete siyasi liderlerin

³⁹ *Posta*'nın 27 Mayıs 2013, 3 Haziran 2013, 10 Haziran 2013 ve 17 Haziran 2013 haftalarındaki tiraj rakamları incelendiğinde, gazetenin *Zaman* gazetesinden sonra en çok tiraja sahip gazete olduğu yani en yüksek tirajlı ikinci gazete olduğu görülmektedir (Canlı TV, 2013).

söylemlerine ilişkin haberlere de yer vermiştir. Gezi'ye giden ünlü isimleri de ilk sayfadan veren *Posta*, Gezi'ye magazin haberleri üzerinden de değinmiştir. Örneğin 1 Haziran tarihinde “Maskeli Kanuni ve eşi” başlıklı haberde Halit Ergenç ve Bergüzar Korel'in Gezi'de çekilmiş bir fotoğrafı kullanılmıştır. Gazete park boşaltıldıktan sonraki günlerde ambleminin üzerini kadın bedeninin metalaştırıldığı görsellerin kullanıldığı magazin haberlerine ayırmıştır. Örneğin 19 Haziran tarihinde Ivana Sert'in mayolu bir pozunu kullanarak, Sert'in eylem dolayısıyla Bodrum'da kafe açmaktan vazgeçtiğini aktaran bir habere yer vermiştir. Haberin içeriği ve kullanılan fotoğraf birbiriyle ilintili değildir.

Gazetenin kullanmış olduğu başlıkların ve haberlerin birleştirici öğelere vurgu yaptığı görülmektedir. 8 Haziran'da “ÖZLENEN TÜRKİYE” manşetiyle verilen haberin giriş metni gazetenin birleştirici tavrını açıkça göstermektedir;

“Gezi Parkı'ndaki eylem bugün 12. Gününe girdi. Parktaki ağaçların kesilmemesi için nöbet bekleyenler farklı inançlara, farklı görüşlere, farklı etnik kökenlere ve farklı kültürlere sahip. Ama onları bir arada tutan ortak bir özellikleri var: Birbirlerine kayıtsız şartsız saygı göstermeleri. Yoga ve namaz Gezi'de yan yana. Özlenen Türkiye de işte bu değil mi?”

Gazetenin yaratıcı bir şekilde oluşturduğu “birlik” kavramı da bu konuda örnek gösterilebilir. ‘TAKSİM’DE BİRLİK’ başlığı ile verilen haberde Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş taraftarlarının birlikte Taksim’e yürüdükleri aktarılmaktadır.

Tablo 3.24 *Posta* gazetesi manşet ve ana başlıkları

POSTA	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	‘NEFES ALMAK İSTİYORUZ’
30.05.2013	OSMANLI KÖPRÜSÜ
31.05.2013	SON DARBE
01.06.2013	MANŞET GEZİ PARKI ALT BAŞLIK CUMHURİYET CADDESİ
02.06.2013	‘GEZİ’ HALKA EMANET
03.06.2013	MANŞET TEMİZ TOPLUM ÜST BAŞLIK ‘DİKTATÖR DEĞİLİM’

04.06.2013	MANŞET CUMHURBAŞKANI ABDULLAH GÜL'DEN EYLEM MESAJI... 'DEMOKRASİ SADECE SEÇİM DEMEK DEĞİLDİR' ALT BAŞLIK Alkışlarla Uğurladılar
05.06.2013	MANŞET BİR FİDAN SOLDU
06.06.2013	MANŞET GEZİ HALKI DİYOR Kİ; ALT BAŞLIK PARKTA KANDİL
07.06.2013	MANŞET 6 TALEP 6 RET ALT BAŞLIK GEZİ AİLESİ
08.06.2013	MANŞET ÖZLENEN TÜRKİYE
09.06.2013	MANŞET İŞTE TÜRKİYE'NİN İSTEDİĞİ POLİS ALT BAŞLIK TAKSİM'DE BİRLİK
10.06.2013	MANŞET TAKSİM'DE ŞENLİK ANKARA'DA MİTİNG ALT BAŞLIK EYLEMLER BİTMEZSE ANLADIĞINIZ DİLDEN KONUŞURUZ
11.06.2013	MANŞET BU POLİS ARAMIZDA ALT BAŞLIK BAŞBAKAN 'GEZİ PARKI EYLEMCİLERİ' İLE GÖRÜŞECEK
12.06.2013	MANŞET VİCDANLAR YARALI ALT BAŞLIK 'BU TAYYİP ERDOĞAN DEĞİŞMEZ' ALT BAŞLIK 'ÇOCUKLARINIZI GELİN ALIN, CAN GÜVENLİKLERİ YOK'
13.06.2013	MANŞET GEZİ İÇİN REFERANDUM ALT BAŞLIK #direnitalya
14.06.2013	MANŞET BAŞBAKAN DIŞARIDAN GÖRÜNDÜĞÜ GİBİ KATI BİRİ DEĞİL
15.06.2013	MANŞET <i>MHP'NİN HER FORMULÜ REDDEDEN TAVRINA KARŞI...</i> <i>CHP'DEN AÇIK ÇAĞRI</i>
16.06.2013	MANŞET TAM BİTTİ DERKEN ALT BAŞLIK 'YARGI'DA SANDIKTA HESABINI SORACAĞIZ'
17.06.2013	MANŞET 'DÜNYADA BÖYLE BAŞBAKAN BULAMAZSINIZ' ALT BAŞLIK ANNENİN BEKLEYİŞİ
18.06.2013	MANŞET DÜNYANIN EN ÜNLÜ PARKI
19.06.2013	MANŞET MADE IN TURKEY
20.06.2013	MANŞET GÖZYAŞLARI DENİZ OLDU
21.06.2013	MANŞET BİR 'EVET' İÇİN

22.06.2013	AŞK NAKLİ
23.06.2013	MANŞET İŞTE BUDUR ALT BAŞLIK TAKSİM KARANFİL KOKTU
24.06.2013	EN SON KARDAK'TA GÖRMÜŞTÜK

Posta gazetesinin kullanmış olduğu kelimeler incelendiğinde "direniş" ve "direnişçi" gibi kelimelerin sık kullandığı görülmektedir. Kullanılan kelime ve ifadelerden anlaşılacağı gibi gazete kesin yargı ve ifadelerden kaçınarak, barış gazeteciliği adına diğer gazetelere göre daha iyi bir örnek oluşturmuştur.

Tablo 3.25 *Posta* gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

POSTA	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
çapulcu	1	1
diktatör	1	1
direniş	12	15
direnişçi	6	10
duran adam eylemi	4	10
eylem	24	81
eylemci	17	31
faiz lobisi	1	3
Gezi Parkı olayları	11	15
gösteri	8	10
gösterici	7	18
halk	10	24
halk direnişi	1	1
isyan	1	1
marjinal teyze	1	1
protesto eylemleri	2	2
provokatör	2	2
sivil hareket	1	1
vatandaş	3	4
yasadışı grup/örgüt	1	2

Ana akım gazetelerden *Hürriyet*, *Milliyet* ve sağ görüşe sahip *Akşam* gazeteleri hem eylemcilere hem de iktidarın söylemlerine yer veren haberler yapmışlardır. *Hürriyet* de *Posta* gibi çok sayıda görsel kullanmıştır. Gazete on yedi gün boyunca Gezi'ye ilişkin haberleri manşetten vermiştir. Protestoların ilk günlerinde liderlerden ziyade eylemcilerin sesinin daha çok duyulduğu haberlere daha fazla yer ayıran

gazete, Gezi'nin ilerleyen günlerinde gerçekleştirilen milli irade mitinglerini de geniş bir şekilde ele almıştır. Yaralanan ve hayatını kaybeden kimselere ilişkin haberlere ilk sayfasında yer ayıran gazetenin, bazı haberlerinde halkın ve Gezi'dekilerin sesine yer verdiği, bazı haberlerinde ise iktidara yakın bir söylem kullandığı görülmektedir.

Tablo 3.26 Hürriyet gazetesi manşet ve ana başlıkları

HÜRRİYET	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	<i>İKİ AYYAŞ POLEMİĞİ</i>
30.05.2013	<i>YAVUZ KÖPRÜSÜ</i>
31.05.2013	GEZİ'DE YAKMA TİMİ
01.06.2013	GAZİ PARKI
02.06.2013	MANŞET #5gündetaksim ÜST BAŞLIK GAZDA YANLIŞLIK VAR EYVALLAH
03.06.2013	MANŞET GEZİ TEMİZLİĞİ ÜST BAŞLIK GÜNDEM TWİTTER
04.06.2013	MANŞET EYLEMDE 7. GÜN GEZİ SÜRÜYOR ÜST BAŞLIK MESAJ ALINDI
05.06.2013	MANŞET İZMİR VALİ'SİNDEN EMNİYET MÜDÜRÜ'NE ELİ SOPALI POLİS Mİ OLUR ÜST BAŞLIK DERS ÇIKARDIK ALT BAŞLIK Protesto sarayı
06.06.2013	MANŞET SOSYAL GÖZALTI ALT BAŞLIK GEZİ'YE 7 TALEP
07.06.2013	MANŞET ŞUNU AL BUNU VERLE YÖNETİLMEZ ÜST BAŞLIK İKİNCİ BÜYÜK ACI ALT BAŞLIK Bu eli Sopalı 'siviller' de Antalya sokaklarında
08.06.2013	MANŞET <i>ERKEN ÖDEYENE FAİZ İNDİRİMİ</i> ÜST BAŞLIK Çevrede ortak olalım
09.06.2013	MANŞET <i>ONLAR CAN KARDEŞLER</i> ÜST BAŞLIK Kışla yapılacak AVM ve otel yok

10.06.2013	MANŞET O TWEET'İ NEDEN ATTIM ÜST BAŞLIK Başbakan Erdoğan'dan sert mesajlar POLİSİMİZİ YEDİRTMEYİZ ALT BAŞLIK GEZİ: Projenizi unutun, 1 santime bile inşaat yok
11.06.2013	MANŞET <i>ŞİKE'DE UEFA ŞOKU</i> ALT BAŞLIK GEZİ'DE MANTIK DERSİ
12.06.2013	ATEŞ ÇEMBERİ İÇİNDE BARIŞ ZİNCİRİ
13.06.2013	YARALIYIZ YORGUNUZ
14.06.2013	OKUMUŞ ÇOCUKLAR
15.06.2013	MANŞET <i>DÜĞÜNDEN CEZAEVİNE</i> ÜST BAŞLIK işte hayal meydanı
16.06.2013	MANŞET GEZİ'YE YENİ DÜZEN ALT BAŞLIK Sincan'dan Taksim'e SİZ BOŞALTIN
17.06.2013	MANŞET TEHLİKELİ İNATLAŞMA ALT BAŞLIK TEK TEK BULUP HESAP SORACAĞIZ
18.06.2013	MANŞET <i>SKANDAL</i> <i>İNGİLTERE, TÜRK BAKANİ DİNLEDİ</i> ALT BAŞLIK İşte tutuklu piyano
19.06.2013	MANŞET İMAJIMIZ YIKILIR ALT BAŞLIK Gezi direnişine seri gözaltılar
20.06.2013	YAKMA TİMİ AÇIĞA ALINDI
21.06.2013	MANŞET <i>BAŞÇAVUŞA OMLET CEZASI</i> YAN BAŞLIK Polise sahra çadırı
22.06.2013	<i>BALIKÇI KRİZİ</i>
23.06.2013	MANŞET LATİN GEZİSİ ALT BAŞLIK Bir besmelemiz oyunları bozar
24.06.2013	<i>ACI FOTOĞRAF</i>

Gezi'yi ağırlıklı olarak eylem ve/veya protesto olarak tanımlayan *Hürriyet*'in kullandığı tüm kelimeler ve kelime öbekleri incelendiğinde gazetenin ortada bir dil kullandığı ve kendisini bir taraf olarak konumlandırmadığı söylenebilir.

Tablo 3.27 *Hürriyet* gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

HÜRRİYET	GÜN	KELİME FREKANSI
aktivist	1	1
çapulcu	3	4
çapullamak	1	1
çevreci	1	1
direnış	3	3
direnışçi	1	1
duran adam	3	9
eylem	20	39
eylemci	20	41
Gezi Parkı ayaklanması	1	1
Gezi Parkı olayları	10	11
Gezi sakinleri	2	2
gösteri	8	8
gösterici	7	12
marjinal gruplar	1	1
protesto	14	24
protestocu	5	8
provokasyon	1	1
provokatör	1	1
saldırgan grup	1	1
şiddet gösterisi	1	1
vatandaş	2	2

Mağdurlara ve eylemlere ilişkin çok sayıda görselin kullanıldığı *Milliyet* gazetesi haberlere geniş bir şekilde yer vermiştir. Gazete yirmi bir gün boyunca Gezi'ye ilişkin haberleri manşetten aktarmıştır. *Milliyet* yazarlarının da Gezi'de olduğunu gösteren fotoğrafları ilk sayfasında kullanan gazete, yazarlarının görüşlerine yer verdiği haberler yapmıştır. Bu haberlerin yanı sıra hükümete yakın medyada görülen bir takım haberler ve söylemler de gazetede görülmektedir. Örneğin; Gezi Parkı'ndan sökülen ağaçların başka bir parka ekildiğine ilişkin bir

habere gazetede yer verilmiştir. Gazete eylemcilerin mağduriyetinin yanı sıra polisin mağduriyetini gösteren bir haberi de ilk sayfasında kullanmıştır. 19 Haziran tarihinde “Ne fazla mesai ne de servis var” başlığı ile verilen haberde çevik kuvvet polisinin yaşadığı mağduriyet aktarılmıştır.

Tablo 3.28 Milliyet gazetesi manşet ve ana başlıkları

MİLLİYET	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	MANŞET <i>MUTSUZLUĞUN RESMİNİ ÇİZDİK</i> ALT BAŞLIK AĞAÇ NÖBETİ TUTANLARA GAZ
30.05.2013	<i>BOĞAZ'A BİR SULTAN DAHA</i>
31.05.2013	MANŞET <i>3 MADDE NİYE DEĞİŞMESİN</i> YAN BAŞLIK Gezi Parkı'na şafak baskını
01.06.2013	TAKSİM DÜN BİR GAZ VE TOZ BULUTUYDU NE BU ŞİDDET BU CELAL
02.06.2013	MANŞET ÖZGÜRLÜK PARKI ALT BAŞLIK Polise inceleme ALT BAŞLIK KÖPRÜDEN TARİHİ GEÇİŞ
03.06.2013	MANŞET ÖNCE TEMİZLİK SONRA GERİLİM ÜST BAŞLIK TAKSİM'E CAMİ DE YAPACAĞIZ
04.06.2013	MANŞET CUMHURBAŞKANI ABDULLAH GÜL SAĞDUYU ÇAĞRISI YAPTI MESAJ ALINMIŞTIR ALT BAŞLIK TENCERE TAVA HEP AYNI HAVA
05.06.2013	MANŞET YUMUŞAMA ADIMI ALT BAŞLIK EYLEMLERİN 8. GÜNÜ DAHA SAKİN GEÇTİ ALT BAŞLIK Gümüşsuyu'nda gaz ve 'tweet'
06.06.2013	MANŞET Eylemcilere ağır suçlamalar 140 KARAKTERLE İSYANA TEŞVİK ALT BAŞLIK KIZILAY GÜNÜ GAZLA KAPATTI
07.06.2013	MANŞET ERDOĞAN DİRENİŞİ ALT BAŞLIK

	PİYASALARDAN SERT TEPKİ ALT BAŞLIK SOKAK SERBEST BIRAKILMALI
08.06.2013	MANŞET AB TWEET'LE MESAJ VERDİ YAN BAŞLIK Yüzde 100'ün PARTİSİYİZ ALT BAŞLIK Direniş Cuması
09.06.2013	MANŞET BİZDE FARKLI BİR ŞEY VAR ALT BAŞLIK 15 HAZİRAN ANKARA 16 HAZİRAN İSTANBUL İKİ ŞEHİRDE MİTİNG KARARI
10.06.2013	MANŞET BAŞBAKAN ANKARA'DA ÇOK SERT KONUŞTU SABRIN DA SONU VAR ALT BAŞLIK Barikat miting için kalktı YAN BAŞLIK VALİ'DEN BİN ÖZÜR
11.06.2013	MANŞET PARKTA SİYASET İSTEMİYORUZ ALT BAŞLIK Müdahale planı kesinlikle yok
12.06.2013	MANŞET ARTIK BU İŞİ BİTİRİN YAN BAŞLIK TAKSİM'E MÜDAHALE ALT BAŞLIK HAKLI EYLEMLERİN YANINDA DURACAĞIZ ALT BAŞLIK 1 GÜNDE 18.8 MİLYON TWEET
13.06.2013	MANŞET TOPÇU KIŞLASINA REFERANDUM ALT BAŞLIK BEKLENTİ 1 HAFTA İÇİNDE BİTİRİLMESİ
14.06.2013	MANŞET HÜKÜMET AVRUPA PARLAMENTOSU RAPORUNU TANIMADI SERT KARARA ANINDA REST ALT BAŞLIK REFERANDUM DEĞİL, ANKET
15.06.2013	FİLM RİCASINI KIRMADI
16.06.2013	MANŞET GEZİ BOŞALDI SOKAK TAŞTI ALT BAŞLIK SİNCAN'DAN SONRA KAZLIÇEŞME
17.06.2013	MANŞET MEYDANLARA GEÇİŞ YOK ÜST BAŞLIK Menderes nazikti ama ipe götürdünüz
18.06.2013	AVRUPA'YLA İPLER GERİLDİ
19.06.2013	MANŞET BU BEN MİYİM?

	ALT BAŞLIK Ne fazla mesai ne de servis var
20.06.2013	MANŞET ABD ELÇİ'SİNDEN GEZİ ZİYARETİ ALT BAŞLIK DURAN ADAMLARA KARŞI DURDULAR
21.06.2013	MANŞET FED DEPREMİ ALT BAŞLIK OTOBÜS DURAĞINI BİLE SORACAĞIZ
22.06.2013	ALEVİLERE TAHRİK VAR
23.06.2013	MANŞET HALIÇPORT ALT BAŞLIK Karanfile gaz ve su
24.06.2013	<i>İLLERE GÖRE DİN KRİTERİ</i>

Milliyet'in kullandığı kelimelere bakıldığı zaman gazetenin Gezi'yi çoğunlukla “eylem” olarak tanımladığı görülmektedir. *Milliyet*'in de Hürriyet gibi ortada bir dil kullandığı söylenebilir.

Tablo 3.29 *Milliyet* gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

MİLLİYET	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
çapulcu	2	3
çevreci	1	1
direnenler	1	1
direnış	6	8
duran adam eylemi	3	6
eylem	24	80
eylemci	18	28
faiz lobisi	3	4
Gezi Parkı olayları	11	14
gösteri	5	5
gösterici	12	18
halk	1	2
isyan	1	1
protesto	14	19
protestocu	9	11
rant	1	1
toplumsal hareket	1	1

Akşam 29 Mayıs'ta Gezi ile ilgili haberlere ilk sayfasında yer vermemiştir. Sonraki günlerde haberi veren gazete, protestoların ilk günlerinde Gezi'de bulunan insanlara ve eylemlere ilişkin pek çok haberi ilk sayfasında görmüştür. Sonraki günlerde ise siyasilerin görüşlerini ve milli irade mitinglerini geniş bir şekilde ele almıştır.

Tablo 3.30 *Akşam* gazetesi manşet ve ana başlıkları

AKŞAM	MANŞET ve ANA BAŞLIKLAR
29.05.2013	<i>REYHANLI'DAN MALATYA'YA SIĞINACAKLAR</i>
30.05.2013	<i>CUMHURİYETİN ALKOLLE İMTİHANI</i>
31.05.2013	<i>EVET ATILDI</i>
01.06.2013	TAKSİM ETKİSİ
02.06.2013	HALKIN GEZİ'Sİ
03.06.2013	MANŞET BU GEZİDEN NASIL DÖNÜLÜR ALT BAŞLIK TOPÇU KIŞLASININ MİMARİ AKŞAMA KONUŞTU PROJEMDE AVM YOK
04.06.2013	MANŞET AKADEMİSYEN BURÇE ÇELİK'E GÖRE GEZİ EYLEMİNİN BENZERİ YOK 'BU İTİRAZ BİZE ÖZEL' ALT BAŞLIK İSTANBUL-İZMİR KALABALIK ANKARA KARIŞIK
05.06.2013	MANŞET EYLEM SENFONİSİ ÜST BAŞLIK SİYASETE 'MSJ'
06.06.2013	MANŞET TABİATIN KANUNU ALT BAŞLIK DOĞU'DAN BATI'YA TOMA YAN BAŞLIK ÇAPULCU YAZARLAR
07.06.2013	MANŞET 'GÜM'RÜK SÜRMANŞET TOPÇU KIŞLASINI YAPACAĞIZ
08.06.2013	DENİZ GÖKÇE, BAŞBAKAN'IN SUÇLADIĞI YAPIYI ANLATTI NEDİR BU FAZİ LOBİSİ
09.06.2013	YA GEZİ'YE ÇÖZÜM YA KRİZE SELAM
10.06.2013	MANŞET AK PARTİ SOSYAL ALARMDA ALT BAŞLIK BEDELİNİ AĞIR ÖDEYECEKSİNİZ
11.06.2013	MANŞET SANAL KRİZİ TETİKLEMİYELİM

	ALT BAŞLIK MATEMATİK PARKI
12.06.2013	MANŞET DEVLET TAKSİM'E DÖNDÜ ALT BAŞLIK ADALET SARAYINDA YAKA PAÇA
13.06.2013	MANŞET UZARSA MARJİNALLEŞİR ALT BAŞLIK GEZİ İÇİN REFERANDUM OLABİLİR
14.06.2013	MANŞET <i>EN İYİ ORTAK ANADOLU KAPLANI</i> ALT BAŞLIK YARGI DA ÜZERİNE DÜŞENİ YAPSIN
15.06.2013	MANŞET <i>SALONDA GREV VAR</i> SÜRMANŞET MESAJ ALINDI EVLERİNİZE GİDİN
16.06.2013	MANŞET DİRENİŞİMİZ OYUNU BOZAR YAN BAŞLIK GEZİ'Yİ, BOŞALTILAR
17.06.2013	MANŞET ORGANİZE ALIYOR SÜRMANŞET MİLLİ İRADEYE SAYGI DUYALIM
18.06.2013	GEZİ'NİN GÜVENLİK RAPORU
19.06.2013	MANŞET İŞTE BABAMIN GEZİ'Sİ ALT BAŞLIK POLİS KURŞUN MU ATTİ?
20.06.2013	MANŞET KEŞKE CHP EVET DESE ALT BAŞLIK ABD, BDP'NİN KAPISINI ÇALDI
21.06.2013	ÇEVİK KUVVETE %50 TAKVİYE
22.06.2013	<i>KADIKÖY DİNLEMEDE</i>
23.06.2013	MANŞET PAŞA DEDE HAFİYELERİ ALT BAŞLIK GEZİ'DEKİ MİLLETSE BURADAKİ NE?

Gazetenin protestoların ilk günlerinde “*direnış*”, “*direnışçi*”, “*halk*” gibi kelimeleri kullandığı, ancak Erdoğan’ın açıklamaları ve milli irade mitingleri ile devam eden süreçte, özellikle park boşaltıldıktan sonra bu kelimelerin kullanılmadığı (sadece bir kez “*direnış*” kelimesi kullanılmıştır) ve söylem değişikliğine gidildiği görülmektedir.

Tablo 3.31 *Akşam* gazetesi kelime ve kelime öbeklerinin frekansları

AKŞAM	GÜN SAYISI	KELİME FREKANSI
çapul rezidans	1	2
çapulcu	2	2
çapulcular partisi	1	1
çevreci	1	1
direnış	7	8
direnışci	2	2
duran adam eylemi	1	1
eylem	18	53
eylem alanı	1	1
eylemci	22	51
faiz lobisi	3	6
Gezi Parkı olayları	13	27
Gezi'ci	2	2
gösteri	6	7
gösterici	9	20
halk	2	2
halk eylemi	1	1
illegal örgüt	2	2
marjinal grup	1	1
marjinalleşmek	1	2
pasif direniş	1	1
protesto	12	15
protesto gösterisi	2	2
protestocu	4	5
provokasyon	4	4
terör örgütü	1	1
vatandaş	3	3

Tablolardan anlaşılacağı üzere sadece haberin verilmesi toplumsal uzlaşmanın sağlanması konusunda yeterli değildir. Özellikle merkez medyada konumlanan gazetelerin Gezi'ye çok fazla yer ayırmış oldukları ancak Gezi'de bulunan insanların, grupların, sivil toplum örgütlerinin seslerine ilk sayfalarında yeterince yer vermedikleri görülmektedir. Bu durum bu gazetelerin sermaye ve iktidar arasındaki konumları sebebiyle nasıl haber yapmaları gerektiği konusunda endişe duydukları izlenimi yaratmaktadır.

Hükümete yakın medya kuruluşlarının ise manipülatif, insanları kimlikleri (yabancı ajan gibi) üzerinden yargılayarak nefret söylemi oluşturan, hedef gösteren bir dil kullandığı görülmektedir. Nefret içerikli, hedef gösteren ve yargılayıcı nitelermelerin kullanıldığı haberler çatışmaya ve şiddete hizmet etmektedir.

Cumhuriyet, *BirGün*, *Taraf*, *Sözcü* gazetelerinin eylemleri desteklediği görülmektedir. Dolayısıyla haberler çoğunlukla bir taraf olarak aktarılmıştır. Bu gazetelerin zaman zaman iktidarın dilini iktidara karşı kullandığı görülmektedir.

Barış gazeteciliği ilkelerine göre “*terör*”, “*terörist*”, “*militan*” gibi toplumu ayrıştırıcı ve şiddeti çağrıştıran kavramların kullanılması konusunda özellikle hassas davranılması gerekmektedir. Zira “*terör*” gibi kelimelerin sık kullanılması “*terör*” kavramını insanların kulaklarına yerleştirmekte ve bu kavramın daha normal ve olağan bir şeymiş gibi anlaşılmasına neden olmaktadır. Bu sebeple bu ve benzeri ifadeleri kullanan gazeteler barış gazeteciliği bağlamında kötü bir örnek sergilemişlerdir.

Sonuç olarak, protestolar boyunca hem *BirGün*, *Taraf*, *Cumhuriyet* gibi solda konumlanan gazeteler hem de *Yeni Şafak*, *Yeni Akit*, *Sabah*, *Star* gibi gazeteler kendilerini bir taraf olarak görmüşler ve bu tutumlarını haber diline yansıtmışlardır. *Radikal* gazetesi dışında hiçbir gazete protestoları geçmişiyile birlikte bir kent hareketi olarak ilk sayfasında ele almamıştır. *Posta* gazetesi beklenilenin üzerinde bir habercilik örneği sergileyerek, çatışmacı ve ayrımcı dilden uzak, insan odaklı bir habercilik yapmıştır. *Yeni Akit* gazetesinin çatışmacı ve ayrımcı dili en çok kullanan gazete olduğu açığa görülmektedir. Bunun yanı sıra *Star* ve *Yeni Şafak* gazeteleri ve haberi sürekli karşıtlıklar üzerinden veren *Sözcü* gazetesi de yoğun bir şekilde çatışmacı ve ayrımcı bir dil kullanmıştır. Ana akım gazeteler içinde ise en iyi haberciliğin *Hürriyet* tarafından yapıldığı görülmektedir.

Haberin yapılması kadar haberin nasıl yapıldığı da son derece önemlidir. Sesi çıkmayanın sesi olmak ve haberde çatışmanın tüm taraflarına alt kırılımları ile yer vermek gerekmektedir. Örneğin “Feminist örgütler niçin Gezi’ye destek verdi? Cumartesi Anneleri, Anti Kapitalist Müslümanlar, LGBTİ örgütler neden Gezi’deydi?” gibi soruların cevapları aranmalıdır. Gezi her şeyden önce elinde BDP

bayrağı olan bir eylemcinin, elinde Atatürk posterli Türk bayrağı taşıyan bir eylemciyi TOMA'nın sıkıdığı sudan çekerek uzaklaştırdığı sırada bir başka eylemcinin güvenlik güçlerine bozkurt işareti yaptığını gösteren fotoğrafta olduğu gibi çok sesli bir harekettir. Dolayısıyla haberlerde Gezi'ye dahil olan tüm bu kesimlerin sesine yer vermek gerekmektedir.⁴⁰ Yani gazeteciler bir çatışmayı sadece görünür etkileri açısından değerlendirmemeli, haberlerde çatışmanın bağlamını ve dolayısıyla niteliğini de ele almalıdır.

3.3.2. Söylem ve Haber Dili: Gazetecilerin Haber Dili Üzerine Görüşleri

Söz konusu verileri gazetecilerin haber dili üzerine olan görüşleri ve önerileri üzerinden analiz etmek Türkiye'deki gazetecilerin barış gazeteciliği bağlamında haber dili ve söylemin üretimine bakışlarının değerlendirilmesi açısından son derece önemlidir.

Görüşülen gazetecilerin çoğu açık veya dolaylı bir şekilde medya kuruluşları tarafından iktidarın dilinin benimsenmiş olduğunu belirtmişlerdir. Erdoğan tarafında kullanılan “çapulcu” kavramı bunun en renkli örneklerinden bir tanesidir. Çünkü hem hükümete yakın medya kuruluşları hem de hükümete yakın olmayan medya kuruluşları bu kavramı, birbirinden taban tabana zıt anlamlarla kullanmışlardır.

Milliyet gazetesi ombudsmanı Belma Akçura devletin tehdit algılamaları neyse basınını onu bir tehdit algılaması gibi kamuoyuna sunduğunu ifade etmektedir. O dönemde *Star* gazetesinde çalışan Doğan Ertuğrul medya kuruluşlarının almış oldukları pozisyonları Erdoğan'ın ifadelerinin belirlediğini dile getirmektedir. *Radikal* gazetesi muhabiri İsmail Saymaz, bazı medya kuruluşlarında çalışan kimselerin ruh olarak Gezi'de olduklarını ancak çıkarttıkları ürünler bağlamında iktidarın yanında konumlandığını belirterek medya, iktidar ve sermaye ilişkisinin ideoloji üzerine etkisine vurgu yapmaktadır.

Gezi döneminde *CNN Türk*'ün genel yayın yönetmenliğini yapan Rıdvan Akar, iktidarın dil üzerine etkisini barış süreci ile değişen dil üzerine vermiş olduğu bir örnek ile açıklamaktadır. Akar, barış kavramının, PKK ve devlet arasında

⁴⁰ Fotoğraf Doğan Haber Ajansı (DHA) foto muhabiri Uğur Can tarafından 13 Haziran günü polisin Gezi'ye müdahalesi sırasında Taksim Meydanı'nda çekilmiştir.

çatışmaların yaşandığı son otuz yıl içerisinde PKK tarafından devlet politikalarının anti-tezi olarak kullanıldığını söyleyerek, bu nedenle kavramı kullananın otomatikman PKK'lı olarak algılanmasına neden olduğunu belirtmiştir. AKP hükümetinin algı operasyonlarını çok iyi yürüttüğünü ifade eden Akar, barış sürecinde üretilen haberlerde “Öcalan’ın İmralı, barışın ise çözüm” olarak yer aldığının altını çizmiş ve konjonktür ve yaşanan atmosferdeki değişimin aslında haber dilinin değişmesi ve yumuşaması için gerekli olan imkanları sağladığını söylemiştir.

Cumhuriyet gazetesinden Deniz Ülkütekin’in de ifade ettiği gibi saldırgan bir dilin kullanılması bir takım negatif sonuçlar doğurabilmektedir. Ülkütekin söylemlerin insanları psikolojik olarak yıpratma ile alakalı olduğunu dile getirerek, bunun topluma ciddi zararlar verebileceğini ifade etmektedir. Gezi’de bir sürü insanın hayatını kaybetmesinin biraz da o söylemlerin sonucu olduğunu ileri sürmektedir. Ülkütekin’in düşüncelerinden yola çıkarak psikolojik bir savaşın fiziksel kayıplara yol açabildiği söylenebilir. Dolayısıyla medya kuruluşlarının toplumu ayırıştıran ve şiddeti meşru kılan söylemlerin negatif sonuçları olabileceğini öngörerek bu söylemlerden kaçınması gerekmektedir.

Peki Gezi bir eylem midir, direniş midir, protesto mudur, yoksa bir provokasyon veya bir olay mıdır? Kelime frekanslarına bakıldığında *BirGün*’ün Gezi’yi çoğunlukla direniş olarak tanımladığı görülmektedir. Gezi’de yer alan eylemciler ise çoğunlukla direnişçi olarak betimlenmiştir. Gazetenin o dönemdeki yazı işleri müdürü Barış İnce, Gezi konusunda bir taraf olduklarını ve o sebeple Gezi’yi direniş olarak tanımladıklarını ifade etmektedir. Gezi döneminde haklının yanında olmaya ve insanların haklarını korumaya çalıştıklarını ifade eden İnce, zaman zaman kullandıkları dilin sertleştiğini ve zaman zaman *BirGün*’ün Tayyip Erdoğan’a karşı; Erdoğan’ın kullandığı dile yakın bir dil kullandığı anlar olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte İnce, söz konusu haberlerin o günkü şartlarda ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Gazetecinin öfkelenen, ağlayan ya da Ali İsmail Korkmaz öldüğünde acı çeken bir insan olduğuna vurgu yapan İnce, gazetecinin bir robot olmadığını söyleyerek taraf olması gerektiğini belirtmektedir. İnce bunu yaparken makul insanlar olarak, Erdoğan’a destek veren insanların, onları anlaması için bu insanların anlayacakları bir dil kullandıklarını ifade etmektedir. “Biz de

babaannemizi zor tutuyoruz” diye bir başlık attıklarını söyleyen İnce, bu başlık ile “Biz terörist değiliz biz babaannesinin dolma yedirdiği çocuklarız aslında” demek istediklerini söylemiştir.

Barış gazeteciliği perspektifi ile İnce’nin ifadeleri ele alındığında, *BirGün*’ün Gezi dönemindeki yayın politikasının barış gazeteciliği ile hem çelişen hem de paralel düşen yanları olduğu görülmektedir. Her şeyden önce barış gazeteciliği doğası nedeniyle gazetecinin mağdurdan yana olması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak haber yapılırken kullanılan kelimelerin yalın ve çatışmadan uzak kelimeler olması son derece önemlidir. Sesi duyulmayan kişilerin seslerinin daha fazla duyulmasını sağlamak için gazetenin de daha fazla okunması gerekmektedir. Nitekim, kendisini gazetenin söyleminin tamamen karşısında konumlandıran insanlar gazetenin kullanmış olduğu dili kendisine bir saldırı olarak algılayarak gazetenin hak haberciliği konusunda atmış olduğu olumlu adımları da görmeyebilir. Dolayısıyla yapılan haberlerin kitlelere ulaşmasını sağlamak için kullanılan dile özen göstermek gerekmektedir.

Gezi, direniş olarak tanımlandığında okurda sol görüşe yönelik bir algı oluşmaktadır. Gezi, provokasyon, hükümete karşı eylem vb. şekillerde tanımlandığında ise hükümete yakın muhafazakar gazetelere ait bir kullanım olduğu algısı ortaya çıkmaktadır. Gazetecilere Gezi’nin nasıl tanımlanması gerektiği sorulduğunda haber dilinde “ne ise o olarak” tanımlanması gerektiği yönünde cevaplar gelmiştir. Eylem ise eylem, protesto ise protesto olarak tanımlanmalıdır.

Diğer gazetecilerden farklı olarak, *Yeni Akit* gazetesinden Murat Alan Gezi’ye direniş denildiğinde Gezi’nin kriminalize bir anlamı olduğunu ifade etmektedir. Toplumun Gezi konusunda önünde sonunda ikiye ayrılacağını ifade eden Alan bir kısım insanın buna darbe diyeceğini bir kısmın ise buna direniş diyeceğini söyleyerek Gezi’ye protesto diyen çok az kişi kalacağını ileri sürmektedir. Alan’ın söylemleri barış gazeteciliği bağlamında ortak bir dil yaratmanın mümkün olmadığı algısının oluşmasına sebep olmaktadır. Ancak barış gazeteciliği çatışma çözümünde her zaman bir orta yolun bulunabileceğini ifade etmektedir.

Gezi döneminde *Sabah* gazetesinin ombudsmanlığını yapan Yavuz Baydar, haber dili konusunda Gezi'nin betimlenmesinin biraz zor olduğunu ifade ederek, Gezi'nin aslında sosyal, kültürel bir direniş olduğunu söylemiş ve bunun arkasında kürtaj olduğunu, 1 Mayıs'ın engellenmesi olduğunu, Emek Sineması olduğunu, içki yasağının olduğunu, Ankara metrosundaki öpüşme yasağının olduğunu belirtmiştir. Haber dilinde ise Gezi'nin eylemden ziyade protesto olarak tanımlanması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Gezi döneminde *Taraf*'ta çalışan, Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Ceyda Karan, olanın “protesto, eylem, işgal, direniş” ne ise öyle tanımlanması gerektiğini söylemiştir. Karan, dünyaca ünlü kuruluşların el kitaplarında haber dili üzerinde durulduğunu ve bu kitapçıklara göre haberlerde etiketlerden kaçınmak gerektiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda Gezi'deki grupların “teröristler, çapulcular, darbeciler” diye normalde haber dilinde olmayan ifadeler ile tanımlanmasını eleştiren Karan, bu konuda uluslararası kriterlerin çok net olduğunu belirterek, eylem ise eylemci denilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Direnişçi gibi ifadelerin Gezi'de bulunan kimselerin kendilerine atfettikleri bağlamda, dolaylı olarak kullanılması gerektiğini söyleyen Karan, dil konusunda her zaman nötr ifadeler bulunabileceğine vurgu yapmıştır.

Hürriyet gazetesinin ombudsmanı Faruk Bildirici de Ceyda Karan gibi olan ne ise tanımlamanın o şekilde yapılması gerektiğini belirterek, propagandist içerikler taşımadığı sürece, Gezi'dekilerin söylediklerini kullanmak gerektiğini, böylece o eylemin içerisindeki ya da o aktivitenin içerisindeki kişilere yabancılaşmadan onları anlama konusunda bir adım atılmış olacağını ifade etmiştir. Bildirici, *Hürriyet*'te genellikle eylemci ve eylem olarak kullanıldığını söylemiştir.

Taraf'tan Ertan Altan, gazetede Gezi'ye bilinçli olarak direniş dediklerini ifade etmiştir. Direniş denildiği zaman taraf olunduğunu söyleyen Altan, yabancı basının, *BBC*'nin Gezi'yi, “*Gezi Protestoları*” diye yansıttığını söyleyerek, gazetecilik açısından doğru tanımının da protesto olduğunu belirtmiştir. Ertan, protestolar sırasında siyasal olarak kutuplaşıncı medyanın da kutuplaştığını ve medyanın taraflarının da bu dile savrulduğunu belirterek, iktidarın Gezi'yi “darbe girişimi” olarak değerlendirmesine karşı onların da Gezi'yi “direniş” olarak değerlendirdiğini

söylemiştir. Ertan'ın bu ifadesi üzerinden, bir kez daha iktidarın kullandığı dilin hükümete yakın medya tarafından benimsendiği ve kendisini Gezi'den yana taraf gören gazetelerin ise bu dile benzer ama karşıt çatışmacı bir dil oluşturduğu söylenebilir.

Gezi sırasında *Yeni Şafak*'ta çalışan Işın Eliçin, Gezi'yi protesto ve gösteri olarak tanımlamayı tercih ettiğini söylemiştir. Eliçin direniş ifadesinin Gezi'deki gruplar tarafında kullanılmasını anladığını ve haberi onların ağzından verirken Gezi'nin o şekilde tanımlanması gerektiğini söylemiştir. Günümüzde kelimelerin içlerinin boşaltıldığını ve bazı kelimelerin başka anlamlar kazandığını belirten Eliçin, bugün protesto kelimesinin bile olumsuz bir çağrışım yapacak şekilde kullanıldığını ve protestonun bir hak olduğunun unutulduğunu belirtmiştir. Medyanın kullanılan kelimelere ilişkin alanı çok daralttığını ifade eden Eliçin, eylemci ya da gösterici ya da protestocunun kötü kelimeler olmadığını, bir kişi eylem yapıyorsa onun eylemci olduğunu söylemiştir. Nitekim eylemci kelimesinin bir kalkışma ile etkileşime girecek bir kelime olarak kullanması durumunda, kelimenin negatif bir anlam kazandığını belirten Eliçin, bu noktada gösterici kelimesinin daha nötr durduğunu söylemiştir. Eliçin protesto ile gösterici arasında bile farklılık yaratılan bir ortam olduğunu, protestonun daha olumsuz göstericinin daha olumlu anlaşıldığını ifade etmiştir. Gezi'de bir noktadan sonra bir direnişe geçildiğini ve insanların haklı bulmadıkları, meşru bulmadıkları bir edime karşı direndiğini söyleyen Eliçin, direnmenin sol ile ilişkilendirilen bir edim olması endişesiyle “direnış, direnişçi” gibi kelimelerin kullanılmadığını söylemiştir. Tüm bu kelimelere alternatif olarak kendisinin “işgal” kelimesini kullandığını belirten Eliçin, Gezi'de gerçekleştirilen eylemin kendisinin işgal olduğunu ve Müslüman kesimin Arap Baharı'nda da işgal eylemleri olduğunu görmesinden dolayı bu kavrama daha sıcak baktığını ifade etmiştir.

Görüşme yapılan gazetecilerin çoğunun Gezi'nin protesto ve eylem olarak tanımlanmasının doğru olduğu yönünde ifadeler kullandığı görülmektedir. Haberlerde kullanılan kelime frekansları incelendiğinde “*eylem*” kelimesi en çok kullanılan kelime olduğu karşımıza görülmektedir. Öte yandan Barış İnce'nin ifadesiyle kendilerini taraf olarak tanımladıkları için, *BirGün*'ün diğer gazetelerden farklılaştığı ve “direnış” kelimesini daha çok kullandığı tespit edilmiştir. Uluslararası

medyanın ifade ettiği şekilde “Gezi Parkı Protestoları” kullanımı ise diğer kullanımlara göre oldukça düşük bir frekanstadır. Gezi’de bulunan ya da eylemlerin birer parçası olan insanlar ise çoğunlukla “eylemci”, “protestocu” ve/veya “gösterici” olarak tanımlanmaktadır. *BirGün*, *Cumhuriyet*, *Sözcü* ve *Posta* gazetelerinin bu ifadelerin yanı sıra “halk”, “yurttaş” ve “vatandaş” gibi ifadeleri kullanmış oldukları görölmektedir. *Yeni Akit*, *Star*, *Yeni Şafak* ve *Zaman* gazetelerinin ise çeşitli sıfatlar ile eylem ve benzeri kelimeleri “provokatif eylem”, “sözde eylem” gibi kelime öbeklerine dönüştürdüğü ve “eylem” kelimesine başka anlamlar yüklediğı görölmektedir. Bunun yanı sıra “Gezi Parkı Olayları” ifadesine de özellikle hükümete yakın gazeteler tarafından sıklıkça yer verildiğı izlenmiştir.

Elde edilen verilerden hareketle, tıpkı Eliçin’in ortaya koyduğı gibi Türkiye’de kelimelere olduklarından daha farklı anlamlar yüklendiğini söylemek mümkündür. Bu noktada gazetecilerin çoğunun haber dilinde kullanılmasının uygun olacağını söylediğı eylem ve protesto kelimelerinin anlamlarına bakmak gerekmektedir. TDK’da “eylem” kelimesi “bir durumu değıştirme ve daha ileriye götürme yönünde etkide bulunma çabası” olarak tanımlamaktadır. “Protesto” ise “bir davranışı, bir düşünceyi, bir uygulamayı haksız, yersiz, gereksiz bularak karşı çıkma, kabul etmeme” olarak tanımlanmaktadır. Yeni toplumsal bir hareket olarak Gezi’nin hem protesto hem de eylem olarak betimlenmesi son derece yerindedir. Gezi en temelinde şehrin merkezinde bulunan bir parktaki ağaçların kesilmesi yönündeki bir uygulamaya karşı çıkılmasıyla başlayan bir toplumsal harekettir.

Gezi, görüşme yapılan gazetecilerin pek çoğunun ifade ettiğı şekilde, mevcut durumu değıştirmek adına gerçekleştirilen bütün eylemleri de içine alarak büyüyen bir harekete dönüşmüştür. Gezi Parkı’nda başlayan bu hareketin haber dilinde nasıl tanımlanacağına karar vermenin dahi bu denli zor ve karmaşık olduğı bir ortamda, haber yapmak son derece güçtür. Türkiye’de, pek çok kelimeye sahip olduğundan farklı bir anlam, alt anlamlar yüklenmektedir. Bu nedenle gazeteciler haberde kullandıkları kelimeler dolayısıyla onlara yapıştırılabilecek etiketlerin uzun vadedeki etkilerinden çekinmekte ve otosansür ile yüzleşmektedir. Sonuç olarak haberler genellikle liderlerin söylemleri üzerinden aktarılmaktadır.

Hükümete yakın medya kuruluşları ayrıştırıcı ve kutuplaştırıcı söylemler ile manipülatif haberler üretirken, muhalif medya kuruluşları iktidara yakın medya kuruluşlarının kullanmış olduğu dile alternatif bir dil oluşturarak kendi ideolojileri çerçevesinde kendi üsluplarını kullanarak yer yer saldırgan söylemler türetmişlerdir. Bu nedenle barış gazeteciliği perspektifiyle Gezi haberlerinde kullanılan dile bakıldığında gazetelerin kötü birer sınav verdiği görülmektedir. Merkezde konumlanan ana akım medya kuruluşları ise kendilerini iktidarın söylemleri ile eylemcilere ilişkin haberler arasında bulmuştur; ne haberi tam anlamıyla aktarabilmişler ne de hareketin doğasını anlamak yönündeki haberlere yeterince yer verebilmişlerdir.

Nitekim ideoloji, iktidar, sermaye ve medya arasındaki ilişkilerin haberin söylemini açık bir şekilde etkilediği görülmektedir. Araştırma veri ve bulgularından anlaşılacağı üzere gazetelerde kullanılan görseller, üretilen söylemler ve kelime frekansları hangi gazetenin iktidara ne kadar yakın olduğunu ve hangisinin ne kadar uzak olduğunu gözler önüne sermektedir.

3.3.3. Elit/Lider Odaklı Habercilik ve Halk/Mağdur Odaklı Habercilik

Gezi’de haber değeri olarak görülen konular nelerdir? Protestoları başlatan ve harekete katılan insanların söylemleri; iktidarın, politikacıların söylemleri kadar yer bulabilmiş midir? Haberler elit/lider odaklı olarak mı verilmiştir yoksa halk/mağdur odaklı olarak mı verilmiştir?

Galtung ve Ruge’un (1965) söz ettiği üzere elit/seçkin insanlara ilişkin haberler daha fazla haber değeri taşımaktadır. Barış gazeteciliği söz konusu haber değerini atfettiği seçkin odaklı habercilik anlayışına karşı insan odaklı [people oriented] bir habercilik anlayışı ortaya koymaktadır. Bu habercilik anlayışı başta kadın, yaşlı ve çocuklar olmak üzere sesi duyulmayanların sesine yer verilmesini öngören, uzlaşa isteyenleri görünür kılan, sıradan insanların taleplerini aktaran, insanların acılarına ve kayıplarına yani insan hikayelerine odaklanan ve dolayısıyla şiddetin sadece görünen değil görünmeyen etkilerini de gösteren bir gazetecilik pratiği sunmaktadır (McGoldrick & Lynch; 2005: 6).

Gezi toplumsal hayata, insan haklarına dair çok sayıda talebin dile getirildiği, hem doğrudan hem dolaylı şiddetin gözlemlendiği, yaşanan şiddet dolayısıyla ondan fazla insanın hayatını kaybettiği ve çok sayıda insanın yaralandığı toplumsal bir hareket olduğu için, barış gazeteciliğinin ortaya koymuş olduğu insan odaklı habercilik prensibine uygun bir araştırma evreni sunmaktadır. Bu noktada Gezi dönemindeki gazetecilik pratikleri analiz edilirken, gazetelerde insan hikayelerine ne derece yer verildiğinin de incelenmesi gerekmektedir.

Analizler yapılırken, Nvivo programı kullanılarak, Gezi'ye ilişkin haber fotoğraflarının kapladığı alanlar ve bu dönemde ismi çok geçen ve söylemleri haberlerde sıklıkla yer bulan siyasi liderlerin fotoğraflarının kapladığı alanlar ayrı ayrı hesaplanmış ve liderlere atfedilen haber değeri üzerine bir takım veriler elde edilmiştir. Fotoğraflardan elde edilen bu verilere göre Gezi'ye ilk sayfasında en çok yer ayıran gazete *Radikal*, en az yer ayıran gazete ise *Yeni Akit*'tir. O dönemde gazetelerde yer alan siyasi liderlerin fotoğraflarının alanları ve bu alanların tüm fotoğraflara oranları her gazete için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Bütün gazetelerde en çok görseli kullanılan lider dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan olmuştur. Erdoğan'ı sırasıyla, dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, ana muhalefet partisi (Cumhuriyet Halk Partisi-CHP) lideri Kemal Kılıçdaroğlu, İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu, Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) milletvekili Sırrı Süreyya Önder, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) lideri Devlet Bahçeli ve İç İşleri Bakanı Muammer Güler izlemiştir. BDP eş başkanı Selahattin Demirtaş'ın ise Gezi döneminde çoğunlukla barış sürecine yönelik yapmış olduğu açıklamalar ve haberler ile gazetelerde yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle en az görsel Selahattin Demirtaş'a aittir.

Elde edilen verilere göre görselleri en çok alan kaplayan lider Recep Tayyip Erdoğan'dır. Erdoğan'ı Abdullah Gül izlemektedir. On beş gazetenin tamamında yer alan görsellerin alanları toplandığında, Erdoğan'a ait görsellerin Abdullah Gül'e ait görsellerden yaklaşık olarak yedi kat daha fazla alan kapladığı görülmektedir. Kullanılan fotoğraf sayılarına baktığımız ise Gül'ün toplam elli altı, Erdoğan'ın ise iki yüz otuz bir fotoğrafı olduğu görülmektedir. Buradan anlaşılabileceği üzere Erdoğan'ın söylemlerinin olduğu haberlerde diğer liderlerin söylemlerinin olduğu

haberlerde kullanıldığından daha büyük görseller kullanılarak, Erdoğan'ın bulunduğu haberlere daha fazla haber değeri atfedilmiştir.

Tablo 3.32 Siyasi liderlere ait fotoğrafların gazetelere göre dağılımı

	A.G.	B.A.	D.B.	H.A.M.	K.T.	K.K.	M.G.	S.D.	S.S.Ö.	R.T.E.
AKŞAM	6	3	10	3	2	14	0	0	1	19
BİRGÜN	0	1	0	3	0	1	0	0	0	10
CUMHURİYET	0	1	0	1	0	0	0	0	1	6
HABERTÜRK	3	1	0	0	1	1	1	0	1	18
HÜRRİYET	5	2	3	2	3	10	0	0	3	18
MİLLİYET	6	1	2	2	2	7	1	3	2	15
POSTA	4	5	1	6	2	3	1	0	0	14
RADİKAL	2	2	0	0	2	1	1	0	1	12
SABAH	6	2	2	2	1	3	1	1	1	19
SÖZCÜ	0	1	2	2	0	1	0	0	1	13
STAR	3	1	0	2	3	1	0	0	0	19
TARAF	5	3	0	2	2	3	3	4	3	17
YENİ AKİT	3	2	2	0	0	3	1	0	0	18
YENİ ŞAFAK	7	2	2	2	2	4	1	0	1	19
ZAMAN	6	2	1	1	0	3	0	0	2	14
TOPLAM	56	29	25	28	20	55	10	8	17	231

Abdullah Gül: A.G.

Bülent Arınç: B.A.

Devlet Bahçeli: D.B.

Hüseyin Avni Mutlu: H.A.M.

Kadir Topbaş: K.T.

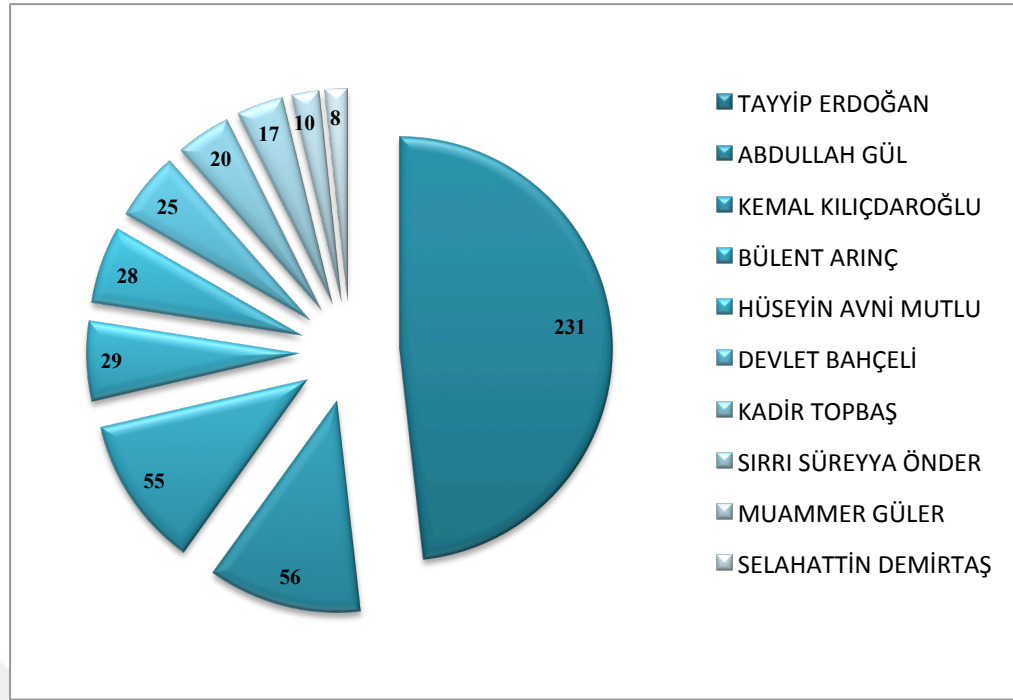
Kemal Kılıçdaroğlu: K.K.

Muammer Güler: M.G.

Selahattin Demirtaş: S.D.

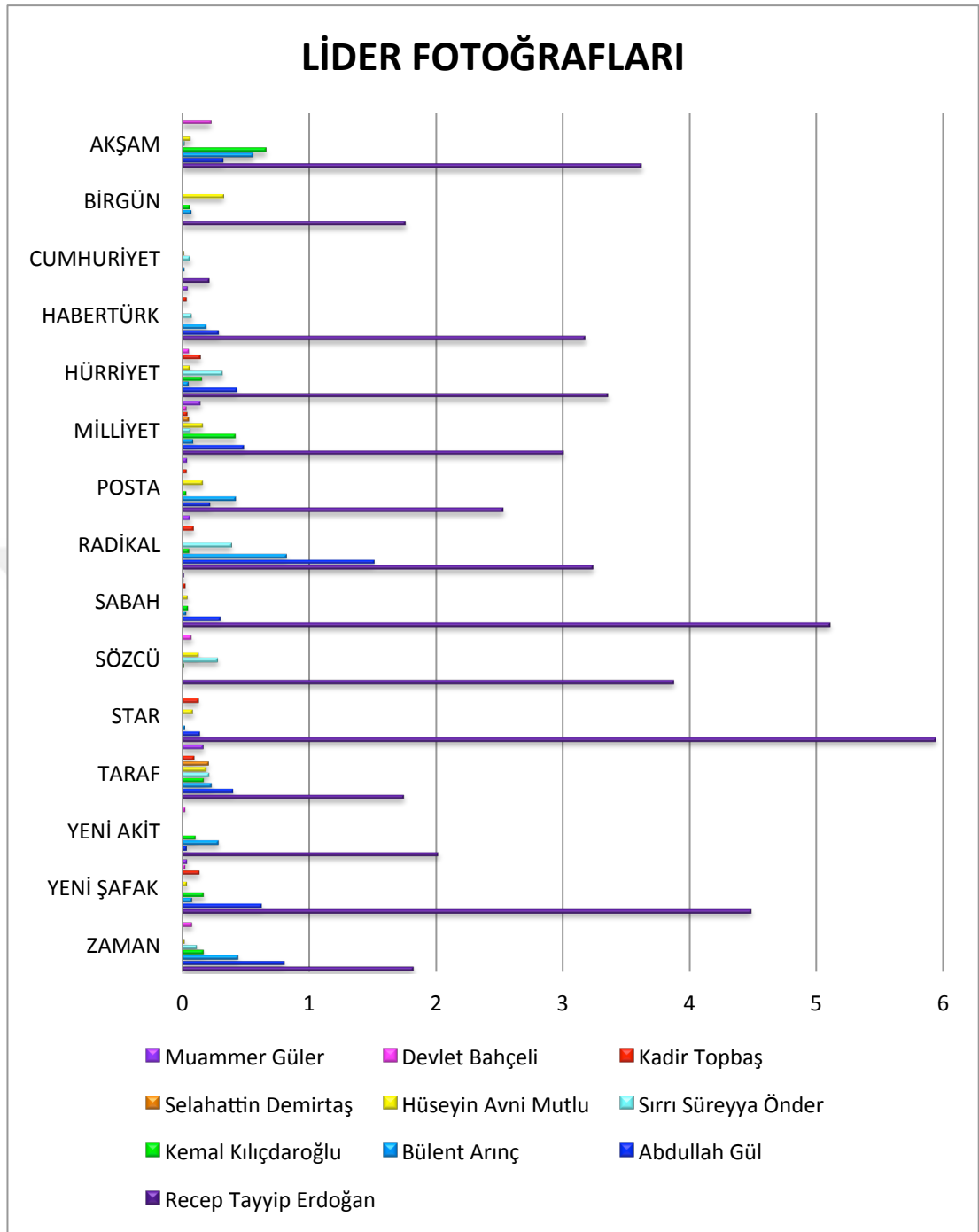
Sırrı Süreyya Önder: S.S.Ö.

Recep Tayyip Erdoğan: R.T.E.

Şekil 3.7 Siyasi liderlere ait fotoğrafların liderlere göre dağılımı

Erdoğan’a ilişkin haberlerin Gezi dönemindeki yaygın haber dilinde son derece etkili olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Zira gazetelerde yer bulan haberlerde sıklıkla kullanılan “çapulcu”, “faiz lobisi”, “rant”, “yabancı ajanlar”, “provokatör”, “terör örgütü”, “illegal/yasadışı örgüt” gibi söylemler Erdoğan’ın ortaya attığı veya konuşmalarında sıklıkla kullandığı söylemlerdir. Bu sebeple Erdoğan’ın söylemlerinin gündemi belirlemiş olduğu görülmektedir.

Şekil 3.8 Gazetelere göre siyasi liderin fotoğraflarının alanlarının karşılaştırmalı dağılımı

Gezi'ye ilişkin tüm haberlere ait görsellerin kapladığı alanlar ile başbakanın fotoğraflarının kapladığı alanlar yüzde üzerinden hesaplandığında, tüm gazeteler içerisinde Erdoğan'a ait görsellerin en çok yer kapladığı gazetenin *Sabah* gazetesi olduğu görülmektedir. *Sabah* gazetesinde yer alan haberlerin %41,58'ini Erdoğan'a ait haberler oluşturmaktadır. *Sabah*'ı *Star* gazetesi takip etmektedir. *Star*'da yer alan haberlerin görsellerinin yüzdeleri Erdoğan'a ait görsellerin yüzdeleri ile karşılaştırıldığında tüm haberlerinin %37,79'unun Erdoğan'ın söylemlerine ait

haberler olduğu görülmektedir. Bu veri diğer gazeteler için incelediğinde büyükten küçüğe doğru *Habertürk*'ün %22,92, *Yeni Akit*'in %18,74, *Yeni Şafak*'ın %18,58, *Sözcü*'nün %16,99, *Akşam*'ın %15,37, *Milliyet*'in %13,23, *Zaman*'ın %12,66, *Taraf*'ın %12,20, *Hürriyet*'in % 12,12, *BirGün*'ün %8,07, *Radikal*'in %7.94, *Posta*'nın %7,85, *Cumhuriyet*'in ise %0,72 oranında Erdoğan'a ilişkin haberlere yer vermiş olduğu tespit edilmiştir. *Sabah* Gezi'ye ilişkin en az haber yapan ikinci gazete olmasına rağmen en fazla lider görseli *Sabah* tarafından kullanılmıştır. Erdoğan'ın görseline alan olarak en az yer veren gazeteler ise sırasıyla *Cumhuriyet*, *Posta* ve *Radikal*'dir.

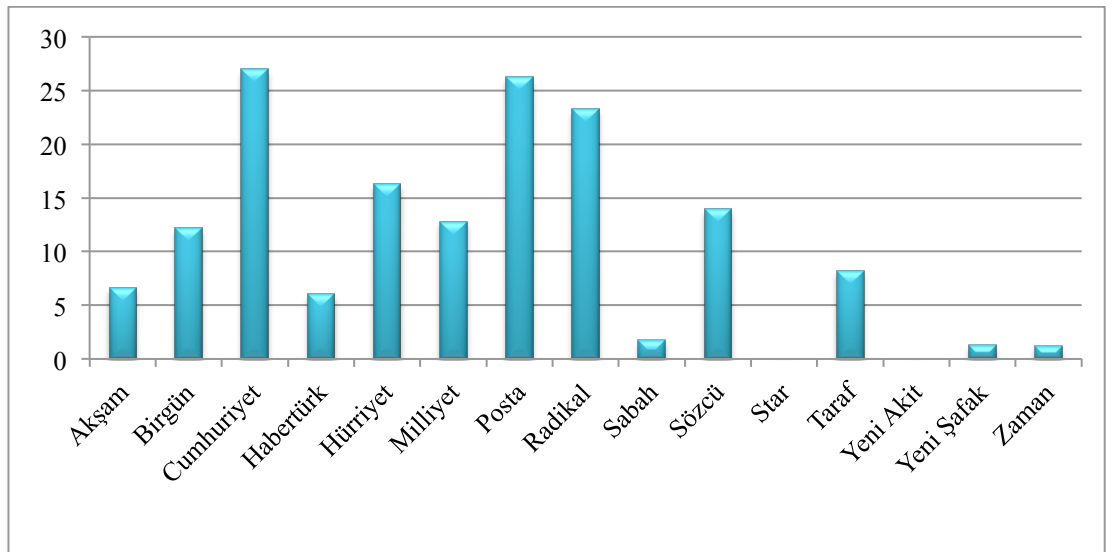
Lider fotoğraflarının ve söylemlerinin özellikle hükümete yakın gazeteler tarafından son derece fazla kullanılmış olması halk odaklı değil, lider odaklı habercilik yapıldığını bir kez daha kanıtlamaktadır. Tüm gazeteler içerisinde en az lider görseli kullanan gazetenin ise Gezi'ye ilişkin en çok haber yapan gazetelerden bir tanesi olan *Cumhuriyet* gazetesi olduğu görülmektedir.

Bu veriler siyasi liderlerin medya aracılığıyla görüşlerini açık bir şekilde ifade ettiğini göstermektedir. Öte yandan verilerin arasındaki yüksek farklar Recep Tayyip Erdoğan'ın görüşlerinin diğer liderlere oranla çok daha fazla yer kapladığını göstermektedir. Demokrasinin olmazsa olmazı çoğulculuk perspektifiyle lider haberleri analiz edildiğinde diğer parti liderlerinin veya o dönemde Recep Tayyip Erdoğan'dan farklı söylemler üreten diğer siyasilerin gazetelerde daha az yer almasının farklı seslerin ve görüşlerin daha az duyulmasına ve görülmesine sebep olduğu söylenebilir.

Çoğulculuğun bir diğer koşulu ise lider odaklı haberciliğe alternatif olarak mağdur/insan odaklı habercilik yapılması yani sesi duyulmayanın sesine yer verilmesidir. Bu noktada gazetelerin sesi duyulmayanın sesine haberlerde ne derece yer verdiği analiz edilmelidir. Yürütülen çalışma ekseninde karşılaştırma yapabilmek amacıyla, gazetelerin ilk sayfalarında yer alan mağdur/insan odaklı haberler belirlenmiş ve bu haberlerin kapladığı görsellerin alanları hesaplanmıştır. İnsan odaklı haberlerin belirlenmesi konusu göreceli olabileceği için, haberler belirlenirken üç ana ölçüt göz önünde bulundurulmuştur:

- **Haberin doğru olması gerekmektedir.** Örneğin Kabataş olayı sadece muhafazakar gazetelerde değil aynı zamanda ana akım medyada da haber olmuştur. Fakat ilerleyen günlerde ortaya çıkan video kayıtları söz konusu haberin doğru olmadığını göstermiştir. Bu ve buna benzeyen haberler mağdur odaklı haber olarak sayılmamıştır.
- **Haberde sesi duyulmayanın sesine yer verilmelidir.** Protestolar sırasında yaralanan ve/veya hayatını kaybeden kişilere (polis ve eylemci farkı gözetilmeden) ilişkin haberler ve/veya çeşitli mağduriyetlerin aktarıldığı haberler insan odaklı olarak değerlendirilmiştir.
- **Haberde eylemcilerin insani özellikleri vurgulanmalıdır.** Örneğin, eylemcilerin parkı temizlemesi, konser dinlemesi, kitap okuması, pilates yapması, yaralanan insanlara yardım etmesi ve birbiriyle dayanışmasına ilişkin haberler insan odaklı olarak seçilmiştir.
- **Haberde nefret içerikli ve ayrımcı bir dil kullanılmamalıdır.** Nefret içerikli, ayrımcı ve ayrıştırıcı dil kullanılan haberler, eylemcilerin ve/veya mağdurların görüşlerine ve hikayelerine yer verse dahi insan odaklı haber kategorisinde değerlendirilmemiştir.

Şekil 3.9 İnsan/mağdur odaklı haberlerin oranları

Tabloda yer alan veriler her gazete için Gezi ile ilgili haberlere ait görsellerin yüzde kaçının mağdur/insan odaklı haberler üzerine olduğunu göstermektedir. Gezi için hesaplanan haber alanı üzerinden elde edilen verilerin karşılaştırması ile elde edilen bu yüzdelere göre sırasıyla *Cumhuriyet* (%26,96), *Posta* (%26,24), *Radikal* (%23,3) mağdur/insan odaklı haberlere en çok yer ayıran gazetelerdir. Bu gazeteleri *Hürriyet* (%16,79), *Sözcü* (%13,96), *Milliyet* (%12,79), *BirGün* (12,22), *Taraf* (8,7), *Akşam* (%6,6), *Habertürk* (%6,06), *Sabah* (%1,76), *Yeni Şafak* (%1,27), *Zaman* (%1,22), *Star* (%0) ve *Yeni Akit* (%0) gazeteleri takip etmektedir.

Cumhuriyet gazetesine bakıldığında 29 Mayıs tarihinde “Gezi kırımına direniş” başlığı altında Reuters’dan Osman Orsal’ın çektiği “Kırmızılı Kadın”ın fotoğrafıyla habere yer verildiği görülmektedir. Gazetede yaralanan ve hayatını kaybeden eylemcilere geniş bir şekilde yer verilmiştir. Gazetenin ilk sayfaları incelendiğinde eylemcilerin çeşitliliğini gösteren fotoğrafların kullanıldığı görülmektedir. Örneğin gazete DHA muhabiri Uğur Can’ın çektiği bir ülkücü, bir ulusalcı ve bir BDP’linin aynı karede olduğu fotoğrafı ilk sayfasında kullanmıştır. Bununla birlikte gazetenin ilk sayfasında üç defa gökkuşağı bayrağının yani LGBTİ bireyleri temsil eden bayrağın olduğu fotoğraflar kullanılmıştır.

Posta gazetesi de *Cumhuriyet* gibi 29 Mayıs tarihinde “Kırmızılı Kadın”ın fotoğrafını kullanarak “NEFES ALMAK İSTİYORUZ” başlığı ile geniş bir şekilde haberi vermiştir. Gazete 1 Mayıs tarihinde ise fotoğrafı çeken Osman Orsal’ın yaralandığını gösteren bir fotoğrafa, gazeteci Ahmet Şık’ın yaralandığını gösteren bir fotoğrafa ve Gezi sırasında başından yaralanarak konuşma yetisini kaybeden Lobna Allami’nin yaralandığını gösteren bir fotoğrafa ilk sayfasında yer vermiştir. Gezi’de temizlik yapıldığını, mizah yapıldığını, kandil kutlaması olduğunu gösteren gazete hayatını kaybeden kişilere ilişkin haberleri de ilk sayfasından aktarmıştır. Gazete protestolar sırasında Adana’da köprüden düşerek hayatını kaybeden komiser Mustafa Sarı’ya da ilk sayfasında yer vermiştir.

Radikal’in de 29 Mayıs tarihinde polisin orantısız gücünün simgesi haline gelen “Kırmızılı Kadın” fotoğrafını kullanmış olduğu görülmektedir. Gezi’deki çatışmaların gösterildiği fotoğraflara ilk sayfasında yer veren gazetenin hayatını kaybeden ve yaralanan kimselere ilişkin haberleri ana sayfasına taşımadığı

görülmektedir. Buna karşın gazete Gezi'nin işgalinin ilk gününden beri parkta olan oyuncu Şebnem Sönmez, camide içki içtiği söylenen ve fotoğrafı bazı gazetelerde yayımlandığı için mağdur olduğunu belirten Emre Öztürk ve Duran Adam Erdem Gündüz ile gerçekleştirilen röportajlara ilk sayfasından giriş yaparak, Gezi'den seslere ilk sayfasında yer vermiştir.

BirGün gazetesine ait haberler incelendiğinde gazetenin yirmi altı gün boyunca mağdur/insan odaklı haberlere ilk sayfasında yer verdiği görülmektedir. Gazete yaralanan sivillere, yaralanan gazetecilere ve hayatını kaybeden eylemcilere ilişkin haberleri ana sayfasından aktarmıştır. Bunun yanı sıra gazetenin “Kim bu çapulcular?” başlıklı bir yazı dizisi hazırladığı görülmektedir. Yazı dizisinin tanıtımında “Direnen gençler ne istiyor? Gençler politikaya karşı mı? Siyasi yapılara nasıl bakıyorlar? Sosyal medyayı nasıl kullanıyorlar?” gibi sorular sorulmakta ve sosyologların, siyaset bilimcilerin ve gençlerin sesine yer verildiği belirtilmektedir.

Taraf'ın ilk sayfaları incelendiğinde gazetenin “Kırmızılı Kadın”ın fotoğrafının yanı sıra 2 Haziran tarihinde, ilk sayfasında TOMA'nın önüne geçip kollarını açarak tazyikli suyun karşısında durarak TOMA'yı durduran “Siyah Elbiseli Kadın”ın fotoğrafına da geniş bir şekilde yer verdiği görülmektedir. Gazete yaralılara ve Gezi'de hayatını kaybeden sivillere ilişkin haberleri de ilk sayfasından aktarmıştır.

Ana akım gazeteler içerisinde mağdur/insan odaklı haberlere en çok yer veren gazetelerden bir tanesi olan *Hürriyet* gazetesinin ilk sayfaları incelendiğinde gazetenin hem hayatını kaybeden ve yaralanan sivillere ilişkin haberlere hem de hayatını kaybeden komiser Mustafa Sarı'ya ilişkin habere ilk sayfasında yer vermiş olduğu tespit edilmiştir. Gazete Gezi'de çöp toplanmasına, takım elbise ile Gezi'ye giden insanlara, parktaki kandil kutlamasına ve “kırmızılı kadın”, “siyahlı kadın” vb. sembolik fotoğrafları ilk sayfasında vermiştir. Gazetenin 12 Haziran tarihinde, “BARIŞ ZİNCİRİ” manşeti altında el ele tutuşan eylemcilerin oluşturduğu barış zinciri ile SDP'li grup (Sosyalist Demokrasi Partisi) ve polis arasında yaşanan şiddetli çatışmanın (11 Haziran tarihinde yaşanan çatışmanın) arasına girip çatışmayı önleme çabası gösterdiği bir fotoğrafı kullanarak haberi aktarmış olduğu görülmektedir.

Milliyet gazetesi de *Hürriyet* gibi yaralanan ve hayatını kaybeden sivillere ilişkin haberlere ve hayatını kaybeden komiser Mustafa Sarı'ya ilişkin habere ilk sayfasında yer vermiştir. Sembolik fotoğrafları ilk sayfasına taşıyan gazete, Gezi'deki bir grup gencin sesine ve taleplerine yer verilen "Meydanlardaki 90 kuşağı" başlıklı habere de 6 Haziran tarihinde ana sayfadan giriş yapmıştır. 8 Haziran tarihinde ise "Şehit polisin adı Gezi'de" başlıklı bir habere ilk sayfasından aktararak, Mustafa Sarı'nın isminin Gezi'de bir sokağa verildiğini gösteren bir fotoğrafı bu haberde kullanmıştır.

Yaşanan çatışmalara dair görsellere ilk sayfasında geniş bir şekilde yer veren *Sözcü* gazetesi de hem yaralanan ve hayatını kaybeden sivillere hem de hayatını kaybeden komiser Mustafa Sarı'ya ilişkin haberlere ilk sayfasında yer vermiştir. Çoğunlukla ikili karşıtlıklar üzerinden haber yapan gazete, kullandığı görselleri de yapmış olduğu haberlere uygun olarak ikili karşıtlıklar üzerinden seçmiştir. 18 Haziran tarihinde "Adaletiniz bu mu?" başlığı altında "Milletin %50'si" ve "Tayyip'in %50'si" şeklinde gazetenin sayfasını ikiye ayırarak çatışmacı bir üslup ile yapmış olduğu karşılaştırmalar üzerinden haberi vermiştir. Gazete 20 Haziran'da ilk sayfasında yirmi eylemciye söz vererek duran insanların *Sözcü*'ye konuştuğunu ifade etmiştir. Gazetenin bu haberde "duran insan" ifadesini kullanarak, cinsiyetçi bir ifade olan "adam" ifadesini kullanmaktan kaçındığı gözükmemektedir. Nitekim gazete haberi yine ikili karşıtlıklar üzerinden vermiş ve haberin altında Tayyip Erdoğan'ın büyük bir fotoğrafını kullanarak "BU DA DURMAYAN ADAM" başlığı altında, başbakanın hazmedemediği %50'lilik halkın yaklaşık bir aydır baskı ve zulme karşı demokratik tepki gösterdiği belirtilmiştir.

Akşam hem polisin hem de eylemcilerin aynı karede ve aynı haberde olduğu haberlere ilk sayfalarında yer vermiştir. 30 Mayıs'ta polis bariyerine kitap okuyan gençlerin olduğu bir fotoğraf kullanarak sivil toplumun Gezi Parkı'nda nöbette olduğunun belirtildiği bir haber yayımlayan gazete, 5 Haziran tarihinde polis ve eylemcilerin karşılıklı oturup dinlendikleri bir fotoğraf üzerinden Ankara'da eylemcilerin ve polislerin karşılıklı oturup, sohbet ederek yorgunluk attığının aktarıldığı bir habere ilk sayfasında yer vermiştir. Gazetenin ilk sayfasında çatışmalarda hayatını kaybeden ve yaralanan kişilere ait görsellere yer verilmemiştir. Gazete 8 Haziran tarihinde parkta kılınan Cuma namazı sırasında namaza katılmayan

eylemcilerin namaz kılan eylemcilerin çevresinde çember oluşturarak provokasyonlara karşı namaz kılan eylemcileri koruduğunun aktarıldığı bir habere de ilk sayfasında yer vermiştir. 13 Haziran tarihinde ise rüzgarın etkisiyle AKM'den başına tahta parçası düşerek yaralanan bir polise parktaki revirde bulunan doktorların müdahale ettiğini gösteren bir habere yer verilmiştir. Gazetenin vermiş olduğu bu haberler hem eylemcilerin hem de polisin ortak paydalarına yani yorulan, yaralanan ve gerektiğinde birbirine yardım eden insanlar olmalarına vurgu yaptığı için birleştirici ve ortak paydaların öne çıkarıldığı haberlerdir.

Bazı sembolik fotoğrafları ilk sayfasında kullanan *Habertürk*, Gezi sırasında Hatay'da hayatını kaybeden Abdullah Cömert'e ve Adana'da hayatını kaybeden komiser Mustafa Sarı'ya ilişkin habere ilk sayfasında yer vermiştir. Nitekim yaralanan ve hayatını kaybeden diğer isimlere ilk sayfasında yer vermemiştir. Bunun yanı sıra gazete Gezi'de temizlik ve pilates yapıldığını, Cuma namazı kılındığını gösteren haberleri ilk sayfasından aktarmıştır. Gazetenin mağdurların sesine ve eylemcilerin taleplerine çok az yer verdiği görülmektedir.

Sabah gazetesinde toplam dört haberde insan odaklı diyebileceğimiz bir perspektifle haber yapıldığı görülmektedir. Gazete eylemler sırasında hayatını kaybeden ve yaralanan sivillere ilişkin haberleri ilk sayfasında vermezken hayatını kaybeden komiser Mustafa Sarı'ya ilişkin habere ilk sayfada yer almıştır. 2 Haziran tarihinde gazetede yer alan haberde polisin Taksim'den çekilmesinin ardından Gezi Parkı'na sağduyu geldiği ifade edilmektedir. Haberde kullanılan fotoğrafın üzerinde ise Erdoğan'ın "Gaz işinde yanlışlık var" söylemine yer verilmiştir. 5 Haziran tarihli haberde gece yardımlaşarak polise karşı barikat kuran, gündüz ise parkı temizleyip, yorgunluk atmak için parkta uyuyan eylemciler gösterilmektedir. 6 Haziran tarihli haberde parktaki kandil kutlaması gösterilmiştir. Erdoğan'ın Türkiye'ye dönüşünün ardından 7 Haziran'da "DEMOKRATİK TALEBE CAN FEDA" manşetini kullanan gazete, eylemcilerin gösterildiği haberlere bir daha ilk sayfasında yer vermemiştir.

Yeni Şafak da aynı *Sabah* gibi sadece dört haberde insan odaklı bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bu haberlerden bir tanesi hayatını kaybeden komiser Mustafa Sarı hakkındadır. 1 Haziran tarihli haberde polisin uyguladığı orantısız güç gösterilirken 7 Haziran ve 11 Haziran tarihlerinde Gezi'deki insanların olduğu fotoğrafların

kullanıldığı görseller ile gazetenin kullandığı yaygın dilden farklı bir dil ile haberler aktarılmıştır. 7 Haziran’da Gezi’nin geyiğe döndüğünün belirtildiği haberde sosyal medyanın aslına döndüğü ve yayınlanan mesaj, fotoğraf ve videoların insanları gülümsetmeye başladığı ifade edilmektedir. 11 Haziran’da ise eylemlere polisten önce akıl adamların (sosyal müzakerecilerin) müdahale edeceğine ve gençlerin dinleneceğine ilişkin bir habere yer verilmektedir.

Zaman gazetesinde yer alan haberlerin sadece üç tanesi bu kategoride değerlendirilmiştir. Gazete 2 Haziran tarihinde yer alan haberde “Güvenlik güçleri çekildi, kriz yatıştı” başlığı altında Kadıköy’deki CHP mitinginin Taksim’e taşınması ve güvenlik güçlerinin çekilmesi ile Taksim meydanında binlerce kişinin toplandığını belirterek, meydandaki kalabalığın gösterildiği fotoğrafı bu haberde kullanmıştır. 15 Haziran tarihinde Vali Mutlu’nun eylemciler ile görüşmesine ilişkin bir habere ilk sayfasında yer vermiştir. Eylemcilerin Vali Mutlu ile çekilmiş olan bir fotoğrafının kullanıldığı haberde valinin eylemcileri dinlediği ve eylemcilerden olumlu sinyaller aldığı belirtilmektedir. 23 Haziran tarihinde ise gazetenin ilk sayfasında eylemler sırasında otuza yakın gazetecinin yaralandığının ifade edildiği bir habere yer verilmektedir.

Star’da yer alan haberlerde kullanılan dilin son derece çatışmacı ve ayrımcı olduğu görülmektedir. İlk kez *Star* gazetesi tarafından yayımlanan Kabataş olayına ilişkin haberin gerçekliği teyit edilemediği için gazetenin bakış açısına göre mağdur bir kişinin sesinin aktarıldığı bu haber de dahil olmak üzere gazetede yer alan haberlerin hiçbir tanesi mağdur/insan odaklı haber kategorisinde değerlendirilememiştir.

Yeni Akit gazetesinde yer alan haberlerin hemen hepsinde çatışmacı ve ayrımcı bir dilin kullanıldığı ve bu nedenle gazetede mağdur ve insan odaklı olarak değerlendirilebilecek tek bir haberin bulunmadığı görülmektedir. Gazetenin hayatını kaybeden polis memuru Mustafa Sarı’ya ilişkin bir haberi 15 Haziran tarihinde manşetten girdiği görülmektedir. Ancak haberde Boris isimli Macar Yahudisi bir kişinin Feride Pelin Özdemir ismini kullanarak kendisinin polis memuru Mustafa Sarı’nın kardeşi olduğunu söylediği ve kuşkuyla bir şekilde ölen Sarı’nın kardeşi olduğunu söyleyen bu kişinin “Kardeşimi göstericiler öldürmedi.” diye yalan

beyanda bulunduğu belirtilmektedir. Haberde kullanılan dil son derece ayrımcıdır ve haberin gerçekliğı teyit edilememiştir.

Sonuç olarak gazetelerde yer alan haberlere bakıldığında muhafazakar ve hükümete yakın gazetelerde insan odaklı haberlere çok az yer verildiğı ya da Star ve *Yeni Akit* de olduğı gibi hiç yer verilmediğı görölmektedir. *BirGün*, *Cumhuriyet*, *Taraf* gazetelerinin ilk sayfalarında mağdurlara ve hayatını kaybeden kişilere yer verildiğı ancak bu gazetelerin de komiser Mustafa Sarı'nın ölümüne ilk sayfada yer vermediğı görölmektedir. Çeşitli mağduriyetlere ilk sayfasında yer veren *Radikal* ise ölüm ve yaralanmalara ilk sayfasında yer vermemiştir. *Posta*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Sözcü* gazeteleri hem sivillere ilişkin yaralanma ve ölüm haberlerine hem de Mustafa Sarı'nın ölüm haberine ilk sayfasında yer vermiştir. *Habertürk* gazetesi ise sadece Abdulah Cömert'in ve komiser Mustafa Sarı'nın ölüm haberini ilk sayfada ele almıştır. *Yeni Şafak* ve Star eylemcilere ilişkin yaralanma ve ölüm haberlerini ilk sayfalarında görmezken, komiser Mustafa Sarı'nın ölüm haberine ilk sayfalarında yer vermişlerdir. *Yeni Akit* sadece Mustafa Sarı'nın ölümünü çatışmacı ve ayrımcı bir dil kullanarak, doğruluğı tespit edilmemiş ve kaynağı belli olmayan bir haber ile aktarmıştır. *Akşam* ve Star gazeteleri ise yaralanma ve ölüm haberlerine ilk sayfalarında yer ayırmamıştır.

Sadece hayatını kaybeden ve yaralanan insanların hikayeleri üzerinden haberler analiz edildiğinde dahi gazetelerin “bizim ölümümüz/onların ölümü” ayrımına gittiğı görölmektedir. Muhafazakar gazeteler eylemcilerin ölümlerini ve yaralanmalarını ilk sayfalarında görmezken, solda konumlanan gazetelerin de komiserin ölüm haberini ilk sayfadan görmediğı tespit edilmiştir.

Yaşanan kayıplar, özellikle can kayıpları ve yaralanmalar haber değeri taşımaktadır. Bu kayıplara sadece birer sayı üzerinden yer vermek yani Gezi sırasında ölen ve yaralanan kişileri birer rakamdan ibaret görmek barış gazeteciliğı ilkelerine aykırıdır. Hayatını kaybeden ve yaralanan insanlara ilişkin haberler yapılırken insanların insan olma vasıflarına vurgu yaparak, onların hikayeleri aktarılmalıdır.

İnsan odaklı haberciliğın bir diğer önemli unsuru ise sesi duyulmayanın sesine

yer verme prensibidir. Bu ilke gereğince Gezi sırasında demokratik taleplerini dile getirmek amacıyla sokağa çıkan insanların sesine en az liderlerin sesine verildiği kadar yer verilmesi gerekmektedir. Bu noktada gazeteleri değerlendirdiğimizde *Posta* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin son derece iyi bir habercilik yapmış olduğu görülmektedir. Ana akım medya kuruluşları içerisinde ise bu konuda en iyi haberciliğin *Hürriyet* ve ardından *Milliyet* tarafından yapıldığı görülmektedir. Ulusalçı bir gazete olan *Sözcü* gazetesi ise halkın sesine yer verdiği çok sayıda haberi ilk sayfasında ele almasına karşın, yapmış olduğu haberleri sunuş şekli ve kullandığı dil dolayısıyla barış gazeteciliği açısından iyi bir örnek sergileyememiştir. Bu noktada sadece haberin yapılmasının yetmediğini haberin içeriğinin de önemli olduğunun bir kez daha altını çizmek gerekmektedir.

3.3.3.1. Gazetecilerin Elit/Lider Odaklı ve Mağdur/İnsan Odaklı Habercilik Üzerine Görüşleri

Haber analizlerinin ardından, “Çatışmanın tarafları kimlerdi?” ve “Tarafların sesine yeterince yer verilebildi mi?” soruları üzerinden görüşülen gazetecilerin, mağdur/insan odaklı habercilik konusundaki görüşlerine değinmek, gazetecilerin bu konudaki yaklaşımının anlaşılması açısından aydınlatıcı olacaktır.

Gezi Parkı Protestoları ülkücüsünden, ulusalcısına her türlü kesimden insanın olduğunu belirten Barış İnce kendisinin Gezi sırasında “*Eyvallah Gezim*” diye bir yazı yazdığını ve yazısında orada bulunan herkese yer verdiğini belirtmiştir. İnce, *BirGün* gazetesinin genel olarak halkın sesine yer verdiğini ve halkın taleplerinin hepsini yayımladığını ifade etmiştir. Öte yandan gazetede polisin sesine çok fazla konuşmadıkları için yer vermediklerini söylemiştir. Gezi’deki tarafların berrak olduğunu belirten İnce, taraflara ilişkin görüşlerini şu sözlerle ele almıştır:

“Devletin baskısı ve ona karşı öfkelenen insanlar halk. Onun içerisinde tabii ki örgütler sosyalist yapılar farklı radikal unsurlar vardı. Onlar onun gelişiminde etkili olmuştur. Bu da kötü değildir. Mutlaka içinde doğru düşünenlerin olmasının faydası da vardır. Bu anlamda daha tecrübeli olan sosyalist kesimlerin orada varlığı, oranın farklı kesimler tarafından, Amerika benzeri çeşitli dış güçler tarafından kullanılmasını engellemiştir. Taksim

dayanışmasının varlığı gibi. Gezi diğer savaş ve benzeri çatışmalara karşın, örneğin PKK-Türkiye çatışmasına nazaran çok daha berrak, dışarıdan çok daha az müdahaleye açık bir çatışmaydı. İçerideki taraflar açısından şunu söyleyebilirim. CHP ve diğer sosyalist sol gruplar vardı, sendikalar vardı, bu aktörleri yok sayamayız. Fakat dediğim gibi talep çok net, insanların isyan ettiği şey çok net. Bir baskı var, bu sadece park ile ilgili değil. Sonuçta zaten sadece park ile ilgili olsa Hatay'da niye direniş oldu? Sivas da neden direniş oldu? İnsanların öfkesi ve siniri ile alakalı. Sinirini yıpratmış iktidar insanların o yüzden hani çok fazla içerisinde saçaklanma ve farklı unsurlar var diyemem. Sendikalar zaten eylem yapmaya alışkın onlar zaten sokağa çıktı, onlar çıkarken halk da onlar ile birlikte hareket etti.”

Belma Akçura eylemin neden yapıldığı noktasından eyleme bakarak, eylemin başkalaştığını söylemiş ve evinde oturan insanların eyleme dahil olmasını vermiş olduğu örnek üzerinden anlatmıştır:

“Neden yapıldı o eylem? Gezi Parkı'nda AVM olmasın diye, ağaçlar kesilmesin diye. Şimdi bir süre sonra iş çıkırından çıkar ve onu başkalaştırır. Sizin eyleminizi başkalaştıran bir şeye dönüşür. Başka talepler, başka istekler, başka beklentiler ortaya çıkmaya başlar ve sizin çizdiğiniz stratejinin dışına taşan bir sürece neden olursunuz. Gezi öyleydi. Gezi amacını aşan, daha talepkâr daha çok şey dillendiren bir şey haline geldi. Neydi? Hükümetten duyulan memnuniyetsizlikti, başbakanın o dönemdeki üslubuydu, insanları ötekileştirmesi ve ayrıştırmasıydı, insanların altı-yedi yıl boyunca sessizce bir hükümetin yaptıklarını izleyip hiç sesini çıkartamamış olmasıydı. Bir evin içerisinde oturuyorsun, görüyorsun haksızlıkları ama sesini çıkartmıyorsun. Çünkü korkuyorsun. Çünkü hiç kimse sesini çıkartmıyor. Sonra bir şey oluyor ‘Birisi niye pencereyi açtın içeri sinek giriyor, o pencereyi kapatmamız lazım, normal budur.’ diyor ve kavga çıkıyor. Ve birden alakası olmayan sen, aslında o pencere ile hiç ilgili değilsin ama o içinde gizlediğin öfkeyi ayaklandırıyorsun. Gezi böyle bir şeydi. Gezi başka bir nedenle bambaşka süreçleri ayaklandıran bir süreçti. Onun için hani bu gazeteler nasıl veriyor meselesinde herkes bir yerinden verdi.”

Akçura gazetelerin Gezi'yi hep bir tarafından verdiğini ve insanların Gezi'ye katılma sürecini anlamadığını ise şu sözlerle anlatmıştır:

“Gazetelerin anlamadığı şu, bazı olaylar yorum ister geçmişini hatırlatmanı ister. Gezi parkı ile ilgili bir yazım vardı... önce şu oldu önce bu oldu diye. Devlet ile vatandaşın karşı karşıya geldiği bir süreçten söz ediyoruz. Kimisi devletin üzerinden süreci yorumlarken kimisi gezicilerin üzerinden yorumladı ama işte bütün bunları bir araya getirdiğin zaman ancak meseleyi bir arada görebilirsin. Gezi dediğimiz meseleyi gazeteler bulmaca [puzzle] durumuna getirdi. Çünkü herkes bir parçasından yakaladı dolayısıyla o parçaları birleştirebilirsen resmin bütününe görebilirsin. Yani belki yarısında da görürsün. Dersinki burada bir ev var. Ama o nasıl bir ev yani? Taştan mı topraktan mı? O evin diğer tarafında pencere var mı? Dumanı tütüyor mu? Hiçbir şey bilmiyoruz yani. Onun için Gezi basın için bir bulmacaydı. Gezi masum bir gerekçe ile başlamış olabilir ama o evinde oturan insanın biriktirdiği öfkeden bahsettim. Şimdi ortada bir ayrışma var, ayrışmacı bir politika var, devletin yıllardır sürdürdüğü bir politika var senin ona karşı sesini yükseltmiyor oluşun var. Dolayısıyla Gezi bir iç sesin patlamasıydı. Yani oturan halkın iç sesinin patlamasıydı. Gezi'yi öyle tek başına yorumlayamazsın demek istiyorum. Birikmişlik var yani.”

Bülent Mumay Gezi'ye taraf olan iki kesiminin kendi içinde çeşitliği olduğunu belirtmiştir. Mumay, hem parkın içerisindeki çeşitliliği hem de iktidar tarafındaki çeşitliliği şu şekilde ele almıştır:

“Aslında karşı tarafın da çeşitliliği var. Çeşitlilik 17 Aralık'ta ikiye bölündü. Çünkü başbakanın destan yazıyorlar dediği polislerin büyük bir kısmı cemaatçi polislerdi. Dolayısıyla orada da bir koalisyon vardı devam ediyordu. 17 Aralık'ta koalisyon çatlayana kadar. Parkın içindekilerin çeşitliliği benim ömrü hayatımda gördüğüm görme ihtimalim olan bir gerçeklik değildi. Galiba bir AFP muhabirinin fotoğrafıydı, tam şu Taksimi'in altında görünen bir fotoğrafı. Biri bozkurt işareti yapıyor, biri kaçıyor, diğeri zafer işareti yapıyor, öbür tarafa giden bir Kürt var ve elinde BDP bayrağı var. Ömrü hayatımızda görebileceğimiz bir kontrast değildir. Bir daha görebileceğimizi de

sanmıyorum. Oradaki çeşitliliğin sebebi şuydu, evet mesele 3-5 ağaç değil. Başbakan da 'Bunlar çevreci olsaydı, bilmem neye karşı çıkarlardı vakti zamanında.' dedi. Doğru. Bu iş salt bir çevre hareketi değil. Bir çevre hareketinden çıktı. Birinci Dünya Savaşı'nda bunun zaten malum çıkma sebebi Leh prensin bir Sırp tarafından hançerlenmesi denir ya, birikmiş bir öfke vardı bu öfkeden nasiplenen iktidarın gadrine uğradığını düşünen, iktidar tarafından mağdur edildiği hissinde olan bütün kitleleri yan yana getirdi. Benim için şaşırtıcı olan sayıca az olsalar da Kürtlerin de orada olmasıydı. Çünkü Kürt siyasetinin istediği an düdüğü çaldığını da, kentin meydanlarını veya otobanlarını trafiğe kesecek, insanları mobilize edebilecek güçte olduğunu biliyorum. Simgesel de olsa onların varlığı, İşçi Partililerin varlığı, ulusal solun varlığı, solun çeşitli renklerinin varlığı çok şaşırtıcıydı. En sondaki SDP'lilerin (Sosyalist Demokrasi Partisi) vandalist şovu, polisle olan, hani karşılıklı çatışıyormuş şovu yapıp Gezi'yi kriminalize edelim, ben ısrarla onun bir kurgu olduğunu ve ısrarla onun devletle polisle belli örgütlerin anlaştığı bir şey olduğunu savunuyorum. Onun dışında ise silaha bulaşmış sol örgütlerin, şiddeti yöntem olarak kabul etmiş o örgütlerin şaşırtıcı bir şekilde şiddete bulaşmamış olmaları çok mutluluk vericiydi. Çünkü onlar da şunu anladılar; orada başka türlü bir muhalefet ilerliyor. Daha sonra Okmeydanı'nda bir gencin canını alan Halk Cephesi'nin orada katliam yapma ihtimali vardı. Yapmadılar çünkü orada çok başka çok güzel bir muhalefet gidiyordu. İçerideki çeşitlilik inanılmazdı."

Mumay parktaki dayanışmaya değinerek, bu gibi zamanlarda insanların birbiriyle nasıl dayanışma içerisinde olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

"Şimdi dayanışma ile ilgili çok örnek gördük. 17 Ağustos'ta kurulan sahra çadırlarını, insanların yardım zincirlerini gördük, trafiği salmak için elinde sopa alıp trafiği açan insanlar gördük. Bunlar hep bu tarz zamanlarda ortaya çıkan birer dayanışma örnekleri ama ben bunun gibisini görmedim. Bugün vergi cezaları ile korkutulmaya çalışılan Koç'un, Divan Otel'inin yaptığı tek şey oradan gazdan şiddetten kaçan insanlara kapıyı açmaktı."

Gezi'nin ardından yaşamış olduğu çeşitli olaylar dolayısıyla Gezi'nin insanlara seslerini çıkarmayı öğrettiğini düşünen Mumay, Gezi'deki farklı kesimlere ve onların taleplerine ve Gezi'nin getirilerine şöyle değinmiştir:

“Gezi Parkı'nda çok farklı kesimler çok farklı aktiviteler içerisindeydi. LGBT çadırı eşcinsellerin talebini daha meşru hale getirmek ve oraya gelen başörtülü teyzelere, benim annemi vesaire 'eşcinsellerin neden evlenmesi gerektiğine' ikna etmeye çalıştı. Başardı mı? Sanmıyorum. Anlatmaya çalıştılar. Kürtlerin ayrı mağduriyetleri vardı anlatmaya çalıştıkları sıkıntıları vardı. Çeşitli toplumsal kesimlerin farklı dertleri vardı anlatacak. Ama bunun ötesinde insanların 'size sormadan bir şey yapılabiliriz' düşüncesini biraz ortadan kaldırdıklarını düşünüyorum. İnsanların, başbakanın 'Çatlasanız da patlasanız da oraya AVM yapacağız' cümlesinden bir ay kadar sonra, başbakanı 'mahkemeye gideceğiz, mahkeme tamam dese bile referanduma soracağız' noktasına getirmesi başarı mıdır? Başarıdır. Bugün Gezi Parkı kapalı mı? Kapalı. İnsanlar Gezi Parkı'na toplu olarak kitap okumaya da gidemiyorlar. 1 Mayıs'ta girip orayı işgal edebilirler diye 1 Mayıs'ta bir kez daha sıkı yönetim ilan edildi yapamayacaklar. Kazanç mıdır? Tabii ki değil. Çok da tatsız 1 Mayıs'ın çok daha fazla karışmasından endişe ediyorum. İki taraf da 1 Mayıs'ı kendi kutuplarını keskinleştirmek, kendi çeperini daha da sıkılaştırmak için kullanıyor. Başbakan bakın zorladılar teröristler diyecek diğer kitle de Gezi'yi biraz daha forse etmek için kullanacak. Ama bence Gezi'nin en büyük kazancı bu oldu. İnsanlar sesini yükseltebileceğini öğrendi ve tek, yalnız olmadığını öğrendi.”

Deniz Ülkütekin çok sayıda insanın dertleri ve talepleri ile ilgili olarak Gezi'de bulunduğunu ifade etmiştir ancak bu tarz eylemlerde genellikle çoğunluğun, yani sesi çok çıkanın sözünün geçtiğini şu şekilde aktarmıştır:

“Bence burada çoğunluğun sözü geçer gibi bir durum oldu. Bu olaylardan akılda kalan en büyük şey AKP ve Tayyip Erdoğan başlıklarıydı. Geriye kalan da bolca insanın çevreyle ilgili, LGBT haklarıyla ilgili diğer bir sürü duyarlılık gösterilmesi gereken konularla ilgili dertleri de vardı ve onunla ilgili bir platform da yarattılar. Ama zaman içinde kalıcı olacak olan işte 'Gezi Parkı

neydi?’ denildiği zaman, herhalde işte AKP ve Tayyip Erdoğan’ın dayatmacı uygulamalarına karşı olmuş olan bir eylem olacak. Bu tip eylemlerde az da olsa çoğunluğun sözü geçiyor sanırım, ne kadar demokrat olursak olalım sesi çok çıkan, her yerde olduğu gibi burada da daha çok akılda kalıcı oluyor.”

Gezi Parkı eylemlerine katılan her insanın birbirlerinin duyarlılık gösterdiği konularda aynı fikirde olmadığını ve sonradan gelişen siyasi sürecin de yani bu hareketin siyasi bir harekete dönüşmemesinin de bunu gösterdiğini belirten Ülkütekin, orada toplanan insanların ortak noktalarının “AKP karşıtlığı” olduğunu, bunun dışında kendi hayatlarında pek çok farklılıkları olduğunu ancak birilerinin duyarlılık olarak gördüğü şeylerin bazılarının aslında toplumda var olmaması gereken şeyler olarak gördüğünü belirtmiştir. Gezi’de LGBTİ haklarına duyarlı bir kesim olduğu gibi, LGBTİ’ye yeterince duyarlılık göstermeyecek homofobik insanların da olduğunu ya da bunu bir söylem olarak kendi hayatında idame ettirmeyecek insanlar olduğunu belirten Ülkütekin, bu durumdan ötürü homojen bir çatışma ortamı olmadığını ve tarafların sesine eşit düzeyde yer verilmediğini yani bir işlev kaybı olduğunu söylemiştir.

Doğan Ertuğrul, Gezi’de omuz omuza olan ya da görünen grupların, kimliklerin kendi mecralarında kendi hesaplarını yaşadığını belirterek, Gezi’dekinin zorunlu bir ittifak olduğunu ve bu zorunlu ittifakın temelinde diğerini kabul etmek ve diğerinin pozisyonuna saygı duymaktan daha başka şeyler olduğunu söylemiştir. Eylemin başka bir şeye dönüştüğünü, bu dönüşümün eylemin kiteselleşmesine mani olmadığını ancak her grubun kendi hesabını gördüğü bir şeye dönüşmesine neden olduğunu belirten Ertuğrul sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Her grup hesabını görebilir, şiddete bulaşmadan, çatışmadan. Ama o ortak fayda sandığımız kadar fazla değil, barışçıl şiddet içermeyen bir sivil itaatsizlikle bir sivil direnişle bir araya gelen insanların da ajandasını elinden alan bir olaya dahil olma eklemlenme süreciydi. Medya kötü bir sınav verdi. Medyada da gruplar arasında şey var, işte gruplardan bir tanesinde anti-kapitalist Müslümanların yer alması. Daha AK Parti’ye yakın ve daha İslamcı retorik kullanan gazeteler ‘Bunlar Müslüman değil’, ‘sizden Müslüman mı olur?’ üzerinden yaptı haberleri. Ve dediğim gibi oradaki her siyasal grup, her

grup kendi hesabını da gördü. O anlamda bence taraflar ikiden fazlaydı, medyada da taraflar ikiden fazlaydı sadece bir alt metni okumayı gerektiren şeyler vardı.”

Doğan Ertuğrul Gezi’nin ağaç ile başlayan sivil bir eylemin, ağaç üzerinden iktidara isyanı olduğunu ve Gezi’ye sonradan dahil olanların o isyana destek vermek için orada bulunduğunu belirterek sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Özel bir derdleri yoktu zaten isyana destek vermek dışında dile getirmek istedikleri bir şey de yoktu. Yani tek tipleşmeye, otoriterleşmeye, daha sonra her gün bize bağırarak siyaset söylemine, ya da daha buna neler eklenebilirse ona karşıydı oradakiler, ortak payda buydu. Çok farklı ajandaları vardı ve görebildiğim kadarıyla kimsenin oraya çıkarken kendi ajandasını gündeme getirme gibi bir derdi yoktu. Ya tabi bir sol grup kendi sloganını attı. Orada bulunduğu için o sloganı attı. Oraya o sloganı atmak için gitmedi. Orada var olduğu için tepkisini dile getirmek için oraya çıktı. Ama kendi ajandası için oraya çıkmadı ve mesela MHP’liler ya da Kürtler ya da işte anti-kapitalist Müslümanlar kendi ajandaları için oraya çıkmadı. ‘Burada bir durum var ve biz de size destek oluyoruz.’ diye çıktılar.”

Ertuğrul, Gezi için, “illegal gruplar Gezi’ye dahil oldu.” söyleminin söylendiğini ve bunun doğru olduğunu ancak İstiklal Caddesi’nin örgütlerin gösteri mekanı olduğunu ve bu grupların Taksim’de yaşanan kavgalara kolayca dahil olabildiğini belirtmiştir. Bu sebeple orada gerçekten sürece dahil olan insanların gerçekten kendi ajandaları ile oraya gittiklerini ve seslerini duyurmak istediklerini düşünmediğini belirtmiştir. Ertuğrul insanların orada olduğunu çünkü ortak paydalarının bir isyana katılma olduğunu söylemiş ve “hazır buraya gelmişken, kendi sesimizi duyuralım” düşüncesinden daha ileri bir eylem mantığı olmadığını düşündüğünü ifade etmiştir. Ertuğrul oradaki kimseler kendisini nasıl ifade ederlerse etsinler, bunun siyasal bir talep olduğunu, siyasal bir isyan olduğunu ve siyasal isyanın da hedefinin iktidar olduğunu, oradaki herkesin ortak paydasının çok açık bir şekilde Tayyip Erdoğan olduğunu, onun dili, retorisi, yönetme biçimi olduğunu ileri sürmüştür. Ertuğrul bu görüşünün medyadaki etkisini de alarak, penguen ya da başka bir şeyin medyanın Gezi’yi nasıl gördüğüne dair çok bir şey söylemediğini belirtmiş

ve bu konuda örneklere bakmak gerektiğini ifade etmiştir. Ertuğrul, o dönemde çalıştığı kurum olan *Star* gazetesindeki deneyimine dair örnekler vererek, Erdoğan'ın sözlerinin hem medya hem de eylemciler üzerindeki olası etkisine şöyle değinmiştir:

“Mesela ben Star'daydım o dönemde. Büyük bir orantısız zeka diyorlar ya, o zekaya karşı mizah yoluyla ve başka bir zeka gösterisiyle karşılık verme çabası vardı. ‘Gezi zekası’ diye bir şey çıktı iktidar medyası tarafından. Bu orantısız zekaya, mizaha yenilmenin, teslimi silah etmenin ve aciz kalmanın göstergesiydi. O epeyce devam etti. Star, daha sonra Akşam, Akit bu kelimeyi çok kullandılar. Bir savunma refleksi ile ortaya çıktı bu. O anlamda Gezi’de medyanın pozisyonu barış gazeteciliği açısından ya da başka bir gazetecilik açısından o günlerden sonra nasıl şekillendiği ile alakalı bir şey. Star’da bile o günlerde ‘ya bugün çok sert gitmeyelim çocuklara, bakalım bugün ne olacak bu iş.’ dedik. Star bile dedi yani. Eğer Erdoğan gitseydi ‘Ya çocuklar derdiniz ne?’ deseydi, muhtemelen desteğini arttırırdı. Mesela bu çok önemli bir şey. Yok sayılmakla ilgili bir şey bu. Bu kadar Erdoğan karşıtı, bu kadar siyasal iktidar muhalifi, bu kadar farklı kesimlerden insanlar bir araya gelmesine rağmen ben o gün de aynı şeyi düşündüm. İlk günden itibaren o aşağılayan dil o yok sayan dil devam etmeseydi, Dolmabahçe’de Hazirancıları topladığı gibi “Ne oluyor?” gençler deseydi. “Biz şunu istiyoruz, biz buraya ağaç falan istemiyoruz.” falan derlerdi ama desteğini alırdı. Bu da iktidarı devirmeye yönelik diyorlar ya, o yok sayılmanın biçimini bence çok net şekilde ortaya koyan bir şey. Yok sayma bak sen de uzlaş ama yok sayma yeter ki. Retoriğini değiştir, bir lider olarak retoriğini değiştir, başbakan olarak retoriğini değiştir.”

Taksim Yayalaştırma Projesini en başından beri takip eden ve kent hareketi içerisindeki grupları tanıyan Elif İnce, olay ilk başladığında Gezi’de bulunan gruptaki insanları ve olayın nasıl başladığını şu şekilde anlatmıştır:

“Yani şöyle iki grup vardı aslında, şimdi ilk başta sadece 3-5 ağaç için burada değiliz diye bir çıkış oldu. Evet ilk başta parkta olan gruplar vardı. 27’si

akşamı, Gezi Parkı Derneği⁴¹ orada toplantı yapıyordu. Ve oradan Gezi Parkı Derneğinden birisi dışarı doğru çıkarken, yol çalışması için iş makinalarını görüyor. Ve işte orada dayanışmanın, şehir için çalışan gruplarının hepsinin acil durum ağına düşüyor bu durum. Bana da telefon geldi akşam, ‘Ağaç kesiyorlar gel’ diye. Koştum, gittim. O akşam oradaki herkesi tanıyordum. Yani işte Mücella Yapıcı geldi, ne bileyim İmre Azem, Ekümenopolis’in⁴² yönetmeni geldi, toplum ve şehircilik hareketinden insanlar geldiler. Oradaki herkes zaten kent hareketleri gruplarından tanıdığımız insanlardı. Fakat bu insanların söylediği tek şey ağaç, yeşil falan değil, kent nasıl yönetilmelidir? Demokratik olarak nasıl yürütülür? Üç-beş ağaç diyemeyeceğiz önemli bir mesele kent zaten. Hani o gruplar da oradaydılar. Ekolojiyle vesaireyle ilgilenen gruplar. Fakat sonra şöyle bir karşı grup çıktı. Evet üç-beş ağaç dedi. Yani bu grupların içindeki bir takım insanlar da ‘Bir ağacın kesilmesi bile politik bir duruştur, biz niye üç-beş ağacı tartışıyoruz?’ dediler. Ama yani dediğim gibi olayın en başındaki insanlar kent konusunda ekoloji konusunda çalışan insanlardı.”

İnce bir sürü noktada insanların bir meselesi olduğunu ve Gezi’nin insanları sabrını taşıran son damla olduğunu söyleyerek, insanların sonraki günlerde Gezi’ye aktığını, herkesin bir şekilde kendi meselesini, bıkkınlığını oraya taşıdığını ve Gezi’nin çok daha büyük bir şeye dönüştüğünü belirtmiştir. Parkın tam bir sebze çorbası olduğunu söyleyen İnce, buna karşın bir takım ortaklaştırıcı noktalar olduğunu ve parktan bir takım demokratik taleplerin çıktığını belirtmiştir.

Enver Aysever, Gezi’deki isteklerin çok çeşitli olduğunu dolayısıyla tam olarak kimsenin kimin ne istediğini bilmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Aysever Gezi’deki gruplara dair izlenimlerini şöyle aktarmıştır:

“Yani ben feminist grupların orada çalışmalar yaptıklarını gördüm. Son derece ayrıntılı talepleri vardı. Toplum daha onun birinci maddesinde bile değil. Onları biz orada anlattık bir miktar ama bu o kadar kolay bir şey değil.

⁴¹ Taksim Gezi Parkı Koruma ve Güzelleştirme Derneği, Taksim Dayanışmasının bileşenleri arasında yer alan bir dernektir.

⁴² İstanbul’daki kentsel dönüşümü eleştirel şekilde anlatan bir belgesel. Belgelele ilişkin ayrıntılı bilgiye link üzerinden ulaşılabilir: http://www.ekumenopolis.net/#/tr_TR/.

Yani feminist gruplar orada o kadar özenliyken, duvarlardaki sloganlar arasında doğrudan kadınları hedef alan bir kaç slogan vardı. Ama ertesi gün kadınların onları boyaması da bir müspet tabloydu. Veyahut bir taraftar grubu olan Fenerbahçe'nin şike yargılanmasından dolayı tepki göstermesi çok daha kolay duyulabilecek bir şeydi. Veya sosyalist grupların varlıklarını orada tam da istedikleri gibi sanki bir sınıfsal itiraz varmış gibi ortaya koyması önemliydi. Balyoz, Ergenekon ile taban tabana zıt olabilecek bir Kürt hareketinin yan yana durması bu anlamda önemliydi. Bir MHP'linin belki de hayatında ilk defa böyle bir deneyim yaşaması ve ne talep ettiğini nasıl anlamamız gerektiğini bile dile getirecek yeterlikte olmadan orada olması bence ilginçti. Tüm bunlara şuradan bakmak gerekiyor, ilk defa toplum homojen olmanın çok da güzel bir şey olmadığını, heterojen bir toplum olmanın insanlara daha yaşanılabilir bir dünya sunacağını gösterdi.”

Ertan Altan Gezi sırasında yaşanan çatışmanın taraflarından birisinin hükümet olduğunu söylemiş ve çatışmayı büyütmeyle çalışan iktidarın medyayı da kutuplaştırdığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Normalde bu konuda bir çatışmanın muhatabı yerel yönetim, sivil toplum örgütleri ve vatandaşlardır. Ama o dönem gördük ki burada taraflardan bir tanesi yerel yönetim değil doğrudan başbakanlıktı, hükümetti. Onlar da açıkçası şöyle bir yol izlediler, bu çatışmayı büyütme yolu izlediler. O anlamda ben haber ile bunu etkili bir şekilde yansıtma ile bu çatışmanın ortadan kaldırılabileceğini düşünmüyorum. Geçmişe yönelik olarak. Bu şeydi işte sanki bu çatışmanın boyutlanması için iktidarın denediği ısrarla üzerinde durduğu bir yoldu. Onlar çatışmayı büyütmeyle çalıştılar. Ve işte medyayı da bu konuda kutuplaştırdılar. O dönem hükümet tarafındaki medya da biliyorsunuz olayı uluslararası bir takım örgütlere bağladı, dış komplolara bağladı, darbe girişimine bağladı. Medyasında sürekli bunu işledi. Bunu böyle planlamışlardı çünkü bu kutuplaşmanın başlangıç noktasıydı ve planladıkları gibi de oldu.”

Altan, Gezi'de bulunan insanlara/gruplara ilişkin olarak ise *Taraf* gazetesinin taraftar gruplarından, LGBTİ bireylere kadar hemen hemen tüm grupların Gezi'ye yansıyan toplumsal taleplerine yer verdiğini belirtmiştir.

Faruk Bildirici dışarıdan bakıldığında Gezi'nin siyasi iktidara karşı bir protesto hareketi olduğunu, yani Gezi'nin ana karakterinin bu olduğunu ancak biraz daha derine inildiğinde içerisinde çok farklı bileşenler olduğunu belirtmiştir. Bildirici bu bileşenleri şöyle ele almıştır:

“Bunun içerisinde bir takım eylemci sol örgütler de var, hiçbir şey ile ilgisi olmayan sadece ağaca sarılan insanlar da var. Ya da hükümetin, iktidarın yaptığı aldığı başka bir takım kararlardan rahatsız olanlar da var. Tayyip Erdoğan'ın yaptıklarından rahatsız olanlar da var. Ama bütün bunlar bence birleşti. Aslına bakarsanız bu tür toplumsal eylemler bir bileşkedir. İnsanları şey gibi düşünmemek gerek, aynı üniformayı giymiş, aynı şeyleri düşünen insanlar yan yana geldiler yürüyorlar. Böyle bir şey olamaz zaten. Oradaki insanlara baktığınızda Kemalist anneanneler de vardı, sosyal medyadaki yasaklardan rahatsız olan gençler de vardı. Bütün bunlar birleşti ve orada ağaç savunulmasına dönüştü. Bu tıpkı 1980'lerde dünyadaki o yenilikçi, devrimci hareketlerin kendini birden yeşil hareket gibi göstermesi gibiydi diye algılıyorum ben. Orada kendine öyle bir kanal buldu. Gezi eylemleri bir kanaldı ve insanlar orada birleştiler.”

Bildirici, protestolar sırasında çok hareketli bir ortam olmasından dolayı insanların kendilerini anlatabilecekleri haberlerin yapılmasına fırsat olmadığını, ancak buna rağmen yer yer bu şekilde haberler yapıldığını örnekler ile açıklamıştır:

“Yer yer insanlar ile konuşuldu ve onların hikayeleri anlatıldı. Ama şöyle bir şey oldu sanırım orada o kadar çok hareket vardı ki gazeteler o hareketleri yansıtmaktan pek oralara giremediler. Ama yer yer bazı gazetelerde oldu böyle haberler. Ama günlük gazetelerde pek olmadı. Hürriyet Pazar'da, Milliyet'te, Radikal'de de öyle çalışmalar vardı o dönem. Ama diğer gazetelerde çok söyleyemeyeceğim. Mesela şimdi hatırlıyorum, Tunuslu bir kadın yaralanmıştı, Lobna Allami. Onunla mesela Ayşe Arman, geçen gün de söyleşi yaptı, o zaman da yapmıştı. O tarz çalışmalar Hürriyet'te oldu ama yeterli miydi dersek, çok daha fazla olabilirdi. Onun biraz da şeyden kaynaklı olduğuna inanıyorum yapamam değil de çok fazla hareket vardı. Onlara odaklanıldığı

için olmadı. Örneğin ‘Kabataş’ta o kadına o hareketler yapıldı mı? Tükürmeler, tacizler oldu mu, olmadı mı?’ tartışması, camideki bira meselesi çok öne çıktı. İşte onlar öne çıkınca bir çok şeyi tartışmak ve derine inmek mümkün olamadı bence.”

Bildirici cemaat ve iktidar medyasının olayları anlamaya çalışması kaydıyla, medyanın daha iyi bir çizgiye gelebileceğini ve olumlu etki yaratabileceğini ancak o dönemde onların olayları anlamaya çalışmadığını ve bunların tamamıyla siyasi iktidarın görüşlerini aktardığını şöyle ifade etmiştir:

“Orada tamamıyla siyasi iktidara dayanan onların görüşlerini öne çıkaran, hatta o günlerde eylemlerden çok iktidar siyasetçilerinin eylemlere ilişkin eleştiren, aşağılayan, suçlayan demeçlerini öne çıkaran haberler vardı. Dolayısıyla öyle bir çabaları yoktu ve olamazdı. Ama yine de sonuçta şunu da söylemem gerekli, Hürriyet ve Hürriyet gibi ana akım medya içerisinde eylemleri bir şekilde sahiplenen ve doğru düzgün anlatmaya çalışan bir çizgi olmasaydı bu noktaya da gelmeyecekti ve daha da şiddetle bastırılacaktı diye düşünüyorum ben. Yine de medyanın tavrı bu kadarını sağlayabildi. Belki daha da şiddetli olacaktı.”

Gökmen Ulu çatışmaya taraf olan herkesin sesine yer verilmesinin ancak ileri demokrasilerde olabileceğini belirtmiştir. Ulu, buna rağmen Gezi sırasında Türkiye’de bunu yapmaya çalışan, görevini yapan gazeteciler olduğunu söyleyerek, kendilerinin insanların mağduriyetini anlatmalarının işe yaramadığını çünkü iktidarın bundan gereken dersi çıkaramadığını şu sözlerle aktarmıştır:

“Sayın başbakan 15 Haziran gecesi bizi seyredenlerden biriydi. Saatlerce izledi bizi ve o baskın talimatı bizzat o verdi. Dönemin iç işleri bakanının açıklamalarından anlıyoruz bunu. Çatışma durdu mu? Yani şimdi sebep sonuç. Galiba pratikte baktığımızda öyle olmadı. Çünkü insanların taleplerini dile getiren gazeteciler vardı. Gazeteciler, televizyonlar bir kaç tane de olsa vardı. Ama buna dikkat eden bunları değerlendiren bir iktidar var mıydı? Türkiye gibi ülkelerde, tek taraflı olmuyor yani. Dönemin başbakanı ve onun iktidarı bundan gereken dersi çıkarmadı, gereken önlemi almadı. Belki aldı ama işine

gelmedi. Oylarını konsolide etmek için kutuplaştırma ve ayrıştırma politikası izlediği için duymazdan, anlamazlıktan gelmeyi tercih etti bana göre. Ne acı.”

Güngör Karakuş Gezi'nin başladığı günden itibaren Gezi'yi ele alarak, Gezi'ye katılan insan profilinin tarihteki başka hiçbir örneğe benzemediğini ve Gezi'de bulunan kitlenin gerçekten halk olduğunu söylemiştir. Karakuş'a göre:

“Burada o 30 Mayıs gecesi burada o sabaha karşı yapılan operasyonlar, zaten bu olayları tetikledi. İşte yeşili korumaya çalışan insanlar, gelip onların çadırlarını yaktılar, gaz attılar, bilmem ne yaptılar. Sabaha karşı çok iğrençti. Ve bundan sonraki süreçte bu çatışmalar iki gün devam etti ve insanlar meydana girdiler. Meydana girdikten sonra polisler çekildi. Polisler çekildikten sonra insanlar Gezi Parkı'na girdiler, çadırlar kurmaya başladılar. Ben her zaman söylüyorum; bu Gezi Parkı'na girildi, meydana girildi, polis çekildi. Bir gün orada kaldıktan sonra, bu zaferi yaşadıktan sonra insanlar çekilmeliydi. Yani Gezi Parkı'na o çadırlar falan kurulmamalıydı, 15-20 gün boyunca. Bu ülke birçok şey gördü, 68 kuşağını gördü, 80 dönemi vardı mesela. Ama hiçbirinde böyle bir şey yoktu yani. Ben mesela o çatışmalarda ceketli kravatlı, beyaz yakalı adamları ilk kez gördüm. Yıllardır çatışmalara giderim, haber takiplerine giderim, ilk defa hakikaten takım elbiseli çatışan adam gördüm. Ciddi söylüyorum ya, böyle bir şey yoktu. Ya bunlar hakikaten halktı, bunların sağcısı solcusu yok. Farklı fraksiyoncusu sağcısı, solcusu, kapitalisti yok. Plazadan çıkıp oraya gidiyordu çünkü insanlar. Çok tuhaf bir şeydi, yani insan içerisinde böyle acayip tuhaf bir heyecan uyandırıyor. Şimdi mesela normalde biz gidip zarar gelmesin diye, polisin orada dururuz, taş şişe falan gelmesin diye. İçlerine girmek istiyorsun. Hani gaz fişegi geliyor yanında yaralanıyor insan, ama sen içlerinde olmak istiyorsun. Çok tuhaf bir şeydi. Halktı, hakikaten halktı oradaki insanlar. Ve tabii ki buradaki o süreç, polisin girmesi, molotoflu görüntüler, Gezi'nin içerisinde böyle birtakım tuhaf olayların yaşanması halkı tabii ki birazcık itti, eylemlere gelenleri falan ittikten sonra o kitle dağılmaya başladı.”

Karakuş, Gezi’de farklı fraksiyonlardan insanlar olduğunu ve bu insanların birbirlerine de zaman zaman çok saygılı davranmadıklarını LGBTİ bireyler ile ilgili olarak verdiği örnek ile ele almıştır:

“Bir de şöyle bir durum var; mesela LGBTİ’ler orada, Gezi’nin içerisinde: yani farklı fraksiyonlar birbirlerine çok fazla saygılı değiller ki. Yani LGBTİ’lere saygılı olsalar orada ‘İ... Tayyip’ diye bağırırmazlardı sonuçta. Bu jargonu kullanmazsın yani, bununla ilgili çok sıkıntı oluyordu orada. Orada LGBTİ’linin fraksiyonuna saygı duymuyorsan, basında da bu saygıyı bekleyemezsin açıkçası. Hani benim biraz sert ama kişisel görüşüm bu. Ama tabii bunu LGBTİ’ye de indirmemek gerekiyor. Orada daha birçok sorun vardı.”

Bunun yanı sıra Karakuş, Gezi’deki insanların seslerine yer veren *Birgün* ve *Radikal* gibi birkaç gazete olduğunu ancak, televizyonların bunu yapmadığını belirterek halkın sesine yer veren haberciliğin yetersiz olduğunu ifade etmiştir. *Sözcü* ve *Halk TV*’yi ise kullandıkları dil barış dili olmadığı için bu gruba katmadığını şu sözlerle belirtmiştir:

“Gazeteciliğin dili de bu değil yani. Kişileri terörize ederek, ‘Şurada şu oldu, şurada bu öldü, iki ölü’ bilmem ne demek. Yani böyle bir gazetecilik yok, böyle bir gazetecilik anlayışı yok. Bir de yirmi dört saat canlı yayında gaz yayını yapmak falan filan, böyle bir şey de yok. Yani sonuçta bu insanların psikolojisini de düşünmeniz gerekiyor. Bütün herkesin gözü kulağı burada ve bu insanlara yirmi dört saat boyunca da bunu vermenin yanlış olduğunu düşünüyorum açıkçası. Yani Sözcü’ nün yaptığı manşetler, insanları galeyana getirmeye çalışmalar vesaire... Tabii ki buradaki insanların hepsi bilinçli insanlar olduğu için hiçbiri buna uymadı.”

Karakuş yapılan haberlerin olanı aktarmadığını ya da farklı bir algı yarattığını söyleyerek, bu düşüncesini pek çok gazetede yer alan bir haber olan Gezi Parkı’nda yoga yapan insanlar üzerinden ele almıştır:

“Medya ayağına geçtiğimizde, dediğim gibi yani tabii ki oradaki işte fraksiyonların, kişilerin, derneklerin tabii ki o sorunlarını dile getiren kesimin ifadelerini sağlayamadı basın orada. Düşün, sabah sporları yapılıyordu orada. Çok ilginç bir şeydir mesela, her sabah yoga yapılıyordu. Gazeteler bunu o kadar tuhaf veriyorlardı ki. İşte yoga keyfi, bilmem ne. ‘Gezi’de yoga keyfi’, Gezi’de yoga keyfi diye bir şey yok, yani bu farklı bir şey, onu anlamak gerekiyor orada. Orada o insanlar çok farklı koşullarda, çadırlarda yaşıyorlar. Belki hakikaten ayak kaslarını açmaya çalışıyorlar. İşte onun zorlukları falan anlatılıyor orada ama sanki şeymiş gibi; yani orada bak Gezi’de insanlar eğleniyorlar, işte yoga yapıyorlar, keyif yapıyorlar falan filan. Yok öyle bir şey mesela. Gazeteler bu şekilde yayımladılar bunu. Mesela benim çalıştığım gazete de bu şekilde verdi. Ben bunu çok anlatmaya çalıştım ama anlamadılar. Yani onu keyif olarak vermesek demeye çalıştım kaç defa. Ve hani o kadar çok şey oluyor ki bir gecede, yoga o kadar büyütülecek bir mesele değil orada. Yani orada anlatılmak istenen, revir var mesela. Revirde çalışan doktorlar var, öğrenciler geliyor işte, her gün oraları temizliyorlar. Bunları vermek gerekiyor ama sen gidiyorsun oradaki yogayı veriyorsun. Altı tane fotoğrafla birinci sayfadan ve insanların algısını da bu şekilde köreltiyorsun Gezi’ye karşı.”

Karakuş medya ‘burada ağaç kesiliyor, haklı mücadele veriyor bu insanlar, yeşili savunuyorlar, doğayı savunuyorlar, İstanbul’un göbeğinde yeşil kalan nadir yerlerden birisini koruyorlar, parkı koruyorlar’ dese bile mevcut iktidarın, bunu kafasına koyduğunu ve olayların kaçınılmaz sonunu medyanın değil, mevcut iktidarın hazırladığını söylemiştir. Çadırlar yakıldığı gün sabaha karşı kendisinin de Gezi’de olduğunu belirten Karakuş, daha önce Güneydoğu’da Kuzey Irak’ta çok kez savaş takibi yapmış bir kişi olmasına, yani çatışmalar konusunda deneyimli olmasına rağmen, yoğun gazdan çok etkilendiğini, çünkü böyle bir müdahale beklemediği için yanına gaz maskesi dahi almadığını söyleyerek, çok fazla gaz yediğini ve gazdan gözünü açamadığını, insanların yaşadığı şeyi kendisinin de yaşadığını ve bu görüntünün sonraki günlerde insanları sokağa döktüğünü söylemiştir. Medyaya bakıldığında ise 27’sinden 30’una kadar hiçbir haber olmadığını, İstanbul sayfalarında kibrit kutusu kadar haberleri verildiğini belirterek bu haberler biraz daha büyük verilebilseydi mevcut iktidara baskı olabileceğini dile getirmiştir. Öte yandan

bu baskının yine de iktidarı etkilemeyeceğini ve herkesin başbakanın söylemlerine baktığını şu sözler ile ifade etmiştir:

“Bu baskıyı iktidar olumlu mu düşünürdü, hayır ben yine öyle düşünmüyorum. Çünkü kafasına koymuştu ve bunu yapardı. Yani burada medyanın çok büyük ağır, bir baskısı falan filan olabileceğini düşünmüyorum hükümete karşı. Karşında senin, insanların diktatör tanımlaması yaptığı bir adam var. Ve bu adam bundan vazgeçmeyecekti, çünkü bunu kafasına koymuştu. Ki keza zaten bu 20 küsur günlük süreçte bunu görmedik mi biz? Yani bu adam üç-beş cümle söyleseydi bunlar halledilmez miydi? Hepimiz başbakanın ağzından çıkacak üç-beş cümlelik şeye bakıyorduk. Medya da ona bakıyordu aslında. Hani merkez medya dediğimiz, işte son süreçte Sabah’tı, Yeni Şafak’ı, Star’ı falan saymıyorum ben. Habertürk de, Hürriyet de merkez medya konumunda düşünürsen, burada Fatih Altaylı da bunu bekliyordu mesela. Diyordu ki; ‘Ya şu adamın ağzından bir şey cümlesi çıksa ya, bir şey çıksa da biz de rahat etsek.’ Herkes bunu bekledi ama, onun ağzından böyle bir cümle çıkmadı tabii ki, bir barış cümlesi çıkmadı.”

İsmail Saymaz çatışmanın taraflarının hükümet ile parktakiler gibi gözüktüğünü ama aslında orada birçok taraf olduğunu belirtmiş ve bunun aslında taraflardan birisinin kendi iç renkliliği ile alakalı olduğunu söylemiştir. Saymaz Gezi’nin öteden beri tanıdığımız klasik sınıfa dayalı ya da solcuların örgütlediği eylemler ile aynı olmadığını, emek eksenli olmadığını, Gezi Parkı’nın ekonomik eşitlik talebi olmadığını, demokrasi talebi olduğunu belirtmiştir. Bu demokrasi talebi içinde ise, yoksulların da olduğunu ancak hepsinin demokratik taleplerle Gezi’ye katıldığını ifade etmiştir. Saymaz Gezi’ye katılan insanların çoğunluğunu ise beyaz yakalı orta sınıfın oluşturduğunu geçmişten günümüze yürütmüş olduğu analizler üzerinden şu şekilde açıklamıştır:

“Özellikle bir buçuk, iki yıldır karşılaştığımız metropol tarzı eylemler bunlar, şehir eksenli eylemler, şehrin merkezine dair eylemler ve bir tabir olarak söylüyorum, burjuva yaşam tarzının, küçük burjuva yaşam tarzının yerleştiği yerlerde gösterilebilecek tepkiler gösterildi. Bu da çok doğaldı. Çünkü orta sınıf çoğulculuştu. Eskiden orta sınıfın temel yönelimi devlette iş sahibi

olabilmekti. Sınava inanırdı. Dil bilir, sınavdan başarılı olursa devlet onu orada yalnız bırakmaz ve bir işe koyar. Yani siyaset bilimi öğrencisi kaymakam olur algısı vardı. Üniversiteler azdı, üniversite mezunu azdı, dil bilen siyaset bilimi mezununu alıp kaymakam yapıyorlardı. Ayrım yapılmadan. Ama şimdi böyle değil. Üniversite çok, ikincisi orta sınıfın o çok inandığı, taptığı sınav müessesesi neredeyse çökmüş durumda. Tek başına bir etken değil. mülakat var ve mülakatta iktidar sahipleri kendi benimsedikleri insanları alıyorlar. E bu durumda, bu orta sınıfın, seküler bağları güçlü insanların, yani CHP'lilerin renkli çocukları inandıkları devlete giremedikleri için sosyal alana yayıldılar. Bankalar, plazalar, iş merkezleri vb. Biz bir tür güncelleştirilmiş neo-Kemalist bir döneme girdik. Eskiden öğretmen, avukat ve gazeteciliğe nüfuz eden bu ne diyelim Kemalizm; Kemalizm'den kastım modernleşmecilik onu algılıyorum, kendini artık plazalarda, iş merkezlerinde, avukat bürolarında sivil alan neredeyse orada sürdürmeye başladı. Şimdi bu sivil alana çekilmiş, güncelleşmiş neo-Kemalist kuşağın verebileceği tepkidir o işte. Bunu böyle tarif ettiğimizde oraya katılanların hepsine Kemalist demeyiz, yani bir kuşağın politik davranış biçimini açıklamış oluruz sadece. Sahiden de sekülerleşmiş bir topluluktan bahsediyoruz biz, özgürlüğü özümsemiş ve bunu itiraz biçiminde dışarıya getirmeyi de huy edinmiş bir kuşaktan söz ediyoruz. Şimdi, bu kuşak kendi içerisinde o farklılıkları bir arada tutabilir. Çünkü evinde görmediği şiddeti, psikolojik şiddet ya da başkaca fiziki şiddet, bunların hepsini bir iktidardan ve onun polisinden görüyor ve buna itiraz etmesi çok doğal, kaçınılmaz. İtiraz etmek zorunda. Bu itiraz kültürü o muhalif unsurları kendi içinde, dindarı ile eşcinseli ile ne bileyim başkaca unsurları ile bir arada tutmayı başarabilecek bir kuşak.” Ama şunu anlayabiliyoruz örgütlenme formu olarak soldan uzak duruyor, sol ona arkaik geliyor, hatta sol biraz folklorik geliyor. ‘Yoldaşlar yürüyelim’ öyle bir kuşak değil o, yürümez o yoldaşlar ile. Ama şu da doğru, solun güncel yapısı ne kadar ona geriye, evrensel eşitlik, özgürlük, demokrasi talebi o insanlığın yani üç önemli değeri ancak o formda kendini ifade edebilir. O yüzden birden evinden çıkıp sol yumruk kaldıran o hal bu hal yani. Öyle ifade edeyim.”

Gezi'deki kitlenin kendi iç farklılıklarını bir arada tutabilmesinin nedeninin karşının kendisi olduğunu belirten Saymaz, Tayyip Erdoğan'ın, o baskıcı, o büyük

kültün bu renkliliği bir arada tuttuğunu belirtmiştir. Bunun sürdürülebilir bir şey olmadığını belirten Saymaz, böyle bir çeşninin makul bir zaman diliminde bir arada bulunamayacağını, bulunmasının zor olduğunu çünkü oradaki kitleyi kentli eşcinsellerin, dindarların, Alevilerin her bir grubun kaymak temsilcisinin oluşturduğunu söylemiştir. Saymaz Gezi'ye dair verdiği örnekler ile Gezi'nin tekrarlanamayacağını şu şekilde ifade etmiştir:

“Türkiye'nin hangi memleketinde etrafını ateistlerin çevirdiği bir grup insanın namaz kıldığını görebiliriz. Ütopik bir şey yani. Dolayısıyla o oraya özel bir deneyim, tekrarlanması mümkün değil. Yani yap desen yapılabilecek bir iş değil. Ya da sokak ortalarında iftar sofraları falan kurmak. Makul değil. Dolayısıyla o oraya özel, tekrarlanabilir olmayan, ikinci kez deneyimi mümkün olmayan bir yapı. Bu ancak karşıtı sayesinde var olabilen bir yapı ve sonuç olarak o farklılığın kendisi bugün itibarı ile baktığımızda bize somut olmasa bile soyut olarak şunu gösterdi. Polisin olmadığı yerde güvenlik daha iyi sağlanabiliyormuş. Yani polisin varlığı güvenliksiz bir toplumun kendisiymiş. Devletin olmadığı yerde iş bölümü onun var olduğu zamandan bile daha iyi bir biçimde kotarılabilirdi. Yani devletin varlığı aslında, toplumsal iş bölümünün yokluğu anlamına geliyordu. Zabitanın, başkaca kolluk güçlerinin olmadığı bir Taksim Meydanı insanların kendi kendilerini yönetebildikleri kendi kendine üretebildikleri bir alana dönüşebiliyordu. Benim için en mühim mesele buydu. Böyle bir insan aklının gelecekte gösterebileceği davranışın ipuçlarını gösterdi. Ama şunu söylemeliyim, her böylesi deneyim girişimi gibi, çağından çok erken bir davranış biçimiydi. O yüzden o çatışma, o risk gruplarının arasındaki farklılık ancak düşmanın varlığı süresince bir arada kalabildi. Düşman bertaraf olduktan sonra bir diğer düşman gündeme gelmek zorunda sonuç olarak, bu çatışma grupları kendi meselelerini görmek zorunda.”

Saymaz, Gezi'de taraftar gruplarının feministler tarafından “küfretmeyin” diye ikaz edildiğini ve taraftar gruplarının cinsiyetçi küfürleri silmeye başladığını söyleyerek, bunun gündelik hayatta olabilecek bir şey olmadığını, Gezi'deki tarafların birbirlerine müdahalelerinin bile oradaki gerçeküstü sonuçları ile konuşulabileceğini belirtmiştir. Bu örnek üzerinden Saymaz, oradaki ortamı

bilmeyen, tarafları bilmeyen ya da anlamlandıramayan insanların, gazetelerden okuyanların “Üç-beş ağaç için mi çıkıyor bu tantana?” diye yorum yaptığını belirtmiştir.

Radikal’in Central Park fotoğraflarını da kullanarak bir çözüm sunmaya çalıştığını ancak başbakanın bu haberleri beğenmediğini belirten Saymaz, ülkenin iç dengelerinde Paris’te Londra’da pekala mümkün olabilecek bir gazetecilik anlayışının karşılığı Türkiye’de olmadığını belirtmiş ve ilk günlerde AKP’liler dahil tüm basının Taksim’e AVM ya da Kışla yapılmasına karşı çıktığını ancak bunun başbakanı ikna edemediğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra *Radikal*, *Milliyet*, *Cumhuriyet* gibi gazetelerde halkın sesine yer verildiğini belirten Saymaz, Gezi’nin nihayetinde sesini duyurmak için kendi medyasını yarattığını ve sesini duyurduğunu ise şu şekilde anlatmıştır:

“Bir de kendi medyalarını yarattılar. Halk TV’yi yarattılar, Çapul TV’yi yarattılar, muazzam bir Twitter medyası yarattılar, Instagram yarattılar. Orada sokak duvarlarının hepsini medyaya çevirdiler. Yani doğrudan demokrasi deneyimi kendi medyasını da inşa etti ve bence mesajları ulaştı. Ve şu çok önemli iktidarın bütün provokasyon girişimlerine, onun medya aygıtının bütün provokasyon girişimlerine rağmen ne ‘Camide içki içtiler’ meselesi, ne o ‘Kabataş’taki işeme’ meselesi ne bir başka toplumun muhafazakar toplumun gözünde ‘dinsiz, ahlaksız, vesaire’ göstermeler karşısında toplum Gezi Parkı üzerine çullanmadı. Bulunduğu hiçbir ilde çullanmadı. Türkiye’de sadece iki ilde yapılmadı Gezi Parkı Protestosu.”

Güray Öz Gezi’ye toplumun çok farklı kesimlerinden katılım olduğunu belirterek, gazetecilikte tarafların sesine yer verirken çatışmayı çok katmanlı bir şekilde görmek gerektiğini ifade etmiş ve bu olmadığı için insanların seslerini duyurmakta zorlandıklarını söylemiştir. Öz’e göre:

“Olayı gazetede vereceksek çok iyi incelemek gerekir, katmanlarına bakmak gerekir, sadece iki taraf olarak değil çok taraf olarak vermek gerekir. Ama burada da orta nokta dediğimiz iki tarafa da nötr bakan bir barış gazeteciliğinden söz etmek gerekir. Gerçekten orada çok taraf vardı. Çok farklı siyasi görüşlerden çok farklı sivil toplum kuruluşlarından insanlar vardı ve

onların bazıları gerçekten seslerini duyurmakta zorlandılar. Zorluk çektiler ve medya da doğrusunu isterseniz buna çok da yakından, barış gazeteciliğinin çok katmanlı bakma konusunda başarılı olamadı. Eğer olabilseydi. Gerçekten o kesimlerin seslerine de yer verebilseydi, eminim ki katılanların sayısı artardı, azalamazdı. Türkiye çapında 10 milyon kişi katıldı bizim hesaplarımıza göre. Daha fazla kişi katılırdı ve aktivitesi daha da artardı çünkü kendini orada bulacaktı. Barışçıl olurdu elbette ama işte zaten çatışmaların sebebi Gezi Park'ında duranlar ya da sokağa çıkanlar yürüyenler değildi ki gaz atanlardı.”

Bununla birlikte Öz, Gezi’de yaşanan çatışmanın taraflarının ortasında durmanın söz konusu olamayacağını belirterek, iki tarafa da nötr bir şekilde bakabilmenin aslında barış gazeteciliğine bir anlamda ihanet etmek olacağını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Barış gazeteciliğinin sonucunda siz halk tarafından elverişli, işe yarar bir barış elde etmeye çalışacaksınız. Halkın zararına bir barış da elde edebilirsiniz. Buna turnak içerisinde bir barış diyelim isterseniz. Bu da doğru bir şey olmaz. Örneğin Irak Savaşında Irak’taki halk ile saldıranlar arasında duramazsınız, böyle bir şey yok. Ülke içindeki bir çatışmada da, Gezi Olaylarında da orada günlerce Gezi Parkında direnen insanlar ve bütün Türkiye’den katılan insanlar ile, onların savunduklarıyla, onlara karşı çıkan ve onları saldırıyla karşılayan insanlar arasında orta noktada duramazsınız.”

Makbule Cengiz Gezi’nin Kürt milliyetçisinden sosyalistine, sosyalistinden Türk milliyetçisine beş bir araya gelmez bir araya geldiği bir olay olduğunu söyleyerek, Gezi’deki kitleye dair fikirlerini şu şekilde aktarmıştır:

“Gezi o dönemde o koşullarda orada bulunan insanlar ile yaşanmış çok güzel bir şeydi. Kayıplar açısından acıydı ama insanlar anılarıyla güçlenir. Kadınların doğum, erkeklerin askerlik anıları olur. Hepimizin Gezi anıları oldu. Bu açıdan çok güzeldi. Ama o dönemde o koşullarda kaldı Gezi. Devamı gelmedi. Bunu derken bir sokak hareketi olarak devam etmesi beklenemezdi ama herhangi bir yerde toplanma bir siyasi oluşum ya da bir siyasi partiyi destekleme olmadı. Herhangi bir şekilde o kitle bir arada olabilen örgütlü bir

yapı olmadığı için olmadı. Ve Gezi'nin güzel tarafı çok alakasız insanların bir arada olmasıydı. Bir röportajımda hiç unutmuyorum bir oyuncu bana şey demişti; 'Biz burada beş bir araya gelmeziz ve biz bir araya geldik.' Gezi beş bir araya gelmezdi dolayısıyla birbirinden çok farklı kesimler vardı. Kürt milliyetçisinden sosyalistine, Türk milliyetçisine kadar farklı gruplar vardı. Dolayısıyla hepsinin beklentisine cevap verilemezdi. Verilemedi de. Dolayısıyla güzel bir şey yaşandı ama etkisini de kaybederek dağıldı gibi geliyor. Çünkü Gezi'de tanışıp Gezi arkadaşı olmuş insanların şu anda Türk-Kürt muhabbetleri ile Twitter'da birbirine girdiğini görüyorum ve bu şaşırtıyor beni. Dolayısıyla herkesin beklentisine cevap verilemedi."

Cengiz kendisine çok sayıda insanın haber alamadığı için ya da *Halk TV*'yi izlediği için, ya da bir fotoğraf gördüğü için Gezi'ye geldiğini söylediğini belirterek medyada haberler verilseydi sonuçların daha farklı olabileceğini şu sözler ile ifade etmiştir:

"Tepki için gelenler de çok oldu. Çocuğunu alıp geldiler. Merak ettiler, ne oluyor, ne bitiyor, birileri neden yaralanıyor diye geldiler. Ana akım medyada daha kontrollü bir şey olsaydı böyle olmazdı belki de. Yani penguen yayımlamak yerine daha ortada bir şey yayımlasalardı... o da daha çok tepki topladı ve insanlar daha çok tepki verdiler bu şekilde. Daha çok merak ettiler, daha çok içinde olmak istediler. Bir gün burada yürüyorum Akaretlerde bir kadın ile karşılaştım 'a siz Makbule misiniz? Gelemiyorum, gelememe nedenim çocuğum olması, bana bir şey olsa, göz altına alınsam çocuğuma ne olur diye gelemiyorum.' dedi. İnsanlar böyle böyle korkarak çekildiler. Ama medya yerine getirseydi görevini hiç bunlara gerek kalmazdı. Daha yumuşak bir dil daha ortada bir dil kullanılsaydı hem siyasetçiler hem de medya tarafında böyle olmazdı. Biz de mesela bir süre sonra ister istemez o dile büründük. Burada olanları görmezden gelemedim ve biz de bir süre sonra sadece Gezi klipleri, Gezi ile ilgili şarkılar ve insanların duvarlara yazdıkları şeyleri yayımlamaya başladık. Diğerleri de biraz daha dengeli gösterseydi Berkin Elvan belki de ölmezdi. Bir de Gezi dağıldıktan sonra insanların o şiddetleri bitmedi. Yani bir kişi öldü, bir kişi öldükten sonra insan ölmüş hâlâ devam ediyor. Çünkü ne medya sahip çıktı ne siyasiler."

Mehveş Evin medyanın “Neden o insanlar orada? Orada ne olmuş? ne yapıyorlar? Neye itiraz ediyorlar?” gibi sorulara yeterince yanıt vermediğini belirtmiştir. Gezi’de ölen ve yaralanan insanlar olduğu için bütün dikkatlerin polis şiddetine yöneldiğini ifade eden Evin, öldürülen ve yaralanan insanlara dair haberciliğin bile çok kötü olduğunu söyleyerek, yaşam hakkının ihlal edildiğini, insanların sakat bırakıldığını, ancak bazı medya kuruluşlarında bu insanlara ilişkin haberlerin hiç yer almadığını söylemiştir. Evin bu haberleri vermeyen gazeteleri takip eden okuyucular ya da televizyonları izleyen izleyiciler açısından olayın sadece “*sokakta anarşi var ve devlet onu bastırmaya çalışıyor*” şeklinde görüldüğünü belirtmiştir. Evin, Türkiye’de “*Devlet döver de söver de*” anlayışının olmasından dolayı, bu bakışın çok gelenekselleşmiş olduğunu söylemiştir.

Mehveş Evin, Gezi’ye gelene kadar, 2010’dan sonra giderek otoriterleşen bu süreçte, medyanın da baskı altına alındığını ve ifade özgürlüğü konusundaki sorunlar ile birlikte belli bir noktaya gerilediğini belirterek, Gezi gibi bir hadise patladığında gerçekten bu anlamda hak haberciliği yapmaya yeltenen sadece bir kaç tane kurum olduğunu söylemiştir. Evin Türkiye’de lider odaklı olmayan daha ziyade insanlar “*Ne diyor?*”u verebilen bir medya anlayışı olsaydı bu günleri yaşamayacağımızı dile getirmiştir.

Murat Aksoy Gezi’nin ilk başlarda muhafazakar medya açısından ontolojik bir mesele olarak yani bir varlık yokluk meselesi olarak görüldüğünü, çünkü “*AKP giderse biz bir hiçiz duygusu*”nun ortaya çıktığını söylemiştir. Bu sebeple de farklı bir sese yer verme ihtimalinin bu yayın kuruluşları için sıfır olduğunu ifade etmiştir. Sahiplik ilişkilerinden kaynaklı olarak Türkiye’de medyanın taraf olmayı sevdiğini ileri süren Aksoy, medyanın varlığını taraf olmaya bağladığını belirtmiştir. Aksoy ikinci olarak ise medyanın siyaseti çok sevdiğini dile getirmiş ve medyanın siyaseten de taraf olmayı istediğini söylemiştir. Medyanın içinde kimsenin çok fazla ses olsun, farklı ses olsun noktasında olmadığını belirten Aksoy, Gezi’den itibaren bunun olma şansının olmadığını dile getirmiştir.

Yaşananları sadece Gezi’ye gidenlerin gördüğünü sonra da eve gidince gördüklerini paylaşmaları ile evdeki insanın Gezi’yi görebildiğini, duyabildiğini

belirten Mustafa Alp Dağıstanlı, sadece *Habertürk*, *CNN Türk*, *NTV*, *Milliyet*, *Hürriyet* gerçek gazetecilik yapsaydı, hükümet medyasının taraflı yalanlara dayalı haberler yapamayacağını belirtmiştir. İlk günden gerçek gazetecilik yapılsaydı, o zaman şiddetin ne olduğunu herkesin göreceğini söyleyen Dağıstanlı, kendi deneyimleri üzerinden yaşadıklarını şu şekilde aktarmıştır:

“Cuma sabahı İstiklal Caddesi’nde dim ben de. İşte o TOMA geldi, polisler falan filan su sıkıyor, gaz atıyor. Yan taraflara kaçıyor o büyük kalabalık, sonra biraz geçince yeniden birleşiyor. İlk atılan pet şişeyi biliyorum kendi gözümlle gördüm boş bir pet şişeydi, içinde su yoktu yani. Sonra içinde su olanları atmaya başladılar. Cuma akşamı 7’ye kadar oradaydım. Akşam daha büyük kalabalıklar gelmeye başladı. İşten çıkanlar falan. Orada daha büyük bir şiddet vardı. Bütün bunları Anamur’daki, Van’daki, Erzurum’daki insan bu gözle görecekti. Bunun kendisi önemli. Görüntü her zaman bize olayı anlatmayabilir fakat görüntünün kendisi olay haline geldi. Bunu kullandı hükümet. Özellikle başbakan. Haber soğukkanlı yapılır. Gazetecilik heyecanla yapılacak fakat soğukkanlı sunulacak bir şeydir. Burada tam tersi oldu. Bu olsaydı diyorum bir kere biz diyoruz ‘polis şiddeti var’, onlar diyor ki ‘yok abi onlar bilmem ne yaptı da polis böyle yaptı’. Bu olmayacaktı bir kere, bir çekişme konusu olmayacaktı bu.”

İnsanların Gezi’de çatışmadığını, çatışmanın taraflarının İktidar ve medya olduğunu belirten Mustafa Hoş, insanların sürekli saldırıya uğrayıp, o saldırıyı canlarını, bedenlerini ortaya koyarak engellemek istediğini ifade etmiştir. Ağaca karşı bedenini ortaya koyan bir insanın çatışamayacağını belirten Hoş, medyanın çatışma denilen şeyi kendi yarattığı mizansen ile ele aldığını belirtmiştir. Gezi’nin bütün gerçekliği tamamen aktarılmış olsaydı Türkiye’nin bugün bambaşka bir yer olacağını söyleyen Hoş, Gezi’yi iktidarı ve rantı koruma savaşına çevirenin medya ve iktidar olduğunu ancak Gezi’de rant ve iktidarın karşısının olmadığını, orada daha özgür bir Türkiye, doğaya saygılı olan, daha çok ağaç olan bir ülke isteyen insanlar olduğunu belirtmiştir.

Çatışmayı yaratan medya olunca, medyadan bunun çözümünü beklemenin çok tuhaf olduğunu belirten Hoş, medyanın kendi işlevini yerine getirmiş olması

durumunda Türkiye'nin bugün bu halde olmayacağını ifade etmiştir. Medyanın çatışmayı ateşleyen, harlayan, yaratan bir yapısı olduğunu söyleyen Hoş, Türkiye'de dizilerin senaryosuna dahi karışan bir iktidar olduğunu ve bu kadar tahakküm olan bir yerde, iktidar adına medyanın bizzat çatışmayı yarattığını ifade etmiştir. Medyanın çatışma alanını terk etmesi gerektiğini belirten Hoş, medyanın nasıl bir habercilik yapması gerektiğini şu şekilde ele almıştır:

“Medya aynı zamanda aklıdır toplumların. Şimdi akıldışılığı sembolize eden bir medyayı normal akla doğru yönlendirmiş oluyorsunuz. Çatışan her kesim ya da her birey ya da sosyal alandaki bütün donelere baktığımızda çatışma denilen şeyi daha barışa doğru getirmiş oluruz. Ancak böyle olur. Başka türlü mü mümkün değil. Kendi işlevine dönmek zorunda medya, ya da bunu döndürecek mekanizmaları daha çok insanların desteklemesi lazım. Ya da onun için çaba gösteren yerlerin daha çok destek görmesi lazım. Yani bugün hâlâ büyük gazetelerden söz ediyoruz. Büyük gazeteler büyük yalanların olduğu yerler ama hâlâ büyük yerler. İlk aldıklarında insanlar gerçeği hâlâ orada o mecralarda aramaya çalışıyor. Bulamadığı halde. Medyada biraz Pavlov'un köpeği gibi refleks var. Zil çalınıyor ve medya oraya gidiyor. Ama aynı zamanda insanların davranışları da Pavlov'un köpeği gibi. Gerçeği bulamadığı halde aynı yerde gerçeği aramaya çalışıyor. Yani paradoksu da bu. Bir haberi alamadığı mecraları terk etmesi lazım insanların artık. Terk edince de zaten medya kendi işine bir şekilde geri dönmek zorunda kalır. Ve iktidarın Pavlov köpekliğini de bırakmak zorunda kalır. Tamamen zincirleme bir şeyden söz ediyorum.”

Rıdvan Akar, Gezi olaylarının Türkiye'de gazeteciliğin hem sınıfta kaldığı hem de önemli ölçüde eşik atladığı bir sürece tekabül ettiğini söyleyerek, gazetelerin ilk başta Gezi olayları dolayısıyla iktidar ile arasında bir çatışma olabilecek olmasını ortadan kaldırmak için Gezi sürecini önemsiz kılmakla kendisini mükellef hissettiğini belirtmiş ve medyanın kendisini de aşan bir sürecin içerisinde olduğunu gördüğü anda ise bir eşik atladığını söylemiştir. Akar, eşik atlanmasını ise ülkede yaşanan korku ikliminin, korku eşığının Gezi süreci ile birlikte kırılması olarak tanımlamıştır. Akar Türkiye'de yaşananlara muhalif olan ya da yaşanan süreci kendileri açısından olumlu bulmayan gazetecilerin, gerek medya içerisinde gerekse

yaşadıkları toplum içerisinde yalnız hissettiğini ve Gezi ile o korku eşliğini kırabilecekleri ve ortadan kaldıracabilecekleri çok önemli bir kitlenin varlığını keşfettiklerini söylemiştir. Akar Gezi'deki insanlara, insanların taleplerinin medyada yer bulup bulmadığına ve eylemciler ile medyanın karşı karşıya gelmesine şu sözler ile değinmiştir:

“Şimdi şöyle bir paradoks vardı. Gazetecilerin çoğu, özellikle Gezi sürecini takip eden gazetecilerin çoğu, bu insanlar mesaiden çıkıyorlardı evlerine gidiyorlardı, maskelerini alıyorlardı, limonlarını alıyorlardı, Gezi'ye katılıyorlardı. Ondan sonra sabah olduğunda uykusuz ve bitap bir şekilde gidip Gezi sürecini yok sayan haberler yapıyorlardı. Şimdi bu eşyanın tabiatına da aykırı aynı zamanda. İşte bu eşğin kırılmasına neden olan etkenlerden birisi de bu oldu. Toplumun farklı kesimleri, Gezi'nin bileşenleriydi. Belki en genel olarak o bileşeni gayrimemnunlar olarak tanımlamak mümkün. Çeşitli tanımlar yapıldı “haysiyet isyanı” vesaire. Ama bana “gayrimemnunlar hareketi” demek daha mantıklı geliyor. Çünkü ilginç bir konjonktüdü. O konjonktür içerisinde siyasi otorite insanların farklı değerlerini sorgulayan, aşağılayan ve yaşam biçimlerine doğrudan müdahale etmeyi kendinde bir güç olarak gören bir anlayış içerisindeydi. İşte Kemalistleri yaralayan açıklamalar yapılmıştı, gençleri yaralayan açıklamalar yapılmıştı, yaşam tarzlarına yapılan ‘kızlı-erkekli’ açıklaması, alkol yasakları vb. Çeşitli müdahaleler söz konusuydu ve dolayısıyla kendi gündemi ya da kendi yaşam tarzının tehlikede olduğunu ya da kendi siyasal anlayışının tehlike altında olduğunu düşünen insanlar sokağa çıktılar. Toplumun hakikaten çok farklı kesimleri bir aradaydı ve medya tarafından manipüle edilen bir kesimdi bu. Başlangıçta işte ulusalcı Kemalistler oldukları ifade edildi. Ancak onları çok kısa süre içerisinde nicel olarak çok geride bırakan büyük bir kitlenin varlığı ortaya çıktığı andan itibaren de ‘Peki, bunlar kim?’ sorusu ortaya çıktı. Bilgi Üniversitesi'nde yapılan o anket çalışması örneğinde olduğu gibi merak edilip sorgulanmaya başlandı. Oysa mesela 17 Ağustos depreminin gazetecilik açısından en önemli alametifarikası her insanın bir öyküsü olmasıydı. Yani tek tek her insanı aldığımızda bir haber yapabilirdiniz. Gezi sürecinin de böyle kendi öyküleri var. İşte iç işleri bakanlığı verilerine bakılırsa 6-6.5 milyon civarında insanı yaralayan bir süreçten söz ediyoruz. Her insanın kendi gerekçesi, kendi öyküsü

var Gezi ile ilgili olarak. Dolayısıyla bu kadar kişiselleşmiş bir süreci çeşitli paydalar içerisinde, gazetecinin anlatması, yani sosyologların anlatması bile çok zor olan bir şeydi. Gazetecilerin bütün bu kesimlerin beklenti ya da muhalefet dilleri ya da gerekçelerini anlamaları çok olanaklı değildi. Bunu gazetecilerden beklemek de bence çok doğru değil. Onları anlama konusunda ortaya çıkmış olan yetersizlik onların onları tanımayı neredeyse reddeden gazetecilik dili bir süre sonra kendi zıttını doğurdu ve bir anti-medya yapısı oluştu. Artık medyanın Geziciler tarafından ötekileştirildiği süreçten itibaren de artık medyanın onlar ile bir dili tutturması mümkün değildi.”

Medyanın kendi ontolojisi doğrultusunda bir haber dili ve habercilik anlayışı içerisinde olmadığını belirten Akar, bunun Türkiye’de yaşanan kutuplaşmanın medyaya yansımından kaynaklandığını söyleyerek, yandaş olarak bilinen gazeteciliğin Gezi sürecini peşinen iktidar tarafından tanımlandığı biçimiyle algılamayı tercih ettiğini ileri sürmüştür. Yani anlamak yerine bir algı operasyonunun parçası olmayı tercih ettiğini söylemiştir. Akar diğer yandan ise merkez medya diye nitelendirebileceğimiz medyanın kendi akçeli ilişkileri (ekonomik ilişkiler) içerisinde ve kendi çıkarları açısından Gezi sürecini görmezden gelmeyi tercih ettiğini belirtmiştir.

Yavuz Baydar o günlerde hareket halindeki kitlenin yani haberin öznesi olan o grupların renkleri, ayrımları, ortak zeminleri üzerine çok sağlıklı, hâkim bir yayıncılık yapıldığını düşünmediğini söyleyerek, başta otosansür takıntısı engeli olduğunu, sonrasında yalpalama yaşandığını söylemiştir. *Zaman* gazetesi örneğini veren Baydar, gazetenin ilk başta haberi yakaladığını, yakalamış gözüktüğünü ve haberin üzerine gidebilecek kadrosu olmasına karşı Gezi’nin üçüncü gününden sonra gazetenin renginin değiştiğini belirtmiştir. Bu şekilde olan gazetelerin ne yapacağını bilemeyip odak kayması yaşadığını, ya da prizmadan gördükleri şeyi yerli yerine oturtamayan ya da oturtmak istemeyen ekipler olduğunu söyleyen Baydar, sol ağırlıklı medya kuruluşlarının ise prizmasından bakıp olayları daha çok sol bir hareketmiş gibi görmek istediğini, böyle sunduğunu dile getirmiştir. Bu nedenle oradaki o ara renklerin, tonların barındığı ve içerisinde Fenerbahçelisinin, Beşiktaşlısının, eş cinselinin, İslamcısının olduğu son derece ilginç bir tabloyu ortaya çıkartan o hareketin tam olarak aktarılamadığını söylemiştir.

Çok önemli bir toplumsal hareket olan Gezi'den medyanın kendisini soyutladığını söyleyen Zülfikar Ali Aydın, olayların hükümet ve oradaki gruplar şekline dönüşmesinden dolayı, medyanın çok küçük bir kesiminin hanesine artı yazabilecek haberler yapabildiğini ama geriye kalanının da birbirini mahkûm edecek haberler yapmak üzere çalıştığını ifade etmiştir. Aydın, o kendiliğinden gelişen, Gezi Parkı'nın içerisine çadır kuran, orayı bir yaşam haline dönüştürüp, hastane (revir) kuran, orada yaşarken belli bir hareket tarzı yaratıp yemeği bölüşmek, suyu bölüşmek ve yardımlaşmak, sabah kalkıp oraları temizlemek üzerine çalışan insanların anlatılamadığını ve medyada *“Acaba orada seks yapıyorlar mı? İşte prezervatif kullanıyorlar mı? Kızlı erkekli yan yana yatıyorlar mı?”* diye haber yapmak için insanların görevlendirildiğini belirterek, işin medya kısmında hakikaten utanç verici şeylerin yaşandığını söylemiştir. Aydın, Ethem Sarısülük ve Berkin Elvan örnekleri üzerinden Gezi'de hayatını kaybeden isimlere dair haberlerin neden verilmediğini ise şu sözlerle anlatmıştır:

“Ankara'daki bir gösteride öldürülen (Ethem Sarısülük), polisin ateş edip öldürdüğü, tabii kontrolsüz bir ortam orada ama, polisin çok açıkça şiddet kullandığı görüntüler o gün haber merkezlerinde silindi, kullanılmasın kazayla diye. Yani bu tip şeyler olduğu için. Uzunca bir süre mesela Ethem Sarısülük'ün ölümü ve nasıl öldürüldüğüne dair haberler verilmedi. Berkin Elvan'ın haber olması bu kadar büyümesi, son bir yıla baktığımızda, son on beş günde olmuştur. Yani bir çok haber kullanılmadı. Normal haber olması gereken, yani bizde hani rutin ve özel diye bir şey vardır ya hani, biz onun rutinini bile veremedik. Orada ne olduğunu bile, o hareketin o insanları bir araya getiren şeyin ne olduğuna dair sosyolog, siyaset bilimci, hukukçu, bu tip hareketlerin nasıl meydana geldiğiyle, tarihte nasıl geliştiğiyle ilgili çok fazla tartışma yapılamadı.”

Gezi'de çok fazla grup olduğunu ancak bu grupların bir süre sonra Taksim Platformu adı altında birleştiğini ifade eden Serkan Ocak, Gezi'de bir birlik duygusunun hakim olduğunu ve haberlerin verilebildiği kadar verildiğini şu sözlerle anlatmıştır:

“Çevre örgütleri de oradaydı mesela ama çıkıp TEMA özel kendisine ait bir açıklama yapmadı. Hep ortak açıklamalar yapıldı. Burada onu gördük zaten örgütlü olmak, kolektif olmak, birlikte çalışmak, birlikte hareket etmek. En büyük çatı da Taksim Dayanışması’ydı. Buradan da elbette bir kaç isim biliyoruz ama bunlar da hiçbir zaman çıkıp tek bir isim üzerinden yürümedi bir komite üzerinden yürüdü. Haberlerde Taksim Dayanışması’nın her şeyine yer verildi. Alttaki gruplara yeterince yer verildiğini düşünüyorum ama hep şey sorulumuz vardı yani yayın kuruluşlarının politikaları çerçevesinde verilebildiği kadar bence verildi.”

Ocak, haber verilse dahi yaşananların yine aynı şekilde yaşanacağını belirterek, İstanbul Valiliğinin de kabul ettiği gibi güvenlik güçlerinin süreci doğru yönetemediğini ifade etmiştir. Ocak, bir süre sonra klasik medyanın devreden çıktığını ifade ederek, zabıta gidip çadırı yakmasa olayların böyle büyümeyebileceğini söylemiştir. Ocak vinç geldikten sonra orada ağaca sarılan otuz kişinin beş yüz kişi olduğunu, çadır yakıldıktan ise beş bin kişi olduğunu belirterek, haberin doğru yapılmasının o vincin oraya getirilmesinin önüne geçemeyeceğini söylemiştir.

Mehmet Kamış Gezi’deki çatışmanın Tayyip Erdoğan ve destekçileri ile bütün Türkiye arasında olduğunu ifade ederek bunun oligarşik bir bürokratik yapı ile Türkiye’deki herkes arasında olduğunu belirtmiştir. Berkin Elvan’ın hayatını kaybetmesine değinen Kamış, bu ve benzeri olayların sosyolojik bir fay hattı yarattığını şu sözlerle ifade etmiştir;

“Berkin Elvan olayı hikaye olarak çok iyi bir hikayeydi. 14 yaşında bir çocuğun ölmesi çok kötü bir şeydi. Bu çocuk tepeden tırnağa militan olsa dahi, tepeden tırnağa terörist olsa dahi 14 yaşında bu çocuk. Büluğ çağına ermemiş yani. Annesi, yani evlat yitirmiş bir kadın yuhalatılıyor. Gezi olaylarındaki yaşananların duygulanımı açısından, içselleştirilmesi açısından bu çok önemli bir örnekti. Mesela Suriyeli mülteciler bir Aylan ile nasıl bir içselleştirme yaşadı. Kendi evladını koydu. Berkin Elvan da Gezi olaylarında insanların duygulaşmasını sağladı. Çok iyi örnekler de vardı aslında. Mesela o kırmızı

elbiseli kadın da iyi bir örnekti. Derin bir sosyolojik fay hattına döndü bu iş. Toplumda ne kadar rahatsız insan varsa ortaya çıktı yani kustu.”

Tayyip Erdoğan’ın “*Kusura bakmayın bu önemli değil, siz toplumsunuz patron sizsiniz.*” gibi bir söylem ile olayları çözebileceğini ancak başbakanın toplumdaki rahatsızlığı iyice ortaya çıkaracak söylemler kullanmayı tercih ettiği belirden Kamış, o taraftaki fay hattının ise yalan bir haber olduğunu belirterek Kabataş olayına değinmiştir:

“Şimdi orada bir fay hattı da, baş örtülü bir kadının tekmelenmesi meselesi, bir yalan haberin bir travma yaratması. Bir Vietnam sendromu yaşattı. Üniversitelerde 1980’lerden beri dayak yiyen örtülü kadınlar var, diyelim ki dindar olduğu için bürokrasiye alınmamış geniş kitleler, hep ötelenmiş devletin dayacağını yemiş insanlar, orada şunu dedi ‘Biz tekrar mı eski günlere geleceğiz, bunlar sayesinde baş örtüsü yasağı kalktı.’ Şimdi o direnç ortaya çıktı. karşı tarafta da hükümetin uygulamalarından yılmış, bıkmış kesimler vardı. Böyle bir fay hattına denk geldi. Bugün olsa başka bir şey ortaya çıkar. Tayyip Erdoğan ve AKP sayesinde dindarların yer bulduğu, bazı kilitlerin açıldığı inancına denk geldi. Ancak bugün geniş dindar kitleler bunların dini alıp satılır bir meta olarak kullandığını, bunların dinle inançla hiçbir alakası olmadığını çok oportünist ve hırsız olduğunu düşünüyor. Dindar arasındaki çöküşü %8,5 falan değil çok daha fazla. O güne göre yeni katılanlar da var. Kendi tabanından yani yüzde 49 aldığı tabandan daha çok destek çekildi onlardan.”

Ceyda Karan Gezi’nin sivil taleplerin barışçıl bir şekilde dile getirildiği bir yapıya sahip olduğunu ifade ederek, iktidarın bu taleplere şiddet ve çatışma ile karşılık verdiğini belirtmiş ve bu bağlamda Tayyip Erdoğan’ın sözlerinin etkisine şu şekilde değinmiştir:

“Devlet taktikleri diyorum ya, bir kere bir taraf tümüyle barışçıl, sivil çözüm üretilmesi kendi içinden temsilciler çıkartarak, taleplerini ortaya sererek, bütün talepleri de barışçı karakterde. Devlet bunun karşısında nasıl pozisyon aldı? Arada valinin saçma sapan açıklamaları, söylediği sözün ertesi günü tam

tersinin yapılması, cumhurbaşkanından başbakanına herkesin ki orada bir takım çatlaklar oldu tabii ki, Gül farklı davrandı, Bülent Arınç başka bir şey dedi. Ama son tahlilde hepsi onun arkasına dizildiler. Şimdi sen burada nasıl uzlaşacaksın? Orada da algı yönetimi zaten devreye girdi. Yani hakikatler bir tarafa bırakılıp algı yönetimi yapıldı. Çünkü burada sana savaş açılıyor aslında. Yani Gezi karakter itibariyle çatışma çıkartmaya yönelik bir şey değil benim anladığım o. Gezi sivil taleplerin barışçı bir biçimde yükseltilmesi bunun karşılığında da bir şiddet ve çatışma yaratılarak o çözülmeye çalışıldı. Nitekim öyle yapıldı ama kaybedildi. Gezi hâlâ yerli yerinde duruyor. Aslında o da bir kazanımdır. Karşı taraf her ne kadar bir takım argümanlar kullanıldıysa da o çatışma dilinden ve savaş dilinden ve kendi istediğini dayatma dilinden asla vazgeçmedi. O zaman da hakikaten mücadele dışında bir seçenek kalmıyor. Burada gazeteciler tabii ki o tarafı yani savaş açan tarafı da masaya getirecek bir pozisyon alabilirler. Almanın yollarını aramalılar, vazgeçmemeliler ama bir noktadan sonra da kalkıp savaş açmış kişiyi de sanki barış arıyormuş gibi göstermemek gerekiyor. Yani orada biraz soğuk tabloyu sunmak dışında bir çare yok. Yani burada oturup da altıncı açıklamasında Erdoğan'ın 'ya yuh artık, pes artık' dediğimiz bir dönem yaşadık. İşte Afrika'ya gitti geldi. Ve herkes 'ne diyecek, ne diyecek' dedi. Bir sert çıktı, iki yine sert çıktı, beş altı artık hani adam uzlaşmak istemiyor yani seninle. Buna rağmen barışçıl karakterde kaldı o. Yine yollarını ararsın ama bu artık bir taraf tarafından açık çatışma haline savaş haline dönüştürüldüyse onun bileğini bükmek dışında bir şey kalmıyor."

Edda Sönmez bir gazeteci olarak polis şiddetine birebir maruz kaldığını ifade etmiştir. Şiddete maruz kaldığı için polisten yardım istemesi gerektiği zaman dahi polisten uzak durmayı tercih ettiğini ifade eden Sönmez, Gezi'de medyaya karşı çok büyük bir tepki olduğunu belirterek, vatandaşların yanında durduğu zaman da bu nedenle tartaklandığını, kendisine "çık buradan" denildiğini belirtmiştir. Bu sebeple olan bitenin anlatılmasının zor olduğunu ileri süren Sönmez, bu noktada çatışmaların sonlanması için Tayyip Erdoğan'ın sözlerinin etkili olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Tayyip Erdoğan meydanlarda bağırp kendi yüzde 50’sini kışkırtacağına keşke oradaki gençler ile bir olup bir gün parka beraber gelseydi diyorum ben. Oradaki gençleri görmesini isterdim. Bunu bir gazeteci olarak değil bir vatandaş olarak isterdim. Keşke bir gelip görseydi ve ‘Çocuklar sizin derdiniz ne?’ deseydi. Yani kendi yüzde ellisini kışkırtacağına keşke öyle bir adım atsaydı. O zaman yine insan ona hak verebilirdi. O daha çok kışkırttı. Nefret söylemi ile halkı daha çok öfkелendirdi.”

İnsanlarla gece gündüz röportaj yaptığını ve röportaj yaptığı insanların onun kimliğine baktığını belirten Sönmez, hem gazetenin kimliğiyle hem de basın kartıyla dolaştığını ve insanların basına tepkili olmalarından dolayı ona inanmadıklarını, hatta bir kişinin kendisine “3 gün önceki manşetiniz neydi?” diye sorduğunu ifade ederek, insanların güvenini kazanmanın ve onlara dair haber yapmanın zor olduğunu ileri sürmüştür.

Mete Çubukçu mağdur odaklı, insan odaklı haberciliğin göreceli bir konu olduğunu, Türkiye’de ana akım dediğimiz zaman hangi medya organının ana akım olduğunun artık anlaşılmadığını söylemiş ve artık hükümete karşı değil ama daha ortada giden bir takım kurumlar olduğunu ifade etmiştir. Hükümete yakın yayın organlarında insanların seslerini duyuramadığını ifade eden Çubukçu, bu kuruluşlarda başka bir direnç, başka bir karşı koyma olduğunu dile getirmiştir. Gezi’deki taleplerin kısmen duyurulabildiğini söyleyen Çubukçu, insanların seslerini en fazla sosyal medya ve Gezi sırasında fark edilen bir takım gazeteler aracılığıyla duyurabildiğini belirtmiştir. Çubukçu, bu tür çatışmalarda ya da benzeri ortamlarda mesajların hem veriliş tarzı, hem de verenin kimliği ile ulaştığı kitleye göre değiştiğini belirtmiştir. Mısır örneğini veren Çubukçu, Hüsnü Mübarek devrildiğinde, ülkenin en az %40’ının hâlâ Mübarek’in arkasında durduğunu, bu kitlenin verilen haberlere inanmayan, güvenmeyen, taraflı olduğunu söyleyen bir kesim olduğunu dile getirmiştir. Çubukçu bu örnek üzerinden, bazı insanların bu haberlerin hiç birisine inanmayacağını çünkü zaten var olan kısmına karşı olduğunu, bir kısım insanın ise daha çok sempati duyacağını belirtmiştir. Nitekim Çubukçu bu durumun hiçbir şeyi değiştirmediğini, Mısır’da olan biteni göstermemenin ya da burada Gezi’de olanı göstermemenin genel evrensel gazetecilik kuralları ile

uyuşmadığını ve bunun temel gazetecilik ilkelerinin hâlâ oturmadığını gösterdiğini ifade etmiştir.

Işın Eliçin alternatif medyanın çatışmaya taraf olan insanların seslerine yer vermeye çalıştığını belirterek, kendisinin olayları çoğunlukla internetten takip ettiğini ve internette insan hikayelerinin aktarıldığını söylemiştir. Öte yandan *Yeni Şafak*, *Star*, *Sabah* gibi gazetelerin propaganda aracı olarak kullanılan gazeteler olduğunu belirten Eliçin, bu gibi gazetelerde yetişmemiş insanlar olduğunu, birikimli ve deneyimli insanlar olmadığını söylemiş ve bu nedenle bu gazetelerde iyi haber yapılmasının beklenemeyeceğini ileri sürmüştür.

Murat Alan ise diğer gazetecilerden farklı olarak medyanın her kesimden, sesi duyulmayan insanın sesine yer vermesinin ütöpik olduğunu belirtmiş ve Twitter'ın aslında bu durumun avantajını kullandığını, insanların sesi platformlar üzerinden dijital medya üzerinden ya da yazılı medya üzerinden yansıtılamadığı için bir müddet sonra toplumun kendini yansıtabilecek araçlar üzerine yöneldiğini belirtmiştir.

Gazetecilerin görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde, gazetecilerin çoğunlukla yaşanan çatışmayı Gezi'deki insanlar (protestocular) ve iktidar arasında olduğunu söylediği, protestocuların ise kendi içlerinde farklı renkleri ve sesleri barındırdığını belirttiği görülmektedir. Gezi'de toplumun çok farklı kesimlerinin olması farklı taleplerin de dile getirilmesine imkan tanımalıdır. Nitekim hem gazeteler analiz edildiğinde hem de gazetecilerin mesleki pratikler ve mevcut durum üzerinden yaptıkları analizler değerlendirildiğinde haberlerde sesi duyulmayan insanlara tam anlamıyla ses verilemediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Edda Sönmez Gezi'de karşılaştığı tepkiler sebebiyle haber yapmanın ve insanlara ses vermenin güç olduğunu ifade ederken, Rıdvan Akar medya kuruluşlarının ekonomik ilişkileri sebebiyle haberi görmemeyi tercih etmesine vurgu yapmıştır. Mete Çubukçu ise insan odaklı haberciliğin göreceli bir konu olduğunu ifade ederek, haber görülse dahi haberin toplumun bir bölümünce inkar edileceğini söylemiş, buna karşın yine de evrensel gazetecilik kodlarına uyularak habercilik yapılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Nitekim medya gerek ekonomik nedenlerle,

gerek medyaya karşı oluşan tepkinin yaratmış olduğu etki ile haberi aktarma konusunda iyi bir örnek sunamamıştır.

Gazetecilerin bir bölümü insanların sesine yer veren medya kurumları olduğunu dile getirmiştir. Örneğin Işın Eliçin haberi genellikle alternatif medyadan ve internet üzerinden takip ettiği için burada insan hikayelerine sık sık rastladığını söylemiştir. Nitekim alternatif medyayı takip eden insan sayısı çok az olduğu için ve daha önce belirttiğimiz üzere Türkiye’de insanların büyük bir bölümü haberi öncelikle televizyonlardan ardından gazetelerden aldığı için sadece alternatif medyanın insan odaklı habercilik yapması haberin doğru bir şekilde topluma aktarılması konusunda yeterli değildir. Özellikle ana akım medya kuruluşlarının insan odaklı bir habercilik pratiği ortaya koyması, farklı kesimlerden insanların birbirini anlaması ve toplumsal uzlaşının sağlanması konusunda daha etkilidir.

Gazetecilerin görüşleri içerisinde diğer gazetecilerin tümünden farklı olan bir görüş ise Murat Alan’a aittir. Alan, insan odaklı haberciliği ütopyik bulduğunu belirtmiş ve insanların seslerini duyurmak için Twitter ve benzeri araçlara yöneldiğini dile getirmiştir. Alan’ın ifadesinin tersine haberi insan odaklı bir şekilde insan hikayeleri üzerinden yani sesi duyulmayanın sesine yer vererek aktarmanın ütopyik olmadığı bunun bir gereklilik olduğu ve tüm medya kuruluşlarının haberi bu bakış açısıyla yapması gerektiği bir kez daha vurgulanmalıdır. Ancak haber bu şekilde aktarılırken, haberin doğru olmasına, haber kaynaklarının doğru kullanılmış olmasına, haberde nefret içerikli, ayrımcı bir dil kullanılmamasına özen gösterilmelidir. Bu noktada haberin insan odaklı olarak verilmesinin ütopyik olmasından dolayı değil, haber verilmediği için insanların sosyal medyaya yöneldiğini söylemek gerekmektedir. Bu noktada protestolar döneminde sosyal medyanın nasıl kullanıldığının ve gazetecilerin yeni medya okur yazarlığının barış gazeteciliği bağlamında incelenmesi önem arz etmektedir.

3.4.Gazetecilerin Yeni Medya Okuryazarlığı Ekseninde Gazetecilik Pratikleri

Gezi’nin ilk üç gününde yaşananları az sayıda gazete ve televizyonun haber yapmış olması, Gezi’de bulunan hemen herkesi birer yurttaş gazetecisine

dönüştürmüştür. Tanıklıklarına rağmen yaptıkları haberler yayımlanmayan gazeteciler de sosyal medya üzerinden haber geçmeye ve sosyal medyayı hem bir haber mecrası hem de bir haber kaynağı olarak kullanmaya başlamışlardır. Gazetecilerin yeni medya okuryazarlığı adına yaşadıkları bu deneyim, yaptıkları meslek dolayısıyla kanaat yaratma erki olan gazetecilerin barışın korunması ve sağlanması adına sosyal medyayı nasıl kullanmaları gerektiği sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

New York Üniversitesi Sosyal Medya ve Politik Katılım Laboratuvarı'nın (SMAPP) Gezi Parkı sırasındaki sosyal medya kullanımı üzerine yaptığı araştırmada özellikle ana akım medyanın haber yapma konusundaki eksikliğinin sosyal medyanın kullanımını arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. SMAPP'ın sosyal medyanın kullanımı üzerine çıkardığı harita protesto olan bölgelerde sosyal medyanın daha yoğun kullanıldığını ve çatışma alanından haberin aktarıldığını açık bir şekilde göstermektedir.

Şekil 3.10 Gezi Parkı Protestoları Twitter kullanım haritası

Kaynak: [https://wp.nyu.edu/smapp/wp-](https://wp.nyu.edu/smapp/wp-content/uploads/sites/1693/2016/04/turkey_data_report.pdf)

[content/uploads/sites/1693/2016/04/turkey_data_report.pdf](https://wp.nyu.edu/smapp/wp-content/uploads/sites/1693/2016/04/turkey_data_report.pdf) (SMAPP, 2013)

Bu bilgilerden yola çıkarak Gezi sırasında sosyal medyanın kullanımının özgürlük ve demokrasi adına pozitif bir alan yarattığını söylemek yerinde olacaktır. Öte yandan sosyal medyanın etki alanının bu denli geniş olması yanlış bir haber ile kaosun ve beraberinde gelen çatışma ve şiddetin de son derece hızlı yayılabileceğini göstermektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde gazeteciler Gezi ile birlikte sosyal medya kullanımlarının değiştiğini belirtmişlerdir. Sosyal medyayı öncesinde çoğunlukla özel bir alan olarak kullanan gazeteciler, Gezi ile birlikte bir haber kaynağı olarak kullanmaya başladıklarını söylemişlerdir.

Barış İnce, sosyal medyayı hem haber amacıyla kullandıklarını hem de kendilerini tanıtmak anlatmak amacıyla kullandıklarını ifade etmiştir. İnce *BirGün*'ün Gezi öncesinde sadece beş bin satan bir gazete olduğunu, Gezi'den sonra ise otuz beş bin satan bir gazeteye dönüştüğünü ifade ederek, Gezi'nin *BirGün* için önemine vurgu yapmış ve kendilerini duyurmak için sosyal medyayı kullandıklarını belirten ince "Gezi Direnişi'nde insanlar 'böyle bir gazete varmış ne güzelmiş ne komikmiş, ne tatlıymış...' diye almaya başladılar.." demiştir.

Bülent Mumay Gezi döneminde *Hürriyet*'in sosyal medyayı çok iyi kullandığını ifade ederek, sosyal medyadan nasıl yararlandıklarını şu şekilde aktarmıştır:

"Bizim çalıştığımız yer bir gazetecilik kurumu dolayısıyla bizim sosyal medyayı tekil bir referans kaynağı olarak kullanma şansımız asla yok. Şunu ama sıklıkla yaptık, Twitter'ı sosyal medyayı bir muhabir olarak değil bir muhbir olarak kullandık. Dolayısıyla tweetlerine daha önceden güvendiğimiz birkaç insandan aynı anda geldiğine kanaat getirdiğimiz bir şeyi anında kendi kaynaklarımızla, ya muhabirimiz ya abonesi olduğumuz ajanslar tarafından teyit ettirerek hızlı haberleştirme yoluna gittik. Örneğin polis Dolmabahçe Camii'ne girdi haberi için çok fazla beklememize gerek kalmadı çünkü ben o sırada oradaydım. Ya da çadırların yakılması için oradaki çocukların Twitter'a ilk koyduğu fotoğrafı değil, o dönem bizde muhabirlik yapan muhabirimizden aldığımızı kullandık. Dolayısıyla kendi muhabirimizden teyit aldık. Bizim Türkiye'nin her yerine ya

da Gezi'nin yüz yirmi kritik noktasına yüz yirmi muhabir istihdam etme şansımız yoktu. Dünyanın hiçbir gazetesi bunu yapamaz. Dolayısıyla ben az sayıda muhabirimizle, çok sayıda insanın sosyal medyadan verdiği mesajları filtreleyip onları kontrol ettirerek çok hızlı ve çok iyi habercilik yaptığımızı düşünüyorum. Çok sık insanların 'vay canına be Hürriyet'e bak' dediğine tanık oldum. Yine olsa yine yaparız. Şöyle gerçekten ve gerçekten bunun adının Gezi olması bunun liberal sol talepler içeriyor olması bizim gazetecilik yapma şeklimizi değiştiren bir şey değil. Şu anda Gezi'de bir Kürt hareketi kendi yolları ile bir şey yapmaya çalışsa aynı şekilde yansıtmak zorundayız. Yani kaçınma şansımız yok. Bu ülkenin en büyük kentnin en büyük meydanında binler sokakta başka kentler de oraya destek gösterileri yapıyor. Bunu görmezden gelme şansınız yok. Sosyal medya da size o kadar iyi malzeme veriyor ki."

Deniz Ülkütekin Gezi'den sonra sosyal medyada takip etme şeklinin değiştiğini, daha fazla kişiyi takip etmeye başladığını ifade etmiş ve gazetecilerin sosyal medya kullanımı ile değişen mesleki pratiklerini şu şekilde analiz etmiştir:

"Bir şekilde gazetecilerin daha çok sosyal medya kullanmasının bu tip güncel tweetler paylaşan insanlara örnek olduğunu da düşünüyorum. Gazetecinin haber söylemi yavaş yavaş gazetecilikle ilgisi olmayan popüler hesaplara da oturmaya başladı. Gazetecinin yapması gereken; aslında bunu 90'larda da yaşadık biraz. Gazetecilikten televizyona geçen pek çok insan ve onların bir alışma süresi vardı. Gazetede bir haberi yapmak için bir günü varken insanın televizyonda çok sıcak bir ortama giriyorlardı. Kameralara bakmaları gerekiyordu. Yani mecra değiştikçe ona alışma süreci gerekiyor ve burada kullanılan söylemi ben yine de iyi görüyorum. Farklı örnekleri de vardır. Mesela bu hükümet cemaat çatışmasında cemaate bağlı Zaman Gazetesi'nin kullandığı dili ben açıkçası çok iyi bulmadım gazetecilik açısından çünkü onlar bir hesaplaşmaya doğru götürüyorlardı işi. Toplumun geneli öyle bakmamış olabilir çünkü toplum özellikle AKP'ye muhalif olan kesimler yesin birbirini şeklinde baktığı için o açıdan ben o şekilde algılanmamış olabileceğini düşünüyorum. Ama öte yandan insan özel hayatında nereye gönül vermiş olursa olsun gazeteci olduğunu unutmamalıdır diye düşünüyorum. Gazeteye

koyduğunuzda sosyal medyada çok farklı bir beğeni usulüyle karşı karşıya kalabiliyor. Bu Gezi Parkı'nda muhalif gazetecilerin tweetleri de belli bir süzgeçten geçmediği için, ve insan objektifliğini kaybettiği için değerlendiremiyor ama belki hani bunları toplu halde bir daha görsek ve o dönemki kafa yapımızdan sıyrılmış olarak baksak ben Gezi Parkı'na destek veren gazetecilerden de gazetecilik adına bir sürü hata çıkabileceğini düşünüyorum.”

Sosyal medya kullanmadığını ifade eden Doğan Ertuğrul, sosyal medyanın Gezi'de çok iyi kullanıldığını ve Gezi'ye katılanlar açısından olağanüstü bir iletişim kanalı olduğunu ve sosyal medya kullanımının etkilerini şöyle değerlendirmiştir:

“Orada olay var orada olay yok, sokaklar şurada temiz burada temiz gibi kullanıldı. Sosyal medyanın işi bu mudur? Evet bence işi budur ve bir mahsuru yok. Bir çok haber bugün hâlâ geçerli, ana akım medyada olmayacak bir çok haber sosyal medyada var. Eğer güvenilir kaynaklardansa ya da araştırma imkanı varsa sosyal medya hâlâ en canlı haber kaynağımız en değerli haber kaynağımız. Çünkü biliyoruz ki gazetede köşe yazarı ya da muhabir ya da editör hangi gazetede olursa olsun, televizyonda yayınlayamayacağı, gazetede yazamayacağı birçok şeyi sosyal medyada yazıyor. Haber anlamında da yazıyor, bilgi anlamında da yazıyor. O açıdan son derece hayati ve en öncelikli haber kaynağı. Ben 2009'da İran'daki seçimler öncesinde sosyal medyayı gördüm. İran'da da kitlesel eylemlerde, sokak eylemlerinde çok önemli bir rolü vardı. Bu kadar yaygın olmamasına rağmen. Tahrir devriminde de gerçekten abartılıyor falan değil çok hayati bir rolü vardı. Gezi'de de bence çok hayati bir rolü vardı.”

Bülent Mumay bu durumu “yeni medyanın yeni medya üzerinden örgütlenmiş bir hareketi görmezden gelmesinin imkansız olması ve gazetecilerin oradaki insanların yeni medyayı kullanarak örgütlediği siyaseti ve sokağı görmek zorunda olması” şeklinde açıklamış ve sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“Medyanın yeni medya üzerinden örgütlenmiş, yeni medya üzerinden teorisini pratiğini örgütleyen ve haberleşen bir hareketi görmezden gelmesinin imkanı

yok. Çünkü o şeyleri o sistemleri kullanan insanlar yaptıkları işin karşılığını sitenizde görmezler ise sizi okumazlar. Çünkü o insanlar oradan örgütleniyor. Oranın ruhunu kaçırma şansınız yok. Zamanın ruhu orayı gösteriyor ise o insanlara şunları kullanarak örgütlediği siyaseti ve sokağı görmek zorundasınız.”

Sosyal medyayı bir haber kaynağı olarak ele aldığımızda, ağlar üzerinde bir denetim mekanizması olmamasından dolayı sosyal medyanın yanıltıcı olabildiği gözlemlenmektedir. Görüşülen gazetecilerden Barış İnce, Ceyda Karan, Zülfikar Ali Aydın, Elif İnce, Mehveş Evin, Serkan Ocak, Güngör Karakuş, Gökmen Ulu, Mete Çubukçu, Edda Sönmez, Mustafa Alp Dağıstanlı ve Bülent Mumay sosyal medyanın dezenformasyona, manipülasyona ve provokasyona açık bir alan olduğunu ifade etmişlerdir. Gezi sırasında eski fotoğrafların paylaşılmasını ve bunun Gezi karşıtı platformlar tarafından kullanılmasını ise yaşanan dezenformasyona ve manipülasyona örnek olarak vermişlerdir. Bülent Mumay ve Gökmen Ulu dezenformasyona rağmen Gezi’de sosyal medya kullanımının başarılı olduğunu ve bunun için Başbakan’ın Twitter’ı kapatmak istediğini belirtmişlerdir.

Barış İnce sosyal medya konusunda yaşanan dezenformasyonu, Gezi sırasındaki deneyimleri ile şu şekilde açıklamıştır;

“Fakat haber kaynakları da tabii kısıtlıydı. Kısıtlı olduğu için hem Taksim Dayanışma’dan hem diğer gruplardan bilgi almamız gerekiyordu. Onun için de kullandık. Fakat şu konuda bir bilgi kirliliği olduğunu da söylemem gerekir. Mesela birisi öldü diyor, o panikle öldü zannediyorsunuz. Halbuki gaz bombasından fenalaşmış adam öldü diye geçiyor. Şimdi onlara çok dikkat etmemiz lazım. Onlarca böyle şey geldi. Hatta bir haber geçtiler bir kadın polis müdahalesinde bebeğini düşürdü diye. O haber yüzünden biz ceza aldık yüklü bir ceza aldık. Daha sonra kadın ortadan kayboldu ve bizim o haber ile birlikte halkı provoke ettiğimizi söylediler. Fakat o haber o gün Twitter’da gerçekten de çok fazla kullanıldı. Biz de biraz acemiliğe gelmiş, almış onu yazmışız. Muhtemelen kadın kanlar içerisinde kaldı. Düşürmüş de olabilir ama bunu belgelememiz gerekiyordu. Orada hızla haber verebilmek adına, sosyal medya kullanımında hatalar yaptık. Ben bireysel açıdan çok dikkat ettim. Ve hiçbir

haberi neredeyse paylaşmadım. Çünkü ben bir şey yazdığım zaman insanlar bunu önemsiyordu. Gazete bile yanlış yapar ama ben kişisel olarak yanlış yapmam gibi bir algı oluşuyor. Bu gazetecilerin hepsi için geçerli. O yüzden ben hiç şurada müdahale var, şurada bu var diye hiç girmedim. Sadece Erdoğan'a söyleyecek sözümü söyledim.”

Bülent Mumay kamuya açık bir alan olan sosyal medyanın dezenformasyona da açık olduğunu şöyle açıklamıştır:

“Öncelikle kamuya açık bir platform olduğu için dezenformasyona, manipülasyona, özellikle manipülasyona çok açık bir alandı. O dönemde kurulan bazı hesapların, ben hâlâ onların hangi hesaplar olduğunu söyleyemem size fakat, bazı hesapların polis tarafından kurulduğuna ve kullanıldığına tanık oldum. Çünkü yanlış yönlendirmeler ile insanları başka adreslere yönlendirip toplu gözaltılar yapıldı. Ama bunun dışında bence hiç fena değildi çok çok iyiydi. Bunun sonucunu nereden anlıyoruz? Başbakan neyi kapatmaya çalışıyor. O kadar net. Taraflardan biri bir yere düşman olmuştusa düşman olduğu taraf onun aleyhinde bir şeylerin döndüğü ve engelleyemediği bir şeylerin olduğu bir alandır demek ki. Bu bile başlı başına iyi olduğunu gösteriyor. Ufak tefek bir çok hata yapıldı. Ajitasyonu yüksek tutmak adına yalan yanlış şeyler paylaşan düzgün insanlar oldu. İşte sahte fotoğrafları okumaksızın retweetleyen ve daha sonra Gezi karşıtı platformlar tarafından ‘bakın bunlar böyle yalanlar üzerinden siyaset yapıyor’ dedirten basit hatalar yapıldı. Ama keşke olmasaydı. Ona rağmen hiç fena değildi.”

Ceyda Karan sosyal medyadaki dezenformasyon ve manipülasyona değinerek, Arap isyanlarının ve Gezi'nin sosyal medya konusunda birer deneyim olduğunu ifade etmiş ve hesapların doğruluğu, fotoğrafların doğruluğu gibi konulara dikkat etmek gerektiğinin altını çizmiştir. Öte yandan haberi aktarırken sembol resimlerin kullanılabileceğini ifade eden Karan, böyle durumlarda bunun belirtilmesinin önemine vurgu yapmıştır. Karan bu noktada sadece gazetecilere değil aynı zamanda okuyuculara da bir görev yükleyerek, sadece gazetecilerin değil okuyucularında çapraz okumasının, yani bir haberi pek çok farklı kaynaktan karşılaştırmalı olarak okumasının önemine şu şekilde değinmiştir:

“Hepimiz hatalara düşüyoruz. Bazen süratten, bazen heyecana kapıldığımızdan, bazen titiz davranmadığımız için. Yanlış algı yaratma potansiyelimiz var. Doğru aktarmaktan vazgeçmemek lazım ama hata yaptığın zaman da düzeltmek şart. Yani o düzeltme kültürünü asla unutmamak lazım. Hata olabilir ama muhakkak düzeltmek gerekiyor. Çok hızlı enformasyon yayılıyor yani gerçekten bu bir şekilde oturacak ama ne zaman nasıl olur bilmiyorum. Gazetelerde de olur mükerrer haber koyarsın yanlış şey yazarsın ertesi gün düzeltmesini koyarsın gibi ama bu gazetedir bir gün boyunca o yayılır. Elli bin kişi okuduysa elli bin kişiyle daha paylaştıysa o da yayılabilir. Türkiye’de sekiz, on milyon kişi kullanıyor sen bir şey yazdığın zaman yayılıyor. Tabii gazeteciler bir de hem haber kaynağı olarak hem de haber vermek için kullanıyor sosyal medyayı. Ben makaleleri Google’layarak buluyorum. Şimdi o zaman işte gazeteciliğin en temel şeyi karşılaştırmalı okuma. Onu mesela yurttaşların da bir parça yapması gerekiyor. Ben nasıl dikkat ediyorsam, her kesimden birilerini takip ediyorsam onlar da etmeli. Çünkü süzmek için karşılaştırmalı okumak lazım tek bir kaynaktan bir kere beslenmemek lazım. Bir kere öyle bir dönemde yaşıyoruz. Enformasyonun bilgiden farklı olarak, yani bilgi (knowledge) birikmiş bir şeydir, taş üzerine taş konularak birikmiş bir şeydir. Enformasyon ise uçuşan bir şeydir. Bir şeyin tamamlayıcısı olabilir ama sen onu oturttuğun anlamda olabilir. Biz artık enformasyon çağında yaşıyoruz yani. Bilgi daha çok kitaplarla düşünerek tartışarak başka türlü birikiyor bu enformasyonun yerli yerine oturtulması için de senin bu kadar hızlı ilerlerken karşılaştırmalı okuma yapman şart. Amerikan medyasındaki bir haberi alıp ‘a bu doğru’ demekten ziyade onu alıp başka yerlerde o konuda çıkmış olan şeyleri kıyas yaparak bakman lazım. Kendi yolunu oradan çizeceksin bir şekilde onun koyduğu olgular, öbürünün koyduğu olgular bunları karşılaştıracaksın kafanda. Enformasyonun bu hızla ilerlediği bir çağda ancak öyle daha sağlıklı bir yere varabilirsin.”

Ülkütekin sosyal medyanın yanlış bilgilerin yayılmasında etkili olduğunu Gezi döneminde yaşamış olduğu bir olaya dair gözlemleriyle şu şekilde aktarmıştır:

“İyi niyetli olsa da güvenilirliği olmayan haber kaynakları yüzünden ortaya çıkan haberler de oldukça sorun yarattı. Mesela polis Gezi Parkı’ndan

çekildikten sonra olaylar Dolmabahçe'ye sıçramıştı ve buradaki olaylar sırasında belli aralıklarla bir Gezi Parkı'ndayken bir takım insanlar aşağıdan koştura koştura gelip 'üç tane polis panzeri geliyor, polisler Gezi Parkı'na saldırmak için harekete geçtiler ' diyorlardı. Sonra biz Dolmabahçe'ye gittik ve orada benim gördüğüm şuydu; insanlar bu Dolmabahçe'nin yanındaki ana caddeye inen insanlar, panzer geldiği zaman koşarak kaçıyorlar yukarı doğru ve panzer de onları bir yere kadar kovalıyor, onlar dağıldıktan sonra geri dönüyor, ama koşarak kaçan insanlar arkalarına bakmadıkları için panzerin onları takip ettiğini düşünüyorlar ve Gezi Parkı'na polisler geliyor deyip feryat fiğan ediyorlardı. Bu olay Twitter'da 'Polisler Gezi Parkı'na doğru harekete geçti' olarak yansımıştı. En canlı örneği benim için buydu yani. Sanırım yanlış bilgilendirmeler sonucunda yanlış yerlere giden ve oralarda polislerle karşı karşıya gelip yaralanan insanların olduğunu da hatırlıyorum. Yanlış yönlendirilmeye karşı olan çok ciddi bir tepki vardı."

Enver Aysever Gezi döneminde habercilik yapılmaması sebebiyle insanların internete yönlendiğini belirtmiştir. Aysever hiçbir zaman editoryal bir filtre ve hukuki bir yaptırım olmaksızın oluşan iletişim araçlarına bir medya deme hakkımızın olmadığını belirtmiş ve kuralları konulmamış bu alanın spekülatif olabileceğini hatta iyicil bir süreci şiddete taşıyabilmesinin mümkün olduğunu söylemiştir. Cehenneme giden yolun iyi niyet taşları ile örülü olduğunu söyleyen Aysever, rahatlıkla doğru haber veren, örgütlenmeyi sağlayan bir takım kimseler olabileceği gibi devletin MİT gibi örgütlerinin ya da başka türlü örgütlerin insanları kaosa da taşıyabileceğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra Aysever kişisel bir eleştiri yaparak, sosyal medya kullanımı sırasında kendisinin de yapmış olduğu hataları şu sözlerle aktarmıştır:

"Şu hataları ben de yaptım ilk başta, deneyimsizliğimden. Sahte hesaplar ile açılan bazı şeylerin sahte olup olmadığını teyit etmeden, yani gazetecilik de deneyimli olduğum 'double check' denen iki kere denetimden geçirip yaptığımız şeyleri orada o anın heyecanıyla yanlış bilgileri paylaştığımız da oldu. Sonra düzelttik ama bunlar hep deneyim. Bizim de bilmediğimiz şeyler. Ben çok deneyimsiz yakalanmıştım. Ama benim karnem burada çok düşük değil iyi olduğumu düşünüyorum. Ama barış gazeteciliği açısından yüzde yüz iyi olduğunu düşünüyorum."

Serkan Ocak, sokaktaki gazetecilerin haberin kaynağı olduğunu ifade ederek, kendisinin amacının öncelikle insanlara doğru bilgi vermek olduğunu, bunu misyon edindiğini ve toplumdaki rolünün de bu olduğunu düşündüğünü dile getirmiştir. Ocak, bu bağlamda Twitter'ı öncelikle kamuoyuna doğru bilgi vermek için daha sonra da bilgi almak için kullandığını ifade etmiştir. Gazetecilerin habere ulaşmak için eskiden telsiz dinlemeleri yaptığını ifade eden Ocak, günümüzde haber kaynağının gazeteciden önce Twitter'da haberi paylaştığını söylemiş ve gazetecilerin de artık internet sitesinde yayınlanmadan önce haber hakkında bilgi alabildiklerine vurgu yapmıştır.

Görüşme yapılan gazeteciler dezenformasyonun önlenmesi için, gazetecinin her zaman sosyal medyadan edindiği bilgiyi doğrulatması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, *Habertürk*'ten Güngör Karakuş otuz, otuz beş gazeteci ile ortak olarak oluşturdukları Whatsapp grubu sayesinde Gezi'de güvenilir enfomasyona ulaşabildiklerini ifade etmiştir. Karakuş gazetecilerin sosyal medyayı çoğunlukla bilgi amaçlı olarak kullanması gerektiğini ifade etmiştir.

Mehveş Evin sosyal ağlarda dolaşan yanlış bilginin önlenmesi adına her eylemi fotoğrafladığını ifade ederek, haberi kanıtlamanın önemine vurgu yapmıştır. Evin pek çok gazetecinin özellikle eski kuşak gazetecilerin sosyal medyayı kullanmayı ve oradaki özgürlük alanlarını Gezi ile birlikte öğrendiklerini belirtmiştir. Evin bazı gazetecilerin işlerinden olduktan sonra sosyal medyaya girdiğini ifade etmiş ve “Benim Mehveş olmam ve Milliyet'te yazıyor olmam, Milliyet'i ve beni ne kadar bağlar Twitter'da?” sorusunu sorarak, gazetecilerin sosyal medya kullanımına şu şekilde değinmiştir:

“Kurumsal olarak 'ya işte Facebook'ta Twitter'da şunları yazıyorsun, yazma' olmadı bana ama bazı insanlara oldu. Bazıları özellikle daha üst düzey yönetici olanlar daha dikkatli olmak zorunda hiss ediyorlar kendilerini. Ama bir yandan da bu özgürlük alanı kontrol edilebilir bir şey değil. Yani gazetecinin kendi sağduyusu ile olabilecek bir mekanizma. Ama bir yandan da öyle bir şey oldu ki oradaki özgürlük alanı, gazeteciler de onu keşfettikten sonra bu sefer hükümet tarafından orası da şey yapılmaya çalışıldı. Ki, kısıtlama olmadan yani kapatma girişimi, dondurma girişimi olmadan öncede

de Twitter'da trol yöntemi vardı, ben de bir sürü meslektaşım hesaplarımızla birlikte hedef gösterildik. Ondan sonra işte bazı kadın gazetecilere direkt küfürler, şiddet ve hakaret içeren şeyler yazıldı. Öyle bir şey oluyor ki kimin ne olduğunu da bilmiyorsunuz. Zaten bilemezsiniz ve bu yayılıyor. Çok da rahatsız edici oluyor tabi. Özgürlük alanını daraltan bir şey oluyor. Gezi'de çok kullandım. Yani Twitter'ı özellikle. Ben şöyle kullandım fotoğraf da çekiyordum hani profesyonel değil sonuçta cep telefonu ile çekiyordum ama mümkün olduğunca her eylemde her şeyde, Gezi'de ve sonrasındakilerde gidip fotoğraflayarak, bu insanların ne dediğini tırnak içerisinde yazarak Twitter'da verdim. Bunu neden yaptım? Yazıma da saklayabilirdim ama öyle olmuyor. Devamlı çok fazla miktarda yanlış bilgi olduğu için 'hayır kardeşim ben oradaydım gördüm ve fotoğrafladım, videosunu çektim ve koydum. Kanıtı orada.' diyorsun. Öteki türlü çünkü retweetleme konusunda çok sıkıntılar yaşandı çünkü kaynağı belirsiz bir takım fotoğraflar oldu, bilgiler oldu. Teyit etme teyitli bilgi. Yani kendi dilini oluşturdu sosyal medya ve herkes çok hızlı bir şekilde kaptı bunu." demiştir.

Sosyal medyanın bir tür kirlenmeyi, denetimsizliği, etik dışı davranışları da getirdiğini belirten Mete Çubukçu, sosyal medyanın çok fazla kontrol edilemez olduğunu ileri sürerek, her türlü ayrımcılığın ve nefret söyleminin çok kolay yapılabileceği bir alan olarak karşımıza çıktığını söylemiştir. Haberin kirlenmesinin, dezenformasyonun, manipülasyonun çok yaygın yapılabileceğini belirten Çubukçu sosyal medyanın etik bir zemine oturtulması için batıda medya kuruluşlarının sosyal medya masaları oluşturarak gelen haber ve görüntünün yayınlanıp yayınlanmayacağına karar verdiğini söylemiş ve doğru bilginin sağlanması için bu uygulamanın yararlı olabileceğini şöyle aktarmıştır:

"Batıda bir takım önemli medya kuruluşlarında resmen sosyal medya masaları var ve bu masalar sadece dışarıdan gelen görüntü ve haberleri denetlemek, filtreden geçirmek ve yayınlanıp yayınlanmayacağına karar vermek için çalışıyor. Yani mesela bir fotoğrafın nereden olacağını bilmiyoruz. Bunu Gezi'de de yaşadık mesela 'yine binlerce insan geldi' deyip, 3 gün önceki şeyi koyanlar, ne bileyim yani işte karalamak için fotomontaj yapıp yayınlayanlar, şunlar, bunlar vardı. Gazeteciler de var bunların arasında sadece sıradan

takipçiler ya da okurlar değil. Bunun bir şekilde önüne geçilmesi lazım ama öyle yasaklarla önüne geçemezsiniz..”

Haberin artık Twitter’den yayıldığını ifade eden Barış İnce gazetecilerin dezenformasyon ve manipülasyonun önüne geçmek için sosyal medyayı nasıl kullanması gerektiğine şu sözlerle değinmiştir:

“Herhalde şu önemli bir nokta, sosyal medyada çok fazla yanlış bilgi vardı. Sürekli eski fotoğraflar kullanıma giriyor ve işte ‘şu oldu, bu oldu’ deniliyordu. Onları filtrelemek ayrı bir mesai. ‘Şu bilgi geldi, bu eski fotoğraf, şunu şöyle kullanmayın’ gibi. Sanki yurttaş gazeteciliği kendi içinde bir takım yanlışlara yol açabiliyor ama bir o kadar hızlı olarak da kendi içinde temizleniyor. Bir kişi çıkıyor mesela diyor ki bu eski fotoğraf bir anda o yayılmaya başlıyor. Gazetecinin bu kadar bilgi kirliliği arasında gelen bilgiyi filtreleyip o konuda yönlendirme yapması lazım. Mesela Berkin Elvan’ın cenazesinin olduğu akşam ‘Teyit edemedik ama bir ölü var’ diye bir şey geçtiler. Teyit edemediysen bu bilgiyi niye geçiyorsun? İşte bu noktada şey yapmak lazım. Haber yapacaksan şunlara şunlara dikkat et diye bir uyarı çıkaracaksın. Onu geçen gazeteci değildi ama haber yapan bir gruptu. Yanlış dolaşıma giren bilgileri ayıklamak açısından mesai harcanılmalı.”

Edda Sönmez Gezi boyunca elinde sürekli telefon bulunduğunu, bir olay olduğunda hemen fotoğrafını çekip paylaştığını ve sosyal medyadaki tüm haberleri olabildiğince takip ettiğini ve haberleri doğrulatmaya çalıştığını söylemiştir. Sosyal medyanın hâlâ olağanüstü kullanıldığını ifade eden Sönmez sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Ben hâlâ nerede ne eylem var diye bakıyorum Twitter’den. Sosyal medyada bir haber çıkıyor ve bazen doğruyu teyit edilmeden yayınlanabiliyor. Bir kere tanımadığım kişileri almamaya çalışıyorum. Kitliydi hesabım ama Gezi’deyken bana hesabımı açmamı söylediler. Çünkü retweet yapamıyorlardı. Sonra açtım. Şimdi ben Sözcü Gazetesi’nden olduğum için yazdığım şeylere, paylaştığım şeylere dikkat ediyorum. Her şeyi paylaşmamaya çalışıyorum. Bakıyorum doğruysa paylaşıyorum. Çünkü yanlış paylaşım yapan arkadaşım vardı. Bu

sefer vatandaş sana tepki gösteriyor. İnanılmaz tepki alıyorsun yani. Oraya yazdığım cümlelere çok dikkat etmeye çalışıyorum. Bu sefer de ayrımcılık yapıyorsun diyorlar. Ötekileştiriyorsun diyorlar mesela. O yüzden de çok dikkat ediyorum. İyice bakıyorum o bölgede kimler var diye, güvenemiyorsunuz çünkü.”

Ertan Altan sosyal medyayı bilgi ve haber almak için yoğun bir şekilde kullandıklarını ifade etmiştir. Öte yandan Gezi döneminde sosyal medyanın bir dezenformasyon aracı olduğunu ifade ederek, bazı gazetelerin bilgilerin doğruluğuna çok fazla dikkat etmediğini kendilerinin (*Taraf*’ın) ise olabildiğince dikkat etmeye çalıştığını şu şekilde belirtmiştir:

“Biz mümkün olduğunca dikkat etmeye çalıştık daha çok muhabirlerden, yani sıradan Facebook, Twitter kullanıcılarından değil de daha çok muhabirlerden gelen haberleri kaynak almaya çalıştık. Bir süre sonra bu sosyal medyada patlayan yalan yanlış haberler olduktan sonra açıkçası bunu sadece genel bir bilgi edinmek adına kullandık ama haberlere kesinlikle yansıtılmamaya karar verdik. Çok yayılan sosyal medya mesajları vardı, esprili sosyal medya mesajları vardı. Bu haberlere bir Twitter köşesi açtık o gün çok dolaşan tweetleri ya da esprili tweetleri orada gösterdik. Ama bilgi içeren tweetleri orada göstermedik.”

Güngör Karakuş sosyal medyaya çok da fazla güvenilmemesi gerektiğini düşündüğünü şu sözlerle dile getirmiştir:

“İlk başta değil ama son zamanlarda, Gezi sürecinden sonra sosyal medya inanılmaz derecede kötü bir şekilde kullanılmaya başlandı. Yani yalan yanlış bilgilerle... Yani atıyorum; sosyal medya üzerinden birisini çok güzel karalayabilirim. Ya da beni, Güngör’ü sosyal medya üzerinden çok rahat karalayabilirler. Yani, iş o noktaya geldi. Hakikaten çok kötü bir şekilde kullanıyor insanlar. Ben oradan gelen her bilgiye artık eskisi kadar güvenmiyorum. ‘Şurada şu olmuş, burada bu olmuş’ bilmem ne falan. Çok fazla bilgi kirliliği var, çok fazla bilgi kalabalığı var. İçinden seçmek çok zor. Hakikaten seçemiyorsun içinden. Ama önemli bir araç, çok çok önemli bir

araç. Onsuz da olmuyor. Kullanmamız gerekiyor. Ben bir gazetecinin sosyal medyayı takip etmesi gerektiğini düşünüyorum. İçerisinde olması gerektiğini düşünüyorum açıkçası. Bunu biz Gezi’de de yaşadık. Ondan önceki süreçte de çok yaşıyorduk. Ne bileyim, mesela ben Suriye’de, hani Suriyeli muhalifleri de takip ediyordum yani. Atıyorum örgüt üyelerini falan takip ediyorsun. Bilgi aracı sonuçta bu, bir şekilde haber kaynağı da oluyor. Suriyeli muhalifin bir şeyini takip ediyorsun, bir görüntü geçiyor oradan örneğin o bölgeden yüklemiş görüntüyü. Sen onu görüyorsun. Yani mesela Pakistan’da da takip ediyorsun oradan işte, El-Kaide’cileri takip ediyorsun. El-Kaide’ciler inanılmaz sosyal medya kullanıyor. Hani deriz ya işte; savundukları görüş çok farklı ama sosyal medyayı bir şekilde kendini tanıtım aracı olarak inanılmaz derecede kullanıyorlar. Ama eski güvenilirliği kaldı mı dersen de, ben her bilgiye çok güvenmiyorum artık hakikaten. Yani Twitter’dan gelen her bilgiye güvenmiyorum, her karalamaya güvenmiyorum.”

Gezi zamanında sosyal medyanın gazetelerden, televizyonlardan çok daha işlevsel olduğunu ifade eden Güray Öz, sosyal medyanın o dönemde birdenbire sivil toplum hareketlerinin buluşma noktası haline geldiğini ifade etmiştir. Haber kaynağı olarak kendisinin de sosyal medyayı çok fazla kullandığını söyleyen Öz, sosyal medyadaki bilgi kirliliğine karşı gazetecilerin kendisini geliştirmesi gerektiğini şu sözlerle değinmiştir:

“Sosyal medya kontrol edilmesi çok zor bir alan. Bir kere bir şey orada yayıldığı zaman yanlışsa eğer onu düzeltmek, doğrultmak epey bir zaman alıyor ve bazen de başaramıyorsunuz ve bazen de yanlış bir kanala giriyorsunuz ve oradan çıkmanız pek mümkün olmuyor. Bu sadece Twitter ve Facebook için geçerli değil. Google için de öyle. O da sosyal medyanın önemli bir bileşeni. Sizi olmadık yerlere götürebilir. Sosyal medyayı kullanmak biraz da maharet istiyor ve biraz da ön bilgi istiyor. Gazetecilerin zaten genel kültür seviyeleri zayıfsa düşükse ve kendilerini yetiştirmeye çalışmıyorlarsa Google’ı kötü kullanırlar, Twitter’da da çok yanlış yaparlar. Ben Twitter’ı o dönemde haber kaynağı olarak kullanmaya çalıştım daha çok. Nerede ne olup bittiğini tanıdığınız insanların attığı tweetler ile takip ediyorsanız yararlı olabilir ve öyle de oldu.”

Gökmen Ulu sosyal medyanın dezenformasyona açık olduğunu, sosyal medyada bilgi kirliliği olduğunu, provokasyon ya da yanlış yönlendirme olabileceğini ifade etmiştir. Ancak tüm bu tehlikelere rağmen, yani sosyal medyanın manipülasyon, dezenformasyon, bilgi kirliliği, provokasyon gibi sakıncalara açık bir alan olmasına rağmen ne kadar yararlı olduğunu görüldüğünü söylemiştir.

Faruk Bildirici birçok yayın kuruluşundan farklı olarak, DYH Yayın İlkeri'nde sosyal medya konusunda bir kısım olduğunu belirtmiştir. Bildirici gazetecilerin sosyal medyayı nasıl kullanması gerektiğini şu şekilde anlatmıştır;

“23. Maddeden sonrası sosyal medya ile ilgilidir. Orada diyoruz ki; Doğan Yayın Holding gazete ve çalışanları sosyal medyada da mesleki ve kurumsal kimliklerini unutmamalı, kurum itibarını zedeleyecek ve saygınlıklarına gölge düşürecek davranışlardan kaçınmalıdırlar. Şimdi bir defa yayın ilkelerinde biz şunu esas aldık. Sosyal medya ile ilgili tartışmalar nedir esas itibariyle gazetecinin özgürlüğü mü? Kurumun itibarı mı? Batıdaki bazı medya kuruluşlarına baktığımızda kurumun itibarını ve kurumun saygınlığını esas alıyorlar. Biz burada hem gazetecinin özgürlüğünü hem de kurumun itibarını esas aldık. Buradan yola çıkarak da şunu söyledik. Bir gazeteci her zaman gazetecidir. Sokakta yürürken de gazetecidir, sosyal medyada yazarken de gazetecidir, gazetesinde yazarken de. Dolayısıyla nedir? Gazetecilik ile ilgili evrensel ilkeler, yani nefret dilini kullanmaması, ayrımcılık yapmaması, kimseye hakaret etmemesi, iyi araştırmadığı bir konuda bir şey söylememesi gibi bir dolu şey söyleyebilirim. Bunları zaten yapmaması gerekiyor. Günlük hayatta da yapmaması gerekiyor. Dolayısıyla Hürriyet mensupları, Doğan Grubu mensuplarının hiç birinin bu ayrımcı, çatışmacı, nefret dilini zaten kullanmaması gerekiyor.” demiştir.

Yeni Akit Gazetesinden Murat Alan sosyal medyayı doğrudan kullanmadığını ancak gözlemlendiğini ifade etmiştir. Alan sosyal medyanın manipülatif kullanıldığını şu şekilde belirtmiştir:

“Sosyal medya bence bir emekleme döneminde. Bugün kullandığımız hukukun neredeyse tamamının temelleri bundan yüz yıl önce atıldı. Kullandığımız yazılı ve görsel araçlarında bunları denetleyen yargı mekanizmaları aşağı yukarı bir seksen, yüz yıllık bilgi birikimine sahip. Sosyal medya çok yeni bir kulvar. Denetlenemiyor denetlenemediği için asılsız çok fazla, kamuoyunu yanlış yönlendiren çok fazla şey var. Mesela bir sanatçımız ölmediğini kanıtlamak için gazeteye röportaj vermek durumunda kalıyor. Yani böylesine denetimden uzak. Başboş denetimsiz bir alan. Bu alanda da bunu geçici süre ile diyorum. Çünkü yeni devletler buna ayak uydurmaya çalışıyor. Önce umursamadılar. Geçiş sürecinde de buna ilişkin kanunlar oturdukça aslında orası bence yazılı medyanın yerini alacak. Yani dijital medya dijital ortam yazılı ve görsel medyanın yerini alacak. Çünkü kişiler kendisi haber yapabilecek. Küçük mikro bloglar olaya daha fazla nüfus edebilecek. Gezi Eylemlerinde de yine o süreçte sosyal medyanın çok abartılı biçimde manipülatif kullanıldığını gördüm.”

Sosyal medya üzerinden gördüğü her şeyi sürekli olarak paylaştığını söyleyen Murat Seçkin, Gezi Parkı’na insanların girmesinin engellemesinden sonra eylemlerin bitmediğini, Şişli’de Kurtuluş taraflarında günlerce eylemlerin sürdüğünü belirtmiştir. Seçkin Gezi sonrasında bu bölgelerde polisin insanlara nasıl müdahale ettiğini çekerek paylaştığını söylemiş ve bu paylaşımlarının gazete yönetimlerine giden bazı isim listelerinde kendi adının bulunmasına neden olduğunu dile getirmiştir. Bazı gazetecilerin, sosyal medyadan geçilen bir takım haberlerin tersini beyan ettiğini ifade eden Seçkin, bu bağlamda sosyal medyadaki dezenformasyona ve çatışmalara şu sözlerle değinmiştir;

“Bazı gazeteciler aksini söylüyordu bizim söylediklerimizin. Mesela Divan otele sığınma konusunda. Orada bebeğini kucağında taşıyan aileye biber gazı sıkılıyor, çocuk ağlarken fotoğraf var ve gazeteci bir arkadaşım çekiyor o fotoğrafı. Sonra Yeni Şafak gazetesinin haber müdürü bu fotoğraf Filistin’de çekilen bir fotoğraf kimi kandırıyorsunuz diyor. Daha büyük bir ağ var orada ve trollemeye başladılar. Biz bunların aksi şeyler yaptık. Fotoğrafı, imzası ile, şuna aittir, saat şudur diye yazarak verdim.”

Gelişen teknolojinin bize bir sürü imkan sunduğunu ifade eden Mustafa Alp Dağıstanlı, artık görüntü göndermenin ve haber yapmanın ne kadar kolay olduğuna değinmiştir. Bununla birlikte internette çok sayıda *çer çöp* olduğunu ifade eden Dağıstanlı, o çer çöpün içinden ciddi haberlerin çıkarılabilmesi için neyin doğru olduğuna yani nereye bakılacağına ve süzülen şeyden nasıl bir bilgi yaratılacağını bilmenin önemli olduğunu belirtmiştir. İyi gazetecinin bir değeri olması gerektiğini söyleyen Dağıstanlı, “Büyük sonsuz bir alemden ne kadar toplayacaksın ve nasıl bir bilgi yaratacaksın?” sorusunu sormuştur ve bunun donanımla ve bilgiyle alakalı bir şey olduğunu söylemiştir.

Twitter’ın insanların dipsiz kuyusu olduğunu ifade eden Serkan Ocak, sosyal medyadaki dezenformasyona şu şekilde değinmiştir;

“Sosyal medyanın toplumun gazını almak da çok önemli bir rolü var kesinlikle. Çünkü bu insanları 3 kişi bile takip etse biliyor ki lafını birileri okuyor. Yani bugüne kadar en büyük sorun neydi? Sadece yazarlar konuşuyordu, sadece politikacılar konuşuyordu, sadece gazeteciler konuşuyordu. Artık vatandaş da konuşabiliyor. Bence dünyadaki en önemli etkisi bu oldu. Yurttaş alamadığı haberi bilgiyi buradan aldı. Hemen handikabına geliyorum. Ama o kadar büyük bir enformasyon vardı ki, yani doğruyu da buradan aldı, yanlış da buradan aldı. Üzerinden tank geçen bir adamı, Taksim’de oluyor diye fotoğrafları geçti ve bunu yüzlerce kişi retweet yaptı. Hemen hatırladığım örnekler arasında İstanbul’da Avrasya maratonu sırasında koşan insanların işte köprüden geçiyorlar, ‘ihtilal yaptık, çıkartma yaptık’ gibi şeyler oluştu ve bunu çok iyi kullandı hükümet, valilik, Aktroller ‘bunlar yalancı, üç kağıtçı, zaten hep bunları yapıyorlar.’ diye. En büyük handikabı bu.”

Sosyal medyayı öncelikle bilgi akışı için kullandığını söyleyen Ocak, gazetecilerin de dezenformasyon ile karşılaştığını ve bu noktada iyi gazeteciliğin öneminin ortaya çıktığını söylemiştir. Ocak;

“Normal vatandaş aldığı bilgiyi 'double check' yapmak [iki kere kontrol etmek] zorunda değil ama biz 'double check' yapıyoruz, kaynaklarımız arttı ama oradan süzdükten sonra artık müdahil olacaksak o olaya, o haberin üzerine

gideceksek, haberleştireceksek her tarafı arayıp kesin doğruysa haberleştiriyoruz.”

Gazetecinin daha çok yapmış olduğu haberi paylaşması gerektiğini ifade eden Zülfikar Ali Aydın gazetecilerin gazeteye oto sansür ve baskıyı azaltacak haber ve doğru bilgi içeren enformasyon sokmasının, sosyal medya kullanımını o ölçüde etkileyeceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda gazetecileri şu şekilde eleştirmiştir:

“Ama çoğuna bakın hepsi belli bir kanaati, kişisel görüşlerini oradan paylaşıyor ve kendini belli bir grubun temsilcisi olarak görmeye başladı. Bu bence sorunlu, ciddi sorunlu bir durum. İş yerinde örgütlenmekten uzaklaştırıyor. Örgüt derken haberin mücadelesini vermeyi kastediyorum. Ama büyük kitleler bunu kullanabilirler. O çok doğru bir tercih. Derdini anlatabileceğin tek mecra ise bunu kullanacaksın ama orada da bir denetim mekanizması yok. Yanıltıcı olabilir. O an Taksim’de olup yanlış bir bilgi ile Gazi mahallesindeki insanı etkilemiş çok mümkün bu toplumda. Fısıltı ile 50 tane insanın öldürüldüğü bir yer Türkiye. Yani ‘cami yaktılar ya da cem evi yaktılar, polis cem evine bir şey yaptı’ dediğinizde çok hassaslaşacak insan var ve bu şekilde de kullanıldı sosyal medyada.”

Gazetecilerin değindikleri bir diğer önemli konu ise sosyal medyadaki paylaşımları dolayısıyla artan takipçi ve arkadaş sayılarının etkisidir. Örneğin, Deniz Ülkütekin sosyal medyayı aktif olarak kullanmamasına rağmen hem Twitter hem de Facebook hesaplarında takipçi sayısının arttığını ifade etmiştir.

Makbule Cengiz bin beş yüz civarındaki takipçi sayısının Gezi sonrasında otuz bir binin üzerine çıktığını söylemiştir. Adına #direnmakbule etiketi açılan Cengiz bunun kendisinde yarattığı pozitif etkinin yanı sıra zaman zaman yapmış olduğu paylaşımlar için aldığı eleştirilerin yarattığı negatif etkilerin de altını çizerek takipçi sayısındaki artışın ona bir takım sorumluluklar yüklediğini şu sözlerle belirtmiştir:

“Şöyle bir şey bir kere takipçi sayım değişti. 1000-1500 kişilik bir takipçi sayım varken şimdi 31.000 civarı takipçim var. Bunun güzel ve kötü yanları var tabii ki. Ben mesela ilk 31 mayıs akşamı kanala geldiğimde insanların Halk TV

diye hashtag açtığını gördüm ve Hakan Abiye 'Bir şey oluyor burada' dedim. Ondan sonra biz işte böyle KJ'lerle süreci götürmeye başladık. İnsanların normal hayattaki önemlilikleri sosyal medyadaki önemliliklerinin destekledikleri bir şey gibi oldu. Bakıyorsun mesela, bu kadar mı takipçisi var diyorsun. Destekleyici bir süreç oldu. O çıkış hayatındaki duruşunu da etkiliyor gibi bir durum oldu. Mümkün olduğunca hep kullandım ben sosyal medyayı. Oradan mesela insanlar bana ulaştı. Yayın koptu bana ulaşamadılar bir süre #direnmakbule diye hashtagler oldu mesela. Yok işte #makbuleninaskerleriyiz falan gibi saçma sapan şeyler oldu ama hani şey oluyor bir süre sonra, olayın içindeyken sadece olayı anlatamıyorsun, tweet atıyorsun sadece biraz da kişisel bir şey. Ama tabii Gezi'de çok az çekiyordu sürekli bir internete bağlanma ve şarj bulma sorunu yaşıyorduk ama atabildiğim şeyi atmaya çalıştım. Sonuçta takipçi sayısı arttı ve daha dikkatli davranmaya çalışmaya başladım."

Elif İnce sosyal medyayı Gezi'den önce de kullandığını ancak Gezi'de aktif olarak kullanmaya başladığını ifade etmiş ve aynı şekilde takipçi sayısındaki artışa değinmiştir. İnce Gezi sırasında TOMA altında kalan bir adamın videosunu çektiğini ve bu videonun bir gecede 300.000'in üzerinde izlendiğini şu sözlerle aktarmıştır:

"Ben Twitter'ı aktif olarak orada kullanmaya başladım. Park'ta sürekli fotoğraf çekip 1 durum bigilendirmesi yapıyordum. Sıraselviler'de bir polis aracının altına bir adam kendini attı. Polisler de o adamı oradan tekme atarak çıkarmaya çalışıyordu. Ben de o sırada oradan geçiyordum. Park etmeyin işaretleri olur ya, onun üzerine oturdum ve cep telefonu ile çekmeye başladım. Polis de fark etmedi. Çektim yükledim. Eve gittim. Radikal'e 'Elimde böyle bir görüntü var web TV'ye girelim' dedim. Bizimkiler beceremedi. Ben Youtube'a kendi kanalımdan yüklemiştim zaten. 300.000 izlendi bir akşamda. Çok komik. Bir muhabirin yüklediği video 300.000 izleniyor. Ana akımın, medyanın ne kadar geride kaldığını gösteriyor bu. Ben Facebook'u daha kişisel kullanıyorum. Haber kaynaklarım oluyor ama Twitter'ı tamamen haber için kullanıyorum mesela. Haber paylaşıyorum Twitter'da. Genelde haber yapmak için ve haberi yaymak için kullanıyorum. Gezi'de de her şey Twitter üzerinden yürüyordu. Gezi'nin olayıydı Twitter. Dayanışmanın da sosyal medyasını bir

grup üstlendi. Taksim dayanışması adına onlar da resmen bir acil durum masası gibi bir şey kurdular. Onların ne yaptığını gözlemlemek de ilginçti. Çünkü bir anda Türkiye'nin her yanında insanlar, orada yürüyüş, burada bilmem ne, işte şu saatte şuradan şuraya gidebilirsiniz, burada bu var, burada bunu yapabilirsiniz diye yaymaya başladılar ve sosyal medya kullanmayan bir yığın insan da Twitter'a girdi. Yani bir sürü insanın kullanımı da aktifleşti."

Sosyal medyanın özgür bir alan ve insanların kendi kişisel görüş, düşünce, duygu ve paylaşımlarının gerçekleştiği bir yer olduğunu belirten Rıdvan Akar gazetecinin çalıştığı kuruma akredite bir sosyal medya kullanıcısı olmasını çok anlamlı bulmadığını ifade etmiştir. Akar sosyal medyayı daha bağımsız bir platform olarak gördüğünü söyleyerek, kendi duruşunu buradan yansıtmayı tercih ettiğini belirtmiş ve duruşunu yansıtırken kanaat önderi olmak gibi bir beklentisi ve hayali olmadığına vurgu yapmıştır. Bir dünya görüşü olduğunu ve buna yönelik tweetler attığını ifade eden Akar, Gezi sürecindeki bir paylaşımının almış olduğu retweet sayısı üzerine yaşadığı deneyimi ise şu şekilde aktarmıştır:

"Gezi sürecinde duruşumu Gezi'den yana kullandım. Polisin Gezi'ye saldırdığı gün oradaydım ama yaklaşmadım yani. Harbiye tarafındaydım. Can oradaydı. Can'ın bir tweetini attığımı hatırlıyorum işte 'Burada çocuklar var. Bunca yıllık gazeteciyim böyle bir şeyi ilk defa görüyorum' diye. Seksen iki, seksen üç bin civarında takipçisi olan bir Twitter kullanıcısıyım. Bir, bir buçuk saatte altı bin beş yüz, yedi bin retweet aldı o tweet. Bu Rıdvan'a gösterilen ya da Can'a gösterilen bir teveccüh değildi o network harekete geçmişti ve son derece güçlü bir şekilde o sürece yüklenmişti. Benim de bugüne kadar gördüğüm ve görebileceğim en yüksek rakam o oldu. Bir de Soma ile ilgili daha sonrasında attığım bir tweetin çok dolaşımda olduğunu gördüm. Twitter tarafından yayınlanan yıldızlı bir Türkiye haritası var. Harita bize Türkiye'de sosyal demokrasinin seçim kazandığı bölgelerdeki inanılmaz hareketliliği gösteriyor ama, bir yandan da o günlerde İngilizce en çok tweet atılan konunun Gezi olması, Avrupa ve Amerika'da da o ışık üzerinden kurgulandığında müthiş bir hareketliliğin yaşanmış olması çok çarpıcı."

Sosyal medyayı kullanırken gazetecilerin sorumlu davranması gerektiğini ifade eden Faruk Bildirici ombudsman olarak çok gerekmedikçe kendi görüşlerini yazmadığını ifade etmiştir. Bildirici kendisinin sosyal medyayı nasıl kullandığını şu sözlerle aktarmıştır:

“Sosyal medyada bazı insanlar ‘bu kurumu bağlamaz burada kişisel görüşlerim’ yazıyor ya bence bunun hiç bir anlamı yok. Çünkü ben Faruk Bildirici olarak orada kendi görüşümü yazdığımda biliyorlar ki ben orada Hürriyet’in okur temsilcisi olarak görüşümü yazıyorum. Dolayısıyla bir şey yazarken, gazetecilikle ilgili bir sorun olduğunda, işte örneğin bir gazeteci arkadaşımıza dayak atılmışsa, ya da basın özgürlüğü ile ilgili birine dava açılmışsa, ya da hapse atılmışsa, özgür basınla ilgili medya ile ilgili şeyleri savunuyorum destekliyorum ve o konudaki görüşlerimi yazıyorum. Bunun dışındaysa okunmaya değer yazılar bulduğumda onları retweet yapıyorum. Gezi sürecinde de çatışmacı dil kullanmadan orada olanları insanların öğrenmesini sağlayacak şeyler yazdım. Eylemlere aktivist olarak katılmadım. Dolayısıyla, ‘buradan polis panzerleri geliyor, TOMA’lar geliyor’ ya da ‘bugün burada toplanılacak’ gibi şeyler yazmadım. Olaylara taraf gözükmедim yani. Sadece insanların olup bitenlerle daha iyi ilgilenmesini sağlayacak bir mekanizma işletmeye çalıştım. Ben ombudsmanlıktan önce bir gazeteciyim ve gazetecilik sorumluluğu içerisinde davrandım. Bu da salt Gezi olaylarında değil her zaman uygulamamız gereken bir çizgi. Düşünmeden bazı şeyler yazan bir çok arkadaşı görüyorum. Benim ilkem şudur, ben okur temsilcisi olarak bir arkadaş ile tartışıyorsam, daha doğrusu bir arkadaş gelip benimle gerginleşiyorsa, yanlış anlaşılma ihtimali ortaya çıkıyorsa ben hemen geri çekiliyorum, tartışmayı bitiriyorum bir nefes alıyorum, karşı tarafa da nefes alma imkanı veriyorum ve daha sonra daha sakin bir konuşma ortamı oluşmasını bekleyip tekrar tartışıyorum konuyu. Dolayısıyla sosyal medyada da bir şey yazacaksam düşünüyorum, yazıyorum, bekliyorum, sonra tekrar okuyorum, bir daha düşünüp yolluyorum. Yani asla yazıp hemen göndermek gibi bir şey yok. Gazetecilik sorumluluğunu bunu gerektiriyor.”

Mehveş Evin sosyal medya kullanıcılarının gazetecilere direkt olarak ulaştığını ve çoğu zaman yazı işlerinden çok daha sert eleştirilerle gazetecileri eleştirdiğini belirterek, sosyal medyayı dikkatli kullandığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Çok farklı bakış açıları var. Beğenin beğenmeyin. Sizi eleştirebiliyorlar da. Direkt ulaşabiliyorlar. Sosyal medyanın en büyük şeyi bu. Siz öyle her istediğinizi... yani dikkat ediyorsunuz dikkatsiz, kuralsız değil. Ben öyle bakmıyorum sosyal medyaya. Gale yana gelip bir takım şeyler yazmak değil. Ciddiye alıyorum çünkü oradaki bilgi de ciddiye alınıyor. Onun da doğru bir bilgi olması gerekiyor. O açıdan fotoğraf ve hatta mümkünse video, onu birazcık yayımlamak cep telefonundan. Özellikle şarj sorunu varsa çok zor oluyor. Ben sonradan genellikle yükliyordum onları ama çekebildiğim kadarıyla çatışmalarda da olsun, eylemlerde de olsun onları görmek... Sadece Gezi değil. Soma’da mesela. Sonrasında oradaydım ben 4-5 gün boyunca ve çevik polis müdahaleye başladığında tam ortada kaldım meydanda ve ne olduğunu gayet iyi biliyorum. Şimdi sosyal medyada bir takım şeylere bakıyorsunuz zaten Soma olduğu için orada gazeteciler vardı ama çok az bilgi var ve çok yanlış. Mesela “dışarıdan bilmem kimler geldi de Soma’yı karıştırdılar” gibi yalan yanlış şeyler. Hayır değil al sana kanıtı. O çok muhteşem bir şey bence. Barış gazeteciliği adına da...”

Mehmet Kamış kendisinin çok iyi bir sosyal medya kullanıcısı olduğunu ifade etmiş ve Twitter, Instagram, Periscope, Facebook bütün sosyal medyaları kullandığını söylemiştir. Kamış, gazetede verdikleri bir karar doğrultusunda gazetede yayımlamadıkları bir dili bir üslubu bir haberi burada da kullanmama kararı aldıklarını ifade etmiştir. Kamış genel yayın editörü olarak kendi köşesinde kullanmadığı bir dili asla sosyal medyada da kullanmadığını söyleyerek, hatalı bir kullanımda bulunması ya da arkadaşlarının böyle bir kullanımda bulunduğunu görmesi durumunda birbirlerini ikaz ettiklerini ifade etmiştir.

Yavuz Baydar Gezi döneminde kendisinin de arasında bulunduğu bir grup insanın sosyal medyayı sağ duyu çağrısı, diyalog çağrısı yapmak için kullandığını söylemiştir. Sosyal medya üzerinden haber üretmediğini, daha çok yorum anlamında çok aktif bir şekilde kullandığını dile getiren Baydar, sahada olan haber niteliğindeki

şeylerden doğru olduğuna inandıklarını paylaştığını söylemiştir. Sosyal medyada bazen yanlış paylaşımlar da olduğunu söyleyen Baydar; sosyal medyanın çatışma çözümünde ne kadar etkili olduğunu bu dönemde öğrendiğini dile getirmiştir.

Zülfikar Ali Aydın görüşülen diğer gazetecilerin aksine sosyal medyanın etkisinin çok abartıldığını, birçok meslektaşının kanaat önderi olmak için sosyal medyayı kullandığını söyleyerek, sosyal medya ile ilişkisini sınırlı tuttuğunu ifade etmiştir. Bunun nedenini ise sosyal medyanın, doğru bir şey söylense dahi kötü söz işitilebilecek bir alan olmasına bağlamıştır. Kendisinin sosyal medyada çoğunlukla enformasyonunun iyi olduğunu düşündüğü yayınlara dair linkler paylaştığını ifade eden Aydın, sosyal medyanın gazeteciyi kanaat önderine dönüştürmesini şu sözlerle eleştirmiştir:

“Gazeteci açısından sıkıntılı bir alan sosyal medya. Bizde kültür Ortadoğu ile Batı arasında kendini bulamamış bir yapıda. Sosyal medyayı kullanmaya başladığın anda gazeteci olarak, aslında gazeteci olmaktan çok bir kanaat önderi haline geliyorsun. Biz kanaat önderi değiliz. Biz kanaat oluşturmamız.”

Meseleye bulunduğu yerden herhangi bir kesime yamanmadan, vicdani ve ahlaki değerleriyle bakmaya çalıştığını ifade eden Aydın, gazetecinin sosyal medyayı kullandığı zaman yanlış anlaşılmaya çok müsait olduğunu belirtmiştir. Aydın, aynı zamanda retweet almanın verdiği haz duygusuna ve gazetecinin sosyal medyadaki dönüşümüne şu şekilde değinmiştir:

“Arkadaşlar birer kanaat önderine dönüşüyorlar ve farkına varmıyorlar. Sosyal medya gazetelerde, televizyonlara çalışan insanların bir tür deşarj alanı haline geliyor. Neden? Çünkü esas yapması gereken işi unutuyor gazeteci. Gazetecinin esas yapması gereken kendi kurumundaki, oto sansüre, sansüre, mobbinge dur demek ve kafasını iğdiş etmeye çalışan ortamı değiştirebilmek için defedebilmek için mücadele etmek. Yani bunu zorlayacak bir mekanizmanın içinde değilseniz Twitter’da 100.000 takipçiye kanaat önderliği etmeniz benim için hiçbir anlamı yok. Aslında mesleğe yabancılaştıran bir şey bu bence.”

Çalıştığı kurum içerisindeki sansüre, otosansüre dur diyemedikten sonra kanaat önderi olmanın bir şey ifade etmediğini belirten Aydın’a karşılık, Mete Çubukçu sosyal medyanın hegemonik gücün iktidar alanı dışında bir alan oluşturmasının önemine vurgu yapmıştır. Rıdvan Akar ise sosyal medyanın gazeteci için hem bir özgürlük alanı oluşturduğuna değinmiş, hem de erk sahiplerinin söyleminin sosyal medyadan çok da uzak olmadığını söylemiş ve bazı meslektaşlarının iktidarın diliyle çeşitli söylemler üreterek çatışmaları körüklediğini ifade etmiştir. Bu noktada Akar, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Tunus ziyareti öncesinde daha ılımlı konuşan gazetecilerin, sonrasında sert, hedef gösteren ve nefret içeren söylemler ürettiklerini dile getirmiştir.

Deniz Ülkütekin, sosyal medyada sadece muhafazakar kesim tarafından üretilmeyen aynı zamanda muhalif gazeteciler tarafından da üretilen bir takım aşağılayıcı söylemler olduğunu belirtmiş ve bu konuda *“insan özel hayatında nereye gönül vermiş olursa olsun gerçek hayatta gazeteci olduğunu unutmamalıdır”* demiştir. Enver Aysever ise sosyal medyanın çok hassas bir alan olduğunu, alkollüyen, çok mutluyken, düş kırıklığı halindeyken veya öfkeliyken yazılabilecek bir şeyin toplumu etkileyebileceğini dolayısıyla kanaat önderlerinin yazdıklarını daha çok filtreden geçirmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Gezi sırasında veya sonrasında sosyal medya kullanımının değişmediğini belirten tek gazeteci olan İsmail Saymaz, Gezi’den sonra takipçi sayısındaki artıştan ötürü sosyal medyada yapmış olduğu paylaşımlar konusunda daha dikkatli olmaya başladığını ifade etmiştir. Divan Otel’e gaz bombası atıldığında orada olduğunu ve yoğun gazdan etkilendiğini söyleyen Saymaz, o sırada birçok fotoğraf çektiğini ancak bu fotoğrafların daha fazla sayıda insanın sokağa çıkmasına sebep olabileceğini ve insanları provoke edebileceğini düşünerek yayınlamadığını söylemiştir. Kendisinin çok büyük bir ikilem yaşadığını belirten Saymaz, çatışma alanlarında çatışmayı provoke edebilecek yazıdan haberdan, yorumdan ve resimden uzak durmanın önemli olduğunu düşündüğünü ve çatışmanın tarafı olan insanların zarar görmesini engelleyecek şekilde üretimde bulunarak, çatışmanın tarafı haline gelmemeyi tercih ettiğini dile getirmiştir.

Sosyal medyayı hem Türkiye’yi hem dünyayı izlemek, olan bitene daha hızlı ulaşmak için kullandığını ifade eden Mete Çubukçu, yeni medyayı haber vermek için kullanan gazeteciler olduğunu söylemiş ve haberi bizzat sosyal medyadan yayıp dağıtan, işi hızlandıran gazetecilerin geleneksel gazeteciliği çok zorda bıraktığını belirtmiştir. Öte yandan haberin çok hızlı dağılmasının ve insanların çok daha hızlı haber almasının konvansiyonel eski tip gazeteciliğin aslında geride kalmasını önlediğini ve haberi zenginleştirdiğini belirtmiştir.

Yeni medyanın özellikle çatışma alanlarında haberleşmeyi ve haber geçmeyi kolaylaştıran ciddi bir olanak olduğunu ifade eden Çubukçu bazı televizyon kanallarının 3G ile internet üzerinden yayın yapmasına değinerek, sosyal medya ve yeni teknolojiler sayesinde bütün bölgelerden çok rahat görüntü geçilip, yayın yapıldığını ve haberi bir an önce verme olanağına sahip olunduğunu belirtmiştir.

Gezi sürecinde sosyal medyayı çok aktif kullandığını ifade eden Murat Aksoy, yazılarında, önemli gördüğü bölümleri numaralandırarak Twitter üzerinden paylaştığını ve en sonuna da yazısının linkini eklediğini belirtmiştir. Gezi sırasında *Yeni Şafak* gazetesinde çalışan Aksoy, Gezi döneminde muhafazakar medyada da Gezi’nin bir ayağının sosyal medya olduğunun söylendiğini ifade etmiş ve o dönemdeki yazı işleri müdürlerinin MİT’in Gezi’yi sosyal medyadan örgütleyen dört kişi olduğunu söylediğini belirtmiştir. Bu dört isimden birisini kişisel olarak tanıdığını ifade eden Aksoy, o dönemde gerçekten böyle bir inanma ya da inanmak isteme durumu olduğunu söyleyerek, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Twitter ile ilgili söylemlerinin muhafazakar medyayı mutlu ettiğini ifade etmiştir. *Yeni Şafak* gazetesi tarafından işten çıkarılan Aksoy, işten çıkarılma gerekçesi olarak kendisine sosyal medyadaki bazı mesajlarının gösterildiğini de dile getirmiştir.

Mustafa Hoş sosyal medyayı haber ve görüntüleri paylaşmak için kullandığını ifade etmiştir. Hoş Kabataş’ta yaşandığı iddia edilen saldırıya değinerek, bu habere karşı o dönemde çalışmış olduğu *Artı 1*’de yapmış oldukları haberi ve bu haberi sosyal medyada nasıl paylaştığını şu sözlerle anlatmıştır:

“Yani ‘Baş örtülü bacıma saldırdılar’ diye yalan söylediğinde, başka bir baş örtülü kadını polis protesto eyleminde bulunduğu için dövmüştü. Artı 1 de

yayınlanmıştı bu haber. Başörtülü bir kadına saldırı vardı ama polis saldırmıştı kadına ve canlı yayında yayınlamıştık onu. Yani sosyal medyayı da daha çok TV’de yapılan haberler ile ilgili olarak içeriğe dönük olarak kullandım. Bir yandan da oradaki haberleri paylaşıp aynı zamanda da analizlerimi de paylaştım. Ben mümkün olduğunca işimi sosyal medya üzerinden yapmaya çalışıyorum.”

Gökmen Ulu, Gezi hareketi sırasında sosyal medyanın ne kadar önemli olduğunu her kesimin gördüğünü belirterek, sosyal medyanın iktidar üzerine etkisini şu sözler ile aktarmıştır;

“Dönemin başbakanı da gördü ne diyordu, ‘Bu Twitter tam bir baş belası’ diyordu. Neden? Çünkü medyanın büyük bir bölümünü susturmuşsun yandaş haline getirmişsin ama aradan sosyal medya diye bir olgu çıkmış, işi bozuyor. İnsanlar hiç olmadığı kadar sosyal medyayı kullandı.”

Yapılan görüşmeler sonucunda gazetecilerin yeni medya okuryazarlığının barış gazeteciliği açısından iki önemli tehdit oluşturduğu tespit edilmiştir. Öncelikle, sosyal medyanın manipülasyon, dezenformasyon ve provokasyona açık bir alan olmasından dolayı gazetecilerin teyit etmeden paylaştıkları bir haberin kargaşaya ve çatışmaya sebep olabileceği görülmüştür. İkinci olarak gazetecilerin takipçi sayılarının fazla olması sebebiyle kanaat yaratma erkine sahip olmalarından dolayı çatışmacı söylemler üretmelerinin tehlikeli olabileceği saptanmıştır.

Bu bulgular ışığında gazetecilerin sosyal medyayı kullanırken mesleki kimliklerini bir kenara bırakmalarının tehlikeli olabileceği sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak sosyal medyayı özel bir alan olarak değil herkese açık kamusal bir alan olarak kullanan gazetecilerin ağlar üzerinden edindikleri haberi teyit etmeden kullanmamaları önerilmektedir. Barışın korunması veya sağlanması adına Gezi gibi yüz binlerce kişiyi etkileyen toplumsal olaylar yaşanırken, medya kuruluşlarında muhakkak sosyal medyadaki haberlerin doğruluğunu teyit eden bir kriz masası oluşturulması gerekmektedir. Öte yandan kanaat yaratma gücünü elinde bulunduran gazeteciler ürettikleri söylemin ve paylaşımlarının etkilerini mutlaka analiz etmelidir. Unutmamak gerekir ki, barışın sağlanması ve korunması için

gazetecilerin kendisini her gün geliştirmesi ve barış dilinin kullanılmasına özen göstermesi gerekmektedir.

3.5.Fotoğraflar ile Gezi Parkı Protestoları ve Barış Fotoğrafçılığı

Gezi Parkı Protestolarından söz edildiğinde, insanların aklına çoğunlukla protestolar sırasında çekilmiş olan sembolik basın fotoğrafları gelmektedir. Basın fotoğraflarını barış gazeteciliği açısından önemli kılan konu ise fotoğrafların bir propaganda aracı olarak kullanılmaya son derece uygun materyaller olmasıdır. Görüşülen gazetecilerin de belirttiği gibi, sosyal medya manipölasyona, dezenformasyona ve propagandaya son derece açık bir alandır. Dolayısıyla basın fotoğraflarının yanlış kullanımı da doğruluğu tespit edilmemiş haberlerin paylaşılmasının yarattığı negatif etkiyi aynı şekilde yaratabilmektedir. Öte yandan gerçeği yansıtan, doğru bir gözle çekilmiş fotoğraflar toplumsal barışın ve huzurun sağlanması açısından son derece önemli bir rol oynamaktadır. Bu noktada basın fotoğraflarının medyada yanlış kullanımından ziyade olumlu örnekler üzerinden basın fotoğraflarının barış gazeteciliği açısından nasıl doğru kullanılabileceğini tartışmak yerinde olacaktır.

Walter Benjamin (2002) fotoğrafın yeni bir görme biçimi olduğunu ifade etmektedir. Pierre Bourdieu (1965) ise fotoğrafın tarihin kanıtı olduğunu ve dolayısıyla tarihin yeniden üretimini etkilediğini söylemektedir. Benjamin ve Bourdieu'nün betimlemeleri üzerinden fotoğrafı ele aldığımızda, fotoğrafın aslında bir yerde yaşanan bir olayın bir insanın gözünden başka insanlara anlık bir kesit olarak gösterilmesi ve dolayısıyla o anın o görüntü ile tarihe geçmesi olduğu söylenebilir.

Paul Martin Lester'ın ifade ettiği gibi fotoğraflar okuyucuyu anında şaşırtabileceğini, eğitebileceğini ya da aydınlatabileceğini söylemektedir (Lester, 1999: 12). Dolayısıyla Micheal Ignatieff'in dediği gibi dünyanın anlaşılabilmesi için fotoğraflanması gerekmektedir (2008: 52).

Gisele Freund fotoğrafın medyada kullanımının çok büyük bir olay olduğunu, çünkü fotoğrafın kitlelerin dünyaya bakışını değiştirdiğini belirtmektedir. Freund,

fotoğraf medyada kullanılana kadar sıradan insanların ancak yakınındaki yani kendi çevresindeki olayları görebildiğini söyleyerek, fotoğrafın okuyucunun bakış açısını genişleten bir pencere açtığını ve sıradan insanların dünyayı görmeye başladığını dile getirmektedir (1980: 103).

Basın fotoğrafını bu denli önemli yapan bir diğer unsur ise fotoğrafın bir olayın gerçekleşmiş olmasının olarak sunulmasıdır. Barthes fotoğrafın varoluşun kanıtı olduğunu ifade etmektedir (1981: 87). Bu bağlamda Stuart Hall da Barthes'ın bu görüşünü destekleyerek haber fotoğraflarının bir olayın gerçekten gerçekleşmiş olduğunun kanıtı olduğunu dile getirmektedir (1973: 241). Bunun yanı sıra, Lester (1999) basın fotoğrafçılığının doğrudan gerçeğe dayandığını çünkü, fotoğrafın etkisinin kameranın asla yalan söylemeyeceği inancından geldiğini söylemektedir.

Peki hareketli görüntü ve bu görüntüyü televizyonlardan ya da internet üzerinden anında izleme imkânı varken fotoğraflar hâlâ etkili midir? Susan Sontag, televizyonların her yeni görüntünün bir öncekini yok ettiği bir akışı gösterdiğini belirtmektedir. Bununla birlikte fotoğraflar bir akışı değil saklanıp tekrar bakılabilecek, ayrıcalıklı, kesin bir zaman dilimini, anı yansıtmaktadır. Bundan dolayı, Sontag'ın söylediği gibi, fotoğraflar televizyonlara rağmen hareketli görüntülerden daha akılda kalıcı olabilirler (2008: 17-18).

Gezi Parkı Protestoları sırasında çekilmiş olan bazı fotoğraflar bu sebeple bir anı ve o ana ilişkin bir gerçekliği yansıttığı için sembolik basın fotoğrafları olarak tarihe geçmiştir. Bu fotoğrafları barış gazeteciliği açısından önemli kılan unsur ise Gezi sırasında çekilmiş olan bazı fotoğrafların demokratik taleplerin dile getirilmesine, insan haklarının korunmasına, birlikte yaşama ve var olma duygularının hatırlanmasına olanak tanımış olmasıdır.

Stuart Allan barış gazeteciliği bağlamında basın fotoğrafçılığını ele aldığı çalışmasında “barış fotoğrafçılığı” kavramını ortaya koymaktadır. Allan'ın ifade ettiği üzere barış fotoğrafçılığı, iyi ve kötü, mağdur ve zalim, biz ve onlar gibi alışmış olduğumuz ikili karşıtlıkları bozduğu için savaş karşıtı fotoğrafçılıktan çok daha fazlasını içermektedir (2011: 162-163). Bu noktada Gezi sırasında çekilen basın fotoğrafları değerlendirilirken, fotoğrafı karşıtlıklar üzerinden değil birbiriyle

benzeşmeyen öğeleri bir arada bulundurması yani birlikte var olması/olabilmesi üzerinden ele almak daha uygun olacaktır. Nitekim bazı durumlarda çatışan tarafların gösterildiği fotoğraflar, demokrasiye, insan haklarına ve/veya birlik ve dayanışmaya hizmet ettiği için barış haberciliğine örnek bir fotoğraf olarak değerlendirilebilir.

Protestolar sırasında çekilen ve simge haline gelen çok sayıda basın fotoğrafı bulunmaktadır. Ancak tüm bu fotoğrafların barış gazeteciliği bağlamında analiz edilmesi olanaksızdır. Bu nedenle, yarı yapılandırılmış görüşmeler sırasında örnek olarak gösterilen üç basın fotoğrafı bu başlık altında barış gazeteciliği perspektifi ile analiz edilmiştir.

Reuters foto muhabiri Osman Orsal tarafından protestoların ikinci gününde çekilen “kırmızılı kadın” fotoğrafı, Gezi’nin sembol fotoğrafları içerisinde en akılda kalan fotoğraftır. Fotoğrafta polisin kırmızı elbiseli bir kadının yüzüne oldukça yakın bir mesafeden biber gazı sıktığı görülmektedir.

Şekil 3.11 Kırmızılı kadın, Osman Orsal, Reuters

Bir kadının mağduriyetini gösteren bu fotoğraf, barış gazeteciliğinin ön gördüğü üzere insan odaklı bir gazetecilik perspektifiyle çekilmiştir. Gezi üzerine gerçekleştirilen araştırmaların da gösterdiği gibi, protestolara katılan insanların büyük bir bölümü polisin eylemcilere uyguladığı orantısız gücü gördükten sonra

Gezi'ye geldiğini ifade etmiştir.⁴³ Dolayısıyla bu fotoğraf toplumun polisin uyguladığı şiddete karşı demokratik haklarını kullanarak bir araya gelmesini sağladığı için yani sesi duyulmayanın sesinin duyulmasına aracı olduğu için Gezi sırasında çekilen fotoğraflar arasındaki en iyi örneklerden bir tanesidir.

Örnek gösterilen bir diğer fotoğraf ise Gezi sırasında Doğan Haber Ajansı'nda (DHA) çalışan foto muhabiri Uğur Can tarafından çekilmiş olan fotoğraftır. Fotoğrafta elinde BDP bayrağı taşıyan bir eylemci, elinde Atatürk'ün resmi olan bir Türk bayrağı taşıyan eylemciyi TOMA'nın sıkıdığı tazyikli sudan çekerek kurtarmakta ve tam o sırada ülkücü bir eylemci iki eliyle TOMA'ya bozkurt işareti yapmaktadır.

**Şekil 3.12 BDP'li eylemci, Türk bayraklı eylemciyi TOMA'dan kurtarıırken
bir başka eylemci bozkurt işareti yapıyor , Uğur Can, DHA**

Bu fotoğraf, hem Gezi üzerine yapılan araştırmaların gösterdiği, hem de yapılan görüşmelerde gazetecilerin büyük bir bölümünün vurguladığı gibi farklı siyasal görüşlerden insanların Gezi'de bir arada bulunduğunu kanıtlayan bir nitelik taşımaktadır. Fotoğraf eylemin doğasından ziyade çok kültürlü ve çok renkli bir topluma sahip olan Türkiye'de üç benzemizin bir arada olabileceğini, yani birlikte

⁴³Bilgiç ve Kafkasyalı'nın gerçekleştirdiği ankete göre eylemcilerin %91,4'ü, KONDA'nın gerçekleştirdiği araştırmaya göre ise eylemcilerin % 49,1'i parka polis şiddetini gördükten sonra gelmiştir.

yaşamının mümkün olduğunu gösterdiği için barış gazeteciliği açısından son derece önemli bir örnek oluşturmaktadır.

Gezi'nin çok konuşulan ve çok paylaşılan fotoğraflarından bir tanesi ise Agence France Press (AFP) foto muhabiri Adem Altan'ın çektiği “marjinal beşli” isimli fotoğraftır. Fotoğraf Ankara'da protestolar sırasında başına plastik mermi isabet etmesi sebebiyle hayatını kaybeden Ethem Sarısülük'ün 16 Haziran 2013 tarihinde gerçekleştirilen cenazesine polisin müdahale etmesi sonucu TOMA'dan kaçarak bir reklam panosunun arkasına saklanan beş kişiyi göstermektedir. Fotoğrafta yer alan kişilerin yaşları, saklanma biçimleri ve taşıdıkları materyallerin farklılıkları oldukça dikkat çekicidir. Eylemcilerden birisi gaz maskesi ve deniz gözlüğü takarken, bir başka eylemci Haziran ayında üzerine giymiş olduğu ceketin kapşonunun altına gizlenmiştir. Ortada duran eylemci elinde tuttuğu Türk bayrağı ile yüzünü örterek saklanırken, en öndeki orta yaşlı eylemci elinde tuttuğu taş ve su şişesi ile savunmaya hazır bir biçimde beklemektedir. Grubun en arkasında ise oldukça yaşlı bir başka kişinin elinde tuttuğu peçete ile olaylara oldukça hazırlıksız yakalandığı görülmektedir.

Şekil 3.13 Marjinal beşli, Adem Altan, AFP

Sokakta her gün karşılaşılabileceğimiz insanları gösteren bu fotoğraf, hükümete yakın medya tarafından sık kullanılan “marjinal” söylemi üzerinden sarkastik ve yaratıcı bir şekilde “marjinal beşli” olarak isimlendirilmiştir. Fotoğraf Türkiye’den bir manzara sunduğu için, birbirine benzemeyen öğeleri bir arada bulundurduğu için ve en önemlisi bir yandan güldürürken diğer yandan fotoğraftaki insanların nasıl bir araya geldiğini düşündürdüğü için oldukça ilgi çekici ve anlamlı bir basın fotoğrafı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Protestolar sırasında yukarıda sözü edilen fotoğraflara benzeyen çok sayıda fotoğraf çekilmiş ve bu fotoğraflar Gezi’ye ilişkin bir görsel tarihin oluşmasına katkı sağlamıştır. Fotoğrafların medyada kullanımı ise bir diğer önemli unsurdur. Söz konusu fotoğraflardan “kırmızılı kadın”ı *Cumhuriyet*, *Habertürk*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Posta* (üç defa kullanmıştır), *Radikal*, *Sözcü* ve *Taraf* gazeteleri ilk sayfasında kullanmıştır. Bir üç farklı siyasal fraksiyondan eylemcinin aynı karede olduğu fotoğrafı ise sadece *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Taraf* ilk sayfasına taşımıştır. “Marjinal beşli”ye ait fotoğraf ise gazetelerin ilk sayfasında yer bulamamıştır.

Analiz edilen bu üç fotoğraf dışında Gezi’nin görsel tarihini oluşturan çok sayıda fotoğraf bulunmaktadır. Sol görüşlü gazetelerde ağırlıklı olarak protestolara katılan kitlelerin fotoğraflarına yer verildiği görülürken, hükümete yakın gazetelerin milli irade mitinglerine geniş bir şekilde yer ayırdığı görülmektedir. Ana akım gazetelerin ise her ikisini de vermiş olduğu izlenmektedir. Fiziki çatışmalara ilişkin fotoğraflarda da benzer bir ayırım bulunmaktadır ve hükümete yakın gazetelerin kullandığı fotoğraflarda polisin orantısız gücüne neredeyse hiç yer vermediği gözükmektedir.

Barthes’ın ve Hall’ün değindiği gibi eğer basın fotoğrafları gerçeğin ve gazetecinin o anda orada olduğunun birer kanıtıysa, bu kanıtın tarihe not düşülmesi sadece barış gazeteciliği açısından değil genel gazetecilik ilkeleri gereğince de gazetecilerin görevidir. Bu noktada toplumsal barışın ve düzenin sağlanmasına hizmet edilebilmesi için “biz” ve “onlar” ayırımına gidilmeden, habere konu olan olay neyse onu yansıtan fotoğrafların belirlenmesi ve üzerinde oynama yapılmadan olduğu gibi olay örgüsü ve hikayesiyle birlikte verilmesi gerektiği söylenmelidir.

4.GAZETECİLERİN PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE’DE BARIŞ GAZETECİLİĞİ: ENGELLER VE ÖNERİLER

Alan araştırması kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerde gazetecilere, “Türkiye’de barış gazeteciliği yapılabilmesi mümkün mü?”, “Barış gazeteciliğinin önündeki engeller nelerdir?” ve “Türkiye’de barış gazeteciliğinin yapılabilmesi için ne gibi öneriler sunulabilir?” soruları sorulmuştur. Gazetecilerin vermiş olduğu yanıtlar Nvivo kullanılarak kodlanmış ve gazetecilerin, engel olarak gördüğü konular ve bu konulara karşı sunmuş oldukları öneriler belirlenen ana başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

4.1.Barış Gazeteciliğinin Önündeki Engeller

Görüşülen gazetecilerin tamamı Türkiye’de barış gazeteciliği pratiklerinin hayata geçirilmediğini ve/veya çok fazla bilinmediğini belirtmişlerdir. Barış gazeteciliğinin bilinirliğinin artması ve uygulanabilmesi için bir takım öneriler sunmuşlardır. Bu önerileri ele almadan önce gazetecilerin barış gazeteciliğinin önündeki engelleri nasıl tanımladıkları ve sorunun kaynağını ne olarak gördükleri ele alınmalıdır. Gazeteciler vermiş oldukları yanıtlarda genellikle Türkiye’de barış gazeteciliğinden önce gazetecilik yapılması gerektiğini söylemiş ve barış gazeteciliğinin önündeki engellerin aslında gazeteciliğin önündeki engeller olduğunu dile getirmişlerdir. Gazetecilerin engel olarak nitelendirdiği durumlar altı başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar şu şekildedir;

- Medya, iktidar, sermaye ilişkisi
- İş güvencesi
- Sansür ve otosansür
- Çatışmacı/ayrımcı dil kullanımı
- Propaganda, manipülasyon ve algı yönetimi
- Medyada çoğulculuğun önündeki engeller (habere erişim ve basın kartı sahipliği)

4.1.1. Medya, İktidar, Sermaye İlişkisi

Robert A. Hackett batılı ülkelerde toplumsal ve ekonomik değişimlerin gazeteciliğin doğasını değiştirdiğini ve kar amaçlı medya kuruluşlarının artan bir şekilde yayıldığını söylemektedir. Hackett bu noktada, gazetecilik etiğinin kamu hizmeti ve “nesnellik”ten, tüketimcilik (consumerism) ve ticarete (commercialism) doğru şekil değiştirmekte olduğunu ifade etmektedir (2006: 10).

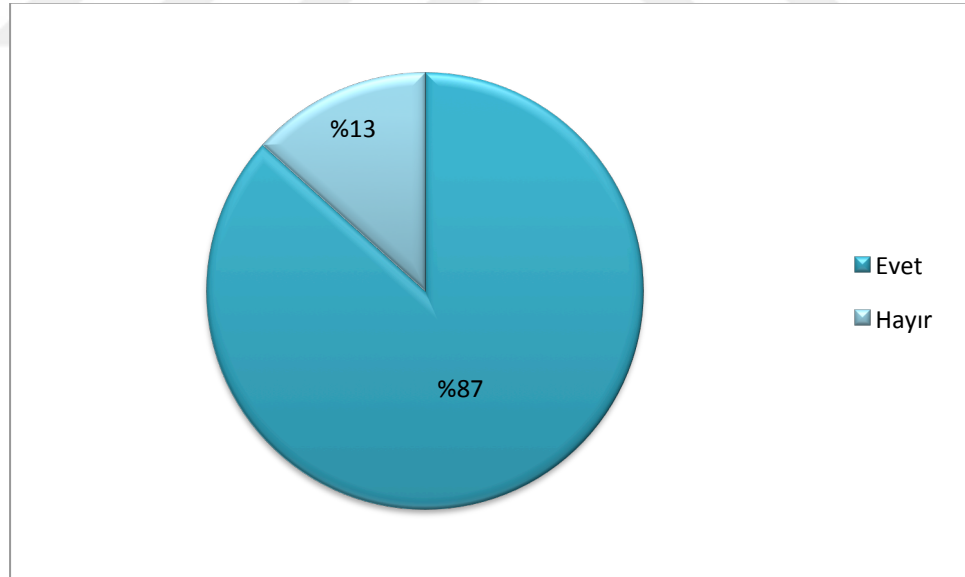
Hackett’ın ifade ettiği gibi medya ticari kaygılar ile hareket etmektedir. Türkiye’de medya sahiplerinin başka sektörlerdeki yatırımları ise Türkiye’de medyayı siyasal iktidara bağımlı hale getirmektedir. Dilek Kurban ve Ceren Sözeri, Osmanlı’nın son dönemlerinde kurulan ilk gazeteden günümüze, Türkiye’de devlet ile medya arasındaki ilişkilerin medya politikaları tarafından belirlendiğini ifade etmekte ve ulus-devletin kuruluşu ve bunu takip eden modernleşme sürecinde yasaların basına karşı bir disiplin aracı olarak kullanıldığını söylemektedir. Kurban ve Sözeri 1980 askeri darbesi sonrasında medya, iktidar ve sermaye arasındaki ilişkiyi şöyle ele almaktadır:

“1980 askeri darbesi ve devamında uygulanan ekonomik liberalleşme politikalarının sonucunda yeni yatırımcıların girmesiyle birlikte medya sektöründe sahiplik yapısı büyük ölçüde değişmiştir. 1990’larda radyo ve televizyon yayıncılığında devlet tekelinin sona ermesinin ardından, büyük holdingler dikey ve yatay birleşmeler aracılığıyla sektörün tüm alanlarına hâkim hale gelmiştir. Medya piyasasındaki yoğunlaşmış pazar yapısı, çapraz birleşmeleri engelleyici yasal düzenlemelerin yetersizliği kadar, medya sahiplerinin kamu ihalelerine girmelerini engelleyen mekanizmaların bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Yasal mevzuatın basın özgürlüğünü ve medyada çoğulculuğunu güvence altına almaktaki yetersizliği, büyük şirketlere kendilerini hükümet ile pazarlık edebilecek meşru siyasi aktörler olarak görme cesareti vermiştir.” (2012: 11)

Ceren Sözeri ve Zeynep Güney, Türkiye’de çapraz birleşmeler konusundaki engellerin yetersizliğinin medyanın birkaç grubun hâkimiyetine girmesine neden olduğunu ifade etmektedir (2012: 46). Sözeri ve Güney, dünyayla paralel şekilde

Türkiye’yi de etkileyen neoliberal ekonomi anlayışı ve deregülasyon politikalarının gazete ve dergi yayıncılarının holdingleşme yönünde adımlar atmasına ve başka sektörlerde faaliyet gösteren sermaye sahiplerinin bu alana yönelmesine neden olduğunu belirterek, yatay ve dikey birleşmeler ile güçlerini artıran medya kuruluşlarının 2001 krizinden olumsuz etkilendiğini söylemekte ve özellikle finans sektöründe yatırımı bulunan medya gruplarının bu süreçte piyasadan silindiğini ya da Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonu’na (TMSF) devrildiğini dile getirmektedir. Sözeri ve Güney’in ifade ettiği üzere, TMSF 2002’den itibaren elindeki medya kuruluşlarını satışa çıkarmış ve ekonomideki olumlu gelişmelere paralel olarak özellikle 2005’ten itibaren medya sektörüne yapılan yatırımlar artmıştır (2011:15).

Görüşülen gazeteciler, hem bu sürece hem de Ak Parti’nin iktidara geldiği 2002 tarihinden günümüze kadar olan sürece değinerek, medyanın hiçbir zaman iktidardan bağımsız olamadığını söylemiştir. Araştırmamıza katılan otuz gazetecinin yirmi altısı (%87) medya, iktidar ve sermaye arasındaki bu ilişkiyi barış gazeteciliğinin önündeki en önemli engel olarak tanımlamıştır.

Şekil 4.1 Medya, iktidar ve sermaye ilişkisi

Belma Akçura gazete patronlarının çoğunlukla gazeteci olmamasına ve iş adamı sıfatıyla bu gazeteleri satın almalarına vurgu yaparak; ekonomik gücü elinde tutan kişilerin bazen siyaseti de elinde tutmak istediğini ve bunun için medyayı bir araç olarak kullanmaya çalıştığını belirtmiştir. Akçura eskiden bu şekilde işleyen sistemin, daha sonra nasıl değiştiğini şu şekilde aktarmıştır:

“Gazetelerini bu amaçla kullanırlar ve bir dönem belki böyleydi. Türkiye’de gazete sahiplerinin konumu ve iktidar olma hali. Yani iktidar ile daha fazla iş yapmak iktidara daha fazla baskı uygulamak, iktidarı basın yolu üzerinden beslemek ile ilgiliydi. Sonraki dönemde bu farklılaştı. Bu kez siyasi iktidar senin gazetelerin üzerinde baskı kurmaya onun üzerinden bir algı yaratmaya çalıştı ve senin haberlerine, senin haberciliğine, senin gazetenin yazı işlerine, editörlerine her şeyine karışmaya başladı. Hatta bir ara atığın başlığa bile müdahale eder hale geldiler.”

Gazetelerin görevinin kamu oyunu doğru haberler ile beslemek ve kamuoyunun haber edinme hakkını elinde tutmasını sağlamak olduğunu ifade eden Akçura, gazeteler ve devlet arasındaki ilişkinin menfaat ilişkisine dönüşmesi durumunda gazetelerin görevinin kamu yayıncılığı olmadığını söylemiştir. Akçura on üç yıllık bir iktidarın sonucunda sistemin değiştiğini; artık militer yapı değiştiği için asker üzerine yazabildiklerini ancak bu sefer de hükümetin kendisinin devlet olduğunu ve militer yapının yerine koyduğu siyasi iktidar üzerine yazılamaz hale geldiğini ifade etmiştir. Akçura sistemin nasıl değiştiğine tarihsel bir perspektif ile bakılması gerektiğini şu şekilde açıklamıştır:

“Çünkü onun gücü ve onun sistemi üzerinde yarattığı baskı aynı o militer rejimlerin yarattığı baskı gibi bir baskıya dönüşüyor. Seni vergi ile sıkıştırdı, başka olaylarla sıkıştırdı ve gazete patronunun kendi menfaatleri için bir dönem siyasi iktidarlara karşı kullandığı araç bu kez kendisine bir silah gibi döndü ve kendisine karşı kullanılmaya başlandı. Dolayısıyla devletin misyonu değiştikçe, medya patronlarının kimi hedef aldığı, kimin yanında durduğu gibi meseleler de değişti. O kavramları iyi değerlendirmek ve iyi yorumlayabilmek için bence Türkiye’nin doksan üç yıllık tarihine bakıp Türkiye’de medya hangi dönemlerde baskı gördü, hangi dönemlerde medya patronları tarafından bir araç olarak hükümetlere ve iktidarlara karşı kullanıldı? Hangi dönemlerde iktidar ve hükümetler bu aracı medya patronuna karşı kullandı? Onu bilmek gerekiyor.”

İsmail Saymaz medya, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkinin hiç değişmediğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“İktidarın devlet olanakları ile fonlandığı, geliştirdiği, desteklediği ve o iktidar gittikten sonra darmadağın olan çeşitli medya grupları oldu. Özel olarak yoğunlaşmaların olduğu alanlar ve zamanlar oldu. Ama bundan bağımsız olarak bütün iktidar aygıtı zaten o günkü iktidar olmasa bile o günkü hakim kastın eğilimlerini yansıttı bu hiç değişmedi. Bugün de öyle.”

Mehveş Evin, kendisinin çok farklı kurumlarda çalıştığını (TMSF öncesinde *Akşam*'da, TMSF öncesi *Sabah*'ta, *NTV*'de) ve doksanlı yıllarda gazetecilik yaptığı için devlette kim otorite ise (asker, hükümet vb.) medyada onun sözünün geçtiğini belirtmiştir. Medyanın bir güç bir çıkar aracı olarak görüldüğünü ve sorunun aslında burada başladığını ifade eden Evin, gazete patronlarının hepsinin başka mesleklerden geldiğini belirtmiştir.

Makbule Cengiz medyadaki sorunların önüne geçilebilmesi için önce siyasi üslubun değişmesi gerektiğini söylemiştir. Medya patronlarının çapraz mülkiyetleşmesinin medyanın bağımsızlığına etki ettiğini söyleyen Cengiz, akar yakıt dağıtım şirketi olan bir kişinin aynı zamanda medya patronu olduğu bir ortamda medyanın bağımsızlığının sağlanmasının zor olduğunu söyleyerek, petrol ofisi olan adamın olaya ticari olarak yaklaştığını ve ihale aldığı kişi ya da kurumlar hakkında kötü bir şey yazılmasını istemediğini ifade etmiştir.

Bülent Mumay medya kuruluşlarının geçmişte de günümüzdeki gibi sahiplik yapısı ve medya iktidar ilişkisi kaynaklı sorunlar yaşadığını belirterek, vermiş olduğu örnekler üzerinden günümüzdeki duruma dair düşüncelerini şu sözlerle ele almıştır:

“Bu ülkede şu anda iki, iki buçuk gazete var ve devlet tarafından kimin satın alacağına karar verilmiş bir öteki gazeteler var. Bu çok tehlikeli bir şey. Dünyanın bütün kapitalist toplumlarında, siz pazara bir ürün sokarsınız. Bu bazen çikolata olur bazen gazete olur. Ve bunu eşit koşullarda satarsınız. Dolayısıyla burada gazetelerden söz ediyorsak eğer, piyasaya on gazete çıkıyorsa, o on gazete okura ve reklam verene eşit koşullarda gidebilmeli.

Şimdi benim piyasaya çıkma koşulumla, hükümet tarafından patronajı belirlenen gazetelerin piyasaya çıkma koşulu aynı değil. Dolayısıyla Vakıfbank bana reklam vermiyor. Vakıfbank çünkü devlete ait bir kurum olduğu için oraya veriyor. Ya da herhangi bir özel şirket kuruluşu yeni bir ürün çıkarıp lansman yapacağı zaman reklam kampanyasında sadece bana reklam verdiğinde ertesi gün vergi müfettişleri tarafından tehdit ediliyor. Burada adil olmayan bir süreç işliyor. Bu yapısal bozukluklar bu iktidar döneminde mi var? Hayır yok. Bu ülkedeki bütün iktidarlar basını içerik anlamında da sahiplik anlamında da manipüle etmek istemişler ve manipüle de etmişlerdir. Fakat ben bu oranda tanık olmadım. Ben 38 yaşındayım, 18 senedir gazetecilik yapıyorum, gazeteci bir ailenin çocuğuyum ve yedi sekiz yaşından beri gazete okumaya çalışıyorum. Ve ben elimden geldiğince de gazetecilik tarihine hakim olduğumu sanıyorum. Ben kimin neyi satın alacağına veya televizyon kanalına çıkan konuşun reklam arasında ne söyleyeceğine bu kadar karışılmış bir dönem görmedim. Kanal 24 diye bir kanal kurduruyorsunuz bunun başına bir adam getiriyorsunuz, o adamın başına getirttiği adamın sunduğu açık oturum var. O açık oturuma hangi gazetecinin katılacağına siz karar vermişsiniz, karar verdiğiniz gazetecilerden birisi bir laf ettiğinde reklam arasında müdahale ediyorsunuz. Bu kadar girilmez. Bu kadar müdahil olunmaz. Berlusconi de bir iş adamı bir medya devi, başbakan oldu ve medya sahipliği tartışıldı falan ama Berlusconi bu kadar yapmadı. Berlusconi diğer şirketin alacağı ihalelere girip “bizim Çalık” diye bir laf etmedi. 28 Şubat gazeteciliğini eleştirenler üç tane manşetten söz ediyor. Ben 17 Aralık’tan bu yana atılan manşetleri söyleyeyim sadece onlarla yirmi tane 28 Şubat, 12 Mart, 27 Mayıs yaparsınız. Bir kere bu iktidarın medya sahipliği ve yayın politikaları üzerindeki müdahale ciddi bir sıkıntı.”

Kürşat Bumin mevcut sistemi eleştirerek medyanın durumunu analiz etmiş ve Türkiye’de neden barış gazeteciliği olmayacağını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Gazeteler patronların elinde. Eskiden 28 Şubat döneminde, AKP öncesinde falan gazeteciler gazetecilik yapardı. Cumhuriyet, laiklik falan gibi bildiğimiz numaralar vardı. 28 Şubat gazetelerine baksak hepsi utanç verici şeyler. Fakat şimdi değişti bütün bunlar. Şimdi önce patronlar gazete alıyor sonra haber

yapılıyor. Onun için devamlı almakla meşguller. Havuz medyası öteki medya oldu. Cumhuriyet yapıyor biraz şimdi gazetecilik. Yani gazeteci özgür olmalı. Hiçbir takıntısı olmaması lazım. Ne Atatürkçülüğü, ne Kemalizm'i, ne bilmem nesi... başka bir şey. Onun için Türkiye'de şimdi zaten bütün patronları esir aldı. Türkiye'de barış gazeteciliği olmaz çünkü patronlar şimdi çok şey artık. CNN Türk'ü de patronun elinden almak istiyorlar. Ama yok yani. Şimdi açıp baksak yine "terör bilmem kaç tane şehit aldı" falan filan. Türkiye'de barış gazeteciliği olmaz. Belki internet üzerinden olabilir ama. Ona da karışıyorlar ama en iyisi o. T24 falan yapıyor mesela. Gerçi onlar da cemaatin akınına uğradılar. Kovulan gazetecilere sayfalarımız açık dediler. Onlar da herhalde bekliyorlarmış gibi her gün yazıyorlar yani. Bir tane iki tane olur o başka... öbür taraf cemaat medyası desek, skandal bunların başına gelen ama eskiden onlar nasıl yazdı?"

Ertan Altan Türkiye'deki mevcut durumun nereye evrileceğini ve artık nasıl gazetecilik yapılacağını bilmediklerini ifade ederek, hükümet ve medya arasındaki ilişkiye şu şekilde değinmiştir:

"Bir gazetecilik kurumunun açıklaması vardı, gazeteciler cemiyetinin açıklaması galiba Türkiye'de medyanın %80'i hükümete bağımlı durumda. Bu hükümete bağımsız gazeteler açısından barış gazeteciliğinden önce gazeteciliğin oradaki tarifinde çok çeşitli problemler var. Türkiye'de hükümet dışında kalan hükümete muhalif bir pozisyonu olan ya da işte bağımsız nötr bir pozisyonu olan gazeteler şu an özgürce haber üreten özgürce yorum üreten gazeteler değiller. O anlamda böyle sıkıntılar var. Türkiye'de bu anlamda bir gazetecilik probleminin önce çözülmesi gerekiyor."

Kendi çalıştığı kurumda büyük bedeller ödeyerek haber yaptıklarını ifade eden Altan gazete üzerindeki ekonomik baskıyı ise şu şekilde aktarmıştır:

"Bizim gazetemiz üzerinde de çok ciddi bir siyasi baskı var. Gazete hakkında açılmış ellili yüzlü yılları bulan davalar var. Çok ciddi bir ekonomik baskı var. Gazetenin ekonomik sıkıntıları var. Biz şimdiye kadar bunları göz ardı ederek

gazetecilik yaptık ama bundan sonra nasıl devam edebiliriz? Ne kadar devam edebiliriz? Bu açılmış davalar nasıl sonuçlanır? Açıkçası biz de bilmiyoruz."

Faruk Bildirici iktidarın *Hürriyet* üzerindeki etkilerini aktarırken, *Hürriyet*'in AKP iktidarı ile olan çatışmalarına değinmiş ve DYH'ye verilen vergi cezalarının ardından bazı yazarların ayrılması neticesinde kendi okurundan *"Siz bu iktidara gerektiği kadar eleştiri yapmıyorsunuz"* eleştirilerini almaya başladıklarını söylemiştir.

Belli bir sermayeye dayanan medyanın işinin zor olduğunu ifade eden Güray Öz çalıştığı kurumu örnek göstererek medyanın mevcut durumunu şu sözlerle ele almıştır:

"Bizim açımızdan da o kadar kolay değil. Biz tabii daha özgür yayın yaptığımızı söylüyoruz ama bizim de iki temel gelir kaynağımız var, bir satıştan gelir edeceksiniz, iki reklamdan gelir edeceksiniz. Reklam bağlayıcı bir şeydir. Reklam ile sermaye ile karşı karşıya oturuyorsunuz ve siz ondan reklam istiyorsunuz o da sizden başka bir şey istiyor. Onu vermemeniz lazım. Eğer özgür basın olacaksanız onun istediği ikinci şeyi vermemeniz lazım. Sadece reklamını yayınlamak ile yetinmeniz lazım. Böyle bir zorluk tüm medya için değil bizim için de var. Şimdi sermaye sahiplerinin gazeteleri kendileri ile ilgili işleri de takip edebilirler. Gazeteyi onun için kullanabilirler ama reklam verenler açısından şöyle bir şey var, reklam verenler de siyasi iktidarın ağır baskısı altında kalıyor. Mesela Cumhuriyet gazetesinin reklam gelirleri düştü neden? Çünkü iktidar bu gazeteye reklam vermeyeceksiniz diyor. Bu sizi köşeye sıkıştıran bir şeydir."

Gökmen Ulu, Türkiye'deki mevcut siyasal iktidarın medya üzerine etkisini mevcut iktidarın medyayı ele geçirdiğini ileri sürerek şu şekilde aktarmıştır:

"Şöyle bir gerçeklik var; bugün Türkiye'de otoriter bir yönetim uygulayan, anti-demokratik uygulamaları ile dünya çapında nam salan bir iktidar ve onun ele geçirdiği bir medya var. Öyle bir medya ki adeta tek bir genel yayın yönetmeni var; o da Recep Tayyip Erdoğan. Şimdi bir de o medyanın başındaki

isim aynı zamanda ülkenin başındaki isim olan sayın Tayyip Erdoğan'ın üslubuyla onun diliyle başlarsak galiba çok işimiz olduğunu net bir şekilde görebiliriz. Çünkü medyayı düzeltmek için önce iktidarı ve ülkeyi yönetenleri düzeltmek gerekiyor. Çünkü medya onun medyası. Galiba Türkiye'nin çok işi var. Önce buradan başlamak gerekiyor.”

Ulu çalışmakta olduğu *Sözcü* gazetesinin ekonomik olarak bağımsız olduğunu ifade etmiş ve medyanın bağımsızlığının önemine şu şekilde değinmiştir:

“Kimi Ali Kemal’ler gibi oluyor, kimleri Hasan Tahsin’ler gibi oluyor. Veya herkes kendi ideolojisi doğrultusunda koşmaya başlıyor. Merkez medya çokünce böyle oluyor. Medyanın ekonomik bağımsızlığının olmaması bunun en önemli nedenlerinden biri. Sözcü’nün patronu bir sanayici, iş adamı değil, devlet ile iş yapmıyor, kamu ihalesi peşinden koşmuyor, yasalara kanunlara tamamen dikkat ediyor, uyuyor, hiçbir açığı yok, devlete de gebe olmadığından, tek işi gazetecilik olduğundan biz bağımsız gazetecilik yapabiliyoruz. Demek ki oluyormuş. Somut örnek Sözcü, model Sözcü modelidir. Gazeteci patronların yeniden bu ülkede medyaya hakim olması gerekir. Sözcü’de gördük. Eskiden böyleydi aslında. İşte Simavi’ler, Dinç Bilgin holdingleşmeden, banka patronu olmak zorunda olmadan önce o da gazeteci bir ailenin üyesi. Ne oluyorsa medya patronları yok banka sahibi oldu, yok fabrika sahibi, AVM sahibi, şu bu... böyle olunca ne oldu ekonomik bağımsızlığını kaybetti. Sen ekonomik bağımsızlığını kaybedersen, gazetecilik yapamazsın, çünkü iplerini iktidarın eline vermiş oluyorsun. Hükümete gebe kalıyorsun.”

Mehmet Kamış *Zaman* gazetesinin editöryal bağımsızlığı olduğunu belirterek, gazete içerisindeki işleyişi şu şekilde açıklamıştır:

“Eskiden sadece gazete patronları vardı, yani patronlar sadece gazetecilik ile uğraşıyordu. Ekonomik olarak özgür olduğunda yani okur kitlene yaslandığında, müthiş bir editöryal özgürlük alanı oluşuyordu. Bu konuda Türkiye’deki en iyi örnek Zaman gazetesidir. Zaman gazetesi sattığı gazete ile geçiniyor, ne devletten ihale alan bir patronu, ne de yayın editörlerine ne

yapması gerektiğini dikte eden bir patronaj yok yani. Bu gazetede neyin manşet yapılacağına ben karar veriyorum. Ben ne telefonla ne başka bir şey ile hiçbir kimseden talimat almıyorum. Yayın yönetmeninden yayın editörlerine kadar bu gazete yayın masasında, yayın masasındaki ufkumuzla çıkıyor. Birbirimizi yememizle çıkarıyoruz.”

Kamış, gazetenin devletten istediği bir şey olmadığını, bir ihale dertleri, ya da bir bölgedeki arsalarının imara açılmasına ilişkin bir dertleri olmadığını ve devletten hiçbir ihale almadıklarını söyleyerek, bunun kendilerine çok büyük bir editoryal bağımsızlık sunduğunu belirtmiştir. Kamış medya patronlarının çapraz mülkiyetleşmesinin yanı sıra gazetecileri de eleştirerek, mevcut durumun editoryal özgürlük ve ekonomik özgürlük arasında tercih yapmak ile ilgili olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Reklama ihtiyacımız var. Yalıda oturmak için reklama ihtiyaç var. Biz yalıda oturmuyoruz. Biz bir fikir işi yapıyoruz. Biz bir şey savunuyoruz. Bu editoryal ilişkilerini düzenleseler hiç kimsenin buna ihtiyacı yok. X gazetesinin patronunun bilmem nerede milyarlarca dolar ihalesi var. Yayın yönetmeni de demiyor ki ‘girme’. Çünkü oradan para alınca buraya para verecek ve bu daha mutlu daha rahat olacak. Hayat standartlarının kulu kölesi olmuş bir gazete yapılanması var. Bakın Abdi İpekçi’nin Milliyet’ine Çetin Emeç’in Hürriyet’ine . Bunlar hiçbir zaman çok büyük paralar almadı. Ama mutlak bir editoryal özgürlük vardı. Bu neyi tercih ettiğiniz ile alakalı. Editoryal özgürlük mü yoksa ekonomik özgürlük mü? Onun adı ekonomik özgürlük değil ama ekonomik kölelik. Bizim gazete bunu tercih ediyor. Okuyucu da ‘ben sana bakarım, ben bu gazeteyi alırım parasını veririm reklam derdine düşme’ diyor. Bakın size yüzlerce mektup, yüzlerce e-mail gösteririm. Yıllarca Cumhuriyet de böyle yaşadı. Cumhuriyet’in de editoryal özgürlüğü oldu. Bizim sorunumuz bizim gazeteci arkadaşlarımız çok zengin yaşamak istiyor. Yalıda yaşamak istiyor. Çok arkadaşım var, bir yalı dairesine kendisini satmıştır.”

Zülfikar Ali Aydın da Kamış gibi gazetecilerin zengin bir yaşam alışkanlığı olduğunu ileri sürmüş, medyadaki sahiplik yapısının değişmeyeceğini söyleyerek gazetecilerin bedel ödemeye korktuğunu şu sözler ile değinmiştir:

“Bizdeki örnek nasıl olabilir? Bizde medyanın özgürlüğü ve basın özgürlüğü mücadelesi tamamlanmış bir mücadele değil. Gazeteciler konforuna düşkündür ve bedel ödemeyi göze alacak insanlar değildir. Biraz da bundan dolayı böyle oluyor. Tamamlanmıyor, eksik kalıyor. Ya da belli bir kesimin yani medya içinde marjinal kalan bir kesimin mücadelesi olarak kalıyor. Yani gazeteciler bile böyle bakıyor bu konuya. Çünkü biz bedel ödemekten çok korkuyoruz. Mesela benim burada bulunduğum yeri bir statü olarak algılıyormuşum gibi düşün. Birçok insan o bedeli ödemeyi göze almıyor. Yani sosyal medyadan da olsa iş yerinde de olsa, sineye çekme durumu var.”

Türkiye’de gazeteciliğin çok problemli olduğunu ifade eden Yavuz Baydar, Türkiye’de BBC gibi TV France gibi, VDR gibi bir kamu yayıncılığı olmamasının başlı başına bir krater oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu kraterin etrafında da tamamen patron tahakkümü altında, onların atadığı kukla editörlerin “Haberler nasıl girilsin?” değil, “Nasıl girilmesin?” diye mücadele ettiği bir ortam olduğunu söylemiştir. Türkiye’de genetiği bozulmuş bir medya olduğunu söyleyen Baydar, mevcut tabloyu şu şekilde ele almıştır:

“Eskiden daha mı iyiydi? Hayır değildi. Türkiye’nin Cumhuriyet tarihine baktığımızda, üstlendiği misyon, gördüğü baskı, bir Kemalist söylem üzerinden gelen, o söylemi benimsemiş, o söylemi haberciliğe yedirmiş, bir meslek kolundan söz ediyoruz. Bu meslek kolu içerisinde daha sonra Türkiye’nin çoğulculaşması ile birlikte sol üzerinden mevzilenmiş, muhafazakarlık, dindarlık üzerinden mevzilenmiş veyahut etnik pozisyonlar ve Kürtçülük üzerinden pozisyonlanmış bir gazetecilik var ve bu çok kemikleşmiş bir misyon gazeteciliği anlayışı. Bunların hepsi bizim mesleki performansımızı zehirleyen şeyler. Artı bir de buna TRT’nin kamu yayıncılığına geçememiş olmasını ekleyin. Ortaya çıkan tipoloji hiç sağlıklı değil. Editör tipolojisi özellikle. Hep belirli bir takım meşrepler üzerinden habere bakmış ve onu yönetmiş bir tipoloji. On beş senelik ombudsmanlık deneyimimde gördüğüm üzere çok ciddi bir blokaj var. Bunun üzerine bir de son yirmi yılda eklemelenmiş finansal blokaj var. Bir de iktidar blokajı var. Türkiye’de çok ciddi bir de sendikalaşma blokajı var. Sendika üyesi olabilen gazeteci oranı %1.5. Bunların hepsini bir araya ekleyince çok fazla umut verici bir tablo ortaya çıkmıyor.”

Mete Çubukçu mevcut ekonomik sistemin editoryal bağımsızlığı neden ve nasıl etkilediğini şöyle açıklamıştır:

“Zaman zaman muhabirlerin geçtiği gayet düzgün haberler yazı işleri veya editörler tarafından çok farklı bir şekilde getirilebiliyor ya da bir manşet atarak o haber çok değersizleştirilebiliyor. Zaten Türkiye medyasının en büyük sorunu, hep iktidarın yanında olması olmuştur. Yani bu iktidar asker de olmuştur, sivil de olmuştur. Yani gücün yanında olması. Medya gücün yanında olmamalı. Çünkü bir gazeteci kamu görevi görür. Kamu için sorar, kamu için bakar, kamu için yazar ya da eleştirir. Ama güçlünün yanında olduğundan dolayı bir şekilde kendisini özgürce var edemiyor. Bunun bir takım nedenleri var tabii ki. Yani işte bir şekilde bu ekonomik sistemin dışına çıkılmıyor olması, editoryal masada gelen şeyin korunamaması. Yani bu sistemde editoryal bağımsızlık çok zor bir şey. Editoryal bağımsızlığın olması için zaten medya kuruluşunun sahibinin diğer işler yapan birinin olmaması lazım. Dolayısıyla bunlardan bağımsızlaşma gerekiyor. Belki yeni medya kanalları bir kırılma meydana getirip daha küçük çabalar ile bu mecraları biraz daha büyütme noktasına getirebilir. Ama bu şekliyle buradan medyanın çıkışı maalesef çok kolay değil. Çünkü başka bir iktidar ya da güç odağı geldiğinde o da medyayı kendine doğru yönlendirmeye çalışacaktır. Yani buradan çıkışın yolu, ya bu güç ilişkilerine bir sınır koymak ya ekonomik faaliyetlerini oranın dışına çıkarmak, ya da bu ekonomik faaliyet içerisinde olanların hiçbir şekilde medyanın içinde olmamasını sağlamak. Ki şu an şartlar bunun tam tersini gösteriyor.”

Murat Aksoy Türkiye’de basının hiçbir zaman özgür olmadığını söylemiş ve medya sahiplikleri ve iktidar ilişkilerini doksanlı yıllara ilişkin vermiş olduğu örnek ile aktarmıştır:

“Türkiye’de medya hiçbir zaman özgür olmadı. Küçük istisnalar dışında az satan gazeteler, az satan dergiler kendi küçük bütçesi ve kendi dar çevresinde dönen basın yayın organları dışında ana akım dediğimiz ya da ikincil gruptaki medya dediğimiz medya hiçbir zaman özgür de olmadı, bağımsız da olmadı, tarafsız da olmadı. Çünkü Türkiye’de medyanın sahiplik ilişkisi Türkiye

Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri hep holding ya da şirket sahiplerinin devlet ile olan ilişkisine bağlı oldu. Dolayısıyla bu ilişki medyadaki bütün kanalların pozisyonunu belirledi. Yani benim en net hatırladığım. Örneğin. 1990'lardaki ANAP-DYP çatışmasına baktığımız zaman. Sabah ve Hürriyet ana akımın iki büyük gazetesiydi ve Sabah Çiller'i tuttu. Hürriyet Mesut Yılmaz'ı tuttu. Gördüğünüz gibi büyük bir kamplaşma vardı. Bu kamplaşmanın nedeni ise bu sahipliklerin yani iki grubun sahibinin, ticari ilişkilerini hangi iktidar ile (kredi alma gibi) yürüteceği ile ilgiliydi.”

AKP iktidarının 2006-2007'den itibaren büyük ölçüde kendi medyasını kurduğunu söyleyen Aksoy, iktidarın önce *Star* gazetesini daha sonra ise *Sabah*'ı ve bunlara bağlı televizyonları satın aldığını ifade etmiştir. Bu iki grup yani *Star* (Esmedya) ve *Sabah* (Turkuvaz Medya Grubu) dışında kalan *Yeni Şafak*, Türkiye Gazetesi ve *Yeni Akit*'in bağlı olduğu grupların iktidar ile ideolojik olarak aynı yerde dursalar bile iktidara biraz daha mesafeli olduğunu söylemiştir. Aksoy, çoğunlukla ticari ilişkilerden kaynaklanan bu mesafenin Gezi ile birlikte sıfırlandığını ileri sürerek, bu gazetelerin varlıklarını hükümetin geleceğine bağladığını ve yayın politikalarını bunun üzerine kurduğunu belirtmiştir.

Medya ve iktidar arasındaki ilişkiyi *Star* ve *Sabah* gazeteleri üzerinden ele alan Doğan Ertuğrul, “profesyonel yalancılar” olarak nitelendirdiği gazetecileri örnek göstererek, bu gazetecileri ve söz konusu gazeteleri şu şekilde eleştirmiştir:

“Bunlar kendilerini gazeteci sanıyorlar. Sabah 28 şubat dönemi ondan öncesi ve sonrası her daim iktidar kimse, iktidar adına birilerini vuruyor ve çalışan kadronun önemli bir kısmı aynı kadro. Star'da da öyleydi. Cem Uzan döneminde başlamış bir kadro, tırnak içerisinde profesyonel gazeteci, sahibi kimse kime vurulmasını istiyorsa ona vuruyor.”

Görüştüğüme yapılan gazetecilerden bir tanesi Doğan Ertuğrul ve Murat Aksoy gibi *Star* örneği üzerinden, iktidar ve medya ilişkisini ele almıştır. Gazeteci, *Star*'da, gazeteye TMSF el koyup Cem Uzan'dan aldığı günden bu yana, tek genel yayın yönetmeni olduğunu ancak patronların sürekli olarak değiştiğini belirtmiş ve patron değişikliğini gazetenin patronsuz bir gazete olmasına bağlamıştır. Normalde her

gelen patronun kendi yayın yönetmenini de getirmesi gerektiğini belirten gazeteci, patronun böyle bir yetkisi olmadığını belirterek, gazetenin aslında mevcut siyasi iktidara ait olduğunu ileri sürmüş ve sürekli telefon görüşmesi yaşanmasına değinerek, kimi zaman telefon ile kimi zaman ise direkt olarak ekrandaki konuşmalar üzerinden iktidar için yayın yapıldığını söylemiştir .

İktidar değişince gazetelerin sahiplerinin de değiştiğini belirten Murat Seçkin, geçmişten günümüze medyanın nasıl el değiştirdiğini şu sözlerle açıklamıştır:

“Seksenlerden, doksanlardan itibaren sadece Doğan Grubu biraz ayakta kaldı. Onun da nedenleri vardır. Askerle iyi ilişkileri belki. Onların da çok ahlaklı gazetecilik yaptığını düşünmüyorum. Geçmişte çok büyük hataları vardır diye düşünüyorum. Bir o ayakta kaldı. Sabah ilk sahibinde mi? Hayır. Yeni Şafak ilk sahibinde mi? Hayır. Sürekli her iktidar değişikliğinde medya hızla olmasa da yavaş yavaş el değiştiriyor. AK Parti gitse yerine başka bir parti gelse aynı dosyalar el değiştirecek. Bunlar kaçınılmaz yaşanılacak.”

Murat Seçkin iktidar, sermaye ve medya ilişkilerine değinerek, sistemin değişmesi gerektiğini söylemiş ve çapraz mülkiyetleşmeye ve nedenlerine şu sözlerle değinmiştir:

“Gazetelerin sahiplerinin gazeteci olması lazım. İş adamı olmayan gazete sahibi yok. Ve iş adamı olduğunuzda belli bir siyasi gruba kendinizi angaje etmek durumunda kalıyorsunuz. En fazla AKP yazarsın ama çok böyle üst düzey eleştirilerde falan bulunamazsın. Biz Ciner Grubunun Erdoğan’ın çok da güdümünde olmadığını düşünüyorduk, o Gezi olayları sırasında alt yazıdan bir şey geçiyormuş, telefon ile aranıp ‘Kaldır şu yazıyı Fatih’ dendiğini duyduk. Gazeteler gazetecilerin olmadığı için, iş adamlarının olduğu için öyle hadi gelin hep beraber topluma hizmet edelim diye bir şey sadece üçüncü sayfalarda beklenebilir. Kadına yönelik şiddette beklenebilir. Çünkü tam anlamıyla siyasi bir tabanı yoktur. Gerçi kadına yönelik şiddetin tabanı tamamen siyasidir. Ama bu tip habercilik yapsan herkes üzerinde uzlaşabilir. Ama iktidar ve muhalefet söz konusuysa zor. Gazeteler ile ilgili olarak ille de kağıt diyorsak iyi bir gazete nasıl olur diyorsak işte maalesef iş adamlarının

gazetelerden elini çekmesi gerekiyor. Eskiden şöyle tanımlar yapılıyordu, 'Gazeteler araba gibidir. Bir arabadan asla kar etmezsin. Benzini vardır. Bakımı vardır. Ama seni istediğin yere götürür.' O istediğin yere götürür dedikleri ihaleler işte. Yani iktidardan ne kopardıkları. Ya da hangi alanda iktidarı bloke edip kendine yaklaştırmayabilir. Arabaları bu. Öncelikle o şoförlerin değişmesi lazım. Milyon dolarlık yatırımlar söz konusu olduğu sürece bu da çok imkansız gözüküyor. Bir hocamız derdi, 'Simaviler gitti, gazetecilik bitti.' Karşı gazetesi denendi. Sahibi de iş adamı ama küçük bir iş adamı elli milyon dolar lazım diyor bizim ölçeğimizde bir gazete çıkarılması için. Bunu da gazeteciler bulamaz. Onu bulan gazeteciye de sorgularım zaten."

Seçkin, gazeteciliğin mevcut durumunun çok kötü bir halde olduğunu ve bazı gazetecilerin durumu kabullenerek gazetecilik yapmaktan vazgeçtiğini şu sözlerle aktarmıştır:

"Biz iletişim pazarlıyoruz gazetelerde. Patron 'elma satıyoruz' diyor. Biz elmayı en güzel şekilde satıyoruz. Yani iletişim pazarlaması yapıyoruz ve bunlar maaş aldığımız kurumlar. Yaşamak zorundayız nihayetinde. Ben bir bankada çalışsam da daha farklı bir şey olmayacak. Her yer böyle. İnşaat sektörü için de geçerli bu. Okulda bir metreküp betona 10 torba çimento dökülür diyor. Hiçbir müteahhit 10 torba çimento döken inşaat mühendisi ile çalışmaz. 'Sen beni mi öldüreceksin' der. Böyle bir durum, bütün sektörlerde var. Ama iyi yanları da var. Politikadan bağımsız gündem haberlerinde gazetecilik yapılabilir durumda. Kültür-sanat eklerinde falan gazetecilik yapılabilir durumda. Hrant Dink cinayetinde Yeni Şafak'taydım. Bütün Türkiye'ye gazetecilik dersi verdik biz orada. Çok belgeli gittik. Ama çok nadiren oluyor. Öncelikle ben işin gazetecilik olmadığını kabul ettim. Çok büyük hevesler ile girdiğim bir meslekti ve yıllar sonra gördüğüm tek şey iletişim pazarlıyoruz. Reklam şirketine girer gibi girdik 5N1K'ya dikkat ettik. Olan bu."

Mustafa Hoş 30 yılı aşkın süren bir meslek hayatı olduğunu ifade ederek, mevcut sistemde gazetecilerin söz hakkı olmadığını dile getirmiştir:

“Benim gibi mesleğini korumaya çalışan, mesleğini yapmaya çalışan insanlar için gazeteciliğin tekrar hakim olması lazım. Şimdi bak gazetecilik dediğimizde marjinalleşiyorsunuz ülkede. Otuz yıla yaklaşan meslek hayatım var. Ben nasıl marjinal olabilirim ki. Hem de hep merkez gazete ve büyük kanallarda çalıştım oraları yönettim. Yönettiğim kanalda adım geçemiyor. Nasıl olabilir ki bu? Kim marjinal? Size illegalmişsiniz gibi davranıyorlar. Otuz yıl bu. Yani ben Tayyip Erdoğan’dan önce vardım. Bu iktidar on üç yıllık bir iktidar. Ben onun iki katından daha fazla yıldır gazeteciyim. Yani benim nasıl gazetecilik yapacağımı iktidar ya da siyaset belirleyemez. Patronaj da belirleyemez aslında. Televizyonların, radyoların, gazetelerin sahipleri okuyucu, dinleyici, izleyicidir, orada çalışanlardır. Daha sonra patron gelir. Şimdi şöyle bir sıralama var, önce iktidarın, hükmedenlerin, sonra patronların, sonra yok! Ne gazetecilerin, ne orada çalışanların, ne okuyucunun ne de dinleyicinin değil. O kadar çarpık bir şeyden bahsediyoruz. Gazetecilik ile ilgili sorduğunuz her şey bir paradoksa çıkıyor bu ülkede.”

Medyadaki baskıya değinen Rıdvan Akar, çok vicdanlı olduğunu düşündüğü gazetecilerin Gezi sırasında vicdanını bir rafa koyduğunu gördüğünü söyleyerek, siyasilerin söylemlerinin gazetecilerin söylemlerini etkilediğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Çok ciddi bir deformasyon bu ama kimse tarafından da önemsenmeyen bir şey. Cumhurbaşkanının ‘biz sizi anlıyoruz, sizi dinleyeceğiz ve anlayacağız’ söyleminin olduğu dönemde Gezi’yi bir isyan olarak değil de ‘bu insanları da anlamak lazım’ şeklinde yazılar yazan insanların, Başbakan Tunus’tan dönüp havaalanından Ankara’ya kadar altı miting yaptıktan sonra kullandıkları dildeki değişim müthiş bir paradoks. Başbakanın Tunus’ta olduğu o geçiş dönemiyle sonrasında yazılanları mukayese etmek gerekir. Başbakan o yüzde elliye evde zor tuttuğu açıklaması ile aslında ilk gazı vermişti o insanlara. Bunu iki periyotta almakta yarar var. Birisi Başbakanın olmadığı dönem Cumhurbaşkanının ve Bülent Arınç’ın muhatap olduğu dönem. O dönemde bunun nasıl barışa dönüştürülebileceğine ilişkin hareket ediyorlar. Ama Başbakanın gelmesi ile birlikte söylemin sertleşmesi o anlama çabasının bütünüyle ortadan kalkması ve Gezi sürecinin bir darbeye indirgenmesi söz

konusu. Gazeteciler ve gazetelerin başlıkları açısından bu iki dönemin mukayese edilmesinde yarar var.”

Bütün gündemi, zihniyeti, psikolojiyi iktidarın, gücün tayin ettiği bir yerde barış gazeteciliğinin yerli yerine oturmadığını düşündüğünü söyleyen Zülfikar Ali Aydın, bir çatışma ortamında iktidara göre pozisyon alan kişinin yaptığı şeyin barış gazetecisi olmasının mümkün olamayacağını belirterek, Türkiye’de medyanın dördüncü kuvvet değil on dördüncü kuvvet bile olmadığını belirtmiştir. Aydın gazetecilerin nasıl bir deformasyona uğradığını şu sözlerle aktarmıştır:

“Gazeteciler artık şunu hesap etmeye başladılar. Hangi haberi yaparsam gazeteye girer, hangisi girmez. Onun da bazı kuralları var. Mesela insan hikâyesi olması lazım. İktidara dokunmaması lazım, patronun iş ilişkilerini bozacak şekilde olmaması lazım. Dolayısıyla son beş, altı yılda hepimiz deformasyona uğradık, dejenere olduk aslında. Bunu yazarsam çıkmaz deyip gördüğümüz şeyleri bile yazmaz hale geldik. Bu tehlikeli bir şey.”

Hiçbir medya patronunun bir medya grubunun kendisine diğer işleri için sağlayacağı ayrıcalıktan vazgeçmeyeceğini söyleyen Zülfikar Ali Aydın, medya, iktidar ve sermaye ilişkisini şu sözler ile ele almıştır:

“Çünkü şöyle onu şöyle bir şeye dönüştürüyorsunuz, bu Aydın Doğan örneğinde de bizim patronumuzda da diğer patronlarda da var. Büyük patron başbakan kimse o. Ve bunların kendisi aleyhine yazabileceği herhangi bir şeye ya da devlete karşı alabileceği herhangi bir pozisyona hâkim olmak istiyor. O kişilerin de başka işleri var. İşte devleti yönetmek, yeni sermayeler yaratmak ihalelere girmek gibi her birinin ayrı ayrı hedefleri olduğu için, başbakanın medya patronlarını yönetmesi çok kolay. Burada temel amaç iş yapabilmek. On beş, yirmi yıl önce promosyon işi vardı. Ama şimdi farklı. Şimdi kimi altın işi yapıyor, kimi maden işi yapıyor, kimi şirket kurup Türkiye’nin iyi ilişkiler geliştirdiği Irak ile ya da Mısır ile, Libya ile oranın inşaat rantında, yeniden kurulumunda yer almak istiyor. Şimdi bu sahiplik yapısı değişsin ama bu Türkiye örneğinde öyle olmayacak, şöyle olacak gazeteciler baskı vesaire nedeniyle işlerini kaybedecekler; belki bir Metin Göktepe daha öldürülecek

ondan sonra gazeteciler yine sokağa dökülecek.”

Batı medyasında da medya ve iktidar ilişkilerinin, Türkiye’dekine benzediğini ifade eden Murat Alan, iktidar ile medya ilişkisini “karşı tarafın gazetesi” kavramını kullanarak, ikili bir şekilde biz ve ötekiler perspektifiyle ele almıştır. Alan, güç sahiplerinin kendilerine yakın medya kurumlarının içeriği üzerindeki etkisini şu şekilde aktarmıştır:

“Amerika’da Yahudi lobisi destekli ya da sahiplerinin Yahudi olduğu medya organları temsil ettiği zihniyetin liderinin ya da o ülkede kazanmasını istediği liderin kusurlarını görmezden gelirler. Bunu ırkçılık olarak söylemiyorum. Bu Türkiye’de de öyle. Türkiye’de her iki taraf için de geçerli. Baktığınız zaman bugün karşı tarafın televizyonu veya gazetesi nedir? Atıyorum Yurt’tur mesela karşı tarafın gazetesi. Siz gördünüz mü CHP’nin seçim beyannamesini eleştiren bir haber ya da iktidarı temsil eden gazetelere baktığımız zaman aynı şeyler yine orada da var. Belki bilinç altıyla, belki onu kasıtlı olarak yapmıyor gazete ama artık o kadar kalıplaşmış ki ‘Bu söylerse biz bunu görmeyiz’ mantığı.”

Ceyda Karan sahiplik ilişkisinin çok kapsamlı bir alan olduğunu ifade ederek, Türkiye’de gazeteciliğin taraftarlık bazında algılandığını söylemiş ve taraflara baktığında bunun bir tarafında barış gazeteciliğinin daha iyi konumlanabileceğini ama öteki tarafta konumlanmasının imkanı, ihtimali olmadığını çünkü orada tümüyle siyasi ve ekonomik çıkarlar doğrultusunda her şeyin eğilip büküldüğü irrasyonel sanal bir dünya yaratıldığını ve bu dünyada barışa yer olmadığını ifade etmiştir.

Faruk Bildirici barış gazeteciliği perspektifinden devlet ve medya ilişkisinden bahsetmiş ve meselenin ikili karşıtlıklar üzerinden algılanmaması gerektiğine şu sözlerle değinmiştir:

“Barış gazeteciliğinin sadece barışa taraf olmaktan geçtiğini ve bunun biz-siz, bizler-onlar, devlet ve devletin karşısındakiler meselesi olarak

algılanmaması gerektiğini düşünüyorum. Türkiye’de maalesef hâlâ gazetecilikte ana akımda devletten yana olma eğilimi var. ‘Kardeşim ne demek devletten yana olmayacağız kimden yana olacağız burası bizim devletimiz.’ diyorlar. Ben de ‘Devletten yana değil insandan yana olduğun zaman zaten ülken de yana olmuş olursun’ diyorum. Bu ülkedeki insanlardan yana olursan zaten bütün insanlardan yana olursun.”

Sonuç olarak gazetecilerin görüşleri değerlendirildiğinde, gazetecilerin medya, iktidar ve sermaye arasındaki ilişkiyi tarihsel bir perspektif ile mesleki deneyimlerine dayanarak ele aldığı görülmekte ve Türkiye’de medya, iktidar ve sermaye arasındaki ilişkinin tarih boyunca sorunlu bir alan olarak varlığını sürdürmesinin, sadece barış gazeteciliğinin değil, genel geçer gazetecilik pratiklerinin hayata geçirilmesinin önündeki en büyük engellerden birisi olduğu anlaşılmaktadır.

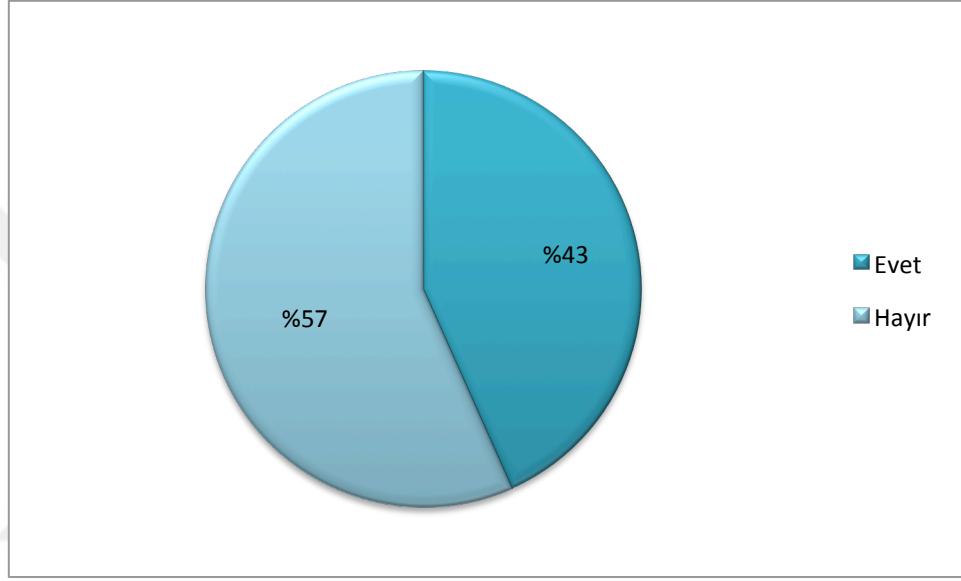
4.1.2.İş Güvencesi

Türkiye’de gazetecilerin iş güvencesi 13 Mayıs 1952 tarihinde yürürlüğe giren ve 1961’de 212 numaralı yasa ile kapsamı genişletilen “Basın mesleğinde çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki münasebetlerin tanzimi hakkında kanun” ile sağlanmaktadır. İlgili kanun gazetecilere oldukça geniş haklar sağlamaktadır. Ancak Türkiye’de gazeteciler ağırlıklı olarak bu kanuna göre değil 4857 sayılı İş Kanunu’na göre işe alınmakta, ya da uzun yıllar çok düşük ücretler ile stajyer olarak çalıştırılmaktadır (Alemdar &Uzun, 2013: 260).

Korkmaz Alemdar ve Ruhdan Uzun, medyanın tekelleşmesinin gazetecilerin çalışma koşullarına da yansıdığını söyleyerek, gazetecilerin mesleki ve sosyal güvenceden uzak bir şekilde çalışmak zorunda kaldığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra, gazetecilerin sendikasılaştırılması da gazetecilerin sosyal güvencesinin sağlanmasının önündeki bir diğer önemli sorunu oluşturmaktadır (2013: 260-261).

Dolayısıyla gazeteciler, çok düşük ücretlere iş güvenceleri olmadan çalışmaktadır. Gazetecilerin ekonomik, sosyal, siyasal vb. pek çok olaydan etkilenererek, medya, iktidar ve sermaye arasındaki ilişkinin bir sonucu olarak işsiz kaldığı görülmektedir.

Görüşülen gazetecilerin, on üç tanesi iş güvencesi olmamasını barış gazeteciliğinin önündeki engellerden birisi olarak görmüştür. Gazetecilerin bahsettiği üzere iş güvencesi olmayan gazeteci, özgürce yayın yapamamaktadır. Çünkü gazeteciler yapmış olduğu bir haber dolayısıyla çalışmış olduğu kurumun çıkar ilişkisi içerisinde bulunduğu güç odakları ile ilişkilerini etkilemekten ve dolayısıyla işini kaybetmekten çekinmektedir.

Şekil 4.2 Gazetecilerin işsizlik sorunu ve iş güvencesi

Bülent Mumay Türkiye’de iş güvencesi ile ilgili ciddi bir sıkıntı olduğunu belirtmiş ve doksanlarda medya kuruluşları arasında imzalanan centilmenlik anlaşmasından söz etmiştir. Centilmenlik anlaşması gereğince bir medya kuruluşunun işine son verdiği ya da bir medya kuruluşundan kendi isteğiyle ayrılan bir gazeteci, diğer bir medya kuruluşu tarafından işe alınmıyordu. Mumay’ın ifade ettiği üzere, bu anlaşma sebebiyle gazeteci işvereninden dört alıyorsa üç alma talebiyle dahi başka bir kurumda işe girme şansını kaybediyor, yani kendisine verilen haklar ile çalışmaya mahkum ediliyordu. Mumay iş güvencesi ile ilgili hâlâ sıkıntı olduğunu altını çizerek, iş güvencesinin olmamasının habere nasıl etki ettiğini Yıldırım Demirören ve Tayyip Erdoğan arasındaki ses kaydına değinerek şu sözler ile aktarmıştır:

“Patronu böyle ağlayan bir kurumda, patronunuzun böyle ağladığını bildiğiniz zaman ertesi sabah gazeteyi yaptığınızda patronu ağlatmamak üzere bir gazete

yaparsınız. Bu açıktır. Ya yaparsınız ya da bir ay sonra maaşınızı alamazsınız.”

Barış İnce gazetecilerin işini kaybetmemek adına haber yapmalarının mevcut duruma gelinmesine neden olduğunu şu sözler ile ifade etmiştir:

“Duygularımızla, vicdanımızla, aklımızla hareket edebilseydik, atar yapabilseydik, bu kadar kullanılabilir insanlar olmazdı belki gazeteciler. Fakat o meslekte kalabilmek için para kazanabilmek için aman etliye sütliye karışmayım diye diye bu hale geldik.”

Güngör Karakuş, bir şekilde gazetecinin para kazanması gerektiğini ifade etmiş ve hangi maaş üzerinde anlaşılmış olursa olsun gazetecinin o parayı almak zorunda olduğunu çünkü kirasını verip yaşamına devam etmesi gerektiğini söylemiştir.

Işın Eliçin medya sahiplikleriyle ilgili ciddi sorunlar olduğunu, öte yandan gazetecilerin de bir şekilde hayatını sürdürmesi gerektiğini ve bu ekonomik döngüden nasıl çıkılacağını bilmediğini ifade etmiştir.

Doğan Ertuğrul sektörde “profesyonel yalancı” olarak nitelendirdiği bir takım gazetecilerin yanı sıra vicdan azabıyla bu işi yapan ama ayrılmayı göze alamayan çok fazla gazeteci olduğunu belirtmiş ve gazetecilerin yaşadığı ekonomik zorluklar ve iş güvencesi olmaması nedeniyle işten ayrılamadıklarını söylemiştir. Ertuğrul Gezi’ye aktif bir şekilde katılan bir meslektaşının, o dönemde *Star*’da Gezi sayfası hazırladığını ve sayfayı hazırlarken “Bu kadar mı yalan olur?” diye espri yaptığını belirterek, meslektaşının durumdan rahatsız olmadığını ve kendisine “Bu kadar abartmamak lazım işimiz bu.” dediğini söylemiştir. Kürt kökenli bir başka meslektaşının ise “Bu şartlarda kim 2.500 liraya çalışırken işini bırakıp gitmeyi göze alır?” diye bir soru sorduğunu ifade eden Ertuğrul, bahsettiği iki gazetecinin de paraya ihtiyacı olduğunu, birisinin annesine baktığını, diğerinin ise yeni çocuk sahibi olduğunu söylemiştir. Ertuğrul gazetecilerin de yaşam mücadelesi içerisinde olmasına değinerek, sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Televizyonda bırakıp gitmeli gazeteciler diyorlar. Keşke öyle bir imkanları olsa da yapsalar ama öyle değil. O insanları anlamak lazım çok sıkıntı çekiyorlar. Öyle kolay değil bu kadar işsiz gazeteci var. Yarın nerede iş bulacağına dair hiçbir garanti yok ve büyük ihtimalle bulamayacaklar. Tablo bu.”

Mustafa Alp Dağıstanlı Gezi sonrasında ortaya çıktığını söylediği kahraman gazetecileri eleştirerek, bu kadar kahraman gazeteci varken neden Türkiye medyasının bu halde olduğunu sormuştur. Dağıstanlı, gazetecilerin geçim derdleri olduğunu ve kimseden kahramanlık falan beklenilemeyeceğini belirtmiştir.

Zülfikar Ali Aydın, gazetecilerin aleyhte bir şey yazdığı zaman en başta işten atılma tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu düşündüğünü ve bu durumun gazetecilerin mesleki reflekslerini körelttiğini ifade etmiştir.

Edda Sönmez Gezi sırasında ve sonrasında çok sayıda arkadaşının işini kaybettiğini belirtmiştir. Meslektaşlarına Gezi’de tepki gösterildiğini belirten Sönmez, bazı arkadaşlarının işini kaybetmemek için haberleri aktaramadığını ifade etmiştir. İnsanların “Bu şekilde çalışacaklarsa bıraksın gazeteciler çalışmasın.” diye tepki gösterdiğini söyleyen Sönmez, Türkiye’de iş bulmanın çok zor olduğunu, özellikle basında iş bulmanın gerçekten çok zor olduğunu belirterek, insanların ev geçindirdiğini ve maddi kaygıları olabileceğini ifade etmiştir. Sönmez, *Sözcü*’de çalıştığı için kendisinin hükümeti eleştiren haberler yaptığını ve Gezi’de bulunduğu için mimlendiğini belirterek, bir gün *Sözcü*’den ayrılması durumunda hükümete taraf olan bir gazetede ya da televizyonda iş bulmayacağını ileri sürmüş ve tüm bu nedenlerden dolayı gazetecilerin mesleğini yapamadığını dile getirmiştir.

Makbule Cengiz Gezi Parkı Protestoları döneminde pek çok gazetecinin işsiz kaldığını ifade etmiştir. İyi bir spiker ve iyi bir programcı olduğunu bildiği, ekran yüzü olan bir meslektaşının⁴⁴ Gezi sonrasında ekran arkasına çekildiğini söylemiş,

⁴⁴ İki ayrı gazeteci tarafından adı geçen gazeteci ile görüşülmesi önerilmiştir. Kendisine telefon ile ulaşılmış ve randevu alınmıştır. Ancak görüşme tarihi ve sonrasında kendisine telefon ve mesajla ulaşılmaya çalışılmasına rağmen gazeteci aramalara yanıt vermediği için görüşme yapılamamıştır. Gazetecinin çalışmada yer almayı istemediği düşünüldüğü için ismi kullanılmamıştır.

televizyondaki bir kişiyi ekrandan almanın onu geri çekmek olduğuna vurgu yapmıştır.

Mustafa Hoş, Türkiye’de normal bir dönem yaşanmadığını belirterek, *NTV*’den ayrılışına değinmiş ve gazetecilerin işsiz kalması konusuna şu sözlerle değinmiştir:

“Evet kimse aç kalmasın, sokakta kalmasın ama bazen hayat da şöyle, onursuz yaşamayı göze almayacaksın. Para şöyle bir mevzu ben çalışırken benim bir ayda aldığımı adam bir yılda kazanıyordu. O bile ne yapalım ekmek parası diyordu. Böyle bir şey olur mu? Hani o makamların o paraların terk edileceğini gösterdim ben. Ben ayrıldığımda sekiz milyar maaş alıyordum. Git diyen de yoktu sadece başlığı değiştirmem gerekiyordu "Abluka"yı ama değiştirmedim. Bir daha da gitmedim oraya kimse ile de görüşmedim. Normal bir dönemde yaşamıyor Türkiye.”

Rıdvan Akar Gezi sonrasında çok sayıda gazetecinin işinden olduğunu vermiş olduğu örnek üzerinden şu şekilde aktarmıştır:

“Örneğin insanlara aradan bir yıl süre geçtikten sonra işten kovarlarken dahi ‘sen Gezi’de böyle dememiş miydin?’ diye soruyorlardı. Örneğin M.A. Yeni Şafak’tan ayrılmak zorunda kalan bir köşe yazarı. Ayrımın nirengi noktalarından biri haline dönmüştü. Nitekim tekil olarak Gezi’de içinde çalıştığı medya grubundan farklı duruş, yazı, haber sergileyenler bir süre sonra kendilerini kapının önünde buldular.”

Serkan Ocak meslekte bir çok başarılı insanın artık kendi isteğiyle sistem dışı kaldığını ve hepsinin haklı nedenleri olduğunu ifade ederek, mesleki koşulları ve kendi duruşunu şu sözlerle aktarmıştır:

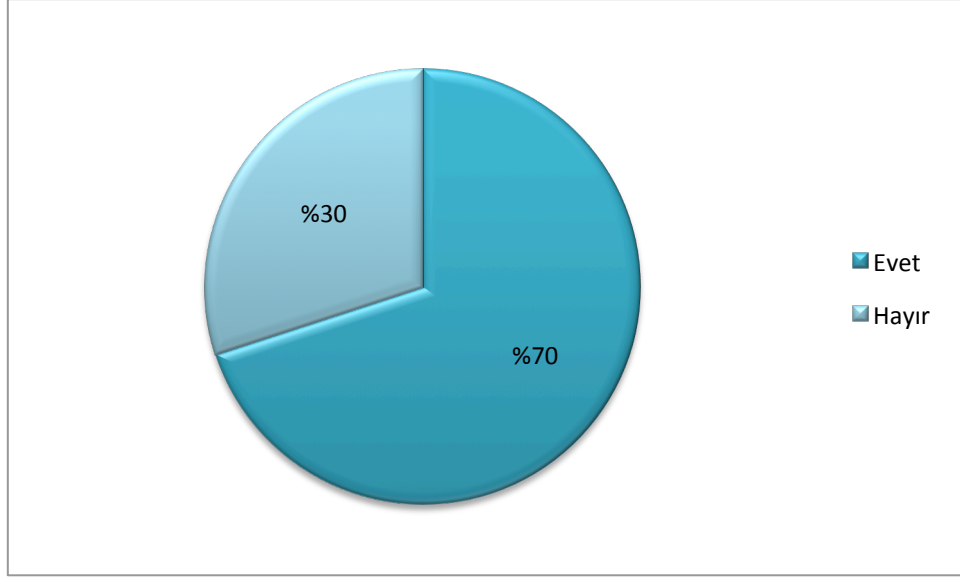
“Bir kere çok az para kazanıyoruz. Bugün iki bin lirayı, dört yıllık fakülte mezunu olarak en kötü yerde bile alırsın ve daha düzenli bir hayatın olur. Ben bir ideoloji olarak bakıyorum bu mesleğe dolayısıyla hep ileride bir umut görüyorum. Her çıkışın bir inişi olduğu gibi, her inişin de bir çıkışı var.”

Sonuç olarak, gazetecilerin de aktardığı gibi mevcut koşullarda Türkiye’de basın sektöründe istihdamın sürekliliğinin sağlanması oldukça güçtür. Bu sebeple gazeteciler, işsiz kalma kaygısıyla mesleklerini özgürce yapamamakta, ya da koşulların kötülüğü sebebiyle, başka sektörlere geçiş yapmaktadırlar. Bu çalışma kapsamında görüşme yapılan gazetecilerin mevcut durumu da Türkiye’de basın sektöründe iş güvencesi olmadığını göstermektedir. Alan araştırması kapsamında görüşme yapılan gazetecilerden bir tanesi görüşme yapılmadan bir süre önce işinden ayrılmıştı. Geriye kalan gazetecilerin tamamı Gezi sırasında bir kuruma bağlı olarak çalışıyordu. Bu gazetecilerin yirmi bir tanesi yani %70’i şu anda Gezi sırasında çalışmakta olduğu medya kuruluşunda çalışmamaktadır. Gazetecilerin bir bölümü çalışmakta olduğu gazeteler kapatıldığı için işini kaybetmiş, bir bölümü mobbing ve baskı sebebiyle kendi rızasıyla işinden ayrılmış, bir bölümü ise çalıştığı kurum tarafından işten çıkarılmıştır.

4.1.3.Sansür ve Otosansür

Medyanın ekonomik bağımsızlığının olmamasının ve gazetecilerin iş güvencesinin sağlanamamasının en görünür sonucu sansür ve otosansürdür. Görüşme yapılan gazetecilerin %70’i yani yirmi bir tanesi, sansür ve otosansürün barış gazeteciliğinin önündeki en önemli engellerden birisi olduğunu ifade etmiştir.

Gazetecinin en temel görevi kamunun bilgi edinme hakkının sağlanmasıdır. Dolayısıyla haberin gerek güç sahiplerinin baskıları ile, gerekse iş kaybetme korkusu ile verilmiyor olması sadece barış gazeteciliğinin değil Türkiye’de temel gazetecilik ilkelerinin de uygulanmadığının en temel göstergesidir. Bunun en önemli örneklerinden bir tanesini ise Gezi Parkı protestoları sırasındaki gazetecilik pratikleri oluşturmaktadır. Görüşülen gazetecilerin büyük bir bölümü hem sansürün, hem de otosansürün Gezi’den çok daha önce var olduğunu söyleyerek vermiş oldukları örnekler ve kendi deneyimleri üzerinden düşüncelerini aktarmışlardır.

Şekil 4.3 Sansür/Otosansür

Belma Akçura otosansür ve sansürün siyasi iktidarın tehdit algılamaları ile ilgili olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

“Siyasi iktidar ne zaman bir şeyi tehdit algılamasının içerisinde sokarsa bir şey ne zaman ki onun için bir tehdit halini alırsa o noktada bir anda bütün formüle ettiğiniz şeyler değişebiliyor. Hayata bakış biçiminiz, habere bakış biçiminiz, olayları sunuş biçiminiz. Güç ve iktidarın sizin üzerindeki hakimiyeti üzerinden her şey değişiyor. Dolayısıyla bu ülkede biz her şeyi yapabiliyoruz meselesi değil. Barış gazeteciliğini bile izin verdikleri ölçüde yapabiliyorsunuz. İşte buraya kadar deniliyor. Nereye kadar gideceğinizi biliyorsunuz. Nereye kadar neyi yazacağınızı biliyorsunuz.”

Akçura, her şeyin siyasete göre biçim aldığını ve değiştiğini, siyaset ve güç odaklarının sana sunduğu noktadan gazetecilik yapılabildiğini ifade ederek, örnek olarak Kürt meselesinin yeniden tehdit algılaması içerisinde girmesiyle herkesin geri çekildiğini ve “O taraf ne düşünüyor?” diye sorma ihtiyacı duymadığını söylemiştir. Akçura mevcut durumu şu şekilde analiz etmiştir:

“Güç ve iktidar neredeyse siz onun üzerinden gazetecilik yapabiliyorsunuz. Gezi’yi konuşacaksanız ona uygun bir siyasi ortam olmalı, Kürt sorununu konuşacaksanız ona uygun bir siyasi ortam olmalı. Olmazsa siz ben barış gazeteciliği yapıyorum diyemezsiniz. İzin verilmiyor. Çünkü hedef noktasında

siz de varsanız, hedefteki bir gazeteci kimliğini taşıyorsanız o zaman size göre bir suç da uydurulabiliyor bu ülkede. Terör örgütüne yardım ve yataklık gibi. Şimdi gazeteci kimliğiniz ile bir soru sorduğunuz zaman bunun propagandasını yapıyorsun diye yargılanabiliyorsunuz.”

Gazetecilerin hukuki olarak pek çok haksızlığa uğrayabileceğine vurgu yapan Akçura, tüm bu haksızlıklara rağmen, sektördeki en tehlikeli konunun otosansür olduğunu söylemiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir;

“Gazeteler kapatılıyor, gazeteler yargılanıyor, gazeteciler işten atılıyor, gazeteciler öldürülüyor ama ben bütün bunların içerisinde en tehlikeli şeyin insanın kendisine yaptığı otosansür olduğuna inanıyorum. Bana kimse baskı yapmıyor, kimse şunu yaz demiyor, kimse bunu yapma demiyor, bana neyi yapıp yapmayacağım öğretilmiyor. Ama siz o havaya bakıyorsunuz o yaratılan atmosfer size neyi nereye kadar yazabileceğinizi zaten işaret ediyor ve siz onu yapmaya başladığınız anda zaten tehlike başlıyor. ‘Şunu yazmayım şimdi tehlikeli olur, bunu şimdi söylemeyeyim patron alınır, bunu şu hale getireyim hiç olmazsa ortada kalmış demesinler bir taraftan vurmuş olayım’ gibi sürekli kendi kaleminize yönelik bir baskıyı, otosansürü yarattığınız zaman zaten bu mesleği bitirmiş oluyorsunuz. Herkes şunu bilecek sen aslında bu dönemde gazetecilik yapamadın, sen aslında bu dönemde istediklerini yazamadın, sen aslında bu dönemde gerçekleri görmemezliğe geldin, kendini sansürledin.”

Doğan Ertuğrul ise otosansürün ne olduğunu şu sözler ile açıklamıştır:

“Otosansür şöyle bir şey durumu araştırırsın bakarsın, bazı şeyler vardır, ‘Bunları yayınlarsam başım belaya girer mi? Gazete yayımlar mı? İşimden olur muyum?’ diye endişe taşırsın. Böyle bir şey yok, çünkü ortada araştırılmış bir şey yok.”

Ertuğrul kendisinin de otosansür uyguladığını belirterek yaşadığı tecrübeyi şu şekilde anlatmıştır:

“Suriye’ye gittim geldim ve TESEV için bir ‘Türk Dış Politikası İçin Test’ diye bir Suriye analizi yazdım. 2012 Mart’ıydı. Selefi örgütlerin kontrolünden bahseden bir şeydi. Star’da olmasaydım Kürtleri de yazardım. Bak gazeteye yazdığım bir şeyden söz etmiyorum, dışarıya yazdığım bir değerlendirmeden söz ediyorum.”

Işın Eliçin sansür ve iktidar ilişkisine değinerek, otosansürün nedenini şu sözlerle ele almıştır:

“22 senedir çalışıyorum medyada. Dolayısıyla nasıl bir yapısı olduğunu biliyorum. İktidara ne kadar yakınsanız, iktidar için o kadar taviz veriyorsunuz. Bu süreçler içerisinde yetişirken kimilerimiz tırnak içerisinde kendine belli çeki düzenler veriyor ama her zaman para için çalışıyoruz sonuçta. Otosansür gibi şeyler oluyor.”

Enver Aysever siyasal iktidarın gazetecileri komplo teorileri ile ceza hukukundan yargılamasının ve patronları büyük oranda haksız yere cezalandırmasının ortamı bir otosansüre taşıdığını ifade etmiştir. Aysever sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“Neden? Kendiniz güçlü bile olsanız, hakikati bile arasanız başka insanlar zarar görmesin diye bir çekinme hareketi yapılabiliyor. Bu olgusal olarak böyle ancak ikinci bir mesele daha var, medya kuruluşlarının bu ricat etme hali yani geriye doğru çekilme hali öyle bir yere varıyor ki yaşanan deneyimler sonucunda bazıları varlığından vazgeçiyor. Örneğin haber kanalı haber vermekten vazgeçiyor. O zaman da hiç kimsenin haber vermediği yerde siz bir haber bile verdiğiniz zaman iktidar topuyla tüfeğiyle size saldırıyor.”

Gazetecilerin baskı ve otorite rejimi altında çok fazla ezildiğini belirten Aysever gazetecilerin ayakta kalabilmek için bazen geri adım attığını ifade etmiş ve otosansürü şu sözlerle ele almıştır:

“Dolayısıyla aslında o aptal olduğumuz ilkesiz olduğumuz ya da meseleleri görmediğimiz için değil. Yapabileceklerimiz açısından, mesela yüz program

yapabiliyorsak bunun beşinde geri adım atıyorsak doksan beşini kurtarmak için yapıyoruz. Ya da oran doksan olsun seksen olsun. Bir köşe yazarı haftanın üç günü ciddi bir şey söylüyorsa iki günü de havadan sudan konuşarak kendini unutturmaya çalışıyor. Çünkü dünyanın hiçbir yerinde herhalde kürsülerden gazeteciyi hedef gösteren, patronlarına ‘bunları kovsana’ diyen bir başbakan yoktur. Öyle bir başbakan var ki bizi patronun emir eri zannediyor. Patronlar zaman zaman çalışanlarına ‘Ya dikkat edin başım belaya girecek’ diyor mu? Mutlaka diyordur. Ama bu zaten doğrudan patronun bir kişiyi araması ile olmaz. O bir yönetici oluşturma meselesidir. Zaten siz o havayı hissedersiniz. Dolayısıyla yöneticilik yapan arkadaşlarımıza da ‘vay alçaklar’ demeye hakkı yok. Siz de yönetici olsanız belki o idareyi yapacaksınız, ama burada ‘meşrebinizin ne kadar olduğu’ konusu var. Yani ‘Alo Fatih’ hattı benim gibi bir adama işlemez. Orada olmam. Ama şu olabilir, ‘ya ben bir büyük medyayı yönetiyorum ve burada Türkiye’nin dengelerinde riskli bir süreç var. Ben olabildiğince nesnel devam edip, bu dengeyi koruyayım.’ Çünkü burada habercilik yapan pek çok arkadaşım var diyebilirim. Bizim kanalda olduğu gibi. Dolayısıyla hariçten gazel okuyanların ya da Türkiye’de her belalı meselenin gazetecilerden, medyadan kaynaklı olduğunu düşünenlerin kendi alanlarında ne kadar kavga verdiğini hep soruyorum. Hukukçular kendi alanlarında ne kadar kavga verdiler de ne kadar etkili oldular da hukuk bu kadar garabete döndü. Akademisyenler ne kadar bilimsel özerklik için mücadele ettiler. Yani bir toplumun tüm entelektüellerinin mücadele etmesi halinde ancak topyekûn bir şey olur.”

Faruk Bildirici, *Hürriyet* İnternetin Gezi’deki gelişmeleri en başından itibaren anbean verdiğini ve bunun son dönemde iktidar ile *Hürriyet*’in arasındaki kopma ya da uçurumun açılmasının önemli aşamalardan birisi olduğunu söylemiştir. O dönemde *Hürriyet* İnternet editörü olan Bülent Mumay Gezi döneminde sık sık siyasiler tarafından telefonla önce kendisinin arandığını, onlarla görüşmeyi reddettiği için sonrasında patronunun aranması suretiyle kendisinin şikayet edildiğini belirterek Bildirici’nin ifadelerini doğrulamıştır.

Mumay, AKP hükümeti öncesi hükümetlerin yaptığı baskılar karşısında patronajın aldığı gardlar nedeniyle gazetecilerde “Aman yapmayalım patronumuzun

başı derde girer.” düşüncesi olduğunu belirtmiş ve yasaların geçmişte kötü olduğunu ancak günümüzde daha da kötü bir hale geldiğini söylemiştir. Mumay, MİT Kanunu’na⁴⁵ değinerek, yapacağı bir haberin patronunu nasıl etkileyebileceğini şu şekilde aktarmıştır:

“Yasal sıkıntılar çok çok ciddi özellikle yeni getirilen MİT yasası ile, bugüne kadar gazeteciliği sınırlayan yasalar dışında inanılmaz bir şey eklendi. Benim basacağım patronumun ruhu duymayan haberdan dolayı, patronum bilmem kaç yıl hapis cezası ile yargılanabilecek. Patronuma ne. Patronumu bağlayan bir durum olduğu zaman patronum benim yazabileceğim içeriğe müdahil olma hakkını hisseder. Çünkü benim yazacağım a ve b’den dolayı adamın hapse girme ihtimali varsa adam onun önüne geçebilmek için yayın politikasına karışmaya başlar. Daha da yoğun karışmaya başlar, içeriğe başlığa karışmaya başlar.”

Mehveş Evin, yaşamış olduğu bir deneyimi aktarıp, sansüre ilişkin bir örnek vererek düşüncelerini şu şekilde ele almıştır:

“Yani haberi küçük vermek, nasıl vermek, uzun uzun tartışabilirsiniz o zaman daha çok göze çarpar ya da işte bir alt yazı ile geçiştirirsiniz. Ya da Gezi’de olduğu gibi hiç görmezsiniz. Mesela 31 Mayıs gecesi de sokaktaydım. Beyoğlu’ndaydım. Ertesi sabah gazeteyi aradığımda o zamanki yetkililer şey dediler ‘dikkatli yaz’. Şimdi ‘dikkatli yaz’ ne demek. ‘Dikkatli yaz, hassas dengeler var’ demek. Bunlar zaten artık Türkiye’de çok kalıplaşmış şeyler ve siz ne kadar ‘ya kardeşim benim bir habercilik ve bir yazı anlayışım var’ deseniz de sizi belli bir baskı altında tutuyor. Fakat Gezi durumunda ben o editör ile bir kavga yaşadım. Dedim ki burada ‘dikkatli yaz’ın şeyi ne? Çünkü sokakta korkunç bir polis şiddeti yaşanmış. Gazeteci olarak sizin yapacağınız şey bunları yazmak. Peki, ‘dikkatli yaz’ ne demek? Bunları yazma mı demek?

⁴⁵2937 Numaralı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu. 2937 numaralı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda 17 Nisan 2014 tarihinde değişikliğe gidilmiştir. Kanunun 27. Maddesi gereğince, MİT ile ilgili belgeleri yayınlayan muhabir, yazar, yönetici ve/veya medya kuruluşlarının patronları hakkında üç yıldan dokuz yıla kadar hapis cezası verilecektir.

Kavga ettik. Ondan sonra da benden yazı istemediğini söyledi bu müdür. Ben de başka bir şekilde bir ekte yazıyı çıkardım. Böyle küçük bir kapışma oldu. Yani küçük bir örnek.”

Güngör Karakuş, Gezi döneminde kendi çalıştığı kurumun televizyon kanalında yani *Habertürk*'te de Gezi'nin gösterilmediğini belirtmiştir. Bunun nedeninin mevcut iktidarın baskıları olduğunu ama aslında birebir baskı olmadığını bir şekilde otosansür olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Bir şekilde birileri illa ki araniyor. Bunu yayımlamayalım şunu şöyle yapmayalım falan filan. Ve hatta bu Gezi olaylarını görmeyelim diye tabii ki araniyor ama. Televizyon yöneticilerinde otosansür denilen bir şey var. ‘Acaba ne derler? Acaba biz yanlış mı yaparız?’ gibi bir takım düşüncelerden dolayı biz sınıfta kaldık. Yani o dönemde medya olarak sınıfta kaldık. Bunu bireysel olarak kendine yorar mısın dersin de, değil tabii ki ben kesinlikle kendime yormam.”

Otosansürün nedeninin işsiz kalma korkusu olmadığını belirten Karakuş, sansürün direkt hükümetten gelmediğini, yöneticiler tarafından otosansür uygulandığını şu sözlerle aktarmıştır:

“Otosansürü muhabir kendisi yapmaz aslında. Ben otosansürü tepedeki isimlerden dolayı söylüyorum. Yani attığın manşeti değiştirmesi, farklı bir yerden görmesi, bu onlardan birisidir. Yani kim yapar yöneticiler mesela atıyorum, burada yapıyor diyemiyorum tabii ki yaptı diyemiyorum ama ufak bir hatayla yapar mesela. Hükümetten kendisinden bir şey gelmemiştir, baskı gelmemiştir ama. Der ki mesela; ‘ya yok buradan görmeyelim ne olur ne olmaz.’”

Gökmen Ulu Gezi sırasında karşılaştığı sansürü anlatarak, kendisinin otosansüre boyun eğmediğini söylemiş ve deneyimlerini aktarmıştır:

“Bir çok kameraman, muhabir, foto-muhabir arkadaşlarımız haber vermek için orada olmasına rağmen o olaylara dair merkezlerine geçtiği haberlerde

sansürlendi. Sansür oldu. Otosansür oldu. Asıl tabii burada yönetimlerine ve o patronaja en başta tepki gösterilmesi gerek. Fakat yine de benim anlayışım şudur; ne olursa olsun hiçbir zaman iş bulma ve işsiz kalma kaygısı yaşamadım. Çünkü işimi kaybedebilirim ama onurumu kaybedemem. Nitekim ben Artı 1 televizyonundan Uğur Dündar, Özlem Gürses, Mustafa Hoş, Haluk Şahin arkadaşlarımız, abilerimiz ile birlikte 10 Temmuz 2013 günü istifa ettim. Neden? Çünkü patronaj editoryal bağımsızlığımıza müdahale etti, orada bir otosansür ile karşılaştık. Otosansüre boyun eğmedik. Gazeteciysen boyun eğemezsin, eği yorsan gazeteci değ ilsin.”

Mete Çubukçu da NTV’nin Gezi dönemindeki yayın politikasını örnek göstererek, o dönemdeki sansürü şöyle değerlendirmiştir:

“İnsanlar kendilerince güvendikleri bir kurum tarafından terk edildiklerini ya da ihanete uğradıklarını düşündüler. Burası onların hakikaten onların kafasındaki o haber şeyini karşılayabilir miydi? O da büyük bir soru işareti. Yani nasıl bir marka değ eri ya da nasıl bir imaj oldu ise? Gerçekten protestocular kafasında nasıl bir haber anlayışı vardı? Ya da o dediğim gibi beklediklerini burası verebilecek miydi? O da tartışmaları. Ama tabii bunların ötesinde, hiçbir şey görememiş olmaları onlara bu kanal böyle değ il siz bize ihanet ettiniz duygusunu yaş attı diye düşünüyorum.”

Güray Öz otosansür ve sansür konusunu Can Dündar ve Erdem Gül’ün tutuklanması üzerinden, gazetecilerin duydukları kaygı bağ lamında şu şekilde ele almıştır:

“Bugün arkadaşlarım tutuklandılar. Köşe yazarlarımız var, yazarlar, haber yapanlar ister istemez ‘ben şimdi şöyle bir haber yaparsam benim başıma da böyle bir iş gelir mi?’ kaygısı duyuyorlar. Bunu görüyoruz, hissediyoruz. Ve üstelik biz herkesten de kahraman olmasını isteyemeyiz, kahraman olmasını bekleyemeyiz ve böyle bir beklentinin var olması kötü bir şey. Bugün arkadaşlarımız çok güzel söylemişler ‘biz kahraman değ iliz’ diye. Böyle bir ihtiyaç olmaması lazım. Ama Türkiye’de eğer barış gazeteciliği yapacaksanız,

eleştirel gazetecilik yapacaksanız cesur olmanız gerekiyor. Ne kadar kötü bir şeydir.”

Murat Aksoy protestolar sırasında yazılarını tekrar tekrar düzenlediğini ve buna rağmen Gezi sonrasında işten çıkarıldığını şu sözlerle anlatmıştır:

“Benim her yazdığım yazı Gezi’den itibaren üçüncü veya dördüncü edisyondur. Ben neredeyse bir gece önce taslak halini yazıyordum. Biraz daha sansüre uğratiyordum. Yumuşatıyordum biraz daha yumuşatıyordum. Gazetede çıkanlar ilk halinden iki derece daha yumuşaklar. Ve ben şunu da biliyordum yani beni atmasalardı Aralık’ta ben belki Ocak’ta ya da Şubat’ta kendim bırakmak durumunda kalabilirdim. Çünkü artık dayanamıyordum. Bu bir dayanamama değil bir ilke meselesi.”

Mustafa Hoş, NTV genel yayın yönetmeni iken karşılaştığı baskıyı örnek göstererek, baskının nasıl ve nereden geldiğini şu sözlerle anlatmıştır:

“Yukarıdan şöyle geliyor. En yukarıda ben varım, genel yayın yönetmeniyim. Ondan ötesi patrondur zaten. Patronun da işi bu değil. Patrona, patronun ortağına hükümetten geliyor. Yani ben bunu abluka sürecinde NTV’de yaşadım. ‘Kim istiyor? Açsın bana söylesinler.’ diyorum.”

Hoş, Gezi sürecinin hem sansürün hem de otosansürün çok uygulandığı bir süreç olduğunu ifade ederek, Gezi sırasında *Artı 1*’de büyük zorluklarla yayın yaptıklarını şu sözlerle aktarmıştır:

“Gezi’nin en önemli kritik zamanında Artı 1’in başındaydım. Diğer kanallarda olmayan yayınlanmayan her şeyin yapıldığı bir kanaldı ki orada da çok büyük bir baskı vardı. Zorluklarla o yayınlar yapıldı. Bir sürü kavga dövüş ile o yayınları yaptım ben ve en sonunda sansürlemeye kalkınca da bıraktım zaten. Hani sansürün şöyle bir tarafı var. Sansür toplumsal bir suçtur ama bu ülkede bireyselmış gibi algılanıyor. Yani size sansür yapıldığında ‘Ay canım sansürülenmiş’ deyip sanki gönlünü almaya çalışıyorsun. Ama saçmalamayın

insanlık suçu bu. Kime yapıldığı ile ilgilenmiyorum. Sansür başlı başına bir insanlık suçudur.”

Gazetecilerin gazetelerin yayın politikasının dışında kalamadığını söyleyen Serkan Ocak, *Zaman*’da çalışan bir arkadaşının yaşamış olduğu bir deneyimi örnek göstererek, arkadaşının protestolar sırasında gündemde olan bir olay gerçekleşirken olay yerinde olduğunu ve olaya ilişkin haberi yaptığını söylemiştir. Ocak sonraki günlerde ise arkadaşının haber yapamadığını belirtmiş ve gazetenin o dönemdeki pozisyonu itibarıyla gazetede haber yapılamadığını şu sözlerle ifade etmiştir:⁴⁶

“Fotoğraf servisleri gece gündüz oradaydı ama bunu yansıtamıyorlardı. Gazeteciler açısından bakıldığında herkes olması gerektiği noktadaydı. Mesai kavramı yoktu. İnsanlar gece gündüz oradaydı. Her anı görüntülemeye belgelemeye çalıştılar ama yayın politikası anlamında çok problemleydi .”

Ocak Türkiye’de basın özgürlüğü olmadığını ve çok fazla baskı görüldüğünü söyleyerek, Türkiye’de basın özgürlüğünün sadece köşe yazarları üzerinden algılandığının altını şu şekilde çizmiştir:

“Ben umudumu kaybetsem kötü bir geleceğe dair senaryom olsa gazeteciliği bugün bırakırım. Dolayısıyla hep bir umudum var. İçinde bulunduğumuz dönem, sıkı yönetim hallerinin dışında en baskı gördüğümüz, her ne kadar basın özgürlüğü var dense de basın özgürlüğünün dibine vurmuş olduğumuz bir dönem. Basın özgürlüğü kavramı köşe yazarlarının yazı yazabilme kabiliyeti üzerinden algılanıyor halbuki öyle değil.”

Yavuz Baydar Roboski/Uludere’nin Gezi’nin öncülü olduğunu belirterek medyadaki sansüre şu şekilde değinmiştir:

⁴⁶ Serkan Ocak’ın bahsettiği gazetecinin yapmış olduğu bir haber dolayısıyla Gezi’de önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Kendisi ile görüşme yapılması, çok sayıda gazeteci tarafından önerilmiştir. Görüşme yapmak amacıyla gazeteciye ulaşılmıştır. Gazeteci görüşmeyi ilk başta kabul etmiş ancak sonraki gün telefon açarak görüşmek istemediğini söylemiştir. Kendisine gerekirse üstleriyle iletişime geçebileceği ve ismi yer almadan çalışmada yer alabileceği söylenmiştir. Ancak gazeteci Gezi’de yapmış olduğu haber dolayısıyla çok kez uyarıldığını ve işini kaybetmek istemediğini artık bu konu üzerine konuşmak istemediğini ifade etmiştir. Gerçekleştirilen telefon konuşmasının gazetecinin ismini vermeden çalışmada kullanılabilmesi için kendisinden izin alınmış ve görüşmenin sadece bu bölümünün tezde yer alması kararlaştırılmıştır. Bu sebeple gazetecinin ismi veya kim olduğunun anlaşılmasına sebep olacak bir bilgi tezde yer almamaktadır.

“Roboski şu anlamda öncölüdüş. Gerçekten kendini ana akım diye adlandıran, patron medyası diye basitleştirerek ifade edeceğimiz medya segmentinin nasıl haberlerin üzerine hakimiyet kurduğunu. Patronların ve onların istihdam ettiği kukla yazı işleri çalışanları, başta genel yayın yönetmenleri, üzerinden nasıl bir tahakküm mekanizması kurduğunu ve ne kadar yoğun bir otosansür mekanizması oluşturduğunu gösteriyordu. Bu ilk deneme Roboski’de 17-18 haber karartması ile başarılı oldu.”

Baydar kendisinin Gezi Parkı Protestoları sırasında sansürlenenden yazısından (T24, 2013d) söz ederek, eşik-bekçiliği konusuna vurgu yapmış ve süreci *Sabah* gazetesinin de içinde olduğu ama asıl rolü *Sabah*’ın yazı işlerinin yönettiği bir süreç olarak değerlendirmiştir. Baydar sözlerine Türkiye’de tersine işleyen bir eşik bekçiliği olduğunu ileri sürerek, sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“Eşik bekçisi [Gate-keeper] diyoruz ya, eşik bekçiliği nedir? Haber zayıf ise, kuşkulu ise o haberi, o kapıdan çevirir bunlara gidin şöyle şöyle yapın tekrar getirin der veya yayınlamaz. Eşik bekçiliği Türkiye’de farklı bir şekilde tersine işliyor. Yani haber değeri olan, kamu yararına olan bir şey anlatan, dört başı mamur iyi işlenmiş bir haber genellikle o kapının dışında bırakılıyor. Kapının içinden girmesi engelleniyor. Türkiye’de editörlerin görevi genellikle sansürcölük. Tersine işleyen bir eşik bekçiliği. Onlar kapıları tutuyorlar aman haber buradan girmesin diye. Mesela Roboski’de gördük, haber yayınlanmasın diye yırtınanları, etrafi hırpalayanları. Gezi’de de gördük. Başka pek çok şekilde gördük, hâlâ da görüyoruz.”

Mete Çubukçu, yeni medyanın sansür üzerine etkisine değinmiş ve bir sürü insanın eleştirdiği, gösterilmeyen, yazılmayan şeylerin ya da iktidar baskısı ile karartılan bilginin bundan sonra karartılamayacağını ifade etmiştir. Baydar gibi, Uludere/Roboski örneğini veren Çubukçu, yeni medyayı durdurmanın mümkün olmadığını belirterek iktidarların da bu sebeple son dönemde sosyal medya üzerine daha fazla oynamaya başladığını dile getirmiştir.

Zülfikar Ali Aydın, eskiden gazetecilerin, terör ile mücadele yasasının ilgili maddesi ile örgüt propagandası yapmak, halkı kışkırtmak ve benzeri maddeler ile

yargılandığını, ancak şimdi bunun değiştiğini ve sansür çipinin bütün gazetecilerin kafasına koyulduğunu söylemiştir. Gazetecilerin sansür yapması için ille de yargılanması gerekmediğini belirten Aydın, Türkiye’de haberlerin genellikle daha çok otoriteye yakın anlatıldığını ifade ederek, sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“Son yirmi yılın otuz yılın dergilerine bakın. Benim de kısmi bir arşivim vardır, yani bu Kürt meselesi, ya da türban meselesi, ya da demokrasi... Bütün bunlara baktığınız zaman on beş, yirmi yıl önce kullanılan dil ile bugün kullanılan dil arasında çok ciddi bir fark olduğunu görürsünüz. Yani o farkın nedeni de bence bunun doğru anlatılamamış, doğru tartışılmamış, gerçeğin hep en ağır yüzünün bir otosansür ve baskı yine devlet kaynaklı bir otosansür ve baskı sonucu hep görmezden gelinmesi ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Yani görmezden geldiğiniz zaman mesele yeterince tartışılmıyor.”

Türkiye’de hiçbir şeyin normal olmadığını dile getiren Aydın, günümüzde yapılabildiği kadar gazetecilik yapıldığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bu ortamda gazetecinin yapabileceği şey, yapabileceğini azami ölçüde aktarabilmek. Neden kendi yaptığımız işi küçülterek söylüyorum? Çünkü gazetelerin, televizyonların başında gazetecilik ile ilgisi olamayan yöneticiler manşet verebiliyorlar. Bunu yaparken de temel gaye gazetecilik olmadığı için ortaya böyle bir tablo çıkıyor. O sebeple ben yaptığımız işi çok büyütmemiyorum. Yani ne kadar yapabilirse bu gazeteciliğin hanesine yazılmış bir artı ama toplamda çok bir şeyi değiştiremezler çünkü çark öyle değil yani.”

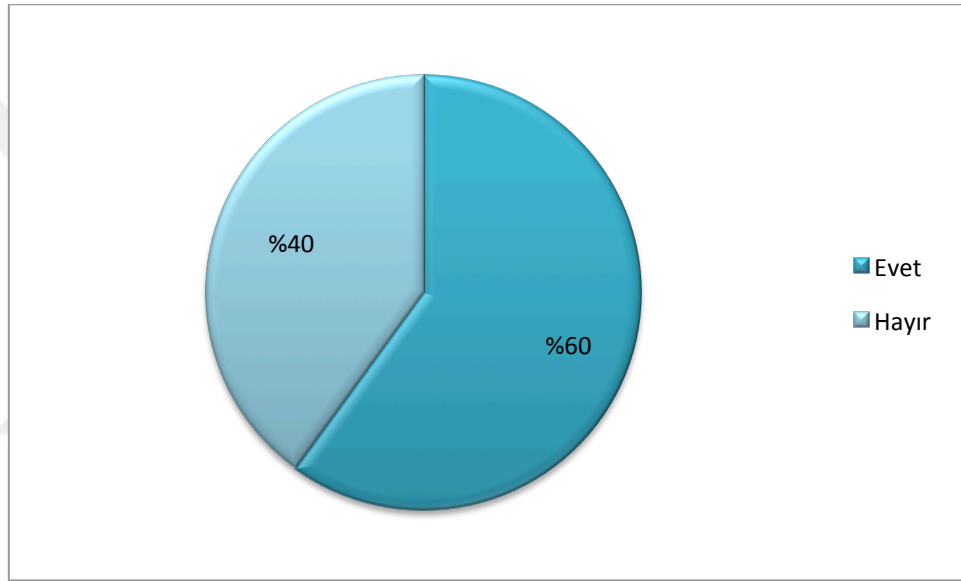
Gazetecilerin ifadelerinden anlaşılabileceği üzere, Türkiye’de medyada özellikle sahiplik ilişkilerinden kaynaklanan ciddi bir sansür/otosansür sorunu olduğu görülmektedir.

4.1.4. Propaganda, Manipülasyon ve Algı Yönetimi

Hakikatin basın özgürlüğüne ihtiyaç duyduğunu belirten John Keane, bir toplumda olguların ve onlarla ilgi savların bolluğunun yalnızca özgür basın ile mümkün olduğunu söyleyerek, yalnızca özgür basının sorgulama ve görüşleri

düzeltilme alışkanlığını geliştirip, hakikatin yanlışla karşı zafer kazanmasını güvence altına alabileceğini ileri sürmüştür (2010: 42).

Gazetecilerin sansür ve otosansür üzerine olan görüşlerinden de anlaşılacağı üzere, Türkiye’de basın özgürlüğüne ihtiyaç duyulmaktadır. Zira, basın özgürlüğünün olmadığı yerde propaganda/manipülasyon/algi yönetimi varlığını sürdürmektedir. Görüşülen gazetecilerden on sekiz tanesi yani %60’ı güç sahiplerinin medyayı insanların zihinlerini yönlendirmek için ideolojik bir aygıt olarak kullandığını belirtmiştir.

Şekil 4.4 Propaganda/manipülasyon/algi yönetimi

Deniz Ülkütekin manipülasyon ve algı yönetimi konularına batı ile karşılaştırma yaparak tarihsel bir perspektif ile değinmiştir:

“Dünyanın belli bölgelerinde belirli kirli işleri belirli taşeronlar vasıtasıyla yürütürken bir yandan da barış söylemi yapıyorsanız, basını da bu argümanınıza alet edebilirsiniz diye düşünüyorum. Dolayısıyla, gazeteci çok uyanık olmalı ve gazete için en önemli şey ezberini güçlendirecek şeyler okumaktansa kendisine tamamen karşıt olan fikirlere değer vermektir. Gerçekten ne kadar saldırgan olursa olsun o fikirleri kendi süzgecinden geçirip tamamen reddetmeden belli bir haklılık payı bırakmaktır. Gazetecilik tam olarak nasıl bir meslektir? İşte insanların sanayi devriminden sonra gelişen

büyük şehirlerde ulaşamayacakları gerçekleri öğrenmesi için ortaya çıkmış olan bir meslektir. Ama zaman içerisinde görüyoruz ki gazetecilik ve genel olarak basın ve medya dediğimiz şey gerçekleri ortaya çıkarmaktan çok gerçekleri gizlemek ve manipüle etmek üzerine çalışmış. Bu sırf Türkiye’de de değil. Evet Türkiye’de belli istatistikler gösteriyor ki basının hali çok kötü, şu kadar tutuklu gazeteci sorunumuz var, yandaş gazeteci durumumuz var vesaire vesaire. Ama bu biraz da işi kitabına uyduramadığımızdan ileri geliyor. Hani Tayyip Erdoğan’ın tapelerinde çıkan ‘biz o kadar para aktarıyoruz gazetelere adam gibi tirajı olan yandaş gazete yok.’ demesi gibi. Yani biraz da kalifiye eleman yetersizliğinden kaynaklanıyor. Yani batıda işlerin daha şeffaf ve özgürce yürütmesinden kaynaklanıyor diyemem onlar biraz daha işi kılıfına uyduruyor bence.”

ABD gibi ülkelerin yaptıkları askeri operasyonlarının bir medya ayağı olmak zorunda olduğunu söyleyen Dağıstanlı, 2003’de Britanya’da Blair’in “Bir medya atağı yapmalıyız.” dediğini ifade ederek medyanın rıza üretmek için kullanıldığını şöyle değinmiştir:

“Şimdi kısaca şunu diyorum bu Chomsky’nin dediği gibi rıza üretme süreci. Başka türlü bir süreç çünkü silah zoruyla insanları zapt edemiyorsun dolayısıyla işte çeşitli alanlarda çeşitli şekillerde rızalar üretmen lazım. Dolayısıyla insanlar kendi akıllarıyla kendi bilinçleri ile o konuları savunduklarını söylemeliler. Bu aslına bakarsan çok daha gerilere giden bir şey.”

Belma Akçura bugüne kadar gazetelerin hep meselenin bir tarafı olarak olaylara baktığını ve dolayısıyla da bir haberde iki taraf olduğu halde genellikle, hep bir taraf üzerinden siyasi iktidarın gücü neredeyse nasıl şekillenmişse, kimler söz hakkına sahip ise ve kimlerin elinde iletişim araçları daha güçlü ise hep onlar üzerinden aktarıldığını ve haberin devlet kaynaklı olduğunu ifade etmiştir. Akçura, “Gerçeğin ne kadarını biz devletten alıyoruz ve ne kadarı arka planda yer alıyor?” diye sormuştur.

Bülent Mumay dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın usta bir şekilde algı yönetimi yaptığını ve Gezi'de "biz ve onlar" algısı yarattığını şu sözler ile ifade etmiştir:

"Karşısında ilk dönem sadece ve sadece polis ve iktidar vardı fakat başbakan çok ustaca, gerçekten çok ustaca ama yıllarca üzerine belki Makyavelizm'in belki Goebbels'in propaganda taktiklerinin yanına üçüncüsünü koyabileceğimiz bir şekilde 'bizler ve onlar' algısını yarattı. Milli irade mitinglerinde, başbakan 'Siz Gezi'ye şu kadar insan sığdırıyorsanız, ben şu kadar insanla sokağa çıkarım. Yüzde elliye evde zor tutuyorum.' gibi söylemler ile Gezi'nin karşısındaki bloğu da çok güçlü bir hale getirdi."

Ceyda Karan Arap Baharı döneminde Libya'da yaşadıklarını anlatarak, gerçekte ne olduğunu ve Türkiye'de medyada nasıl bir algı yaratıldığını şu şekilde anlatmıştır:

"Bizim Bingazi'de başkonsoloslüğümüz vardı. Türk gazeteciler olarak oraya gidiyorduk. Geceleri sokağa çıkmak yasaktı. Neyse oradan internete girebiliyorduk ve ben girdiğimde çok şaşıırıyordum çünkü İstanbul'daki arkadaşlarım Libya ile ilgili bir sürü şey yazıyorlardı. Bingazi ile ilgili bir yığın şey. Ama ben oradaydım ve böyle bir şey yoktu. Yani birileri bir takım kaynaklardan bir takım olayları şekillendirebiliyordu. Yani gerçek olmayan şeyler yayılıyordu. Sonra biz bunu Gezi sürecinde, Türkiye'de Recep Tayyip Erdoğan yönetimi ve medya kurgulaması ile müthiş bir algı operasyonuna çevrildiğini gördük. Şimdi o zaman bütün bu deneyimlerden sonra Arap isyanları, Türkiye'deki Gezi, Suriye Savaşı vesaire... önce şu soruya yanıt bulmamız gerekiyor 'Gazetecilik bir algı yaratma işi midir? Algı nedir?' Çünkü o hale dönüştü. Her şey , hakikatlerden çıkıp salt algı yaratmaya vardığı zaman başımız belada demektir. Bu değişmiyor. Irak savaşında da bu böyleydi."

Ceyda Karan algı yaratma çabası olan bir kesim olduğunu bu insanların işinin gazetecilik değil salt algı yönetimi olduğunu ifade ederek algı yaratmanın önüne ancak sahiplik yapısı düzenlenirse geçilebileceğini söylemiştir. Karan, bahsettiği

gazetelerin işinin düzeltmek ve hakikatlerin peşinde koşmak değil algı yaratmak olmasından dolayı işin Kabataş olayına varacak hale geldiğini ifade etmiş ve Gezi döneminde medyada yer alan “yabancı ajan” söylemine değinerek, şu yorumu yapmıştır:

“Gezi’dekiler ‘yabancı ajanlar’ mesela. ‘Nasıl yani? Kimin ajanı? Neyin ajanı? Bu iddiayı neye dayanarak ortaya atıyorsun?’ sorusunu sormaya gerek yok. Algı yaratma, algı operasyonuna bu işi çevirdikten sonra neden, niçin, nasıl gibi; temel gazetecilik sorularıdır bunlar aynı zamanda, o soruların sorulması ve yanıtlarının beklenmesi gibi bir durum tümüyle ortadan kalkıyor.”

Batı ülkeleri içerisinde, uluslararası gazetecilik standartları çerçevesinde ele alınabilecek temel kavramlarla Türk medyasının şu andaki durumunu anlatmaya çalışmanın beyhude olduğunu ifade eden Doğan Ertuğrul, “Haber nedir? Unsurları nelerdir? Ben bunu nasıl yazarım?” gibi sorular yönlendirerek, günümüzdeki temel sorunun, “Şu haberi atlamışlar, gazetecilik bitti.” cümlesinin çok ötesinde olduğunu çünkü ortada bir haber olmadığını dile getirmiştir. Türkiye’de bir algı yönetimi olduğunu söyleyen Ertuğrul, Türkiye’de “Öyle olduğu bildiriliyor, ya da öyle olduğu kaydediliyor” diye haber yapıldığını söylemiştir. Ertuğrul, “Nasıl, kim kaydediyor?” diye sorulduğunda, genel yayın yönetmenlerinin “Boş ver sen öyle yaz. Haber bu.” dediğini söyleyerek, genel yayın yönetmenine bunu söyleyen birileri olduğunu, ona bunu söyleyen birilerine de bunu söyleyen başkaları olduğunu belirtmiştir. Ertuğrul özellikle iktidar medyasında tesadüfen bile haber olmadığını dile getirerek, habere ihtiyaç duyulmadığını çünkü Türkiye’de en kara propagandaya algı operasyonu denildiğini, bunun bir beyin yıkama olduğunu ancak algı operasyonu denilerek naif hale getirildiğini söylemiştir.

Böyle bir gazetecilik olamayacağını ifade eden Ertuğrul, bu işin gazetecilik değil istihbaratçılık, propagandacılık ve reklamcılık olduğunu belirterek, o dönemde çalıştığı gazete tarafından haber yapılan Kabataş olayına ilişkin yaşadıklarını şu sözler ile aktarmıştır:

“Yani Kabataş hikayesinden daha somut bir hikaye olabilir mi? Çok basit bir şey bizim bu söylediğimiz. Kabataş iskelesinde çıplak deri eldivenli 100 kişi. Gezi’yi falan boş ver. Böyle bir şey varsa dünya şahane bir fotoğraf görecek. Bu fotoğraf yılın en iyi fotoğrafıdır. Ya bunun üzerine gidilir mi? Bunun üzerine gidildi. ‘Var o insanlar, var’ denildi. Ya bir Allah’ın kulu da görmedi mi? O haberin yayımlandığı gün gazetenin yöneticilerinden bir tanesi ‘Bu haberi yayımlarsak eğer Gezi’nin bütün meşruiyeti biter’ diyerek yayımladı haberi. Yani kriminalize etme, terörize etme. Bunun yöntemi ne, turnak içerisinde muhafazakar adamlar olduğu için başörtülüğü taciz ve tecavüz üzerinden kurgulanmış bir yalan.”

Görüşülen gazetecilerden bir tanesi bir takım gazetelerin bizzat toplumu belli gruplara bölmek için bu işi yaptığını dile getirmiştir. Gazeteci Gezi döneminde yaşamış olduğu bir olayı da ismini vermeden kayıt dışı olarak kullanmamızı istemiştir. Gazeteci kendisine verilen sipariş haberi ve haberi neden yapmadığını şu şekilde anlatmıştır;

“Zaten çok kutuplaşmış bir toplumda yaşadığımız için sen düzgün bir habercilikle olan biteni anlatmaya çalışsan da bazen aynı şeyi görüp farklı bildiğini okuyabiliyorsun. Şöyle bir şey oldu aslında... benden de beklendi öyle bir habercilik yapmam şöyle bir soru geldi. Şefim ‘Gezi’dekiler kendilerini şiddete itmeye çalışanlara karşı nasıl koruyor? Bir sürü insan molotof atıyor, taş atıyor.’ dedi. Ben de ‘Ne diyorsun yani öyle bir kendilerini nasıl koruyorlar durumu yok. Burada hakikaten teyzeler bile gelip eline taş alıp atıyor. Öyle bir grup yok burada, öyle yapanlar veya yapmayanlar diye bir ayrım yok.’ dedim. Ama şöyle diyaloglar yaşıyor; birisi taş atıyor, ötekisi ‘taş atmasana kardeşim diyor’, öteki de ‘taş atmasak sen nasıl koruyacaksın kendini’ diyor. Küçük küçük sorunlar çıkıyor, çözülüyor, çözülüyor ama böyle bir ‘Parktakiler nasıl kendilerini koruyorlar’ durumu yok. Bu nedenle ben yapmadım bu haberi mesela. Çünkü ‘Taş atan Kürt, muhalif solcu gruplar parka sığınmış beyaz Türkleri şiddete sürüklüyor...’ gibi bir durum yoktu. Benim hayatı boyunca hiçbir protestoya katılmamış bir sürü arkadaşım, gelip barikata bir şeyler taşıdılar. Yani ben o sebeple onların talebine rağmen öyle bir ayrım yapamadım. Dolayısıyla insanlar sanki böyle komplike durumları

gördükleri zaman dışarıdan bakıp, böyle bir şey görmek istiyorlar. ‘Burası burada duruyor bak burası da burada duruyor. Bunlar gelip bunu böyle böyle yaptı. Bu da bunu böyle böyle yaptı.’ gibi bir şeyler istiyorlar ama çok yanlış bir şey çıkabilir buradan. Bir takım beyaz çocuklar gelmişler parka bir şeyler yapmaya çalışıyorlar, Avrupalılar gibi, ondan sonra bu solcular ve Kürtler geliyor ve taş atıyor falan gibi bir kafa oluşmuştu. Bir de bunu yazmanı istiyorlar...”

Faruk Bildirici, Gezi’nin ilk gününden itibaren oradaki insanları ve eylemi karalamak için çaba harcadığını, bu yönde manipülatif haberler yapıldığını söylemiştir.

Barış İnce ise Gezi döneminde yandaş medya kuruluşlarının Tayyip Erdoğan’ın sözleri üzerinden bir manipülasyon içerisine girdiğini ifade etmiştir.

Gökmen Ulu Türkiye’de son yıllarda özel görevli gazeteci olarak görev yapan kimseler olduğunu söylemiş ve bu kişilerin kamu oyu oluşturmak, iktidarın lehine ne gerekiyorsa onu söylemek, onu yazmak, anlatmak, bir algı operasyonu oluşturmak gibi görevleri olduğunu ileri sürmüştür.

İsmail Saymaz yalan yazmadıkları sürece gazetecilerin taraf olmalarına bir itirazı olmadığını ifade ederek, gazetelerin de hata yapabileceğini ve yaptıkları hataları düzeltmesi gerektiğini belirtmiş ve *Hürriyet*’in internet sayfasında yapılan bir hatanın bir manipülasyon aracı olarak nasıl kullanıldığını şu sözlerle aktarmıştır:

“Keza Zaman gazetesi taraftı ama yalan yazmadı. Ama şu oldu, Hürriyet’te, Milliyet’te, Vatan’da tehlikeli bir baskı kuruldu bu gazeteler üzerinde. Özellikle Hürriyet’in internet sayfası üzerinde sistematik saldırılar oldu. Yani mesela Gezi Parkı’nın dağıtıldığı günlerde meydanda molotof atan kişinin önce polis zannedilmesi, sonra onun gösterici çıkması haberi, ilk etapta Hürriyet’te ‘Polis çıktı’ diye verilince; ki bu bir hatadır, olabilir. Düzeltti sonra. Bu uzun süre Hürriyet aleyhinde manipülasyon malzemesi olarak kullanıldı.”

Kürşat Bumin Gezi Parkı protestoları sırasında, “Hükümeti devirelim de şu hükümeti kuralım ya da şu gelsin.” diye tek bir talep yokken, protestoları tamamen kendilerine yönelik bir komplo olarak algılatmak yönünde bir gazetecilik yapıldığını belirtmiştir.

Murat Aksoy televizyon programlarına değinerek, günümüzde aynı insanların farklı kanallarda program yaparak bir kanaat oluşturduğunu düşündüğünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Görsel medyada şu oldu, eskiden sadece birer gazete yazarı olan pek çok arkadaşımız İslami kesimin kanaat önderi olarak dört kanalda birden program yapmaya başladılar. Aynı şeyleri söylüyorlar ama her kanalın hitap ettiği çeşitli şeylerden dolayı farklı bir kitlesi olduğu bir dönem var. Yirmi tane adam var, ya da yirmi beş tane, bunlar dört tane beş tane gazetenin yazarları kendi aralarında dörtlü beşli gruplar var ve baktığınız zaman bunlardan biri bir yerde, ikisi başka bir yerde program yapıyor. Ve aynı adamlara bakıyorsunuz dört farklı yerde program yapıyorlar ve her biri gazeteden aldığı paranın en az iki katı maaş alıyor. Üç kanalda program yapınca adamın maaşı bir ise yedi oluyor. Bu aslında medya için bir maliyet. Bu adam yarım saat önce başka bir kanalda aynı şeyi söyledi. İşveren olarak rasyonel açısından ‘bu adam kanalımıza ne katıyor?’ diye sorarsınız. Ama bunların işlevi, medyanın işlevi propaganda olduğu için böyle yani...”

Mustafa Hoş Türkiye’de her şeyin manipülasyon ya da algı yönetimi üzerinden yürüdüğünü ifade etmiştir. Bu nedenle “Fuat Avni” gibi kişilerin bu ülkede değer kazandığını, normalde ciddiye alınmayacak bir trolün istediği manipülasyonu yapabildiğini belirtmiştir. Hoş, medyanın siyasetten daha sorunlu bir alan olduğunu şu sözlerle ele almıştır:

“Tamamen iktidarın tahakkümüne ve güdümüne bağlı haber yapılıyor ve onun bakış açısı ile haber yapılıyor. Tayyip Erdoğan, Davutoğlu diğerleri... Şeklinde veriliyor haber. Sıralama bu. Diyorlar ki bu protokol. Resmi gazete misin sen? Bu neyin protokolü? Böyle bir protokol olamaz. Haberi kendi içeriği belirler, ama bu baştan bu böyle belirleniyor. Niye çünkü, hükümet komiserleri

yönetiyor o kanalları. Haber yapmadan gazeteciliği sorguluyoruz biz. Şimdi ‘haber yok’ diyoruz ki barış gazeteciliği nasıl olur? Haber olduktan sonra barış gazeteciliğini konuşacağız.”

Rıdvan Akar Gezi döneminde yandaş olarak tabir edilen gazetelerin bir algı operasyonunun parçası olduğunu şu sözlerle aktarmıştır:

“Medya kendi ontolojisi doğrultusunda bir haber dili ve habercilik anlayışı içerisinde değil. Bu bütünüyle Türkiye’de yaşanan kutuplaşmanın medyaya yansımalarından ibaret. İşte yandaş-candaş diye tabir edilen, benim de çok katılmadığım bir klişe var. O klişe içerisinde yandaş olarak bilinen gazetecilik peşinen Gezi sürecini iktidar tarafından tanımlandığı biçimiyle algılamayı tercih etti. Yani anlamak yerine bir algı operasyonunun parçası olmayı tercih etti. O da işte bir darbe süreci olduğu, iktidarın bu darbe süreci ile uzaklaştırılmak istendiğine ilişkin bir retorikti. Tabi bu retorik kendisi son derece sorunlu.”

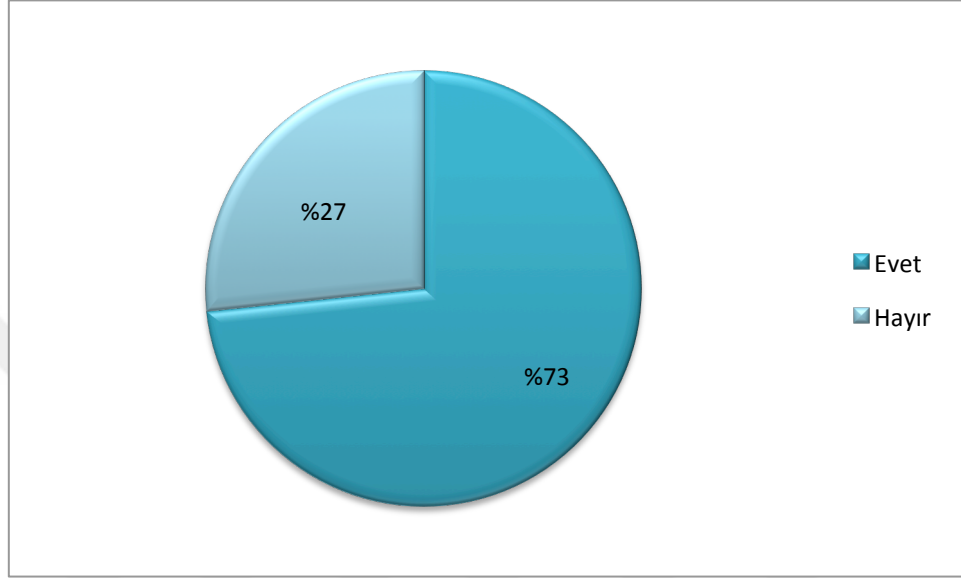
Yavuz Baydar Türkiye’de iktidarın kullandığı dilin kullanılmasının ve benimsenmesinin yaygın olduğunu ifade etmiş ve “kaos lobisi” ve benzeri pek çok kavramın Gezi döneminde kullanıldığını ve bir algı yaratıldığını belirtmiştir.

Görüşme yapılan gazetecilerin aktardığı üzere, medya güç sahipleri tarafından ideolojik bir aygıt olarak kullanılabilmektedir. Sonuç olarak medyanın bu işlevi, medya, sermaye ve iktidar arasındaki ilişkinin oldukça önemli bir ayağını oluşturmaktadır.

4.1.5. Çatışmacı/Ayrımcı Dil Kullanımı

Görüşülen gazetecilerin 22 tanesi yani %73’ü Türkiye’de medyada çatışmacı/ayrımcı dil ve/veya nefret söylemi kullanımının çok yaygın olduğunu belirtmiştir. Gazeteciler kalıplaşmış, klişeleşmiş ve medyanın egemen diline yerleşmiş bu söylemlerin medyanın egemen dili haline geldiğini ifade ederek, bu dili barış gazeteciliğinin önündeki en önemli engellerden birisi olarak tanımlamışlardır.

Ayrımcı söylem ve nefret söyleminin kullanımı toplumsal çatışma ve kutuplaşmanın yaygınlaşmasının en temel nedenlerindendir. Bu tarz çatışmacı ve ayrımcı dil kullanımı, kültürel ve yapısal şiddet yani görünmeyen şiddet olarak betimlenmekte ve dolayısıyla şiddetin kısır döngüsüne hizmet etmektedir. Bu nedenle medyada kullanılan dile son derece dikkat edilmelidir.

Şekil 4.5 Çatışmacı/ayrımcı dil kullanımı

Doğan Ertuğrul, gazetecilerin mesleklerini yaparken kullandıkları dilin ayrımcı, dışlayıcı, çatışmacı, aşağılayıcı olmaması, hakaret içermemesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak Türkiye’de sosyal, ekonomik, siyasal bütün sorunlarda çatışmacı, ayrımcı, mütehakim, egemen, siyasallaşmış dilin çok fazla kullanıldığını söyleyerek düşüncelerini vermiş olduğu bir örnek üzerinden şu şekilde ifade etmiştir:

“İdeolojik, siyasal, dinsel kültürel kodlar ile ilgili sorunlar var. Çok basit bir şey söyleyeyim, uzun yıllar tarihçi olarak çalışmış iyi bir tarihçi yirmi yıl kadar önce yurtdışında bir yerde bir dost sohbeti yapıyoruz, Yunanistan’dan din adamları falan da var. ‘Benim hiçbir topluma karşı önyargım yok, Ermenilere bile’ dedi ve kahkahayı koyduk biz. ‘Bile’ bu benim için çok unutulmaz bir şeydi. Emin ol bu laf çıkana kadar hiçbir gruba dahil olduğuna dair bir şey duymazsın bu adamın. Bilinçli olarak da buna karşı duran bir insan. Ama bilinç altında başka şeyler var. Kodlar ile ilgili. Genetiğimizle ilgili bir şey var kültürel genetiğimizle ilgili. Siyasal genetiğimizle ilgili şeyler var.”

Ertuğrul, “Hakaret etmeyelim, küçümsemeyelim, ayrımcılık yapmayalım.” düşüncesinin mesleğin rutin akışı içerisinde yapılması gereken bir şey olduğunu söyleyerek, Türkiye’de bunu yapacak fazla sayıda insan olmamasının sorunun kendisi olduğunu belirtmiştir.

Faruk Bildirici, Gezi döneminde iktidar ve cemaat medyasının gerçekten çatışmacı bir dil kullandığını ifade etmiş ve dil konusunda gazeteciliğin evrensel ilkelerine vurgu yapmıştır. Bildirici, gazetecilerin nefret dilini kullanmaması, ayrımcılık yapmaması, kimseye hakaret etmemesi, iyi araştırmadığı bir konuda bir şey söylememesi gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra Bildirici, Türkiye’de medyada silahlara övgü üzerinden habercilik yapıldığını söyleyerek, bu konuyu şöyle ele almıştır:

“İki gol iki kurşun oluyor mesela ezgi yazılıyor. Bizim arkadaşlardan biri bir uçak anlatıyor, oturmuş uçağın simülasyonunda mig 21 vurmuş, mig 21 vurdum diye anlatıyor. Niye vuruyorsun, gazetecisin sen.”

Kadına ilişkin haberlerde kullanılan erkek egemen dile de değinen Bildirici, bu dili de eleştirmiştir. Bunun yanı sıra barış süreci ile haber dilinin değiştiğini ifade ederek, değişen haber dilini şu şekilde değerlendirmiştir:

“Örneğin Hürriyet Gazetesinde Abdullah Öcalan ile ilgili haberler kullanılırken, barış ile ilgili mektubu yazana kadar Öcalan, “terörist başı” ya da “terör örgütü lideri” yazılıyordu. Ama sonra vazgeçildi. Sonra yine ara ara çıktı mesela. Tabii şunu da söylemek lazım, Tayyip Erdoğan’ın genel yayın yönetmenlerini ve gazete sahiplerini de toplayıp orada yaptığı konuşmanın da bir etkisi var tabii ki. Gerçi orada söylediği tamamen iktidarın desteklenmesiydi ama bir şekilde farklı bir evreye girildiği o zamandan itibaren bilindi.”

İsmail Saymaz Türkiye’de asıl sorunun taraflara eşit söz hakkı verilmesinde değil aslında sorunun temelde dilin kendisinde olduğunu söylemiştir. Saymaz “sözde

Ermeni soykırımı” ifadesini örnek göstererek, dilin kendisi problem iken taraflara söz hakkı verilmesi aşamasına geçilemeyeceğini söylemiştir. İsmail Saymaz Gezi sırasında bazı medya kuruluşlarının kullandığı dile şu sözlerle değinmiştir:

“İtalyan, Amerikalı Fransız, İranlı bunlar sınır dışı edildiler Gezi’de. Öyle bir yabancı düşmanlığı, önce bir muhalife duyulabilecek nefretin büyüğü üretildi ve sonra o her türlü, bence nefret söylemine denk düşebilecek argümanla birleştirildi. Yabancı düşmanlığı ile, kadın düşmanlığı ile, güya islamofobi görünümlü yaşam düşmanlığı ile, yani başı açık kadın düşmanlığı ile alevi düşmanlığı ile bütün hepsi ile birleştirildi. Yıldız’daki akademisyen Gezi Parkı’na gidenlerin Ermeni olduğunu, Rum olduğunu, Yahudi olduğunu söyleyebildi. Yani dar bir milliyetçi muhafazakar eksende onların her türlü hezeyanına uygun haberler üretildi.”

Elif İnce Gezi sırasında medyada kullanılan dili eleştirerek, protestolar sırasında hayatını kaybeden kişilere şehit denilmesine ilişkin görüşlerini şu şekilde ele almıştır:

“Şehit mesela... benim için ‘Gezi şehitleri’ denilmesi hiç hoşuma gitmeyen bir şey. Çünkü bu bir savaş ve bizim kayıplarımız, işte başkalarının kayıpları... ve o şehit sayısı herkese göre farklı tutuluyor. Yani bir yandan da çok eski bir şey polis ile çatışırken ölen kişilerden bahsediyorsak. Ama sen diyorsun ki biz ‘Gezi şehitleri’ diyerek birden başlıyoruz saymaya.”

Barış İnce *BirGün*’ün dil konusunda çok hassas olduğunu ifade ederek, gazetenin her türlü kışkırtmaya kapalı bir dil kullandığını ileri sürmüştür:

“Biz mesela ‘milli maç’ bile demiyoruz ‘ulusal maç’ diyoruz. Her türlü kışkırtmaya kapalı bir dil kullanmaya çalışıyoruz. Erkek dili kullanmıyoruz bu anlamda. Örneğin ‘kız’ kelimesi geçmez bizde, ‘kadın’ kelimesi geçer. Bu tarz hassasiyetlere dikkat edip, yanlış anlaşılmalara müsaade etmemeye çalışıyoruz. Dil konusuyla ilgili bir BirGün anayasası var. Bir de bundan dört-beş yıl önce kendi içimizde bir BirGün sözlüğü yaptık. Sözlükte ‘Kıbrıs’a ne diyeceksin?’ gibi konuları tartıştık. KKTC değil Kuzey Kıbrıs demeliyiz, çünkü

biz Kıbrıs halkının birlikteliğini savunuyoruz. Burada da bir barış tercihinde bulunuyoruz aslında. Bu tarz bir dilimiz var.”

Belma Akçura protestolar süregelirken gazetelerin kullanmış olduğu dili elleştirmiş ve hem iktidara yakın medyanın hem de iktidara karşı olan medyanın kullandığı dilin çatışmacı olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Sloganvari başlıkları ve sert çatışmacı bir dil üzerinden atılan başlıkları iki taraf açısından da hiç doğru bulmuyorum. Ne Gezicilerin dili üzerinden bunu vermeyi doğru buluyorum, ne de devletin ağzıyla, diliyle bunu anlatmanın doğru olduğunu düşünüyorum.”

Bülent Mumay Gezi döneminde kullanılan dile vurgu yaparak, bu dönemde ötekileştirmeye, yapanı “çapulcu” görmeye, siyasetin yarattığı terminoloji ile insanları alçaltmaya, terörize etmeye, onlara yönelik şiddetin körüklenmesine, nefret diline ve nefret söyleminin yükselmesine tanık olunduğunu ifade etmiştir.

Gökmen Ulu Tayyip Erdoğan’ın kullanmış olduğu çatışmacı dilin iktidar medyası tarafından kullanıldığını söyleyerek, bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle ele almıştır:

“Ben Gezi Hareketi esnasında dönemin başbakanı sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın tutumunun başlı başına incelenmesi, irdelenmesi ve sorgulanması gerektiğini düşünüyorum çünkü çok tehlikeli, kelimenin tam anlamıyla provokatif açıklamalar yaptı. ‘Öteki %50’yi zor tutuyorum’ iddiasında bulundu. Çok tehlikeli bir açıklama. ‘Baş örtülü bacıma’ saldırdılar dedi. Gerçek olmadığı ortaya çıktı. Yine gerilimi din ideolojisi üzerinden sürdürdü ve ‘camide içki içildi’ dedi. Bu kitlesel çatışmaları beraberinde getirebilecek iddialar.”

Kürşat Bumin dünyanın her yerinde iktidara yakın gazeteler ve muhalefete yakın gazeteler olduğunu söyleyerek, Türkiye’deki ayrımın artık hat safhada olduğunu dile getirmiş ve gazetelerin kendi terminolojisini yarattığını ifade etmiştir. Bumin, gazetelerin sağcı da olabileceğini, muhafazakar da olabileceğini söylemiş,

ancak her koşulda bir gazetecilik terminolojisi kullanılması gerektiğini dile getirmiştir. Özellikle cemaat medyasının kullandığı dile değinen Bumin, cemaat medyasının iyi yayın yapmasının imkansız olduğunu söyleyerek, gazetenin atmış olduğu bir başlığı örnek gösterip⁴⁷ ırkçı ve ayrımcı bir dil kullandıklarını dile getirmiştir.

Makbule Cengiz, *Halk TV*'nin yaptığı yayıncılığın da haberdan öte bir taraf olduğunu söyleyerek, protestolar sırasında çalıştığı kurumun kullandığı dili şöyle eleştirmiştir:

“Gezi’deki insanların tarafını tutmak belki iyi bir şey belki ama bizim o dönemde kullandığımız dil, farklı KJ’lerimiz, KJ’den laf sokmalar falan... Belki biz biraz daha gösterilmeyen bir şeyi gösterdiğimiz için iyi bir iş yaptık güzel bir iş yaptık ama o dönem iktidarın o yoğun baskısıyla barış dilinden uzak bir dönemdi. Şimdi daha da kötü bir dönem zaten, barış diliyle barış gazeteciliği ile orta yolu bulmak ile hiç alakası yok. Herkes bir köşeye çekilmiş farklı noktalardan çekiştiriyor ve kutuplaşmış durumdayız bence.”

Cengiz, dilin değişmesi için iktidarın tavrının değişmesi gerektiğini ve siyasilerin tavırlarının medyayı etkilediğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bu uzun bir süreç önce siyasilerin üslubunun değişmesi gerekiyor. Sürekli çatışan, dövüşen, birbirine bardak fırlatan siyasetçileri gördüğünde insanlar bu bizim dilimizi de etkiliyor. Gazeteciliğin, televizyonculuğun dilini de etkiliyor.”

Gezi’de kullanılan dile değinen Murat Aksoy, *Yeni Akit* gazetesini eleştirerek, gazetenin nefret dili kullandığının altını çizmiştir. *Yeni Akit*’in gazeteciliğini nefret üzerine kurduğunu ve kendi İslami duruşu dışındaki herkesi bir takım sıfatlarla nitelendirdiğini söyleyen Aksoy, bu dilin Hrant Dink Vakfı’nın yaptığı Medyada Nefret Söylemi araştırmalarında da açıkça görüldüğünü belirtmiştir. Gezi döneminde

⁴⁷ Kullanılan dil dolayısıyla başlığın tez içerisinde kullanılması uygun görülmemiştir. *Zaman* gazetesi kapatıldığı için ilgili habere ulaşamamıştır. Haberde yakalanan PKK’lıların Ermeni olduğu ima edilmektedir. Vartan Estukyan (2015) habere konu olan iddiayı “Devletin ‘sünnet’ imtihanı Kuzu’yla yeniden gündemde” başlıklı haberinde ele almıştır.

Sabah, Takvim, Akşam, Yeni Şafak, Türkiye gibi gazetelerin de *Yeni Akit* gibi nefret dili kullandığını belirten Aksoy, insanları afişe etme, hedef gösterme üzerine bir dil kullanıldığını, iktidar hangi kelimeleri kullandı ise gazetelerin yazarlarının ya da birinci sayfa toplantısına katılanların o dili benimsediğini söylemiş ve o dönemde çalıştığı gazetenin haber dilini şu sözlerle eleştirmiştir:

“5 Haziran akşamı Habertürk’teki programdan sonra, Erdoğan’ın Fatih Altaylı’ya konuk olup biz ‘çapulculara pabuç bırakmayız:’ söyleminden sonra, bizim ertesi günkü manşetimiz başbakanın ‘çapulcu’ kelimesi üzerineydi. Orada beliren, çapulcuyu da çok kullandık ama bunun yanı sıra Yeni Şafak’ın kullandığı genel ifade ‘işbirlikçi ve iktidarı devirmek isteyen terörist’ vesaire gibi ifadelerdi. Hiçbir olumlu şey yoktu bizim gazetenin dilinde. İktidara yakın diğer gazetelerde de öyle olduğunu zannediyorum. Hiçbir olumlu sıfat, onu anlamaya yönelik hiçbir şey yoktu. Tamamen ötekileştirmeye ve dışlamaya yönelik bir dil ve bir tanımlama vardı ve ben bunların büyük ölçüde nefret suçu içeren kavramlar olduğunu düşünüyorum.”

Görüşme yapılan gazetecilerin ayrımcı ve çatışmacı bir dil kullandığını söylediği *Yeni Akit* gazetesinde çalışan Murat Alan’a kendi gazetesinin kullandığı dil konusundaki görüşleri sorulmuştur. Alan kendi gazetesi için konuşmasının doğru olmayacağını ifade ederek, Kabataş olayına ilişkin haberlerde kullanılan dil üzerinden medyanın kullandığı dili diğer gazetecilerden farklı olarak şu sözlerle eleştirmiştir:

“İki kesim de çatışma dili kullanıyor. Düşünebiliyor musunuz? Kabataş’taki tacize uğradığı söylenen kadın olayında dahi toplumun ne kadar kutuplaştığını. Gazetelerin ne kadar birbiri ile taban tabana zıt bir tavır takındığını. Bir tarafta mağdur olduğunu iddia eden bir kadın var. Diğer tarafta ‘Hayır hayır sen AKP’liysen mağdur değilsindir.’ diyen bir kitle var. O zaman hani pozitif ayrımcılık. Bir kadın tecavüze uğradığını iddia ediyorsa kadının beyanı esas alınmalı. Nerede? Yani maalesef orada dahi medyanın bir arada olamamasını görüyoruz. Bir tarafta her ne olursa olsun kadın ya da çocuk. Başına bir olay geldiğinde medyanın onu onun hangi partiye oy verdiği ile ilişkilendirerek bakması kabul edilemez bir durum. Bu genlerimize işlemiş durumda.”

Medyada şiddet dili kullanıldığını ifade eden Alan medyanın ölüm haberlerini en ince ayrıntısına kadar, otopsi raporuyla verdiğini belirterek, bu dilin yasalar ile düzenlenmesi gerektiğini söylemiştir. Alan toplumun bu dilin kullanılmasını istediğini ancak şiddet dilinin kullanımının yasalarla bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Murat Seçkin haber yazım dilinin şiddet koktuğunu, üçüncü sayfa haberlerinde beş ölü olmazsa haberi girmediklerini ifade etmiştir. Seçkin öncelikle siyasetçilerin kullanmış oldukları dile dikkat etmesi gerektiğine vurgu yaparak, Gezi sırasında haberin en önemli öznesinin Tayyip Erdoğan olduğunu ve haberlerde Erdoğan'ın söylemlerinin kullanıldığını belirtmiştir. Seçkin, 5N+1K'da yer alan 'K' harfinde Tayyip Erdoğan ve eylemcilerin olduğunu söyleyerek hem Tayyip Erdoğan'ın çatışmacı bir dil kullandığını, hem de eylemcilerin bu söylemlerden etkilenerek Tayyip Erdoğan'a hakaretler yağdırdığını ifade etmiştir. Bu durumun bir etki-tepki meselesi olduğunu söyleyen Seçkin, iktidar alttan alsaydı bu durumun oluşmayacağını ifade etmiş ve haber malzemesi bu olduğu için haberlerde de bu dilin kullanıldığını söylemiştir. Özetle Seçkin iktidarın kullandığı çatışmacı dilin medyada kullanılan çatışmacı dilin kaynağı olduğunu ifade etmiştir.

Serkan Ocak, Gezi haberlerinde kullanılan dili eleştirerek, medyanın kullandığı çatışmacı söylemleri siyasetçilerin söylemlerinin oluşturduğunu söylemiş ve sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“'Terörist' kelimesini kullandılar mesela bence en uç örnek 'terör'dür. Sonra 'marjinal'. Yani ne demek 'marjinal'? 'Marjinal' kelimesini çok bilinçsizce kullandılar. 'Marjinal gruplar' nedir? Bir şey yapıldı torba yasa gibi ve herkes 'marjinal'in içine sokulmaya çalışıldı. 'Marjinal' nedir? Kelime anlamı nedir? Zaten 'çapulcu' başbakanı çıktı. 'Terör' en ucundaki, 'marjinal', 'çapulcu' gibi ifadeler kullanıldı. Genelde de hep başbakanın, valinin söyledikleri vardı.”

Bunun yanı sıra Ocak, hali hazırda Türkiye'de medyanın bulunduğu durumu şu şekilde özetlemiştir;

“Barış ve demokrasi olmazsa olmazımız. Nasıl olacağı ve ne kadar hızlı olacağını tartışmalıyız. Bu baskı, yani şu anda şeyi konuşamıyoruz yani ‘Etik nedir? Vicdan nedir? Doğru nedir?’ bunu konuşamıyoruz. Sansürden bahsediyoruz hâlâ daha, gazetecilerin kovulmalarından, yandaşlıktan bahsediyoruz. Bir üst aşamaya gelemedik. Şu anda öyle bir süreçteyiz. Şu bizim düşündüğümüz ‘protestocu, eylemci, gösterici.. ne desek?’ aşamasında değiliz şu anda ‘biz Gezi’yi nasıl göreceğiz bunlar terörist mi bunlar özgürlükçü mü?’ modundayız’ yani.”

Rıdvan Akar, Gezi döneminde Recep Tayyip Erdoğan’ın kullanmış olduğu dilin çatışma dilini körükleyen bir retoriğe sahip olduğunu söylemiştir. Akar özellikle *Yeni Akit*’in o dönemde kullandığı dili eleştirerek, genel olarak Ak Parti’yi destekleyen medyada karşıt bir dil kullanıldığını belirtmiştir. Akar barış süreciyle medyanın kullandığı dilin değişmesi vurgu yaparak, iktidarın kullandığı dilin medyanın kullandığı dil üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir.

Mustafa Alp Dağıstanlı medyanın kesinlikle çatışmacı bir dil kullandığını ifade ederek, Türkiye’de medyanın kullandığı dilin barış süreci ile nasıl değiştiğini şu şekilde analiz etmiştir:

“Chomsky’nin veya barış gazeteciliği ile uğraşan insanların Amerika’da falan yaptığı şey o, devletin dilini bir şekilde deşifre etmeye çalışmak. Türkiye’ye gelirse bizim çok az belki de hiç yapmadığımız bir şey bu. Burada işte 1984’den beri, askerlerin tabiri ile otuz senedir düşük yoğunluklu savaş var. Bu düşük yoğunluklu savaşta 40.000 kişi öldü deniliyor. Sayısını tam bilemiyorum şimdi. Türkiye medyası büyük çoğunluğu ile tamamen devletin ve genel kurmayın dilini kullandı. Şimdi mesela bir tür barış süreci yürüdüğü söyleniyor. Silahlar bırakılmış ve ateşkes var ve hükümetin aldığı pozisyona göre, şimdi hükümet ateşkesi desteklediği için yani bu inisiyatifi aldığı için hükümeti destekleyen medya da hükümetin dilini kullanıyor. Fakat 2009 Habur süreci zamanında da bu hükümete yakın medya birden bire bu savaş dilini, kullanırken pıt diye barış diline geçmişti. Habur süreci çökünce birdenbire pıt diye yine savaş diline döndüler. Şu anda barış dili döneminde gidiyoruz. Fakat bu gazetelerin, medyanın prensip sahibi olmasından kaynaklanmıyor. Tam

tersine ilkesizliğinden kaynaklanan bir şey. Yani medya hükümete yamanmış durumda.”

Mustafa Hoş, Işın Eliçin ve Güngör Karakuş kadınlara ilişkin haberlerde kullanılan çatışmacı dile değinerek Türkiye’de erkek egemen bir dilin kullnıldığını söylemişlerdir. Mustafa Hoş verdiği örnek üzerinden Türkiye’de özellikle kadınlara ilişkin haberlerde cinsiyetçi bir dil kullanıldığı şu sözlerle belirtmiştir:

“Mesela Türkiye’den bahsedersek Türkiye medyası cinsiyetçidir. Sonuçta taraf olup olmamayı ya da mağdurdan olmayı bırak cinsiyetçi bir medyadır. Mesela iki gün önce öldürülen bir kadın vardı, ‘barda dört erkekle oturdu sonra öldürüldü’⁴⁸ Milliyet’in haberi bu. Kiminle oturduğunun ne önemi var. Şimdi kast ettiğin şu, ‘Ölümü hak etti’ diyorsun. Bu suç. Ayrıca bırak gazetecilik etik ve ilkelerine uymadığını, herhangi bir ceza yasasına baktığında bu suç. Çünkü insanları itham ediyorsun ve o ölümü o cinayeti meşrulaştırıyorsun. Dil ve anlayış bu şekilde olunca normali görmek gerçekten çok zor. Yani siyasi baskının çok yoğun olduğu bir ülke, medya tahakkümünü kurduğu bir ülke ama aynı zamanda bu cinsiyetçi kafa ve yapı var.”

Işın Eliçin, özellikle kadın haberlerindeki çatışmacı dil ile çok ilgilendiğini ifade etmiştir. Zete’nin, T24’ün iyi olduğunu ancak onlarda bile hatalar çıkabildiğini söylemiş ve vermiş olduğu örnek üzerinden kullanılan dili şöyle eleştirmiştir:

“Çok güzel Kürt meselesini harika alıyorlar, sonra kadın haberlerinde patlatıyorlar. Çünkü öyle bir bakış ile yapmıyorlar. Kalıplaşmış, klişe o kadar çok şey var ki. Terörist, terör meselesi var. ‘Şehitler demeyelim’ falan diyorlar mesela artık. İşte Bercan Aktaş’ın⁴⁹ (öğrencisi) başına gelen de öyle bir şey. ‘Terörist ölü ele geçirildi.’ diyorlar ya bunu polise uyguladığı için yargılanıyor

⁴⁸ 18 yaşından küçük olan C.M.’nin müzisyen Değer Deniz’in evine hırsızlık yapmak amacıyla girdiği ve Deniz’e tecavüz edip öldürdüğü ortaya çıkmıştır. C.M. 45 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır (NTV, 2016b).

⁴⁹ Bercan Aktaş Şemdinli’de hayatını kaybeden polis memuru Ahmet Çamur’un ölümünün ardından, “Şemdinli’de Polis Özel Harekat Komiseri Ahmet Çamur etkisiz hale getirilmiş” şeklinde bir tweet atarak, gazetelerde kullanılan yaygın dili kullanmıştır. Kullanmış olduğu dil ile örgüt propagandası yaptığı söylenerek tutuklanan Aktaş’ın tutukluluğu Silivri Cezaevinde devam etmektedir. Aktaş’ın tutuklanması düşünce ve ifade özgürlüğü konusunda birtakım tartışmalara sebep olmuştur (Diken, 2015).

Bercan. Bütün örneklerde kutuplaşma arttığı zaman, şiddet arttığı zaman daha bilinçli bir tercih olarak kullanılıyor. Örneğin muhabirler polisten aldıkları haberi polis diliyle olduğu gibi yazıyorlar. Bu çok önemli bir sorun. Yani bu kadın cinayeti olabilir, iki insanın kavgası olabilir. Bu tamamen taraflı da olabilir. O dili tamamen kopyalayıp yazıyorlar. Bu çok önemli bir sorun. Şu anda bir gazete olsaydı üzerinde hemen bir sürü sorun bulurdum.”

Güngör Karakuş yaşamış olduğu bir olayı anlatarak, kullanılan dile neden özen gösterilmesi gerektiğini kendi deneyimleri üzerinden şöyle anlatmıştır:

“Yirmi bir yaşında, bundan on dört yıl önce falan. Yabancı uyruklu bir kadın intihar etmişti. Ben gece çalışıyordum o dönemde. İlk gittiğimde kadının asılmış halde bedenini gördüm. Çok içler acısı bir şeydi. Sonra araştırdım nedenlerini. Çevre baskısı ve özellikle de kocasından yediği dayaklar ve kocasının ona uyguladığı fiziki ve ruhsal baskı. Tabii ben haberi bu şekilde yazdım ve başlığı da attım. Başlığı da kocasının baskısıyla ilgili atmıştım. ‘Rus dediler intihar etti.’ diye çok saçma bir başlıkla çıktı o haber. Çok korkunçtu, benim o dönemde gazeteciliği bırakmama bile sebep olacaktı o haber. Çok düşündüm o dönemde. Hatta bir dönüm noktasıdır benim için ‘Bırakayım mı? Bırakmayayım mı? Ben bu mesleği bu şekilde olursa yapabilir miyim?’ Tabii o zaman gazeteci ağabeylerim var onlarla konuştuğumda; ‘Bu her zaman böyle değildir, sen bunun karşısında onurlu duruşunu sergilersen bundan sonraki süreçte bunları yaşamayabilirsin.’ dediler. Ve gerçekten de yaşamadım ondan sonraki süreçte, çok dikkat ettim. Yani orada onu benim yapmam hem vicdanı yaralayan bir şey, hem de hakikaten barış gazeteciliğine çok ters düşen bir şey.”

Gazetecilerin de ifade ettiği gibi Türkiye’de medyada ayrımcı/çatışmacı bir dil ve nefret söylemi kullanılmaktadır. Aynı zamanda siyasetçilerin ve iktidar sahiplerinin kullanmış olduğu dil de çatışmacı ve/veya ayrımcı olmasına bakılmaksızın haberlerde olduğu gibi yer almaktadır. Bununla birlikte barış sürecinde görüldüğü gibi devlet politikaları kullanılan yaygın dilin değişmesine doğrudan etki etmektedir. Bu durum medyanın dilinin iktidardan bağımsız olarak ele alınamayacağını göstermektedir. Nitekim Enver Aysever’in ifade ettiği üzere

Türkiye'nin medyası devletin egemen dilini yani güçlünün dilini kullandığı için bu konuda alınacak daha çok uzun bir yol vardır.

4.1.6. Medyada Çoğulculuğun Önündeki Engeller: Habere Erişim ve Basın Kartı Sahipliği

Medyanın tekelleşmesi ve medya patronlarının başka alanlardaki yatırımları medyada çoğulculuğu ve dolayısıyla medyanın özgürlüğünü tehdit etmektedir. Medyada çoğulculuğun garanti altına alınması son derece önemlidir. Çünkü siyasetten, iktidardan, ekonomiden bağımsız olarak, egemen gücün ve kurumların kullanmış olduğu egemen dilden etkilenmeden hareket edebilen özgür medya kuruluşlarına sahip bir ülkede nefret söylemi ve ayrımcı söylem daha az kullanılır ve medya devletin ideolojik aygıtı olmaktan farklı bir işlev gösterebilir (Erbaysal, 2015: 14). Nitekim Türkiye’de medyada çoğulculuğun sağlanması için gerekli olan koşullar bulunmamaktadır. Gazetecilerin büyük bir bölümünün basın kartı yoktur. Dolayısıyla gazetecilerin habere erişimi kısıtlıdır. Ana akım medyada çalışan gazetecilerin habere erişimi daha kolaydır ancak özellikle ana akım medya sahiplerinin çapraz mülkiyetleşmesi ve iktidar ile olan yakın ilişkileri medyanın özgürce yayın yapmasının önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Alternatif medyanın habere erişemediği ve ana akım medyanın haber yapamadığı bir durumda medyada çoğulculuğun sağlanması da son derece zordur. Görüşülen gazetecilerden iki tanesi bu konuya dikkat çekmiştir.

Elif İnce habere erişme konusunda alternatif medyanın ana akım medya kadar avantajlı olmadığını söylemiş ve yaşamış olduğu bir olay üzerinden habere erişimin ne derece güç olduğunu şu sözlerle aktarmıştır:

“Gezi zamanı Radikal’de çalışmayı bir avantaj olarak gördüm. Hatta bir ara Hürriyet kordonu vardı onu taktım. Çünkü ana akımda çalışmanın getirdiği bir takım avantajlar var. Ben orada BirGün muhabiri olsam, bırak BirGün muhabirini Alinteri muhabiri olsam polis bizzat korkmayacak ve şiddet uygulayacak ama Hürriyet dediğin zaman farklı. Mesela parka girmeye çalışırken yüz gazetecinin doksan dokuzunun basın kartı yok. Orada, kimseyi parka sokmamak için bir şeyler yaptılar. Benim de basın kartım yok. Ben de gittim dedim ki; ‘ben bunu haber yapacağım’. O zaman İdris Emen vardı

aynımda, foto muhabir arkadaşımız, ona ‘ben polis ile konuşurken fotoğraf çek.’ dedim. ‘Kusura bakmayın sokamayız’ diyordu polis, o sıra amiri geldi ve ‘sokarız sokarız’ dedi. Anladı yani orada olay çıkartacağımı. Ama orada da Hürriyet kartının boynumda asılı olması etki etti. Ben Bianet muhabiri olsam muhtemelen almayacak beni. Kendini kötü de hissediyorsun bundan dolayı. Böyle garip bir imtiyazın varmış gibi hissediyorsun. Ama yine de boynunda Hürriyet amblemi olması sana bir geçiş veriyor.”

İnce’nin söz ettiği gibi gazetecilerin çoğunun basın kartı bulunmamaktadır ancak basın kartının bulunması habere erişimi garanti altına almamaktadır. Makbule Cengiz protestolar sırasında kendisinin basın kartını göstererek parka girmeye çalıştığını ancak bir süre sonra polislerce tanınmış olmasından dolayı kendisinin de bir takım engellemelere maruz kaldığını belirtmiştir. Cengiz kendisi alana geldiğinde polislerin “Makbule Cengiz geldi. *Halk TV* geldi.” diye anons geçtiğini söylemiştir. Cengiz polislerce darp edildiği gün ana akım medyada çalışan beş, altı gazetecinin daha darp edildiğini belirtmiştir. Buna rağmen, ana akım medyada çalışan gazetecilerin bu tarz engellemeler ile onlardan daha az karşılaştığını söylemiştir. Nitekim Cengiz, *CNN Türk* kartıyla gitse habere erişebileceğini ancak o zaman da haber yapamayacağını belirtmiştir.

Özetle iki gazetecinin de belirttiği gibi hem basın kartı olmaması hem de habere erişim konusunda yaşanan engellemeler medyanın çoğulculuğunun önündeki önemli engellerden iki tanesi oluşturmaktadır.

4.2.Barış Gazeteciliği İçin Öneriler

Görüşmeler sırasında gazetecilere engel olarak gördükleri bu konuların çözüme kavuşturulması ve Türkiye’de barış gazeteciliğinin uygulanabilmesi için ne gibi öneriler sunabilecekleri sorulmuştur. Gazetecilerin vermiş olduğu öneriler aşağıda yer alan başlıklar altında toplanmıştır;

- Medya bağımsızlığının sağlanması
- Barış gazeteciliği ve çatışma çözümü eğitimleri
- Mesleki dayanışmanın önemi

- Mesleki pratikler üzerine öneriler
- Küresel gelişmelerin izlenmesi ve uluslararası destek girişimleri

4.2.1. Medya Bağımsızlığının Sağlanması

Görüşme yapılan gazetecilerin büyük bir çoğunluğunun medya bağımsızlığını ilgilendiren sahiplik yapısı, medyada çoğulculuğun sağlanmamış olması, gazetecilerin iş güvencesi olmaması, sansür ve otosansür gibi konuları engel olarak tanımlamış ve bu engellerin aşılması gerektiğini söylemiştir. Medya bağımsızlığını yani özgürlüğünü doğrudan ilgilendiren bu başlıklara ilişkin öneriler aşağıdaki şekilde derlenmiştir;

- Medyanın sahiplik yapısı düzenlenmeli.
- Medyada çoğulculuk sağlanmalı.
- Gazetecilerin iş güvencesi garanti altına alınmalı.
- Sansür ve otosansürün önüne geçilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalı.
- Medya bağımsızlığının önünde engel oluşturan yasalar düzenlenmeli ve engel oluşturan mevcut yasalar değiştirilmeli.

Gazetecilerin barış gazeteciliğinin önündeki engelleri tanımlarken tartıştığı üzere söz konusu öneriler doğrudan medya, ekonomi ve iktidar ilişkisi ile ilgilidir. Bu bağlamda, Bülent Mumay sahiplik yapısının düzenlenmesi için devletin “Ben medya ekonomisine müdahil değilim. Ben medyanın iç işleyişine hangi haberleri, yapacağına karışmam, karışmamalıyım.” deyip çekilmesi gerektiğini söylemiştir.

Enver Aysever; gazetecilerin bağımsız olabilmesi için iktisadi zemininin meşruiyetini bağımsızlıktan alması gerektiğini yani kendisini finanse edenin seyircinin ya da okurun olması gerektiğini ifade etmiştir.

Mustafa Alp Dağıstanlı geçmişte “Gazete patronluğu meselesini de denetleyelim her önüne gelen de bunu yapamasın, çeşitli kriterler koyalım.” gibi sözler söylediğini, ancak yapılamadığını söylemiştir. Sahiplik yapısının düzenlenebilmesi için öncelikle gazeteciliğin önündeki maddi zorluğun aşılması için

yöntemler geliştirilmesi gerektiğini belirten Dağıstanlı, bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Dünyadaki iyi örnekleri görebilirler. Deneme yanılma yoluyla bağımsızlıklarını koruyarak daha iyi bir şey yapmaya çalışabilirler. Belki oralardan bir şey çıkar. Evet imkanlar yok ama yani para aramakla, iyi bir sermayedar aramakla, kızıl milyarder aramakla olmuyor. Bir haber nereden bakarsan bak pahalı bir şey. Yani İstanbul'daysan buradan servise bindin metrobüse bindin gittin. İşte Roboski'de bilmem ne oldu. Türkiye'nin öbür ucunda, görmezden gelemeyeceğin bir haber var. Gitmen lazım yani değil mi? Bu bir para. Bir kişi iki kişi gitmeli. Dolayısıyla bu zorluğu,, bu mali zorluğu engeli aşacak yöntemler düşünmek gerekiyor.”

Güngör Karakuş, bağımsız bir gazetecilik yapılabilmesi için medya kuruluşunun sermayesinin egemen sermayenin elinde olmaması gerektiğini yani çapraz mülkiyetleşmenin önüne geçilmesi gerektiğini şu sözlerle ele almıştır:

“İşte Aydın Doğan olmayacak Hürriyet'in sahibi. Ya da buranın sahibi bir Turgay Ciner olmayacak. Buranın mesela bu sermayesi çok tarafsız bir şekilde bir yerden gelecek. Devlet eliyle sana bu gelecek ama, bir şekilde devlet sana yasalar çerçevesinde karışabilecek. Ama haberciliğine, tarafsızlığına, kamuya yönelik çalışmalarına falan karışmayacak. Bağımsız olacak ama sermaye bazında düşündüğümde bunun nasıl bağımsız olacağını tahayyül edemiyorum. Hani bugün Karşı gazetesi çıktı, altmış beş gün önce çıkmıştı, dün kapandı. Çok hızlı kapandı. Karşı gazetesinin sahibi diyor ki 'Bir gazete patronunun cebinde en az yüz milyon TL olmalı ki, gazetesi bir yıl ayakta kalsın.'”

Medya bağımsızlığının garanti altına alınması için ortaya konulan önerilerden bir tanesi ise hem Türkiye'de hem de medyada çoğulculuğun sağlanmasıdır. İsmail Saymaz medyanın mevcut durumunun değişmesinin çok zor olduğunu ifade ederek, ancak bir koalisyon hükümeti kurulması durumunda yani siyasi olarak çoğulculuğun sağlanması durumunda gazetecilik yapılabileceğini şu sözlerle aktarmıştır:

“Yani yarınki dünden farklı olmayacak. Belki AKP iktidarının gücünün azalmasına bağlı olarak bazı basın kuruluşları onun elinden çıkacak, bazı basın kuruluşları üzerindeki tahakküm azalacak ama her zaman bir iktidarın basın üzerindeki etkisi sürecektir. Ancak koalisyon dönemlerindeki güçlerin paylaşımı ile basına ancak kısmen özgür alan açılabilir. Onun dışında bu yapı iktidarın gücünün azalarak gitmesi ile ancak bir iktidarın varlığının sürmesi ile varlığını sürdürecektir. Ancak bunun dışında bir gazetecilik deneyiminin işte bizim sürdürebildiğimiz gibi sürdürülebilmesinin olanakları yok, bir güvencesi yok. Zaten desteklenen ve yatırım yapılan bir gazetecilik tarzı değil.”

Bununla birlikte İsmail Saymaz medya kuruluşlarının içerisinde çalışılan pozisyonlardaki çoğulculuğun sağlanmasına vurgu yaparak, Türkiye’de muhabirliğin çok hırpalandığını, ayağa düşürüldüğünü söylemiş ve köşe yazarlarının altında muhabirlerin çok ezildiğini belirtmiştir. Dolayısıyla iyi gazetecilik yapılabilmesi için muhabirliğin düştüğü yerden kaldırılması gerektiğini yani muhabirin de köşe yazarı kadar önemli olduğunun anlaşılması gerektiğini söylemiştir.

Bülent Mumay farklı bir bakış açısı ortaya koyarak, haberlerin dağılımı ve haber çeşitliliği üzerinden çoğulculuğu şu sözlerle ele almıştır:

“Barış dilini yerine getirmek için temel kriterler var. Kullandığınız haber terminolojisine, eşik bekçiliği [gate keeping] yaparken kapıdan giren haberlerin dengesine. Hangi toplumsal haberlerin sesini hangi oranda hangi dengede verdiğinizde dikkat etmeniz gerekir. Yani ekonomi sayfalarınızda eğer sadece işveren haberleri varsa ve ekonomiyi oluşturan tüketicilerin sesi yoksa sorun vardır. İş dünyasında ekonominin yüzde onunu işverenler oluşturur, yüzde doksanı tüketenler veya üretenlerdir. Dolayısıyla bu kitlenin sesi sadece reklam verenin sesi haline geldiyse orada bir sıkıntı vardır. Yani orada olası çatışmaların taraflarından biri haline geliyorsunuz. Orada kimin sesi ve borazanı haline geldiğiniz çok çok önemli.”

Bunun yanı sıra Mumay haberlerdeki çeşitlilik kadar medya kuruluşlarının çeşitliliğinin de önemine değinerek, çoğulculuğun sağlanması için çeşitliliğe izin verecek bir saç ayağı olması gerektiğini söylemiştir.

Murat Aksoy ise medya kurumunun içerisindeki çeşitlilik üzerinden çoğulculuğu şu sözlerle ele almıştır:

“Ben gazetenin yazı işlerinde özellikle 2007, 2009, 2010 arası çok bulundum. Sabah ve öğlen toplantılarında. Bir kere siz o mutfağı çoğulcılaştıramadığınız zaman, farklı fikirler olmadığı zaman hiçbir şey yapma şansınız yok. Bunu da normal şartlar için söylüyorum. Şu anda zaten anormal şartlardan söz ettik. Bu anormal şartlar düzelmediği sürece böyle bir şey söz konusu değil zaten. Dolayısıyla mutfakları ne kadar çoğulcu olabilirse, o farklılık o diyalog her sayfada bir ortak yolu üretiyor zaten. Ama o olmadığı zaman, herkes homojenleştiği zaman İslamcılar İslamcı dile savruluyor sosyalistler sosyalist dile savruluyor, öbürleri öbür dile savruluyor.”

Gazetecilerin görüşlerinden anlaşılacağı üzere, medyada çoğulculuğun sağlanması için öncelikle Türkiye’de çoğulculuğun sağlanması gerekmektedir. Çoğulculuk disiplinlerarası bir şekilde ve kapsamlı olarak ele alınması gereken bir kavramdır. Bundan dolayı gazeteciler çoğulculuğun önemine vurgu yaparken konuyu farklı boyutlarıyla ele almışlardır. Avrupa Üniversitesi Enstitüsü, Medyada Çoğulculuk ve Basın Özgürlüğü Merkezinin (CMPF) [Center for Media Pluralism and Media Freedom] yürütmüş olduğu Medyada Çoğulculuğun İzlenmesi Projesi [Media Pluralism Monitor] (MPM) kapsamında çoğulculuk, ifade özgürlüğü ve bilgi edinme hakkında, medya sahipliğinin ve çapraz mülkiyetleşmenin düzenlenmesine, medyanın siyasetten bağımsız olmasından, toplumsal olarak çoğulcu olmasına (engellilerin medyaya erişimi, azınlıkların medyaya erişimi, medyada kadın istihdamı vb. konular) kadar pek çok boyutuyla ele alınmaktadır (MPM, 2015).

Gazetecilerin söz ettiği üzere, gazetecilerin pozisyonları arasındaki dengesiz durum kaldırılmalı ve muhabirin sesine de köşe yazarlarının sesi kadar yer verilmelidir. Haberlerin içeriğinde çoğulculuk sağlanmalı ve haberlerde tüm görüşlere ve tüm taraflara yer verilmelidir. Medya kuruluşlarının çeşitliliğine önem verilmeli, azınlık medyasından alternatif medya kuruluşlarına kadar tüm medya kuruluşlarının seslerini ana akım medya kuruluşlarıyla aynı oranda duyurması sağlanmalıdır. Bunun için de Elif İnce’nin belirttiği üzere sadece ana akım medya çalışanlarının değil tüm medya kuruluşlarının çalışanlarının habere erişimi

sağlanmalı ve gazetecilere basın kartı verilmelidir. Bununla birlikte medya kuruluşları içerisinde haber masalarında farklı seslere ve farklı düşüncelere yer verilmeli ve haber çok sesli bir şekilde tartışılarak üretilmelidir.

Gazetecilerin hem sorun olarak tanımladığı hem de bu sorunun çözülmesi gerektiğini söylediği bir diğer önemli konu ise gazetecilerin iş güvencesidir. 15 Temmuz darbe girişiminin ardından yüz elli beş medya kuruluşu kapatılmış, yedi yüz yetmiş beş gazetecinin basın kartı ve kırk dokuz gazetecinin pasaportu iptal edilmiştir. Sadece kapatılan medya kuruluşlarında çalışan iki bin beş yüz gazeteci işsiz kalmıştır (Erol Önderoğlu, 2016). TGC Yönetim Kurulu'nun 2016 yılı basın raporuna göre Türkiye'de on bini aşkın işsiz gazeteci bulunmaktadır (TGC, 2016).

2016 yılının son çeyreğinde ortaya konulan tüm bu verilerden yola çıkarak, görüşme yapılan gazetecilerin ifade ettiği üzere gazetecilerin iş güvencesinin sağlanması son derece önemlidir. Bülent Mumay'ın da belirttiği gibi doksanlı yıllarda çeşitli nedenlerle gazetecilerin iş güvencesi sağlanamamıştır. Günümüze gelindiğinde de iş güvencesi hâlâ ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Nitekim ifade özgürlüğünün korunması, sansürün, otosansürün önüne geçilmesi için iş güvencesinin sağlanması son derece önemlidir.

Görüşülen gazetecilerin büyük bir bölümü sansürü ve otosansürü engel olarak tanımlamamız ve bunun önüne geçilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Bunun yanı sıra medya bağımsızlığının garanti altına alınması için gerekli yasal düzenlemelerin de yapılması gerekmektedir. Bülent Mumay yasal sıkıntıların çok ciddi olduğunu belirterek, hem mevcut yasaların değiştirilmesi hem de gerekli yasaların düzenlenmesi gerektiğini söylemiştir.

4.2.2. Barış Gazeteciliği Eğitimleri

İnsanlara barış gazeteciliği hakkında bilgi vermenin en iyi yolu barış gazeteciliğini eğitim sisteminin bir parçası haline getirmektir. Rukhsana Aslam hem çatışma analizi, çözümü ve önlenmesi konusunda gazetecilerin bilgisinin artırılması

hem de gazetecinin “toplumsal sorumluluğu” konusunda farkındalığının sağlanması için profesyonel gazetecilik eğitimine büyük bir ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir (2010: 340). Görüşülen gazeteciler de daha iyi gazetecilik yapılabilmesi için teoride ve pratikte barış gazeteciliği eğitimleri verilmesinin önemine değinmişler ve eğitim alanındaki alt yapısal sorunların giderilmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. Gazetecilerin sunmuş olduğu öneriler üniversite öğrencilerinin eğitiminden medya sektörünün üst düzey yöneticilerinin eğitimine kadar oldukça geniş bir perspektif ile aşağıdaki şekilde ele alınmıştır:

- Akademide barış gazeteciliği eğitimi verilmeli.
- Mesleki eğitim konusunda alt yapısal sorunlar giderilmeli.
- Gazetecilere barış gazeteciliği eğitimi verilmeli.
- Barış gazeteciliği üzerine yazılı materyal üretilmeli.

Mete Çubukçu, öncelikle akademide, bütün iletişim fakültelerinde barış gazeteciliği dersleri verilmesi gerektiğini ifade ederek, kavramın bir şekilde öğrencilere anlatılması gerektiğini belirtmiştir. İkinci olarak hem ara hem üst yönetici kadrolara, yani daha çok editoryal anlamda habere şekil veren ama muhabirden de haberi alan kadronun barış gazeteciliğinin bilincinde olması gerektiğini belirtmiştir. Çubukçu, gazetecilerin barış gazeteciliğinin hem teorisini hem de pratiklerini en azından asgari bir düzeyde bilmesi gerektiğini ve bu nedenle barış gazeteciliği eğitimi almaları gerektiğini söylemiştir.

Ceyda Karan kendisinin yanına gelen stajyerlere yönelik gözlemlerinden yola çıkarak, gençlere okullarda çok iyi gazetecilik pratiği öğretilmediğini ifade etmiştir. Genç insanlara gazeteciliğin iyi öğretilmesi gerektiğini söyleyen Karan, gençlerin kendi kendilerine bu mesleğe atıldıklarını ve hiç kimsenin onlara “*Bak haber yazıyorsun ama niye buradan böyle tuttun? Niye burasını böyle yazmadın? Eksiksin bu. Sen şimdi olayı anladın mı ki anlatıyorsun?*” demediğini söylemiştir. Yanına gelen stajyerlerin haberi çoğunlukla kopyalayıp, yapıştırarak yaptığını dolayısıyla birbiri ile bağlanmayan haberler yaptığını belirten Karan haberin “bir yerde ne olduğunu anlamak ve anlatmak” olduğunu belirtmiş ve haber yazarken Türkçe bilmenin önemine vurgu yapmıştır. Gazetecinin tarihe not düşen bir kişi olduğunu söyleyen Karan, gazetecilerin sosyoloji, tarih, gerekiyorsa ekonomi bilmesi

gerektiğini ifade ederek, bazen tarihe düşülen notların tarihin şekillenmesine etki etme potansiyeli barındırdığını belirtmiş ve gazetecinin her şeye dikkat etmesi, doğru yapmaya çalışması gerektiğini söylemiştir.

Işın Eliçin de Karan gibi öğrencilerin iyi bir şekilde yetişmemiş olmasına vurgu yapmıştır. Eliçin üniversitede ders verdiği için gençlerin ne kadar donanımsız yetiştiğini birebir gördüğünü, gençlerin okuma ve araştırma gibi alışkanlıkları olmadığını belirtmiştir. Eliçin internetin gazetecilere pek çok kaynağa ulaşma imkanı tanıdığını ifade ederek, internetin doğru kullanımı için bile gazetecinin bir donanımı olması gerektiğini söylemiştir. Öğrencileri ile birlikte aynı konuyu internetten araştırdığını, kendisinin hızlıca bu konu hakkında bilgi edinebildiğini ama öğrencilerinin bunu aynı şekilde yapamadığını belirten Eliçin, öğrencilerinin böyle bir pratiğe sahip olmadığını söyleyerek eğitim konusundaki altyapısal sorunlara dikkat çekmiş, Türkiye’de gazetecilik eğitiminin eksikliklerine ve iyi bir eğitim sisteminin oluşmasının önemine vurgu yapmıştır.

Mehveş Evin de Türkiye’de gazetecilik eğitiminin iyi olmadığını ifade etmiş ve sadece eğitim konusunda değil medya sektörünün kendisinde de ciddi altyapısal sorunlar olduğunu belirtmiştir. Evin az sayıda kurumun kendi etik kodu olduğunu söylemiş ve etik kodu olan kurumların da bunu uygulamadığını ifade etmiştir. Etik kodun olmayışını ya da uygulanmayışını bir altyapısal problem olarak gösteren Evin, bu nokta bir kez daha eğitimin önemine vurgu yapmıştır.

Bülent Mumay Türkiye’de çalışan gazetecilerin niteliği, alınan mesleki eğitimler, sahip olunan makina parkuru gibi pek çok konuda ciddi bir altyapı sorunu olduğunu ifade etmiştir. Mumay katılmış olduğu basın konferanslarında ve eğitimlerde, yurtdışındaki gazetecilerin hangi eğitimleri aldıklarını, hangi süreçlerden geçerek gazeteci olduklarını gördüğünü ve bu gazetecilerin altmış, altmış beş yaşına kadar iyi bir muhabir olarak, iyi maaşlar ile yaşayabildiklerini söylemiştir. Türkiye’de ise bir gazetecinin ancak terfi edince ve masa başına dönünce maaşının yükseldiğini belirten Mumay, bu nedenle Robert Fisk, Seymour Hersh gibi gazetecilerin Türkiye’de yetişmediğini belirtmiştir.

Elif İnce gazetecilerin de barış gazeteciliği konusunda eğitilmesi gerektiğini belirtmiştir. İnce, gazetecilerle yapılabilecek bir saatlik atölyenin bile çok fazla işe yarayacağını söylemiş ve gazetecilerin kafasının son derece pratik çalıştığını belirterek, bu eğitimlerde çok basit ve net şekilde “bomba gibi demeyeceksin!” gibi örnekler üzerinden bilgilerin verilmesi gerektiğini söylemiş ve bu şekilde verilen eğitimlerin gazeteciler için son derece zihin açıcı olabileceğini ileri sürmüştür.

Ertan Altan da İnce gibi benzer eğitimlerin önemine vurgu yapmış ve spor gazeteciliği ile ilgili katılmış olduğu bir seminerden söz ederek, bu seminerin kendisinde ve çalıştığı kurumda nasıl bir etki yarattığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Biz siyasi bir gazete olduğumuz için spor servisiyle açıkçası yazı işleri olarak da çok fazla ilgilenmedik. Bir de spor haberciliğinin kendi doğası vardır o doğa içerisinde de aslında mazur görülür diye düşündük. Ama öyle değilmiş. Bununla ilgili bir çalışma yapılmıştı. Euro Sport’un buradaki muhabiri bir seminer düzenlemişti. Biz kendimizin böyle konularda çok duyarlı bir gazete olduğunu düşünüyorduk. Oraya gittik spor sayfalarını çıkardılar karşımıza biz de görünce şok olduk. Mesela işte Sivas’ta Fenerbahçe’nin maçı var. Bizim oradaki editör Fenerbahçe Sivas’ı yenince ‘Sivas’ta soykırım’ diye başlık atmış. Spor medyası içerisinde bunlar bir takım muzır başlıklar, esprili başlıklar ama bunun kullanılmaması gerektiğini karşımıza spor sayfaları ve başlıklar çıkınca biz o seminerde öğrenmiştik.”

Türkiye’de mesleki eğitimin hep yanlış yerden başladığını ifade eden Faruk Bildirici, eğitim vermeye üst düzey yöneticilerden başlanması gerektiğini söylemiştir. Bildirici muhabir ne kadar barış gazeteciliği yaparsa yapsın editörler eğitimsizse barış gazeteciliği yapılamayacağını ifade etmiştir. Bildirici, ne gazetecilik ile ilgili problemlere, ne de gazetecilik ile ilgili eğitimlere, devletin ve devletin aygıtlarının karışmamasından yana olduğunu söyleyerek, bu tür eğitimlerin devlet tarafından değil, gazeteciler ve gazetecilik örgütleri tarafından verilmesi gerektiğine vurgu yapmış ve ancak gazetelerin genel yayın yönetmenlerinin barış gazeteciliğini benimsemesi durumunda onu empoze ederek yaygınlaştırabileceğini söylemiştir.

Bildirici gibi Işın Eliçin de eğitimlerin yöneticilerden başlayarak verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Eliçin zamanında çok sayıda eğitim verildiğini ancak bu eğitimlere hiçbir zaman yöneticilerin katılmadığını söylemiş ve yöneticilerin çalışanlarına “Sürekli şunu yapıyorsun. Git bir ay şurada eğitim al, öğren.” diyebileceği ortamların yaratılması gerektiğini ifade ederek, BBC gibi büyük kurumların bu sistemi uyguladığını, gazetecilerini çalıştığı kurumun desteği ile eğitim almaya teşvik ettiğini söylemiştir. Eliçin Türkiye’de böyle bir şeyin yapılmasının güç olduğunu çünkü haftada altı gün yoğun çalışma saatleri ile çalışan meslektaşlarının kursa gitmesinin ya da yüksek eğitim almasının zor olduğunu ifade etmiştir. Eliçin her şeye rağmen kendini geliştirip çeşitli eğitimler alan, yüksek öğrenim gören gazeteciler olduğunu ancak bunların yönetici yapılmadığını belirterek, bu durumun altyapısal bir sorun olduğuna da vurgu yapmıştır.

Yurtdışında, İngiltere’de gazetecilerin mesleğe başlarken bir sınavdan geçmek zorunda olduklarını ifade eden Mehveş Evin, Türkiye’de böyle bir sınavın olmadığını, çünkü eğitimin yeterli olmadığını ve gazeteciliğin çok zayıf olduğunu söylemiştir. Evin, barış gazeteciliği, nefret söylemi gibi konularda verilen eğitimlerin, düzenlenen etkinliklerin son derece önemli olduğuna vurgu yapmış ve söz konusu eğitimlere daha fazla insanın dahil olmasının bir şekilde sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Evin, medya sektöründe çalışan insanların son derece yoğun bir tempoda çalışmaları dolayısıyla eğitimlere vakitleri olmadığını düşündüğünü, ancak gazetecilerin bu eğitimlere vakit yaratması gerektiğini çünkü eğitimlerin de onların işlerinin bir parçası olduğunu dile getirmiştir. Evin eğitimlerin bireysel olarak değil toplu olarak alınması gerektiğini söyleyerek, yayın yönetmeninin desteğiyle “on kişi bu eğitime katılacak” şeklinde direktif verilerek eğitime katılımın zorunlu kılınması gerektiğinin altını çizmiştir.

Tüm bunların yanı sıra Bildirici, hem akademide hem de gazetelerde barış gazeteciliği üzerine yazılanların ve yapılan etkinliklerin artırılmasının barış gazeteciliğinin bilinirliğinin yükselmesinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Barış gazeteciliği ilkelerine yeni bir şeyler eklemenin mümkün olmadığını ancak bu ilkelerin Türkiye koşullarına aktarılması gerektiğini belirten Bildirici, kendisinin ombudsman olarak sürekli bu konuda yazdığını söylemiş ve bazı meslektaşlarının ve akademisyenlerin de bu konuda çeşitli çalışmalar yaptığını vurgulamıştır. Bildirici,

doksanlı yıllar ile günümüzü karşılaştırdığında barış gazeteciliği konusunda daha iyi bir yerde olduğumuzu düşündüğünü ifade ederek, ancak bu alanda yapılan çalışmaların artırılması ile ilerleyebilmenin mümkün olduğunu söylemiştir.

4.2.3. Mesleki Pratikler Üzerine Öneriler

Gazeteciler mesleki pratiklerin geliştirilmesi konusunda aşağıda yer alan önerileri ortaya koymuştur:

- Çatışmacı söylemlerden ve nefret dilinden uzak bir dil yani barış dili kullanılmalı.
- Haber, tüm kaynakları ile doğru bir şekilde verilmeli.
- Gazeteci mağdur/insan odaklı habercilik yapmalı.
- Haberlere konu olan çatışmaların nedenleri anlaşılmalı ve okuyucuya aktarılmalı.
- Barış gazeteciliği kültür sanat haberlerinden ekonomi haberlerine, ekonomi haberlerinden spor haberlerine kadar her alanda uygulanmalı.
- Gazeteciler gün içerisinde kendi yapmış olduğu haberleri eleştirmeli ve eleştirilere açık olmalı.
- Medya kurumlarının tamamında ombudsman görevlendirilmeli.
- Yazı işleri personeli yeterli donanımına sahip olmalı.
- Barış gazeteciliği pratiklerinin yaygınlaştırılması için yeni medya kullanılmalı ve internet gazeteciliği yapılmalı.

Gazetecilerin sunmuş olduğu önerilerden ilki çatışmacı söylemlerden ve nefret dilinden uzak bir dil kullanılması yönündedir. Barış İnce *BirGün*'ün kullandığı dili örnek göstererek medyada barışçıl dil kullanımının önemine dikkat çekmiştir. *BirGün*'ün her konuda yatıştırıcı bir dil kullanmaya çalıştığını belirten İnce, hiçbir kimse ve grup için “terörist” kelimesini kullanmadıklarını, çünkü “terör”ün bir eylem biçimi olduğunu, “terör” kelimesinin devletin söylemi olduğunu ve kendilerinin devletin ürettiği söylemler ile konuşmamaya çalıştığını belirtmiştir. İnce, IŞİD'in *BirGün* gazetesine en uzak unsurlardan birisi olduğunu söylemiş ve IŞİD'i bile gazetede “terör örgütü” yerine “cihatçı bir örgüt” olarak tanımlamaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Bu ve benzeri oluşumları savunduğu görüş ne ise onun üzerinden ele

aldıklarını söyleyen İnce, gazetede en hassas oldukları noktalardan birisinin insanların etnik ve/veya dinsel olarak birbiriyle çatışmaması olduğunu söylemiştir. İnce bunlar dışındaki bazı çatışmaların ise gerekli olduğunu şu sözler ile ele almıştır:

“Bizim BirGün gazetesinde en hassas olduğumuz nokta insanların etnik olarak, dinsel olarak birbiri ile çatışmaması. Bu konuda gerçekten barış tarafındayız. Hani Ermeni meselesi, Kürt meselesi, herhangi bir linç girişimi ya da... Biz sınıf savaşından ve etnik barıştan yanayız. Yani ezenler ile ezilenler arasındaki bir çatışma elbette ki olacaktır. Ki bu demokrasinin gelişmesi için elzemdir. Sendikacı patron ile mücadele etmediği sürece sorunlar yaşanır. Bu çok açık. Burada biz barıştan yana değiliz. Bu barış değil bu bir kavga ama bu kavganın nasıl olacağı çok önemli. Burada bizim en hassas olduğumuz nokta aslında çıkarları ortak olan etnik grupların, Türkiye’de yaşayan farklı halkların, farklı inanışların birbiri ile çatışma haline gelmesi. Bu konuda tam bir barış taraftarıyız. O konuda çiçek çocuğuz diyebilirim. Çok sakiniz. Dilimize çok dikkat ederiz. Alevilerin, Kürtlerin sorunlarını hep yazmaya çalışırız. Onları anlamaya çalışırız. Öfkelerini taleplerini isteklerini anlamaya çalışırız.”

Ceyda Karan dil konusunda önyargıları tetikleyecek bir üsluptan kaçınmak gerektiğini ifade ederek, en temel ilkelere birisinin sıfatlara, betimlemelere, yakıştırmalara dikkat etmek olduğunu söylemiştir.

Güray Öz, barış gazeteciliğini öne alan, nefret söylemi ile ilgili çok katı kuralları olan gazeteler olması gerektiğini söylemiştir. Öz kendi gazetesi gibi gazetelerde de bir takım hatalar yapılabildiğini ancak bu hataların merkez medyadaki hatalara göre daha az yapıldığını söyleyerek, merkez medyada barış dilinin kullanımının önemine şöyle vurgu yapmıştır:

“Bazen merkez medyada çalışan arkadaşlar çok uğraşıyorlar bu konuda. Bunu doğrusu çok takdir ediyorum, gazeteci olarak çok uğraşıyorlar, ama zaman zaman gazete yönetimine söz geçirmek tabii ki zordur ama yine de ben umudun merkez medyanın bu konuya daha fazla sahip çıkmasında olduğunu görüyorum. Bizim gibi gazetelerde bu iş daha kolaydır. Görece kolaydır. Bizde

de hatalar olur ama hata olur. Barış gazeteciliği konusunu biz tartıştığımız zaman bizim aramızda sorun çıkmaz. Biz bunu çok kolaylıkla anlatabiliriz. Ama merkez medyada bu konu biraz daha çetrefillidir. Çok fazla satılan gazetelerin bu konuya ağırlık vermesi gerekir.”

Bülent Mumay haber dilinin çok çok önemli olduğunu söyleyerek, birlikte çalıştığı arkadaşlarının bu konuya dikkat etmesini sağlamak için hata yapanları uyarmaya çalıştığını belirtmiş ve kendisinin de uyarılara açık olduğunu ifade etmiştir.

Gazetecilerin ortaya koyduğu önerilerden bir diğeri ise gazetecilerin kaynaklarıyla birlikte haberi doğru bir şekilde vermesi gerektiğidir. Belma Akçura gazetecinin en temel görevinin kamu oyunu doğru haberler ile beslemek, kamuoyunun haber edinme hakkını elinde tutmasını sağlamak olduğunu belirterek, kamunun bilgi edinme hakkına ve gazetecinin haberleri topluma ulaştırma misyonuna vurgu yapmıştır. Bunun çok özel bir misyon olduğunu söyleyen Akçura, haberlerde mümkün olduğunca doğrunun yazılması gerektiğini söylemiş ve uluslararası medya literatürüne bakıldığında olması gerekenin de bu olduğunu dile getirmiştir.

Ceyda Karan her şeyden önce muhakkak haberin verilmesi gerektiğini ifade ederek, haberin gömülemeyeceğini ama doğru kodlanması, doğru yapılması gerektiğini dile getirmiştir. Karan haberin manipüle edilerek verilmemesi gerektiğine vurgu yaparak, gazetecilik kurallarını yerine getirerek kodlama yapmanın son derece önemli olduğunu ifade etmiştir.

Haberi doğru olarak vermenin ve haber yaparken sahaya çıkmanın önemine değinen Doğan Ertuğrul, *Zaman* gazetesinde iyi haber yapmanın çalıştayının [workshop] yapıldığını söylemiş ve kendisinin orada çalışan arkadaşlarına “Workshop yapacağınıza haber yapın.” dediğini belirtmiştir. Ertuğrul, masanın hem yönetici tarafında hem de muhabir tarafında uzun yıllar bulunduğunu ifade ederek, masa başında haber yapılamadığını, haber yapmak için öncelikle sahaya çıkmak gerektiğini söylemiştir.

Gazetecilerin gerçekten olan şeyleri aktarması gerektiğini belirten Edda Sönmez yaptığı röportajlarda, yazdığı haberlerde görüştüğü kişiler ne söylediyse onu birebir aktarmaya çalıştığını ve doğru olanı, gerçeği aktardığına inandığını belirtmiştir. Daha sonra vicdan azabı çekmemek için doğruları yazdığını söyleyen Sönmez, gazeteciliğin doğru olanı aktarmak olduğunu söylemiş ve haberi doğru vermenin önemine değinmiştir.

Güray Öz Türkiye’de barış gazeteciliği yapılacaksa, eleştirel bir gazetecilik yapılacaksa cesur olmak gerektiğini belirtmiştir. Uzun yıllar Almanya’da kaldığını belirten Öz, oradaki meşhur bir gazetecinin “Gazeteci yanağında yumruk izi olan kimsedir.” sözünü alıntıylaarak, gerçeğin ne pahasına olursa olsun doğru bir şekilde aktarılması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Zülfikar Ali Aydın, gazetecilerin mesleğine ilkeleri itibariyle sadık kalması gerektiğini söylemiştir. Her kurumun çizdiği ölçütlerin farklı olabileceğini söyleyen Aydın, gazetecinin doğal olarak barışı savunması, şiddete karşı çıkması ve gerçeği olduğu gibi aktarması gerektiğini belirtmiştir. Barışı savunmanın önemli bir şey olduğunu ifade eden Aydın, barışsever olmanın bazen gazeteciler tarafından karıştırıldığını söyleyerek gazetecilerin gerçeği temel bir biçimde en yalın haliyle aktarması gerektiğini belirtmiştir.

Aydın’ın ifadesi objektiflik ve tarafsızlık mitini akla getirmektedir. Alan araştırmamız kapsamında görüşülen gazetecilerin bir bölümü sunmuş olduğu örneklerde bu miti onaylamakta, bir bölümü ise bu mite karşı çıkmaktadır. Profesyonel Gazeteciler Topluluğu [Society of Professional Journalists] 1996 yılında objektiflik, tarafsızlık kavramını etik kodlarından çıkarmıştır. Topluluk objektiflik yerine doğru, kapsamlı ve adil bilgi alışverişine aşağıdaki şekilde değinmiştir:

"Profesyonel Gazeteciler Cemiyeti üyeleri, kamusal aydınlanmanın, adaletin öncüsü ve demokrasinin temeli olduğuna inanmaktadır. Etik gazetecilik, doğru, adil ve kapsamlı bilgi alışverişinin sağlanması için gayret göstermektir. Etik bir gazeteci dürüst bir şekilde davranmaktadır."(SPJ, 2014)

Thomas Hanitzsch (2007), kimilerinin tarafsızlığı savunduğunu, kimilerinin gazetecilerin tarafsız olunamayacağını söylediğini, kimilerinin ise gazetecilerin tarafsız olmaması gerektiğini söylediğini belirtmektedir. Objektiflik mitinden yola çıkarak, barış gazeteciliği teorisinin epistemolojik bir zemini olması gerektiğini belirten Hanitzsch, objektifliğin feminist teori ile ele alınmasının barış gazeteciliğinin epistemolojisini oluşturabileceğini belirtmiş ve böyle bir epistemoloji gereğince gazetecilerin haberi daha az güçlü ve marjinalize olmuş kimseler açısından rapor edilmesinin zorunlu kılındığını ifade etmiştir.

Annabel McGoldrick ve Jake Lynch ise objektifliğin görülenin kasıtlı olarak çarpıtılmasından çok, görüldüğü şekilde rapor edilmesi anlamı taşıması durumunda barış gazeteciliği ile tam anlamıyla uyumlu olduğunu ancak haberin muhtemel sonuçlarının sorumluluğunu üstlenmeden sadece gerçekleri rapor etmek anlamına gelmesi durumunda objektifliğin son derece zararlı olabileceğini belirtmektedirler. McGoldrick ve Lynch, nesnelliğin gazetecilerin gerçekliği yansıtan, nötr, etkilenmeyen, duygusuz bir ayna olması önermesine dayandığını söyleyerek, aslında gazetecilerin yapmış oldukları habere ilişkin duygu ve düşünceleri olan insanlar olduğunun altını çizmekte ve dolayısıyla objektiflik ile gazetecilerden imkansız bir şey talep edildiğini belirtmektedirler. Bunun yanı sıra, objektifliğin haberin yüzeysel olarak verilmesine neden olabileceğini belirterek, yaratıcı çözümlere ilişkin seçeneklerin önünü kapattığını söylemektedirler (2000: 22-23). Galtung ise savaş ve barış gazeteciliğinin karşılaştırmalı tablosunda görüldüğü üzere objektiflikten ziyade sesi duyulmayanın sesine yer verilmesi gerektiğine yani insandan yana insan odaklı habercilik yapılması gerektiğine vurgu yapmaktadır (McGoldrick & Lynch; 2005: 6).

Görüşme yapılan gazetecilerden Faruk Bildirici gazetecinin kiblesinin her zaman insan olması gerektiğini söyleyerek, gazetecinin kiblesi insan olunca her zaman insanın iyiliğini isteyeceğini söylemiştir. Bildirici, insanın iyiliğini istemenin demokrasiden, barıştan, özgürlükten taraf olmak demek olduğunu söyleyerek, tarafsızlık mitine karşı gazetecinin taraf olması gerektiğini dile getirmiştir.

Gökmen Ulu gazetecinin her zaman bir taraf olduğunu söylemiştir. Ulu gazetecinin bilimden yana taraf olduğunu çünkü bir şeyi çözemediklerinde başvurabilecekleri yerin dürüst güvenilir saygın bilim insanları olduğunu söylemiştir.

Aynı zamanda, gazetecinin evrensel hukuk değerlerinden, çağdaşıktan, demokrasiden yana taraf olduğunu söylemiş ve gazetecinin ezilenlerin yanından bakması gerektiğini ifade etmiştir.

İsmail Saymaz ise çatışan taraflar üzerinden vermiş olduğu örnekler ile tarafsızlığı ele alarak, gazetecinin taraf olması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Acaba her çatışma sonlandırılması gereken bir çatışma mı? Şimdi bir de böyle bir mesele var. Yani genel bir cevap vermek çok zor buna. Yani demokrasi meselesinde antidemokratik dayatmalar ile buna karşı sunulan itirazlar arasında niye kalsın ki insan? Yani Kürt meselesinde Kürt kimliğinin inkarı ile o kimliği dile getirenler arasında niye tarafsız kalasın? Yani dolayısıyla ben barış gazeteciliğinin ancak mağdurun lehine çözülme ihtimali belirlediği takdirde yapılması gerektiğine inanıyorum. Yani gazetecilik dediğin sadece ‘O ne dedi, bu da bunu dedi.’ şeklindeki bir ara servis hizmeti olarak yapılmamalı. Mağdurun ya da ihlal edilen demokratik hakların geri gelmesi karşılığında bu ancak olabilmeli. Yoksa ben niye çatışan tarafların arasında gidip geleyim ki bana ne. Yani eğer ki Türkiye’de ‘Kürt Sorunu’nda Kürtler yararına, eğer ki o bir fabrikada grev yapanlar yararına, eğer ki o Gezi Parkı’nda olduğu gibi demokrasi talep edenler yararına çözülecekse ancak o takdirde gazeteci öyle bir pozisyon alabilir. İktidarın yararına ya da patronun yararına ya da askerin yararına çözülebilecek bir formüle ben neden evet diyeyim ki bana ne.”

Tüm bu görüşlerin yanı sıra Zülfikar Ali Aydın taraf olmanın kötü bir şey olmadığını söylemiş ancak gazetecinin taraf olması durumunda zaman zaman aktivist konumuna düştüğünü dile getirmiştir. Aydın objektifliği ise tarafların sesine yer verilmesi üzerinden, PKK’nın liderlerinden birisiyle gerçekleştirmiş bir görüşmeye dayanan habere değinerek şu şekilde ele almıştır:

“Taraf olmak kötü bir şey anlamında söylemiyorum ama gazeteci iseniz o biraz sıkıntılı bir hale geliyor çünkü güvenilirliği de zedeliyor. Yani belli bir görüşü aktarıyor olmak doğru bir şey değil. Yani ben şeye gittiğimde de sormuştum. Mesela PKK’nın kandil yönetimine gittiğimde orada konuştuğum yönetici daha sonra bir hava saldırısında öldürüldü. ‘Ne istiyorsunuz?’ diye sordum. Gayet

demokratik standartlar içerisinde yasal düzenlemeler ile düzeltilebilecek şeylerden bahsetti. ‘Koruculuk kalksın, anadilde eğitim olsun, Kürtler ve diğer halklar parlamentoda temsil edilsin’ gibi şeyler söyledi. Yanında silahı vardı ve bunların hiçbirisi de silahın orada elinde olmasını gerektirecek şeyler değildi. Ben de dedim ki ‘Bunların hiçbirisi silahlı mücadelenin amaç olarak benimseyeceği şeyler değil. Siyaset yolu açık o gün itibariyle. Neden bu durumda hâlâ silah kullanılıyor?’ Çünkü ben gitmeden önce işte Beytül Şebab’da bir yüzbaşı öldürülmüştü. İşte operasyonlar devam ediyordu falan. Makul bir cevap verememişti bana, sıkıntıya düşmüştü. O gün PKK ve devlet arasındaki çatışmanın bir mantığı olmadığı aslında çeşitli vesileler ile onlar tarafından da söyleniyordu ama burada bunu nasıl yansıttığınız önemli. Bunu söyleyen bir kişiye evet PKK’nın on beş, yirmi yıl önceki şiddeti kullanmadaki meşruiyeti üzerinden bakamazsınız, meşruiyeti tırnak içinde söylüyorum. Yani onu öyle aktarmak gerekiyor. Onun içerisindeki açmazı da aktarmak gerekiyor. İçinde olduğu ortamı söylerseniz o zaman insanlar diyecekler ki yani evet bunlar yasal mücadele ile çözülebilecek şeyler ama hâlâ insanlar ölüyor. Bunun anlamsızlığını anlatabilecek bir şey yok bence.”

Bu görüşlerden anlaşılacağı gibi objektiflik taraf olmak ve taraflara eşit söz hakkı vermek üzerinden tartışılmaktadır. Bu noktada gazetecilerin elit/lider odaklı habercilik ve mağdur/insan odaklı habercilik üzerine sunmuş olduğu görüşler, gazetecilerin insan odaklı bir bakış açısıyla, mağdurdan yana haber yapılması gerektiği yönündedir. Yani gazetecinin taraf olması gerektiği yönündedir. Buradan hareketle gazeteciler çatışmaya taraf olan kesimlere ilişkin haberler verilirken de barış gazeteciliğinin önerdiği gibi sesi duyulmayanın sesine yer verilmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. Sesi duyulmayanın sesine yer verebilmek içinse çatışmanın nedenlerinin anlaşılması gerekmektedir. Bu bağlamda Faruk Bildirici de gazetecilerin her zaman çatışmanın nedenlerini anlamak için çaba göstermesi gerektiğine vurgu yaparak, Kürt sorunu üzerine vermiş olduğu örnek üzerinden çatışma haberlerinin nasıl yapılması gerektiğini şöyle ele almıştır:

“Türkiye’de bu terör meselesi söylenirken, dünyada terör haberleri yapılırken nasıl bir gazetecilik yapılması gerekir bu konuda ilkeler var işte yaklaşımlar falan. Türkiye’de bunun uygulanması gerekir deniliyor. Yani terör haberlerini

terör örgütünün propagandasını yapmadan vermek gerekir. Ama şunu da unutmamak gerek, barış gazeteciliğinde temele indiğimizde ne diyor? Nedenlerini anlamamız karşı tarafa anlatmamız gerek. Buna baktığımız zaman Türkiye’de PKK dediğin zaman altında ne var aynı zamanda Kürt sorunu var. Türkiye’de Kürt sorununu sadece terör haberleri kapsamında görmek de mümkün değil. Aynı zamanda barış gazeteciliği kapsamında görürsek onun bir Kürt sorunu olduğunu anlar ve anlatabiliriz. Bu çok önemli bir nokta.”

Güray Öz, çatışmanın çok geniş bir anlamı olduğunu belirtmiş ve en geniş anlamından sıcak çatışmaya kadar gazeteciye düşen görevin çatışmanın zemininde yatan onun arka fonunda yatan şeyleri görüp çıkartmak ve tarafların ne dediğini kimseden gizlemeden anlatabilmek ve sonunda barışa hizmet edebilecek bir tarzda sunabilmek olduğunu söylemiştir.

Barış gazeteciliği her türlü çatışmanın haberleştirilmesinde kullanılması ve dolayısıyla her alanda uygulanması gereken bir gazetecilik pratiğidir. Gazeteciler de çatışmanın tanımını yaparken akıllarına sadece fiziksel değil toplumsal, kültürel, dini, toplumsal cinsiyete dayalı vb. pek çok çatışma geldiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda görüşülen gazetecilerin mesleki pratikler bağlamında sunmuş olduğu önerilerden bir diğeri ise barış gazeteciliğinin her alanda uygulanması gerektiği yönündedir. Barış gazeteciliğinin magazinden spora, spordan edebiyata kadar her alanda uygulanması gereken bir yaklaşım olduğunu düşündüğünü dile getiren Bildirici, Türkiye’de barış gazeteciliği denildiğinde bunun yoğunluklu olarak Kürt meselesi üzerinden algılandığını belirterek, Türkiye’de barış gazeteciliğinin sadece Kürt meselesi üzerinden algılanmaması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Mesleki pratikler üzerine ortaya konulan bir diğer öneri ise gazetecilerin kendi yaptığı işleri eleştirmesi gerektiği üzerinedir. Işın Eliçin gazetecilerin mesleki kodlara dair reflekslerini zamanla kaybettiğini, özgür düşünme kapasitelerinin zamanla daraldığını ve çok küçük bir alandan düşünmeye başladığını ifade ederek, gazetecilerin mesleki bir alışkanlık, bir pratik olarak, her yazısından her haberinden sonra kendisini eleştirmesi gerektiğini söylemiştir. Eliçin, gazetecilerin yaptıkları haberlerin ardından “Ben bugün bu mesleki ilkelerden kaçına uydum?” diye sorması gerektiğini ifade etmiştir.

Eleştiri konusunda sunulan bir diğer öneri ise her kurumun ombudsmanı yani okur temsilcisi olması gerektiği yönündedir. Belma Akçura, bütün gazetelerin ombudsmanı olması gerektiğini belirterek, ombudsmanlığın sadece gazeteleri eleştirmek değil, “Daha iyi gazetecilik nasıl yapılabilir?” sorusuna yanıt vermek olduğunu belirtmiştir. Akçura ombudsmanlığa getirilen eleştirileri de ele alarak, çalıştığı kurumda yaşadığı bir deneyim üzerinden kuruma etkilerini şu sözlerle aktarmıştır:

“Gazetenin ombudsmanları dışarıdan para alsın, bağımsız bir şekilde örgütlensinler. İyi güzel de senin yaptığın şey köşe yazarlığı ise benim yaptığım şey de köşe yazarlığı. Sen köşe yazarlığı yaparken o parayı patronundan almıyor musun? Patronundan para almak senin kalemin üzerinde baskı yaratmıyor benim niye yaratsın? Mesele sadece kendi gazeteni eleştirmek meselesi değil. Ombudsmanlığı bu kadar dar çerçevede anlatamazsın. Ombudsmanlık ne gazetenin avukatlığını yapmaktır, ne de okurun avukatlığını yapmaktır. Ombudsmanlık sana dünya görüşü sunar. İnsan haklarını sunar hukuku sunar. Adaleti sunar. Temsil ettiği şeyler zaten evrensel ilkelerdir. Sen bu ilkeleri eğer sırf patrondan para aldığın için yazamıyorsan o zaman siyasi analiz yapamıyorsun demektir. Ben bir toplantıda çıkan bir başlığı eleştirdim, ‘bu başlık yanlış’ dedim. Ve daha gazete çıkmadan o başlığı değiştirdiler. Oysa gazetenin deneme baskısında [proof] o başlık vardı. Ben de dedim ki bu başlık son derece yanlış. Neden yanlış olduğunu anlattım ve ikinci bir baskı önüme geldi ve o zaman başlık değişmişti. Milliyet gazetesinin ombudsmanına karşı bir mesafesi ve ölçüsü vardır. Hakikaten gidip bir genel yayın yönetmenine “Niçin bu başlığı attın?” diyebiliyorsun. Böyle bir özgürlüğün var. Bu alanda yazma, eleştirme gücün var. O ombudsmanına kalmış bir şeydir yapıp yapmama. Ben genellikle yanlış bir şeyi olumsuz örnek ile anlatmıyorum bazen iyi bir şey üzerinden de verebilmek lazım. Örnek gazetecilik budur, örnek dil budur. O ölçüler değişebilir. Gazetenin kendi kimliğine göre biçim alabilir. Ama eğer bir baskı varsa, köşe yazarları kadar ombudsmanların üzerinde de baskı var. O otosansürü köşe yazarı yapıyorsa ombudsman da yapabilir.”

Doğan Ertuğrul ombudsmanın kesinlikle çok faydalı olabileceğini belirtmiş, ancak bunun için ombudsmanın gerçekten ombudsman olması gerektiğini

söylemiştir. Ombudsmanın aslında bir yazı işleri müdürü olduğunu söyleyen Ertuğrul, okur temsilcisinin herkesi eğittiğini ve dönüştürdüğünü ifade etmiştir. Ertuğrul ombudsmanın yazı işleri toplantılarına girebileceği, orada tüm haberleri örnek olaylar üzerinden tek tek konuşarak bir sonraki günün gazetesinin ya da televizyonunun daha çok barış dili kullanmasını sağlayabileceği bir sistem önererek, bu sistem ile haberi yapan muhabirlerin yetişmesinin sağlanacağını ileri sürmüştür. Ertuğrul, okur temsilcisinin, muhabirin ve editörün bağımsız hareket etmesi gerektiğini söyleyerek, her medya organının bu anlamda gerçekten bir okul olarak çalışması gerektiğini söylemiştir.

Ombudsmanlığın çok önemli bir görev olduğunu söyleyen Faruk Bildirici, her kurumun okur temsilcisi olması gerektiğini ifade ederek, idealinde ombudsmanın dışarıdan görevli birisi olması gerektiğini ancak Türkiye koşullarında içeriden bir ombudsman görevlendirilmesinin daha etkili olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Türkiye’de gazetecilerin ombudsmanın sözünü dinleyebilmesi için, onun sözüne kulak verebilmesi için, onu tanıması gerektiğini belirten Bildirici, Türkiye’de okur temsilcisinin nasıl olması gerektiğini şu sözlerle anlatmıştır:

“Hürriyet’in değişik birimlerinde yöneticilik yaptım. Yıllarca çalıştım. Hem kurumun her tarafını biliyorum; yani reklam servisindeki bir arkadaşımın promosyona, promosyondan dış haberlere, yazı işlerine kimler ne iş yapar biliyorum. Hem de onlar beni biliyor. Dolayısıyla onlar şunu biliyorlar; ben onlara bir haksızlık yapmam. Yani haksız eleştiri yönetmem. Benim amacım birinci olarak Hürriyet’in zararına bir iş değildir, Hürriyet’in daha kaliteli gazetecilik yapması için yararına bir iştir. Bunu anlıyorlar. Bunu sağlıyor benim pozisyonum. Burada önemli olan şu; benim Hürriyet’in içinden birisi olmamla birlikte ne kadar serbest çalışabildiğim? Bana özgürlük alanımın ne kadar verilebildiği ve benim o özgürlük alanını nasıl kullanabildiğim? Yani eğer bana o alan tanınıyorsa ve ben de onu hakikaten tarafsız bir şekilde kim olursa olsun, gazetenin yazı işleri müdüründen en star yazarına ya da Hakkari’deki muhabirine kadar herkesi aynı ölçekler ile eleştirebiliyorsam; ya da bu eleştirileri yaparken onları kırmadan dökmeden, daha yapıcı eleştiriler yöneltebiliyorsam doğrusu budur diye bakıyorum. Ama burada şu var, Türkiye’de gazetenin içinden birisi olması, deneyimli birisi olması, okurun

içinden birisi olması bence çok daha uygun. Ama o kişinin gerçekten serbest ve bağımsız bırakılması gerekli ve bunun çeşitli sözleşme ile güvence altına alınması gerekli. Ve tabii ki en önemlisi de bu serbest alana rağmen o kişinin bunu gerçekten kullanabilmesi, kullanması ve kullanmaya niyetli olması gerekli. 'Ben biraz önde durayım, bir an geri çekileyim, a burada bak şöyle bir pozisyon var.' gibi yaklaşımları olmaması gerekiyor."

Otuz altı senedir gazetecilik yaptığını belirten Bildirici, bu kadar yıl sonra öğrendiği gazeteciliğin üzerine yeni şeyler öğrendiğini, çünkü ombudsmanlık yaparken hem sürecin kendisinin hem de okurların öğretici olduğunu ifade etmiştir. Kendisinin okurları, okurlarının ise onu eğittiğini belirten Bildirici, bir yazısında bir gazetecilik ilkesinden bahsettiği zaman, ertesi gün okurların "sizin falan yazar, falan haber bu ilkeye uymadı" diye kendisini uyardığını ve okurlarla karşılıklı etkileşim içerisinde olduğunu dile getirmiş ve sürekli anlattığı ilkeler üzerinden eleştirilmesinin kendisini mutlu ettiğini söylemiştir.

Okur temsilcilerinin aynı zamanda gazetecilere de bir artı değer kattığını düşündüğünü belirten Bildirici, öncelikle eleştirdiği insanlar üzerinde öğretici bir sürecin işlediğini ama aynı zamanda yazılarını okuyan gazetecilerin de bu süreçten etkilendiğini ifade etmiştir.

Bildirici, okur temsilcisi olarak yanlış gördüğü bir şeyi hemen yazıp geçmediğini, okurdan gelen eleştirileri önce muhatabına iletmediğini, yani haberi yazana, bölüm şefine, gerekirse yazı işleri ve genel yayın yönetmenine iletmediğini, onlardan yanıtlar geldikten sonra konuyu tartıştıklarını ve bazen cevapları yeterli bulduğunu, bazen de ikna olmadığını ve kendi görüşlerini yazdığını ve yazıyı yayımlamadan önce muhatabına gösterdiğini ve bunun karşılıklı olarak eğitici bir süreç olduğunu söylemiştir.

Bildirici yazılarını asla aynı alanlarla ilgili yazmadığını otomobil sektörü, otomotiv haberciliği, protesto ve eylem haberciliği, spor, magazin ve benzeri şekillerde sürekli olarak konuları değiştirerek, değişik alanlara girdiğini ifade etmiştir. Ombudsmanlığın özünde bir denetleme mekanizması olduğunu, yani iç denetim olduğunu belirten Bildirici, kendisinin bariyeri biraz ileriye taşıdığını

yazarların, muhabirlerin, editörlerin haberi hazırlarken “Bizim ombudsmanımız her tarafla ilgileniyor. Oradan eleştiri gelebilir.” diyerek bunu gözetmesini istediğini söylemiştir. Bildirici örnek olarak, spor haberi yapılırken “Beşiktaş’tan iki kurşun” başlığı atacak olan editörün, “Faruk Bildirici kışkırtıcı başlık atmayın bu barış gazeteciliği olmaz dedi. Bunu atmayalım.” deyip o başlığı atmamasının, hem kendisi hem de gazetesi için bir kazanım olduğunu belirtmiştir.

Güray Öz ombudsmanlığın tüm medya kuruluşlarında yaygınlaştırılması gerektiğini ifade ederek, ombudsmanın işlevine şu sözlerle değinmiştir:

“Yaygınlaştırılması lazım ancak Türkiye’de medyanın durumu pek parlak değil. Bunun yaygınlaştırılabilmesi için basının genel özelliklerini medyanın taşıyor olması lazım. Esası nedir gazetenin. Gazete muhalif olacak eleştirel bakacak. Türkiye’de olup biten her şeye eleştirel bakacak. Böyle yapabilen gazete sayısı az. Bu az olunca ombudsmanlık da doğal olarak az oluyor. Halbuki sadece gazeteleri düşünmeyelim televizyon kanallarında da ombudsmanlık olması lazım. Bir de şöyle bir şey var, gazete okuruyla, gazete dışındaki kitleyle yani vatandaşla da bir bağının olması lazım ombudsmanın ve bunu aktarabilmesi lazım. Tamam bunu gazeteye aktarırsınız eğer kurumsallaşmamışsa o ilişki bu olumlu yanıt vermez. Daha doğrusu eleştiriler bir gün dikkate alınır öteki gün alınmaz. Eleştirilerin toplamı, eleştirilerin birikimi gazeteyi düzeltir. Diyelim ki bir konuyu eleştirdik, tekrar eleştirdik, tekrar eleştirdik bu yavaş yavaş gazeteye yerleşiyor olabilir. O zaman işte kazanç elde etmişizdir. Bazen hakem diyorlar ya hakem konumunda değil yani. Ben söyledim bunu yapacaksınız. Öyle bir şey değil. Öyle bir fonksiyonu yok. Ama anlattığı şeyler, yaptığı eleştiriler birikerek gazetenin halkla ilişkisini sağlayabiliyorsa, diyelim ki bir konuda gazete hatalı bir yayın yaptı, ombudsman bunu paylaşp gazeteyi bu konuda düzeltebilen bir fonksiyona sahip olmalı.”

Öz diğer gazetecilerden farklı olarak kendisinin gazetede ne yazılacağına gazete basılmadan önce karışmadığını, işinin gazete yazıldıktan sonra başladığını söylemiş ve gazete basılmadan önce gazeteye karışmanın yazı işlerinin işi olduğunu ifade etmiştir. Daha önce yazı işleri müdürlüğü yaptığını da belirten Öz, yazı işleri ve

ombudsmanlığın farklı şeyler olduğunu ve ikisi birbirine geçerse bunun ombudsmanlığın kurumsallaşmasını önleyeceğini söylemiştir. Öz, ombudsman olarak, kendisi bir şeyi eleştirdiği zaman haklıysa, eleştirisi tartışılmış ve kabul edilmişse onun uygulanması gerektiğini dile getirmiş ve bunun ancak kurumsallaşmakla sağlanabileceğini belirtmiştir.

Öz'ün söylediği gibi ombudsmanın görevi haber basıldıktan sonra başlamaktadır. Nitekim diğer gazetecilerin de ifade ettiği gibi ombudsmanın yetkisi ve görev tanımı çalıştığı kuruma göre değişebilmekte ve ombudsman zaman zaman yazı işlerinin görevini yerine getirebilmektedir. Bu durum yazı işlerinde çalışan kişilerin yeterli donanına sahip olup olmadığı sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

Doğan Ertuğrul barış gazeteciliği yapılabilmesi için, editörün reflekslerinin muhabirden gelen haber konusunda çok sağlam olması gerektiğini belirtmiştir. Ertuğrul, yazı işlerinde çalışan, editörlük yapan kişinin de ombudsman yeterliğinde olması gerektiğini belirtmiş ve editörün haber doğduğu andan itibaren onun içerisinde olduğunu söyleyerek, yazı işlerinin meslekteki görevinin haberde hakaret edilmemesi, küçümseme ve ayrımcılık yapılmaması için çalışmak olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'de yazı işlerinde bunu yapabilecek yeterlikte çok fazla insan olmadığını dile getiren Ertuğrul, yazı işlerinde çalışan insanların donanımlı ve bilgili olması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Gazetecilerin barış gazeteciliğinin Türkiye'de uygulanabilmesi konusunda sunmuş olduğu bir diğer öneri ise gazetecilerin yeni medya ve internet gazeteciliğini kullanarak barış gazeteciliği pratiklerini yaygınlaştırması yönündedir. Kürşat Bumin Türkiye'de barış gazeteciliğinin ancak internet gazeteciliği ile mümkün olabileceğini dile getirmiştir. Murat Seçkin ve Mehmet Kamış basılı gazetelerin maliyetlerinin yüksek olduğunu söyleyerek ekonomik ilişkileri dolayısıyla bu kurumlarda barış gazeteciliği yapılamayacağını belirtmişler ve Bumin gibi barış gazeteciliğinin internet üzerinden yapılabileceğini söylemişlerdir. Seçkin internet yasaklarına rağmen insanların bir yol bulup internete erişim sağladığını belirtmiş ve internetin tek umut olduğunu dile getirmiştir.

Elif İnce, medyanın gözlenmesi için gazeteciler tarafından bir blog ya da web sitesi kurulabileceğini ya da e-mail grubu oluşturulabileceğini ifade etmiştir. İnce yeni medyanın kullanımı ile toplumu çatışmaya iten bir takım ifadelerin ve toplumda nefreti körükleyen şeylerin görünür kılınabileceğini ve bunların görüldüğü zaman paylaşılmasının yani teşhir edilmesinin barış gazeteciliğine katkı sunabileceğini belirtmiştir.

4.2.4. Mesleki Dayanışma ve Örgütlenme

Görüşme yapılan gazetecilerin sunmuş olduğu önerilerden bir tanesi ise mesleki dayanışma ve örgütlenme üzerinedir. Gazeteciler bu konuda iki temel öneri sunmuşlardır:

- Mesleki örgütler kurulmalı ve var olan meslek örgütleri güçlendirilmeli.
- Genç gazeteciler desteklenmeli.

Türkiye'nin durumunun televizyonlar açısından da gazeteler açısından da iyi olmadığını belirten Öz, gazetecilik yapmanın imkansızlaştığını ifade ederek, gazetecilerin toplu bir direniş yapması gerektiğini söylemiştir.

Yavuz Baydar, mevcut sorunların öncelikle bir takım siyasi meşrepler, mevziiler etrafında toplanmakla değil, gazetecilik denilen bu mesleğin ortak değerlerinde buluşmakla çözülebileceğini söylemiş ve bunun anlaşılması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Işın Eliçin Türkiye'de muhafazakarlaşmanın getirdiği bir biat etme, itaat etme duygusu olduğunu, dolayısıyla haber yapılırken bazı gazetecilerin referans olarak kendi araştırdığı rasyonel şeyleri değil de bir büyüğünün ona söylediği şeyleri yazdığını belirtmiştir. Eliçin insanların bir tarafın içerisinde olduğu zaman dünyayı dar bir yerden algıladığını belirterek, tartışma alanlarının, düşünme alanlarının sürekli daraldığını ve dolayısıyla, demokratik bir hak talebinde bulunmanın çok uç bir şeymiş gibi algılandığını söylemiştir. Bunu değiştirmek için özgür ve bağımsız platformlar oluşturmanın önemine vurgu yapan Eliçin, sektörde örgütlülük gerektiğini ifade etmiştir. Medyada tek tek insanlar ve küçük küçük gruplar olduğunu

dile getiren Eliçin, Türkiye’de hakların henüz içselleştirilmemiş olduğunu söylemiş ve gazetecilerin adil, hakkaniyetli bir yapıyı kendi aralarında kurması gerektiğini belirterek dayanışmanın önemine değinmiştir.

Mehveş Evin, Türkiye’de doğru düzgün bir meslek örgütü olmadığını belirterek, bir takım örgütler olduğunu ama bunların bir türlü bir ortaklık içerisinde hareket edemediğini söylemiştir. Bu örgütlerin, gazetecilik adına, barış gazeteciliği adına bir söz söyleyemediğini dile getiren Evin, gazetecilik adına bir şeyler yapan bir oluşumun eksikliği olduğunu ifade etmiştir. Gazetecilerin dağılmış kelebekler gibi olduğunu ve oradan oraya koşturduğunu söyleyen Evin, gazetecileri hak haberciliği, barış gazeteciliği gibi konulara yoğunlaştıracak bir platforma ihtiyaç duyulduğunu söylemiş ve gazetecilerin mesleki anlamda, mesleki kaygılarla bir araya gelmesi gerektiğini dile getirmiştir. Evin kadın gazetecilerin bir e-mail grubu kurarak, kadın cinayetleri üzerine yapılan haberler, kadınlara ve LGBTİ’lere karşı kullanılan söylemler vb. konularda birbiriyle iletişime geçtiklerini belirtmiş ve bunun çok basit bir örnek olduğunu ama bu gibi girişimlerin genişleyip, etkinleşmesi sağlanırsa etkili olabileceğini ifade etmiştir. Türkiye’de her gazetecinin kendi bacağından asıldığını düşündüğünü söyleyen Evin, gazetecilerin kendi can derdinde olmalarından dolayı bu konular üzerine çok fazla düşünmediğini ve çaba göstermediğini dile getirmiştir. Bu anlamda Türkiye’nin mevcut gündeminde gazetecilerin aslında pek çok şeyi kaçırdığını ve düşünemediğini belirten Evin, gazetecilerin aynı zamanda sivil toplum ve akademiyle de bir araya gelmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Mustafa Alp Dağıstanlı eskiden Britanya’da bir medya denetim mekanizması olduğunu ve bunun bir nedenden işlemediği düşünüldüğü için, kurumun nasıl işleyebileceğinin iki sene tartışıldığını, sonuçta da medyanın kendisini denetleyebileceği bir yapı oluşmasına karar verildiğini söylemiştir. Türkiye’de böyle bir gazetecilik dünyası olmadığını belirten Dağıstanlı, kahraman gazeteciler olmasına rağmen, böyle kahraman kurumların olmadığını söylemiştir. Hem medya denetiminin yapıldığı, hem de gazete patronluğunun tartışıldığı bir kurumun işe yarayabileceğini söyleyen Dağıstanlı, rahatsızlığın ifade edilebileceği, böyle yürümemesi gerektiğini söyleyen insanların bir araya gelebileceği bir kurum olmasının sorunun çözümüne katkı sağlayacağını vurgulamıştır. Dağıstanlı mevcut durumdaki örgütsüzlüğü ve aksaklıkları ise şu sözlerle eleştirmiştir:

“Fakat Türkiye’de dediğim bu kamplaşma medyada da zaten o kadar keskin ki, medyada daha keskin hatta belki. Onun için mesela Türkiye Gazeteciler Cemiyeti var ve o bir tarafın cemiyeti mesela muhtemelen. Gazeteciler sendikası var o bir tarafın bilmem nesi. Yani Türkiye’deki bütün gazetecileri çatısı altında toplayan hiçbir örgüt yok. Onlar da bölünmüş durumda. Yani şimdi tabii gazeteciler sendikası yeni yeni bir şeyler yapmaya çalışıyor. Yunanistan’daki gazeteciler sendikası bizdeki gibi değil, Fransa’daki sendika bizdeki gibi değil. Sarı basın kartı diye bir şey var onu başbakanlık veriyor. Mesela basın kartını veren gerçekten bir gazetecilik kurumu olsaydı o zaten bir şemsiye örgüt de olmuş olurdu. Öyle bir şey yok. Fakat bütün gazeteciler basın kartı veren devletin çatısı altında birleştiler, bir araya gelmişler geliyorlar. Kendileri bir şey kuramıyorlar çünkü hiçbir ilke yok. Her gün o ilkeleri çiğniyorlar.”

Mustafa Hoş Türkiye’de öncelikle haber yapmaya başlamak gerektiğini, sonrasında ise dayanışmanın sağlanması için bir gazetecilik kooperatifi kurulabileceğini belirtmiştir. Le Monde’un çok iyi bir örnek olduğunu ifade eden Hoş, kolektif bir bakış açısından, yani ideolojilerden çok mesleki reflekslerin öne çıktığı bir yapılanma olan kurumlara Türkiye’de ihtiyaç duyulduğunu söylemiştir. Hoş, bunun sağlanabilmesi için ise gazetecilerin gruplaşma mantığından kurtularak bir araya gelmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Zülfikar Ali Aydın, Türkiye’de medyanın özgürlüğünün ve basın özgürlüğünün mücadelesinin tamamlanmamış bir mücadele olduğunu dile getirerek, bu mücadelenin medya içerisinde belli bir kesimin yani medya içinde marjinal kalan bir kesimin mücadelesi olarak kaldığını öne sürmüştür. Gazetecilerin iş yerinde örgütlendiği zaman bir şeyleri değiştirme imkânı doğabileceğini ifade eden Aydın, bunun aracının sendika olduğunu dile getirmiştir. Önemli olanın gazetecilerin örgütlenmeye çalışması olduğunu belirten Aydın, sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Gazetecilerin sendikası olması lazım. Yasal olarak onların bütün ilişkilerini, işverenle ve gazetecinin basın ahlak ve gazeteciliğin temel hak ve sorumlulukları örnek olabilir mesela. O çerçevede yasal bir şeye

dönüştürülmesi lazım. Yoksa hiçbir medya patronu bir medya grubunun kendisine diğer işleri için sağlayacağı ayrıcalıktan vazgeçmez.”

Aydın'ın söz ettiği gibi Türkiye'de tam anlamıyla işleyen bir sendika bulunmamaktadır. Sendika bulunsu dahi çalışanlar işlerini kaybetme korkusuyla sendikalara üye olamamaktadır. Bundan ötürü, söz konusu örgütsüzlük gazetecilerin çok düşük maaşlara ağır mesai saatlerinde çalışmasına ya da ücretsiz stajyerliğin yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Nitekim medya sektörü istihdam sağlanması güç bir sektör olarak kendisini göstermekte ve bu durumda iyi eğitilmiş genç neslin istihdamını özellikle güç bir hale getirmektedir.

Mehveş Evin şu anda medyada genç gazetecilere çok az yer verildiğini çünkü yer olmadığını söylemiş ve gayet güzel eğitimlerden geçen insanların iş bulamadığını belirtmiştir. Evin, genç gazetecilerin şans eseri bir staj bulabilirlerse televizyonlarda ve gazetelerde işe başlayabildiğini ancak mevcut şartlardan dolayı çoğunun dayanamadığını belirtmiştir. Yeni kuşak gazetecilerini medyayı ittirmesi gerektiğini söyleyen Evin, bunun için de o genç kuşağın eski kuşak tarafından desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.

4.2.5. Küresel Gelişmelerin İzlenmesi ve Uluslararası Destek Girişimleri

Görüşme yapılan gazetecilerin bir bölümü Türkiye'de gazetecilik yapılabilmesi için sağlanacak çözümün Türkiye dışından gelebileceğini belirtmiştir. Gazetecilerin bu konuda aşağıda belirtilen önerileri sunmuşlardır:

- Evrensel ilkeler izlenmeli.
- Uluslararası arenadaki iyi örnekler takip edilmeli.
- Dünya kamuoyunun desteği alınmalı.

Enver Aysever, Türkiye'de barış gazeteciliği yapılabilmesinin birden fazla unsur üzerinden tartışılması gerektiğini söyleyerek, bunlardan bir tanesinin insan hakları gibi evrensel gazetecilik ölçüleri ve bunun gelişmesi olduğunu ifade etmiştir. Aysever bu konuda bir takım çalışmalar yapıldığını, DYH'nin yayın ilkelerini yayımladığını ve Doğan Medya çalışanlarının bu ilkelere imza atarak, ilkelere sadık

kalacağına dair taahhütte bulunduğunu söylemiştir. Aysever, gazetecilerin kağıt üzerinde edindiği değerleri pratikte her zaman uygulamadığını, dolayısıyla batının oradaki teorik durumu ile pratikte verdiği zararın ölçülmesi gerektiğini söylemiştir. Aysever, batının ölçüsüne sahip çıkmak gerektiğini ancak bunu yaparken oradaki büyük ilişkiler ağına yani iktisadi ilişkiler ağına, devletlerin çıkarları ağına, küresel kapitalizmin artık şirketler kapitalizmi ile dünyayı yönetme biçimlerine yönelik de soru işaretlerini koymak gerektiğini belirtmiştir.

Gökmen Ulu öncelikle Türkiye'nin normalleşmesi gerektiğini söylemiş ve bunun için medyanın normalleşmesi gerektiğini dile getirmiştir. Ulu bu konuda ihtiyaç olunan tek şeyin evrensel meslek ilkelerine uymak olduğunu belirterek, ancak evrensel ilkelere uyulması durumunda normalleşmenin sağlanabileceğini belirtmiştir.

Mustafa Hoş, gazetecilerin öncelikle kendi işlevlerine dönmesi gerektiğini, sıfırdan başlayarak gazetecilere mesleklerinin insanlar için ne kadar önemli olduğunu anlatmak, vurgulamak ve sosyal ilişkiler açısından da bunun ne kadar önemli olduğunu tekrar göstermek gerektiğini belirtmiştir.

Güray Öz öncelikle medyanın uluslararası ölçekte görülen iyi örnekleri en azından taklit edebilir durumda olması gerektiğini belirtmiştir. Yurtdışındaki koşulların farklı olduğunu belirten Öz, farklı ülkelerdeki barış gazeteciliği örneklerinin iyi izlenmesi ve gazetecilerin kendisini Türkiye'deki genel siyasi havaya kaptırmaması gerektiğini belirtmiştir.

Ertan Altan dünya kamu oyunun desteğinin alınması gerektiğini ifade eden tek gazetecidir. Altan, dünyanın bütün büyük güçlerinin bölgeye geldiğini ve siyaset ürettiğini ancak, siyaset üretirken ülkelerdeki demokrasi, insan hakları, ifade özgürlüğü gibi konularda çok atak ve kararlı davranmadıklarını belirterek, Gezi Eylemleri ve bu kutuplaşma başladığından beri Türkiye'de medyaya saldırı olduğunu ve AB'nin "endişeliyiz, kınıyoruz, dikkatli olunmalı, duyarlı olunmalı" diye uyarılar yaptığını ama bu uyarıların hiçbir karşılığı olmadığını söylemiştir. Altan, Türkiye'nin bölgede çok önemli bir rol oynadığını dolayısıyla mevcut sorunların artık Türkiye'nin iç problemi olmaktan çıktığını ifade etmiş ve problemin çözümünde Türkiye'nin iç dinamiklerinin yetersiz olduğunu söylemiştir. Altan bu nedenle

uluslararası kuruluşların, AB'nin ve dünyadaki sivil toplum örgütlerinin “bu konuda endişeliyiz, kınıyoruz”un ötesine geçen bir pozisyon takınmaları gerektiğini ifade etmiştir.

Altan Türkiye'nin NATO ve Avrupa Konseyi üyesi olduğunu ve Avrupa Birliği'ne aday olduğunu söyleyerek, bunlara üye ülkelerde geniş bir orta sınıf olduğunu ve dolayısıyla demokratik yöntemlere geniş bir kamuoyu desteği sağlandığını söylemiştir. Altan o ülkelerdeki kamuoyu desteğinin artık buraya kayması gerektiğini belirterek, Türkiye'deki zayıf orta sınıfın iktisadi bir yaklaşımla karşı karşıya kalmadan bu konuda kendisine çeki düzen vermeyeceğini ve tek çarenin Avrupa Konseyi'nin ve özellikle AB'nin Türkiye'ye hem hukuki hem de ticari ekonomik yaptırım uygulaması olduğunu söylemiştir. Altan ancak dünya kamuoyunun desteği sağlandıktan sonra yazı işlerinde “Barış gazeteciliği nasıl kurulur? Barış gazeteciliği çatışmalarda nasıl rol alır?” gibi konuların konuşulabileceğini belirtmiştir.

SONUÇ

Küresel Barış Endeksinin 2016 raporuna göre son on yılda dünyada herhangi bir çatışmaya dahil olmayan sadece on ülke kalmıştır. Bu rakam bize dünya genelinde doğrudan şiddetin uygulanması yoluyla görünür olan silahlı çatışmalar hakkında bir bilgi sunmaktadır. Ancak silahlı çatışmaların yanı sıra toplumsal, kültürel, ekonomik, dinsel, etnik kimliğe dair, toplumsal cinsiyete yönelik çok sayıda çatışma yaşanmaktadır. Nefret söylemi, ayrımcılık, cinsiyetçilik, ötekileştirme, ırkçılık ve benzeri şekillerle, çoğunlukla söylem yoluyla ortaya konan görünmeyen şiddet ise söz konusu çatışmaları beslemekte ve Galtung'un ifade ettiği gibi uzun vadede çatışmaların doğrudan şiddet yoluyla varlığını göstermesine neden olabilmektedir.

Medya, söylemin son derece hızlı bir şekilde yayılabildiği bir alandır. Haber kitlelere ulaşmakta ve kitleler üzerinde ideolojik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, en temel görevi kamunun bilgi edinme hakkını sağlamak olan haber medyasının kalıplaşmış, nefret içerikli, ayrımcı, ötekileştirici, cinsiyetçi, çatışmacı söylemler üretmesi şiddet sarmalını içinden çıkılmaz bir hale getirebilmektedir. Dolayısıyla, haberlerde kullanılan çatışmacı söylemler toplumu kutuplaştırarak yeni çatışmaların doğmasına ve/veya görünmeyen şiddetin görünen/doğrudan şiddete dönüşmesine sebep olabilir ya da barış odaklı habercilik yapılması ve haber dilinin barış dili üzerine inşa edilmesi toplumsal barışın ve huzurun sağlanmasına katkı sağlayabilir. Medyanın söylem, söylemin ise şiddet ve çatışma üzerindeki etkisinden hareketle, bu çalışmanın teorik alt yapısı disiplinlerarası bir kavram olan barış gazeteciliği çerçevesinde şekillendirilmiştir.

Bu çalışma kapsamında yapılan okumalar ve gerçekleştirilen görüşmeler, barış gazeteciliği kavramının “Savaş olmadan barış gazeteciliği nasıl yapılabilir?” sorusunu akıllara getirdiğini göstermektedir. Bu soru barış gazeteciliğinin ancak sıcak çatışma ortamında uygulanabilecek bir pratik olduğu yönündeki yaygın ve yanlış inancıya dayanmaktadır. Nitekim barış gazeteciliği sözü edilen her türlü

çatışmanın haberleştirilmesinde kullanılması gereken bir pratiktir. Bununla birlikte barış gazeteciliği kültür sanat haberlerinden spor haberlerine kadar her alanda uygulanması gereken bir gazetecilik modelidir. Bu nedenle doktora tezinin örnekleme özellikle şiddetin görünmeyen etkilerinin izlenebileceği bir konu olan “yeni toplumsal hareketler” üzerine inşa edilmiş ve şiddetin hem görünen hem de görünmeyen etkilerinin gözlemlendiği Gezi Parkı Protestoları sırasındaki habercilik pratikleri iki farklı araştırma yönetiminden elde edilen veriler ve bulgular aracılığıyla analiz edilmiştir.

Tezin alan araştırması kapsamında yazılı ve görsel basında çalışan otuz gazeteci ile iletişime geçilmiş ve Gezi Parkı Protestoları dönemindeki habercilik pratikleri ve barış gazeteciliği üzerine yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere ilk olarak Gezi döneminde aktif olarak çalıştığı bilinen bir gazeteci ile başlanmış ardından onun önerdiği isimlere erişilmiş ve kar topu yöntemi kullanılarak hedeflendiği şekilde toplam otuz gazeteciye ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra Teun A. van Dijk’ın ortaya koymuş olduğu eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak on beş gazetenin 29 Mayıs 2013 - 24 Haziran 2013 tarihleri arasında ilk sayfalarında yer alan haberlerde kullanılan dil ve üretilen söylemler makro ve mikro ölçekte analiz edilmiştir.

Tezin ilk bölümünde Gezi Parkı Protestoları yeni toplumsal hareketler bağlamında tarihsel ve kuramsal bir perspektif ile ele alınmıştır. İkinci bölümde öncelikle medyanın iktidar, ideoloji ve sermaye ile olan ilişkisi rızanın üretimi bağlamında tartışılmış ve sonrasında temeli eleştirel medya çalışmalarına dayanan barış gazeteciliği derinlemesine bir şekilde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Gezi Parkı Protestoları bağlamında gerçekleştirilen alan araştırmasının veri ve bulguları aracılığıyla, bu dönemde sergilenen gazetecilik pratikleri analiz edilmiştir. Son bölümde ise gazeteciler ile yapılmış olan görüşmelere ilişkin bulgular incelenmiştir. Son bölümde, öncelikle gazetecilerin ifadeleri üzerinden Türkiye’de barış gazeteciliğinin uygulanmasının önündeki engeller tanımlanmış ve sonrasında gazetecilerin Türkiye’de barış gazeteciliği yapılabilmesi için sunmuş olduğu önerilere değinilmiştir.

İki farklı yöntem kullanılarak kaleme alınan doktora tezinin sorunsallarına ve hipotezlerine değinmeden önce, tezin yazımı ve alan araştırması sırasında karşılaşılan zorluklardan bahsetmek gerekmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen tüm gazetelerden ve televizyon kanallarından farklı görüşlere sahip gazetecilere ulaşılmaya çalışılmış ve çoğulcu bir yaklaşımla özellikle Gezi sonrasında kutuplaşan medyada çalışan tüm tarafların sesine yer verilmesine özen gösterilmiştir. Bu nedenle *Yeni Şafak*, *Star*, *Yeni Akit*, *Sabah*, *Zaman* gibi hükümete yakın/muhafazakar gazetelerde çalışmış olan gazeteciler ile görüşme gerçekleştirilmesine ayrıca dikkat edilmiştir. Söz konusu kurumlarda aktif olarak çalışan gazetecilere erişmek için büyük bir çaba gösterilmesine karşın, iletişime geçilen gazetecilerden çoğunlukla ret cevabı alınmıştır. Bu nedenle, ancak Gezi döneminde bu kurumlarda çalışmış olan, fakat protestolar sırasında veya sonrasında işten çıkartılmış ve/veya kendi istekleri ile işten ayrılmış olan gazeteciler ile görüşme gerçekleştirilebilmiştir. Bu kurumlar içerisinde sadece *Yeni Akit* gazetesinde çalışan Murat Alan ilk aramızda görüşme talebimize olumlu yanıt vermiştir. Bu süreçte *Zaman* gazetesinde çalışan çok sayıda gazeteciye ulaşılmıştır. Fakat ulaşılan isimlerin tamamından alan araştırmasına dahil olmak istemedikleri yönünde yanıtlar alınmıştır. Nitekim Türkiye'nin hızla değişen politikasının da etkileriyle, alan araştırmasına başladıktan yirmi ay sonra gazetenin o dönemdeki genel yayın editörü Mehmet Kamış ile bir görüşme gerçekleştirilebilmiştir. Sonuç olarak tüm çabalara rağmen, alan araştırması kapsamında istenilen ve planlanan şekilde bu kurumlarda hâlâ aktif olarak görev yapan gazetecilerin sesine yeterince yer verilememiştir. Alan araştırması sırasında karşılaşılan bir diğer zorluk ise bu süreçte altmışın üzerinde gazeteci ile iletişime geçilmiş olmasına rağmen, iletişim kurulan gazetecilerin çoğundan çeşitli nedenlerle ret cevabı alınmış olmasıdır. Tezin alan araştırması şekillendirilirken ön görülemeyen bu aksaklık dolayısıyla görüşmeler iki seneye yakın bir süre zarfında tamamlanabilmiştir. Tüm bunlara rağmen, görüşülen gazetecilerin içerisinde, televizyon programcılarından haber kanalı müdürlerine, muhabirlerden köşe yazarlarına ve ombudsmanlara kadar çeşitli görevlerde bulunmuş gazetecilerin yer alması ve farklı kurumlarda çalışmış olan çok

sayıda gazeteci ile görüşme gerçekleştirilmiş olması, medya organlarındaki görev dağılımının ve işleyişin anlaşılmasına ve farklı bakış açılarının ele alınmasına fayda sağlamıştır.

Araştırma yapılırken, karşılaşılan bir diğer önemli zorluk ise protestolar sırasında televizyon haberciliğinin analiz edilebileceği görüntülere erişilememiş olunmasıdır. *NTV, CNN Türk, Halk TV, Artı 1 ve Habertürk TV* olmak üzere beş haber kanalı belirlenerek bu kanalların 28 Mayıs-23 Haziran tarihleri arasındaki akşam haberleri arşivlerine ulaşılmaya çalışılmış ancak iletişime geçilen bir televizyon kanalının arşivlerini açamayacağı bilgisini vermesi, bir televizyon kanalının arşivinin bulunmaması, bir diğerinin ise arşivlerinin kanalda çalışan bir ekip tarafından alınmış olması gibi sebeplerle kanalların arşivlerine erişilememiştir. Bu nedenle Medya Takip Merkezi (MTM) ile iletişime geçilmiştir. MTM ile telefon üzerinden üç ayrı görüşme gerçekleştirilmiştir. Son görüşmede MTM'nin yetkilisi arşivleri ellerinde en fazla altı ay tuttuklarını söylemiş ve protestoların üzerinden altı ay geçirmiş olduğu için ellerinde Gezi'ye ilişkin herhangi bir arşiv bulunmadığını ifade etmiştir. MTM'den de olumlu yanıt alınamadığı için internet üzerinde tvarsivi.com gibi bir takım web sitelerinden görüntüler elde edilmeye çalışılmıştır. Ancak bu arşivlerin de silinmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple Gezi Parkı Protestoları dönemindeki televizyon gazeteciliği pratikleri kitap, video, ses kayıtları vb. ikincil kaynaklardan yararlanılarak; gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular ile birlikte analiz edilmiştir. Video kayıtlarına erişim sırasında da benzer zorluklar ile karşılaşmıştır. Haber videoları taranırken öncelikle Ekşi Sözlük vb. katılımcı sözlük platformları taranarak Gezi sırasında sosyal medyada çok yankı yaptığı bilinen kanallar ve programlar tespit edilmiştir. Sonrasında bu televizyon kanallarının yayınları ve programları, öncelikle kanalların kendi sitelerinden sonrasında ise Youtube ve Daily Motion gibi video paylaşım sitelerinden taranmıştır. Ancak aramaların büyük bir bölümünde videoların silinmiş olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla video paylaşım sitelerinden de kısıtlı sayıda görüntüye erişim sağlanabilmiştir.

Karşılaşılan bu zorluklar medya, iktidar ve sermaye ilişkisinin sansür ve dolayısıyla otosansürü temellendirdiğini göstermektedir. Araştırma kapsamında karşılaşılan zorluklar ve tez içerisinde ayrıntılı olarak değinilen veri ve bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar genel olarak şu şekilde özetlenebilir:

- Medyanın iktidar ile çoğunlukla ekonomik kaygılar temeline kurulmuş ilişkileri, medya özgürlüğünün ve dolayısıyla kamunun haber alma hakkının ihlal edilmesine neden olmaktadır.
- Medya, iktidar ve sermaye arasındaki ilişkiler medyanın manipülatif kullanımına olanak tanımaktadır.
- Medya çalışanları gelecek kaygıları sebebiyle otosansür uygulayabilmektedir.
- Gazeteler inşa edildikleri ideoloji ekseninde oluşturdukları bir haber dilini kullanmaktadır. Başka bir deyişle gazetelerin kullanmış olduğu haber dili gazetenin ideolojik duruşuna göre şekillenmektedir.
- Medya kuruluşlarının çoğunun kalıplaşmış, çatışmacı, ayrımcı, eril bir dil kullandığı görülmektedir. Bundan dolayı Türkiye’de medyada kullanılan haber dilinin evrensel standartların oldukça dışında olduğu söylenebilir.
- Protestolar sırasında yaşanan çatışmalar, çatışmanın bağlamı ve geçmişi düşünülmeden çoğunlukla iktidar ve onun baskı aygıtı olan polis ve eylemciler üzerinden tanımlanmıştır. Haberler, çatışmaların sadece şiddetin meydana geldiği yerde ve zamanda yaşandığı düşünülerek, çatışmalara taraf olan kimseler/gruplar derinlemesine düşünülmeden üretilmiştir.
- Gazetelerde çoğunlukla insan odaklı değil lider odaklı gazetecilik yapıldığı tespit edilmiştir. İnsan odaklı gazeteciliğin en çok yapıldığı gazetelerde dahi “bizim kayıplarımız, sizin kayıplarınız” ayrımına gidildiği görülmektedir. Muhafazakar sağ gazeteler protestolar sırasında hayatını kaybeden ve yaralananlara ilişkin haberlere ilk sayfalarında yer vermezken, solda konumlanan muhalif gazetelerin de protestolar sırasında hayatını kaybeden komişere ilk sayfalarında yer vermediği tespit edilmiştir. Bir insanın toplumsal bir olayda hayatını kaybetmiş olması bir mağduriyet olup her koşulda gazetelerin ilk sayfasında yer alması gereken bir haberdır.
- Gazeteler şiddeti haberleştirirken kendilerini bir taraf olarak konumlandırmıştır. Hükümete yakın/muhafazakar gazeteler eylemcileri

“terörist, militan guruplar ve/veya yabancı ajanlar” olarak tanımlarken, sol ve muhalif gazeteler ağırlıklı olarak polis şiddetine vurgu yapmış ve “polis terörü” gibi kavramlar kullanmışlardır. Şiddetin fiziksel dışı vurumu hiçbir koşulda meşru gösterilmemelidir. Örneğin haber yapmaması gerekçesiyle bir medya kuruluşunun aracının yakılmış olması bir haber değeri taşımaktadır. Sözü geçen bu örnek üzerinden toplumsal barışa ve şiddetsizliğe çağrı yapılan ve eylemlerin başlangıcında olduğu gibi sivil itaatsizlik eylemleri üzerinden devam etmesi gerektiğine değinilen bir haber yapılarak, söz konusu şiddet eyleminin olumlanmaması gerekmektedir. Aynı şekilde muhafazakar gazetelerin de orantısız polis şiddetini göstermesi ve bu şiddetin ölümcül sonuçları olduğuna ilişkin haberler yaparak şiddeti meşru göstermemesi gerekmektedir.

- Ana akımda konumlanan gazeteler çoğunlukla haberi vermek ve vermemek arasında kalmıştır.

Doktora tezinin dayandığı ilk sorunsal gazetecilerin barış gazeteciliği konusundaki bilinçlilik düzeyini saptamak üzere konumlandırılmış ve *“Eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenen haberlerden elde edilen veriler ve uygulanan gazetecilik pratiklerine ilişkin bulgular ile, gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmelerde barış gazeteciliğine dair gazetecilerin söyledikleri uyumlu mudur?”* sorusu sorulmuştur.

Bu sorunsal bağlamında geliştirilen ilk hipotez görüşme yapılan gazetecilerin büyük bir bölümünün barış gazeteciliğine ve pratiklerine dair bilgileri olduğunu söyleyecekleri yönündedir. Öngörüldüğü üzere görüşülen gazetecilerin on dokuz tanesi barış gazeteciliğini daha önce duyduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla bu hipotez doğrulanmıştır. Ancak gazetecilerin ifade ettiğinin aksine kavram hakkında ayrıntılı bilgisi olan gazeteci sayısının sadece üç olduğu görülmüştür.

İkinci hipotez gazetecilerin barış gazeteciliği ilkelerine uyduklarını ifade edecekleri yönündedir. Görüşmelerde gazetecilere, ilk olarak barış gazeteciliğini daha önce duyup duymadıkları sorulup barış gazeteciliğini tanımlamaları istenmiştir. Tanımlarının ardından gazetecilere, barış gazeteciliği ayrıntılı bir şekilde anlatılmış ve gazetecilerin söz edilen ilkeleri uygulayıp uygulamadıkları sorulmuştur.

Görüşülen gazetecilerin neredeyse tamamı dolaysız veya dolaylı olarak bu ilkelerin aslında gazeteciliğin evrensel ilkeleri olduğunu söylemiş ve bu ilkelere ellerinden geldiğince uymaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Sadece bir gazeteci barış gazeteciliğinin Türkiye’de uygulanmasının mümkün olmadığını ve orta yol diye bir şey bulanamayacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte iki gazeteci yapmış oldukları haberlerin çoğunda barış gazeteciliği ilkelerine uyduklarını ancak Gezi sırasında kendilerini taraf olarak görmelerinden dolayı tam olarak uymadıklarını söylemiştir. Buna karşın gazeteciler çoğunlukla evrensel ilkeleri benimsediklerini belirttiği için hipotezimiz doğrulanmıştır.

Sorunsal bağlamında ortaya koyulan üçüncü hipotez ise Gezi Parkı sırasında üretilen haberlerin söylemleri ile, gazetecilerin barış gazeteciliğine dair ürettiği söylemlerin birbiri ile tutarlı olmadığının tespit edileceği ve dolayısıyla Gezi döneminde barış gazeteciliği yapılmamış olacağı yönündedir. Araştırma bulguları gazetelerde kullanılan haber dilinin gazetecilerin barış gazeteciliğine dair üretmiş oldukları söylemler ile uyumlu olmadığını göstermektedir. Gazeteciler barış gazeteciliği ilkelerini evrensel gazetecilik ilkeleri ile özdeşleştirerek uyguladığını söylemiştir. Ancak seçmiş olduğumuz gazetelerden elde etmiş olduğumuz bulgular protestolar sırasında barış gazeteciliğinden oldukça uzak bir gazetecilik pratiği sergilendiğini göstermektedir.

Tezin ikinci sorunsalını medya, iktidar, ideoloji, sermaye, söylem ve barış gazeteciliği üzerine teorik olarak yapılan tartışmalardan hareketle sorulan “*Türkiye’de barış gazeteciliğinin yapılabilmesi mümkün müdür?*” sorusu oluşturmaktadır.

İkinci sorunsal bağlamında oluşturulan ilk hipotez, bulguların mevcut durumda özellikle ana akım medyada barış gazeteciliği pratiklerinin hayata geçirilmesinin mümkün olmayacağını göstereceği yönündedir. Gazeteciler ile gerçekleştirilen görüşmelerde gazetecilere barış gazeteciliğinin uygulanmasının önündeki engeller ve Türkiye’de daha iyi, bir gazetecilik yapılabilmesi için verecekleri öneriler sorulmuştur. Gazetecilerin tanımladığı engeller aşağıda yer alan altı başlık altında toplanmıştır:

- Medya, iktidar, sermaye ilişkisi
- İş güvencesi
- Sansür ve otosansür
- Çatışmacı/ayrımcı dil kullanımı
- Propaganda, manipülasyon ve algı yönetimi
- Medyada çoğulculuğun önündeki engeller: habere erişim ve basın kartı sahipliği

Engeller bölümünde gazetecilerin yapmış olduğu analizlerden yola çıkarak, mevcut durumda sadece ana akım medyada değil hiçbir medyada⁵⁰ barış gazeteciliği yapılmasının mümkün olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü haber üretmek pahalı bir şeydir ve basılı gazeteler ve televizyonlar para kazanmak durumundadır. Dolayısıyla medya kurumları hitap ettiği kitleyi kaybetmemek için kitlenin benimsediği dile uygun haberler yapmak yönünde bir politika benimsemiştir.

İkinci hipotez ise gazetecilerin engellere karşı sundukları öneriler ile sorunların çözümüne giden bir yol haritası çizilebileceği yönündedir. Gazetecilerin sunmuş olduğu öneriler aşağıda yer alan beş ana başlık ve onları oluşturan alt başlıklar içerisinde şu şekilde derlenmiştir.

- Medya bağımsızlığının sağlanması
  - Medyanın sahiplik yapısı düzenlenmeli.
  - Medyada çoğulculuk sağlanmalı.
  - Gazetecilerin iş güvencesi garanti altına alınmalı.
  - Sansür ve otosansürün önüne geçilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalı.
  - Medya bağımsızlığının önünde engel oluşturan yasalar düzenlenmeli ve engel oluşturan mevcut yasalar değiştirilmeli.

⁵⁰ Chris Atton'un (2002) yaklaşımı ile incelemiş olduğumuz gazeteler ele aldığında sadece *BirGün* gazetesinin "ana akım medyaya alternatif olarak alternatif medya" tanımı içerisine girdiği görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada alternatif medya kuruluşlarının, protestolar sırasındaki gazetecilik pratiklerinin incelenmemiş olduğu belirtilmelidir. Buna karşın gazetecilerin ortaya koymuş olduğu düşüncelerden hareketle, Türkiye'de alternatif medya kuruluşlarında dahi barış gazeteciliği pratiklerinin uygulanmasının son derece güç olduğunu söylemek mümkündür.

- Barış gazeteciliği eğitimi
  - Akademide barış gazeteciliği eğitimi verilmeli.
  - Mesleki eğitim konusunda alt yapısal sorunlar giderilmeli.
  - Gazetecilere barış gazeteciliği eğitimi verilmeli.
  - Barış gazeteciliği üzerine yazılı materyal üretilmeli.

- Mesleki pratikler üzerine öneriler
  - Çatışmacı söylemlerden ve nefret dilinden uzak bir dil yani barış dili kullanılmalı.
  - Haber tüm kaynakları ile doğru bir şekilde verilmeli.
  - Gazeteci mağdurdan, insandan yana taraf olmalı.
  - Haberlere konu olan çatışmaların nedenleri anlaşılmalı ve okuyucuya aktarılmalı.
  - Barış gazeteciliği kültür sanat haberlerinden ekonomi haberlerine, ekonomi haberlerinden spor haberlerine kadar her alanda uygulanmalı.
  - Gazeteciler gün içerisinde kendi yapmış olduğu haberleri eleştirmeli ve eleştirilere açık olmalı.
  - Medya kurumlarının tamamında ombudsman görevlendirilmeli.
  - Yazı işleri personeli yeterli donanıma sahip olmalı.
  - Barış gazeteciliği pratiklerinin yaygınlaştırılması için yeni medya kullanılmalı ve internet gazeteciliği yapılmalı.

- Mesleki dayanışma ve örgütlenme
  - Mesleki örgütler kurulmalı ve var olan meslek örgütleri güçlendirilmeli.
  - Genç gazeteciler desteklenmeli.

- Küresel gelişmeler izlenmesi ve uluslararası destek girişimleri
  - Evrensel ilkeler izlenmeli.
  - Uluslararası arenadaki iyi örnekler takip edilmeli.
  - Dünya kamuoyunun desteği alınmalı.

Gazetecilerin sunmuş olduğu öneriler üzerinden genel bir yol haritası çıkarılmıştır. Ancak bu önerilerin verilme biçimi karşılaşılan engeller dolayısıyla

bize tam anlamıyla bir yol haritası sunmamaktadır. Medyanın sahiplik yapısı düzenlenmelidir ancak bu Cumhuriyet tarihi boyunca baskı altında tutulmuş olan medyanın bağımsızlığını garanti altına almak için atılabilecek çok küçük bir adımdır, çünkü özgürlüğün içselleştirilmesi için uzun bir sürece ihtiyaç duyulmaktadır. Yine de verilen tüm önerilerin hayata geçirilmesi Türkiye’de doğru, güvenilir, barış odaklı haber yapan bir medyanın oluşmasına katkı sağlayabilir. Tüm bu öneriler içerisinde yer alan dünya kamuoyunun desteğinin alınması yönünde verilen önerinin etkili olabileceği düşünülmemektedir. 15 Temmuz Darbe girişiminin ardından uygulanan OHAL kapsamında yaşanan mağduriyetler sebebiyle Avrupa Parlamentosu Türkiye ile sürdürülen üyelik müzakerelerinin geçici olarak durdurulması kararını almıştır. Ancak bu karar Türkiye’nin iç politikasının değişmesinde hiçbir etki yaratmadığı gibi ekonominin kötü etkilenmesine neden olmuştur. Bundan dolayı Türkiye’de medyanın özgürlüğünün sağlanabilmesi ve barış gazeteciliği pratiklerinin hayata geçirilebilmesi için Türkiye’nin kendi iç dinamikleri öngörülerek bir çözüm bulunması gerektiği düşünülmektedir. Bu noktada iktidara, gazetecilere, meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarına ve üniversiteler ile akademisyenlere birbiriyle ilintili sorumluluklar yüklenmelidir.

Medyanın kamunun bilgi alma işlevini düzgün bir şekilde yerine getirmesini ve toplumsal barışa katkı sunmasını sağlamak için gazeteciler;

- Haber değerini düşünmeden, barışın ve toplumsal huzurun sağlanmasına katkı sunan haberler yapmalıdır.
- Ayrımcı ve çatışmacı dil kullanımından ve nefret söyleminden kaçınmalıdır.
- Haberlerde politik liderlerin söylemlerini kendi söylemleri gibi vermekten kaçınmalıdır.
- Çözüm odaklı haberler üreterek sesi duyulmayanın sesine yer vermelidir.
- Kamunun bilgi edinme hakkının sağlanabilmesi için sansür ve otosansür ile mücadele etmelidir.
- Karşılaşılan tüm engellerin aşılması ve sektörün problemlerinin çözülmesi için dayanışma içerisinde hareket etmelidirler.

Gazetecilerin bu pratikleri uygulayabilmesi için işlerini kaybetmekten ve düşüncelerini ifade etmekten korkmadan hareket etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla mevcut problemlerin çözümü için devlet;

- Medyada çoğulculuğu garanti altına almalı ve tüm medya kuruluşlarının pazardaki varlığını eşit koşullarda desteklemelidir.
- Demokratik bir toplumun sağlanması için toplumun bilgi edinme hakkına ve haberin içeriğine müdahale etmekten kaçınmalıdır.
- Haberi manipülasyon ve propaganda aracı olarak kullanmamalıdır.
- Tüm siyasilerin eşit koşullarda medyaya erişilebildiği çoğulcu demokrasinin temellerini atmak için gerekli düzenlemeleri yapmalıdır.
- Düşünce ve ifade özgürlüğünü garanti altına almalıdır.
- Medyada barış dilinin kullanılmasını desteklemeli ve nefret söylemi, ayrımcı söylem gibi söylemlerin önüne geçmek için yasal düzenlemeler getirmelidir.
- Gazetecilerin iş güvencesini yasalar ile garanti altına almalıdır.

Meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşları ise gazeteciler ve devlet arasında etkin bir rol oynayarak;

- Gazetecilerin iş güvencesinin garanti altına alınması için gerekirse yasa koyucular ile birlikte çalışarak hareket etmelidir.
- Sadece ana akım medyayı değil, alternatif medya kuruluşlarını da desteklemeli ve bu kuruluşlarda çalışan gazetecilerin basın kartı alması için gerekli düzenlemelerin yapılmasına katkı sağlamalıdır.
- Gazetecilerin arasında dayanışma sağlanması ve örgütlenmenin güçlendirilmesi için aktif bir rol oynamalıdır.
- Barış gazeteciliğinin önündeki engellerin tanımlanması ve çözüme kavuşturulması için gerekli girişimlerde bulunmalı ve akademiyle ortak çalışmalar yürütmelidir.

Üniversiteler ve akademisyenler ise hem gazeteciler, hem de sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışarak;

- İletişim fakültelerinde verilen mesleki eğitimin geliştirilmesi ve donanımlı genç gazetecilerin mesleğe kazandırılması için aktif rol oynamalıdır.
- Stajyer gazetecilerden, üst düzey yönetici konumdaki gazetecilere kadar herkesin barış gazeteciliği konusunda gerekli eğitimleri alması için gazeteciler ve STK'lar ile ortak girişimlerde bulunulmalıdır.
- Barış gazeteciliği ve çatışma çözümü konusunda olabildiğince fazla akademik çalışma ve etkinliğin düzenlenmesine katkı sağlamalıdır.

Gezi Parkı Protestolarının üzerinden üç yılı aşkın bir süre geçmiştir. Bu süreçte incelenen gazetelerin bir tanesi ekonomik gerekçelerle, iki tanesi ise devlet tarafından kapatılmıştır. Bunun yanı sıra protestolar sırasında yeni kurulmuş olan *Artı 1* mevcut piyasa koşullarına dayanamamış ve kapanmıştır. Görüşme gerçekleştirilen otuz gazetecinin yirmi tanesi şu anda Gezi sırasında çalışmakta olduğu medya kuruluşunda çalışmamakta olup büyük bir bölümü hâlâ işsizdir ya da serbest gazetecilik yapmaktadır. Gazetecilerin iki tanesi çalışmakta olduğu gazeteler kapatıldığı için işini kaybetmiş, beş tanesi kendi rızasıyla işinden ayrılmış, on üç tanesi çalıştığı kurum tarafından işten çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra görüşülen gazetecilerin beş tanesi hakkında OHAL sırasında gözaltı kararı çıkmış, bu gazetecilerden bir tanesi serbest bırakılmış, diğerlerinin hakkında ise yakalama ve/veya tutuklama kararı alınmıştır. Sadece teze konu olan medya kuruluşları ve araştırmaya katılmış olan gazetecilere ilişkin sunulan bu veriler dahi Türkiye’de gazetecilik yapılmasının neredeyse imkansız bir hale geldiğini göstermektedir. Tüm bu nedenlerle Türkiye’de öncelikle gazetecilik yapılabilecek koşulların sağlanması ve ardından toplumsal barışın ve huzurun sağlanmasına katkı sunduğu düşünülen bir gazetecilik teorisi ve pratiği olan barış gazeteciliğinin uygulanması için gerekli koşulların geliştirilmesi gerekmektedir.

Unutmamak gerekir ki, Türkiye çok kültürlü, çok sesli ve çok renkli bir ülkedir. Bundan dolayı toplumsal, kültürel, dini, etnik, toplumsal cinsiyete yönelik, vb. çatışmaların çözülmesi ve görünen ve görünmeyen şiddetin önlenmesi için barışın sağlanması gerekmektedir. Gandhi, “*Barışa giden yol yoktur, barışın kendisi bir yoldur!*” demiştir. Dolayısıyla haber yaparken barışın kendisinin bir yol olduğu düşüncesiyle hareket edilmeli ve barış yolundan

gidilmelidir. Barış yolundan ancak ve ancak toplumun sesini dinleyen, çoğulcu, her türlü insan hakkına saygılı, sadece lider odaklı değil aynı zamanda insan odaklı, ifade özgürlüğüne ve kamunun haber alma hürriyetine duyarlı, nefret dilinden uzak durulan barış dilinin kullanıldığı etik ve vicdanlı bir habercilik anlayışıyla gidilebilir.

KAYNAKÇA

- 2937 Numaralı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu (1983, Değişiklik 2014). Erişim tarihi: <https://www.mit.gov.tr/2937.pdf>.
- Akar R. (10 Haziran 2013), Hayatın Tanığı Gezi Parkı Eylemi. Erişim tarihi: 6 Aralık 2017, <http://www.cnnturk.com/video/2013/06/11/programlar/hayatin-tanigi/gezi-parki-eylemi-hayatin-tanigi-10-06-2013/2013-06-10T2200/index.html>
- Akar, R. (31 Mayıs 2014), Hayatın Tanığı. Erişim tarihi: 7 Aralık 2016, <http://www.cnnturk.com/video/2014/06/02/programlar/hayatin-tanigi/gezi-olaylarinda-gozlerini-kaybedenler-yasadiklarini-hayatin-taniginda-anlatti-hayatin-tanigi-31-05-2014/2014-05-31T2100/index.html>.
- Akgül, E. (27 Mayıs 2015). Harvey: Gezi Parkı'ndan Çıkmakla Gezi Süreci Bitmedi. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://bianet.org/bianet/toplum/164838-harvey-gezi-parki-ndan-cikmakla-gezi-sureci-bitmedi>
- Alan Ü. (2015). *Saray'dan Saray'a Türkiye'de Gazetecilik Masalı*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Alankuş S. (2013) Yeni Habercilik Arayışları: Hak Odaklı Habercilik, Yurttaş Gazeteciliği, Barış Gazeteciliği. Sevda Alankuş (Ed.), *Gazeteciliğe Başlarken Okuldan Haber Odasına* içinde. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Alankuş S. (2016). *Barış Gazeteciliği El Kitabı*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Alemdar K. & Uzun R. (2013). *Herkes İçin Gazetecilik*. Ankara: Tanyeri Kitap Yayıncılık.
- Allan, S. (2011), Documenting war, visualising peace: towards peace photography. Shaw I. S., Lynch J. & Hackett R. A. (Ed.) *Expanding Peace Journalism: Comparative and Critical Approaches* içinde (s. 147-167), Sydney: Sydney University Press.
- Althusser L.(2003). *İdeoloji ve Devletin İdelojik Aygıtları*, Alp Tümertekin (Çev.) İstanbul: İthaki.
- AP (t.y.) The Burning Monk [Yanan Rahip], Erişim tarihi: 8 Mart 2016, <http://www.ap.org/explore/the-burning-monk/>.
- Arendth H. (1994). *İnsanlık Durumu*. Bahadır Sina Şener (Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arrighi G., Hopkins T. K. & Wallerstein I. (1995). *Sistem Karşıtı Hareketler*. C. Kanat, B. Somay, S. Sökmen (Çev). İstanbul: Metis Yayınları.
- Arsan E. (2005). Çatışma ve Savaş Dönemlerinde Gazetecilik. Sevda Alankuş (Ed.) *Gazetecilik ve Habercilik* içinde (s. 125-151). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Artı 1 (15 Haziran 2013), Divan Otel Yayını. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=WrUTYjaSyPk>
- Aslam R. (2010). Perspectives on Conflict Resolution and Journalistic Training. Keeble R. L., Tulloch J. & Zollman F. (Eds.). *Peace Journalism; war and Conflict Resolution* içinde (335-352). New York: Peter Lang Publishing.
- Atton, C. (2002). Four Approaches to Alternative Media. Bailey O. G., Commaerts B., Carpenter N. (Eds). *Understanding Alternative Media* içinde (3-34). New York: McGraw Hill Open University Press.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AIHS) (1950) Erişim tarihi: 12 Ocak 2016, http://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf

- Aysever E. (10 Haziran 2013a), Aykırı Sorular. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=LyQjFyR1au4>
- Aysever E. (4 Haziran 2013b), Aykırı Sorular. Erişim tarihi: 6 Aralık 2016, <http://www.cnnturk.com/video/guncel/2013/06/04/cnn.turkte.penguen.surprizi/59747.699031/index.html>
- Aysever E. (12 Mart 2014), Aykırı Sorular. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=Pnv6b0axcH4>
- Azem İ. (2012) Ekümenopolis: Ucu olmayan şehir. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=maEcPKBXV0M>
- Balcı B. (12 Haziran 2013), Piyasaların 13 Günlük Gezi Blançosu, Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/piyasalarin-13-gunluk-gezi-bilancosu-23489964>
- Barthes R. (1981). *Camera Lucida: Reflections on Photography*. New York: Hill & Wang.
- BBC Türkçe (30 Eylül 2016), İMC TV de kapatıldı. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37517516>
- Becker J. (1982). Peace and Communication: The Empirical and Theoretical Relation Between Two Categories in Social Sciences. *Sage Publications: Journal of Peace Research*, 3, 227-240.
- Benjamin W. (2002). *Fotoğrafın Kısa Tarihçesi*. İstanbul: YGS Yayınları.
- BİA Haber Merkezi (12 Haziran 2015a). Barış Gazeteciliği Kütüphanesi Açıldı. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://bianet.org/bianet/medya/165255-baris-gazeteciligi-kutuphanesi>
- BİA Haber Merkezi (21 Kasım 2015b). Barış Gazeteciliği: Yeni Bir Etik, Pratik ve Gazetecilik Eğitimi-Video Kaydı. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://bianet.org/bianet/medya/169449-baris-gazeteciligi-yeni-bir-etik-pratik-ve-gazetecilik-egitimi-video-kaydi>
- BİA Haber Merkezi (29 Kasım 2013b), Gezi'nin 49 Günü: Video ve Fotoğraflarla. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/151667-gezi-nin-49-gunu-video-ve-fotograflarla>
- BİA Haber Merkezi (7 Ocak 2013a), "Barış"ı Kurarken Barış Gazeteciliği. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017. <http://bianet.org/bianet/toplum/143353-baris-i-kurarken-baris-gazeteciligi-kilavuzu>.
- Bilgiç E. & Kafkasyalı Z. (2013). Gencim Özgürlükçüyüm Ne İstiyorum? #direngeziparkı Anketi Sonuçları. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.bilgiyay.com/Content/files/DIRENGEZI.pdf>.
- Bourdieu P. (2002). *Karşı Ateşler*. Halime Yücel (Çev). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu P. Castels R., Boltanski L. & Chamboredon J.C. (1965). *Un art moyen: essai sur les usages sociaux de la photographie*. Paris: Editions de Minuit.
- Canlı TV (27 Mayıs – 2 Haziran 2013), Gazete Tirajları. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.canlitv.com/rating/?tur=gazete&tarih=2013-05-27>
- Castells M. (2013). *İsyen ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. Ebru Kılıç (Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Chomsky N. (2013). *Occupy/İşgal Et*. Osman Akınhay (Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- CNN Türk (4 Şubat 2012), Taksim'in Üstü Altına İniyor, Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.cnnturk.com/2012/guncel/02/04/taksim.in.ustu.altina.iniyor/647689.0/index.html/>

- Çayır K. (1999). Sunuş: Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler. Alain Tourraine ve Diğ. *Yeni Sosyal Hareketler* içinde. İstanbul: Kaknüs.
- Çoban S. (2014). “İktidar”ın “Medya”sı. Esra Ersan & Savaş Çoban (Ed.) *Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş* içinde (s. 20-52).
- Çoban S. (2014). Gezi Direnişi ve Penguen Medyası. Esra Ersan & Savaş Çoban (Ed.) *Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş* içinde (s. 199-219).
- Dağıstanlı M. (2014). A. *5NE 1KİM Medyanın Mutfağından Sansür-Otosansür Hikâyeleri*. İstanbul: Postacı Yayınevi.
- Değirmenci İ. (28 Mayıs 2013a), İrfan Değirmenci ile Günaydın. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=6-nJp4Omck8>
- Değirmenci İ. (29 Mayıs 2013b), İrfan Değirmenci ile Günaydın. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, https://www.youtube.com/watch?v=JPZFA_tYY1Y
- Değirmenci İ. (30 Mayıs 2013c), İrfan Değirmenci ile Günaydın. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=kpCc6C2hsNc>
- Değirmenci İ. (31 Mayıs 2013d), İrfan Değirmenci ile Günaydın. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=YQzaTx-T3jY&t=446s>
- Diken (10 Eylül 2015), Tutuklu HDP PM üyesi Bercan Aktaş’a hocalarından destek: Bu hukuk garabeti sona ersin. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.diken.com.tr/tutuklu-hdp-pm-uyesi-bercan-aktasa-hocalarindan-destek-bu-hukuk-garabeti-sona-ersin/>
- Erbaysal Filibeli T. (2016). *Ayrımcılığa Karşı Yeni bir Dil, Diyalog ve Demokrasi için Asulis* İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Estukyan, V. (10 Eylül 2015), Devletin ‘sünnet’ imtihanı Kuzu’yla yeniden gündemde. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/12718/devletin-sunnet-imtihani-kuzuyla-yeniden-gundemde>.
- Foucault M. (1987) *Söylemin Düzeni*. Turhan Ilgaz (Çev.) İstanbul: Hil Yayınları.
- Focault M. (2001) *Kelimeler ve Şeyler*. Mehmet Ali Kılıçbay (Çev.) İstanbul: İmge Kitabevi.
- Foucault M. (2005) *Entelektüelin Siyasi İşlevi*. Işık Ergüden, Osman Akınhay, Ferda Keskin (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freedom House (2013a). Freedom of the Press Turkey [Basın Özgürlüğü Türkiye]. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/turkey>
- Freedom House (2013b). Freedom on the Net [İnternet Özgürlüğü Raporu], Erişim tarihi: 12 Ocak 2017 <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2013/turkey>
- Freedom House (2014a). Freedom of the Press Turkey [Basın Özgürlüğü Türkiye]. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2014/turkey>
- Freedom House (2014b). Freedom on the Net [İnternet Özgürlüğü Raporu], Erişim tarihi: 12 Ocak 2017 <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2014/turkey>
- Freedom House (2015a). Freedom of the Press Turkey [Basın Özgürlüğü Türkiye]. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2015/turkey>
- Freedom House (2015b). Freedom on the Net [İnternet Özgürlüğü Raporu], Erişim tarihi: 12 Ocak 2017 <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2015/turkey>
- Freedom House (2016a). Freedom of the Press Turkey [Basın Özgürlüğü Türkiye]. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2016/turkey>

Freedom House (2016b). Freedom on the Net [İnternet Özgürlüğü Raporu], Erişim tarihi: 12 Ocak 2017 <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2016/turkey>
 Freund G. (1980). *Photography and Society*. Boston: David R. Godine Publisher.

Galtung J. & Ruge M. H. (1965). The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *Sage Publications: Journal of Peace Research*, 2, 64-91.

Galtung J. (1996). *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. OSLO: International Peace Research Institute, Oslo (PRIO)

Galtung J. (2000). The Task of Peace Journalism. *Ethical Perspectives*. 7, 162-167.

Galtung, J. (2004). Violence, War, and Their Impact On Visible and Invisible Effects of Violence. *Forum for Intellectual Philosophy*. Erişim tarihi: 06 Haziran 2016.

<http://them.polylog.org/5/fgj-en.htm>

Galtung J. (2008). *50 Years, 100 Peace and Conflict Perspectives*. Bergen: Transcend University Press.

Gerçek Gündem (12 Mart 2015), Halk TV Gezi yayınları nedeniyle yargılanıyor. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.gercekgundem.com/medya/110256/halk-tv-gezi-yayinlari-nedeniyle-yargilaniyor>

Gezgin S. (1994). *Basında Fotoğrafçılık*. İstanbul: Der Yayınları.

Global Peace Index (GPI) [Küresel Barış Endeksi] (2016). Erişim tarihi: 12 Ocak 2017,

http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GPI%202016%20Report_2.pdf

Golding P. & Murdock G. (2002). Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik. Süleyman İrvan (Ed.), *Medya, Kültür, Siyaset* içinde (s. 59-100). Ankara: Alp Yayınevi.

Gülcan E. (10 Ekim 2013a), Habercinin 3 Aylık “Gezi Direnişi”. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/150514-habercinin-uc-aylik-gezi-direnisi>

Gülcan E. (23 Ekim 2013b), Habercinin "Gezi"si: Saldırı, Gözaltı, İstifa, İşsizlik. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/150722-habercinin-gezi-si-saldiri-gozalti-istifa-issizlik>

Habermas J. (2000) *Kamusalığın Yapısal Dönüşümü*. Tanıl Bora, Mithat Sancar (Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Habertürk (2 Haziran 2013), Başbakan Erdoğan, Teke Tek’e konuştu. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/849466-o-sozlerimden-rahatsiz-olan-varsa-ozur-de-dilerim>

Hackett Robert A. (2006). Is Peace Journalism Possible? Three Frameworks for Assessing Structure and Agency in News Media, *Conflict & Communication Online*. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017 http://www.cco.regener-online.de/2006_2/pdf/hackett.pdf

Hall S. (1973). Determinations of News Photographs. Cohen S. & Young J. (Ed.) *The Manufacture of News* içinde (176-190). California: Sage Publications.

Hall S. (2002). İdeoloji ve İletişim Kuramı. Süleyman İrvan (Ed.), *Medya, Kültür, Siyaset* içinde (s. 101-126). Ankara: Alp Yayınevi.

Hall S. (2005a). Anlamlandırma, Temsil, İdeoloji: Althusser ve Post-yapısalcı Tartışmalar. Erol Mutlu (Ed.) *Kitle İletişim Kuramları* içinde (s. 359-394). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Hall S. (2005b). İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü. Mehmet Küçük (Ed.) *Medya, İktidar, İdeoloji* içinde (s. 73-121). Ankara: Bilim ve Sanat.

Hanitzsch, T. (2007). Situating peace journalism in journalism studies: A critical appraisal. *Conflict & Communication Online*. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017

http://www.cco.regener-online.de/2007_2/pdf/hanitzsch.pdf

Harvey D. (2013). *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*. Ayşe Deniz Temiz (Çev.) İstanbul: Metis.

Herman E. S. & Chomsky N. (2006) *Kitle Medyasının Ekonomi Polisiği: Rızanın İmalatı*. Ender Abadoğlu (Çev.) İstanbul: Aram Yayıncılık.

Hoş M. (2014). *Abluka*. İstanbul: Destek Yayınları.

Hürriyet (29 Mayıs 2013), ‘Gezi Parkı için karar verdik’, Erişim tarihi: 12 Ocak 2017 <http://www.hurriyet.com.tr/gezi-parki-icin-karar-verdik-23390657>

Ignatieff M. *Magnum Degrees*, NewYork: Phaidon, 2008.

İnce E. (17 Ocak 2013a), Kışlaya Onay Yok, Erişim tarihi: 7 Haziran 2016, <http://www.radikal.com.tr/hayat/kislaya-onay-yok-1117393/>

İnce, E. (9 Haziran 2013b) Gezi Parkı Kendi Medyasını Kurdu. Erişim tarihi: 7 Aralık 2016, http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezi_parki_kendi_medyasini_kurdu-1136837.

İnceoğlu Y. & Çomak, N. A. (2009). Teun A. Van. Dijk. Yasemin G. İnceoğlu & Nebahat Çomak (Ed.) *Metin Çözümlemeleri* içinde (s. 19-79). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

İnceoğlu Y. & Erbayşal T. (19 Kasım 2015). Barış Gazeteciliği Perspektifinden Katliam Haberleri. Erişim tarihi: 12 Ocak 2016, <http://t24.com.tr/haber/baris-gazeteciligi-perspektifinden-katliam-haberleri,317128>

İnceoğlu Y. & Sözeri C. (2012). Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: “Ya sev ya terk et ya da...”. Yasemin İnceoğlu (Ed). *Nefret Suçları ve/veya Nefret Söylemi* içinde (s. 23-37). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ipsos KMG (2012), Türkiye’yi Anlama Kılavuzu, Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, http://www.halklailiskiler.com/pdf/Turkiyeyi-Anlama-Kilavuzu-EKitap_1347963063.pdf

İrvan S. (2004). Barış Gazeteciliği, Erişim tarihi 29 Ocak 2016. http://globalmedia-tr.emu.edu.tr/bahar2006/Baris_Gazeteciligi/baris%20gazeteciligi.%20s%C3%BCleyman%20irvan.pdf

Keane J. (2002). Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümleri. Süleyman İrvan (Ed.), *Medya, Kültür, Siyaset* içinde (s. 295-337). Ankara: Alp Yayınevi.

Keane J. (2010). *Medya ve Demokrasi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Keeble, R. L. (2010). Peace Journalism as political practice: A new radical look at theory, Keeble R. L., Tulloch J. & Zollman F. (Ed.), *Peace Journalism; war and Conflict Resolution* içinde (49-67). New York: Peter Lang Publishing.

Kellner D. (2004). Tabandan Küreselleşme Radikal Demokratik Bir Teknopolitikaya Doğru. Meral Özbek (Ed.) *Kamusal Alan* içinde (s.715-735). Tülin Kurtarıcı (Çev.) İstanbul: Hill Yayınları.

Kempf W. (2007). Peace journalism: A tightrope walk between advocacy journalism and constructive conflict coverage. *Conflict & Communication Online*. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017 http://www.cco.regener-online.de/2007_2/pdf/kempf.pdf

Kentel F. (10 Kasım 2011). Modernite, gündelik hayat ve yeni sosyal hareketler1. *Altüst Dergisi*. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017. <http://www.altust.org/2011/11/modernite-gundelik-hayat-ve-yeni-sosyal-hareketler1/>

Keskin F. (2005) Sunuş: İktidar, Hakikat ve Entelektüelin Siyasi İşlevi. Michel Foucault *Entelektüelin Siyasi İşlevi* içinde (s. 13-29). Işık Ergüden, Osman Akınhay, Ferda Keskin (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Keyder Ç. (2013) Yeni Orta Sınıf. *Bilim Akademisi*. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017. <http://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2013/09/Yeni-Orta-Sinif.pdf>

Konda (2006), Toplumsal Yapı Araştırması.

- KONDA (5 Haziran 2014) ‘Gezi Parkı Olayları’ algısı Gezi Parkındakiler kimlerdi?, Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, http://www.konda.com.tr/tr/raporlar/KONDA_GeziRaporu2014.pdf
- Kural B. (30 Eylül 2016), “Barış Gazeteciliği değişim yaratabildi”. Erişim tarihi: 13 Ocak 2016, <http://bianet.org/bianet/medya/179180-baris-gazeteciligi-degisim-yaratabildi>
- Kural, B. (30 Eylül 2016b), Türkiye’de Barış Gazeteciliği Neden Yapılamıyor? Nasıl Yapılabilir? Erişim tarihi: 13 Ocak 2016, <http://bianet.org/bianet/medya/179181-turkiye-de-baris-gazeteciligi-neden-yapilamiyor-nasil-yapilabilir>.
- Kurban D. & Sözeri C. (2012). *İktidarın Çarkında Medya Türkiye’de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğün Önündeki Siyasi, Yasal ve Ekonomik Engeller*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Le Bon G. (2001) *The Crowd: A Study of The Popular Mind*. Kitchener: Batoche Books.
- Lefebvre H. (2011). *Kentsel Devrim*. Selim Sezer (Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lester P. M. (1999). *Photojournalism: an ethical approach*. Erişim tarihi: 17 Haziran 2016, <http://paulmartinlester.info/writings/pjethics.html>
- Loyn D. (2007). Good Journalism or Peace Journalism? *Conflict & Communication Online*, Erişim tarihi: 12 Ocak 2017 http://www.cco.regeneration.de/2007_2/pdf/loyn.pdf
- Lozan Antlaşması (1923). Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=273>.
- Lynch J. & Galtung J. (2010). *Reporting Conflict: New Directions in Peace Journalism: New Approaches to Peace and Conflict*. Queensland: University of Queensland Pr.
- Mallen A. (2009) The Propaganda Model after 20 Years: Interview with Edward S. Herman and Noam Chomsky, *Westminster Papers in Communication and Culture*. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017 <https://chomsky.info/200911/>
- Mayıs Ayı Aylık Reyting Sonuçları (2016), Erişim tarihi: 6 Haziran 2016. <http://www.reytingsonuclari.com/2016/6/mayis-ayi-aylik-reyting-sonuclari-h1693.html>
- McChesney (2006) *21. Yüzyılda İletişim Politikaları Medyanın Sorunu*. Ç. Çıdamlı, E. Çoşkun, E.Usta (Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- McGoldrick A. & Lynch J. (2001) What is peace journalism? From Headlines to front lines: Media and Peacebuilding. *Activate*,
- McGoldrick A. & Lynch J. (2005). *Peace Journalism (Conflict & Peacebuilding)*. Gloucestershire: Hawthorn Press; Illustrated Edition.
- Media Pluralism Monitor (MPM) [Medyada Çoğulculuğun İzlenmesi], Media Pluralism 2015 Results [Medyada Çoğulculuk 2015 Sonuçları]. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://monitor.cmpf.eu.eu/mpm2015/results/#download>
- Medya Faresi (1 Ocak 2015), Sermiyan Midyat’tan penguen tişörtü. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.medyafaresi.com/video/sermiyan-midyattan-penguen-tisortu/145231>
- Mitchell W.J.T., Harcourt B. E. & Taussing M. (2013). *İşgal Et: İtaatsizlik Üzerine Üç Tez*. Elif Ersavcı (Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Milliyet (16 Eylül 2011), ‘Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi’ Kabul Edildi. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.milliyet.com.tr/-taksim-meydani-yayalastirma-projesi--kabul-edildi-gundem-1439440/>
- NTV (27 Nisan 2016b) Beyoğlu’ndaki müzisyen Değer Deniz cinayetinde 45 yıl hapis. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.ntv.com.tr/turkiye/beyogludaki->

[muzisyen-deger-deniz-cinayetinde-45-yil-hapis-cezasi,RRQ2JWZNw0O2C5gFmClhmg?_ref=infinite](http://www.ntv.com.tr/turkiye/gezi-parkindaki-nobete-biber-gazi,T3n1QVroyESQPf7WZXQa7Q)

NTV (28 Mayıs 2013a), Gezi Parkı'ndaki Nöbete Biber Gazı. Erişim tarihi: 12 Ocak 2016, <http://www.ntv.com.tr/turkiye/gezi-parkindaki-nobete-biber-gazi,T3n1QVroyESQPf7WZXQa7Q>

NTV (3 Haziran 2013b), Medyaya Gezi Tavrı. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.ntv.com.tr/video/turkiye/medyaya-gezi-parki-protestosu,UMRqZDIqrUuBrOvzebSokg>

NTV (9 Haziran 2016a), Dünya'da çatışma yaşanmayan sadece 10 ülke kaldı. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/dunyada-catisma-yasanmayan-sadece-10-ulke-kaldi,bIEkAFzwsEiJ2fW0RH0fMA>

Onedio (16 Temmuz 2013), Halk Tv ve Ulusal Kanal'a Soruşturma. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017) <https://onedio.com/haber/halk-tv-ve-ulusal-kanal-a-buyuk-sok--133020>

Oskay Ç. (2014). *Gezi ve Şehrin En Güzel Yazı*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık
Önderoğlu Erol (24 Ekim 2016), 107 Gazeteci Hapiste, Kapatılan Medyadan 2 Bin 500 İşsiz. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://bianet.org/bianet/medya/179855-107-gazeteci-hapiste-kapatilan-medyadan-2-bin-500-issiz>

Özvarış H. (1 Temmuz 2013), Ve NTV Tarih dergisi Gezi Parkı sayısı nedeniyle kapatıldı!. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://t24.com.tr/haber/ve-ntv-tarih-dergisi-gezi-parki-sayisi-nedeniyle-kapatildi,233187>

Patindol J. L. C., (2010). Building a peace journalists' network from the ground: the Philippine experience. Keeble R. L., Tulloch J. & Zollman F. (Ed.). *Peace Journalism; war and Conflict Resolution* içinde (193-205). New York: Peter Lang Publishing.

Paul R. & Linda Elder (2006). *Medyadaki Önyargı ve Propaganda Nasıl Saptanır?*. Merih Bektaş Fidan (Çev.) Eleştirel Düşünme Kurumu. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017 <https://www.criticalthinking.org/data/pages/37/f7d23c6113d8cc655921167c315d028c553553c897f15.pdf>

Payzın Ş. (4 Haziran 2013a), Şirin Payzın'la 360 Derece. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, https://www.youtube.com/watch?v=__OYVh_2u8Q

Payzın Ş. (6 Haziran 2013b), Şirin Payzın'la 360 Derece. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=7gQZnHeOiN4>

Peleg S. (2007). In Defense of Peace Journalism: A Rejoinder. *Conflict and Communication Online*. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017 http://www.cco.regener-online.de/2007_2/pdf/peleg.pdf

Radikal (3 Haziran 2013), Başbakan'a Gezi'yi soran Reuters muhabiri Birsen Altaylı'ya dakikada 1200 takipçi. Erişim tarihi: 7 Haziran 2016, <http://www.radikal.com.tr/turkiye/basbakana-geziyi-soran-reuters-muhabiri-birsen-altayliya-dakikada-1200-takipci-1136051/>

Ramonet I. (2004). Beşinci Kuvvet. Y.İnceoğlu, N.Akner, U. Aydın (Çev.) *Varlık Dergisi* (s. 3-7).

RSF (2014) World Press Freedom Index. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://rsf.org/en/ranking/2014>

RSF (2015) World Press Freedom Index. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://rsf.org/en/ranking/2015>

RSF (2016b) World Press Freedom Index. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://rsf.org/en/ranking/2016>

RSF, (2016a). Erdoğan against the media [Erdoğan medyaya karşı] Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://rsf.org/en/turkey>

Said E. W. (2008). *Medyada İslam: Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?* Aysun Babacan (Çev.) İstanbul: Metis Yay.

- Sazak D. (2014). *Batsın Böyle Gazetecilik*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Schiller H. (2005). *Zihin Yönlendirenler*. Cevdet Cerit (Çev.) İstanbul: Pınar Yayınları.
- Shinar D. (2008). Bağımsız Medya ve Barış Gazeteciliği, Sevilay Çelenk (Ed.) *Başka Bir İletişim Mümkün* içinde (s. 165-169). İstanbul IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Shoemaker P. & D. Reese S. İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi. Süleyman İrvan (Ed.), *Medya, Kültür, Siyaset* içinde (s.127-178). Ankara: Alp Yayınevi.
- Social Media and Political Participation Lab New York University (SMAPP) [Sosyal Medya ve Siyasi Katılım Laboratuvarı] (2013), The Role of Social Media in the Turkish Protests [Sosyal Medyanın Türk Protestolarındaki Rolü], Erişim tarihi: 23 Eylül 2014, http://smapp.nyu.edu/reports/turkey_data_report.pdf
- Sontag S. (2005). *Başkalarının Acısına Bakmak*. Osman Akınhay (Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Sontag S. (2008). *Fotoğraf Üzerine*. Osman Akınhay (Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Sözeri C. & Güney Z. (2011). Türkiye’de Medyanın Ekonomi Politigi: Sektör Analizi. İstanbul: TESEV Yayınları.
- SPJ (2014), The Code of Ethics of SPJ, Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.spj.org/pdf/spj-code-of-ethics-bookmark.pdf>
- T24 (18 Haziran 2013c) Gezi eylemlerinde en çok değer kaybeden 7 şirket, Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://t24.com.tr/haber/gezi-eylemlerinde-en-cok-deger-kaybeden-7-sirket,232214>
- T24 (26 Temmuz 2013d), İşte Yavuz Baydar’ın Sansürlenilen İlk Yazısı. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://t24.com.tr/haber/iste-yavuz-baydarin-sabahta-sansurlenen-ilk-yazisi,235294>.
- T24 (4 Haziran 2013a), 'İzleyicilerimiz ihanete uğramış gibi hissetti, özür borcumuz var'. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://t24.com.tr/haber/izleyicilerimiz-ihanete-ugramis-gibi-hissetti-ozur-borcumuz-var,231308>
- T24 (7 Haziran 2013b), Hayat TV ve Halk TV, Erdoğan'ın dönüşü yerine penguen belgeseli yayınladı!. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <https://t24.com.tr/haber/halk-tv-erdoganin-donusu-yerine-penguen-belgeseli-yayinladi,231469>
- Tahaoğlu, Ç. (2 Haziran 2013), Direnişçiler Habertürk’ü protesto etti. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://bianet.org/bianet/toplum/147150-direnisciler-haberturk-u-protesto-etti>
- Taksim Platformu. Erişim tarihi: 12 Ocak 2016, <http://www.taksimplatformu.com/>
- Taussing M. (2013) O Kadar Kızgınım ki Pankart Yazdım. W.J.T. Mitchell, B. E.Harcourt & M. Taussing, *İşgal Et: İtaatsizlik Üzerine Üç Tez* içinde (s.21-65) Elif Ersavcı (Çev). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Touraine A. (1999) Toplumdan Toplumsal Harekete. Alain Touraine ve Diğ. *Yeni Sosyal Hareketler* içinde. Kenan Çayır (Çev.) İstanbul: Kaknüs.
- Tutal Cheviron N. (2009). Haber-Yorumdan Seyir ve Gösteriye. Yasemin G. İnceoğlu & Nebahat Çomak (Ed.) *Metin Çözümlemeleri* içinde (s. 185-218). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- TÜİK (2013), Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569>
- TÜİK (2016), Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779>
- Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts
- Türk Tabipler Birliği (2013). Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/veri-3944.html>

- Türkiye Barolar Birliği (30 Aralık 2014), Gezi Raporu. Erişim tarihi: 12 ocak 2017, <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/518.pdf>
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (1997), Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumlulukları Bildirgesi. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://www.tgc.org.tr/bildirge.asp>
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (2013), Medya’da olağan üstü hal kalkmalı. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://eski.tgc.org.tr/rapor.asp?rid=87>
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (2016), “2017 yılında gazetecilik yapabilir olmayı diliyoruz”. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, <http://eski.tgc.org.tr/rapor.asp?rid=87>
- UNESCO (28 Kasım 1978) Birleşmiş Milletler Kitle İletişim Araçlarının, Barış ve Uluslararası Anlayışın Güçlendirilmesine, İnsan Haklarının Geliştirilmesine ve Irkçılık, Apartheid ve Savaş Kışkırtıcılığı ile Mücadele Edilmesine Katkıda Bulunması ile İlgili Temel Prensipler Bildirgesi. Çev. Doç.Dr.Osman Doğru. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017, http://www.canaktan.org/hukuk/insan_haklari/yirminci-yuzyilda/kitle_iletisim.htm
- UNHCR, Syria Regional Refugee Response Plan [Suriye Bölgesel Mülteci Müdahale Planı], Erişim tarihi: 12 Ocak 2017 <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>
- van Dijk T. A. (1988). *News as a Discourse*. Hilsdale/New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- van Dijk T. A. (1991). Media Contents, the interdisciplinary study of news as discourse, Jensen K. B. & Jankowski N.W.(Ed.) *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research* içinde (108-120). London & New York: Routledge.
- van Dijk T. A. (2005) Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları, Mehmet Küçük (Ed.) *Medya, İktidar, İdeoloji* içinde (s. 315-359). Ankara: Bilim ve Sanat.
- van Dijk T. A. (2006). *Discourse and manipulation*, Barcelona: Sage Publication.
- van Dijk T. A. (2010). Söylem ve İktidar, Ayşe Çavdar (ed). *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde, İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Vardar, Nilay (10 Ocak 2013), Sevda Alankuş Barış Gazeteciliği’ni anlatıyor. Erişim tarihi: 12 Ocak 2016, <http://bianet.org/bianet/toplum/143409-sevda-alankus-baris-gazeteciligini-anlatiyor>
- Zizek S. (2013). *Dünyadaki İsyanların Anlamı*. Osman Akınhay (Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.

GÖRÜŞMELER

- Barış İnce (24 Nisan 2015)
- Belma Akçura (05 Kasım 2015)
- Bülent Mumay (24 Nisan 2014)
- Ceyda Karan (04 Aralık 2015)
- Deniz Ülkütekin (12 Aralık 2014)
- Doğan Ertuğrul (15 Haziran 2015)
- Edda Sönmez (29 Eylül 2014)
- Elif İnce (22 Nisan 2014)
- Enver Aysever (18 Haziran 2014)
- Ertan Altan (06 Aralık 2015)
- Faruk Bildirici (13 Haziran 2015)
- Gökmen Ulu (19 Eylül 2014)
- Güngör Karakuş (15 Nisan 2014)
- Güray Öz (27 Kasım 2015)
- Işın Eliçin (10 Kasım 2015)

İsmail Saymaz (22 Şubat 2014)
Kürşat Bumin (12 Kasım 2015)
Makbule Cengiz (11 Eylül 2014)
Mehmet Kamış (26 Ekim 2015)
Mehveş Evin (29 Eylül 2014)
Mete Çubukçu (22 Nisan 2014)
Murat Aksoy (30 Ekim 2015)
Murat Alan (23 Nisan 2015)
Murat Seçkin (18 Kasım 2015)
Mustafa Alp Dağıstanlı (16 Nisan 2014)
Mustafa Hoş (10 Nisan 2015)
Rıdvan Akar (28 Ağustos 2014)
Serkan Ocak (14 Mayıs 2014)
Yavuz Baydar (09 Nisan 2015)
Zülfikar Ali Aydın (15 Nisan 2014)

ÖZGEÇMİŞ

Tirşe Erbaysal Filibeli, 1984 yılında İzmir’de doğdu. İzmir 60. Yıl Anadolu Lisesi’nden 2002’de, YÖK bursu ile eğitim gördüğü Yeditepe Üniversitesi Fransızca Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden Yüksek Onur Ödülü ile 2007’de ve Galatasaray Üniversitesi Medya ve İletişim Çalışmaları Tezli Yüksek Lisans Programı’ndan, *“Photojournalism During War and Conflict: Reflections of Press Photographers about Agencies, Contests and Journalism Ethics”* başlıklı teziyle 2011 yılında mezun oldu. 2006 yılında altı ay süreyle Strasbourg Marc Bloch Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü’nde Socrates-Erasmus değişim programı öğrencisi olarak bulundu. 2015 yılında Hrant Dink Vakfı’nın Nefret Söylemi Laboratuvarı Projesi kapsamında uzman raportör olarak çalıştı ve *“Ayrımcılığa Karşı Yeni bir Dil, Diyalog ve Demokrasi için Asulis”* raporunu yazdı. 2016 yılında Avrupa Üniversitesi Enstitüsü, Medyada Çoğulculuk ve Basın Özgürlüğü Merkezinin (CMPF), Medyada Çoğulculuğun İzlenmesi Projesi’nin Türkiye ayağında araştırmacı olarak çalıştı ve *“Medyada Çoğulcuğun İzlenmesi Türkiye”* raporunun yazımında görev aldı (Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu ve Doç Dr. Ceren Sözeri ile birlikte). Erbaysal’ın, *La presse nationale Turque et la construction de l'intervention militaire de l'armée Turque en Irak du Nord* (Prof. Dr. Nilgün Tatal Cheviron ve Nicolas Cheviron ile birlikte); *Gezi Parkı Sürecinde Yeni Medyanın Gazeteciler Tarafından Kullanımı ve Barış Gazeteciliği; Barış Söylemi Versus Nefret Söylemi Cumhuriyet Gazetesi’nin Charlie Hebdo Seçkisi ve Sonrası* (Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu ile birlikte); *Can Journalism be a Peacekeeping Agent? Obstacles to the Implementation of Peace Journalism* (Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu ile birlikte), *People-oriented News versus Elite-leader Oriented News: Peace Journalism Approach to the Gezi Park Protests; Gezi Parkı Protestoları ve Haber Dili: Barış Gazeteciliği Perspektifiyle Haber Analizleri* başlıklı çeşitli akademik çalışmaları ve akademik dergilerde yayınlanmış *L’Ecran Global: Septième Art à l’Age Hypermoderne* ve *Televizyon ve İçimizdeki Şiddet* başlıklı kitap eleştirileri bulunmaktadır.

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite	Galatasaray Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı Soyadı	Tirşe Erbaysal Filibeli
Tez Başlığı	Yeni Toplumsal Hareketler ve Barış Gazeteciliği: Gezi Parkı Protestoları Sürecinde Gazetecilik Pratikleri
Savunma Tarihi	31 Ocak 2017
Danışmanı	Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı

İmza

Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu

Prof. Dr. Nilgün Tatal Cheviron

Prof. Dr. Murat Özgen

Prof. Dr. Sevdâ Alankuş

Doç. Dr. Ceren Sözeri

y. inceoglu
Nilgün
Murat Özgen
Sevdâ
Ceren

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. M. Yaman Öztekin